

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa

Paula Tomaszewska

**WPLYW CHIŃSKIEJ INICJATYWY PASA I SZLAKU
NA BEZPIECZEŃSTWO WYBRANYCH PAŃSTW
EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ**

Rozprawa doktorska

Promotor: prof. UAM dr hab. Artur Wejkszner

Poznań 2024

Wprowadzenie.....	3
Rozdział I. Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym	34
1. Znaczenie pojęcia bezpieczeństwo	34
2. Najważniejsze elementy składowe bezpieczeństwa i podejście do jego definiowania.....	39
3. Typologia bezpieczeństwa	42
Rozdział II. Realizm jako główny nurt chińskiej polityki zagranicznej.....	49
1. Realizm w nauce o stosunkach międzynarodowych (perspektywa anglosaska)	49
2. Realizm w chińskiej polityce zagranicznej (perspektywa chińska).....	59
3. Cele chińskiej polityki zagranicznej z perspektywy szkoły realizmu	71
4. Chińska polityka zagraniczna w świetle teorii międzynarodowych	75
5. Zmiany układu siła na świecie z Chinami w tle	80
Rozdział III. Europa Środkowo-Wschodnia w świetle szans i zagrożeń ze strony Chin	87
1. Termin „Europa Środkowo-Wschodnia”.....	87
2. Cechy charakterystyczne regionu.....	93
3. Chiński wpływ ekonomiczno-polityczny w regionie EŚW	99
4. Kreowane przez Chiny instytucje współpracy wielostronnej w Europie	106
5. Analiza działania Chińskiej Republiki Ludowej względem państw regionu	118
6. Europa Środkowo-Wschodnia wobec chińskich działań w regionie.....	122
Rozdział IV. Przemiany gospodarcze Chińskiej Republiki Ludowej.....	130
1. Transformacja gospodarcza Chin	130
2. Sytuacja gospodarcza Chińskiej Republiki Ludowej po pandemii.....	136
3. Problemy chińskiej gospodarki – wewnętrzne i zewnętrzne	144
4. Chiny w pułapce średniego rozwoju	157
5. Chiny przestają być fabryką świata	159
6. Wojny handlowe – czyli Chiny na kolizyjnym kursie.....	161
7. Implikacje gospodarcze dla Chin	162
Rozdział V. Jedwabny Szlak - dawniej i dziś.....	166
1. Otwarcie Chin na świat	166
2. Historia Jedwabnego Szlaku	167
3. Geneza powstania chińskiej koncepcji	173
4. Charakterystyczne cechy chińskiej wizji.....	181
5. Etapy postrzegania chińskiej aktywności w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku.....	194
Rozdział VI. Ewolucja inicjatywy Pasa i Szlaku	197
1. Chińska inicjatywa Pasa i Szlaku 2.0	197
2. Jedwabny Szlak Zdrowia (ang. Health Silk Road, HSR)	201
3. Cyfrowy Jedwabny Szlak (ang. Digital Silk Road, DSR)	213
4. Zielony Jedwabny Szlak (ang. Green Silk Road, GSR)	242
5. Chiński Kosmiczny Jedwabny Szlak (ang. Space Silk Road, SSR)	249
Rozdział VII. Studium przypadków.....	255
1. Kazus 1 - Polska.....	257
2. Kazus 2 - Węgry.....	271
3. Kazus 3 - Słowacja.....	287
4. Kazus 4 - Białoruś	294
5. Kazus 5 - Serbia	307
6. Kazus 6 - Chorwacja	322
Zakończenie.....	332
Wykaz schematów.....	346
Wykaz wykresów	347
Wykaz tabel.....	348
Wykaz map.....	349
Wykaz skrótów.....	350
Bibliografia	356

Wprowadzenie

Na przestrzeni lat można zaobserwować symptomy wzmożonej ewolucji porządku międzynarodowego. Efektem takich zmian są zróżnicowane interesy oraz sfery wpływów kształtujące się pomiędzy poszczególnymi państwami. Coraz częściej pojawiają się stwierdzenia o zmierzchu dominującej na świecie potęgi amerykańskiej. Implikują one powstanie pytań o to, które państwo (czy grupa państw) byłoby w stanie przejąć rolę hegemonu na świecie. Obecna pozycja Chińskiej Republiki Ludowej (ang. People's Republic of China, ChRL) w ramach systemu międzynarodowego jest uznawana przez nie za przywrócenie naturalnego stanu rzeczy, ustanowionego jeszcze w czasach cesarskich, od którego odstępstwem był okres „wieku poniżenia”¹. W chińskiej świadomości kluczowym elementem cywilizacyjnym jest „sinocentryzm”, czyli przekonanie o centralnym położeniu Chin wobec reszty świata (stąd też potoczne określenie Państwo Środka). Celem strategicznym ChRL jest odzyskanie mocarstwowego statusu, który utraciła w okresie europejskiej ekspansji kolonialnej. Chiny są w trakcie historycznego procesu przeobrażania się z ważnego państwa w mocarstwo światowe. Przyjmując punkt widzenia strony chińskiej, argumentem przemawiającym przeciwko obecnemu liberalnemu porządkowi międzynarodowemu jest fakt, iż powstał on poza kręgiem kulturowym, z którego wywodzą się chińska kultura oraz konfucjanizm².

Pod koniec lat 70. XX wieku w Chińskiej Republice Ludowej wprowadzono szereg reform, które spowodowały dynamiczny rozwój gospodarczy kraju. Jednak momentem kluczowym był kryzys gospodarczy z 2008 roku, który uwidoczniał rosnącą rolę Chin na arenie międzynarodowej. Z biernego uczestnika międzynarodowych stosunków gospodarczych, Chiny przekształciły się w światowego gracza i stymulatora wzrostu ekonomicznego. Obecnie aspirują do roli równorzędnego partnera, a nawet lidera, w stosunku do osłabionych gospodarczo i politycznie Stanów Zjednoczonych. Chiny dążą do umocnienia swojej pozycji jako regionalne mocarstwo oraz kluczowy gracz gospodarczy na świecie. W tym celu wykorzystują przede

---

¹ A. C. Hughes, A. M. Lechner, A. Chitov, A. Horstmann, A. Hinsley, A. Tritto, ... & W. Y. Douglas, *Horizon scan of the belt and road initiative*, Trends in Ecology & Evolution, 2020, 35(7), <https://doi.org/10.1016/j.tree.2020.02.005>, ss. 583-593.

² M. Kaczmarek, *Jedwabna globalizacja. Chińska wizja ładu międzynarodowego*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_60_pl_jedwabna_globalizacja_net.pdf, s. 26.

wszystkim narzędzia *soft power*³. Jednym z nich jest inicjatywa Pasa i Szlaku (ang. Belt and Road Initiative, BRI)⁴. Została ona ogłoszona przez Prezydenta Xi Jinpinga w Astanie we wrześniu 2013 r. Od tej pory jest ona wyraźnie promowana przez ChRL, a ponadto podczas XIX zjazdu Komunistycznej Partii Chin, włączono ją do zrewidowanej Konstytucji KPCh jako jeden z głównych celów strategicznych państwa, co zwiększyło jej znaczenie, zobowiązując partię do kontynuacji wdrażania tego projektu w dalszej perspektywie czasu⁵. Chiny planują budowę i modernizację dróg, kolei, portów oraz innych elementów infrastruktury, aby zwiększyć handel z ponad 70 krajami, rozciągającymi się od Bałtyku po Pacyfik⁶. Niektóre źródła przytaczają, że łącznie inicjatywa obejmuje ponad 150 krajów i ponad 30 międzynarodowych organizacji, które podpisały dokumenty współpracy w ramach BRI⁷. Jak twierdzi Kevin Sneader, analityk McKinsey Global Institute, idea Nowego Jedwabnego Szlaku ma możliwość być największą na świecie platformą współpracy regionalnej obejmującą blisko 65% ludności świata, wytwarzających około 35% światowego PKB⁸.

W 2020 roku BRI stanęło przed nowym wyzwaniem w postaci pandemii COVID-19. W związku z tym realizacja niektórych projektów infrastrukturalnych została przełożona bądź przerwana z powodu „czarnego łabędzia”⁹. Globalne

---

³ Termin ten należy rozumieć jako szerszy zestaw przedsięwzięć służących pogłębianiu współpracy międzynarodowej w celu wywierania wpływu na zaprzyjaźnione państwa. Według Josepha Nye'a *soft power* to rodzaj siły, która opiera się na trzech podstawowych zasobach: kulturze, wartościach politycznych i polityce zagranicznej. Każdy z tych narzędzi odgrywa istotną rolę w kreowaniu wizerunku państwa oraz budowaniu jego wiarygodności na arenie międzynarodowej. J. S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, tłum. J. Zaborowski, Warszawa 2007.

⁴ W pracy doktorskiej zamiennie stosowane będą różne nazwy określające chińską inicjatywę Pasa i Szlaku, co wynika z ewolucji tego pojęcia. Od początkowego terminu „Nowy Jedwabny Szlak” (ang. New Silk Road), poprzez bardziej rozwiniętą inicjatywę „Pasa i Szlaku” (ang. Belt and Road Initiative, BRI), aż po skrót BRI, który jest obecnie powszechnie używany w literaturze i dyskursie międzynarodowym. Taka różnorodność nazw odzwierciedla dynamikę rozwoju samej inicjatywy, jej zasięg oraz zmieniający się kontekst polityczny, w jakim funkcjonuje.

⁵ Resolution of the 19th National Congress of the Communist Party of China on the Revised Constitution of the Communist Party of China 2017, “Xinhua”, 24.10.2017, <http://www.xinhuanet.com/english/201710/24/c136702726.htm>.

⁶ *Will China's Belt and Road Initiative outdo the Marshall Plan?*, “The Economist”, 08.03.2018, <https://www.economist.com/news/finance-and-economics/21738370-how-chinas-infrastructure-projects-around-world-stack-up-against-americas-plan>.

⁷ Belt and Road Partner Countries, <https://chinapower.csis.org/data/belt-and-road-partner-countries/>.

⁸ K. Sneader, *China's One Belt, One Road: Will it reshape global trade?*, 07.2016, “McKinsey Global Institute”, <http://www.mckinsey.com/global-themes/china/chinas-one-belt-one-road-will-it-reshape-globaltrade>.

⁹ Teoria czarnego łabędzia, stworzona przez Nassima Nicholas Taleba w 2007 roku, odnosi się do rzadkich, nieprzewidywalnych zdarzeń o ogromnym wpływie na rzeczywistość. Te zdarzenia są zazwyczaj ignorowane przez tradycyjne modele probabilistyczne, mimo że ich konsekwencje są często katastrofalne. Po fakcie ludzie mają tendencję do znajdowania wyjaśnień dla tych zdarzeń, co daje iluzję, że były one przewidywalne. Szerzej: N. N. Taleb, *Czarny łabędź. Jak nieprzewidywalne zdarzenia rządzą naszym życiem*, Taleb, 2020.

utrudnienia zachęciły Chiny do zaostrzenia procesu selekcji projektów BRI z naciskiem na te opłacalne i najważniejsze strategicznie. Pandemia COVID-19 stworzyła dla Chin okazję do zaprezentowania ulepszonej wersji Inicjatywy Pasa i Szlaku (BRI 2.0), rozszerzając ją o nowe elementy¹⁰. Pierwotna faza inicjacji BRI koncentrowała się na projektach infrastrukturalnych, takich jak budowa dróg, portów, kolei oraz innych kluczowych elementów infrastruktury, które były finansowane głównie ze środków publicznych. Celem tej fazy było wzmocnienie połączeń handlowych oraz logistycznych między Chinami a innymi krajami, co miało sprzyjać międzynarodowej wymianie handlowej i gospodarczej integracji.

Schemat 1. Komponenty inicjatywy Belt and Road 1.0

Źródło: opracowanie własne

Jednak wraz z wybuchem pandemii COVID-19 nastąpiła znacząca zmiana w podejściu Chin do inicjatywy BRI. Druga faza uwydatniła znaczenie innych, wcześniej niedocenianych komponentów. Zamiast skupiać się wyłącznie na infrastrukturze, Chiny rozszerzyły inicjatywę o kwestie związane ze zdrowiem publicznym, rozwijając współpracę w zakresie medycyny. Ważnym elementem nowej wersji BRI stał się także świat technologii, w tym rozwój sieci 5G, cyfryzacja, sztuczna inteligencja oraz inne zaawansowane technologie, które zyskały na znaczeniu w dobie pandemii. Dodatkowo, Chiny zaczęły kłaść większy nacisk na komponenty związane z badaniami kosmicznymi oraz ochronę środowiska. Podjęto działania na rzecz międzynarodowej współpracy w eksploracji kosmosu, a także wspierania inicjatyw ekologicznych, takich jak zielona energia, redukcja emisji i ochrona bioróżnorodności. Dzięki temu nowa wersja Inicjatywy Pasa i Szlaku stała się bardziej wszechstronna, obejmując nie tylko tradycyjne projekty infrastrukturalne, ale także

¹⁰ H. Yu, *Belt and Road Initiative 2.0 in the Making: How Far Can It Go?* [w:] *Understanding China's Belt and Road Initiative*, Springer, Singapore 2024, ss. 169-192, https://doi.org/10.1007/978-981-99-9633-9_10.

innowacyjne rozwiązania w obszarach kluczowych dla przyszłości globalnej gospodarki i zrównoważonego rozwoju.

Na przestrzeni czasu inicjatywa uległa zmianom i ewolucji, pod względem:

- **rozszerzającego się zasięgu geograficznego** – prezydent Xi Jinping najpierw zaproponował nowy lądowy „Pas Gospodarczy Jedwabnego Szlaku” przebiegający z Chin do Europy, a następnie powołał jego morski odpowiednik: „morski Jedwabny Szlak XXI wieku”. Obecnie inicjatywa swym zasięgiem obejmuje prawie każdy kontynent, a nawet przestrzeń kosmiczną.
- **rodzaju uczestnictwa prawnego i ekonomicznego** – jakościowe poziomy uczestnictwa są bardzo zróżnicowane, przy czym oficjalnie 138 krajów podpisało *Memorandum of Understanding* z Chinami, pozostawiając jedynie około 55, które nie przystąpiły do tej inicjatywy.
- **ukierunkowania inwestycji** – chociaż inicjatywa początkowo skupiała się na „twardej infrastrukturze” obecnie jest okrzyknięta mianem „Cyfrowego Jedwabnego Szlaku”, jeszcze wcześniej „Jedwabnego Szlaku Zdrowia”, czy „Zielonego Pasa i Szlaku”. W szczególności komponent związany z rozwojem technologii w ramach chińskiej inicjatywy stanowi niezwykle interesujący obszar badawczy, zwłaszcza w kontekście rozszerzania przez Chiny tzw. „technosfer” – regionów, w których dominują w zbieraniu i analizie danych. Te regiony stają się bezpośrednim źródłem najcenniejszego zasobu współczesnej gospodarki – danych, które są często określane jako „nowa ropa”.

Należy zauważyć, że pod adresem BRI padło już wiele uwag krytycznych. Jedną z najczęściej przytaczanych nazywana jest „dyplomacją pułapki zadłużenia”. Z tej negatywnej perspektywy chińskie finansowanie projektów infrastrukturalnych BRI jest postrzegane jako przemyślana strategia wplątania innych krajów rozwijających się w pułapkę zadłużenia, a następnie wykorzystania tego poprzez metodę strategicznych ustępstw¹¹. Ponadto często wymienia się takie niebezpieczeństwa jak: degradacja środowiska naturalnego, problemy społeczne, czy nawet wpływ na wzmocnienie autorytarnych reżimów. Bez wątplenia wpływ inicjatywy Pasa i Szlaku jest duży – od

---

¹¹ P. Tomaszewska, *Chińska inicjatywa pasa i szlaku a ryzyko zadłużenia jej beneficjentów*, De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności, 5(2), Siedlce 2019, ss. 149-165.

stymulowania finansowania inwestycji infrastrukturalnych w różnych państwach na świecie, po wpływ na stan środowiska.

Schemat 2. Komponenty inicjatywy Belt and Road 2.0

Źródło: opracowanie własne

Problem badawczy

Dysertacja doktorska pt. „Wpływ chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku na bezpieczeństwo wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej” porusza problem realizacji chińskiej inicjatywy w regionie Europy Środkowo-Wschodniej z perspektywy wpływu na różne aspekty bezpieczeństwa wybranych do analizy państw.

Autorka podjęła próbę rozwiązania problemu badawczego, który leży w obszarze zainteresowań politologii, nauk o bezpieczeństwie, stosunków międzynarodowych oraz ekonomii. Inicjatywa Pasa i Szlaku łączy w sobie elementy ekonomiczne, polityczne i strategiczne, a jej badanie z perspektywy komponentów bezpieczeństwa pozwoli na wielowymiarową i kompleksową analizę. Możliwe będzie pełniejsze zrozumienie jej wpływu na stabilność i bezpieczeństwo państw w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Podkreślić należy, że pomimo szeroko zakrojonych inwestycji i obietnic rozwoju infrastrukturalnego, realizacja inicjatywy w państwach EŚW napotyka na liczne wyzwania. Problemy te dotyczą zarówno skuteczności i transparentności chińskich poczynań, jak i ich wpływu na suwerenność oraz bezpieczeństwo narodowe krajów przyjmujących. W związku z tym, istnieje potrzeba szczegółowej analizy sposobu, w jaki państwa EŚW zarządzają tymi wyzwaniami oraz jakie strategie przyjmują w kontekście dbałości o swoje bezpieczeństwo.

W ramach niniejszej pracy doktorskiej, autorka zdecydowała się na odniesienie do heksagonalnego modelu bezpieczeństwa, który rozszerza tradycyjny model

pentagonalny o dodatkowy, kluczowy wymiar: bezpieczeństwo technologiczne. Taka decyzja wynika z kompleksowego charakteru inicjatywy Pasa i Szlaku oraz jej wielowymiarowego wpływu na bezpieczeństwo w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Inicjatywa to projekt o szerokim zasięgu, wpływający na każdy z wymienionych komponentów bezpieczeństwa. Obejmuje ona nie tylko aspekty gospodarcze, ale także polityczne, społeczne, środowiskowe, militarne oraz technologiczne.

Schemat 3. Wpływ inicjatywy Pasa i Szlaku na wybrane wymiary bezpieczeństwa

Źródło: opracowanie własne

Heksagonalny model bezpieczeństwa pozwoli na kompleksową i wieloaspektową analizę tych wpływów, co jest kluczowe dla zrozumienia tego międzynarodowego przedsięwzięcia. Autorka dostrzega, że w wyniku szerokiej ekspansji technologii zmienia się paradygmat bezpieczeństwa. Ewolucja percepcji w przestrzeni powoduje, że cyberprzestrzeń i rzeczywista przestrzeń geograficzna stają się integralnie połączoną i wzajemnie się przenikają. Technologia odgrywa coraz

większą rolę we wszystkich aspektach życia społecznego, ekonomicznego i politycznego. W erze cyfryzacji i dynamicznego rozwoju nowych technologii, ich wpływ na bezpieczeństwo międzynarodowe staje się nie tylko niezaprzeczalny, ale również coraz bardziej złożony i wieloaspektowy. Technologiczny wymiar bezpieczeństwa obejmuje takie zagadnienia jak cyberbezpieczeństwo, ochrona danych, ryzyko technologiczne, sztuczna inteligencja, a także wpływ technologii na stabilność społeczno-polityczną. Przykłady takie jak cyberataki destabilizujące infrastrukturę krytyczną czy niewłaściwe zarządzanie danymi, które może naruszać prywatność i bezpieczeństwo osobiste, pokazują, że zaniedbanie tych kwestii może mieć poważne konsekwencje na poziomie zarówno narodowym, jak i międzynarodowym. W ramach *dylematu bezpieczeństwa* – wielkie mocarstwa będą wykorzystywać nowe technologie jako instrumenty akumulacji władzy. Chińska inicjatywa ma wpływ na każdy sektor bezpieczeństwa państw EŚW. Każde z analizowanych państw musi więc być przygotowane instytucjonalnie i kadrowo do obopólnej współpracy z Chinami. Niezbędnym krokiem jest więc uzupełnienie luk w wiedzy i postrzeganiu Państwa Środka.

Bazując na badaniu wybranych **studiów przypadków**, podjęta zostanie analiza działania Chin w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej – głównie, jeżeli chodzi o ocenę oddziaływania chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo tych państw. **Kierując się kluczem geopolitycznym** – analizie zostaną poddane następujące podmioty międzynarodowe:

1. Polska, Słowacja, Węgry jako przedstawiciele Grupy Wyszehradzkiej,
2. Białoruś jako państwo postsowieckie,
3. Serbia i Chorwacja z grona państw bałkańskich.

Wskazane studia przypadków zostały wybrane na podstawie wspólnych cech, a mianowicie udziału ich przedstawicieli na forach Belt and Road (2017, 2019), podpisania *Memorandum of Understanding w ramach Inicjatywy Belt and Road* z Chinami oraz współpracy i relacji na różnych poziomach z USA. Wszystkie te państwa znajdują się w strategicznie ważnym regionie Europy Środkowo-Wschodniej, który stanowi pomost między Azją a Europą Zachodnią. Ich położenie geograficzne sprawia, że są kluczowe dla realizacji korytarzy transportowych w ramach BRI. Ponadto wybrane państwa reprezentują różnorodne podejścia

do chińskiej inicjatywy. Od entuzjastycznego przyjęcia i intensywnej współpracy (jak w przypadku Węgier i Serbii) po bardziej sceptyczne i ostrożne stanowisko (jak w przypadku Polski i Słowacji)¹². Taka różnorodność pozwala na zróżnicowaną analizę skuteczności wielorakich strategii wobec chińskich inwestycji. Każde z tych państw odgrywa istotną rolę w regionalnym i europejskim kontekście politycznym i gospodarczym. Wybrane państwa różnią się poziomem rozwoju gospodarczego, co pozwala na analizę wpływu BRI na gospodarki o różnej wielkości i strukturze. Taka analiza umożliwia zrozumienie, w jaki sposób chińskie inwestycje wpływają na kraje o różnych profilach ekonomicznych i jak te kraje radzą sobie z wyzwaniami i korzyściami wynikającymi z BRI. Podkreślić także należy, że wybrane państwa mają różne poziomy zaangażowania w strukturze europejskiej np. w Unii Europejskiej, co pozwala na zbadanie, jak członkostwo/lub jego brak w tego typu organizacji wpływa na współpracę z Chinami.

Mapa 1. Fragment mapy przedstawiający wybrane do analizy państwa EŚW

Źródło: opracowanie własne

¹² O tym szerzej w rozdziale III.

Chociaż zarówno Chiny, jak i kraje EŚW były nominalnie częścią bloku komunistycznego w czasie zimnej wojny, niektóre wspólne założenia ideologiczne nigdy nie wydawały się być siłą motywującą ich relacje¹³. Można twierdzić, że Chiny były zbyt odległe terytorialnie, historycznie i ideologicznie. Nie miały znaczącego wpływu na kulturę polityczną, ale miały pomysł na potencjał gospodarczy krajów Europy Środkowo-Wschodniej¹⁴. Obecnie większość krajów EŚW zaczęła doraźnie angażować się we współpracę z Chinami¹⁵.

Wczesna faza rozwoju, a mianowicie planowanie inicjatywy Pasa i Szlaku¹⁶ rodzi wiele pytań badawczych:

- Jak pojmować termin bezpieczeństwo? Jakie są najważniejsze jego elementy składowe?
- W jaki sposób realizm przejawia się w chińskich działaniach na arenie międzynarodowej?
- W jaki sposób definiować różnorodny region Europy Środkowo-Wschodniej? Które państwa można wliczyć w jego struktury?
- Jakie działania podjęły Chiny względem regionu EŚW? Jakie są reakcje państw regionu na chińskie poczynania?
- W jakim stanie jest chińska gospodarka? Z jakimi problemami mierzą się Chiny? Czy promowana przez nie inicjatywa Pasa i Szlaku jest wypadkową otwarcia się na świat oraz znaczącego wzrostu gospodarczego w czasach przed pandemią?
- Jak ewoluowała chińska inicjatywa Pasa i Szlaku? Jak pandemia wpłynęła na realizację chińskich założeń?
- W jaki sposób Chiny realizują inicjatywę Pasa i Szlaku w wybranych do analizy państwach Europy Środkowo-Wschodniej?
- Jaki jest wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo wybranych państw regionu EŚW? Czy wszystkie państwa podchodzą w taki sam sposób do potencjalnych zagrożeń związanych z chińskimi działaniami?

---

¹³ Y. Zhong, *Does ideology matter? A case study of Sino-ex-Soviet Republics' relations*, *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 27, no. 4, 1994, <http://www.jstor.org/stable/45301910>, ss. 463–477.

¹⁴ E. Kavalski, *China in Central and Eastern Europe: The Unintended Effects of Identity Narratives*, *Asia Europe Journal* 17(4), doi:10.1007/s10308-019-00563-1, ss. 403-419.

¹⁵ A. Bailes, *China and Eastern Europe*, *Pacific Review*, 1990, 3(3), <https://doi.org/10.1080/09512749008718871>, ss. 222–242.

¹⁶ Aktualny i przyszły rozwój inicjatywy można podzielić na trzy fazy: faza 1: mobilizacja (2013–2016), faza 2: planowanie (2016–2021) oraz faza 3: realizacja (2021–2049).

- W jaki sposób współpraca z Chinami w ramach BRI wpływa na relacje państw EŚW z Unią Europejską i innymi globalnymi graczami?
- Jakie są perspektywy przyszłej współpracy państw EŚW z Chinami w ramach BRI, biorąc pod uwagę obecne wyzwania?
- Jakie są rekomendacje dla państw regionu EŚW?

Główną hipotezą pracy doktorskiej jest założenie, że inicjatywa Pasa i Szlaku wpływa na różne aspekty bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej, stanowiąc częstokroć więcej zagrożeń dla państw w niej uczestniczących niż rzeczywistych szans. **Przykładowo w wymiarze polityczno-dyplomatycznym**, BRI może zwiększać zależność polityczną od Chin. Inicjatywa może wywoływać także napięcia z innymi globalnymi graczami, co może destabilizować zarządzanie polityczne w regionie. **Z perspektywy bezpieczeństwa ekonomicznego**, inicjatywa ta może wpływać na stabilność gospodarczą, rozwój infrastruktury oraz dostęp do zasobów, co może prowadzić zarówno do wzrostu gospodarczego, ale również zwiększać ryzyko ekonomicznej dominacji Chin i uzależnienia od chińskiego kapitału, tzw. ryzyko „pułapki zadłużenia”. **W wymiarze militarno-strategicznym**, BRI ma istotne implikacje dla bezpieczeństwa militarnego i strategicznej stabilności, wpływając na politykę obronną oraz współpracę z NATO i innymi sojusznikami. **Spolecznie, inicjatywa ta może wpływać** na tożsamość kulturową, spójność społeczną oraz wartości narodowe i religijne, co może prowadzić do zmian społecznych, zarówno tych pozytywnych, jak i negatywnych, w tym może prowadzić do potencjalnych konfliktów społecznych. **Także bezpieczeństwo ekologiczne może być zagrożone** z uwagi na inwestycje infrastrukturalne. **Natomiast technologicznie**, BRI stawia wyzwania związane z cyberbezpieczeństwem, ochroną własności intelektualnej oraz prywatnością, co może prowadzić do zwiększonego ryzyka cyberataków i większej zależności od Chin.

Hipotezy poboczne pracy brzmią następująco:

Hipoteza 1 (odwołująca się do perspektywy narodowej): Nie wszystkie państwa identycznie postrzegają zagrożenia związane z chińską obecnością, co wynika zapewne z różnic ich podejścia do architektury bezpieczeństwa. Reakcje państw regionu na chińskie działania są raczej zróżnicowane, zależnie od indywidualnych interesów gospodarczych i politycznych. Państwami o najsilniejszym negatywnym

postrzeganiu Chin w regionie całej Europy Środkowo-Wschodniej wydają się być Polska czy Słowacja, natomiast najbardziej pozytywnie nastawione do dalszej współpracy są Serbia oraz Węgry. Nastawienie to przekłada się na poziom relacji kreowanych w ramach inicjatywy między tymi aktorami międzynarodowymi.

Hipoteza 2 (odwołująca się do perspektywy regionalnej): Współpraca państw Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku ma istotny wpływ na ich relacje z Unią Europejską oraz innymi globalnymi graczami, często prowadząc do powstania napięć politycznych wynikających z konfliktu interesów. Państwa regionu, nawiązując bliższe relacje gospodarcze i polityczne z Chinami, nierzadko stają się przedmiotem krytyki ze strony UE i jej członków, którzy obawiają się, że chińskie inwestycje i zaangażowanie mogą prowadzić do podważenia jedności politycznej i gospodarczej w ramach europejskiej wspólnoty.

Hipoteza 3 (odwołująca się do perspektywy narodowej i regionalnej): Chiny stosują strategię „kija i marchewki” wobec każdego z państw Europy Środkowo-Wschodniej. Preferują bilateralne relacje z poszczególnymi krajami zamiast jednolitego podejścia do całego regionu. Taka strategia pozwala Chinom na elastyczne dostosowanie swoich działań i środków dyplomatycznych do specyfiki politycznej, gospodarczej i społecznej każdego państwa, maksymalizując tym samym korzyści wynikające ze współpracy. Chiny wykorzystują także różne formy zachęt, takie jak preferencyjne warunki handlowe, wsparcie inwestycyjne czy programy wymiany kulturalnej i edukacyjnej, aby budować pozytywny wizerunek i zdobywać poparcie w poszczególnych krajach. Jednocześnie, stosują elementy „kija”, kiedy działania danego państwa nie są zgodne z ich interesami – na przykład, poprzez ograniczenie dostępu do chińskiego rynku, zawieszenie rozmów handlowych czy wywieranie presji politycznej.

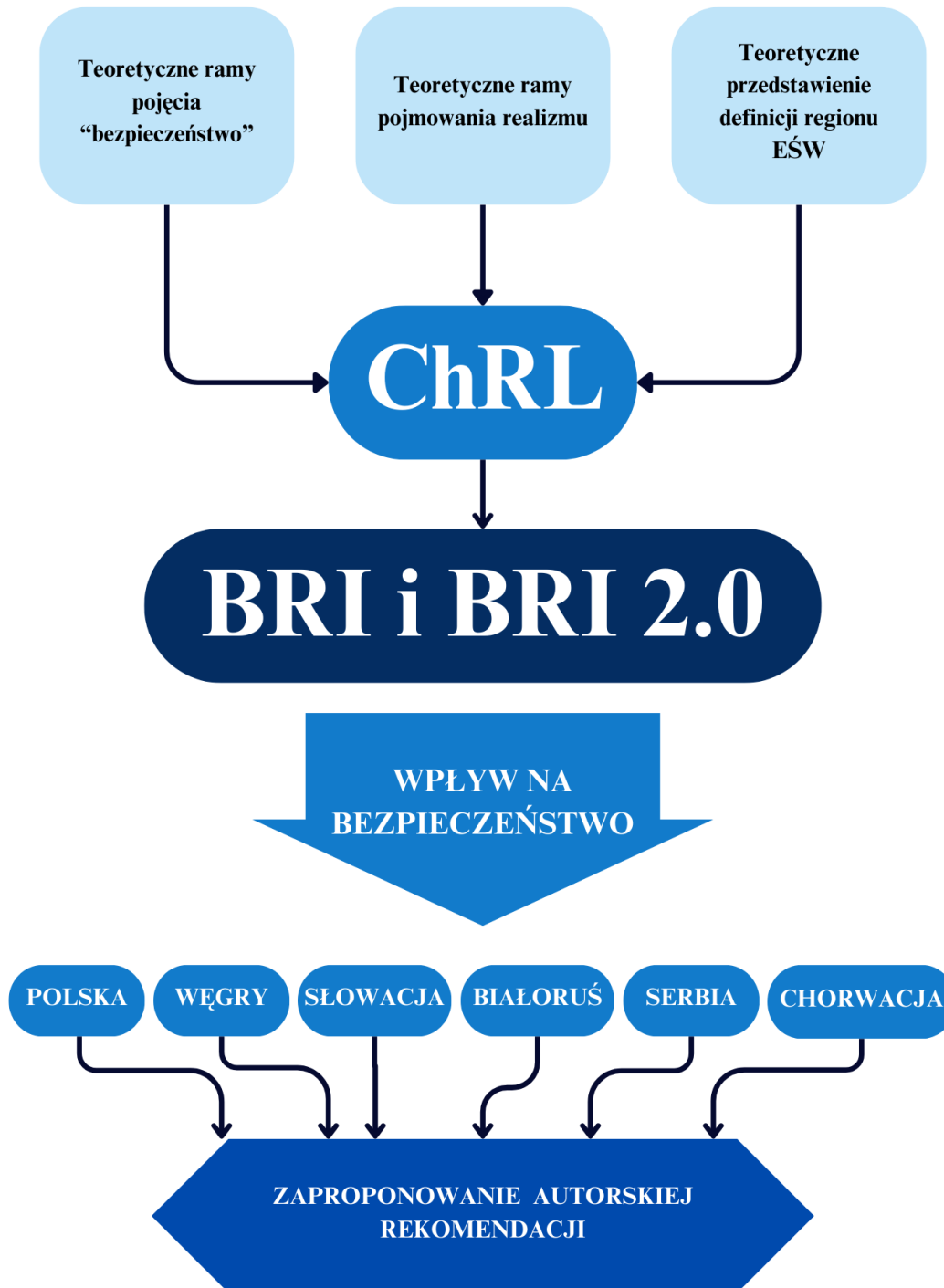
Ogólny plan badań:

- **Opis nurtów (głównie realizmu)** odnoszących się do nauk o stosunkach międzynarodowych i bezpieczeństwie – zarówno w kontekście postrzegania przez naukowców anglosaskich jak i chińskich.
- **Scharakteryzowanie i opis** inicjatywy Pasa i Szlaku oraz dostrzeżenie ewolucji jej rozwoju.

- **Zidentyfikowanie** najważniejszych projektów w ramach BRI realizowanych w wybranych państwach EŚW.
- **Wykazanie szans i zagrożeń dla bezpieczeństwa**, wynikających z realizacji inicjatywy w wybranych państwach regionu EŚW.
- **Określenie elementów chińskiej strategii i działań** jakie ChRL stosuje względem wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej.
- **Odniesienie** zaobserwowanych wpływów Chin w regionie Europy Środkowo-Wschodniej do kontekstu **rywalizacji mocarstw i rywalizacji o światowe przywództwo**.
- **Podsumowanie wyników badań**, poprzez zestawienie zebranych danych i określenie wpływu chińskich działań związanych z inicjatywą w wybranych do analizy państwach (**perspektywa narodowa**) jak i w całym regionie Europy Środkowo-Wschodniej (**perspektywa regionalna**).

W pracy uwzględniono trzy kluczowe elementy analizy naukowej: deskryptywny, eksplanacyjny oraz preskryptywny. Praca doktorska ma formę studium przypadku. Jej powstanie składało się z kilku etapów badawczych. W pierwszym etapie przygotowane zostały podstawy teoretyczne. Bardzo ważne było stworzenie szczegółowej bazy danych, która obejmie informacje źródłowe do 2024 r. W ramach podjętego problemu badawczego w części empirycznej wykorzystana została metoda analizy zawartości treści (w wymiarze jakościowym), stosowana na gruncie badań politologicznych. Dookreślając w ramach założonego celu wykorzystane zostały następujące metody oraz techniki badawcze: analiza zawartości treści, tj. literatury przedmiotu, materiałów prasowych oraz przemówień polityków.

Schemat 4. Koncepcja pracy

Źródło: opracowanie własne

Chronologia i cezury czasowe pracy doktorskiej

Myślenie chronologiczne, będące jednym z najważniejszych składników myślenia historycznego, nie sprowadza się tylko do znajomości dat. W pracy istotne będzie rozróżnianie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Bez chronologii zbiór wydarzeń pozbawiony byłby sensu. Zarówno pojedyncze wydarzenia, jak i wielkie procesy tylko wtedy mogą być prawidłowo zinterpretowane, gdy zostaną odpowiednio umiejscowione na osi czasu, a więc wpisane w szerszy kontekst. Należy mieć na uwadze, że badana rzeczywistość zwykle ma charakter ciągły¹⁷. A zatem ogranicznik czasowy jest w tym kontekście umowny. Niemniej praca będzie osadzona głównie w epoce historii najnowszej.

Odwołując się do ogranicznika temporalnego, badaczka będzie poddawała analizie koncepcję Pasa i Szlaku od 2013 r., czyli daty jej pierwszego publicznego ogłoszenia do końca 2023 r. Minęła więc już dekada kreowania chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku, która została zainicjowana przez prezydenta Xi Jinpinga. Przez te dziesięć lat chińska inicjatywa rozwinęła się z ambitnego planu do jednego z najważniejszych projektów infrastrukturalnych na świecie, obejmując swoim zasięgiem znaczącą liczbę krajów. W ciągu tej dekady zrealizowano także wiele projektów, co pozwoliło na ocenę skuteczności i wpływu inicjatywy na wybrane państwa regionu CEE.

Podczas pisania pracy, w trakcie procesu badawczego, miało miejsce wiele wydarzeń, które miały znaczący wpływ na jej ostateczny kształt. Autorka starała się na bieżąco uwzględniać zmieniający się kontekst sytuacji międzynarodowej, co stanowiło istotne wyzwanie. Zmienność stosunków międzynarodowych, w tym takie wydarzenia jak konflikt na Ukrainie czy globalna pandemia, wprowadzały dynamiczne i nieprzewidywalne zmiany, które wymagały szybkiej reakcji i aktualizacji treści. Czas, który w ostatniej dekadzie przyspieszył, nie pozwalał na statyczne podejście do analizowanych zagadnień. W rezultacie, praca ta odzwierciedlała bieżące wydarzenia oraz ich wpływ na globalne stosunki polityczne i społeczne.

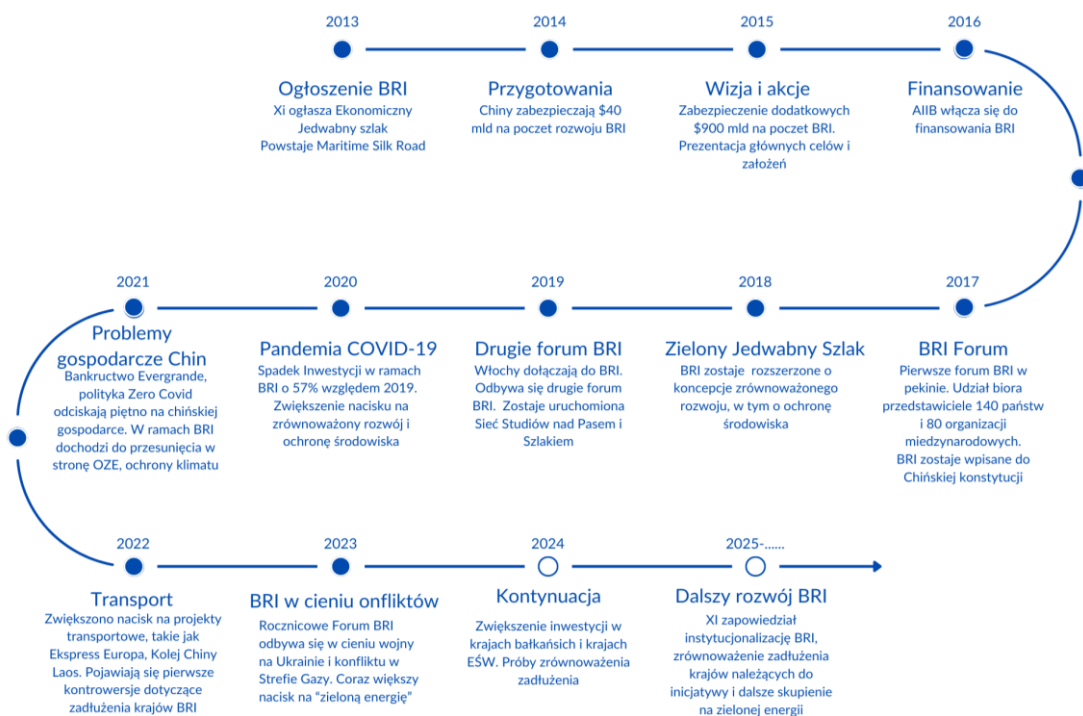
---

¹⁷ R. Bäcker, *Metodologia badań politologicznych*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Warszawa 2016, s. 41.

Nie znaczy to jednak, że w pracy nie pojawi się opis tła historycznego jak np. rok 1978, który okazał się dla ChRL przełomowy. Wówczas rozpoczął się wielki spektakl odrodzenia i fenomenalnego rozwoju gospodarczego państwa chińskiego, które przed wprowadzeniem procesów transformacyjnych było zaliczane do grupy państw słabo rozwiniętych, z wyraźnymi przejawami stagnacji i izolacjonizmu.

Schemat 5. Oś czasu istotnych wydarzeń inicjatywy Pasa i Szlaku

Źródło: Opracowanie własne

W kontekście właściwej analizy obecnej historii przydatna jest także koncepcja „cykli hegemonicznych”, która poniekąd także koresponduje i odnosi się do chronologii. Andrzej Gałganek podkreśla, że wyjaśnienie dynamiki mechanizmu zmiany umożliwia supercykl, który jest egzemplifikacją funkcjonowania systemu globalnego. Supercykl wskazuje *modus faciendi* systemu międzynarodowego w jego najbardziej zgeneralizowanym wymiarze¹⁸. W globalnym systemie międzynarodowym można wskazać dwa pełne supercykle jako formę synchronizacji poziomu politycznego i ekonomicznego. Szczególną uwagę zwrócić należy na fazy zwrotne *supercykli*. Są to okresy interferencji faz wojny hegemonicznej¹⁹. Fazy

¹⁸ A. Gałganek, *Zmiana w globalnym systemie międzynarodowym: supercykle i wojna hegemoniczna*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1992, s. 11.

¹⁹ Ibidem, s. 73.

rywalizacji hegemonicznej i zmiany długotrwałych faz wzrostu i spadku, to okresy wzmocnionego sprzężenia obu podsystemów, które prowadzą do nierównowagi. Mocarstwo w myśl tej teorii dysponuje nadwyżkami zasobów umożliwiającymi przeprowadzenie zmian w systemie (w obecnej sytuacji Chiny), natomiast głównym celem hegemonu jest tłumienie tego wzrostu, też to czynią Stany Zjednoczone.

Metodologia pracy oparta o teorię realizmu

Warto jeszcze na wstępie zaznaczyć, że przedstawiona w całej pracy dynamika zmian jest ujęta w oparciu o perspektywę teoretyczną nauki o stosunkach międzynarodowych, tj. realizmu. Przyjęcie realistycznego spojrzenia zmusza do stwierdzenia, że istnieje w stosunkach międzynarodowych hierarchia sił, która umożliwia odnieść poszczególne role międzynarodowe do zajmowanych przez państwa pozycji. Realizm w stosunkach międzynarodowych zamyka się w tezie, iż państwo jest najważniejszym i podstawowym uczestnikiem stosunków międzynarodowych, zorientowanym egoistycznie na siebie, swoje interesy i cele, nie zaś na uniwersalne wartości czy najsprawiedliwsze prawo międzynarodowe czy solidarność państw²⁰. To mocarstwa postępują zgodnie z dyrektywami *realpolitik*, zaś słabsi szukają pociechy w tradycji idealistycznej²¹. Paradygmat realistyczny w neorealistycznej formie nadal nie stracił atrakcyjności i wartości eksploatacyjnej w ukazywaniu rzeczywistości międzynarodowej²². Rywalizacja o potęgę jest grą o sumie zerowej, co oznacza, że każdy przyrost potęgi jednego państwa musi się odbyć kosztem potęgi pozostałych państw i na odwrót – spadek potęgi jednego państwa to przyrost potęgi innych państw. W odczuciu autorki zachowanie się państw na arenie międzynarodowej nie jest jednoznaczne, a raczej zdeterminowane przez strukturę całego systemu. Państwa nie zawsze zachowują się tak jak chcą, nie raz podejmują takie decyzje jakie muszą, bo nie mają innego wyjścia. W szczególności dotyczy to właśnie tak wielkiego mocarstwa jak Chiny.

Jedną z metod jaką autorka zastosowała w pracy była **metoda wyjaśniania genetycznego**. Metoda ta polegała na poszukiwaniu i badaniu genezy zjawisk, poszukiwaniu związku przyczynowo-skutkowego między zdarzeniami z przeszłości

---

²⁰ T. Łoś, *Stosunki międzynarodowe: teorie, systemy, uczestnicy*, Wrocław 2000, s. 42.

²¹ S. Bieleń, *Deficyt realizmu w polskiej polityce zagranicznej*, *Stosunki Międzynarodowe International Relations*, 2008, nr 3-4, ss. 9-29.

²² J. Baylis, S. Smith, *Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, Kraków 2008, s. 3; 195-223.

a sytuacją terażniejszą²³. Wyjaśnienie genetyczne umożliwiło ukazanie przemian, jakim podlegała inicjatywa Pasa i Szlaku od czasu jej zainicjowania. Autorka uważa, że na podstawie jej wstępnych badań realizację chińskiej inicjatywy można podzielić na trzy fazy: faza 1: mobilizacja (2013–2016), faza 2: planowanie (2016–2021) oraz faza 3: realizacja (2021–2049). Zastosowanie tej metody pozwoliło na ukazanie okoliczności, w jakich dochodzi do powstania i przekształceń tego zjawiska. Wyjaśnia rodzaje i nasilenie czynników powodujących zmiany w badanym procesie²⁴. Autorka starała się odpowiedzieć na pytanie: dlaczego doszło do zainicjowania projektu Pasa i Szlaku, a następnie przykładowo w 2015 r. jej cyfrowego komponentu. Wyjaśnienie genetyczne wydaje się adekwatnym wyborem w przypadku podjętej tematyki, ponieważ pozwala nie tylko zagłębić się w przeszłość, ale również i w przyszłość. Metoda ta będzie miała głównie zastosowanie w początkowych rozdziałach. Dla przykładu także wiedza dotycząca chociażby tła historycznego Jedwabnego Szlaku jest istotą dla wyjaśnienia racjonalności współczesnej koncepcji jego reaktywacji. Trzeba mieć na uwadze, że Chiny są przede wszystkim wielką, starożytną cywilizacją, i czują się na tyle silne, by nie tyle nie wzorować się na innych, ale samemu wytyczać ścieżki i nadawać ton tendencjom światowym.

Aby zrozumieć jakie potencjalne znaczenie może mieć dla świata chińska współczesna polityka zagraniczna trzeba orientować się w historii starożytnego *Jedwabnego Szlaku*. Rewitalizacja tego nowego, co oczywiste, nawiązuje do tego z przeszłości, który stanowił wielość połączeń handlowych łączących najprawdopodobniej już od I tysiąclecia p.n.e Europę i Daleki Wschód – cesarski Rzym i Chiny²⁵. Cywilizacje Zachodu oraz Wschodu miały wówczas okres korzystnej dla obu stron współpracy²⁶. Szlaki handlowe te to nie tylko wymiana dóbr. To także ciągły ruch ludności i mieszanie się populacji, który był skutkiem przekazywania wiedzy, idei, kultury i przekonań, które miały głęboki wpływ na historię i cywilizacje narodów euroazjatyckich. Fenomenem *Jedwabnego Szlaku* było nie tylko umożliwienie wzajemnych interakcji pomiędzy różnymi nacjami, ale przede wszystkim współdziałanie w tworzeniu i kształtowaniu kultury oraz cywilizacji.

---

²³ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, ss. 119-120.

²⁴ J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu, Gdynia 2002, s. 30.

²⁵ H. Uhlig, *Jedwabny Szlak. Kultury antyku między Chinami a Rzymem*, Książnica, Warszawa 2007, s. 6.

²⁶ V. Hansen, *The Silk Road: A New History*, Oxford University Press, New York 2012, s. 23.

Jedwabny Szlak był de facto całościowym systemem – politycznym, gospodarczym i kulturowym dla Eurazji, którego osią były wzajemne kontakty²⁷. Nauka, sztuka i literatura, a także rzemiosło i technologie zostały w ten sposób rozpowszechnione w społeczeństwach²⁸.

W badaniach posłużono się także **metodą krytycznej analizy treści**. Zastosowanie tej metody miało niebagatelne znaczenie dla tej pracy. Tematyka jest na tyle aktualna, skomplikowana, że wymagała rozeznania i krytycznego warsztatu badawczego. Dotarcie do całej literatury przedmiotu i jej analizowanie jest niemożliwe. Stąd potrzeba rzeczowej i fachowej selekcji materiału badawczego. Bardzo istotna była indywidualna „akceptacja prawidłowości” danego chińskiego źródła, np. ustalenie czasu, miejsca powstania i autentyczności źródła. Każda epoka historyczna ma swój specyficzny kod informacyjny tzw. „język czasu”, rozumienie słów i zwrotów charakterystycznych dla danego okresu, w którym powstał dokument. Zrozumienie szerszego znaczenia strategicznego koncepcji Pasa i Szlaku wymagało więc umiejscowienia tego projektu w kontekście zasadniczych założeń i uwarunkowań chińskiej polityki zagranicznej. Należy zwrócić uwagę, że pomimo relatywnie bogatej literatury polskojęzycznej, poruszającej rozmaite zagadnienia o tematyce chińskiej to zakres publikacji krajowych, tak w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym, nie pozwolił na wyczerpujące zbadanie poruszanych zagadnień. Niezbędne więc było sięgnięcie do opracowań zagranicznych – europejskich, amerykańskich czy co najważniejsze chińskich.

Celem zastosowania **metody komparatywnej (porównawczej)** było opisanie podobieństw i różnic pomiędzy działaniami ChRL a wybranymi państwami EŚW. Dokonano więc analizy stosunków bilateralnych pomiędzy Chinami a tymi państwami w kontekście realizacji i postrzegania chińskiej inicjatywy. Porównanie owych relacji było bardzo skomplikowane, ponieważ są one wielopłaszczyznowe i wielowymiarowe – nie dają się włożyć w ścisłe ramy tworzone przez badaczy, a jednocześnie pozwalają na szeroką interpretację. Przykładowo analiza porównawcza pozwoliła ukazać odmienne poglądy na temat podejścia do bezpieczeństwa.

---

²⁷ Zob. szerzej: Ch. I. Beckwith, *Empires of the Silk Road: A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the Present*, Princeton and Oxford 2009, s. 122.

²⁸ *About the Silk Road, Silk Roads: Dialogue, Diversity, Development*, UNESCO, <https://en.unesco.org/silkroad/about-silk-road>.

Metoda badawcza case studies, czyli studium przypadku, jest jedną z najważniejszych metod zastosowanych w tej pracy, ponieważ odnosi się do całej analitycznej jej części w ostatnim rozdziale. Polega ona na szczegółowym, intensywnym i wszechstronnym badaniu pojedynczego przypadku w jego rzeczywistym kontekście, co pozwala na dogłębne zrozumienie badanego zjawiska. Wybór tej metody towarzyszył takim pytaniom eksplanacyjnym: „jak?” oraz „dlaczego?”²⁹. W tym przypadku byli to aktorzy państwowi tacy jak: Chiny (w szczególności rozdział gospodarczy i dotyczący kreacji chińskiej inicjatywy) oraz ta najistotniejsza część, czyli wybrane państwa CEE. Dzięki tej metodzie możliwe jest uwzględnienie wszystkich istotnych czynników i środowiska, w którym przypadek się znajduje, co umożliwia lepsze zrozumienie jego dynamiki i złożoności. Przy badaniu case studies wykorzystano takie techniki zbierania danych jak: obserwacje (autorka odbyła liczne krótkoterminowe pobyty badawcze w większości analizowanych państw) oraz analizę różnego rodzaju dokumentów i treści. Zapewniło to pełniejszy i wieloaspektowy obraz badanych przypadków. Elastyczność tej metody pozwoliła na modyfikację planu badawczego w miarę postępu badań i odkrywania nowych informacji. Jest to szczególnie przydatne w eksploracji nowych lub mało zbadanych obszarów. Opracowane studium przypadku umożliwia również formułowanie kolejnych założeń, które mogą być testowane w przyszłych badaniach, co czyni je niezwykle cennym narzędziem badawczym. Dzięki szczegółowemu badaniu jednostkowych przypadków uzyskano praktyczne przykłady i wnioski, które mogą być zastosowane w praktyce lub przyczyniać się do rozwoju polityki międzynarodowej.

Na koniec wartym uwagi jest zastosowanie **metody prognostycznej**, a dokładniej zastosowanie metody ekstrapolacji, czyli przedłużenia zaobserwowanych trendów na podstawie danych z przeszłości. Badając przeszłość poznamy nie tylko genezę procesów i zjawisk, ale i ogólne prawidłowości i pewne tendencje dalszego rozwoju. Metoda prognostyczna jest metodą niepewną i zawodną. Dlatego posłużono się także metodą analogii oraz przywołaniem danych pozyskanych przez ekspertów ze znanych ośrodków analitycznych i strategicznych. Zrozumienie zmienności

---

²⁹ K. R. Yin, J. Gilewicz, *Studium przypadku w badaniach naukowych: projektowanie i metody*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015.

obecnego systemu międzynarodowego i potencjalnych konsekwencji tego procesu będzie konstytutywne w kontekście sformułowania wniosków i rekomendacji na przyszłość. Zaprezentowana analiza nie upoważnia do sformułowania prognozy, co do kształtowania się międzynarodowego układu sił, ale będzie stanowiła przyczynek do rozważań na temat perspektywicznych zmian zachodzących na świecie. Zarówno tematyka, jak i szeroki zakres poruszanych zagadnień praktycznie eliminuje zasadność przeprowadzania badań ankietowych czy sondaży. Niemniej identyfikacja zachodzących procesów związanych z kreowaną inicjatywą, jej kierunek i dynamika, powinna pozwolić na wykazanie wpływu wobec kształtujących się zjawisk polityczno-gospodarczych na świecie, jak również lepsze poznanie i zrozumienie uwarunkowań oraz zależności w działaniach podejmowanych przez światowe mocarstwa.

Struktura pracy

Praca składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów oraz zakończenia.

W Rozdziale I pracy doktorskiej opisano teoretyczne i praktyczne wprowadzenie do pojęcia bezpieczeństwa, jego wielowymiarowości i ewolucji. Niniejszy rozdział dostarczył fundamentów teoretycznych niezbędnych do zrozumienia kompleksowego charakteru bezpieczeństwa, co stanowi podstawę do przeprowadzenia późniejszych analiz przypadków w poszczególnych krajach regionu. Zwrócono uwagę na ewolucję znaczenia omawianego pojęcia. Bezpieczeństwo, pochodzące z łacińskiego terminu *securitas*, oznaczało bowiem stan wolny od niepokoju i zagrożenia. Współczesne rozumienie tego pojęcia jest znacznie szersze i obejmuje różnorodne aspekty, takie jak ochrona przed zagrożeniami militarnymi, ekonomicznymi, środowiskowymi, cybernetycznymi czy społecznymi. Podkreślono, że zrozumienie bezpieczeństwa wymaga odpowiedzi na fundamentalne pytania dotyczące jego definicji, zakresu, charakteru oraz sposobów jego zapewnienia. Dokonano analizy pojęcia z różnych perspektyw, w tym tej indywidualnej, narodowej oraz międzynarodowej. W rozdziale tym opisano również różnorodne podejścia teoretyczne do tego terminu, zaproponowane przez Davida Baldwina i Barry'ego Buzana, które dostarczają wszechstronnych ram analitycznych i są niezbędne do badania jego złożoności i wielowymiarowości. Podkreślono, że Barry Buzan wprowadził model pentagonalny, który obejmuje pięć kluczowych wymiarów

bezpieczeństwa: polityczno-dyplomatyczny, ekonomiczny, militarno-strategiczny, społeczny (humanitarny) oraz środowiskowy (ekologiczny). W pracy doktorskiej zdecydowano się jednak rozszerzyć model Buzana o dodatkowy wymiar: a mianowicie bezpieczeństwo technologiczne. Uwzględnienie tego aspektu uzasadniono rosnącym znaczeniem technologii w kontekście współczesnych inicjatyw międzynarodowych, takich jak BRI. Wykazano, że bezpieczeństwo technologiczne obejmuje ochronę cyberprzestrzeni, danych, infrastruktury krytycznej oraz rozwój technologiczny, co ma kluczowe znaczenie dla stabilności bezpieczeństwa analizowanych państw. Chińska inicjatywa obejmuje szeroki zakres działań – od inwestycji infrastrukturalnych po współpracę polityczną i technologiczną – co wymaga kompleksowego podejścia do zarządzania bezpieczeństwem w tym aspekcie.

Rozdział II analizuje chińską politykę zagraniczną z perspektywy teorii realizmu w stosunkach międzynarodowych, podkreślając, w jaki sposób Chiny wpisują się w realistyczne kreowanie międzynarodowych relacji. Opisano, że realizm jest jednym z najbardziej wpływowych podejść teoretycznych w badaniu stosunków międzynarodowych, skupiając się na terytorialnie zorganizowanych państwach jako głównych aktorach, działających racjonalnie i podejmujących strategiczne decyzje w oparciu o własne interesy narodowe i bezpieczeństwo. Wykazano, także że kluczowe założenia realizmu obejmują konfliktowy charakter relacji międzynarodowych, anarchistyczną naturę systemu międzynarodowego oraz dążenie państw do maksymalizacji swojej siły i bezpieczeństwa. Następnie rozdział II ukazuje także różnorodność teorii stosunków międzynarodowych o chińskiej specyfice, takich jak koncepcja tianxia, teoria gongsheng, podejście relacyjne oraz realizm etyczny. Wszystkie te teorie podkreślają wagę harmonii, współpracy i etyki w relacjach międzynarodowych, co stanowi pewne odchylenie od klasycznego realizmu, jednak fundamentalne zasady dążenia do maksymalizacji wpływów i ochrony interesów pozostają zgodne z realistycznym podejściem. Wykazano, że chiński realizm strategiczny ma unikalny charakter, w którym kluczową rolę odgrywają kultura, tradycja i wartości. W przeciwieństwie do zachodnich modeli realizmu, chińskie podejście do strategii politycznej i gospodarczej głęboko zakorzenione jest w wielowiekowej filozofii i tradycji. Konfucjanizm, taoizm i inne elementy

chińskiego dziedzictwa kulturowego wpływają na sposób, w jaki Chiny postrzegają i realizują swoje cele na arenie międzynarodowej.

Podkreślono jednak także, że Chiny wpisują się także w teorię anglosaską realizmu, wykazując dbałość o interesy narodowe, pragmatyzm oraz dążenie do równowagi sił. Postrzegają siebie jako rosnące mocarstwo, które nie może pozwolić sobie na osłabienie swojej pozycji, co jest zgodne z realistycznym podejściem do polityki zagranicznej. W tym przypadku wyszczególniono przykłady chińskiego postępowania, takie jak:

- Strategię ekspansji na Morzu Południowochińskim. Chiny budują sztuczne wyspy i militaryzują region, aby zabezpieczyć swoje strategiczne interesy kosztem sąsiednich państw.
- Politykę gospodarczą, czyli tzw. „pułapkę zadłużenia”, ponieważ poprzez Inicjatywę Pasa i Szlaku, Chiny wywierają wpływ na inne kraje, tworząc ekonomiczne zależności i zabezpieczając dostęp do surowców.
- Pogłębianie relacji z państwami autorytarnymi: Chiny wspierają reżimy autorytarne, co jest zgodne z realistycznym podejściem do polityki międzynarodowej, gdzie stabilność i przewidywalność partnerów politycznych są kluczowe.

Odwołując się do teorii realizmu, zauważono, że inicjatywę Pasa i Szlaku można postrzegać jako narzędzie wzmacniania chińskiego potencjału i wpływów na arenie międzynarodowej. Jest to wyraz dążenia do zabezpieczenia interesów gospodarczych, zapewnienia dostępu do surowców oraz otwarcia nowych rynków zbytu dla chińskich produktów i usług. Wzmacnia to pozycję Chin zarówno w sensie gospodarczym, jak i geopolitycznym. Jednakże, pojawiają się także poważne obawy dotyczące tzw. „pułapki zadłużenia”, gdzie kraje korzystające z chińskich pożyczek na realizację projektów infrastrukturalnych mogą znaleźć się w trudnej sytuacji finansowej, nie będąc w stanie spłacić zobowiązań. W kontekście Europy Środkowo-Wschodniej, szczególne ryzyka związane z Inicjatywą Pasa i Szlaku obejmują potencjalne zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego i stabilności politycznej. Inwestycje chińskie, choć często niezbędne dla rozwoju infrastruktury, mogą prowadzić do długoterminowych zobowiązań finansowych, które osłabiają pozycję negocjacyjną tych krajów. Ponadto, zwiększona obecność chińskich firm i wpływy polityczne mogą

powodować napięcia wewnętrzne, szczególnie w kontekście obaw o przejmowanie strategicznych sektorów gospodarki przez podmioty zagraniczne. Kolejnym zagrożeniem jest możliwość, że Chiny będą wykorzystywać swoje inwestycje jako narzędzie politycznego wpływu, co może prowadzić do destabilizacji regionalnych sojuszy i zmiany układu sił w Europie Środkowo-Wschodniej. Państwa regionu mogą być zmuszone do balansowania między tradycyjnymi sojusznikami z Zachodu a nowymi relacjami z Chinami, co może prowadzić do komplikacji w polityce zagranicznej i wewnętrznej.

Rozdział III szczegółowo omawia ewolucję i znaczenie terminu „Europa Środkowo-Wschodnia”, co ma fundamentalne znaczenie dla zrozumienia specyfiki regionu i jego roli w szerszym kontekście politycznym i gospodarczym. W pierwszej części rozdziału przedstawiono historyczne i geograficzne konteksty definiowania Europy Środkowo-Wschodniej. Podkreślono, że termin ten nie posiada jednoznacznej definicji, a jego „terytorialne granice” i „skład państwowy” mogą się różnić w zależności od perspektywy naukowej, historycznej, politycznej czy kulturowej. Analiza ta jest istotna, ponieważ pozwala zrozumieć, jak różne definicje regionu wpływają na jego tożsamość oraz na politykę bezpieczeństwa. Podkreślono, że termin ten ewoluował wraz z rozwojem politycznym i historycznym Europy, co ma bezpośrednie przełożenie na obecne wyzwania i możliwości związane z chińską inicjatywą Pasa i Szlaku.

Rozdział III również dogłębnie analizuje, jak termin Europa Środkowo-Wschodnia był używany w różnych kontekstach politycznych i jak różne interpretacje tego terminu wpłynęły na tożsamość regionalną i politykę poszczególnych państw. Opisano, jak różne kraje regionu doświadczyły wpływów zewnętrznych oraz wewnętrznych napięć, co miało znaczący wpływ na kształtowanie się ich polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Taki kontekst był niezbędny do zrozumienia, jak chińska inicjatywa Pasa i Szlaku może być postrzegana i przyjmowana w różnych częściach regionu, uwzględniając specyficzne uwarunkowania historyczne i polityczne każdego z państw. Kolejnym ważnym aspektem poruszonym w rozdziale była analiza współczesnych problemów politycznych i gospodarczych Europy Środkowo-Wschodniej. Zwrócono uwagę na transformacje polityczne i gospodarcze, jakie zaszły w regionie po upadku komunizmu, oraz ich wpływ na współczesne

wyzwania związane z bezpieczeństwem. W kontekście chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku, rozdział ten dostarcza niezbędnych podstaw do zrozumienia, jakie szanse i zagrożenia może ona przynieść dla poszczególnych państw regionu.

Rozdział IV poświęcony transformacji gospodarczej Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) stanowi kluczowy element analizy, który pozwala zrozumieć, dlaczego Chiny realizują inicjatywę Pasa i Szlaku, szczególnie w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Od czasu wprowadzenia reform gospodarczych w 1978 roku, Chiny przeszły jedną z najbardziej znaczących transformacji gospodarczych w historii współczesnej gospodarki światowej. Transformacja została zapoczątkowana przez Deng Xiaopinga, który wprowadził szereg reform mających na celu przejście od gospodarki centralnie planowanej do bardziej rynkowego modelu. Wcześniej chińska gospodarka była zdominowana przez centralne planowanie i kolektywizację, co prowadziło do licznych niewydajności i trudności gospodarczych. Decentralizacja decyzji gospodarczych i wprowadzenie elementów rynku w rolnictwie umożliwiły zwiększenie produkcji i efektywności. Przystąpienie Chin do Światowej Organizacji Handlu (WTO) w 2001 roku przyczyniło się do dalszego otwarcia gospodarki chińskiej na światowy rynek, co zaowocowało niezwykle wysokimi wskaźnikami wzrostu gospodarczego.

W rozdziale V szczegółowo przedstawiono historię Jedwabnego Szlaku, który odgrywał fundamentalną rolę w kształtowaniu relacji handlowych, kulturalnych i politycznych między Wschodem a Zachodem od starożytności aż do średniowiecza. Opisanie Jedwabnego Szlaku w historycznym kontekście pozwala na głębsze zrozumienie współczesnej chińskiej inicjatywy. Jedwabny Szlak, którego początki sięgają około 1300 lat p.n.e., był jednym z najważniejszych szlaków handlowych na świecie, łączącym Chiny z Europą. Jego trasy obejmowały zarówno drogi lądowe, jak i morskie, umożliwiając wymianę nie tylko jedwabiu, ale również innych towarów, takich jak złoto, przyprawy, metale szlachetne, szkło czy wełna. Odkąd chińscy cesarze poszerzali granice swojego imperium, szlak ten stawał się coraz bardziej złożony, obejmując różnorodne trasy przez pustynie, góry i równiny Azji Środkowej. Rozdział V szczegółowo opisuje, jak Jedwabny Szlak nie tylko sprzyjał handlowi, ale także umożliwiał migracje ludności, przekazywanie wiedzy, idei oraz rozwój cywilizacji.

W kontekście współczesnym, inicjatywa Pasa i Szlaku nawiązuje do historycznego Jedwabnego Szlaku, mając na celu stworzenie nowoczesnej sieci połączeń handlowych i infrastrukturalnych, które połączą Azję, Europę i Afrykę. W rozdziale omówiono, jak Chiny starają się odtworzyć te historyczne połączenia, promując globalizację i wolny handel. Chińska wizja globalizacji, oparta na zasadzie wzajemnych korzyści (win-win), jest prezentowana jako strategia, która ma nie tylko promować chińskie interesy, ale także przyczynić się do rozwoju innych krajów uczestniczących w inicjatywie. Podkreślono również, że współczesna inicjatywa Pasa i Szlaku jest postrzegana jako narzędzie, które może pomóc Chinom w budowaniu sieci współzależności finansowych, zwiększając rolę chińskich rynków i uniezależniając je od dominacji dolara amerykańskiego. Inicjatywy takie jak Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych i Bank Grupy BRICS mogą stanowić alternatywę dla istniejących instytucji finansowych powołanych w wyniku porozumienia z Bretton Woods.

W rozdziale VI wykazano, że „czarny łabędź” jakim była pandemia COVID-19, miała istotny wpływ na projekty infrastrukturalne realizowane w ramach Inicjatywy Belt and Road. Zamknięcie granic oraz ograniczenia przemieszczania się utrudniły realizację projektów. Zakłócenia w łańcuchach dostaw oraz ostrożność instytucji finansowych w udzielaniu kredytów dodatkowo skomplikowały sytuację, zmuszając rządy do przesunięcia priorytetów na bardziej pilne potrzeby, takie jak opieka zdrowotna i odbudowa gospodarcza. W odpowiedzi na te wyzwania Chiny wprowadziły drugą fazę swojej inicjatywy, znaną jako Belt and Road 2.0. W przeciwieństwie do pierwotnego planu z 2013 roku, który koncentrował się głównie na rozbudowie infrastruktury i połączeń handlowych, Belt and Road 2.0 kładzie nacisk na zrównoważony rozwój, ochronę środowiska, zdrowie, długoterminowe inwestycje oraz partnerstwa publiczno-prywatne. W tej fazie inicjatywa obejmuje również projekty w dziedzinie cyfryzacji, technologii informacyjnych i innowacji. Wzrost znaczenia partnerstw publiczno-prywatnych jest kolejnym istotnym aspektem, mającym na celu angażowanie sektora prywatnego w realizację projektów infrastrukturalnych i rozwojowych. Ponadto, Chiny zwiększają współpracę z międzynarodowymi organizacjami finansowymi, takimi jak Bank Światowy

i Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (AIIB), aby zredukować obciążenie krajów uczestniczących oraz zwiększyć przejrzystość finansowania projektów.

W rozdziale VII opisano proces adaptacji chińskiej strategii do specyfiki regionu, biorąc pod uwagę zarówno szanse, jak i wyzwania wynikające z lokalnych warunków politycznych, ekonomicznych i społecznych. Jest to szczególnie istotne w kontekście zmieniającej się globalnej dynamiki, która została dodatkowo przyspieszona przez pandemię COVID-19. Region CEE jest strategicznie położony między Wschodem a Zachodem, co czyni go kluczowym węzłem w ramach BRI. Chiny, dążąc do rozbudowy swoich wpływów w Europie, muszą dostosować swoją strategię, aby uwzględnić zróżnicowane interesy krajów regionu, ich obawy związane z suwerennością oraz zależności od polityk Unii Europejskiej. Następnie rozdział przedstawia główne wyzwania, przed którymi stoi realizacja BRI w regionie CEE. Po pierwsze zwrócono uwagę na polityczne bariery, ponieważ wiele państw regionu jest członkami Unii Europejskiej, co oznacza konieczność zgodności projektów BRI z regulacjami UE. Dodatkowo, wewnętrzne napięcia polityczne oraz zróżnicowane podejście do współpracy z Chinami stanowią istotne wyzwanie. Kolejne wyzwania to kwestie finansowe. Finansowanie dużych projektów infrastrukturalnych w regionie wymaga nie tylko chińskich inwestycji, ale również wsparcia ze strony lokalnych rządów i instytucji finansowych. Pandemia COVID-19 skomplikowała te kwestie, zmniejszając dostępność środków finansowych i podnosząc koszty realizacji projektów. Trzecim niemniej istotnym elementem są aspekty społeczno-gospodarcze. Realizacja BRI w musi uwzględniać lokalne konteksty społeczno-gospodarcze, takie jak stopa bezrobocia, poziom rozwoju infrastruktury oraz akceptacja społeczna dla chińskich inwestycji.

Najistotniejszą częścią pracy była przeprowadzona analiza sześciu krajów Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) i ich uczestnictwa w chińskiej inicjatywie Pasa i Szlaku. Skupiała się ona na ewolucji relacji tych krajów z Chinami, korzyściach, wyzwaniach dla różnych aspektów bezpieczeństwa tych państw.

Podkreślić należy, że realizacja inicjatywy Belt and Road w krajach Europy Środkowo-Wschodniej jest zróżnicowana, odzwierciedlając unikalne konteksty każdego kraju. Korzyści gospodarcze i inwestycje infrastrukturalne są równoważone przez obawy o suwerenność, zależność ekonomiczną i bezpieczeństwo. Relacje

z Chinami są skomplikowane i ewoluują w zależności od wewnętrznych i zewnętrznych czynników geopolitycznych. Każdy z analizowanych krajów stara się balansować między korzyściami płynącymi z chińskich inwestycji a koniecznością ochrony własnych interesów narodowych.

Przegląd literatury

Inicjatywa Belt and Road przyciągnęła uwagę licznych badaczy na całym świecie, w tym również w Polsce. W regionie Europy Środkowo-Wschodniej analiza wpływu i realizacji BRI stała się przedmiotem intensywnych badań. Wyniki pokazują, że ogółem artykułów o niej zaindeksowanych w Web of Science znaleziono 2508³⁰. Duża część literatury składa się z pojedynczych studiów przypadków badających motywację uczestników w stosunku do BRI lub szczegóły dotyczące konkretnych projektów. Wnioski więc takie mają ograniczoną możliwość uogólnienia. Spośród odnalezionych artykułów, książek i rozdziałów dotyczących BRI, tylko niewielka część dotyczyła politycznego lub gospodarczego wpływu BRI na region CEE. Praktycznie wszystkie analizowane badania (studia przypadków i studia porównawcze) pominęły krytyczny aspekt polityki BRI: zaangażowanie danego kraju w BRI nie jest przydzielane losowo, ale zdeterminowane politycznie. Chociaż studia przypadków mogły uwzględniać zmiany prowadzące do powstania BRI, rzadko uwzględniały implikacje tych zmian.

W pracy często odwoływano się też do prac Justyny Szczudlik. Badaczka koncentruje się w nich na mechanizmach wdrażania BRI oraz jej wpływie na relacje między Chinami a krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Szczególną uwagę poświęca inwestycjom infrastrukturalnym i ich konsekwencjom geopolitycznym, co znalazło odzwierciedlenie w takich publikacjach jak „Jedwabny Szlak: czym jest nowa priorytetowa chińska strategia” oraz „China's Charm Offensive in Central and Eastern Europe: The Implementation of Its '12 Measures Strategy’”. Szczudlik analizuje, w jaki sposób chińska inicjatywa wpływa na lokalne gospodarki oraz jakie strategie stosują kraje regionu w odpowiedzi na chińskie inwestycje.

Także istotny wpływ na wartość tej pracy miały teksty Marcina Kaczmarek, który specjalizuje się w relacjach międzynarodowych w regionie Eurazji i polityce

---

³⁰ L. Youjin, M. Kotsemir, N. Ahmad, *One Belt One Road Initiative and environmental sustainability: a bibliometric analysis*, *Environmental Economics and Policy Studies*, 2024, 26(2), <https://doi.org/10.1007/s10018-024-00392-6>, ss. 1-46.

zagranicznej Chin. Jego badania dostarczają cennych wglądów w dynamikę chińsko-rosyjską oraz wpływ BRI na państwa Europy Środkowo-Wschodniej. W swoich pracach, takich jak „Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki” oraz „Chiny–Europa Środkowo-Wschodnia: „16+ 1” widziane z Pekinu”, Kaczmarek analizuje, jak chińskie inwestycje wpływają na lokalne gospodarki i politykę wewnętrzną, podkreślając zróżnicowane strategie regulacyjne i polityczne przyjmowane przez poszczególne kraje regionu.

Bogdan Góralczyk, profesor w Centrum Europejskim Uniwersytetu Warszawskiego, jest jednym z czołowych polskich ekspertów w dziedzinie polityki międzynarodowej i chińskich strategii geopolitycznych. Jego badania obejmują wpływ BRI na stosunki międzynarodowe oraz na ekonomie krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Publikacje takie jak „Geostrategia Xi Jinpinga–Chiny ruszają w świat” oraz „Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje” dostarczają dogłębnej analizy chińskiej polityki zagranicznej i jej wpływu na globalną strukturę polityczną.

Jednym z interesujących dzieł jest monografia Macieja Walkowskiego zatytułowana „Chińska strategia rozwoju społeczno-ekonomicznego”. Autor analizuje w niej skutki i konsekwencje chińskiej strategii dla Unii Europejskiej, a także poświęca jeden rozdział omawianej inicjatywie Pasa i Szlaku.

Inne istotne publikacje to książki/artykuły autorstwa Ewy Cieślik, Dominika Mierzejewskiego, Rafała Kwiecińskiego oraz Adriana Brony, a także prace zbiorowe pod redakcją Joanny Marszałek-Kawy. Autorka korzystała również z licznych opracowań metodologicznych, z których najbardziej pomocna okazała się monografia „Metodologia badań politologicznych” pod redakcją Romana Bäckera.

Wszystkie te prace naukowe są kluczowe dla zrozumienia, jak inicjatywa Belt and Road wpływa na gospodarki i politykę państw Europy Środkowo-Wschodniej. Badania te dostarczają wszechstronnej analizy korzyści i wyzwań związanych z chińskimi inwestycjami oraz pomagają w identyfikacji strategii zarządzania tymi wyzwaniami przez poszczególne kraje regionu. Dzięki temu możliwe jest lepsze zrozumienie złożoności relacji międzynarodowych w kontekście globalnych ambicji Chin.

Realizacją inicjatywy Belt and Road w Europie Środkowo-Wschodniej zajmuje się wielu zagranicznych naukowców, którzy analizują jej wpływ na gospodarkę, politykę oraz stosunki międzynarodowe w tym regionie. Ich prace dostarczają cennych wglądów w dynamikę relacji chińsko-europejskich i pozwalają lepiej zrozumieć konsekwencje chińskich inwestycji w Europie Środkowo-Wschodniej.

Jednym z czołowych badaczy jest David Shambaugh, profesor na Uniwersytecie George'a Washingtona w USA. Shambaugh specjalizuje się w chińskiej polityce zagranicznej i jego prace, takie jak „China Goes Global: The Partial Power” oraz „The China Reader: Rising Power”, dostarczają kompleksowych analiz chińskich strategii geopolitycznych, w tym BRI. Shambaugh analizuje, jak chińska inicjatywa wpływa na globalne relacje i w jaki sposób Chiny budują swoją pozycję na arenie międzynarodowej poprzez inwestycje infrastrukturalne.

Richard Turcsanyi z Czech, związany z Central European Institute of Asian Studies (CEIAS), jest kolejnym istotnym badaczem zajmującym się BRI w Europie Środkowo-Wschodniej. Jego prace koncentrują się na relacjach między Chinami a krajami Europy Środkowo-Wschodniej, analizując polityczne i gospodarcze implikacje chińskich inwestycji w regionie. Turcsanyi w swoich publikacjach np. „China and the frustrated region: Central and Eastern Europe's repeating troubles with great power”, dostarcza wnikliwych analiz dotyczących wpływu BRI na lokalną gospodarkę i politykę.

Franziska Plümmer z Niemiec, badaczka w Mercator Institute for China Studies (MERICS), specjalizuje się w analizie chińskich strategii w Europie, w tym realizacji BRI. Jej prace, takie jak „China's Belt and Road Initiative: Implications for Europe” oraz „Chinese Investments in Europe: A Country-Level Analysis”, koncentrują się na ekonomicznych i politycznych aspektach chińskich inwestycji w Europie Środkowo-Wschodniej. Plümmer bada, w jaki sposób BRI wpływa na relacje między Chinami a Europą oraz jakie wyzwania i korzyści przynosi ta współpraca.

Alice Ekman, badaczka z Francji związana z European Union Institute for Security Studies (EUISS), analizuje geopolityczne i strategiczne aspekty chińskich inicjatyw, w tym BRI. Jej prace takie, jak „China's Belt and Road Initiative: Implications for the European Union” oraz „The Geopolitics of China's Belt and Road Initiative”, dostarczają cennych wglądów w strategiczne cele Chin oraz ich wpływ

na Europę Środkowo-Wschodnią. Ekman bada również, jak chińska inicjatywa wpływa na relacje między Unią Europejską a Chinami.

Tim Summers z Wielkiej Brytanii, związany z Chatham House, bada ekonomiczne i polityczne aspekty chińskich inwestycji w Europie. Jego prace, takie jak „China's 'New Silk Roads': sub-national regions and networks of global political economy” oraz „The Impact of Chinese Investments on European Economies”, analizują wpływ BRI na gospodarki europejskie i sposób, w jaki kraje Europy Środkowo-Wschodniej integrują się z chińskimi planami inwestycyjnymi.

Interesującą pracą był też zbadany wpływ inicjatywy BRI, Blanchard zbadał różne rodzaje powiązań gospodarczych między Chinami a innymi krajami począwszy od 2013 r.³¹, znów Hurley i in. skupiał się na zmieniających się poziomach zadłużenia uczestniczących gospodarek w latach 2015–2018³². Natomiast Du i Zhanga, którzy przedstawili kompleksowe trendy jakościowe chińskich inwestycji zagranicznych w latach 2005–2015, uzupełnione ilościową analizą danych z lat 2011–2015 (w których porównali zmiany między dwa lata przed i dwa lata po ogłoszeniu BRI)³³.

Szczególnie cenne dla niniejszej pracy były także dane ekonomiczne, głównie zaczerpnięte ze strony internetowej „Statista”. W zakresie analiz w języku polskim, autorka głównie korzystała z opracowań warszawskiego Ośrodka Studiów Wschodnich (OSW), Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych (PISM) oraz Centrum Studiów Polska – Azja. Tematyka pracy jest aktualna, dlatego opiera się także na informacjach z różnych źródeł wtórnych, w tym opiniotwórczych magazynów i gazet wydawanych po polsku, angielsku, a czasem również po chińsku (choć w mniejszym stopniu). Autorka często cytowała raporty takich ośrodków analitycznych jak McKinsey & Company, RAND Corporation, HSBC, International Pew Research Center, Bloomberg, The World Bank, China-United States Exchange Foundation, China's State Administration of Foreign Exchange (SAFE) i wielu innych.

---

³¹ J. M. F. Blanchard, *Problematic prognostications about China's maritime silk road initiative (MSRI): Lessons from Africa and the Middle East* [w:] *China's Global Reach*, S. Zhao, Routledge 2020, ss. 115-130.

³² J. Hurley, S. Morris, G. Portelance, *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*, Center for Global Development, Policy Paper 121, 2018, <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-policy-perspective.pdf>.

³³ J. Du, Y. Zhang, *Does one belt one road initiative promote Chinese overseas direct investment?*, *China Economic Review*, 2018, vol. 47, ss. 189-205, <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2017.05.010>.

Najczęściej cytowanymi źródłami wiadomości prasowych w niniejszej pracy były magazyny „Foreign Affairs”, „The Diplomat”, czy „The Economist”.

W analizie przedstawiono treści oficjalnych oświadczeń przywódców partyjnych oraz dokumentów i aktów prawnych publikowanych na oficjalnych stronach rządowych oraz agencji informacyjnej „Xinhua”. Władze chińskie wykorzystują ją jako narzędzie do kreowania i kontrolowania narracji, promowania określonej ideologii oraz prezentowania korzystnego wizerunku państwa chińskiego. Agencja ta, będąc oficjalnym źródłem informacji, pełni funkcję głównego dystrybutora wiadomości zarówno dla odbiorców krajowych, jak i międzynarodowych, co pozwala na szerokie oddziaływanie propagandowe.

Podobną rolę spełniają anglojęzyczne odpowiedniki takie jak „People’s Daily” oraz „Global Times”. Te media, również kontrolowane przez rząd, są wykorzystywane do kształtowania opinii publicznej na Zachodzie, przedstawiając chińską perspektywę na sprawy międzynarodowe oraz promując narracje zgodne z polityką Komunistycznej Partii Chin (KPCh). Warto zaznaczyć, że treści publikowane przez te media często mają charakter propagandowy, z zamiarem kreowania pozytywnego wizerunku Chin i ich polityki zagranicznej. Nie mniej ważną funkcję w transmisji przekazu kierowanego niemal wyłącznie do zachodniego odbiorcy odgrywa kontrolowany przez Centralny Wydział Propagandy chiński – anglojęzyczny dziennik „China Daily”. Jego publikacje często mają na celu wywarcie wpływu na zagraniczne rządy, inwestorów i społeczeństwa poprzez prezentowanie stanowiska Chin jako racjonalnego i zgodnego z międzynarodowymi standardami. „China Daily” często podejmuje tematy związane z globalnymi inicjatywami Chin, takimi jak Belt and Road Initiative, przedstawiając je w sposób korzystny i atrakcyjny dla zagranicznego odbiorcy. W konsekwencji, analizując treści publikowane przez te media, należy mieć na uwadze ich propagandowy charakter oraz fakt, że często służą one celom politycznym rządu chińskiego, a nie rzetelnemu informowaniu odbiorców. Wypowiedzi i artykuły, mimo braku formalnego umocowania w prawie, mogą wywierać znaczący wpływ na proces legislacyjny i kształtowanie polityki zarówno wewnętrznej, jak i zagranicznej Chin.

Rozdział I. Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym

1. Znaczenie pojęcia bezpieczeństwo

Etymologia słowa „bezpieczeństwo” wywodzi się z łacińskiego terminu „securitas”, który oznacza stan wolny od niepokoju i samokontroli, a więc rozumiany jako stan, w którym nie ma zagrożenia. W języku angielskim słowo „security” ma szersze znaczenie niż w łacinie, odnosząc się do braku niebezpieczeństwa, obaw i zapewnienia bezpieczeństwa, czyli ochrony przed zagrożeniami i lękiem³⁴. Z kolei w chińskim słowo „保护（措施）；安全（保障）” odnosi się do stanu stabilności i kompletności bez zagrożenia, wypadku czy groźby. W nowoczesnym słowniku chińskim słowo to jest interpretowane jako „brak zagrożenia czy groźby”³⁵. Pomimo różnic w znaczeniu między językami, obie interpretacje zgadzają się co do tego, że bezpieczeństwo jest stanem wolnym od groźby i strachu. Ta historyczna perspektywa podkreśla, jak pojęcie bezpieczeństwa i jego znaczenie ewoluowało, zachowując jednak podstawowe skojarzenie z ochroną i brakiem strachu. W kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego, ewolucja tego terminu odzwierciedla rozszerzenie zakresu zagrożeń, które są teraz uwzględniane w polityce i praktykach związanych z bezpieczeństwem na świecie.

Bezpieczeństwo jako złożone i dynamicznie ewoluujące zjawisko, charakteryzuje się zarówno rozwojem horyzontalnym, jak i wertykalnym. Rozwój horyzontalny odnosi się do rozszerzania się sfery bezpieczeństwa wraz ze wzrostem liczby podmiotów włączających się w procesy z nim związane. Oznacza to, że im więcej jest uczestników i interesariuszy, tym bardziej rozwija się i zmienia pojęcie bezpieczeństwa. Z kolei rozwój wertykalny wiąże się z koniecznością adaptacji do nowych wyzwań i zagrożeń, które nieustannie pojawiają się w sferze bezpieczeństwa.

Złożoność i różnorodność bezpieczeństwa, a także jego ciągła ewolucja, prowadzą do kluczowych pytań dotyczących jego istoty, charakteru oraz zakresu. Kwestie te, jak zauważył Ken Booth w swojej pracy z 2007 roku, są fundamentalne

---

³⁴ M. Ainsworth, *IT Security* [w:] *Encyclopedia of Big Data Technologies*, 2019.

³⁵ M. Li, *Evolution of Security Outlook*, 2013.

dla zrozumienia bezpieczeństwa jako konceptu³⁶. Dodatkowo, Paul Williams w swoich badaniach z 2012 roku wskazał na cztery podstawowe pytania, które powinny stanowić oś rozważań na temat bezpieczeństwa. Te pytania obejmują zasadnicze aspekty związane z definicją, charakterem, zakresem oraz ewolucją bezpieczeństwa. Pytania te brzmią następująco:

1. Czym jest bezpieczeństwo?
2. O czyje bezpieczeństwo chodzi?
3. Co zalicza się do zagadnień bezpieczeństwa?
4. Jak można zapewnić bezpieczeństwo?

Schemat 6. Przykładowy model analizy bezpieczeństwa

Źródło: opracowanie własne

Williams podkreślił, że odpowiedź na te pytania jest niezbędna do głębszego zrozumienia zjawiska bezpieczeństwa, zarówno w teorii, jak i w praktyce. Jego podejście do badań nad bezpieczeństwem wskazuje na potrzebę holistycznego i wielowymiarowego rozumowania tego tematu, uwzględniającego zarówno jego dynamiczny charakter, jak i różnorodne aspekty wpływające na jego kształt³⁷.

³⁶ K. Booth, N. J. Wheeler, S. Kona, *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*, Bloomsbury Publishing 2007.

³⁷ P. Williams, *Kluczowe pytania w badaniach nad bezpieczeństwem* [w:] *Studia Bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 5.

Znów David Baldwin przedstawia bardziej szczegółowe podejście do analizy bezpieczeństwa. Proponuje obszerniejszy zestaw pytań badawczych. Pierwsze z nich dotyczy identyfikacji beneficjentów bezpieczeństwa: kto jest jego głównym odbiorcą? Następnie, pyta o wartości, które powinny być chronione w kontekście bezpieczeństwa. Baldwin zastanawia się również nad zakresem bezpieczeństwa: jak duży jest jego obszar lub jak wiele aspektów powinno być nim objętych? Kolejne pytanie dotyczy rodzaju zagrożeń, od których należy się zabezpieczać. Ważne są również metody zapewniania bezpieczeństwa: jakie środki należy zastosować? Pojawia się także pytanie o koszt tego bezpieczeństwa, które wskazuje na potrzebę rozważenia zasobów finansowych i innych nakładów potrzebnych do jego zapewnienia. Na koniec, Baldwin porusza kwestię czasu: w jakim horyzoncie czasowym działania związane z bezpieczeństwem powinny być efektywne?³⁸

Ważne jest zrozumienie, że pojęcie bezpieczeństwa nie jest monolityczne ani stałe; różni się w zależności od wielu czynników. Po pierwsze, kontekst, w jakim bezpieczeństwo jest rozpatrywane, odgrywa kluczową rolę. Na przykład, kwestie bezpieczeństwa narodowego będą różnić się od bezpieczeństwa osobistego, a ochrona środowiska naturalnego ma inny zakres i wymogi niż bezpieczeństwo cyfrowe. Każda z tych dziedzin ma swoje specyficzne zagrożenia, strategie ochrony i metody oceny ryzyka. Po drugie, perspektywa, z której odbiorca patrzy na bezpieczeństwo, również wpływa na jego odbiór. To, co jest uznawane za bezpieczne przez jedną osobę, może być postrzegane jako ryzykowne przez inną. Przykładem może być podejście do szczepień – gdzie dla jednych są one gwarancją bezpieczeństwa zdrowotnego, dla innych mogą wydawać się niepotrzebnym lub nawet szkodliwym naruszeniem naturalnego porządku. Na koniec, doświadczenia odbiorców mają znaczący wpływ na ich postrzeganie bezpieczeństwa. Osoby, które doświadczyły przestępstw, katastrof naturalnych czy cyberataków, mogą mieć znacznie inny ogląd na kwestie bezpieczeństwa niż te, które nigdy nie zetknęły się z takimi zdarzeniami. Bezpieczeństwo jest więc pojęciem dynamicznym i subiektywnym. Jego odbiór zależy od szerokiej gamy czynników, co sprawia, że strategie zabezpieczające muszą być elastyczne i dostosowane do specyficznych potrzeb i warunków.

---

³⁸ D.A. Baldwin, *The concept of security* [w:] *National and International Security*, M. Sheehan (red.), Routledge, London 2018, ss. 41-62.

W pewnym sensie na najbardziej podstawowym poziomie znajduje się powszechne rozumienie bezpieczeństwa, które często sprowadza się do prostych koncepcji, jak „brak zagrożeń” lub „uczucie spokoju i pewności”. Jest to postrzeganie intuicyjne, zakorzenione w codziennych doświadczeniach i odczuciach jednostek. Drugi poziom zróżnicowanego odbioru to podejście publicystyczne. Koncentruje się ono na bardziej szczegółowej analizie konkretnych incydentów lub zdarzeń związanych z bezpieczeństwem, jak na przykład wypadki samochodowe czy pożary. Ta perspektywa często pojawia się w mediach i publicznych dyskusjach, gdzie szczegółowo omawiane są konkretne przypadki zagrożeń lub incydenty. Kolejny poziom percepcji obejmuje definicje słownikowe i encyklopedyczne. Tutaj bezpieczeństwo jest opisywane w sposób bardziej formalny i ustrukturyzowany, z naciskiem na jego dokładną definicję i charakterystykę. Takie definicje często znajdują się w literaturze naukowej, encyklopediach lub słownikach, i mają na celu dostarczenie uniwersalnego, ogólnie przyjętego rozumienia pojęcia bezpieczeństwa.

Na najwyższym, czwartym poziomie, rozumienie bezpieczeństwa osiąga głębię analityczną, łącząc teorię z praktyką. W tym ujęciu, bezpieczeństwo oraz jego różnorodne aspekty są eksplorowane poprzez dogłębną analizę, często z wykorzystaniem studiów przypadku. Przykłady takich analiz mogą obejmować obszary takie jak bezpieczeństwo demograficzne, hydrologiczne, zdrowotne i inne. Na tym poziomie, sposób prezentacji i postrzegania bezpieczeństwa jest znacznie różny w porównaniu z wcześniejszymi poziomami. Nie tylko głębokość percepcji i zakres dzielonej wiedzy się zmieniają, ale również sposób i forma narracji są bardziej zaawansowane i specjalistyczne. To podejście charakteryzuje się połączeniem wiedzy teoretycznej z elementami praktycznymi, dostarczając holistycznego i kompleksowego obrazu bezpieczeństwa w danym kontekście³⁹.

Poszukując dalej znaczenia bezpieczeństwa zgodnego bardziej z jego złożonym podejściem, można je także interpretować jako zbiór działań i przesłanek, które umożliwiają danemu podmiotowi nie tylko funkcjonowanie, ale również rozwój, realizację własnych celów, stawianie czoła wyzwaniom i przeciwdziałanie zagrożeniom. Bezpieczeństwo oznaczałoby zatem różnorodne inicjatywy

---

³⁹ S. Wojciechowski, A. Wejkszner, *Współczesne Bezpieczeństwo Polski. Międzynarodowy wymiar instytucjonalny*, Warszawa 2019, s. 18.

oraz związane z nimi założenia, osoby, instytucje, środki i strategie, które wspierają działanie państwa, jego rozwój, realizację interesów, podejmowanie wyzwań i zwalczanie zagrożeń we wszystkich obszarach, w których państwo jest aktywne. Przede wszystkim, gdy bezpieczeństwo jest zapewnione, jednostki i organizacje mogą inwestować więcej zasobów w rozwój niż w obronę. Na przykład, stabilne i bezpieczne warunki polityczne i gospodarcze mogą zachęcać do inwestycji zagranicznych, co z kolei wpływa na wzrost gospodarczy kraju i poprawę dobrobytu obywateli. Ponadto, w kontekście edukacyjnym i społecznym, poczucie bezpieczeństwa pozwala jednostkom na eksplorowanie nowych możliwości, podejmowanie ryzyka w działaniach kreatywnych i przedsiębiorczych, co jest kluczowe dla innowacji i postępu technologicznego. Bezpieczne środowisko jest fundamentem, który umożliwia ludziom realizację własnych aspiracji i rozwój osobisty. Bezpieczeństwo może także sprzyjać kulturze otwartości i współpracy, która jest istotna dla wymiany wiedzy i międzynarodowego dialogu. Działania na rzecz bezpieczeństwa mogą obejmować współpracę z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, co przyczynia się do budowania silnych, międzynarodowych sojuszy oraz zwiększenia wpływu kraju na arenie globalnej. Wreszcie, bezpieczeństwo zapewnia stabilność, która jest niezbędna do efektywnego zarządzania zasobami naturalnymi i humanitarnymi, co pozwala na lepsze planowanie i reagowanie na kryzysy. Może to oznaczać lepsze przygotowanie na ewentualne katastrofy naturalne lub technologiczne, co minimalizuje ryzyko i maksymalizuje zdolność do szybkiej reakcji i odbudowy. Pozytywny aspekt uczenia się przez bezpieczeństwo objawia się w zdolności do tworzenia warunków sprzyjających ciągłemu rozwojowi, co przekłada się na ogólną poprawę jakości życia i stabilności w każdym wymiarze działalności państwa.

Należy jednak pamiętać, że bezpieczeństwo nie ogranicza się wyłącznie do aspektów funkcjonalnych, strategicznych, instytucjonalnych czy materialnych, ale obejmuje również wymiar psychologiczny. Jest to jedna z podstawowych potrzeb, zarówno dla pojedynczych jednostek, jak i dla społeczeństw⁴⁰. Zgodnie z piramidą potrzeb Abrahama Maslowa, potrzeba bezpieczeństwa znajduje się na drugim poziomie, zaraz po potrzebach fizjologicznych, a przed potrzebami przynależności,

---

⁴⁰ D. A. Baldwin, *The Concept of Security*, *Review of International Studies*, 1997, 23(1), ss. 5-26.

uznania i samorealizacji. Maslow uznaje, że potrzeba bezpieczeństwa obejmuje aspekty takie jak zapewnienie ochrony, poczucie stabilności, sprawiedliwości, porządku czy eliminacji zagrożeń⁴¹. William Thomas z kolei umieszcza bezpieczeństwo na pierwszym miejscu w hierarchii potrzeb, przed potrzebami uznania, przyjaźni czy zdobywania nowych doświadczeń⁴².

2. Najważniejsze elementy składowe bezpieczeństwa i podejście do jego definiowania

Bezpieczeństwo nie może być ograniczone wyłącznie do jednej dziedziny naukowej lub badawczej. To złożone pojęcie obejmuje wiele dyscyplin i aspektów życia, co nadaje mu charakter interdyscyplinarny. Różnorodne podejścia do definicji i analizy bezpieczeństwa są widoczne w pracach różnych ekspertów.

Przykładowo Stanisław Koziej pisze o „bezpieczeństwie zintegrowanym”, które łączy różne rodzaje, dziedziny i sektory bezpieczeństwa. W jego koncepcji bezpieczeństwo jest rozpatrywane nie tylko z perspektywy państwowej, ale także z punktu widzenia indywidualnego obywatela. Model ten zakłada, że system bezpieczeństwa powinien być efektywny zarówno w kontekście bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, jak i militarnego oraz pozamilitarnego⁴³. Wojciech Kostecki zwraca również uwagę na synergiczność bezpieczeństwa, rozumianą jako proces łączenia i pogłębiania pojęcia „bezpieczeństwo”⁴⁴. W jego ujęciu, pojęcie to rozszerza się we wszystkich kierunkach: wertykalnie – od bezpieczeństwa narodowego do międzynarodowego, gdzie uwaga skupia się na wspólnotach państw i ich wzajemnych relacjach, oraz horyzontalnie – poprzez analizowanie różnych sektorów bezpieczeństwa, takich jak wojskowe, polityczne, ekonomiczne czy społeczne. W ujęciu Kosteckiego, pojęcie bezpieczeństwa ewoluuje także wertykalnie w dół, uwzględniając bezpieczeństwo różnych grup społecznych, w tym mniejszości oraz indywidualnych jednostek. Taki model rozszerza pojęcie

---

⁴¹ A. H. Maslow, *A theory of human motivation. Classics of organization theory*, 1969, ss. 167-178.

⁴² E. H. Volkart (ed.), *Social behavior and personality: contributions of W.I. Thomas to theory and social research*, Social Science Research Council 1951.

⁴³ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, *Bezpieczeństwo narodowe*, 2011, 18(2), ss. 19-39.

⁴⁴ W. Kostecki, *Strach i potęga: bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Wydawnictwo Poltext 2012.

bezpieczeństwa poza tradycyjne ramy, uwzględniając różnorodne potrzeby i perspektywy⁴⁵.

Marek Pietraś znów podkreśla wielowymiarowość bezpieczeństwa, którą można rozumieć jako proces redefinicji jego zakresu – zarówno w kontekście przedmiotowym, jak i podmiotowym, a także przestrzennym i czasowym. W jego podejściu, bezpieczeństwo jest postrzegane jako zjawisko kompleksowe, obejmujące różnorodne aspekty i wymagające holistycznego podejścia, które uwzględnia zmieniające się warunki i potrzeby. Pietraś akcentuje, że nowoczesne pojmowanie bezpieczeństwa powinno odzwierciedlać jego dynamiczny charakter i złożoną naturę, dostosowując się do ciągle ewoluujących realiów⁴⁶.

Także teoria Barry'ego Buzana dotycząca pięciu wymiarów bezpieczeństwa jest bardzo zasadna i oferuje kompleksowe podejście do zrozumienia i analizy bezpieczeństwa na różnych poziomach. Barry Buzan, w swojej pracy z 2009 roku, zidentyfikował pięć kluczowych wymiarów bezpieczeństwa⁴⁷:

- **Wymiar polityczno-dyplomatyczny:** obejmuje aspekty takie jak system instytucjonalny, zarządzanie, kontrola oraz ideologie. Dotyczy on sposobu, w jaki państwa i inne podmioty polityczne organizują swoje wewnętrzne i zewnętrzne sprawy, w tym dyplomację i relacje międzynarodowe.
- **Wymiar ekonomiczny:** koncentruje się na zapewnieniu stabilności materialnej, finansowej i technologicznej. Chodzi o zdolność państwa lub regionu do utrzymania i rozwoju swojej infrastruktury ekonomicznej, co obejmuje dostęp do zasobów, stabilność rynków finansowych i zdolność do innowacji technologicznych.
- **Wymiar militarno-strategiczny:** skupia się na zdolnościach obronnych i ofensywnych danego podmiotu. Obejmuje to zarówno tradycyjne siły zbrojne, jak i bardziej zaawansowane strategie militarne, które są kluczowe dla utrzymania suwerenności i ochrony przed zewnętrznymi zagrożeniami.
- **Wymiar społeczny (humanitarny):** dotyczy ochrony i promowania wartości kulturowych, religijnych i narodowych społeczności. Podkreśla znaczenie

---

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ M. Pietraś (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2021.

⁴⁷ B. Buzan, L. Hansen, *The evolution of international security studies*, Cambridge University Press 2009, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511817762>.

zachowania tożsamości społecznej, zwalczania dyskryminacji i zapewnienia społecznego spokoju.

- **Wymiar środowiskowy (ekologiczny):** mówi o ochronie środowiska naturalnego, co jest niezbędne dla zdrowego funkcjonowania biosfery i całej ludzkiej aktywności. Ten wymiar uwzględnia zagrożenia takie jak zmiany klimatyczne, zanieczyszczenie i degradacja zasobów naturalnych.

Podział na wymiary polityczno-dyplomatyczny, ekonomiczny, militarno-strategiczny, społeczny (humanitarny) oraz środowiskowy (ekologiczny) pozwala na holistyczne spojrzenie na bezpieczeństwo, które wykracza poza tradycyjne rozumienie skoncentrowane wyłącznie na aspektach militarnych. Takie rozszerzone podejście jest szczególnie istotne w dzisiejszym skomplikowanym i dynamicznie zmieniającym się świecie, gdzie zagrożenia dla bezpieczeństwa są coraz bardziej złożone i wielowymiarowe. Na przykład, kwestie ekonomiczne, takie jak globalne kryzysy finansowe, mogą mieć równie poważne konsekwencje dla stabilności państw jak konflikty zbrojne. Podobnie, problemy ekologiczne, takie jak zmiany klimatyczne, stanowią coraz większe zagrożenie nie tylko dla środowiska, ale też dla bezpieczeństwa społecznego i ekonomicznego na całym świecie. Buzan podkreśla również znaczenie wymiaru społecznego i humanitarnego, który koncentruje się na ochronie wartości kulturowych i religijnych oraz na zapobieganiu dyskryminacji. To pokazuje, że bezpieczeństwo nie ogranicza się jedynie do ochrony przed fizycznymi zagrożeniami, ale także obejmuje promowanie harmonii społecznej i ochronę różnorodności kulturowej. Każdy z tych wymiarów wpływa na pozostałe, co ilustruje złożoność i wzajemne powiązania między różnymi aspektami bezpieczeństwa. Dlatego też analiza bezpieczeństwa z perspektywy Buzana pozwala na lepsze zrozumienie, jak interwencje w jednym obszarze mogą wpływać na stabilność i bezpieczeństwo w innych obszarach.

Pentagonalny model bezpieczeństwa, który opisał Barry Buzan, jest jednym z kluczowych podejść w dziedzinie studiów nad bezpieczeństwem. Model ten, jak sama nazwa wskazuje, składa się z pięciu głównych wymiarów bezpieczeństwa, co tworzy rodzaj "pięciokąta". Model ten jest uważany za holistyczne podejście do bezpieczeństwa, które uwzględnia szeroki zakres czynników wpływających na stabilność i dobrobyt państw oraz społeczności międzynarodowych. Zapewnia

kompleksową ramę do analizowania różnych zagrożeń i wyzwań związanych z bezpieczeństwem. Nie obejmuje jednak bezpośrednio wymiaru technologicznego bezpieczeństwa.

W erze, w której technologia odgrywa kluczową rolę we wszystkich sferach życia, jej wpływ na bezpieczeństwo jest niezaprzeczalny i coraz bardziej znaczący. Wymiar technologiczny bezpieczeństwa obejmuje zagadnienia związane z cyberbezpieczeństwem, ochroną danych, ryzykiem technologicznym, sztuczną inteligencją oraz wpływem nowych technologii na stabilność społeczną, ekonomiczną i polityczną. Przykładowo, cyberataki mogą destabilizować infrastrukturę krytyczną, a niewłaściwe zarządzanie danymi może naruszać prywatność i bezpieczeństwo osobiste. Pominięcie tego wymiaru w modelu Buzana może być postrzegane jako ograniczenie, szczególnie w kontekście współczesnych wyzwań. W świecie, gdzie technologia szybko ewoluje, a jej wpływ na życie codzienne i międzynarodowe bezpieczeństwo jest coraz bardziej zauważalny, konieczne jest uwzględnienie aspektu technologicznego w każdej kompleksowej analizie bezpieczeństwa. Dlatego też, chociaż model pentagonalny jest użytecznym narzędziem do analizy i zrozumienia różnych aspektów bezpieczeństwa, dla pełniejszego obrazu konieczne może być jego rozszerzenie lub adaptacja, tak aby uwzględnić również kwestie technologiczne i inne nowo pojawiające się zagadnienia.

3. Typologia bezpieczeństwa

Typologia bezpieczeństwa jest sposobem na klasyfikowanie różnych aspektów i wymiarów bezpieczeństwa w celu lepszego zrozumienia tego złożonego konceptu. Obejmuje ona różne kategorie i podejścia, które pozwalają na analizę bezpieczeństwa z wielu perspektyw. Oto kilka głównych typów bezpieczeństwa, które często są rozważane w literaturze przedmiotu:

Tabela 1. Typologia bezpieczeństwa

TYPOLOGIA BEZPIECZEŃSTWA	
Klasyfikacja podmiotowa:	Podział ten koncentruje się na różnych beneficjentach bezpieczeństwa, jak np. indywidualne bezpieczeństwo jednostek czy grup. Istnieją również podejścia, które rozróżniają bezpieczeństwo na poziomie narodowym (państwowym) i międzynarodowym. Niektóre typologie łączą te dwa podejścia, wyróżniając na przykład bezpieczeństwo jednostkowe, państwowe i międzynarodowe.

Klasyfikacja Przedmiotowa:	Rozpatruje różne rodzaje bezpieczeństwa, np. militarne, polityczne, ekonomiczne, społeczne, ekologiczne, kulturowe, cybernetyczne i inne. Kategorie te mogą się różnić w zależności od systematyzacji, na przykład bezpieczeństwo energetyczne może być traktowane jako odrębna kategoria lub część bezpieczeństwa ekonomicznego. Pojawiają się również nowe rodzaje bezpieczeństwa, jak teleinformatyczne.
Klasyfikacja Wymiarami:	Rozróżnia bezpieczeństwo miękkie (soft security), które dotyczy zapewnienia bezpieczeństwa bez użycia siły, np. w aspektach demograficznych, surowcowych, zdrowotnych, ekologicznych, i bezpieczeństwo twarde (hard security), które obejmuje użycie siły fizycznej i środków militarnych, np. w kontekście wojny z terroryzmem czy konfliktów zbrojnych. Obie kategorie często się przenikają.
Klasyfikacja Przestrzenna:	Analizuje bezpieczeństwo w różnych środowiskach, jak lądowym, powietrznym, wodnym oraz w różnych skalach – lokalnej, subregionalnej, regionalnej, ponadregionalnej.
Klasyfikacja Systemowa:	Odnosi się do różnych systemów zapewniania bezpieczeństwa, jak unilateralny, blokowy (sojuszniczy), równowagi sił, bezpieczeństwa kooperatywnego, bezpieczeństwa zbiorowego.
Klasyfikacja Czasowa:	Wyróżnia krótko-, średnio- i długoterminowe perspektywy bezpieczeństwa lub analizuje konkretne daty i okresy.
Klasyfikacja Wartościująca:	Rozróżnia bezpieczeństwo negatywne (brak zagrożeń) i pozytywne (kształtowanie pewności przetrwania i rozwoju) według Josepha Nye'a. Inne podejścia rozważają bezpieczeństwo pozytywne jako działania nie szkodzące innym, a negatywne jako te, które mogą być kosztem bezpieczeństwa innych.
Kryterium Koherentne:	Umożliwia równoczesne rozpatrywanie aspektów horyzontalnych (podmiotowych) i wertykalnych (przedmiotowych) bezpieczeństwa, analizując ich wzajemne interakcje i zależności.

Źródło: opracowanie własne

Typologia bezpieczeństwa, ze względu na swoją szczegółowość i złożoność, jest rzeczywiście nieocenionym narzędziem dla decydentów i analityków, umożliwiającym efektywniejsze zarządzanie i projektowanie polityki bezpieczeństwa. Wprowadzenie różnych kategorii i podejść pozwala na dokładniejsze dopasowanie strategii bezpieczeństwa do dynamicznie zmieniających się warunków globalnych oraz do zróżnicowanych potrzeb i oczekiwań różnych beneficjentów. Ta systematyka jest kluczowa w identyfikacji potencjalnych słabych punktów w istniejących systemach bezpieczeństwa, co pozwala na szybsze reagowanie na nowo pojawiające się zagrożenia i wyzwania. Przykładowo, w kontekście bezpieczeństwa cybernetycznego, klasyfikacja pomaga zrozumieć różnice między atakami skierowanymi na infrastrukturę krytyczną a tymi, które dotyczą danych osobowych, co z kolei umożliwia opracowanie bardziej specyficznych i skutecznych mechanizmów obronnych. Dodatkowo, dzięki analizie wielowymiarowej, możliwe staje się lepsze zintegrowanie różnych aspektów bezpieczeństwa, co sprzyja tworzeniu

bardziej kompleksowych strategii. Wzajemne powiązania między bezpieczeństwem ekonomicznym, środowiskowym i społecznym mogą być lepiej zrozumiane i wykorzystane do budowy spójnej i wielowarstwowej polityki bezpieczeństwa, która będzie odporna na różnorodne formy zagrożeń. W efekcie, typologia ta nie tylko ułatwia koordynację między różnymi sektorami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo na różnych poziomach zarządzania, ale także pozwala na wdrażanie praktyk opartych na solidnych fundamentach teoretycznych i empirycznych. Dzięki temu decyzje są bardziej przemyślane, a implementowane strategie mogą efektywnie wspierać długoterminową stabilność i rozwój, spełniając potrzeby wszystkich beneficjentów. To z kolei prowadzi do zwiększenia ogólnego poziomu bezpieczeństwa oraz do budowania silniejszej odporności na kryzysy i nieprzewidziane sytuacje.

Znów w tabeli poniżej zarysowano szeroko zakrojony schemat bezpieczeństwa, który oferuje wszechstronne podejście do zabezpieczenia państwa i jego obywateli przed różnorodnymi zagrożeniami. W każdym z sześciu opisanych poniżej obszarów bezpieczeństwa kładzie się nacisk na różne aspekty, które są kluczowe dla utrzymania stabilności, pokoju, a także trwałego i zrównoważonego rozwoju. Każdy z tych wymiarów nie tylko koncentruje się na specyficznych zagrożeniach, ale także wymaga międzynarodowej współpracy i zrozumienia globalnych trendów. Schemat ten podkreśla potrzebę kompleksowego i wielowymiarowego podejścia do bezpieczeństwa, które jest niezbędne w dynamicznie zmieniającym się świecie, gdzie tradycyjne i nowoczesne zagrożenia często się przeplatają i wzajemnie potęgują.

Tabela 2. Wymiary bezpieczeństwa

Wymiary bezpieczeństwa	
Bezpieczeństwo Militarne	Definicja i Zakres: Odnosi się do ochrony państwa przed zewnętrznymi zagrożeniami militarnymi, w tym wojnami, inwazjami oraz wyścigiem zbrojeń. Ważne jest tutaj utrzymanie zdolności obronnych i odstraszających ⁴⁸ . Teoretyczne Podstawy: Zakorzenione w realistycznej i neorealistycznej teorii stosunków międzynarodowych, które podkreślają rolę siły i bezpieczeństwa narodowego jako centralnych kwestii w polityce międzynarodowej ⁴⁹ .
Bezpieczeństwo Terytorialne	Definicja i Zakres: Dotyczy integralności terytorialnej państwa i jego granic. Obejmuje kwestie spornych granic, roszczeń terytorialnych i ochrony przed naruszeniami suwerenności ⁵⁰ . Aspekty Prawne i Polityczne: Obejmuje zarówno aspekty prawnomiędzynarodowe, jak

⁴⁸ J. J. Mearsheimer, *The tragedy of great power politics*, WW Norton & Company, 2001.

⁴⁹ K. Waltz, *Man, the state, and war: A theoretical analysis*, Columbia University Press, 2018.

⁵⁰ L. Simon, *Geopolitical change, grand strategy and European security: The EU-NATO Conundrum*, Springer, 2013.

	i dyplomatyczne, w tym traktaty i umowy międzynarodowe dotyczące granic i terytoriów ⁵¹ .
Bezpieczeństwo Ludzkie/ społeczne	Definicja i Zakres: Skupia się na ochronie podstawowych praw i wolności jednostek, w tym bezpieczeństwa osobistego, dostępu do zasobów i ochrony zdrowia. Rozszerza pojęcie bezpieczeństwa poza granice państwa-narodu ⁵² . Rozwój i Wyzwania: Rozwój tego podejścia jest związany z globalizacją, zmianami społecznymi i rosnącym uznaniem praw człowieka jako centralnych dla stabilności i pokoju.
Bezpieczeństwo Środowiskowe	Definicja i Zakres: Odnosi się do zagrożeń związanych ze zmianami klimatycznymi, degradacją środowiska i zasobami naturalnymi. Podkreśla wpływ środowiska na stabilność polityczną i społeczną ⁵³ . Wyzwania Globalne: Zmiany klimatyczne, zanieczyszczenie, wylesianie i inne kwestie środowiskowe stanowią wyzwania transgraniczne, wymagające międzynarodowej współpracy i działań ⁵⁴ .
Bezpieczeństwo Ekonomiczne	Definicja i Zakres: Dotyczy stabilności ekonomicznej, ochrony przed kryzysami finansowymi, bezrobociem i zapewnienia dostępu do zasobów ekonomicznych ⁵⁵ . Wymiar Międzynarodowy: W dobie globalizacji, międzynarodowe rynki finansowe i handel mają ogromny wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne państw i regionów ⁵⁶ .
Bezpieczeństwo Technologiczne	Definicja i Zakres: Obejmuje ochronę systemów informatycznych, sieci i danych przed atakami cyfrowymi, kradzieżą danych i wandalizmem cyfrowym ⁵⁷ . Wyzwania i Strategie: W kontekście rosnącej zależności od technologii cyfrowych, bezpieczeństwo cybernetyczne staje się kluczowym elementem bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego ⁵⁸ .

Źródło: opracowanie własne

W ramach niniejszej pracy doktorskiej zdecydowano się na odniesienie do heksagonalnego modelu bezpieczeństwa, który rozszerza tradycyjny model pentagonalny o dodatkowy, kluczowy wymiar: bezpieczeństwo technologiczne. Taka decyzja wynika z kompleksowego charakteru inicjatywy Pasa i Szlaku oraz jej wielowymiarowego wpływu na bezpieczeństwo w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, które są przedmiotem analizy. Inicjatywa Pasa i Szlaku to projekt o szerokim zasięgu, wpływającym na każdy z wymienionych komponentów

⁵¹ R. Donald, E. Oude, G. Alex, K. N. Scott, T. Stephens, *The Oxford Handbook of the Law of the Sea*, Oxford University Press: Oxford, New York 2015.

⁵² M. Kaldor, *New and old wars: Organised violence in a global era*, John Wiley & Sons, 2013.

⁵³ S. Dalby, *Environmental security*, University of Minnesota Press, 2002, vol. 20.

⁵⁴ J. Barnett, *The meaning of environmental security: Ecological politics and policy in the new security era*, Zed Books, 2001.

⁵⁵ A. Sen, *Development as freedom*, Oxford University Press, New York 2000, s. 258.

⁵⁶ J. Stiglitz, R. M. Pike, *Globalization and its Discontents*, Canadian Journal of Sociology, 2004, 29(2), ss. 321-324.

⁵⁷ M. Lakomy, Richard A. Clarke, Robert K. Knake: *Cyber War The Next Threat to National Security and What to Do About It New York: Ecco, 2010 [recenzja]*, Studia Politicae Universitatis Silesiensis 11, 2013, <https://journals.us.edu.pl/index.php/SPUS/article/view/6339>, ss. 316-320.

⁵⁸ J. S. Nye, *Cyber power*, Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, Cambridge 2010, ss. 1-24.

bezpieczeństwa w analizowanych państwach. Obejmuje ona nie tylko aspekty gospodarcze, ale także polityczne, społeczne, środowiskowe, militarne i, co kluczowe, technologiczne. Dodanie bezpieczeństwa technologicznego do modelu jest uzasadnione tym, że rozwój technologiczny i cyfryzacja odgrywają znaczącą rolę w kontekście współczesnych inicjatyw międzynarodowych, w tym również w inicjatywie Pasa i Szlaku. Bezpieczeństwo technologiczne w ujęciu globalnym można precyzyjnie zdefiniować jako stan zabezpieczenia i zapewnienia integralności, niezawodności oraz odporności technologii i systemów informacyjnych na poziomie międzynarodowym. Obejmuje to ochronę globalnej infrastruktury cyfrowej, sieci i danych przed zagrożeniami cybernetycznymi, zakłóceniami i nieautoryzowanym dostępem, a także zapewnienie bezpiecznego i pewnego postępu technologicznego i innowacji. Kluczowe aspekty globalnego bezpieczeństwa technologicznego obejmują:

- **Cyberbezpieczeństwo:** Ochrona globalnych sieci cyfrowych i systemów przed atakami cybernetycznymi, naruszeniami danych i cyberszpiegostwem⁵⁹.
- **Ochrona Danych i Prywatności:** Zapewnienie prywatności i integralności danych na przestrzeni granic międzynarodowych, zgodnie ze światowymi standardami i regulacjami⁶⁰.
- **Bezpieczeństwo Łańcucha Dostaw Technologii:** Ochrona globalnego łańcucha dostaw produktów technologicznych przed manipulacją, podrabianiem i zakłóceniami⁶¹.
- **Ochrona Krytycznej Infrastruktury Technologicznej:** Zabezpieczanie niezbędnych globalnych infrastruktur technologicznych, takich jak sieci komunikacyjne, sieci energetyczne i systemy transportowe, przed zagrożeniami.
- **Międzynarodowe Standardy i Współpraca:** Opracowywanie i wdrażanie globalnych standardów dla technologii i cyberbezpieczeństwa oraz wspieranie

---

⁵⁹ J. S. Nye Jr, *The future of power*, Public Affairs 2011.

⁶⁰ C. K. Borah, *Cyber war: the next threat to national security and what to do about it?* by Richard A. Clarke and Robert K. Knake [recenzja], *Strategic Analysis*, 2015, 39(4), ss. 458-460.

⁶¹ N. Burns, J. Price, *Securing cyberspace: A new domain for national security*, The Aspen Institute, Washington 2012.

międzynarodowej współpracy w celu zwalczania transnarodowych zagrożeń technologicznych.

- **Bezpieczeństwo Badań i Rozwoju:** Ochrona własności intelektualnej i wrażliwych badań w sektorze technologicznym przed kradzieżą i szpiegostwem.

Nie bez znaczenia dla pracy będzie także wymiar bezpieczeństwa międzynarodowego. W przypadku inicjatywy Pasa i Szlaku bezpieczeństwo międzynarodowe jest szczególnie istotne, ponieważ projekt ten obejmuje wiele krajów i ma potencjalny wpływ na międzynarodowy układ sił, zarówno w aspektach gospodarczych, jak i politycznych. Analiza w oparciu o kluczowe ramy bezpieczeństwa międzynarodowego pozwoli na głębsze zrozumienie potencjalnych konsekwencji tej inicjatywy dla równowagi sił w regionie, jak również dla interesów i polityki poszczególnych państw. Biorąc pod uwagę, że inicjatywa Pasa i Szlaku łączy w sobie elementy ekonomiczne, polityczne i strategiczne, jej badanie z perspektywy bezpieczeństwa międzynarodowego pozwoli na wielowymiarową analizę. Możliwe więc będzie pełniejsze zrozumienie jej wpływu na stabilność i bezpieczeństwo w regionie EŚW. Bezpieczeństwo międzynarodowe to złożona koncepcja, która na przestrzeni lat ewoluowała od tradycyjnego pojęcia bezpieczeństwa narodowego, skupionego na ochronie państwa przed zagrożeniami zewnętrznymi, głównie wojskowymi, do bardziej wielowymiarowego podejścia. Współczesne rozumienie bezpieczeństwa międzynarodowego obejmuje nie tylko zagrożenia militarne, ale również inne aspekty, takie jak bezpieczeństwo ekonomiczne, środowiskowe i polityczne, podkreślając konieczność współpracy międzynarodowej i roli międzynarodowych organizacji, takich jak ONZ w zarządzaniu tymi zagrożeniami⁶². W szczególności pojawienie się koncepcji „bezpieczeństwa ludzkiego” zmieniło punkt ciężkości na ochronę jednostek, zamiast tylko państw. Obejmuje to ochronę przed przemocą, dostęp do podstawowych potrzeb, takich jak żywność i opieka zdrowotna, oraz ochronę praw człowieka. Ta zmiana perspektywy uwzględnia wpływ globalizacji i zmian w porządku międzynarodowym na bezpieczeństwo, co z kolei wymaga nowych metod podejmowania decyzji i adaptacji prawa

---

⁶² B. I. Spector, P. Wolf, *Negotiating Security: New Goals, Changed Process*, International Negotiation, 2000, vol. 5, ss. 411-426.

międzynarodowego⁶³. Dodatkowo, współczesne zagrożenia dla bezpieczeństwa obejmują również kwestie środowiskowe, takie jak zmiany klimatyczne, które mogą prowadzić do konfliktów o zasoby, migracji ludności i katastrof naturalnych, wymagających globalnej odpowiedzi i adaptacji. W dobie cyfryzacji, bezpieczeństwo informacji i infrastruktury cyfrowej stało się kluczowym elementem bezpieczeństwa międzynarodowego, co obejmuje ochronę przed cyberatakami destabilizującymi rządy, gospodarki i społeczeństwa.

---

⁶³ A. Gilder, *International law and human security in a kaleidoscopic world*, Indian Journal of International Law, 2020, vol. 59, ss. 111–137, <https://doi.org/10.1007/s40901-020-00109-w>.

Rozdział II. Realizm jako główny nurt chińskiej polityki zagranicznej

1. Realizm w nauce o stosunkach międzynarodowych (perspektywa anglosaska)

Realizm uważany jest za najbardziej wpływowe podejście teoretyczne w badaniu relacji międzynarodowych⁶⁴. Co więcej, jak twierdzi Edward Haliżak, jego dominacja w badaniach nad regionem Azji i Pacyfiku jest bezdyskusyjna⁶⁵. Paradygmat realistyczny nadal nie stracił atrakcyjności i wartości eksploatacyjnej w ukazywaniu rzeczywistości międzynarodowej⁶⁶. Jego kluczowe założenia mówią, że terytorialnie zorganizowane państwa są najważniejszymi aktorami na arenie międzynarodowej, działają racjonalnie, analizują różne opcje i podejmują strategiczne decyzje, wybierając najbardziej korzystne dla siebie rozwiązania. Podstawowym wyróżnikiem realizmu jest także fakt, że podkreśla on konfliktowy charakter relacji międzynarodowych⁶⁷. Wspólnym mianownikiem dla całego realistycznego paradygmatu jest przekonanie o anarchistycznej naturze relacji międzynarodowych. Anarchia rozumiana jest tu jako brak wyższej władzy nad aktorami, którzy są równi względem siebie. Nie oznacza to jednak wojny „każdego z każdym”.

Podmioty w systemie tworzą porządek, nawet bez istnienia hierarchicznej władzy⁶⁸. Nie ma żadnej wyższej struktury kontrolującej współpracę między państwami. Nikt nie zarządza ani nie jest zobowiązany do posłuszeństwa. W obszarze politycznym, zwłaszcza militarnym, anarchia pozwala na funkcjonowanie mechanizmu równowagi sił, dzięki któremu państwa nie zezwalają na ograniczenie swojej autonomii i uzależnienie się od innych. W wyniku tego mechanizmu, państwa dążą do utrzymania swojego wpływu i niezależności, co przyczynia się do wzrostu rywalizacji i konfliktów na arenie międzynarodowej. W efekcie, anarchia wpływa

---

⁶⁴ J. Czaputowicz, *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 47.

⁶⁵ E. Haliżak, *Zmiana układu sił USA-Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2005, s. 42.

⁶⁶ J. Baylis, S. Smith, *Globalizacja polityki...*, op. cit., ss. 195-223.

⁶⁷ H. Kissinger, *Dyplomacja*, Wydawnictwo: Bellona, Warszawa 1996, s. 886.

⁶⁸ M. Kaczmarek, *Realizm neoklasyczny* [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając (red.), Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW, Warszawa 2015, s.17.

na kształtowanie się strategii i polityki państw, które często koncentrują się na własnych interesach narodowych i zabezpieczeniu swojego bezpieczeństwa. Można więc stwierdzić, że z punktu widzenia realizmu, współpraca międzynarodowa jest możliwa, ale jej zakres jest ograniczony przez rywalizację, konflikty interesów oraz nieuchronność dążenia państw do zabezpieczenia własnej pozycji i bezpieczeństwa⁶⁹. Decyzja o ewentualnym użyciu siły leży w gestii państw, co pozwala im zrozumieć, że to od nich zależy, czy wystąpi przemoc i „nieład” w społeczności międzynarodowej. Według realistów, główną konsekwencją anarchii jest potęga państw, co wiąże się z dominacją polityki opartej na sile w stosunkach międzynarodowych⁷⁰. Działania państw są zatem kierowane przez interesy określone w kontekście potęgi, wśród której kluczowe znaczenie ma siła militarna⁷¹. Realizm pomija normy moralne, nie klasyfikując państw jako dobre czy złe. Zyski z kooperacji są raczej względne niż absolutne. Państwa często rezygnują ze współpracy, jeśli ich partnerzy mieliby zyskać więcej, ponieważ dzisiejsi sojusznicy mogą stać się jutrzejszymi rywalami⁷².

Realizm w stosunkach międzynarodowych można podzielić na dwa główne nurty: **realizm klasyczny i realizm strukturalny, zwany również neorealizmem.**

Teoria realizmu klasycznego w stosunkach międzynarodowych wyłoniła się w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku. Początkowi jej zwolennicy argumentowali, że analiza interesów oraz potęgi państw pozwoli najlepiej zrozumieć mechanizmy i zjawiska występujące na arenie międzynarodowej. Dowodzili, że relacje międzynarodowe są naznaczone przemocą oraz konfliktami zbrojnymi, a historia wykazuje tendencje do powtarzania się i cykliczności. Mimo to, wiedza na ten temat nie jest gromadzona w sposób ciągły, co prowadzi do sytuacji, w której kolejne pokolenia decydentów politycznych powielają błędy swoich poprzedników⁷³.

Hans Morgenthau w swojej książce zatytułowanej „Polityka między narodami”, postulował, że polityka kieruje się obiektywnymi zasadami, które

---

⁶⁹ J. Czaputowicz, *Teoria stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 179.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ H. J. Morgenthau, *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, tłum. R. Włoch, Difin, Warszawa 2011, s. 21.

⁷² J. Czaputowicz, *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Warszawa 1998, s. 48.

⁷³ J. Czaputowicz, *Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny. Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Rambler Publishing House, Warszawa 2014, ss. 25-41.

wywodzą się z natury ludzkiej. Polityka jest dziedziną niezależną, a punktem wyjścia są interesy określone w odniesieniu do potęgi. Państwa są zarządzane przez ludzi, którzy zgodnie z naturą ludzką, dążą do dominacji⁷⁴. Istnieje pewien konflikt między zasadami moralnymi a wymaganiami skutecznego działania politycznego. W rezultacie państwa przedstawiają swoje cele i działania w taki sposób, aby ukazać ich zgodność z powszechnie uznawanymi zasadami moralnymi. Według klasycznych realistów, polityczne życie państwa ma charakter wieloaspektowy, a konsensus co do definicji sprawiedliwości czy „dobrego życia” nie istnieje. Państwa wykazują cechy ludzkie, a ich działania są kształtowane przez emocje oraz impulsy, które napędzają wszelkie zmiany⁷⁵.

Kenneth Waltz jako neorealista, zaprezentował znów nieco inne założenie. W książce pt. „Theory of International Politics”, przedstawił założenia realizmu strukturalnego. Celem Waltza było przeformułowanie przesłanek realizmu klasycznego i opracowanie teorii, która będzie uproszczonym i reprezentatywnym obrazem rzeczywistości, a nie tylko jej opisem. Podkreślał, że teoria ta powinna, także umożliwiać dedukcyjne wyjaśnienie zachowania jednostek, przewidywanie ich działań oraz formułowanie i testowanie hipotez. Innymi słowy zdaniem Waltza, teoria stosunków międzynarodowych powinna być teorią systemową, czyli opisywać wzajemne relacje i układy jednostek względem siebie oraz wywodzić ich zachowania z właściwości systemowych. Twierdził, iż struktura systemu międzynarodowego opiera się na trzech składnikach:

- **Zasadzie porządkującej system międzynarodowy** - porządek polityczny wewnątrz państwa opiera się na hierarchii, podczas gdy porządek międzynarodowy jest anarchiczny;
- **Naturze jednostek systemu** - podstawowymi elementami systemu są państwa, które są funkcjonalnie nieróżnicowane;
- **Dystrybucji atrybutów jednostek** - kluczowe znaczenie ma podział potęgi w systemie międzynarodowym.

---

⁷⁴ J. Więclawski, *Hans Morgenthau, realizm klasyczny i jego rekomendacje dla polskiej polityki zagranicznej*, *Myśl ekonomiczna i polityczna*, 2011, vol. 3, ss. 117-142.

⁷⁵ E. Haliżak, *Przedmiot, teoria i metodologia nauki o stosunkach międzynarodowych*, *Stosunki Międzynarodowe*, 2015, 51(1), ss. 11-34.

Zgodnie z teorią Waltza te trzy składniki powinny pozwolić na wyjaśnienie istotnych zachowań jednostek w systemie międzynarodowym. Zastosowanie tych elementów w teorii systemowej stosunków międzynarodowych pozwala na analizę, jak zmiany w dystrybucji potęgi wpływają na relacje między państwami i jak anarchiczna struktura systemu międzynarodowego kształtuje działania poszczególnych jednostek. Dzięki temu badacze mogą lepiej zrozumieć przyczyny konfliktów, sojuszy oraz innych zjawisk występujących na arenie międzynarodowej.

Waltz zwraca uwagę na samopomoc jako jeden z istotnych elementów funkcjonowania w anarchicznym porządku, porównując go do zagrożenia bankructwem w sferze ekonomii⁷⁶. Waltz zauważa, że gdy jedno państwo używa siły lub grozi jej użyciem, inne kraje także mogą posłużyć się siłą indywidualnie lub wspólnie⁷⁷. Waltz opracował teorię polityki międzynarodowej, przesuując uwagę z kwestii związanych z naturą człowieka i państwa na strukturę systemu międzynarodowego. Jego zdaniem państwa postępują racjonalnie i ich preferencje są uporządkowane hierarchicznie. To oznacza, że jeśli preferencja X ma większe znaczenie niż preferencja Y, a Y jest ważniejsza niż Z, to X będzie również ważniejsza niż Z. W ten sposób, Waltz twierdzi, że państwa podejmują decyzje opierając się na swoich priorytetach, co wpływa na ich postępowanie w kontekście systemu międzynarodowego⁷⁸.

Warto dodać, że w XX wieku koncepcja „równowagi sił” stała się centralnym punktem zainteresowania badaczy szkoły realistycznej, w tym Hansa Morgenthaua i Kennetha Waltza. K. Waltz, definiując ją jako teorię systemową, zauważył, że polityka oparta na tej koncepcji zawsze znajduje zastosowanie, gdy spełnione są dwa warunki: ład międzynarodowy jest anarchiczny, a państwa dążą do przetrwania. Według Waltza „równowaga sił” jest nieodłącznym elementem polityki międzynarodowej, a państwa, które w anarchicznych warunkach uznają bezpieczeństwo za najwyższy cel, zazwyczaj przyłączają się do słabszej strony, co prowadzi do przywracania równowagi w systemie⁷⁹. Teoria „równowagi sił” była

---

⁷⁶ K. N. Waltz, *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010, ss. 114-115.

⁷⁷ Ibidem, s. 117.

⁷⁸ J. Więclawski, *Współczesny realizm i jego potencjał eksplanacyjny w postzimnowojennych stosunkach międzynarodowych*, *Studia Polityczne*, 2011, 28, ss. 195-219.

⁷⁹ K. N. Waltz, *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010, s. 124.

rozwijana przez takich badaczy jak Stephen Walt i Randall Schweller. Walt w swojej pracy „The Origins of the Alliances”, rozwijając myśli K. Waltza, przedstawił koncepcję „równowagi zagrożeń”⁸⁰. Podkreślił, że wybór między strategiami „równoważenia” a „dołączaniem do silniejszego” opisuje zachowanie państw w obliczu zewnętrznego zagrożenia. „Równoważenie” polega na tworzeniu sojuszy z innymi państwami przeciwko państwu stanowiącemu zagrożenie, co niekoniecznie oznacza wybór słabszej strony. Kluczowym czynnikiem jest sposób, w jaki państwo definiuje zagrożenia dla swoich interesów. W ramach „równowagi zagrożeń” państwo może tworzyć sojusze z silniejszymi mocarstwami, jeśli uważa słabsze mocarstwo za większe zagrożenie dla swoich interesów. Oprócz rozkładu sił w systemie, państwa biorą pod uwagę inne istotne czynniki, takie jak bliskość geograficzna, potencjał ofensywny czy intencje innych graczy. Z reguły państwa częściej wybierają tę strategię niż konkurencyjną strategię „dołączania do silniejszego”, jak to opisał S. Walt.

Niemniej jednak, warto zauważyć, że teoria realizmu strukturalnego spotyka się z krytyką, która podważa jej uniwersalność i zdolność do wyjaśniania wszystkich aspektów stosunków międzynarodowych. Krytycy często zwracają uwagę na ograniczenia tego podejścia, zwłaszcza w kontekście rosnącego znaczenia organizacji międzynarodowych, współpracy międzynarodowej oraz wpływu innych czynników, takich jak globalizacja⁸¹.

Warto przytoczyć w tym momencie rozważania innego badacza. Robert Gilpin, wybitny przedstawiciel realizmu postklasycznego, w swojej książce pt. „War and Change in World Politics”, twierdził, że system międzynarodowy nie jest całkowicie anarchiczny i państwa mogą pełnić w nim różnorodne role. Ten badacz rozumie strukturę systemu międzynarodowego inaczej niż Kenneth Waltz, wskazując na trzy jej typy: hegemoniczną, dwubiegunową, charakteryzującą się występowaniem stref wpływów, oraz równowagi sił, gdy państwa wzajemnie nadzorują swoje działania⁸². Gdy struktura systemu międzynarodowego ulega zmianie, wzory interakcji między państwami również się zmieniają. W rezultacie zróżnicowanego wzrostu państw

---

⁸⁰ S. M. Walt, *The origins of alliance*, Cornell University Press, New York 1990, s.17.

⁸¹ P. James, *Structural Realism and the Causes of War*, Mershon International Studies Review, 1995, 39(2), s. 183.

⁸² J. Czaputowicz, *System międzynarodowy jako poziom analizy w nauce o stosunkach międzynarodowych* [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, Tom 1, E. Haliżak, M. Pietraś (red.), Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2012.

następuje redystrybucja siły w systemie. Nierównowaga, kryzys i ekspansja mają miejsce, gdy korzyści płynące ze zmian przewyższają koszty ich wprowadzenia. Ostatecznie powstaje nowa równowaga, odzwierciedlająca zmieniony układ sił⁸³.

W zależności od tego, czy państwa dążą do zwiększenia swojej potęgi czy też do zapewnienia bezpieczeństwa, można wyodrębnić dwa podejścia - realizm defensywny i realizm ofensywny. Oba nurty zgadzają się, że rywalizacja między państwami wynika ze struktury systemu międzynarodowego, co odróżnia je od realizmu klasycznego.

Różnice i klasyfikacje w tym względzie zostały zarysowane w poniższej tabeli. Można wyszczególnić, że realizm klasyczny, defensywny i ofensywny różnią się pod względem założeń, celów państw, podejścia do bezpieczeństwa oraz polityki zagranicznej.

Tabela 3. Porównanie realizmu klasycznego, defensywnego oraz ofensywnego

	REALIZM KLASYCZNY	REALIZM DEFENSYWNY	REALIZM OFENSYWNY
Założenia	Przyczyny konfliktów międzynarodowych tkwią w naturze ludzkiej, która jest z natury skłonna do agresji.	Struktura anarchiczna systemu międzynarodowego zmusza państwa do samozabezpieczenia.	Struktura anarchiczna systemu międzynarodowego prowadzi do rywalizacji między państwami o dominację.
Państwa	Dążą do zdobycia władzy i wpływów.	Dążą do zapewnienia własnego bezpieczeństwa, unikając nadmiernej koncentracji siły, która mogłaby prowokować inne państwa do działania przeciwko nim.	Dążą do maksymalizacji siły, aby osiągnąć dominację i zabezpieczyć swoje interesy.
Bezpieczeństwo	Utrzymywanie równowagi sił jest kluczowe dla zachowania pokoju.	Współpraca międzynarodowa i umiarkowane polityki zabezpieczające są kluczowe dla utrzymania pokoju.	Wyprzedzające działania, jak ekspansja terytorialna czy dyplomatyczna, są kluczowe dla utrzymania bezpieczeństwa i zdobycia przewagi nad innymi państwami.

⁸³ A. Wojciuk, J. Czapotowicz, *Realizm w polskiej nauce o stosunkach międzynarodowych* [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, E. Halizak, J. Czapotowicz (red.), Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2014.

Polityka zagraniczna	<i>Realpolitik</i> , oparta na interesach narodowych i siłach państwa.	Dąży do utrzymania status quo, minimalizując ryzyko konfliktów z innymi państwami.	Agresywna i ekspansjonistyczna, skoncentrowana na zdobyciu terytorium, wpływów i zasobów, nawet kosztem ryzyka konfliktów z innymi państwami.
Wiodący teoretyk	Hans Morgenthau	Kenneth Waltz	John Mearsheimer

Źródło: Opracowanie własne

Przywołać należy także wkład Gideon Rose'a, który po raz pierwszy użył określenia „realizm neoklasyczny”. Podczas gdy różne szkoły realizmu zajmowały się problemem zachowania państw na arenie międzynarodowej, Rose zasugerował, że klasyczne teorie realizmu nie były w stanie w pełni uwzględnić wpływu krajowych struktur politycznych na politykę zagraniczną państw. Realizm neoklasyczny starał się przełamać ograniczenia zarówno neorealizmu, który lekceważył aspekty wewnętrzne państw, jak i neoliberalizmu, który nie doceniał znaczenia czynników systemowych. Realizm neoklasyczny podkreśla, że państwa różnią się pod względem struktury wewnętrznej, relacji z obywatelami oraz zdolności do wykorzystania swojej potęgi w polityce zagranicznej⁸⁴. Jego celem jest wyjaśnienie różnic w polityce zagranicznej poszczególnych państw w różnych okresach oraz zrozumienie odmiennej polityki zagranicznej różnych krajów w podobnych warunkach. Realizm neoklasyczny zauważa, że te same przyczyny mogą prowadzić do różnych skutków, a te same skutki mogą mieć odmienne przyczyny⁸⁵.

Podobnie jak w realizmie klasycznym, realizm neoklasyczny dąży do opracowania teorii polityki zagranicznej państwa, zamiast skupiać się na tworzeniu teorii stosunków międzynarodowych, jak ma to miejsce w neorealizmie. W ten sposób realizm neoklasyczny wprowadza bardziej zrównoważone podejście, które bierze pod uwagę zarówno aspekty wewnętrzne państw, jak i ich rolę w kontekście międzynarodowym, pozwalając na lepsze zrozumienie dynamiki polityki zagranicznej oraz oddziaływania między państwami w różnych okolicznościach. Gdy rośnie

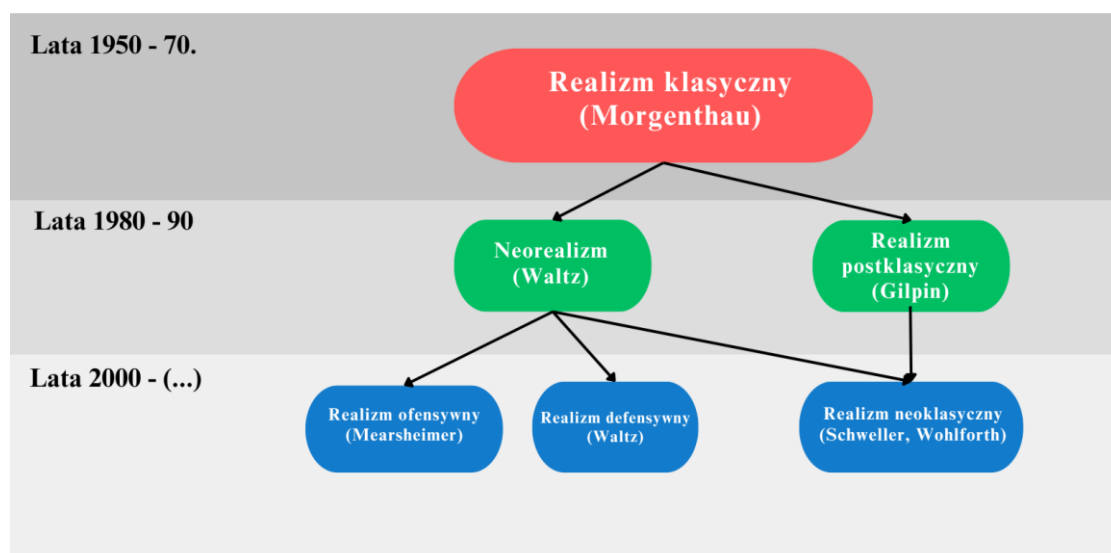
⁸⁴ A. Reichwein, *The tradition of neoclassical realism* [w:] *Neoclassical realism in European politics: Bringing power back in*, A. Toje, B. Kunz, Manchester University Press, 2012, ss. 30-60.

⁸⁵ G. Rose, *Neoclassical realism and theories of foreign policy*, *World politics*, 51(1), Cambridge University Press, 1998, ss. 144-172.

poczucie zagrożenia, państwo może być skłonne do nawiązania sojuszu z mniej niebezpiecznym rywalem geopolitycznym. Neoklasycyści realisci przewidują, że w takich okolicznościach państwo może:

- lekceważyć i pomijać nieodpowiednie postępowanie sojusznika,
- akcentować i przeceniać wartość niewielkich ustępstw ze strony partnera,
- nie realizować wcześniejszych zobowiązań dotyczących reakcji odwetowych na nieodpowiednie zachowanie sojusznika,
- wspierać grupy interesu popierające sojusz i bronić ich przed opozycją wewnętrzną,
- sprzeciwiać się wprowadzaniu politycznych ograniczeń lub warunków na współpracę z sojusznikiem.

Schemat 7. Rozwój realizmu w stosunkach międzynarodowych

Źródło: Opracowanie własne

Nurt realizmu łączy przekonanie, iż na arenie międzynarodowej państwa pełnią główną rolę, relacje międzynarodowe opierają się na rywalizacji oraz istotne są czynniki materialne. Państwa wykazują egoistyczne tendencje dążąc do samowystarczalności. Te podejścia różnią się jednak percepcją zmiennych niezależnych, czyli czynników wpływających na działania państw w kontekście międzynarodowym. Dla realistów klasycznych państwa mają przewagę nad strukturą systemu międzynarodowego, a ich polityka zagraniczna jest kształtowana przez interesy narodowe, zaś potęga determinuje możliwości ich realizacji. Natomiast neorealizm głosi, że politykę zagraniczną państw kształtuje ich pozycja w strukturze systemu międzynarodowego. Realizm neoklasyczny zgadza się z tym, lecz dodaje,

że wpływ struktury systemu międzynarodowego jest modyfikowany przez czynniki wewnętrzne państw. W związku z tym, realizm neoklasyczny uwzględnia równocześnie rolę struktury systemu międzynarodowego oraz czynniki wewnętrzne państw w kształtowaniu polityki zagranicznej.

Tabela 4. Podsumowanie analizy teorii realizmu

Podsumowanie analizy teorii realizmu			
	Realizm klasyczny	Neorealizm	Realizm neoklasyczny
Zmienna niezależna	Państwa i ich interesy	Struktura systemu międzynarodowego	Struktura systemu międzynarodowego w kontekście czynników wewnątrzpaństwowych
Zmienna zależna	Polityka zagraniczna Państw	Rezultaty na scenie Międzynarodowej	Polityka zagraniczna Państw
Relacje struktura-podmiotowość	Nadrzędność podmiotu	Nadrzędność struktury	Struktura i podmiot są powiązane ze sobą
Cel państw	Maksymalizacja potęgi	Maksymalizacja bezpieczeństwa	Maksymalizacja Wpływu
Potęga	Kontrola nad innymi	Suma zasobów, brak i nadmiar może być szkodliwy	Funkcja czynników materialnych i niematerialnych
Sposób realizacji celu	Hegemonia	Równowaga sił	Utrzymanie status quo lub rewizjonizm
Metodologia	Podjęcie historyczne, rozważania filozoficzne	Testowanie hipotez za pomocą metod ilościowych i jakościowych	Metody jakościowe, zwłaszcza analiza przypadku i śledzenie procesu

Źródło: Opracowanie własne

W podejściu realizmu klasycznego i neoklasycznego zmienną zależną, którą należy wyjaśnić, jest polityka zagraniczna państwa. Tymczasem neorealizm skupia się na rezultatach na arenie międzynarodowej jako zmiennej zależnej. W związku z tym, realizm klasyczny i neoklasyczny dążą do opracowania teorii polityki zagranicznej,

podczas gdy neorealizm stawia na teorię stosunków międzynarodowych, zakładając, że państwa będą zachowywać się w sposób analogiczny w określonych warunkach. W odniesieniu do relacji między strukturą a podmiotowością, realizm klasyczny uważa podmiot za nadrzędny w stosunku do struktury, neorealizm przywiązuje większą wagę do struktury, natomiast realizm neoklasyczny twierdzi, że struktura i podmiot są wzajemnie powiązane. Porównując należy też podkreślić, że kwestie siły i potęgi stanowią kluczowe aspekty analizy stosunków międzynarodowych w ramach realizmu i neorealizmu. Według realisty klasycznego, H. Morgenthaua, potęga jest psychologicznym związkiem pomiędzy władzą a jej podwładnymi jednostkami, co oznacza zdolność do wywierania kontroli, „osiąganą poprzez wydawanie poleceń, groźby, autorytet lub charyzmę osoby lub urzędu, bądź połączenie tych elementów”⁸⁶. Kenneth Waltz, strukturalny neorealista, identyfikował składniki potęgi, lecz zwracał większą uwagę na rozkład zdolności państw w systemie międzynarodowym⁸⁷. John Mearsheimer, wybitny zwolennik neorealizmu ofensywnego, uznaje znów materialne zasoby kontrolowane przez państwo za podstawę potęgi⁸⁸. Gideon Rose, dążąc do wyodrębnienia neoklasycznego realizmu, podkreśla, że analiza potęgi powinna uwzględniać nie tylko zasoby materialne, ale również „strukturę państwową odpowiadającą społeczeństwu”, która pozwala na efektywne wykorzystanie zasobów w polityce zagranicznej⁸⁹. Fareed Zakaria, inny przedstawiciel realizmu neoklasycznego, definiuje siłę państwa (odróżniając ją od siły narodu) jako specyficzną zdolność kierowania bogactwem państwa i mobilizacji społecznej⁹⁰.

Podsumowując w relacji struktura-podmiotowość każdy z nurtów prezentuje odmienne stanowisko, co ma wpływ na sposób analizowania i interpretowania zjawisk międzynarodowych. Pomimo tych różnic, wspólnym mianownikiem dla realizmu jako teoretycznego paradygmatu pozostaje kluczowa rola państw na arenie międzynarodowej. W rezultacie, różne nurty realizmu różnią się podejściem do zmiennych zależnych oraz relacji struktura-podmiotowość, co prowadzi do odmiennych perspektyw analizy stosunków międzynarodowych.

---

⁸⁶ H. Morgenthau, *Polityka między narodami...*, op. cit., s. 48.

⁸⁷ K. N. Waltz, *Struktura teorii stosunków...*, op. cit., ss. 44-79.

⁸⁸ J. Mearsheimer, *Structural Realism [w:] International Relations Theories: Discipline and Diversity*”, T. Dunne, M. Kurki, S. Smith (red.), Oxford University Press, Oxford 2010, s. 78.

⁸⁹ G. Rose, *Neoclassical Realism and Theories...*, op. cit., ss. 146-7.

⁹⁰ F. Zakaria, *From Wealth to Power: the Unusual Origins of America's World Power*, Princeton University Press, Princeton 1998, s. 39; 101.

2. Realizm w chińskiej polityce zagranicznej (perspektywa chińska)

Chińska szkoła teorii stosunków międzynarodowych to zbiór idei i koncepcji opracowanych przez chińskich uczonych, którzy analizują i interpretują zachowania Chin oraz innych państw w kontekście międzynarodowych stosunków politycznych, gospodarczych i społecznych. W kontekście teorii stosunków międzynarodowych wiele prac opiera się na starożytnych myślicielach, takich jak Konfucjusz, Laozi i Sun Tzu. Wpływ tych filozofów można odnaleźć w chińskiej teorii, która często promuje harmonię, współpracę, pokój i nieingerencję w sprawy wewnętrzne innych państw.

Rosnące zainteresowanie teorią realizmu w Chinach ma swoje korzenie w kontekście historycznym tego kraju. Chiny zyskują na znaczeniu i stają się bardziej świadome swojej rosnącej pozycji, co prowadzi do przekonania, że nie można pozwolić na ich osłabienie, jak miało to miejsce w przeszłości. Chiny bowiem były marginalizowane na arenie międzynarodowej od połowy XIX wieku. Dyskusje i praktyki realizmu w Chinach skupiają się na trzech głównych zagadnieniach: międzynarodowej strategii Chin, koncepcji pokojowego wzrostu statusu mocarstwa, oraz wizji regionalnego i globalnego ładu międzynarodowego w ramach systemu trybutarnego⁹¹.

Badacze reprezentujący chińską szkołę realizmu koncentrują się na zrozumieniu, jak Chiny odnoszą się do swojej rosnącej pozycji na arenie międzynarodowej, jak kształtują swoją politykę zagraniczną i jakie są ich cele strategiczne. Chiński realizm, choć ma pewne wspólne cechy z tradycyjnym realizmem w naukach politycznych, posiada swoje unikalne założenia i cechy⁹². Ważne jest również zrozumienie, że chiński realizm nie jest jednorodny, a różni badacze i praktycy polityki zagranicznej mogą mieć odmienne interpretacje i podejścia. Jednak ogólnie rzecz biorąc, chiński realizm koncentruje się na dbałości o interesy narodowe, pragmatyzm, dążenie do równowagi sił, wzajemny szacunek i współpracę międzynarodową, z uwzględnieniem historycznych i kulturowych

---

⁹¹ E. Halizak, *Realizm w chińskiej nauce...*, op. cit.

⁹² Y. Deng, *The Chinese conception of national interests in international relations*, *The China Quarterly*, 1998, vol. 154, ss. 308-329.

aspektów Chin⁹³. Wszystko to wpływa na sposób, w jaki Chiny prowadzą politykę zagraniczną i angażują się w międzynarodowe relacje.

W kontekście rosnącej pozycji Chin na arenie międzynarodowej, zrozumienie chińskiego realizmu może być kluczowe dla przewidywania i interpretowania działań i decyzji politycznych tego kraju. W miarę jak Chiny stają się coraz bardziej wpływowym graczem na świecie, ich strategiczne podejście ma coraz większy wpływ na kształtowanie międzynarodowego porządku i dynamikę stosunków międzynarodowych. Kultura chińsko-wschodnioazjatycka bardzo różni się od kultury Zachodu. Chińska szkoła stosunków międzynarodowych nie tylko czerpie z zachodnich teorii, takich jak realizm, liberalizm i konstruktywizm, ale również rozwija teorie z chińskiej kultury i uniwersalizuje je poprzez interakcje z innymi chińskimi i zewnętrznymi uczonymi⁹⁴. Chińscy naukowcy opierają się głównie na „chińskiej charakterystyce”, w tym tych, które pochodzą z osiągnięć rządów komunistycznych i jej dziedzictwa⁹⁵. Chiny potrzebowałyby własnej teorii, aby chronić własny interes narodowy.

Ogólnie rzecz biorąc, istnieją trzy główne źródła chińskiego myślenia w stosunkach międzynarodowych: marksizm, filozofia chińska i zbieżność zachodnich i chińskich tradycji intelektualnych. Pierwotny impuls do charakterystycznego chińskiego podejścia do stosunków międzynarodowych, wyłonił się z wysiłków określenia teorii o chińskich cechach. Zostało to zaproponowane przez uczonych takich jak Liang Shou-De (marksistowski uczyony na Uniwersytecie Pekijskim) w 1987 r. oraz przez Qin Yaqing⁹⁶. Wraz ze spadkiem znaczenia marksizmu w chińskiej społeczności IR, preferowane przez Qin podejście do rozwoju „chińskiej szkoły stosunków międzynarodowych”, która koncentruje się na chińskiej historii i filozofii, zyskało na znaczeniu. Qin Yaqing przyznał, że oprócz jego Teorii Relacji, realizm moralny Yana Xuetonga i koncepcja *Tianxiiga* Zhao Tingyanga stanowią trzy główne elementy chińskiego myślenia⁹⁷. Wszystkie

---

⁹³ Q. Yaqing, *Development of international relations theory in China*, *International Studies*, 2009, 46(1-2), ss. 185-201.

⁹⁴ Y. C. Kim, *From 'International Relations' to 'Global Foreign Policy' - Examining the New Framework of Chinese Strategic Relations Through the BRI* [w:] *China and the Belt and Road Initiative: Trade Relationships, Business Opportunities and Political Impacts*, Y. C. Kim (red.), Springer International Publishing, 2022, ss. 55-72.

⁹⁵ Y. Qin, *Globalizing IR Theory*, Routledge, Abingdon 2020.

⁹⁶ Y. Feng, *China and multilateralism: From estrangement to competition*, Routledge, London 2020.

⁹⁷ P. J. Katzenstein, *Is There a Chinese School of IR Theory?*, *The Chinese Journal of International Politics*, 17(3), 2024, ss. 222-241.

te koncepcje są związane z historią i kulturą Chin. Do głównych, a zarazem unikatowych teorii stosunków międzynarodowych o chińskiej specyfice należą: **koncepcja tianxia, teoria gongsheng, podejście relacyjne oraz realizm etyczny.**

2.1 Teoria Tianxia

W kontekście relacji międzynarodowych, unikatowość Chin związana jest z konfucjańskim pojęciem tianxia⁹⁸. Teoria ta została opracowana głównie w celu utrzymania tożsamości Chin oraz dostarczenia ChRL teoretycznych podstaw do formułowania polityki zagranicznej, w ramach której różne szkoły myślenia będą przedstawiać różnorodne opcje polityki zagranicznej Chin⁹⁹. Teoria ta opiera się na chińskiej dialektyce¹⁰⁰. W odróżnieniu od heglowskich koncepcji tezy i antytezy prowadzących do syntezy, w chińskiej dialektyce są dwa bieguny, yin i yang. Od początku komplementarne i integracyjne, tworząc harmonijny i ewolucyjny proces. Opierając się na tej epistemologii, Qin Yaqing twierdzi, że zarówno państwa, jak i podmioty niepaństwowe często kierują się relacjami, a nie racjonalnym kalkulowaniem własnych interesów i potrzeb. To relacje napędzają funkcjonowanie świata. Takie podejście teoretyczne oferuje alternatywny sposób myślenia o stosunkach międzynarodowych, w tym o relacjach między władzą a zarządzaniem oraz umożliwia bardziej owocne badania porównawcze systemów międzynarodowych. Qin nie mówi, że wschodnia (chińska) relacja jest lepsza od zachodniej racjonalności. Chodzi mu raczej o to, że racjonalność – tak często uprzywilejowana w zachodnim IR – bez relacji nie udaje się uchwycić i wyjaśnić wiele w stosunkach międzynarodowych¹⁰¹.

Podobnie jak Qin, Zhao Tingyanga podkreślał relację jako konstytucyjną zasadę systemu Tianxia¹⁰². Koncepcja ta obejmuje trzy idee związane z chińskim sposobem myślenia o świecie:

---

⁹⁸ F. Zhang, *The tianxia system: world order in a Chinese utopia*, *Global Asia*, 4(4), 2010, ss. 108-112.

⁹⁹ Y. Qin, *Introduction: The global turn in IR and non-Western IR theory* [w:] *Globalizing IR Theory. Critical Engagement*, Y. Qin (red.), Routledge, London 2020, ss. 1-26.

¹⁰⁰ M. F. Staiano, *Chinese Law and Its International Projection: Building a Community with a Shared Future for Mankind*, Springer, Singapore 2023, ss. 59-68.

¹⁰¹ A. Acharya, *From heaven to Earth: Cultural idealism and moral realism as Chinese contributions to global international relations* [w:] *Globalizing IR Theory. Critical Engagement*, Y. Qin (red.), Routledge, London 2020, ss. 158-185.

¹⁰² H. Qi, D. Shen, *Chinese traditional world citizenship thought* [w:] *The Routledge Handbook of Chinese Citizenship*, Z. Guo (red.), Routledge, 2021, ss. 301-308.

- Po pierwsze, Chiny uważane są za centrum świata, z którego ich cywilizacyjna wyższość promieniuje na inne państwa.
- Po drugie, kierują się zasadą harmonii, która polega na rozwiązywaniu konfliktów i poszukiwaniu efektywnych sposobów na łagodzenie i rozstrzygnięcie wszelkich nieporozumień. Idea globalnej harmonii pod chińskim przywództwem, stoi w kontraście do zachodniego podejścia, które często kładzie nacisk na demokratyczne wartości i suwerenność narodową. Tianxia sugeruje model, w którym różnice kulturowe i polityczne są zharmonizowane pod chińskim egidą, co może być odbierane jako uniwersalistyczna próba narzucenia własnych wartości innym krajom.
- Po trzecie, chiński porządek opiera się na rygorystycznej hierarchii - podobnie jak niebo znajduje się ponad ziemią, rodzice są ponad dziećmi, mężczyźni ponad kobietami, władca ponad swoimi podwładnymi, a Chiny są ponad innymi państwami¹⁰³.

Jak opisuje to uczony Zhang Feng: „Główną ideą Tianxii, jest odbudowanie świata na wzór rodziny, przekształcając świat w dom dla wszystkich narodów”¹⁰⁴. System Tianxia przewiduje system światowy charakteryzujący się harmonią i współpracą bez hegemonii. Chiny w myśl tej teorii dążą do odgrywania roli lidera na arenie międzynarodowej. Popularna w Państwie Środka koncepcja przez stulecia sytuowała je w centrum systemu globalnego, gdzie inne państwa aprobują ich wyższość kulturową i polityczną¹⁰⁵. Wang Gungwu twierdził, że koncepcja ta zaczęła reprezentować swego rodzaju sferę systemu określającą, kto był cywilizowany, a kto nie¹⁰⁶. W starożytnych Chinach to co znajdowało się pod niebem, było zorganizowane i klasyfikowane w oparciu o poziom rozwoju moralnego i kulturowego. Akcentowano jedność w chińskim świecie, wywodzącą się moralnego konformizmu chińskiego społeczeństwa. Na tej podstawie Chiny budowały relacje z sąsiadami¹⁰⁷. Niezwykle istotnym dowodem na obecność realistycznego myślenia

¹⁰³ X. Yao, *Konfucjanizm. Wprowadzenie*, Kraków 2009, s. 170.

¹⁰⁴ G. S. Karimova, S. A. LeMay, *The Belt and Road Initiative, world order, and international standards: continuity, adaptation, or discontinuity?*, *Journal of global ethics*, 2021, 17(1), ss. 71-90.

¹⁰⁵ E.C. Economy, *History With Chinese Characteristics: How China's Imagined Past Shapes Its Present*, „Foreign Affairs”, 96, 2017.

¹⁰⁶ W. Gungwu, *Renewal: The Chinese state and the new global history*, The Chinese University of Hong Kong Press, 2013, s. 133.

¹⁰⁷ Q. E. Wang, *History, space, and ethnicity: The Chinese worldview*, *Journal of World History*, 1999, ss. 285-305.

w chińskiej tradycji politycznej jest przekonanie Chin, że ich kraj zawsze był mocarstwem. W świetle chińskiej kosmologii, Chiny znajdowały się na szczycie hierarchii państw na świecie. Przekonanie to wzmacniały takie wskaźniki siły jak terytorium, samowystarczalność ekonomiczna oraz technologiczna supremacja. Upadek Chin oraz traumatyczne doświadczenie „stulecia upokorzeń” paradoksalnie przyczyniło się do wzrostu znaczenia realistycznego myślenia i działania wśród chińskich elit i przywódców. Uważano, że słabość wewnętrzna i brak potęgi doprowadziły do podporządkowania się Chin¹⁰⁸.

Stąd też pragmatyzm w polityce zagranicznej przejawiający się w powściągliwości, która ma swoje korzenie w tradycji konfucjańskiej. Taka postawa jest zgodna z kryteriami i wartościami zachodniej teorii realizmu defensywnego. Należy zwrócić uwagę, że rozwój teorii z chińską charakterystyką pokrył się w czasie z odrodzeniem konfucjanizmu w ChRL. Po 1949 roku konfucjanizm, który był zwalczany, zyskał na popularności za czasów Deng Xiaopinga. W kolejnych latach powstały instytucje specjalizujące się w badaniach i promocji nauk Wielkiego Mistrza. Symboliczne uznanie konfucjanizmu dla ChRL zostało podkreślone 28 września 2004 r. poprzez uczczenie urodzin Konfucjusza, w których uczestniczyli przedstawiciele władz państwowych. W tym też roku powstały pierwsze Instytuty Konfucjusza, które rozpoczęły promowanie chińskich idei na całym świecie¹⁰⁹. Mimo że Tianxia podkreśla harmonię i współpracę, współczesna polityka zagraniczna Chin pokazuje również elementy realpolitik. Chiny aktywnie rozbudowują swoje militarne i ekonomiczne możliwości, demonstrując, że pragmatyzm i ochrona interesów narodowych pozostają kluczowymi komponentami ich strategii międzynarodowej.

Podsumowując, teoria Tianxia daje ważny wgląd w to, jak Chiny widzą swoją przyszłą rolę na światowej scenie. Zrozumienie tego podejścia jest kluczowe dla państw Zachodu i innych globalnych aktorów, aby lepiej zrozumieć i odpowiednio reagować na zmieniające się warunki międzynarodowe. W kontekście historycznym, „wszystko pod chińskim niebem” odnosiło się do koncepcji Tianxia, gdzie Chiny były uważane za centrum świata. Starożytny Jedwabny Szlak odegrał kluczową rolę

---

¹⁰⁸ Y. Xuetong, *The Rise of China and Chinese Eyes*, Journal of Contemporary, 2001, nr 10, s. 33.

¹⁰⁹ M. Tylkowski, *O renesansie konfucjanizmu w Chinach kontynentalnych w okresie reform [w:] 70 lat chińskiej republiki ludowej w ujęciu interdyscyplinarnym*, H. Kupś, M. Szatkowskiego, M. Dahala (red.), Warszawa 2021, ss. 35-39.

w rozszerzaniu tej koncepcji. Szlak ten nie tylko umożliwił wymianę handlową, ale także kulturową, wprowadzając buddyzm do Chin. Jedwabny Szlak ma ogromne znaczenie w teorii relacyjnej Qin, gdyż stanowi przykład, jak relacje i interakcje między państwami mogą prowadzić do harmonii i komplementarności, zgodnie z chińską dialektyką. Szlak ten jest symbolem integracyjnych procesów, które są podstawą relacyjnego podejścia do zarządzania i stosunków międzynarodowych.

2.2 Teoria Realizmu Moralnego

Jednym z kluczowych badaczy chińskiego realizmu jest Yan Xuetong, który podkreśla znaczenie moralnej siły w polityce zagranicznej Chin. Yan Xuetong to wybitny chiński badacz w dziedzinie stosunków międzynarodowych, który jest powszechnie uważany za pierwszego uczonego z Chin, który wprowadził podejście realistyczne do badań w tej dziedzinie. Trzy aspekty wyróżniają dorobek naukowy Yan Xuetonga jako chińskiego realisty. Po pierwsze, najistotniejszym celem teoretycznym dla niego jest zrozumienie sedna chińskiej potęgi. Po drugie, czerpie on z intelektualnego dziedzictwa starożytnej filozofii chińskiej z okresu „Walczących Królestw” (770-221 p.n.e.). Po trzecie, stosuje pozytywistyczną metodologię w analizie starożytnej myśli chińskiej.

W 1996 roku opublikował przełomowy artykuł zatytułowany: „Analiza interesu narodowego”, który stał się punktem odniesienia dla tego nurtu badawczego w Chinach¹¹⁰. Według niego, sukces państwa na arenie międzynarodowej zależy od jego zdolności do łączenia siły materialnej z siłą moralną, co jest istotne dla budowania zaufania i wpływu. Wobec tego koncepcja teoretyczna chińskiego naukowca określana jest jako „realizm moralny”, który krytycznie zwraca uwagę na to, że „zachodnia wersja realizmu” opiera się wyłącznie na materialnych miarach siły i korzyści¹¹¹. Chociaż koncepcja „realizmu moralnego” jest atrakcyjna zarówno pod względem teoretycznym, jak i zawartości formy przekazu, a także wykazuje uderzające podobieństwo do tego, co na zachodzie określamy jako miękka siła, nie jest ona wolna od uproszczeń. Najbardziej istotnym jest brak wyraźnego rozróżnienia

---

¹¹⁰ Y. Xuetong, „*Guojia Liyi de panduan*” (*Judgement of National Interest*), Zhanlve yu guanli, 1996, vol. 3, s. 34–44.

¹¹¹ Y. Xuetong, *Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power*, Princeton University Press, 2011, s. 61.

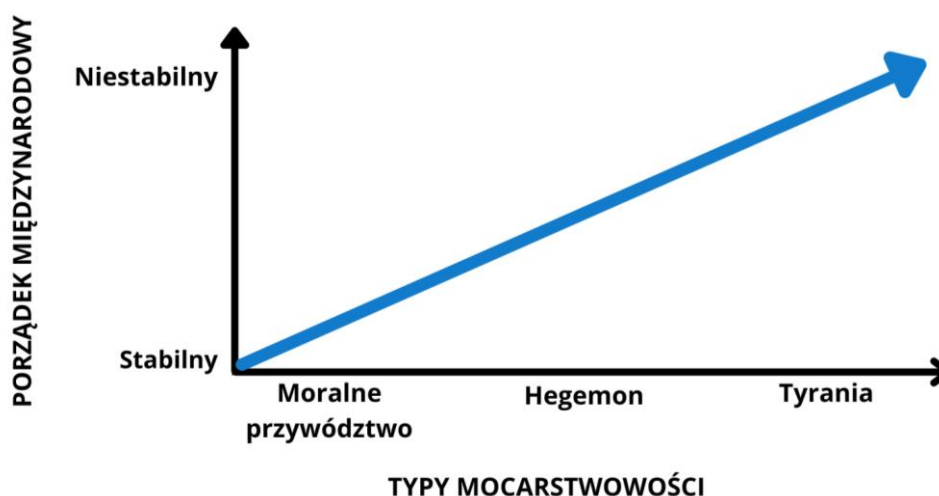
między polityką wewnętrzną, a relacjami na arenie międzynarodowej. Jest to wynik niekrytycznego przeniesienia wzorców starożytnej myśli, która nie rozróżniała sfery wewnętrznej od międzynarodowej. Taki brak kontekstu, czyli niedostrzeżenie współczesnych realiów stosunków międzynarodowych, poddaje w wątpliwość zdolność „moralnego realizmu” do wyjaśniania zjawisk na współczesnej scenie międzynarodowej.

Kluczowym założeniem badawczym pracy Yan Xuetonga jest twierdzenie, że Chiny, odwołując się do własnej tradycji, mogą zaproponować alternatywny względem zachodniego model stosunków międzynarodowych. Jest to obszar, w którym mogą skutecznie podważyć hegemonię USA (zarówno teoretycznie, jak i praktycznie). Chodzi o idee polityczne takich uczonych jak Guanzi, Konfucjusz, Laozi, Mencjusz i Xunzi, którzy akcentują wagę moralnych atrybutów przywódcy jako fundamentu legitymacji władzy. Yan Xuetong przenosi te koncepcje przywództwa do kontekstu współczesnych stosunków międzynarodowych, argumentując, że przyszły ład międzynarodowy powinien być oparty na przywództwie zgodnym z zasadami moralnymi, a nie na sile wyrażonej w aspektach militarnych i gospodarczych, jak to ma miejsce w aktualnym modelu hegemonii. Opierając się na ideach Xunzi, jednego z chińskich myślicieli, Yan Xuetong identyfikuje trzy rodzaje przywództwa politycznego i/lub potęgi, które wpływają na kształt porządku międzynarodowego. Są to: Uważne przywództwo opierające się na moralnym autorytecie i humanistycznych wartościach. W chińskim terminie określane jako *wang*, czyli kierowanie światem,

- Hegemonia, czyli panowanie nad światem, określane w chińskim języku jako *ba*,
- Tyrania, bazująca na przewadze militarnych sił, w chińskim określana jako *qiang*.

Mając na uwadze te trzy rodzaje przywództwa, Yan Xuetong kreuje następujące modele porządku międzynarodowego:

Tabela 5. Relacja między istotą mocarstwa a stanem porządku międzynarodowego

Źródło: Y. Xuetong, *Ancient Chinese Thought*, s. 72.

Innymi słowy, choć realizm moralny Yan Xuetonga przynosi świeże spojrzenie na kwestie siły i legitymacji w stosunkach międzynarodowych, istnieją pewne uproszczenia i ograniczenia wynikające z braku rozróżnienia między polityką wewnętrzną a międzynarodową. To oznacza, że choć teoria ta przyciąga uwagę jako alternatywa dla zachodniego podejścia, jej wartość eksplanacyjna jest ograniczona ze względu na te uproszczenia i brak uwzględnienia współczesnych realiów politycznych¹¹². Realizm moralny zajmuje się więc formułowaniem systematycznej teorii wyjaśniającej mechanizm rosnącego państwa, które zastąpi przywództwo dominującego państwa w zarówno nowoczesnym systemie globalnym, jak i geograficznie oddzielonych starożytnych systemach międzypaństwowych. Realizm moralny uważa moralność za istotną dla kreowania polityki. Jak to ujął, realizm moralny jest „podejściem do zrozumienia zachowania głównej władzy, gdy moralność jest czynnikiem przyczyniającym się do strategicznych preferencji jego przywództwa”¹¹³.

Zarządzając globalną anarchią, Yan Xuetong kładzie nacisk na rolę „wiodących państw” lub „wiodących uprawnień”. Kiedy siła przewodzi, inne państwa nie mogą

¹¹² Ibidem, s. 200.

¹¹³ M. C. Miller, *Why nations rise: Narratives and the path to great power*, Oxford University Press, New York 2021, s. 123.

podążać, a światowa łódź zatonie¹¹⁴. „Globalne zarządzanie oznacza podział międzynarodowej odpowiedzialności na rzecz zmniejszenia wspólnych zagrożeń dla każdego kraju. Jeśli wiodące państwa będą skłonne podjąć większą odpowiedzialność w globalnym systemie zarządzania, mniejsze państwa będą miały większe zaufanie do nich i osiągnięcia tego celu. W przeciwnym razie tracą zainteresowanie nim, ponieważ globalne zarządzanie wykracza poza ich możliwości¹¹⁵. Na tej podstawie podkreśla, że czołowymi państwami/mocarstwami są Stany Zjednoczone i Chiny.

Podkreślić jednak należy, że zarówno naukowcy chińscy, jak i zachodni zauważają sprzeczność między wyznawanymi wartościami „chińskiego realizmu” stworzonego przez Yan Xuetonga, a rzeczywistością chińskiej polityki (korupcja, niskie standardy moralne w życiu publicznym, brak demokracji i autorytarne przywództwo). W pewien sposób sytuuje to chińskiego badacza w opozycji do obecnej sytuacji.

2.3 Teoria relacyjna

Inni badacze chińskiego realizmu, tacy jak Qin Yaqing, skupiają się na roli kultury i historycznych doświadczeń Chin w kształtowaniu podejścia do polityki międzynarodowej. Qin Yaqing podkreśla, że chińskie podejście do stosunków międzynarodowych opiera się na koncepcjach harmonii, równowagi i wzajemnego szacunku. Jego teorie opierają się na koncepcjach chińskiej kultury i filozofii, zwłaszcza na idei relacji i harmonii.

Qin Yaqing skupia się na tzw. „relacyjnym realizmie” (ang. relational realism), który różni się od tradycyjnych teorii realizmu opartych na myśli takich filozofów jak Thomas Hobbes czy Hans Morgenthau. Tradycyjny realizm zakłada, że państwa dążą do zwiększenia swojej siły i wpływów w anarchicznym międzynarodowym systemie politycznym. W takim ujęciu, interesy narodowe i dążenie do przetrwania są najważniejszymi kierującymi siłami w stosunkach międzynarodowych. Przeciwnie, podejście Qin Yaqing zakłada, że stosunki międzynarodowe opierają

---

¹¹⁴ B. Howe, *Non-traditional security leadership and cooperation in the face of great power conflict: The rise of new actors*, *Asian Journal of Peacebuilding*, 10(1), 2022, ss. 243-270.

¹¹⁵ G. Allison, *The new spheres of influence: Sharing the globe with other great powers*, „Foreign Affairs”, March/April 2020.

się na powiązaniach i zależnościach między państwami¹¹⁶. Jego relacyjny realizm opiera się na zrozumieniu, że państwa funkcjonują w sieci wzajemnych relacji, które wpływają na swoje zachowania i decyzje. W tej perspektywie, ważne jest, aby państwa dążyły do harmonii i współpracy, a nie tylko do wzrostu siły i wpływów. Qin Yaqing kładzie szczególny nacisk na rolę kultury, filozofii i historii w kształtowaniu relacji międzynarodowych. Jego podejście do realizmu uwzględnia wpływ chińskiej myśli i filozofii, w szczególności konfucjanizmu, taoizmu i legalizmu¹¹⁷. W ten sposób, relacjonistyczny realizm łączy teoretyczne ramy zachodnie z chińskim kontekstem i wartościami.

W swoim dziele pt. „A Relational Theory of World Politics” Qin analizuje kwestię tego, jak rozumiemy świat¹¹⁸. Koncepcja relacyjności jest centralnym punktem książki, która składa się z trzech części. Pierwsza ustanawia tło teoretyczne, kulturę i teorię społeczną; druga część koncentruje się głównie na relacji i relacyjności, a trzecia część przedstawia rekonceptualizację władzy, współpracy i zarządzania. W całej książce Qin nieustannie odwołuje się do amerykańskich teorii głównego nurtu, takich jak realizm strukturalny, neoliberalny instytucjonalizm i konstruktywizm strukturalny. Wszelkie warianty realizmu porównuje z teorią relacyjną. Jego podejście polega na połączeniu głównego nurtu dyskursu stosunków międzynarodowych z tradycyjną chińską dialektyką. Uważa on bowiem, że poprzez kultywowanie metafizycznych elementów teoretycznego twardego rdzenia, różne teorie społeczne wywodzące się z różnych kultur nie wykluczają się wzajemnie - wręcz przeciwnie, odżywiają się nawzajem, a tym samym prowadzą do dywersyfikacji teorii. Proponuje on relacyjną teorię polityki światowej, która koncentruje się na koncepcji relacyjności. Przyjmując chińskie rozumienie jako punkt odniesienia. Qin proponuje teorię relacyjną, umieszczając relacyjność, która jest nieodłącznym elementem Konfucjańskiej społeczności kulturowej. Teoria relacyjna przyjmuje trzy główne założenia: wzajemne powiązania, tożsamość relacji społecznych i proces. Wzajemne powiązania odnoszą się do świata jako składającego się z ciągłych wydarzeń i relacji. Relacje społeczne kształtują tożsamości i role aktorów społecznych. Proces

---

¹¹⁶ Y. Qin, *Development of International Relations theory...*, op. cit., ss. 231-257.

¹¹⁷ Q. Yaqing, *Development of international relations theory in China*, *International Studies* 2009, 46(1-2), ss. 185-201.

¹¹⁸ Y. Qin, *A relational theory of world politics*, *International Studies Review* 2016, 18(1), ss. 33-47.

jest również kluczowym pojęciem w teorii relacyjnej, który dotyczy stawania się – na przykład globalizacji, globalnego zarządzania, współpracy, konfliktu itp. Wszystko to są procesy. Harmonia jest stanem natury, argumentuje Qin, co prowadzi pisarza do osiągnięcia chińskiej dialektyki. Jak uderzająco twierdzi Qin, nie istnieje żadna niezachodnia teoria IR i żaden niezachodni badacz nie powinien wykorzystywać własnej kultury i zasobów kulturowych do tworzenia teorii społecznych. W ten sposób produkcja wiedzy będzie zróżnicowana, a różne teorie wyłonią się z różnych kultur.

Podsumowując, podejście Qin Yaqing do realizmu w stosunkach międzynarodowych koncentruje się na zrozumieniu powiązań i zależności między państwami oraz na potrzebie dążenia do harmonii i współpracy. Jego teorie stanowią alternatywne podejście do tradycyjnych teorii realizmu, biorąc pod uwagę chińską kulturę i filozofię¹¹⁹. Naukowiec podaje przykład USA, które od niektórych krajów żądają rozbiorzenia ich arsenałów nuklearnych, podczas gdy nie mają zastrzeżeń do arsenałów nuklearnych innych państw. Twierdzi, że działając, aktor powinien uwzględniać kontekst relacji między państwami, ponieważ bez tego jego działania nie byłyby racjonalne. USA inaczej podchodziły do kwestii zdobycia broni jądrowej przez Izrael, Pakistan, a jeszcze inaczej przez Koreę Północną. Relacyjność neguje zatem racjonalność indywidualną i niezależną sprawczość, która zakłada, że jednostka podejmuje decyzje w oparciu o własny interes. Teoria racjonalności relacyjnej pozwala na nowe spojrzenie na kluczowe pojęcia stosunków międzynarodowych, takie jak systemy międzynarodowe, władza czy zarządzanie. Z perspektywy relacyjnej, świat składa się z ciągłych zdarzeń i trwałych relacji między państwami. W swoim podejściu, Yaqing Qin koncentruje się na relacjach między aktorami w systemie, oddalając się od analizy stosunków międzynarodowych w kategoriach struktury (systemu) i państw narodowych¹²⁰.

2.4 Teoria gongsheng

Teoria *gongsheng* (公生), choć wywodzi się z chińskiej filozofii i tradycyjnej medycyny, ma zastosowanie także w dziedzinie nauk społecznych, w tym w nauce

---

¹¹⁹ Q. Yaqing, *Relationality and processual construction: Bringing Chinese ideas into international relations theory*, *Social Sciences in China*, 2009, 30(4), ss. 5-20.

¹²⁰ Y. Qin, *A relational theory of world politics*, *International Studies Review*, 2018, 18(1), ss. 33-47.

o stosunkach międzynarodowych. Jej zasady wzajemnej zależności i współtworzenia mogą dostarczyć cennych narzędzi analitycznych do zrozumienia relacji między państwami oraz innych aktorów międzynarodowych. Teoria *gongsheng*, czyli wspólnego dobrobytu, jest jedną z oryginalnych chińskich teorii stosunków międzynarodowych. Jej twórcą jest Zhao Tingyang, uznany chiński filozof polityczny i teoretyk stosunków międzynarodowych. Głównym założeniem teorii *gongsheng* jest dążenie do stworzenia globalnego porządku opartego na współpracy, wspólnym dobrobycie i harmonii między państwami. Teoria ta stoi w opozycji do tradycyjnych podejść realistycznych, które zakładają rywalizację i konflikty między państwami jako naturalny stan rzeczy¹²¹.

W teorii *gongsheng*, Zhao Tingyang proponuje, że państwa powinny dążyć do budowania wzajemnych relacji opartych na wzajemnym szacunku, współpracy i zaufaniu, zamiast rywalizacji. Z tego punktu widzenia, wspólny dobrobyt może być osiągnięty przez współpracę na rzecz wspólnego dobra, zamiast dążenia do dominacji i zdobywania przewagi nad innymi państwami. Teoria *gongsheng* wpisuje się w szerszy kontekst chińskiej myśli politycznej i filozoficznej, która promuje harmonię społeczną, równowagę i współpracę jako kluczowe wartości¹²². Teoria *gongsheng* podkreśla znaczenie dialogu i współpracy między państwami. Wzajemna zależność gospodarcza i polityczna wymaga, aby państwa dążyły do rozwiązywania konfliktów w sposób pokojowy i konstruktywny. W relacjach międzynarodowych teoria *gongsheng* może być stosowana do analizowania i zarządzania konfliktami. Podejście to promuje rozwiązania, które uwzględniają interesy wszystkich stron, dążąc do równowagi i harmonii.

Podsumowując, choć wszystkie chińskie teorie stosunków międzynarodowych mają swoje unikatowe cechy, wszystkie one podkreślają wagę harmonii, współpracy i etyki w relacjach międzynarodowych.

---

¹²¹ X. Ren, *Grown from within: Building a Chinese school of international relations*, *The Pacific Review* 2020, 33(3-4), ss. 386-412.

¹²² E. Kavalski, *China and the Pursuit of Harmony in World Politics: Understanding Chinese International Relations Theory*, A. Grydehøj and P. Su London and New York: Routledge [recenzja], *The China Quarterly*, 2022, vol. 251, ss. 936-938.

Tabela 6. Porównanie chińskich teorii stosunków międzynarodowych

Porównanie omawianych zagadnień	
KONCEPCJA TIANXIA	Ta teoria, oparta na starożytnym chińskim pojęciu „wszystko pod niebem”, zakłada, że Chiny są centrum świata, a ich wyższość cywilizacyjna oddziałuje na inne państwa. Koncepcja tianxia zakłada porządek oparty na harmonii i hierarchii, gdzie Chiny odgrywają wiodącą rolę. W tej koncepcji kluczowe jest dążenie do pokoju i współpracy między państwami.
TEORIA GONGSHENG	Teoria <i>gongsheng</i> , opracowana przez Zhao Tingyanga, koncentruje się na współpracy, wspólnym dobrobycie i harmonii między państwami. Dąży do stworzenia globalnego porządku, w którym państwa współpracują ze sobą dla wspólnego dobra, zamiast rywalizować ze sobą.
PODEJŚCIE RELACYJNE	Podejście relacyjne, opracowane przez Qina Yaqinga, zakłada, że relacje między aktorami na arenie międzynarodowej są kluczowe dla zrozumienia dynamiki międzynarodowej. W przeciwieństwie do tradycyjnych teorii stosunków międzynarodowych, które skupiają się na strukturze systemu i państwach narodowych, podejście relacyjne analizuje relacje między aktorami i ich wzajemne oddziaływanie.
REALIZM MORALNY	Realizm moralny został opracowany przez chińskich teoretyków, takich jak Yan Xuetong. Ten nurt łączy elementy realizmu, zakładając, że państwa dążą do zabezpieczenia własnych interesów, z etyką, sugerując, że państwa powinny postępować zgodnie z moralnymi zasadami. Realizm etyczny akcentuje, że państwa mogą dążyć do swoich celów, jednocześnie zachowując wysokie standardy moralne i etyczne.

Źródło: opracowanie własne

3. Cele chińskiej polityki zagranicznej z perspektywy szkoły realizmu

Chińskie cele polityki zagranicznej obejmują szereg aspektów. Przede wszystkim, dla chińskiego przywództwa - suwerenność i integralność terytorialna stanowią podstawowe i niezbywalne prawa, które są fundamentem państwowości.

Każde działanie podważające te prawa jest traktowane jako zagrożenie dla stabilności narodowej. W kontekście tego, Tajwan jest uważany przez Chiny za integralną część ich terytorium, a wszelkie sugestie dotyczące niezależności Tajwanu są stanowczo potępiane przez Pekin¹²³. Tybet, będący strategicznym regionem z bogatą historią i kulturą, jest również postrzegany jako nieodłączna część ChRL, mimo sporadycznych prób dążenia do niezależności lub większej autonomii¹²⁴. Pekin dąży do integracji tych regionów z resztą kraju, zarówno poprzez inwestycje infrastrukturalne, jak i poprzez różne środki polityczne i kulturowe.

Utrzymanie stabilności politycznej i społecznej w kraju to nadrzędny cel chińskiego przywództwa, uważany za fundament podtrzymywania długoterminowego i stabilnego wzrostu gospodarczego. Stabilność ta jest postrzegana jako kluczowy czynnik umożliwiający Chinom osiągnięcie statusu globalnego lidera gospodarczego i politycznego. Jak podkreśla Bogdan Góralczyk Chiny realizują swoje cele strategiczne za pośrednictwem narzędzi, które łączą wymiar gospodarczy z politycznym¹²⁵. Wewnętrznie, rząd chiński stosuje różne mechanizmy kontroli w celu monitorowania i w razie potrzeby, tłumienia wszelkich form dysydemtów czy protestów, które mogą zakłócić porządek społeczny lub podważać władzę Komunistycznej Partii Chin. To obejmuje zarówno ścisłą cenzurę mediów, jak i rozbudowane systemy nadzoru, które skutecznie identyfikują i tłumią potencjalne źródła niezadowolenia społecznego.

Na arenie międzynarodowej, Chiny dążą do budowy silnych sojuszy i partnerstw, jednocześnie dbając o to, aby potencjalne konflikty lub rywalizacje nie miały negatywnego wpływu na ich wewnętrzną sytuację. Pekin starannie balansuje pomiędzy obroną swoich interesów narodowych a unikaniem konfliktów, które mogłyby przekształcić się w dłuższe zmagania destabilizujące kraj. W tym kontekście, dyplomacja ekonomiczna, inwestycje zagraniczne i inicjatywy takie jak inicjatywa Pasa i Szlaku stają się narzędziami służącymi zarówno rozwojowi gospodarczemu, jak

---

¹²³ T. Jurczyk, *Polityka Chińskiej Republiki Ludowej ery Deng Xiaopinga wobec Tajwanu* [w:] *Chiny i Japonia. Dylematy mocarstw w Azji Wschodniej*, M. Pietrasiak, D. Mierzejewski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009.

¹²⁴ J. Symonides, *Spyry terytorialne na Morzu Południowochińskim. Czy powrót „dyplomacji kanonierek”?*, *Stosunki Międzynarodowe* 2012, 46(2), ss. 33-58.

¹²⁵ B. Góralczyk, *Geoekonomia wypiera geopolitykę*, „*Obserwator Finansowy*”, 2014, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/geoekonomia-wypiera-geopolityke/>.

i umacnianiu stabilności politycznej. W sferze gospodarczej, cele chińskiej polityki zagranicznej obejmują dalsze rozszerzenie gospodarcze oraz zwiększanie wpływów gospodarczych na świecie. Chiny dążą do stworzenia korzystnych warunków dla swoich przedsiębiorstw, inwestycji i handlu.

Chińska polityka zagraniczna, odzwierciedlając długoterminowe strategiczne interesy kraju, kładzie szczególny nacisk na zabezpieczenie dostaw surowców i energii. Te zasoby są kluczowym motorem napędowym dynamicznego wzrostu gospodarczego Chin, który przyspieszył na przestrzeni ostatnich dekad¹²⁶. W kontekście globalizacji gospodarczej i zwiększonej konkurencji o dostęp do kluczowych surowców, Pekin rozpoznał konieczność dywersyfikacji źródeł surowców i minimalizowania ryzyka¹²⁷. Dlatego też chińskie przedsiębiorstwa, często z silnym wsparciem rządowym, aktywnie angażują się w projekty eksploatacyjne na całym świecie. Na Bliskim Wschodzie, ważnym źródle ropy naftowej, Chiny budują stosunki zarówno handlowe, jak i polityczne z kluczowymi krajami, takimi jak Arabia Saudyjska, Iran czy Zjednoczone Emiraty Arabskie. W Afryce, kontynencie bogatym w surowce takie jak metale, minerały i ropa, chińskie firmy inwestują w różnorodne projekty, od górnictwa po infrastrukturę, jednocześnie oferując afrykańskim krajom wsparcie w postaci kredytów czy pomocy rozwojowej. Ameryka Łacińska, z jej bogactwem zasobów takich jak miedź, żelazo czy soja, również stała się kluczowym partnerem dla Chin. Relacje z krajami tego regionu, takimi jak Brazylia, Chile czy Argentyna, są nie tylko oparte na handlu, ale również na wymianie technologicznej i inwestycjach w kluczowe sektory gospodarki. Dywersyfikacja dostaw surowców jest również jednym z kluczowych czynników napędzających chińską inicjatywę Pasa i Szlaku, która ma na celu rozwój połączeń handlowych i infrastruktury między Chinami a Europą, Azją Środkową, Afryką i innymi regionami. Dzięki temu Pekin ma nadzieję nie tylko zabezpieczyć swoje potrzeby surowcowe, ale również zwiększyć swój wpływ gospodarczy i polityczny na globalnej scenie.

W dziedzinie bezpieczeństwa, Chiny wykazują rosnącą determinację w rozbudowie nowoczesnej maszyny wojskowej, zdolnej do ochrony ich szeroko rozumianych interesów narodowych i terytorialnej integralności. To dążenie nie tylko

---

¹²⁶ K. Szumski, *Nowa polityka zagraniczna prezydenta Chin Xi Jinpinga*, Azja-Pacyfik, Issue XVIII, ss. 209-228.

¹²⁷ E. Kochanek, *Azja Centralna: rosnący w siłę dostawca surowców energetycznych*, Zeszyty Naukowe Akademii Sztuki Wojennej 2017, 4(109), ss. 99-127.

odzwierciedla chęć zabezpieczenia się przed ewentualnymi zagrożeniami, ale także pragnienie umocnienia swojej pozycji jako globalnego gracza na arenie międzynarodowej. Chińska inwestycja w technologie wojskowe jest imponująca, obejmując zarówno tradycyjne formy uzbrojenia. W ostatnich latach, byliśmy świadkami wdrożenia przez Chiny nowoczesnych systemów rakietowych, nowych generacji myśliwców, a także rozwijania zdolności wojny cybernetycznej i kosmicznej. Dzięki temu Chiny stawiają kolejny krok w kierunku zrównywania swojej potęgi wojskowej z najbardziej zaawansowanymi technologicznie państwami na świecie. Ponadto, modernizacja sił zbrojnych ChRL nie ogranicza się tylko do sprzętu. Chiny prowadzą szeroko zakrojone programy szkoleniowe dla swoich żołnierzy, dążąc do podniesienia ich profesjonalizmu i zdolności do prowadzenia operacji w różnych warunkach. W tym zakresie, chińskie manewry wojskowe stały się bardziej złożone, często odbywają się w kooperacji z innymi krajami, co pokazuje rosnącą zdolność do prowadzenia operacji poza swoim terytorium. Takie podejście do bezpieczeństwa jest wynikiem postrzegania przez Chiny rosnących wyzwań w regionie Azji-Pacyfiku, a także globalnie. ChRL pragnie zapewnić, że w miarę wzrostu swojego wpływu politycznego i gospodarczego, będą posiadały odpowiednie środki do obrony swojego statusu i realizacji celów strategicznych.

Trzeba zauważyć, że Chiny skutecznie wykorzystują realizm strategiczny w podejmowaniu decyzji w polityce zagranicznej, dążąc do inteligentnego użycia siły, aby wymusić pożądane działania od innych krajów. Jednak, czy Chiny rzeczywiście oczekują na zmiany? Wypowiedzi prezydenta Xi Jinpinga na różnych międzynarodowych forach sugerują, że nie. Chiny są beneficjentem obecnego systemu międzynarodowego, a reformy i otwarcie gospodarki dostosowują wewnętrzne warunki do lepszego funkcjonowania w globalnym porządku. Zachodnie teorie zarządzania międzynarodowego opierają się na ich własnych doświadczeniach politycznych. Tymczasem chińskie propozycje, inicjatywy i narzędzia zyskują na atrakcyjności dla krajów wychodzących spod zachodniej dominacji. Coraz więcej państw dostrzega, że Chiny oferują alternatywne modele ekonomiczne, polityczne i bezpieczeństwa, promujące gospodarczy dobrobyt, zaufanie polityczne, wzajemne bezpieczeństwo i kulturalny rozwój. Zachód jednak z nieufnością podchodzi do reform

mających na celu redystrybucję praw i interesów, które wciąż przynoszą korzyści zachodnim krajom.

4. Chińska polityka zagraniczna w świetle teorii międzynarodowych

Chiny stosują mieszankę realizmu i liberalizmu w kreowaniu swoich działań na arenie międzynarodowej, choć realizm wydaje się dominować w podejściu do polityki zagranicznej. Naukowcy z Chin zastanawiają się, czy ChRL może rosnąć w sposób pokojowy, czy też jako aspirująca potęga pójdzie śladami wcześniejszych wschodzących mocarstw i będzie konfrontować się z obecnym hegemonem. W debatę angażują się coraz częściej konstruktywiści. Wraz z liberałami twierdzą, że możliwe jest uniknięcie konfliktu, podczas gdy realisci zwracają uwagę na konsekwencje nieuniknionego zburzenia obecnego ładu światowego¹²⁸. W okresie, gdy przewodniczącym Komunistycznej Partii Chin był Hu Jintao, oficjalnym przesłaniem chińskiej polityki zagranicznej było pokojowy wzrost. Koncepcja ta podkreślała, że Chiny nie mają zamiaru zmieniać globalnego status quo, a ich rozwój nie zagraża bezpieczeństwu na świecie. W miarę upływu czasu, nawet słowo wzrost (kojarzone w pewnym sensie z zagrożeniem) zostało zastąpione przez bardziej neutralne słowo rozwój. Przywództwo Xi Jinpinga, które rozpoczęło się w 2012 roku, przyniosło pewne zmiany w tonie i kierunku chińskiej polityki zagranicznej. Podczas rządów Xi Jinpinga, Chiny stały się bardziej asertywne w wielu aspektach swojej polityki zagranicznej. W wielu przypadkach, Pekin wyraźniej artykułował swoje interesy narodowe i nie wahał się bronić swoich stanowisk, zwłaszcza w kwestiach uważanych za kluczowe dla chińskiej suwerenności i integralności terytorialnej, takich jak Spratly, Tybet, Tajwan czy Hongkong¹²⁹.

W chińskiej polityce zagranicznej można zaobserwować wpływy różnych szkół stosunków międzynarodowych, ale najbardziej dominującym podejściem jest jednak realizm. W szczególności, Chiny wykazują tendencję do stosowania realizmu strategicznego, który koncentruje się na dążeniu do zabezpieczenia własnych

---

¹²⁸ Y. Qin, *Development of International Relations Theory in China: Progress through Debates*, *International Relations of the Asia-Pacific* 2011, 11(2), s. 233.

¹²⁹ C. M. Jones, C. Zhang, *Chinese world order, sovereignty, and international practice. A global perspective*, Oxford University Press, Oxford 2022, ss. 171-188, <https://doi.org/10.5871/bacad/9780197267127.003.0009>.

interesów, dbanie o bezpieczeństwo narodowe i zwiększanie wpływów na arenie międzynarodowej. Oto niektóre aspekty chińskiej polityki zagranicznej, które wskazują na realizm:

- **Równowaga sił:** Chiny dążą do zabezpieczenia swojej pozycji jako mocarstwo na arenie międzynarodowej, starając się utrzymać równowagę sił w stosunkach z innymi państwami, zwłaszcza z USA.
- **Podejście oparte na interesie narodowym:** Chiny koncentrują się na ochronie i promocji swojego interesu narodowego, zarówno w sferze gospodarczej, jak i politycznej. Obejmuje to zabezpieczanie dostępu do surowców, rozwijanie handlu międzynarodowego, utrzymanie stabilności wewnętrznej oraz ochrona terytorium i suwerenności.
- **Rywalizacja mocarstw:** W miarę wzrostu gospodarczego i politycznego Chin, kraj ten staje się coraz bardziej zaangażowany w rywalizację mocarstw, zwłaszcza z USA. Chiny dążą do zmniejszenia amerykańskiej dominacji na arenie międzynarodowej.
- **Realpolitik:** Chiny wykazują elastyczność w stosowaniu zasad i norm międzynarodowych w celu ochrony własnych interesów. Skupiają się na pragmatyzmie i utrzymaniu relacji z innymi krajami, niezależnie od ich ustroju politycznego czy wartości.

Mimo że Chiny promują obraz państwa dążącego do pokoju i harmonii, w praktyce ich polityka międzynarodowa jest często oparta na zasadach realizmu. To podejście odzwierciedla dążenie do maksymalizacji własnych interesów narodowych i zabezpieczenia strategicznych celów. Praktyka ta obejmuje dążenie do maksymalizacji własnych interesów narodowych, często kosztem innych państw. Przykłady to:

- **Strategia Ekspansji na Morzu Południowochińskim:** Chińskie działania na Morzu Południowochińskim, w tym budowa sztucznych wysp i militaryzacja regionu, są dowodem na realistyczne podejście do zabezpieczenia strategicznych interesów kosztem sąsiednich państw.
- **Polityka Gospodarcza:** Chiny wykorzystują swoją potęgę gospodarczą do wywierania wpływu na inne kraje, co widoczne jest w projektach takich jak

inicjatywa Pasa i Szlaku. Pomimo retoryki wzajemnych korzyści, projekty te często prowadzą do uzależnienia gospodarek innych krajów od Chin.

- **Relacje z Państwami Autorytarnymi:** Chiny często wspierają reżimy autorytarne, co jest zgodne z realistycznym podejściem do polityki międzynarodowej, gdzie liczy się stabilność i przewidywalność partnerów politycznych, niezależnie od ich wewnętrznej polityki.

Jednakże, należy podkreślić, że choć realizm odgrywa kluczową rolę w chińskiej polityce zagranicznej, wpływ innych szkół stosunków międzynarodowych, takich jak liberalizm, również może być zaobserwowany. Przykładem jest zaangażowanie Chin w wielostronne inicjatywy, takie jak Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), Światowa Organizacja Handlu (WTO) czy Grupa 20 (G20). Chiny współpracują z innymi krajami w celu rozwiązania globalnych problemów, takich jak zmiany klimatu, terroryzm czy pandemie, co wskazuje na wpływ liberalizmu na ich politykę zagraniczną. Warto również zauważyć, że chińska polityka zagraniczna odnosi się do długiej historii, kultury, tradycji i wartości chińskich. To prowadzi do unikalnego podejścia do stosunków międzynarodowych, które nie jest w pełni związane z zachodnimi koncepcjami realizmu czy liberalizmu. W praktyce chińska polityka zagraniczna jest więc złożonym i wielowymiarowym fenomenem, który łączy elementy realizmu, liberalizmu i chińskiej wyjątkowości. W rzeczywistości, Chiny zręcznie wykorzystują te różne szkoły stosunków międzynarodowych.

Tabela 7. Realizm i liberalizm w chińskiej polityce zagranicznej

Aspekt polityki zagranicznej	Realizm w chińskiej polityce	Liberalizm w chińskiej polityce
Cel	Utrzymanie i zwiększenie wpływów oraz potęgi państwa	Współpraca i integracja międzynarodowa dla wspólnego dobrobytu
Podejście do siły	Siła militarna i gospodarcza to kluczowe narzędzia polityki zagranicznej	Siła miękka, dyplomacja kulturalna, naukowa i ekonomiczna, promowanie współpracy
Rola sojuszy i partnerstw	Taktowne wykorzystanie sojuszy dla osiągnięcia celów narodowych	Budowanie szerokiej sieci partnerstw opartych na wspólnych interesach
Współpraca międzynarodowa	Selekcja współpracy w celu umocnienia pozycji Chin na arenie międzynarodowej	Aktywna współpraca w organizacjach międzynarodowych, takich jak ONZ, WTO

Źródło: Opracowanie własne

Chiny skupiają się na ochronie swoich interesów narodowych i umacnianiu swojej pozycji w hierarchii międzynarodowej, stosując strategię realistyczną, takie jak równowaga sił czy umacnianie swojego potencjału militarnego. Równocześnie zdając sobie sprawę, że ich rosnąca pozycja gospodarcza i polityczna wymaga zaangażowania się w międzynarodowe mechanizmy i współpracę z innymi. Chińska inicjatywa Pasa i Szlaku może być interpretowana zarówno przez pryzmat realizmu, jak i liberalizmu.

W kontekście realizmu, inicjatywa jest narzędziem służącym do umacniania chińskiego potencjału i wpływów na arenie międzynarodowej. Zamiast skupiać się na współpracy i wzajemnych korzyściach, jak w liberalizmie, realizm postrzega BRI jako narzędzie realizacji narodowych interesów ChRL w rywalizującym środowisku międzynarodowym.

Realizm:

- **Zabezpieczanie chińskich interesów:** BRI może być interpretowane jako narzędzie służące zabezpieczeniu chińskich interesów gospodarczych, zapewnieniu dostępu do surowców oraz otwarciu nowych rynków zbytu dla chińskich produktów i usług. W ten sposób Chiny wzmacniają swoją pozycję gospodarczą, co jest zgodne z realistycznym podejściem do polityki zagranicznej. BRI może być postrzegana jako odpowiedź ChRL na strategiczne manewry innych mocarstw, takich jak Stany Zjednoczone czy Rosja. Chiny dążą do umocnienia swojej pozycji w strategicznych regionach świata.
- **Rozszerzenie wpływów:** BRI jest często postrzegana jako narzędzie, które Chiny używają do rozszerzenia swoich wpływów geopolitycznych i geoeconomicznych w regionach objętych inicjatywą. Przez finansowanie i budowę kluczowej infrastruktury, Chiny zyskują dźwignię nad krajami uczestniczącymi.
- **Zabezpieczenie dostępu do zasobów:** Realizm podkreśla znaczenie zabezpieczenia dostępu do kluczowych zasobów. Przez inicjatywę BRI, Chiny mogą dążyć do zabezpieczenia dostępu do surowców naturalnych i rynków zbytu.
- **Tworzenie zależności:** Poprzez oferowanie kredytów i inwestycji w ramach BRI, Chiny mogą tworzyć ekonomiczne zależności, które w przyszłości mogą zostać wykorzystane do wywierania wpływu lub nacisku na kraje partnerskie.
- **Strategiczna dywersyfikacja:** Realizm podkreśla znaczenie dywersyfikacji dostaw i partnerów handlowych. BRI umożliwia Chinom dywersyfikację ich

handlu i inwestycji, zmniejszając tym samym zależność od jednego czy kilku głównych partnerów.

Liberalizm:

- **Promowanie współpracy gospodarczej:** Jednym z głównych celów BRI jest zacieśnienie więzi handlowych, inwestycyjnych i infrastrukturalnych między krajami uczestniczącymi. W myśl liberalizmu, międzynarodowa współpraca gospodarcza jest kluczem do pokoju, wzrostu i stabilności, a otwarte systemy handlowe oraz międzynarodowa współpraca ekonomiczna mogą prowadzić do wzajemnych korzyści i długoterminowej współpracy między państwami.
- **Wzrost współzależności:** Dzięki inwestycjom w infrastrukturę, BRI zwiększa współzależność gospodarczą między Chinami a innymi krajami. Liberalizm zakłada, że większa współzależność między krajami zmniejsza prawdopodobieństwo konfliktów, ponieważ koszty takiego konfliktu stają się zbyt wysokie w porównaniu z korzyściami płynącymi z pokoju i współpracy.
- **Promowanie międzynarodowych instytucji:** Chiny, poprzez BRI, angażują się w tworzenie i wzmacnianie międzynarodowych instytucji i ram współpracy, co jest zgodne z liberalnym podejściem, zakładającym, że instytucje międzynarodowe odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu zachowania państw na scenie międzynarodowej oraz w promowaniu współpracy.
- **Budowanie wzajemnego zaufania:** Poprzez wspólne projekty i inwestycje, BRI sprzyja budowaniu zaufania między krajami uczestniczącymi. W myśl liberalizmu, zaufanie jest kluczem do pokoju i współpracy międzynarodowej.
- **Kreowanie nowych możliwości dla rozwoju:** BRI otwiera drzwi dla krajów uczestniczących do korzystania z nowych źródeł finansowania, technologii i ekspertyzy, co może przyspieszyć ich rozwój gospodarczy. Liberalizm podkreśla, że wzrost gospodarczy i dobrobyt są ważnymi czynnikami przeciwdziałającymi konfliktom i promującymi międzynarodową współpracę.
- **Promocja wymiany kulturowej:** BRI nie ogranicza się wyłącznie do aspektów ekonomicznych. Poprzez zacieśnienie współpracy między różnymi krajami, inicjatywa sprzyja również wymianie kulturowej. Wzajemne poznanie kultur, tradycji i wartości może prowadzić do lepszego zrozumienia i szacunku między narodami.

W miarę jak Chiny będą zdobywać coraz większy wpływ na arenie międzynarodowej, mogą próbować kształtować zasady i normy międzynarodowe zgodnie z własnymi interesami. Wykorzystanie inicjatywy BRI do promowania chińskiego modelu rozwoju, wartości politycznych i społecznych, może być odbierane jako próba zmiany międzynarodowego porządku na korzyść Chin, co jest zgodne z realistycznym podejściem. Warto jednak zauważyć, że rozwój inicjatywy Pasa i Szlaku i ewolucja jej cech realistycznych w przyszłości będzie zależała od wielu czynników, takich jak geopolityczne napięcia, kierunki polityki zagranicznej Chin oraz reakcje innych krajów na rosnące wpływy i ambicje chińskie. Mimo, że inicjatywa Pasa i Szlaku może nabrać więcej cech realizmu, ważne jest, aby zachować równowagę między podejściem realistycznym a liberalnym.

5. Zmiany układu siła na świecie z Chinami w tle

Żadne wydarzenie nie miało takiego wpływu na współczesną politykę światową jak wzrost gospodarczy Chin. Zmieniło to globalną równowagę sił i wywołało dyskurs skupiony na nieuchronności konfliktu pomiędzy mocarstwem istniejącym a wschodzącym. Zauważalne jest jednak, że zarówno Chiny, jak i Stany Zjednoczone (USA) chcą racjonalnie zarządzać swoimi relacjami, by współistnieć w wykreowanej przez siebie współzależności¹³⁰. Obydwie strony będą musiały zgodzić się na rodzaj ram, które uwzględniają wzajemne interesy i wrażliwości, unikają podejścia o sumie zerowej i działają na rzecz światowego pokoju i bezpieczeństwa.

Na przełomie XX wieku najgłębszą zmianą był wzrost pozycji Chin jako głównego mocarstwa. Graham Allison w słynnej książce *Destined for War* pisze: „Świat nigdy nie widział czegoś takiego jak szybka, tektoniczna zmiana w globalnej równowadze sił, spowodowana wzrostem potęgi Chin”¹³¹. Podczas gdy globalne południe z zadowoleniem przyjęło ten rozwój sytuacji, Zachód wyraża obawy. Bez wątpienia wzrost znaczenia Chin spolaryzował opinię międzynarodową, wywołując podekscytowanie wśród przyjaciół i niezadowolenie wśród przeciwników. Krytycy

---

¹³⁰ E. Halizak, *Region Azji i Pacyfiku: nowy etap w regionalnej polityce równowagi sił*, Rocznik Strategiczny, 2017, 23, ss. 202-217.

¹³¹ G. T. Allison, *Destined for war?*, *The National Interest*, 2017, no. 149, ss. 9-21.

zapominają, że poza około 100 latami, które Chińczycy nazywają stuleciem upokorzenia, Chiny były wraz z Indiami największą gospodarką świata.

W swojej książce *O Chinach*, Henry Kissinger stwierdził, że „jeszcze w roku 1820 [Chiny] wytworzyły 30 procent światowego produktu krajowego brutto (PKB) – ilość przekraczającą PKB połączone Europy Zachodniej, Europy Wschodniej i Stanów Zjednoczonych.¹³²” Dodał, że współczesny świat gorączkowo poszukuje porządku, ale nigdy wcześniej nie znajdował się w takim chaosie. Jednocześnie, świat charakteryzuje się globalną współzależnością, jak nigdy dotąd¹³³. Jego zdaniem, globalny ład jest niezbędny, ale paradoksalnie nigdy nie istniał. Wskazywał raczej na istnienie kilku porządków regionalnych, które na początku nie były ze sobą ściśle związane, a później uległy dominacji jednego z nich - euroatlantyckiego. Niemniej, ta era już odeszła w przeszłość¹³⁴. Kissinger zauważał, że trudno określić naturę kształtującego się porządku międzynarodowego, gdyż można zaobserwować jego rywalizujące aspekty. Główne podmioty relacji międzynarodowych różnią się w kwestii zasad, na jakich chcieliby, aby opierał się system międzynarodowy, w ramach którego realizują swoje interesy narodowe.

W szczególności lata 2018-2022 charakteryzują się intensyfikacją procesów prowadzących do znaczącej przemiany ustroju międzynarodowego po zimnej wojnie. Wśród kluczowych zdarzeń można wymienić: wzrost dużych napięć między mocarstwami (widoczny w rywalizacji między Chinami a Stanami Zjednoczonymi oraz wybuch konfliktu Ukrainie), globalne reperkusje pandemii COVID-19 oraz powiązane z nimi spowolnienie tempa wzrostu gospodarki światowej. W takim krytycznym momencie ewolucji porządku międzynarodowego, kwestia przywództwa na świecie nabiera wyjątkowego znaczenia. Bez wątpienia, oficjalne oświadczenia przywódców partyjno-państwowych Chińskiej Republiki Ludowej jasno wskazują na ich ambicje dotyczące zdobycia globalnego liderowania¹³⁵.

Bogdan Góralczyk zaznacza, że w szczególności kryzys gospodarczy mający miejsce w 2008 roku uświadomił chińskim przywódcom, iż sytuacja międzynarodowa

---

¹³² H. Kissinger, *O Chinach*, tłum. M. Komorowska, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014, s. 24.

¹³³ H. Kissinger, *Porządek światowy*, tłum. M. Antosiewicz, Wydawnictwo Czarne, Warszawa 2016, s. 16.

¹³⁴ *Ibidem*.

¹³⁵ R. Wiśniewski, *Perspektywy przywództwa międzynarodowego Chińskiej Republiki Ludowej w nowym ładzie międzynarodowym*, *Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa*, 2022, 16(1), ss. 35-56.

gruntownie się zmieniła¹³⁶. Dodaje, że w ocenie chińczyków dotychczasowy hegemon – USA, utracił swój status jedynowładcy, przynajmniej w sensie gospodarczym. Wówczas można było dostrzec wyraźne odejście od ładu jednobiegunowego na rzecz tego wielobiegunowego. Zaczęła rosnać rola tzw. wschodzących rynków (*emerging markets*). Szczególnie dostrzegalne stało się to, gdy pod koniec 2008 roku w Waszyngtonie z grupy siedmiu „zachodnich państw rządzących światem” (tzw. G-7, ewentualnie G-8, przyjmując, że zaliczamy także Federację Rosyjską) utworzono grupę G-20 w skład, której weszły właśnie głównie przedstawiciele rynków wschodzących pochodzących z obszaru Azji, m.in. właśnie Chiny. Ponadto pół roku później doszło do spotkania grupy BRIC, a potem szybko – z woli najsilniejszych w niej Chin – przemienionej w BRICS (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny i RPA).

Bez wątpienia wzajemne oddziaływanie geopolityki i geoeconomii jest cechą charakterystyczną tej epoki. Scena globalna nadal będzie kształtowana przez przebieg rywalizacji amerykańsko-chińskiej. Stany Zjednoczone określają Chiny jako „potęgę rewizjonistyczną” i „najważniejszego strategicznego konkurenta na nadchodzące dziesięciolecie”¹³⁷. USA chcą wypracować system mający wpływ na rozwój Chin, oparty na podejściu wykluczającym poprzez koalicję sojuszy takich jak Czterostronny Dialog na rzecz Bezpieczeństwa (Quad), AUKUS (sojusz składający się z Australii, Wielkiej Brytanii i USA), grupa I2U2 (grupa Indii, Izraela, Zjednoczonych Emiratów Arabskich i Stanów Zjednoczonych) oraz korytarz gospodarczy Indie–Bliski Wschód–Europa (IMEC). Polityka USA wobec Chin skomplikowana. Stworzyła podziały, gdzie nawet kraje uważane za bliższe USA niechętnie opowiadają się po którejs stronie. W nowej dynamice zmian istnieje większa zbieżność strategiczna między Chinami i Rosją, aby przeciwstawić się amerykańskiej dominującej postawie. Nowe sojusze ewoluują na poziomach regionalnych i subregionalnych, skupionych wokół Stanów Zjednoczonych, Chin i Rosji.

David Shambaugh podkreśla, że Chiny są jak na razie „połowicznym mocarstwem”, ponieważ państwo to nadal skupione jest na swych wąsko rozumianych

---

¹³⁶ B. Górlaczyk, *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018, s. 356.

¹³⁷ B. Lippert, V. Perthes, *Strategic Rivalry between US and China*, SWP Research Paper 4, Berlin 2020, https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2020RP04_China_USA.pdf; *US National Defence Strategy*, The White House, Washington 2022.

interesach narodowych oraz unika odpowiedzialności i ryzyka¹³⁸. Badacz do największych atutów ChRL świadczących o jej mocarstwowości wymienia: największą na świecie liczbę ludności, ogromne terytorium, drugą co do wielkości gospodarkę na świecie, największe rezerwy walutowe, własny program kosmiczny, posiadanie dwóch lotniskowców, drugą co do wielkości i budżetu na świecie armię¹³⁹.

Zaobserwowane przemiany sugerują, że nadchodzi nowy ład globalny, który Robert Kagan określa jako "erę rozbieżności"¹⁴⁰. Podobnego zdania są analitycy badający światowy system gospodarczy, którzy wskazują na nieuchronność zmian społecznych i ekonomicznych, analizując przemiany geopolityczne. Te zmiany będą prowadzić do znaczących przekształceń politycznych. Świat opierać się będzie na współzależności wielkich mocarstw, dążących do utrzymania stabilności gospodarczej i wspólnego przeciwdziałania kryzysom. Aktualne problemy systemowe dotyczą zarówno międzynarodowych struktur politycznych, jak i gospodarczych.

Reforma porządku międzynarodowego jest niezbędna, ponieważ obecne ramy polityki międzynarodowej, które wyłoniły się po II wojnie światowej, są zdominowane przez narody zachodnie. Chociaż siła i status państw rozwijających się wzrosły, ich prawa i interesy są często pomijane. W związku z tym domagają się zmian, które odzwierciedlają aktualną sytuację na świecie. Współczesne wyzwania, takie jak kryzysy finansowe, zmiany klimatu, epidemie, terroryzm i cyberbezpieczeństwo, wymagają skutecznej i odpowiedzialnej współpracy międzynarodowej. Stary model zarządzania międzynarodowego staje się coraz mniej skuteczny w radzeniu sobie z obecnymi wyzwaniami, co podkreśla konieczność przeprowadzenia reformy porządku międzynarodowego.

Rosnące gospodarki, takie jak Chiny, odgrywają coraz większą rolę na scenie międzynarodowej i mają coraz większy wpływ na globalne zarządzanie. Globalizacja osiąga nowe szczyty, podczas gdy kraje zachodnie skłaniają się ku izolacjonizmowi i konserwatyzmowi. W związku z tym pojawiają się apele o udoskonalenie systemu. Gospodarki wschodzące nie dążą do obalenia obecnego systemu zarządzania międzynarodowego, lecz oczekują, że reforma doprowadzi do bardziej sprawiedliwego dla nich układu uczestnictwa w porządku międzynarodowym.

---

¹³⁸ D. Shambaugh, *China Goes Global. The Partial Power*, Oxford University Press 2013, s. 7.

¹³⁹ Ibidem, s. 8.

¹⁴⁰ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Wydawnictwo Rebis, Warszawa 2009, s. 8.

W miarę wzrostu wpływów gospodarczych i politycznych Chiny stają się naturalnie centrum uwagi na arenie międzynarodowej, szczególnie w kontekście apeli o reformę obecnego porządku międzynarodowego. W ostatnich latach Chiny przyczyniły się do napędzania tych zmian, proponując np. inicjatywę Pasa i Szlaku. Dążą one do dostosowania obecnego porządku międzynarodowego od środka, promując otwartość globalnej gospodarki i opowiadając się za uczciwością, efektywnością oraz reprezentacją w zarządzaniu światowym.

Warto jednak zaznaczyć, że Chiny biegle posługują się strategicznym realizmem, który odnosi się do procesu podejmowania decyzji w polityce zagranicznej. Celem tej strategii jest inteligentne wykorzystanie siły, aby skłonić przeciwnika do spełnienia oczekiwań. Ale czy Chiny naprawdę oczekują zmian? Wypowiedzi chińskiego prezydenta Xi Jinpinga podczas licznych spotkań międzynarodowych sugerują, że niekoniecznie. Chiny rzeczywiście czerpią korzyści z obecnego systemu międzynarodowego, a proces reform i otwarcia nadal dostosowuje wewnętrzne warunki Chin, aby lepiej wpasować się w istniejący globalny porządek.

Teorie dotyczące międzynarodowego zarządzania mają swoje korzenie w politycznym doświadczeniu krajów zachodnich. Niemniej jednak, chińskie koncepcje, propozycje, mechanizmy i środki stają się coraz bardziej pociągające dla państw wychodzących spod dominacji Zachodu. Wiele osób ze świata międzynarodowego zdaje sobie sprawę, że Chiny oferują różnorodne modele w dziedzinie ekonomii, polityki i bezpieczeństwa międzynarodowego, które mają na celu promowanie wzrostu gospodarczego oraz obopólnych korzyści. Zachód jednak podchodzi z ostrożnością do wszelkich reform obecnego porządku międzynarodowego. To właśnie z tego poczucia niepewności wyłaniają się oskarżenia o rzekome zagrożenie ze strony Chin. W związku z tym istnieje konieczność zrozumienia, że zmiana porządku międzynarodowego musi uwzględniać interesy wszystkich państw, zarówno wschodzących, jak i tych o ustabilizowanej pozycji. Współpraca, dialog i wzajemne zrozumienie są kluczowe dla opracowania skutecznych i sprawiedliwych rozwiązań, które odzwierciedlają współczesne wyzwania i potrzeby.

Chiny twierdzą, że „bez względu na to, jaki etap rozwoju osiągną, nigdy nie będą dążyć do hegemonii ani ekspansji¹⁴¹. Ponadto Xi oświadczył na XX Kongresie Narodowym, że „w dążeniu do modernizacji Chiny nie pójdą ścieżką wojny... Rząd chiński wielokrotnie zapewniał, że jest odpowiedzialną wielką potęgą” i że „głównym celem chińskiej dyplomacji jest stworzenie pokojowego i stabilnego środowiska międzynarodowego dla jej rozwoju”¹⁴². Najwyższym priorytetem Chin jest osiągnięcie celu, jakim jest „odrodzenie narodowe”, którego warunkiem wstępnym pozostaje środowisko wolne od konfliktów i pokojowe sąsiedztwo. Rozwój Chin jest procesem historycznym. Jak stwierdził Mahbubani, „wzrost Chin będzie trwał przez długi czas, ale będzie napędzany chińskim cyklem cywilizacyjnym”¹⁴³. Sukces Chin był napędzany nie tylko siłą cywilizacyjną i ciężką pracą obywateli, ale także długoterminową polityką KPCh. Mahbubani potwierdza, że „w podzielonej skądinąd amerykańskiej polityce panuje niezwykle konsensus co do tego, że nadszedł czas, aby Ameryka przeciwstawiła się Chinom. Jednak nie ma absolutnie żadnego konsensusu co do tego, jakie realistyczne cele może osiągnąć Ameryka poprzez taką konfrontację”¹⁴⁴. Richard Haass powiedział: „zwiększona konkurencja geopolityczna jeszcze bardziej utrudnia nawiązanie współpracy wymaganej przez nowe problemy globalne, a pogarszające się otoczenie międzynarodowe dodatkowo podsyca napięcia geopolityczne – a wszystko to w czasie, gdy Stany Zjednoczone są osłabione¹⁴⁵”. Znow Fared Zakaria napisał w *Foreign Affairs*: „Wyzwanie rzucone Chinom jest przesadzone. Zimna wojna z Chinami będzie znacznie bardziej kosztowna niż z byłym Związkiem Radzieckim i będzie miała niepewny wynik”¹⁴⁶. Świat jest na rozdrożu. Wybór jest pomiędzy współpracą a konfliktem. Jak pisze Graham Allison: „Decydującym pytaniem dotyczącym porządku globalnego jest to, czy Chiny i Stany Zjednoczone mogą uciec z pułapki Tukidydesa. Większość konkursów pasujących

---

¹⁴¹ *Report to the 20th National Congress of the CPC by Xi Jinping*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202210/t20221025_10791908.html.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ K. Mahbubani, *Has China Won?*, Public Affairs, New York 2022.

¹⁴⁴ Ibidem.

¹⁴⁵ R. Haass, *The Dangerous Decade*, „Foreign Affairs”, September/October 2022, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/dangerous-decade-foreign-policy-world-crisis-richard-haass>.

¹⁴⁶ F. Zakaria, *The New China Scare. Why America Shouldn't Panic About Its Latest Challenger*, „Foreign Affairs”, January/February 2020, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-12-06/new-china-scare>.

do tego wzorca kończy się źle¹⁴⁷. Można mieć tylko nadzieję, że zarówno Chiny, jak i USA mądrze pokierują swoją rywalizacją.

---

¹⁴⁷ G. Allison, *Destined for War...*, op. cit., s. 17.

Rozdział III. Europa Środkowo-Wschodnia w świetle szans i zagrożeń ze strony Chin

1. Termin „Europa Środkowo-Wschodnia”

Strefa geograficzna Europy usytuowana pomiędzy Morzem Adriatyckim, Bałtyckim oraz Czarnym jest określana jako Europa Środkowa, Europa Środkowo-Wschodnia lub Europa Środkowo-Wschodnia i Południowa. Terminy te nie mają jednak ścisłych definicji i są często używane w różnorodnych kontekstach. Granice tych regionów mogą się różnić w zależności od perspektywy naukowej, historycznej, politycznej czy kulturowej. Termin „Europa Środkowo-Wschodnia” ewoluował na przestrzeni lat jako sposób opisu regionu. Badacze, politycy i analitycy zaczęli stosować ten termin, aby odróżnić jeden region od innych regionów Europy¹⁴⁸. Współcześnie termin Europy Środkowo-Wschodniej kojarzony jest głównie z krajami leżącymi między Niemcami a Rosją, takimi jak Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Białoruś, Ukraina, Rumunia, Bułgaria, Litwa, Łotwa i Estonia. Są jednak i takie koncepcje, które łączą Bałkany z Europą Środkowo-Wschodnią¹⁴⁹.

W istocie rozległy obszar Europy Środkowo-Wschodniej jako całości posiada ważne cechy charakterystyczne. W porównaniu z Zachodem, jej historia zaczęła się dopiero w IX-X wieku, gdy powstały trwałe państwa, rozprzestrzeniło się chrześcijaństwo, instytucje feudalne i własność prywatna, przywileje szlacheckie i pańszczyzna, a także wprowadzono rolnictwo¹⁵⁰. Obszar ten doświadczył około 500 lat opóźnienia w rozwoju w stosunku do zachodniej połowy kontynentu. W obszarze bałtyckim opóźnienie to było jeszcze większe, bo około 800 lat. Przed XX wiekiem, region ten był często opisywany jako Europa Wschodnia, Europa Środkowa lub jako część Europy Południowo-Wschodniej¹⁵¹. W XIX wieku, badany region nie był w stanie sprostać dynamicznemu rozwojowi współczesnego,

---

¹⁴⁸ M. Gómy, *Użyteczność i granice. Europa Środkowo-Wschodnia jako narzędzie badawcze*, Kwartalnik Historyczny, 2013, 120(4).

¹⁴⁹ W niektórych ujęciach Bałkany, obejmujące kraje takie jak: Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Czarnogóra, Kosowo, Macedonia Północna, Rumunia, Mołdawia, Bułgaria, Albania i Grecja - są częstokroć traktowane jako część Europy Środkowo-Wschodniej.

¹⁵⁰ R. Okey, *Central Europe/Eastern Europe: Behind the Definitions, Past & Present*, no. 137, 1992, ss. 102-133.

¹⁵¹ I. T. Berend, *History derailed: Central and Eastern Europe in the long nineteenth century*, University of California Press, 2005.

handlowego i uprzemysławiającego się zachodniego jądra kapitalistycznego, które charakteryzowało się zunifikowanymi państwami absolutnymi¹⁵². W rezultacie, obszar ten przekształcił się w peryferium dostarczające surowców i żywności, które zostało ponownie zdominowane przez struktury feudalne w ramach kapitalistycznego systemu światowego¹⁵³.

Odnosząc się do procesu kształtowania tożsamości narodowej, Oscar Jászi określił ten teren jako „niedokończoną część Europy”¹⁵⁴. Faktycznie, proces ten nie przebiegał zgodnie z zachodnim modelem i trwał aż do końca XX wieku. Większość państw w regionie straciła niepodległość między XV a XVIII wiekiem, a następnie została włączona do trzech imperiów - habsburskiego, rosyjskiego i osmańskiego – aż do końca XIX wieku. W połowie XX wieku na tym obszarze funkcjonowało osiem państw, podczas gdy pod koniec wieku ich liczba wzrosła do dwudziestu sześciu. Do połowy XX wieku, region ten utrzymywał charakter rolniczej Europy. Jednakże, w miarę jak sytuacja polityczna na świecie się zmieniała, a kraje Europy Środkowo-Wschodniej doświadczały różnych przemian, zaczęto coraz częściej używać tego terminu, aby lepiej opisać złożoność i różnorodność tego obszaru.

Sam termin Europa Środkowo-Wschodnia został po raz pierwszy wprowadzony do dyskursu naukowego przez polskiego historyka Oskara Haleckiego (1891-1973). Przedstawił on tę koncepcję w 1923 roku podczas międzynarodowego zjazdu historyków w Brukseli. Warto zaznaczyć, że Halecki był ekspertem w polskiej delegacji na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 roku, popierając ideę utworzenia wspólnego państwa Polski, Litwy i Ukrainy. W 1948 roku, pod wpływem książki Rudolfa Schliesingera pt. „Federalizm w Europie Środkowej”, Halecki popełnił artykuł zatytułowany „Federalizm jako odpowiedź”¹⁵⁵. W swoim dziele przedstawił czytelnikom istotę historycznej wspólnoty stanowionej przez Europę Środkowo-Wschodnią.

Następnie kilka lat później, przedstawił w swojej książce zatytułowanej „Historia Europy: jej granice i podziały”, opublikowanej w 1950 roku w Nowym

---

¹⁵² G. Fogel, A. Zapalska, *A comparison of small and medium-size enterprise development in Central and Eastern Europe*, *Comparative Economic Studies*, 43(3), 2001, ss. 35-69.

¹⁵³ I. Wallerstein, *The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press, New York 1974.

¹⁵⁴ O. Jászi, *The dissolution of the Habsburg monarchy*. Pickle Partners Publishing, 2018.

¹⁵⁵ O. Halecki, *Federalism as an Answer*, *Annals of American Academy of Political and Social Science*, vol. 258, 1948, ss. 66-69, <http://ann.sagepub.com/content/258/1.toc>.

Jorku¹⁵⁶, rozważania na temat podziałów Europy. Halecki rozpoczął od pytania, które wciąż jest przedmiotem refleksji naukowej, a mianowicie czym jest Rosja. Jego zdaniem, jeśli Rosję potraktujemy jako część Europy, powinniśmy wyróżnić nie tylko trzy, ale cztery terytoria tworzące ten kontynent.

Od początku swoich rozważań, Halecki zwracał uwagę na brak odpowiedniej terminologii oraz na fakt, że podział Europy jedynie na Wschodnią i Zachodnią sugeruje, iż to, co geograficznie jest „wschodnie”, jest obce lub wręcz wrogie „zachodniej”, autentycznej europejskiej cywilizacji¹⁵⁷. Według niego, paradoksalne było, że niektóre kraje położone na wschodzie posiadały bliskie związki kulturowe, a nawet polityczne, z łacińskim Zachodem, co powinno być zauważane i uwzględniane¹⁵⁸. Halecki był również przekonany, że geograficzne położenie Europy wpłynęło na rozwój idei wolności, wokół której rozwijała się europejska cywilizacja.

Oskar Halecki sformułował definicję Europy Środkowo-Wschodniej opartej na podstawach historycznych. Została ona wprowadzona do naukowego obiegu i zyskała popularność w naukach zachodnich, zwłaszcza w wersji angielskiej jako „East Central Europe”. Klasyfikował Europę Środkowo-Wschodnią jako terytorium na północ od regionu dunajskiego, obejmujące dwanaście ówczesnych państw, rozciągające się od Grecji po Finlandię, usytuowane pomiędzy Skandynawią, Niemcami a Włochami. Polsce przypisywał ważną rolę „jako największego państwa spośród wszystkich państw, zajmującego kluczową pozycję zarówno w sensie geograficznym, jak i historycznym”¹⁵⁹. Autor wielokrotnie podkreślał, że za czasów dynastii Jagiellonów Polska stała się centrum federacji, złożonej w pewnym okresie z Czech, Węgier, księstw rumuńskich, Litwy, Łotwy, części Estonii i Rusi (dzisiejszej Ukrainy i Białorusi). W odniesieniu do Rusi, Halecki uważał, że gdyby Ukraina i Białoruś znalazły się w zależności od Rosji, można by je traktować jako część Europy

---

¹⁵⁶ O. Halecki, *The Limits and Divisions of European History*, London and New York 1950. Na język polski książka została przetłumaczona dopiero w 1994 roku: O. Halecki, *Historia Europy – jej granice i podziały*, tłum. J. M. Kłoczowski, Lublin 1994; na język litewski dopiero w 2014 r.: O. Halecki, *Europos istorijos ribosir skirstymai*, Vilnius 2014.

¹⁵⁷ Ibidem, s. 133.

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Ibidem.

Wschodniej. Niemniej jednak, ich historyczne związki z Europą Środkowo-Wschodnią sugerowały przynależność do tej właśnie grupy lub regionu¹⁶⁰.

Termin „Europa Środkowo-Wschodnia” zaczął zyskiwać na popularności w drugiej połowie XX wieku, szczególnie w kontekście zimnej wojny. W tym okresie kraje regionu znalazły się pod wpływem Związku Radzieckiego i zostały zintegrowane z blokiem wschodnim, co prowadziło do zwiększenia zainteresowania tym obszarem ze strony zachodnich naukowców, polityków i analityków. Po upadku komunizmu na przełomie lat 80. i 90. XX wieku oraz rozpadzie Związku Radzieckiego w 1991 roku, termin Europa Środkowo-Wschodnia zyskał na jeszcze większym znaczeniu¹⁶¹. W miarę jak kraje regionu przeszły przez procesy transformacji politycznej i gospodarczej, dążąc do demokracji i wolnego rynku, zaczęto bardziej różnicować ich opis, niekiedy oddzielając Europę Środkową od Europy Wschodniej. W tym czasie termin Europa Środkowo-Wschodnia stał się powszechnie używany, aby opisać te państwa jako grupę krajów o wspólnym doświadczeniu historycznym, politycznym i gospodarczym, przechodzących przez podobne procesy transformacji¹⁶².

Termin ten stał się również popularny w kontekście rosnącej integracji z Unią Europejską i NATO. W miarę jak kraje Europy Środkowo-Wschodniej dążyły do członkostwa w tych organizacjach, termin ten był często używany w debatach politycznych, badaniach naukowych i analizach, aby podkreślić dążenia tych państw do zbliżenia z zachodnimi strukturami¹⁶³.

Należy pokreślić, że w dziedzinie stosunków międzynarodowych i politologii, termin „Europa Środkowo-Wschodnia” był przedmiotem analiz wielu badaczy, którzy podejmowali próby zdefiniowania tego regionu. Oto myśli kilku z nich:

- **Paul Robert Magocsi** - w pracy pt. „Historical Atlas of Central Europe”, przedstawił szeroką definicję Europy Środkowo-Wschodniej, obejmującą państwa bałtyckie, Polskę, Czechy, Słowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię, Słowenię,

---

¹⁶⁰ O. Halecki, *Historia Europy: jej granice i podziały*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2000, vol. 1, ss. 131–132.

¹⁶¹ H. A. Welsh, *Political transition processes in Central and Eastern Europe*, Comparative Politics, 1994, ss. 379–394.

¹⁶² T. Chynczewska-Hennel, *Ewolucja pojęcia „Europa Środkowo-Wschodnia”*, Україна в Центрально-Східній Європі, no. 4, 2004.

¹⁶³ D. Kołodziejczyk, *O roli i użyteczności pojęcia „Europa Środkowo-Wschodnia”*, Kwartalnik Historyczny, 2013, 120(4).

Chorwację, Serbię, Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę, Macedonię Północną, a także część Ukrainy i Mołdawii¹⁶⁴.

- **Ivan T. Berend** - w książce pt. „Central and Eastern Europe, 1944–1993: Detour from the Periphery to the Periphery”, opisuje Europę Środkowo-Wschodnią jako region obejmujący Polskę, Czechosłowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię, a także część byłej Jugosławii i Albanii¹⁶⁵.
- **Zbigniew Brzeziński** - analizował geopolityczne konsekwencje zimnej wojny i przemian w Europie Środkowo-Wschodniej. Brzeziński rozważał ten region jako część większego układu światowego, w którym kraje EŚW odgrywały ważną rolę, szczególnie w kontekście rywalizacji między Związkiem Radzieckim a Stanami Zjednoczonymi¹⁶⁶. Wyjaśniano więc ten termin odwołując się do przedmiotowych cech charakterystycznych, a nie głównie wyliczając podmioty składające się na analizowany podmiot.
- **Samuel P. Huntington** - amerykański politolog, autor teorii „zderzenia cywilizacji”, która opisuje podział świata na różne cywilizacje kulturowe i religijne. W swojej analizie umieszcza on kraje Europy Środkowo-Wschodniej na pograniczu cywilizacji zachodniej i prawosławnej. Jego teoria wpłynęła na postrzeganie regionu jako strefy buforowej między dwiema różnymi cywilizacjami¹⁶⁷.
- **Ivan Krastev** - badał procesy demokratyzacji, integracji z Unią Europejską i procesy transformacji politycznej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Krastev uwypuklał, jak te kraje zmieniały się od czasu upadku komunizmu i jakie wyzwania napotkały na swojej drodze ku demokracji i integracji z Zachodem¹⁶⁸.
- **George Friedman** - politolog, strateg i założyciel Stratfor oraz Geopolitical Futures. Friedman analizuje wpływ geografii na politykę, ekonomię i kulturę. Jego prace dotyczące Europy Środkowo-Wschodniej koncentrują się na geopolitycznym

---

¹⁶⁴ P. R. Magocsi, *Historical Atlas of Central Europe*, University of Toronto Press 2002.

¹⁶⁵ I. T. Berend, *History derailed: Central and Eastern...*, op. cit.; I. T. Berend, *What is Central and Eastern Europe?*, *European Journal of Social Theory*, 2005, 8(4), ss. 401-416.

¹⁶⁶ Z. Brzezinski, *Out of control: Global turmoil on the eve of the 21st century*, New York 2010.

¹⁶⁷ S. P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, tłum. H. Jankowska, Muza, Warszawa 2004.

¹⁶⁸ I. Krastev, *Is East-Central Europe backsliding? The strange death of the liberal consensus*, *Journal of democracy*, 2007, 18(4), ss. 56-64.

znaczeniu tego regionu, a także na wyzwaniach związanych z rosnącym wpływem Rosji, stabilnością NATO i roli Unii Europejskiej¹⁶⁹.

- **Anna Applebaum** - historyczka, dziennikarka i autorka, która badała historię komunizmu oraz transformację polityczną i społeczną w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Jej prace, takie jak „Gulag” czy „Żelazna Kurtyna”, opisują doświadczenia tych krajów pod wpływem totalitarnego reżimu, a także ich drogę ku demokracji i wolności.
- **Andrzej Nowak** - jest jednym z naukowców, którzy zajmują się Bałkanami i ich związkiem z Europą Środkowo-Wschodnią. Nowak analizuje historię, politykę oraz stosunki międzynarodowe Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Bałkanów. Jego prace biorą pod uwagę szeroki kontekst polityczny, kulturowy i historyczny regionu. Nowak nie podaje ścisłej definicji Europy Środkowo-Wschodniej, która wprost obejmuje Bałkany. W jego podejściu Europa Środkowo-Wschodnia i Bałkany mają jednak wiele wspólnych cech, takich jak wielokulturowość, złożona historia czy podobieństwa w procesach transformacji politycznej. W odniesieniu do Bałkanów, Nowak zwraca uwagę na specyfikę tego regionu, taką jak jego wieloetniczność czy skomplikowane relacje między krajami. Podkreśla, że Bałkany są częścią szerszego obszaru Europy Środkowo-Wschodniej, choć posiadają także swoje unikalne cechy¹⁷⁰.
- **Ryszard Zięba** - podkreśla znaczenie współpracy regionalnej, w tym tworzenie struktur takich jak Grupa Wyszehradzka (V4) czy Partnerstwo Wschodnie. W jego ujęciu, Europa Środkowo-Wschodnia obejmuje kraje, które współpracują w tych strukturach¹⁷¹.

Wszystkie te definicje, choć różnią się zakresem, łączy podstawowe założenie dotyczące zasadniczego podziału Europy na Europę Zachodnią, Środkowo-Wschodnią i Wschodnią, gdzie Europa Środkowo-Wschodnia pełni rolę bufora między dwoma pozostałymi regionami. Z przytoczonych powyżej charakterystyk można wywnioskować, że naukowcy zamiast proponować ściśle określone definicje Europy Środkowo-Wschodniej, częściej skupiają się na badaniu relacji politycznych,

---

¹⁶⁹ G. Friedman, *Flashpoints: The emerging crisis in Europe*, Doubleday, New York 2015.

¹⁷⁰ A. Nowak, *Polska i Europa Środkowo-Wschodnia: narodziny gwiazdy (XIV-XV wiek)*, 2017.

¹⁷¹ R. Zięba, *Pozimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa międzynarodowego* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, R. Zięba, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, ss. 15-38.

gospodarczych i bezpieczeństwa między krajami tego regionu oraz na wpływie międzynarodowych czynników na te relacje¹⁷². Z tego powodu, zamiast jednoznacznych definicji, można wskazać kluczowe aspekty, które teoretycy wskazują jako istotne dla Europy Środkowo-Wschodniej. Region ten nadal stoi w obliczu wyzwania zapewnienia pełnej suwerenności, samowystarczalności oraz podmiotowości, opracowania konkretnych koncepcji politycznych wobec „innych” oraz odpowiedzi na kluczowe pytanie – kto i gdzie podejmuje decyzje w imieniu tego obszaru? Z ogólnego przeglądu debaty na temat Europy Środkowej wynika konieczność ukazania tego regionu oraz koncepcji, w ramach których zyskiwał on podmiotowość, uwzględniając istotne przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne, które wpłynęły i wciąż wpływają na rozwój regionu oraz Europy jako całości. Niemniej jednak, może to stanowić bodziec do dalszej dyskusji i analizy.

2. Cechy charakterystyczne regionu

Europa Środkowo-Wschodnia to region o niezwykle bogatej i złożonej historii, której zrozumienie wymaga analizy wielu kluczowych aspektów. Przez wieki obszar ten był areną licznych konfliktów, przesunięć granic oraz wpływów zewnętrznych potęg, takich jak Imperium Osmańskie, Habsburgowie czy rozbiory Polski. Te dynamiczne zmiany terytorialne i polityczne miały głęboki wpływ na rozwój społeczny i kulturowy regionu, kształtując jego tożsamość i różnorodność¹⁷³.

Cechy historyczne:

- Wspólne dziedzictwo historyczne: Region Europy Środkowo-Wschodniej był przez wieki miejscem licznych konfliktów, zmian granic oraz wpływów zewnętrznych (np. Imperium Osmańskie, czy Habsburgowie).
- Doświadczenie komunizmu: Po II wojnie światowej większość krajów regionu znalazła się w bloku wschodnim, pod wpływem Związku Radzieckiego. Okres komunizmu zakończył się w wyniku przemian demokratycznych w latach 1989-1991.

---

¹⁷² M. Cobel-Tokarska, *Europa Środkowa, dawne i nowe znaczenia* [w:] *Krótkie wykłady z socjologii*, T. Kanasz, E. Tarkowska, A. Firkowska-Mankiewicz (red.), Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2013, ss. 172-192.

¹⁷³ T. Stryjek, *Europa Środkowa (Środkowo-Wschodnia), czyli o pochwalę różnorodności i komparatystyki*, *Kwartalnik Historyczny*, 120(4), 2013.

Cechy polityczne:

- Przemiany demokratyczne: Po upadku komunizmu kraje regionu przeszły proces transformacji politycznej, w wyniku, którego stały się demokracjami parlamentarnymi.
- Integracja europejska: Większość krajów Europy Środkowo-Wschodniej jest członkami Unii Europejskiej (UE) oraz NATO, co wpłynęło na ich rozwój polityczny, gospodarczy i społeczny.

Cechy społeczne:

- Tożsamość narodowa: W regionie Europy Środkowo-Wschodniej silne jest poczucie tożsamości narodowej oraz dążenie do zachowania własnej kultury i tradycji.
- Religia: W większości krajów regionu dominuje chrześcijaństwo, przede wszystkim katolicyzm (np. w Polsce, na Węgrzech) i prawosławie (np. w Bułgarii, na Ukrainie).

Cechy gospodarcze:

- Transformacja gospodarcza: Po 1989 roku kraje regionu przeszły proces transformacji gospodarczej z gospodarki centralnie planowanej na rynkową.
- Wzrost gospodarczy: W XXI wieku kraje Europy Środkowo-Wschodniej charakteryzują się dynamicznym wzrostem gospodarczym oraz konwergencją w stosunku do gospodarek Europy Zachodniej.
- Zróżnicowanie gospodarcze: W regionie występuje duże zróżnicowanie gospodarcze - kraje bałtyckie oraz kraje Grupy Wyszehradzkiej (Polska, Czechy, Słowacja, Węgry) osiągają wyższy poziom rozwoju gospodarczego, podczas gdy kraje takie jak Ukraina czy Białoruś wciąż borykają się z problemami, takimi jak korupcja, słaba infrastruktura czy niższy poziom życia.

Wyzwania współczesne:

- Populizm i nacjonalizm: W niektórych krajach Europy Środkowo-Wschodniej obserwuje się wzrost popularności partii populistycznych i nacjonalistycznych, które kładą nacisk na suwerenność narodową i niezależność polityczną.
- Migracja i demografia: Region boryka się z problemami demograficznymi, takimi jak starzenie się społeczeństwa czy emigracja młodych ludzi w poszukiwaniu

lepszego warunków życia i pracy. To z kolei prowadzi do nacisków na systemy opieki społecznej i gospodarkę.

- **Bezpieczeństwo energetyczne:** Kraje regionu są zależne od importu surowców energetycznych, głównie z Rosji, co stwarza wyzwania w zakresie bezpieczeństwa energetycznego oraz dywersyfikacji źródeł energii.
- **Stosunki z sąsiadami i mocarstwami:** Kraje Europy Środkowo-Wschodniej muszą równoważyć swoje relacje z sąsiadami oraz mocarstwami, takimi jak Rosja, Chiny czy Stany Zjednoczone, co wpływa na ich politykę zagraniczną i bezpieczeństwo.

Tabela 8. Podsumowanie cech charakterystycznych regionu Europy Środkowo-Wschodniej

Kategoria	Cechy charakterystyczne	Przykłady / Szczegóły
Cechy historyczne	- Wspólne dziedzictwo historyczne	- Rozbiory Polski, wpływy Habsburgów, Imperium Osmańskie
	- Doświadczenie komunizmu	- Blok wschodni, Związek Radziecki, przemiany demokratyczne po 1989 roku
Cechy polityczne	- Przemiany demokratyczne	- Transformacja ustrojowa, demokracje parlamentarne, wolne wybory
	- Integracja europejska	- Członkostwo w Unii Europejskiej, NATO, procesy integracyjne
Cechy społeczne	- Tożsamość narodowa	- Silne poczucie tożsamości narodowej, kultura, tradycje
	- Religia	- Dominacja chrześcijaństwa, katolicyzm (Polska, Węgry), prawosławie (Bułgaria)
Cechy gospodarcze	- Transformacja gospodarcza	- Przejście od gospodarki centralnie planowanej do rynkowej
	- Wzrost gospodarczy	- Dynamiczny wzrost, konwergencja względem gospodarek Europy Zachodniej
	- Zróżnicowanie gospodarcze	- Wyższy poziom rozwoju w krajach bałtyckich i Grupy Wyszehradzkiej
Wyzwania współczesne	- Populizm i nacjonalizm	- Wzrost partii populistycznych, nacisk na suwerenność narodową
	- Migracja i demografia	- Starzenie się społeczeństwa, emigracja młodych, nacisk na systemy opieki
	- Bezpieczeństwo energetyczne	- Zależność od importu surowców energetycznych, dywersyfikacja źródeł energii

Źródło: Opracowanie własne

Na użytek tej pracy skonstruowano następującą definicję analizowanego regionu: Europa Środkowo-Wschodnia to region obejmujący kraje leżące między Niemcami a Rosją, oraz na południe od Polski do Grecji, łącząc w sobie obszary Europy Środkowej, Wschodniej i Bałkanów. W tej definicji Europa Środkowo-Wschodnia obejmuje kraje takie jak **Polska, Czechy, Słowacja, Ukraina, Białoruś, Węgry, Litwa, Łotwa, Estonia, Rumunia, Bułgaria, Słowenia, Chorwacja, Serbia, Mołdawia, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Kosowo, Macedonia Północna, Albania i Grecja**. W takim ujęciu Europa Środkowo-Wschodnia jest regionem o złożonym dziedzictwie historycznym, kulturowym i politycznym, który doświadczył wpływów zarówno austro-węgierskich, niemieckich, osmańskich, jak i radzieckich. Wspólnym mianownikiem dla tych krajów są ich przejściowe procesy polityczne oraz gospodarcze w okresie po upadku komunizmu oraz dążenia do integracji z Unią Europejską i NATO. Doprecyzowując i wyszczególniając wspólne cechy tych państw, należy wymienić następujące:

- **Historia:** Większość krajów regionu doświadczyła podziałów terytorialnych, aneksji i zmian granic w wyniku różnych konfliktów i wojen, szczególnie w XX w. Związane z tym procesy historyczne, takie jak I i II wojna światowa, powojenne komunistyczne rządy i upadek Związku Radzieckiego, wpłynęły na rozwój i tożsamość tych państw.
- **Transformacja polityczna:** Kraje te przeszły przez proces transformacji politycznej po upadku komunizmu, zmierzający w kierunku demokracji parlamentarnej, pluralizmu politycznego oraz poszanowania praw człowieka.
- **Integracja europejska:** Większość krajów regionu dążyła do integracji z Unią Europejską i NATO, co wpłynęło na ich rozwój gospodarczy, polityczny i społeczny. Niektóre z nich są już członkami tych organizacji, podczas gdy inne nadal dążą do przystąpienia.
- **Wspólny kontekst kulturowy:** Mimo różnic, wiele krajów regionu ma podobne dziedzictwo kulturowe, związane z wpływami osmańskimi, austro-węgierskimi, bizantyjskimi czy wschodniosłowiańskimi. W regionie można też zaobserwować religijne wpływy zarówno katolickie, prawosławne, jak i muzułmańskie.

- **Wyzwania gospodarcze:** Kraje Europy Środkowo-Wschodniej i Bałkanów mają podobne wyzwania gospodarcze, takie jak konieczność przeprowadzenia reform strukturalnych, walka z korupcją, rozwój infrastruktury czy zmniejszenie bezrobocia. Wiele z nich również dąży do zwiększenia konkurencyjności swoich gospodarek i dalszego wzrostu gospodarczego.
- **Współpraca regionalna:** Kraje te często współpracują ze sobą w celu rozwiązania wspólnych problemów i wyzwań, a także zacieśnienia więzi gospodarczych i politycznych. Takie współdziałanie może obejmować inicjatywy polityczne, gospodarcze, naukowe czy kulturalne.

Europa Środkowo-Wschodnia stoi przed wyborem swojej roli i pozycji w Europie. Praktyka polityczna oraz spójność Unii Europejskiej, a także poszczególnych państw Europy Środkowo-Wschodniej, często kształtowane w dynamicznych realiach, w dłuższej perspektywie zadecydują o przyszłości Europy i losie państw do niej należących. Europa jednak wciąż pozostaje kontynentem narodów, nie będąc mocarstwem, co stanowi źródło jej siły i przywództwa, które niejednokrotnie znajduje swoje odbicie w Europie Środkowej. Wraz z upadkiem Związku Radzieckiego, rozwiązaniem Układu Warszawskiego i ponownym zjednoczeniem Niemiec, mapa geopolityczna kontynentu uległa radykalnym przekształceniom. Łącznie dwadzieścia dwa państwa tzw. „sukcesory” powstały tylko na gruzach Związku Radzieckiego i Jugosławii. Wiele spośród tych państw zaraz po odzyskaniu suwerenności, dążyło do integracji z ugruntowanymi zachodnimi sojuszami obronnymi i bezpieczeństwa¹⁷⁴.

Geograficznie kraje Europy Środkowo-Wschodniej są położone na skrzyżowaniu stref wpływów, które nałożone na siebie często rywalizują ze sobą. Ten region leży w epicentrum wzrastającego antagonizmu pomiędzy NATO a Rosją. Co więcej, zewnętrzne siły coraz bardziej angażują się na scenie politycznej wschodniej części Unii Europejskiej oraz państw niebędących członkami UE w regionie, starając się poszerzyć swoją sferę wpływów na tym terenie. W miarę jak rywalizacja wielkich mocarstw na nowo kształtuje stosunki międzynarodowe, wydaje się, że dominacja Zachodu kierowanego przez Stany Zjednoczone ulega

---

¹⁷⁴ O. Kushnir, *Overcoming 'Otherness': Central and Eastern European Nations and the Idea of 'Europe'*, *The International Spectator*, 2022, 57(4), ss. 104-120.

osłabieniu. Główny ośrodek gospodarczy na świecie szybko przenosi się w kierunku regionu Azji i Pacyfiku¹⁷⁵.

Ponad trzydzieści lat po zakończeniu zimnej wojny, wiele krajów Europy Środkowej i Wschodniej (CEE), będąc silnie zintegrowanymi politycznie i gospodarczo z UE i Zachodem, poszukuje na wschodzie nowych możliwości ekonomicznych i wzmocnienia suwerenności narodowej¹⁷⁶. Jaka rolę geopolityczną może odgrywać Europa Środkowo-Wschodnia we współczesnym świecie? Czy może (lub chce) stać się łącznikiem między Europą a Azją? Na to pytanie odpowiedź pozostaje otwarta.

W kontekście obecnych wyzwań geopolitycznych warto zauważyć, że największa organizacja europejska, Unia Europejska, radzi sobie słabo z połączeniem współczesnej geopolityki i demokracji. Na Bałkanach Zachodnich panuje powszechne przekonanie, że UE zaniedbała demokrację na rzecz stabilności w regionie. Reformy polityczne w regionie utknęły w martwym punkcie, instytucje zostały upaństwowione, a w przypadku Serbii demokracja jest w regresie od kilku lat. Nawet po wprowadzeniu reform, zwłaszcza w przypadku porozumienia między Macedonią Północną a Grecją w sprawie zmiany nazwy oraz reformy sądownictwa w Albanii, proces akcesji nie posunął się naprzód. Można stwierdzić, że UE była zbyt skoncentrowana na własnych kryzysach, aby na nie odpowiedzieć – czy to zgodnie z logiką geopolityki, czy z logiką postępu wynikającego z rozszerzenia.

W 2022 roku, podczas trwania rosyjskiej wojny z Ukrainą, opinia publiczna w Serbii po raz pierwszy przekształciła się w kierunku większego pluralizmu przeciwko przystąpieniu do UE. Bez wątplenia, utrata zaufania do prounijnych sił politycznych i społecznych jest prawdopodobnie jednym z największych niepowodzeń Unii. Jest to porażka ściśle związana z wewnętrzną strukturą organizacji. W obliczu globalnej erozji demokracji, Europa Środkowo-Wschodnia boryka się z problemami – w tym kraje, które dołączyły do UE w 2004 roku. To umacnia argumenty osób, które są zmęczone postawą UE. Korelacja między demokratycznymi regresami wewnątrz

---

¹⁷⁵ A. Kovesnikov, D. Ch. Dabija, A. Inkpen, E. M. Vătămănescu, *Not running out of steam after 30 years: The enduring relevance of Central and Eastern Europe for international management scholarship*, *Journal of International Management*, 2022, 28(3), <https://doi.org/10.1016/j.intman.2022.100973>.

¹⁷⁶ G. Grgić, *The changing dynamics of regionalism in Central and Eastern Europe: The case of the Three Seas Initiative*, *Geopolitics*, 2023, 28(1), ss. 216-238.

organizacji a wyzwaniem dla funkcjonowania jej instytucji staje się coraz bardziej widoczna, zwłaszcza w kontekście trwającego konfliktu rosyjsko-ukraińskiego.

Wniosek z tego jest taki, że Unia Europejska musi przemyśleć swoje podejście do rozszerzenia oraz do własnego wewnętrznego funkcjonowania. Aby utrzymać stabilność, demokrację i długofalowy rozwój, UE musi znaleźć odpowiedź na wyzwania, z jakimi boryka się Europa Środkowo-Wschodnia, i uwzględnić jej potrzeby w swojej polityce. Osiągnięcie tego celu będzie kluczowe dla przyszłości zarówno samej UE, jak i całego kontynentu. Europa Środkowo-Wschodnia stoi przed wyborem swojej roli i miejsca w Europie, a jak Unia Europejska zareaguje na te wyzwania, może zaważyć na jej przyszłości i losie państw członkowskich.

3. Chiński wpływ ekonomiczno-polityczny na region EŚW

Od czasu powstania Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 roku, Chiny stopniowo zwiększały swoją obecność i wpływy w regionie Europy Środkowo-Wschodniej (CEE). Przez dziesięciolecia, chińska polityka zagraniczna ewoluowała, dostosowując się do zmieniających się realiów międzynarodowych, a rola Chin jako światowego gracza na arenie gospodarczej i politycznej systematycznie rosła¹⁷⁷. W początkowych latach swojego istnienia, Chiny skupiały się na budowaniu relacji z krajami socjalistycznymi w Europie Wschodniej, dążąc do zacieśnienia współpracy gospodarczej, politycznej i wojskowej. W tym okresie, stosunki Chińskiej Republiki Ludowej z krajami CEE były głównie oparte na ideologicznym sojuszu i wspólnym sprzeciwie wobec wpływów zachodnich. Upadek komunizmu w Europie Środkowo-Wschodniej na przełomie lat 80. i 90. XX wieku oraz zmiany w chińskiej polityce zagranicznej otworzyły nowe możliwości współpracy. W latach 90. Chiny zaczęły dążyć do zacieśnienia relacji z krajami CEE, które stopniowo integrowały się z Unią Europejską i NATO. Współpraca ta miała na celu rozwój handlu, inwestycji i wymiany kulturalnej.

Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na relacje Chin z największą organizacją regionu. Blisko 45 lat temu Unia Europejska i Chińska Republika Ludowa

---

¹⁷⁷ R. Koszek, *Kraje Europy Środkowo-Wschodniej wobec ekspansji chińskiej gospodarki*, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, 2016, 30(1), ss. 176-191.

nawiązały oficjalne stosunki dyplomatyczne. Początkowo rozwój relacji wzajemnych postępował bardzo powoli. Pierwsze, bardzo ogólne porozumienie handlowe podpisano w 1978 r. Natomiast w październiku 1985 r. podpisano Porozumienie o Handlu i Współpracy (ang. *Trade and Cooperation Agreement*, TCA), które do dziś stanowi podstawę prawną wzajemnych relacji¹⁷⁸. Należy zwrócić uwagę, że jeszcze dwie dekady temu obroty handlowe między państwami Unii Europejskiej i Chinami były w skali całej unijnej wymiany handlowej nieznaczne¹⁷⁹. Chiny nie miały dla Europy wielkiego znaczenia gospodarczego. Państwa stowarzyszone stawiały przede wszystkim na wymianę handlową ze Stanami Zjednoczonymi.

Obecnie handel i inwestycje są kluczowymi aspektami relacji UE-Chiny. W 2020 roku strony zawarły Umowę o Inwestycjach UE-Chiny, która miała na celu zwiększenie dostępu dla inwestorów z UE do chińskiego rynku, jednak jej ratyfikacja została zawieszona w 2021 roku w wyniku napięć politycznych i kwestii dotyczących praw człowieka¹⁸⁰. Poniżej znajduje się tabela przedstawiająca relacje UE-Chiny w różnych dziedzinach:

Tabela 9. Obszary współpracy między Unią Europejską a Chinami

Dziedzina	Współpraca	Napięcia / Różnice
Handel i inwestycje	UE i Chiny są kluczowymi partnerami handlowymi	Różnice w polityce handlowej, nie zrównoważony dostęp do rynków
Nauka i technologia	Wspólne projekty badawcze, wymiana naukowców	Kwestie własności intelektualnej, konkurencja technologiczna
Edukacja i kultura	Współpraca w zakresie programów wymiany studentów i akademików	Różnice kulturowe, wartości i przekonania
Polityka zagraniczna i bezpieczeństwo	Współpraca w ONZ, non-proliferacja, walka z terroryzmem	Różnice w podejściu do konfliktów, takich jak Ukraina, czy Bliski Wschód

¹⁷⁸ M. Krukowska, *Partnerstwo strategiczne UE-Chiny: Doświadczenia, Nowe Otwarcie*, Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace 2015, 4, <https://doi.org/10.33119/KKESiP.2015.4.1>.

¹⁷⁹ E. Cieślak, *Powiązania produkcyjne w wymianie handlowej między Chinami a Europą Środkowo-Wschodnią w dobie Belt and Road Initiative*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2021.

¹⁸⁰ E. Cieślak, *A Ray of Hope for Central and Eastern Europe: Has the ICT Service Sector Become a Cure for Lagging Behind the Rest of EU Countries in Global Value Chains?* [w:] *European Perspectives on Innovation Management*, R. Dekkers, L. Morel (red.), Springer, Cham 2024, ss. 459-490.

Zmiany klimatu i środowisko	Współpraca w ramach Porozumienia Paryskiego, czysta energia	Różnice w celach i tempie transformacji energetycznej
Prawa człowieka	Dialog na forum międzynarodowym	Krytyka UE wobec przestrzegania praw człowieka w Chinach
Geostrategia	Współpraca w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku (BRI)	Obawy UE dotyczące wpływu Chin w Europie, wpływ na politykę wewnętrzną krajów UE

Źródło: opracowanie własne

Powyższa tabela prezentuje obszary współpracy między Unią Europejską a Chinami, ale także napięcia i różnice, które wpływają na relacje między tymi dwoma potęgami. Współpraca i konflikt występują równocześnie, a złożoność relacji UE-Chiny sprawia, że zarówno współpraca, jak i rywalizacja będą nadal kształtować te relacje w przyszłości.

Do tej pory najważniejszym impulsem, który przyczynił się do wzrostu wymiany handlowej było przyjęcie ChRL do Światowej Organizacji Handlu w 2001 roku i związana z tym stopniowa liberalizacja handlu tego państwa¹⁸¹. Można stwierdzić, że istotną datą w relacjach między stronami był też 2017 r., ponieważ Unia Europejska stała się wówczas największym partnerem handlowym dla Chin, a Chiny były drugim po Stanach Zjednoczonych partnerem handlowym dla UE¹⁸². Obecnie wartość wymiany handlowej między ChRL a UE przekracza 1,5 mld euro dziennie¹⁸³. Jednakże pomimo rosnącej wymiany handlowej z chińsko-europejskiej, UE nadal odnotowuje znaczny deficyt w handlu¹⁸⁴. Niewątpliwie przyczyną pogłębiającego się deficytu handlowego był rosnący eksport chiński i zjawisko wypierania produktów europejskich przez towary *made in China*, także z rynku unijnego.

Co do analizowanego regionu, choć większość krajów EŚW dąży do zwiększenia wymiany handlowej z Chinami, rzeczywiste osiągnięcia w tej materii

¹⁸¹ T. Kamiński, *Sypiając ze smokiem. Polityka Unii Europejskiej wobec Chin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015.

¹⁸² Zob. szerzej: Z. Puślecki, *Nowe zjawiska w stosunkach handlowo-ekonomicznych Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową*, Przegląd Politologiczny, nr 1, 2012, ss. 27-40.

¹⁸³ *China-EU - international trade in goods statistics*, Eurostat, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_international_trade_in_goods_statistics#EU_and_China_in_world_trade_in_goods)

[EU_international_trade_in_goods_statistics#EU_and_China_in_world_trade_in_goods](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_international_trade_in_goods_statistics#EU_and_China_in_world_trade_in_goods).

¹⁸⁴ *Extra-EU trade by partner*, Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_maineu&lang=en.

są skromne¹⁸⁵. Niepokojąca jest struktura stosunków handlowych z Chinami a większością państw regionu. Po pierwsze, wszystkie kraje muszą zmierzyć się ze znacznym deficytem handlowym w stosunku do Chin¹⁸⁶. Główną przyczyną znacznej nierównowagi handlowej jest to, że gospodarki Europy Środkowo-Wschodniej są integralną częścią globalnych łańcuchów wartości, powiązanych głównie z Niemcami, a zatem znaczna (choć statystycznie nieznana) część ich importu z Chin stanowi nakłady (części i akcesoria) dla ich przemysłu. Dlatego też większość importowanych chińskich towarów jest reeksportowana do innych, głównie zachodnich krajów UE jako części produktów high-tech wytwarzanych lub montowanych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Małe i średnie przedsiębiorstwa w EŚW są zwykle zbyt słabe, aby prowadzić własne relacje biznesowe z chińskimi odpowiednikami¹⁸⁷.

Badania opublikowane przez firmę doradczą Ernst & Young pokazują, że łącznie w 2018 r. zarejestrowano 196 fuzji i przejęć dokonanych przez stronę chińską¹⁸⁸. Podkreśla się, że przyczyną spadku chińskich inwestycji w Europie jest spowolnienie gospodarcze w ChRL w wyniku trwającego konfliktu handlowego między USA a Chinami¹⁸⁹. Z raportu instytutu badawczego MERICS wynika, że przyczyn spadku BIZ w Europie należy upatrywać we wprowadzeniu nowych ram unijnej kontroli, co wpływa na decyzję chińskich inwestorów¹⁹⁰. Warto zwrócić uwagę na to, że Unia Europejska zarzuca Chinom wybiórcze wdrożenie zobowiązań wynikających z członkostwa w WTO. Przedmiotem sporu są utrudnienia, jakie napotykają europejskie przedsiębiorstwa w dostępie do chińskiego rynku¹⁹¹.

---

¹⁸⁵ *Merchandise Trade Matrix - Detailed Products, Exports in Thousands of Dollars*, UNCTADStat, Annual, 1995–2016), <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24738>.

¹⁸⁶ *Ibidem*.

¹⁸⁷ E. Cieślak, *Towards the industry 4.0: Have ICT services improved the position of Central and Eastern Europe in global production linkages*, *Manufacturing Letters*, 2021, vol. 28, ss. 11-16.

¹⁸⁸ *Zukäufe chinesischer Unternehmen in Deutschland und Europa weiter stark rückläufig*, EY, 2019, <https://www.ey.com/de/de/newsroom/news-releases/ey-20190205-zukaefe-chinesischer-unternehmen-in-deutschland-und-europa-weiter-stark-ruecklaeufig>.

¹⁸⁹ H. Graupner, *Chinese investments in Europe take a dive*, DW, 2019, <https://p.dw.com/p/3CIHe>.

¹⁹⁰ T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, *Chinese FDI in Europe: 2018...*, op. cit.

¹⁹¹ Rząd chiński ingeruje w gospodarkę także przez subsydiowanie rodzimych firm. Dzięki temu zyskują one silniejszą pozycję na rynkach (lokalnym i międzynarodowych), co oznacza nierówną konkurencję np. dla inwestorów unijnych. Zob. szerzej: A. Skorupskiej, J. Szczudlik (red.), *Regionalny wymiar stosunków Unii Europejskiej z Chinami*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2019, <https://pism.pl/upload/images/artykuly/e4d13af8-3898-48b8-8fdc-a092854bebf2//1570962783417.pdf>.

W 2020 r. Europa Środkowo-Wschodnia wchłonęła zaledwie 3% ogółu wszystkich chińskich BIZ¹⁹². Przed pandemią wirusa były one skromne i skoncentrowane w kilku krajach: na Węgrzech, w Czechach i na Węgrzech z Polską na czele¹⁹³. Pozostałe kraje nie otrzymały dużych inwestycji, zwłaszcza w sektorach o wyższej wartości dodanej. Dekadę temu kraje Europy Środkowo-Wschodniej postrzegały Chiny jako szansę gospodarczą. Sytuacja uległa zmianie, gdyż większość krajów (z wyjątkiem Węgier i Serbii) zrozumiało, że korzyści gospodarcze mogą być iluzoryczne¹⁹⁴. Chiny nie stały się ważnym kierunkiem eksportu dla żadnego z krajów CEE¹⁹⁵. W artykule pt. „The evolution of China’s economic engagement in Central and Eastern Europe” wykazano, że chińska polityka gospodarcza nie osiąga w krajach EŚW większych sukcesów¹⁹⁶. Wpływ gospodarczy Chin na kraje EŚW jest stosunkowo niewielki. Kraje Europy Środkowo-Wschodniej są w dużym stopniu uzależnione od relacji handlowych i inwestycyjnych z krajami rozwiniętymi, głównie członkami UE, przy niewielkim udziale Chin.

Brak wiarygodnych źródeł danych na temat dokładnej wielkości chińskich inwestycji w krajach Europy Środkowo-Wschodniej powoduje wiele niejasności. Pekin i jego partnerzy regionalni ogłosili w ciągu ostatnich lat setki inwestycji na dziesiątki miliardów euro. Niektóre rządy krajów Europy Środkowo-Wschodniej przechwalały się zdolnością do przyciągnięcia jak największej liczby chińskiego kapitału do swoich krajów. Narracja ta jednak nie do końca miała pokrycie w realnych działaniach. Jednym z najważniejszych wniosków raportu pt. „Chinese Investment in Central and Eastern Europe. A reality check” napisanego pod redakcją Tomasza Matury jest to, że rządy krajowe mają tendencję do przedstawiania zawyżonego obrazu obecności Chin w swoich krajach¹⁹⁷. Dane przedstawiane przez rządy zazwyczaj uwzględniają plany inwestycyjne zaproponowane wcześniej, ale poza tym

---

¹⁹² A. Kratz, M. Huotari, T. Hanemann, R. Arcesati, *Chinese Fdi in Europe: 2019 Update. Special Topic: Research Collaborations*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), <https://rhg.com/wp-content/uploads/2020/04/MERICS-Rhodium-Group-COFDI-Update-2020-2.pdf>.

¹⁹³ K. Andrijauskas, et al., *Empty shell no more: China’s growing footprint in Central and Eastern Europe*, Association for International Affairs (AMO), 2020, ss. 10-13.

¹⁹⁴ I. Karásková, *How China lost Central and Eastern Europe*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2022, <https://www.merics.org/en/short-analysis/how-china-lost-central-and-eastern-europe>.

¹⁹⁵ P. Bergsen, V. Šniukaitė, *Central and Eastern Europe become hawkish on China*, <https://www.chathamhouse.org/2022/09/central-and-eastern-europe-become-hawkish-china>.

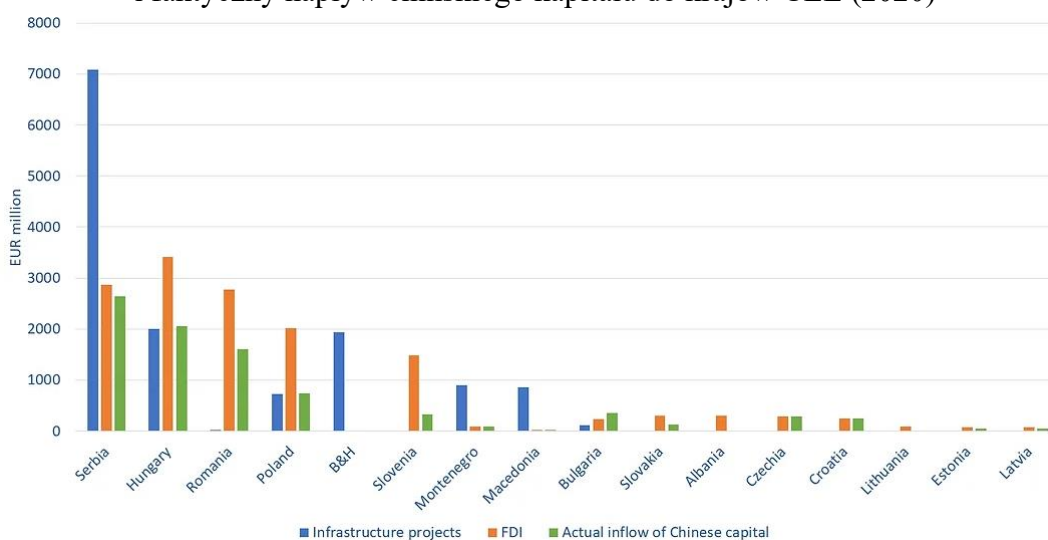
¹⁹⁶ M. S. Bharti, *The evolution of China’s economic engagement in Central and Eastern Europe*, Economic and Regional Studies/Studia Ekonomiczne i Regionalne, 2022, 15(1), ss. 90-106.

¹⁹⁷ T. Matura, *Chinese Investment in Central and Eastern Europe. A reality check, A Research Report by the Central and Eastern European*, Center for Asian Studies, April 2021, Budapest.

nigdy nie wdrożone przez stronę chińską. Inne obejmują wartość projektów infrastrukturalnych realizowanych przez chińskich wykonawców, choć ich koszt ponosi sam rząd. Należy podkreślić, że projekty infrastrukturalne finansowane chińskimi pożyczkami nie mieszczą się w kategorii chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych, są raczej inwestycjami dokonywanymi przez kraj goszczący i finansowanymi jedynie pożyczką pochodzącą z Chin.

Poniżej widoczny jest wykres, który jest efektem pracy grupy badawczej pod wodzą T. Matury. Naukowcy podkreślają w nim, że jeśli wziąć pod uwagę zarówno projekty związane z infrastrukturą, jak i dane dotyczące BIZ, można dostrzec, że Serbia wyróżnia się najwyższym poziomem (9,7 mld EUR) chińskiej obecności w regionie, a za nią plasują się Węgry (5,7 mld EUR). Następnie jest Rumunia (2,8 mld euro), Polska (2,7 mld euro) oraz Bośnia i Hercegowina (1,9 mld euro)¹⁹⁸. Jednak wartość projektów infrastrukturalnych w dużym stopniu zniekształca ogólny obraz, gdyż chińska obecność na Bałkanach Zachodnich skupia się głównie na budownictwie. Badacze w dalszej części raportu podkreślają, że istnieją znaczne różnice między wartością projektów infrastrukturalnych związanych z Chinami, zapasami FDI i szacowaną wartością faktycznego napływu chińskiego kapitału do krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Dane dotyczące FDI pokazują znacznie bardziej ograniczoną obecność Chińczyków w regionie.

Wykres 1. Szacunkowa wartość projektów infrastrukturalnych, wskaźników BIZ i faktyczny napływ chińskiego kapitału do krajów CEE (2020)

Źródło: T. Matura, *Chinese Investment...*, op. cit.

¹⁹⁸ Ibidem.

Przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych między UE a Chinami są ściśle powiązane z handlem¹⁹⁹. Należy podkreślić, że najwięcej chińskich BIZ ulokowanych zostało w Niemczech, Szwecji, Wielkiej Brytanii i Holandii²⁰⁰. Problemem z punktu widzenia krajów Europy Środkowo-Wschodniej jest preferowanie przez chińskie firmy akwizycji i budowy infrastruktury zamiast inwestowania w projekty typu *greenfield*. Chociaż większość krajów regionu początkowo spodziewała się, że Chiny stworzą nowe miejsca pracy i zakłady produkcyjne, chińskie projekty typu *greenfield* nadal prawie nie istnieją, ponieważ chińskie firmy chętnie budują infrastrukturę w regionie, aby złagodzić wewnętrzną nadwyżkę mocy produkcyjnych, by pozbyć się ich nadmiaru kapitału finansowego.

Należy być świadomym, że Chiny zaczęły działać prężnie w XXI w. w całej Europie. Chińczycy coraz częściej zaczęli wykupywać znane marki, których wykorzystanie ma im pomóc we wzroście sprzedaży na rodzimym rynku oraz wyposażyć w brakujące technologie. Największa z dotychczasowych transakcji to zakup dokonany przez ChemChina za 43 mld USD szwajcarskiej firmy Syngenta, znanego producenta środków ochrony roślin. W 2015 r. ta sama chińska spółka przejęła włoskiego producenta opon Pirelli & C za 7,7 mld USD²⁰¹. Transakcję tę wsparł powołany w 2014 r. Fundusz Jedwabnego Szlaku (ang. *Silk Road Fund*). W 2016 r. chiński producent AGD – Midea zainwestowała 5 mld USD w niemieckiego lidera w dziedzinie robotów przemysłowych Kuka Robotics AG²⁰². Wówczas niemieccy przywódcy zaczęli dostrzegać niebezpieczeństwo wykupienia firm z kluczowych sektorów niemieckiej gospodarki. Jednakże najbardziej znanym kazusem tego typu działań było przejęcie w 2016 r. większości udziałów (51%) w greckim porcie w Pireusie przez chińskie konsorcjum China Ocean Shipping Company (COSCO), największą firmę żeglugową na świecie²⁰³. W tym samym czasie, również Portugalia stała się państwem istotnym dla Chin, które zaangażowały

---

¹⁹⁹ U. Dadush, M. Domínguez-Jiménez, G. Tianlang, *The State of China European Union Economic Relations*, Bruegel Working Paper, Issue 09, 2019, <https://www.bruegel.org/sites/default/files/wp-content/uploads/2019/11/WP-2019-09-China-final.pdf>.

²⁰⁰ M. Walkowski, *Chińska Strategia Rozwoju społeczno-ekonomicznego. Implikacje dla Unii Europejskiej*, Wydawnictwo: WNPID UAM, Poznań 2018, s. 368.

²⁰¹ M. Druś, *Chińczycy przejmują Pirelli*, „Puls Biznesu”, 2016, <https://www.pb.pl/chinczycy-przejmujaja-pirelli-787292>.

²⁰² V. Zeneli, *Mapping China's Investments in Europe*, “The Diplomat”, 2018, <https://thediplomat.com/2019/03/mapping-chinas-investments-in-europe/>.

²⁰³ K. Johnson, *Why Is China Buying Up Europe's Ports?*, “Foreign Affairs”, 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/02/02/why-is-china-buying-up-europes-ports/>.

się tam w inwestowanie w szeroki zakres strategicznych aktywów, takich jak: energia elektryczna, transport, ropa, usługi finansowe, ubezpieczenia, zdrowie i nieruchomości. Chiny wykupiły 23,27% udziałów w Energias de Portugal i są gotowe kupić kontrolę ponad 50%²⁰⁴. Niektóre z tych przejęć rodzą poważne obawy, ponieważ firmy/miejsca mają strategiczną wartość ze względu na interes danego państwa. Pozbycie się firm o wysokim stopniu innowacji i technologii może w dalszej perspektywie czasu rodzić poważne kłopoty. Ponadto, Chińczycy coraz częściej inwestują także w sport, przede wszystkim w najważniejsze piłkarskie drużyny europejskie. Dalian Wanda Group za 50 mln USD nabył pakiet akcji Atletico Madrid²⁰⁵. China Media Capital Holdings zainwestował 400 mln USD w zakup akcji Manchester City²⁰⁶. Natomiast Rossoneri Sport Investment Lux za 740 mln USD przejął AC Milan²⁰⁷.

Podsumowując do czołowych sektorów, w których odnotowano szczególnie silny wzrost chińskich inwestycji, należy zaliczyć: sektor motoryzacyjny, automatykę i robotykę, usługi finansowe i biznesowe oraz zdrowie i biotechnologię²⁰⁸. W sumie przejęto około 360 firm z branż o wysokim potencjale rozwojowym.

4. Kreowane przez Chiny instytucje współpracy wielostronnej w Europie

Chiny aktywnie dążą do budowy współpracy wielostronnej z krajami europejskimi, zarówno poprzez angażowanie się w istniejące instytucje, jak i tworzenie nowych. Oto kilka przejawów współpracy wielostronnej kreowanych przez Chiny w Europie:

---

²⁰⁴ B. Hatton, *China strengthens foothold in EU with Portugal agreements*, "AP News", 2018, <https://apnews.com/ec0689b14c6341b0baf30409f0b4012a>.

²⁰⁵ A. Berwick, *China's Dalian Wanda sells 17 percent stake in Spain's Atletico Madrid*, "Reuters", 2018, <https://www.reuters.com/article/us-atletico-dalian-wanda/chinas-dalian-wanda-sells-17-percent-stake-in-spains-atletico-madrid-idUSKCN1FY0XJ>.

²⁰⁶ J. Jackson, *Manchester City owners announce £265m deal with Chinese investors*, "The Guardian", 2015, <https://www.theguardian.com/football/2015/dec/01/manchester-city-265m-deal-chinese-investment-group>.

²⁰⁷ J. Brown, *AC Milan sold to Rossoneri Sport Investment Lux*, "Financial Times", 2017, <https://www.ft.com/content/656dfd32-61f1-3d95-a26e-43ef231eb9d0>.

²⁰⁸ T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, *Chinese FDI in Europe: 2018 trends and impact of new screening policies*, MERICS, https://www.merics.org/sites/default/files/2019-03/190311_MERICS-Rhodium%20Group_COFDI-Update_2019.pdf.

16 + 1/ 17 +1/ 14 +1 – to płaszczyzna współpracy wielostronnej to projekt, który jest platformą dialogu między Chinami a kilkunastoma państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Inicjatywa została zaproponowana przez byłego chińskiego prezydenta Hu Jintao w Warszawie w 2012 r. W jej skład założycielski wchodziły – Chiny, a także 11 członków UE (Estonia, Łotwa, Litwa, Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Słowenia, Chorwacja, Rumunia, Bułgaria) oraz 5 krajów spoza UE (Czarnogóra, Bośnia i Hercegowina, Albania, Macedonia Północna, Serbia). Format współpracy politycznej i gospodarczej Chińskiej Republiki Ludowej z państwami Europy Środkowej i Wschodniej, znany obecnie jako 14+1, w latach 2019–2021 funkcjonował jako 17+1, a od 2022 roku ponownie przyjął nazwę 14+1. Zmiany te odzwierciedlają ewolucję grupy oraz dynamiczny charakter współpracy²⁰⁹.

Inicjatywa ma na celu promowanie współpracy i partnerstwa między Chinami a krajami Europy Środkowej i Wschodniej w różnych dziedzinach. Oto niektóre obszary, w których platforma ta dąży do zacieśnienia współpracy:

- **Handel:** Inicjatywa dąży do zwiększenia wymiany handlowej między Chinami a krajami CEE, promując przy tym eksport produktów z regionu do Chin oraz rozwój wspólnych przedsięwzięć.
- **Inwestycje:** Platforma ta stawia sobie za cel przyciągnięcie chińskich inwestycji do krajów CEE, zwłaszcza w dziedzinie infrastruktury, przemysłu, energii i technologii. Chiny oferują również kredyty na preferencyjnych warunkach w celu wspierania realizacji projektów w tych obszarach.
- **Infrastruktura:** W ramach inicjatywy Chiny dążą do rozbudowy infrastruktury transportowej i energetycznej w krajach CEE, w tym inwestycji w drogi, kolej, porty morskie i lotnicze, a także projekty związane z energią odnawialną.
- **Współpraca naukowo-techniczna:** Inicjatywa promuje współpracę naukową i technologiczną między Chinami a krajami CEE, w tym wymianę studentów i naukowców, wspólne projekty badawcze oraz rozwój centrów badawczych i innowacyjnych.
- **Kultura i turystyka:** Platforma stawia również na promocję współpracy kulturowej i turystycznej, wspierając wymianę kulturalną, organizację festiwali,

---

²⁰⁹ Przygotowana tabela w tym podrozdziale ma na celu ułatwienie zrozumienia tych przemian.

wystaw oraz wspólne projekty filmowe i artystyczne. Inicjatywa ma również na celu zwiększenie liczby turystów z Chin odwiedzających kraje CEE.

- **Współpraca międzyregionalna:** Inicjatywa zachęca do nawiązywania bliższych relacji między regionami i miastami z Chin i krajów CEE, umożliwiając tym samym lepszą wymianę doświadczeń i praktyk w dziedzinach gospodarki, nauki, kultury i turystyki.

W ramach inicjatywy organizowane są regularne spotkania na różnych szczeblach, w tym szczyty przywódców, spotkania ministrów, forum biznesu i konferencje naukowe. Inicjatywa ta pozwala na budowanie więzi i relacji między Chinami a krajami CEE, co może przyczynić się do wzrostu gospodarczego i politycznego w regionie.

Tabela 10. Ewolucja składu Formatu 14+1

Ewolucja składu formatu współpracy pierwotnego 14+1		
16+1	2012-2019	Chiny; Albania; Bośnia i Hercegowina; Bułgaria; Chorwacja; Czarnogóra; Czechy; Estonia; Litwa; Łotwa; Macedonia Północna; Polska; Rumunia; Serbia; Słowacja; Słowenia; Węgry
17 + 1	2019-2021	Chiny; Albania; Bośnia i Hercegowina; Bułgaria; Chorwacja; Czarnogóra; Czechy; Estonia; Litwa; Łotwa; Grecja; Macedonia Północna; Polska; Rumunia; Serbia; Słowacja; Słowenia; Węgry
16 + 1	2021-2022	Chiny; Albania; Bośnia i Hercegowina; Bułgaria; Chorwacja; Czarnogóra; Czechy; Estonia; Łotwa; Grecja; Macedonia Północna; Polska; Rumunia; Serbia; Słowacja; Słowenia; Węgry
14 + 1	2022	Chiny; Albania; Bośnia i Hercegowina; Bułgaria; Chorwacja; Czarnogóra; Czechy; Macedonia Północna; Polska; Rumunia; Serbia; Słowacja; Słowenia; Węgry

Źródło: Opracowanie własne

Co istotne podczas ósmego szczytu 16 + 1 w Dubrowniku dokonano pierwszego rozszerzenia tej grupy od czasu jej utworzenia. Do współpracy skłoniono Grecję. Miało to miejsce w 2019 r. Działanie to można uznać za przyczyniające się

do fragmentaryzacji wspólnoty europejskiej. Zaproszenie jednego z pierwszych państw założycielskich Unii Europejskiej, jednocześnie skonfliktowanego z Berlinem i Paryżem, m.in. na tle polityki wobec Chin – odczytywać należy jako próbę stymulowania przez Pekin napięć w Europie. Przyłączenie Aten do rozmów formatu 16+1 jest także taktycznym krokiem z punktu widzenia realizacji chińskich projektów infrastrukturalnych na obszarze Półwyspu Bałkańskiego²¹⁰.

Na szczycie w Dubrowniku zadeklarowano wsparcie dla agendy UE–Chiny, a także rozwijanie współpracy na zasadach zgodnych z prawem UE. Podkreślono, że negocjacje w obszarach należących do kompetencji UE (m.in. transport, reguły handlu i inwestycji, kwestie celne, infrastruktura) prowadzone mają być przede wszystkim poprzez istniejące mechanizmy dialogu UE–Chiny (dotyczy to państw członkowskich UE, 11 z 16 uczestników formatu). Możliwe, że tego rodzaju postanowienia przyczynią się do zmniejszenia dyplomatycznych napięć w relacjach z Brukselą, Paryżem czy Berlinem. Wykorzystując dialog UE–Chiny, państwa regionu starają się też zabezpieczyć i dostosować chińską ofertę finansową do europejskich ram otoczenia biznesowego i prawnego²¹¹. Ostatni szczyt wskazuje także, że współpraca gospodarcza w formacie 17+1 może zostać pogłębiona w regionie państw należących do UE, ponieważ mniej uwagi poświęcono tym razem państwom Bałkanów Zachodnich, do których jak dotąd była skierowana większość chińskiego finansowania (ok. 7 mld z wartej 10 mld dolarów linii kredytowej Exim Bank).

Program współpracy doprowadził do podziałów, którym towarzyszyły zarówno wielkie oczekiwania, jak i obawy. UE od samego początku miała powściągliwe stanowisko wobec współpracy Chiny-CEE²¹². Twierdzono nawet, że platforma jest częścią szerszej polityki Chin typu „dziel i rządź”²¹³, podczas gdy inni nie zgadzali się z twierdzeniem, że europejskie obawy są zasadne²¹⁴.

---

²¹⁰ J. Jakóbcowski, M. Seroka, *Szczyt w Dubrowniku: europeizacja i rozszerzenie formatu 16+1*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-17/szczyt-w-dubrowniku-europeizacja-i-rozszerzenie-formatu-161>.

²¹¹ Ibidem.

²¹² R. Q. Turcsanyi, *Central European Attitudes towards Chinese Energy Investments: The Cases of Poland, Slovakia, and the Czech Republic*, Energy Policy, vol. 101, 2017, ss. 711-722.

²¹³ F. Godement, A. Vasselier, *China at the Gates; a New Power audit of EU-China Relations*, The European Council on Foreign Relations (ECFR), London 2017, http://www.ecfr.eu/page/-/China_Power_Audit.pdf, s. 65.

²¹⁴ J. M. Pepe, *China's Inroads into Central, Eastern, and South Eastern. Regional and Global Implications for Germany and the EU*, DGAP, no. 3, 2017, https://dgap.org/system/files/article_pdfs/2017-3-dgapanalyse.pdf.

Kraje Europy Środkowo-Wschodniej początkowo z zadowoleniem przyjęły zainteresowanie Chin, ponieważ postrzegały je jako szansę na dywersyfikację szlaków handlowych, głównie prowadzących na zachód. Zdecydowana większość członków ugrupowania nie weszła do platformy 16+1 z przywiązania do Chin, lecz z powodu twardych oczekiwań ekonomicznych chińskich inwestycji w ich krajach²¹⁵. Podkreślić należy zatem, że kiedy format został uruchomiony w 2012 roku między 16 krajami Europy Środkowo-Wschodniej a Chinami, spodziewały się one ogromu chińskich inwestycji i okazji do dywersyfikacji handlu, głównie w kierunku zachodnim. Nadzieje te nigdy w pełni się nie spełniły. Rosnące rozczarowanie i zaniepokojenie chińskimi zagrożeniami dla bezpieczeństwa sprawiły, że niektóre kraje zaczęły mówić o dostrzeganych zagrożeniach bliższej współpracy. Współpraca w coraz bardziej widoczny sposób zaczęła słabnąć.

Od początku, strona chińska traktowała format 16+1 bardzo pragmatycznie, co jest charakterystyczne dla chińskiej strategii rozwoju na przestrzeni wielu lat. Dla Chin, format ten formalnie był wyrazem wspólnego interesu solidarnie działającej grupy. W rzeczywistości, jednak, miał on większe znaczenie na płaszczyźnie propagandowej niż realnej. Biorąc pod uwagę czynniki takie jak: zróżnicowany skład państw formatu z UE i spoza niej, różnice w rozwoju i perspektywach wpływających na polityczne i ekonomiczne różnice między nimi (oprócz dążenia do bycia członkiem UE); ograniczone zainteresowanie wzajemną współpracą krajów, brak instytucjonalizacji współpracy, niejasność w kwestii lidera grupy (Węgry kontra Polska) oraz nierówność potrzeb gospodarczych krajów i Chin, chińskie władze w Europie Środkowej, Wschodniej i na Bałkanach Zachodnich wciąż praktycznie preferują i rozwijają stosunki dwustronne. Szczególnie wyraźne stało się to po spotkaniu liderów państw formatu w Suzhou w listopadzie 2015 roku, kiedy Chiny zmieniły swoją strategię i postanowiły dalej wzmacniać relacje dwustronne²¹⁶.

Platforma współpracy z krajami Europy Środkowo-Wschodniej znana już jako inicjatywa 14+1 sugeruje niedawne problemy ugrupowania. Rosnące rozczarowanie brakiem wymiernych efektów współpracy z Chinami pogłębiło się, gdy Chiny

---

²¹⁵ D. Mierzejewski, B. Kowalski, P. Ciborek, *Aktywność gospodarcza i polityczna Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej*, Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich, Łódź 2018.

²¹⁶ *Chińskie inwestycje: w Świecie, Europie i w Polsce. Uwarunkowania i możliwości*, „4 Filary”, Warsaw Enterprise Institute, Uczelnia Łazarskiego, 2017, <http://wei.org.pl/files/manager/file-a35ec1e0a8f90604712e7d43d1fce3b0.pdf>.

skierowały groźby polityczne do państw, które zdecydowały się na priorytetowe traktowanie relacji z Tajwanem. Ostrzeżono przewodniczącego czeskiego Senatu, że „zapłaci wysoką cenę” za oficjalną wizytę na Tajwanie w 2020 r. Litwa została objęta sankcjami ekonomicznymi za decyzję o otwarciu Tajwańskiego Przedstawicielstwa - w Wilnie w 2021 r.²¹⁷. Otwarty atak na mały kraj członkowski UE, a także na jednolity rynek UE doprowadził do wzrostu podejrzliwości na całym Starym Kontynencie. Po tym incydencie stosunki z Chinami zaczęły się szybko pogarszać. Mniej więcej w tym samym czasie UE nałożyła sankcje na czterech chińskich urzędników w odpowiedzi na łamanie praw człowieka wobec etnicznych Ujgurów w prowincji Xinjiang.

W obliczu całego efektu domina punktem dla relacji Chin w regionie było wycofanie się z platformy współpracy Litwy. Wycofała się z systemu 17+1 w 2021 r., a Łotwa i Estonia uczyniły to samo 11 sierpnia 2022 r. w geście bałtyckiej solidarności. Doprowadziło to do załamania stosunków dwustronnych z Chinami. W ramach odwetu Chiny zablokowały import z Litwy oraz import z innych państw UE, który zawierał komponenty z Litwy, co znów doprowadziło UE do wszczęcia oficjalnego sporu na forum WTO. Pozostałe kraje stały się znacznie bardziej ostrożne. Załamanie tych stosunków wyraźnie pogłębiła rosyjska inwazja na Ukrainę, a rola Chin została uznana w najlepszym przypadku za niejednoznaczną. W efekcie – wielu aktorów politycznych postrzega Pekin jako państwo politycznie i dyplomatycznie wspierające Federację Rosyjską.

Aktualnie platforma współpracy została oceniona jako „proces w toku” i rozpoczęto ściślejsze monitorowanie wszelkich działań. Wbrew oczekiwaniom poziom chińskich inwestycji w regionie jest jednak nadal stosunkowo niski²¹⁸. Z biegiem czasu należy stwierdzić, że współpraca nie przyniosła jednak zbyt wymiernych rezultatów. Jeśli chodzi o kwestie inwestycyjne, Chiny i kraje Europy Środkowo-Wschodniej mają w wielu przypadkach rozbieżne interesy. Podczas gdy region rozpaczliwie potrzebuje inwestycji typu *greenfield*, technologii i nowych

---

²¹⁷ A. Brinza, *China Keeps Betting on the Wrong Politicians*, “Foreign Policy”, <https://foreignpolicy.com/2023/03/10/china-influence-diplomacy-central-eastern-europe-czech-republic/>.

²¹⁸ J. Seaman, M. Huotari, M. Otero-Iglesias (red.), *Chinese Investment in Europe: A Country-Level Approach*, European Think-tank Network on China, Paryż 2017.

miejsc pracy, Chiny są bardziej zainteresowane budową infrastrukturalną i współpracą finansową²¹⁹.

Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (ang. *Asian Infrastructure Investment Bank*, AIIB) został utworzony 24 października 2014 r. na mocy międzynarodowego traktatu. Jego kapitał założycielski to 100 mld dolarów, a pierwszy kredyt na przedsięwzięcia w ramach *BRI* na sumę 10,5 mld dolarów, przeznaczono na szybką kolejkę chińską prowadzącą przez całe terytorium Tajlandii, która docelowo ma zmierzać do Singapuru. To pierwszy multilateralny bank rozwojowy (ang. *Multilateral Development Bank*, MDB) zaproponowany przez Chiny, którego kluczowym celem jest zapewnienie finansowego wsparcia poprzez udzielanie preferencyjnych kredytów przede wszystkim dla budowy infrastruktury w Eurazji.

Obecnie Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych liczy 96 państw oraz 15 potencjalnych członków, którzy w niedalekim czasie mogą również przystąpić do AIIB²²⁰. Spośród 57 członków założycieli prowadzonego przez Chiny - Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych 13 pochodziło z UE, w tym cztery kraje G7 (Niemcy, Francja, Wielka Brytania i Włochy). Obecnie 16 członków UE jest członkami AIIB. Do największych regionalnych akcjonariuszy AIIB należą: Chiny (30,7%), Indie (8,6%), Rosja (6,7%), Korea Południowa (3,9%) oraz Australia (3,8%). Natomiast do piątki największych nieregionalnych akcjonariuszy posiadających odpowiednio wysokie udziały w AIIB należą państwa z Europy takie jak: Niemcy (4,6%), Francja (3,5%), Wielka Brytania (3,1%), Włochy (2,7%) i Hiszpania (1,8%)²²¹.

Do instytucji nie przystąpiły m.in. Stany Zjednoczone, Japonia oraz Kanada, nie kryjące tego, że obawiają się zbyt dużej roli Chin na globalnych rynkach²²². Choć Waszyngton apelował do swoich sojuszników, aby nie wstępowali w struktury AIIB, nie wszyscy okazali się lojalni. *The Economist* komentuje, że Chiny wygrały, zyskując

---

²¹⁹ J. Jakóbowski, M. Kaczmarski, *Beijing's Mistaken Offer: The '16+1' and China's Policy Towards the European Union*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 2017, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2017-09-15/beijings-mistaken-offer-161-and-chinas-policy-towards-european>.

²²⁰ *Investing With Impact AIIB's Sustainable Development Bonds*, https://www.aiib.org/en/treasury/_common/_download/AIIB-Investor-Presentation.pdf.

²²¹ *Ibidem*, s. 8.

²²² B. Góralczyk, *AIIB: Początek nowego ładu finansowego na świecie*, „Obserwator Finansowy”, 2015, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/aiib-poczatek-nowego-ladu-finansowego-na-swiecie/>.

poparcie amerykańskich sojuszników nie tylko w regionie Azji, ale także w Europie, a Amerykanie zaczęli być postrzegani jako nieskuteczni. Chęć polepszenia stosunków z ChRL, ekonomiczny pragmatyzm i potencjalne korzyści w większości zwyciężyły wobec solidarności transatlantyckiej. Wiele państw dostrzegło w AIIB przede wszystkim szansę zwiększenia swojej obecności na dynamicznie rozwijającym się rynku azjatyckim. Doskonale obrazuje to wzrost znaczenia ekonomicznego i politycznego Państwa Środka oraz jest dowodem sukcesu chińskiej dyplomacji.

Jednakże, dość szybko Jin Liqun, oświadczył, że AIIB będzie aktywnie współpracować z innymi instytucjami, przyjmując strategię współdziałania w zakresie finansowania projektów²²³. AIIB szybko przystąpił do podpisywania umów o współpracy. Pierwszą umowę zawarł 13 kwietnia 2016 r. z Bankiem Światowym w celu współfinansowania projektów o łącznej wartości 17,8 mld dolarów w Indonezji, Pakistanie, Azerbejdżanie, Indiach, Tadżykistanie, Turcji i na Filipinach²²⁴. Co istotne w podpisanym przez państwa założycielskie Statucie Banku, nie ma dosłownego odwołania wobec chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku²²⁵. Natomiast już ich równoległe oddziaływanie pozostaje przez chińskie elity polityczne wielokrotnie zaznaczane.

Zainicjowanie powstania AIIB jest próbą odpowiedzi gospodarek rozwijających się, na czele z Chinami, wobec niewystarczającego wsparcia finansowego dla rosnącego zapotrzebowania na inwestycje, których celem jest zapewnienie niezbędnego, dalszego zrównoważonego rozwoju regionu. Przykładowo Azjatycki Bank Rozwoju (ang. *Asian Development Bank*, ADB) szacuje, że potrzeby inwestycyjne w infrastrukturę w latach 2010-2020 będą o wiele większe niż te, które Bank Światowy lub ADB są w stanie sfinansować.

Wartym uwagi wydaje się także fakt, że podczas negocjacji dotyczących członkostwa Chiny musiały osiągnąć równowagę między własnymi interesami, a chęcią partnerów do stworzenia przejrzystego systemu, zorientowanego na rynek, zgodnego z międzynarodowymi najlepszymi praktykami w zakresie finansowania.

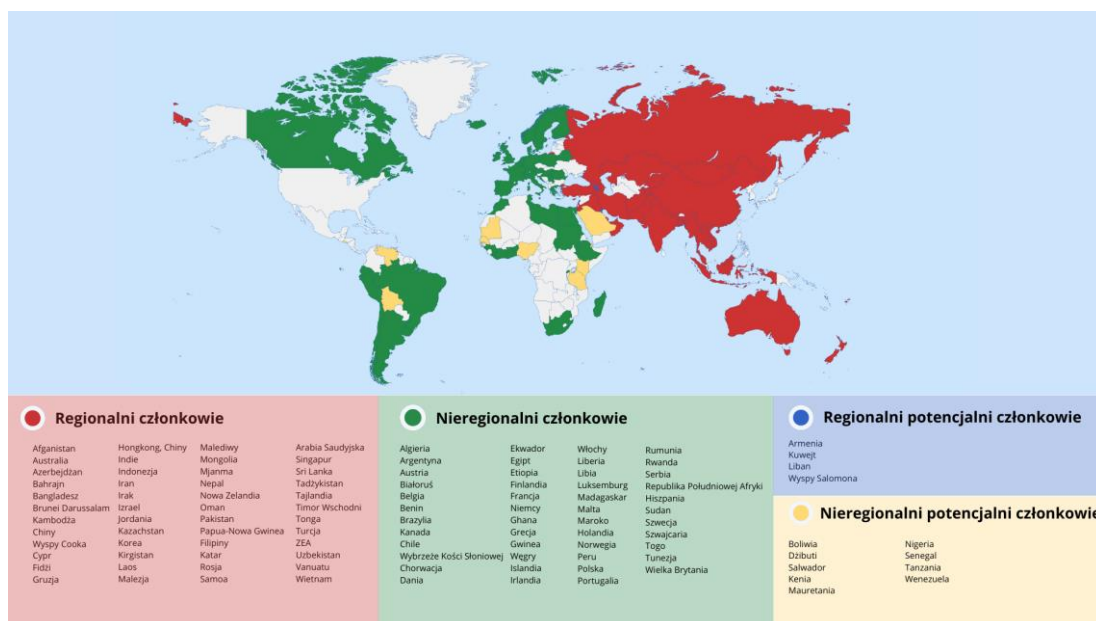
²²³ S. Fleming, *AIIB and World Bank to work on joint projects*, "Financial Times", 2016, <https://www.ft.com/content/3995f790-01b0-11e6-ac98-3c15a1aa2e62>.

²²⁴ *Presentation about Asian...*, op. cit., s. 39.

²²⁵ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o ratyfikacji Umowy o utworzeniu Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych, sporządzonej w Pekinie dnia 29 czerwca 2015 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 559).

Istotne było wytworzenie poczucia własności „azjatyckiej”, a nie „chińskiej”²²⁶. Można zatem wywnioskować, że Chiny są świadome swojego ograniczonego globalnego zasięgu. Rozumieją zatem, że muszą współpracować z innymi podmiotami, dążąc do przeprowadzenia globalnych zmian.

Schemat 8. Członkowie AIIB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://www.aiib.org/en/index.html>

W Umowie o utworzeniu Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych, zgodnie z art. 1 wymienia się następujące cele banku: wspieranie zrównoważonego rozwoju gospodarczego, poprawa sieci powiązań w Azji poprzez inwestycje w infrastrukturę oraz inne sektory produkcyjne oraz dążenia do współpracy regionalnej i partnerstwa w rozwiązywaniu wyzwań rozwojowych przez bliską współpracę z innymi partnerami²²⁷. Modus operandi banku oparty jest o zasady „przychylny, czysty i zielony”, (ang. Lean, Clean and Green). Co w uproszczeniu oznacza niski stopień biurokratyzmu instytucji, z małym, ale efektywnym zespołem zarządzającym i wysoko wykwalifikowaną kadrą. Następnie wymienia się przejrzystość struktury organizacyjnej z zerową tolerancją dla korupcji. Bardzo istotnym priorytetem dla banku jest także poszanowanie dla środowiska. Bank kieruje

²²⁶ B. N. Bhattacharyay, *Estimating Demand for Infrastructure in Energy, Transport, Telecommunications, Water and Sanitation in Asia and the Pacific: 2010-2020*, ADBI Working Paper Series, no. 248, 2010, <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156103/adbi-wp248.pdf>.

²²⁷ Umowa o utworzeniu Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych sporządzona w Pekinie dnia 29 czerwca 2015 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 1515).

się także czterema kluczowymi zasadami: inkluzywnością, transparentnością, odpowiedzialnością (np. ochrona poufności) i niezależnością. Działalność operacyjna banku oparta jest o operacje zwyczajne finansowane z zasobów zwykłych banków np. kredyty bezpośrednie, zakup udziałów w instytucjach i przedsiębiorstwach, gwarantowanie pożyczek na rozwój gospodarczy oraz Fundusze Specjalne. Obok pomocy finansowej, instytucja ma także zapewnić doradztwo i pomoc techniczną. Jeżeli znów mowa o strukturze banku to najwyższym organem decyzyjnym, któremu przysługują najważniejsze uprawnienia jest Rada Gubernatorów, w skład której wchodzi zwykle ministrowie finansów lub prezesi narodowych banków centralnych wszystkich państw członkowskich. W statucie znajduje się także odniesienie m.in. do Rady Dyrektorów, Prezesa oraz Wiceprezesa²²⁸.

Analiza celów AIIB i profilu inwestycji zapowiadanych w ramach BRI wskazuje na silnie infrastrukturalny charakter planowanych projektów, jednakże będą one także związane z sektorem energetycznym, transportowym czy telekomunikacyjnym. Większość z nich jak na razie dotyczy Azji Południowej i Południowo-Wschodniej.

Każdy członek dokonuje subskrypcji udziałów w kapitale Banku. Także Polska jest jednym z państw, które współtworzą Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych. Wartość jej wkładu w kapitał założycielski Banku wyniosła 831,8 mln USD, a więc blisko 1% udziału. Uczestnictwo Polski w AIIB jest porównywalne z udziałami w innych międzynarodowych instytucjach finansowych, w Banku Światowym wynosi on 0,65%, w Europejskim Banku Inwestycyjnym - 2,06%, a w Europejskim Banku Odbudowy i Rozwoju - 1,28%²²⁹. Nieuzasadnionym wydaje się więc jak na razie pokładanie dużych nadziei związanych z rolą Polski w strukturach tej instytucji, szczególnie patrząc z punktu widzenia sposobu funkcjonowania AIIB i celów mu wyznaczonych (np. projekty infrastrukturalne głównie w Azji, a nie w Europie)²³⁰.

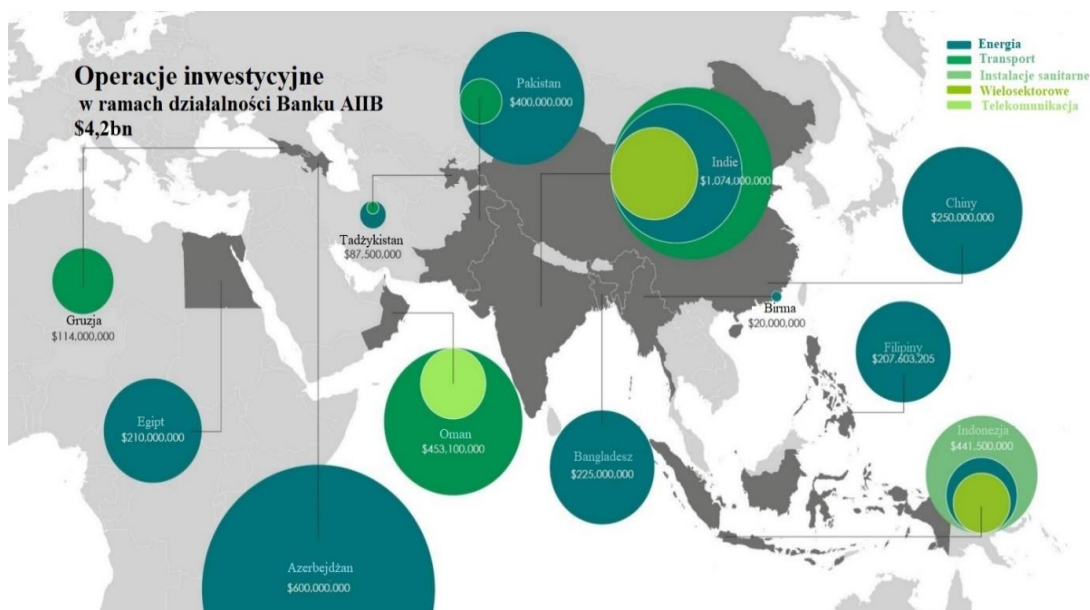
---

²²⁸ Ustawa o ratyfikacji Umowy o utworzeniu Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych..., op. cit.

²²⁹ Uzasadnienie projektu ustawy o ratyfikacji umowy o utworzeniu AIIB, 2015, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-98-2016/\\$file/8-020-98-2016.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-98-2016/$file/8-020-98-2016.pdf).

²³⁰ A. Buchalska, *Polska [w:] Chiński projekt „Nowego Jedwabnego Szlaku”. Retoryka a rzeczywistość*, K. Iwanek, O. Pietrewicz (red.), Warszawa 2017, http://www.cbb.akademia.mil.pl/g2/oryginal/2017_08/raport-chinski-projekt-njs.pdf.

Schemat 9. Projekty realizowane przez AIIB

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://www.aiib.org/en/index.html>

Każdy członek dokonuje subskrypcji udziałów w kapitale Banku. Także Polska jest jednym z państw, które współtworzą Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych. Wartość jej wkładu w kapitał założycielski Banku wyniosła 831,8 mln USD, a więc blisko 1% udziału. Uczestnictwo Polski w AIIB jest porównywalne z udziałami w innych międzynarodowych instytucjach finansowych, w Banku Światowym wynosi on 0,65%, w Europejskim Banku Inwestycyjnym - 2,06%, a w Europejskim Banku Odbudowy i Rozwoju - 1,28%²³¹. Nieuzasadnionym wydaje się więc jak na razie pokładanie dużych nadziei związanych z rolą Polski w strukturach tej instytucji, szczególnie patrząc z punktu widzenia sposobu funkcjonowania AIIB i celów mu wyznaczonych (np. projekty infrastrukturalne głównie w Azji, a nie w Europie)²³².

Podkreślenia wymaga jednak fakt, że poza bankami o międzynarodowym charakterze, Chiny będą nadal finansować większość inwestycji dzięki dwustronnym preferencyjnym pożyczkom udzielanym przez krajowe banki-giganty, takie jak: China Development Bank czy China Exim Bank. Ocenia się, iż w trakcie całego programu

²³¹ Uzasadnienie projektu ustawy o ratyfikacji umowy o utworzeniu AIIB, 2015, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-98-2016/\\$file/8-020-98-2016.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-98-2016/$file/8-020-98-2016.pdf).

²³² A. Buchalska, *Polska [w:] Chiński projekt „Nowego Jedwabnego Szlaku”. Retoryka a rzeczywistość*, K. Iwanek, O. Pietrewicz (red.), Warszawa 2017, http://www.cbb.akademia.mil.pl/g2/oryginal/2017_08/raport-chinski-projekt-njs.pdf.

Chiny mogą zainwestować w krajach partycypujących nawet 4 biliony dolarów, choć nie mówi się tutaj dokładnie o strukturze czasowej tych nakładów.

Fundusz Synchronizacji Gospodarczej Chiny-Środkowa i Wschodnia Europa (CEEC-China) - jest to fundusz inwestycyjny utworzony w celu wspierania projektów infrastrukturalnych, przemysłowych i innowacyjnych w krajach uczestniczących w inicjatywie 17+1. Fundusz ten działa jako narzędzie finansowe dla realizacji projektów pomiędzy Chinami a krajami Europy Środkowej i Wschodniej. Kluczowe jego aspekty to wspólne inwestycje, zwłaszcza w obszarach, które są priorytetowe dla obu stron, takich jak infrastruktura, przemysł, innowacje technologiczne, energia czy ochrona środowiska. Niejednokrotnie fundusz też dąży do promowania współpracy publiczno-prywatnej (PPP) w celu lepszego wykorzystania zasobów i umiejętności sektora prywatnego, a także zmniejszenia obciążenia finansowego dla sektora publicznego. Początkowy kapitał Funduszu wynosi 10 miliardów euro. Wkłady pochodzą zarówno od rządu chińskiego, jak i od państw uczestniczących w inicjatywie 17+1 oraz od innych inwestorów, w tym międzynarodowych instytucji finansowych. Fundusz Synchronizacji Gospodarczej CEEC-China jest jednym z narzędzi, które mają na celu umocnienie współpracy gospodarczej między Chinami a krajami Europy Środkowej i Wschodniej²³³.

Jednym z głównych problemów jest obawa o zwiększenie zadłużenia krajów uczestniczących w inicjatywie 17+1 w wyniku realizacji projektów finansowanych przez fundusz. Pojawiają się także zarzuty dotyczące braku przejrzystości są często kierowane w stronę funduszu, zwłaszcza w odniesieniu do procesu wyboru projektów, warunków finansowania oraz monitorowania i egzekwowania umów. Niejasność tych procedur może prowadzić do problemów związanych z korupcją, niewłaściwym wykorzystaniem środków czy słabą jakością realizowanych projektów.

Na stronie internetowej funduszu można odnaleźć informacje o przykładowych inwestycjach w ramach niego poczynionych, takich jak:

- inwestycja w farmę wiatrową w Polsce. Transakcja ta zdobyła tytuł Najlepszej Transakcji Roku w zakresie odnawialnych źródeł energii podczas Szczytu Energetycznego CEE 2015 odbywającego się w Polsce;

---

²³³ Oficjalna strona internetowa China-Central And Eastern Europe Investment Cooperation Fund: http://china-ceefund.com/Template/background_9.html.

- inwestycja w spółkę zajmującą się elektrowniami fotowoltaicznymi w Czechach;
- inwestycja w grupę edukacyjną na Węgrzech, która pomogła tej grupie w realizacji planu globalizacji działań;
- Fundusz China-CEE zainwestował także w spółkę produkcyjną w Bułgarii²³⁴.

5. Analiza działania Chińskiej Republiki Ludowej względem państw regionu

Stosunek Chin do regionu Europy Środkowo-Wschodniej można opisać jako dążenie do zacieśnienia współpracy gospodarczej i politycznej. W ciągu ostatnich kilku lat Chiny coraz bardziej angażowały się w tej części Europy, uważając ją za strategicznie istotną w kontekście swojego globalnego wpływu i inicjatywy Pasa i Szlaku. Główne aspekty tej współpracy obejmują inwestycje, handel, infrastrukturę oraz wymianę kulturową.

- **Inwestycje:** Chiny inwestują w różne sektory gospodarki EŚW, takie jak energetyka, transport, przemysł czy technologie. Celem tych inwestycji jest nie tylko zwiększenie wpływów gospodarczych Chin w regionie, ale także budowanie sojuszy politycznych.
- **Handel:** Chiny dążą do zwiększenia handlu z krajami EŚW, aby zdywersyfikować swoje rynki zbytu i źródła surowców. Współpraca handlowa między Chinami a EŚW jest istotna dla obu stron. Chiny eksportują różnorodne towary, takie jak elektronika czy maszyny, podczas gdy kraje EŚW mogą zaoferować surowce oraz towary rolno-spożywcze.
- **Infrastruktura:** Chiny angażują się w rozwój infrastruktury w EŚW, szczególnie w kontekście BRI. Budowa dróg, linii kolejowych, portów i innych projektów infrastrukturalnych ma na celu stworzenie lepszych połączeń transportowych, które ułatwią handel i przepływ towarów między Chinami a Europą.
- **Wymiana kulturowa:** Chiny promują współpracę kulturalną, naukową i edukacyjną z krajami EŚW, co ma na celu wzmocnienie więzi między narodami i stworzenie podstaw do dalszej współpracy.

---

²³⁴ Ibidem.

Z roku na rok zmienia się krajobraz polityczny w Europie Środkowo-Wschodniej, a wraz z nim pozycja Chin w regionie. Komunistyczna Partia Chin (KPCh) przyjmuje oportunistyczne podejście do Europy Środkowo-Wschodniej (CEE). Tam, gdzie to możliwe, chińskie zabiegi skierowane są do rządów centralnych, a tam, gdzie to konieczne, do innych środków wpływów politycznych, kulturowych i ekonomicznych²³⁵. Po obiecującym i niekontrowersyjnym początku w 2012 roku - inicjatywa **16+1** spotkała się z dużym zainteresowaniem ze strony *think tanków*, decydentów i służb wywiadowczych. Jednakże w obliczu pogłębiającego się chłodu w stosunkach chińsko-amerykańskich, a następnie chińsko-unijnych, powstawały obawy, że Chiny dążą do podziału Europy i osłabienia sojuszu transatlantyckiego. Chiny minimalizowały swoje wysiłki, nie starając się zrozumieć złożonej lokalnej dynamiki władzy, różnic ekonomicznych, kulturowych, historycznych i geograficznych. To minimalistyczne podejście odnosiło początkowo umiarkowany sukces, gdy oferowało łatwe pieniądze przy niskich kosztach politycznych. Obecnie takie działania są mniej skuteczne i częściej zawodzą niż odnoszą sukcesy²³⁶.

Można stwierdzić, że podejściem Chin było „wypełnianie luk” względem państw regionu. Tam, gdzie pojawiała się okazja (na przykład w dostawie szczepionek i innych materiałów związanych z COVID-19), chiński rząd je oferował. Jeśli pojawiała się kusząca okazja inwestycyjna, wykorzystywano ją. Jeśli projekt infrastrukturalny przynosił znaczące i polityczne korzyści, Chiny wkraczały. Znow gdy w kraju panował antywesternizm, Chiny popierały go i starały się go wzmocnić. Luki te istniały z powodu niepowodzeń innych międzynarodowych instytucji i rządów (takich jak UE, Stany Zjednoczone czy Międzynarodowy Fundusz Walutowy). Chiny były tam, gdzie kraje i instytucje zachodnie zawodziły, na przykład wykorzystując rozczarowanie Bałkanów Zachodnich co do tematu ich przystąpienia do UE. Bez wątplenia bardziej podatne na chińskie wpływy były państwa poza dużymi organizacjami międzynarodowymi²³⁷. Niemniej i z drugiej strony należy podkreślić, że wiele nieoliberalnych rządów w regionie oportunistycznie wykorzystało chińskie

---

²³⁵ Z. Vörös, *Central and Eastern Europe in China's Foreign Policy*, Politics and Security of Central and Eastern Europe: Contemporary Challenges, Springer, Cham 2023, ss. 335-353, https://doi.org/10.1007/978-3-031-16419-4_17.

²³⁶ G. Grgić, *The changing dynamics...*, op. cit., ss. 216-238.

²³⁷ Z. Feng, *Internal and external factors affecting China-EU relations*, China International Strategy Review, 2022, 4(1), ss. 74-90.

wsparcie do swoich wewnętrznych celów politycznych. Na Węgrzech i w Serbii nieliberalne rządy chętnie korzystały z chińskiego wsparcia, by zwiększyć swój krajowy kapitał polityczny i jako „argument negocjacyjny” w stosunkach z UE i Stanami Zjednoczonymi. KPCh łatwiej było promować negatywną, antyzachodnią agendę niż pozytywną (prochińską) agendę²³⁸.

Można zaryzykować stwierdzeniem, że gdyby Serbia, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Macedonia Północna i Albania były już w UE lub były bardzo bliskie członkostwa, Chiny prawdopodobnie miałyby mniejsze możliwości wywierania wpływu (choć Niemcy, główny kraj UE, są doskonałym przykładem udanej chińskiej operacji wywierania wpływu). Jeżeli presja Zachodu już pohamowała upartą politykę zagraniczną Victora Orbána, węgierski przywódca byłby znacznie mniej skłonny do współpracy z chińskimi (i rosyjskimi) rządami. Gdyby inne państwa zachodnie przyjęły bardziej stanowczą postawę wobec Tajwanu, Litwa byłaby mniej narażona (bezkarny przymus ekonomiczny wobec Litwy jest postrzegany w Pekinie jako duży sukces). Gdyby istniejące instytucje akademickie właściwie nauczały języka chińskiego, kultury i historii, nie byłoby miejsca dla Instytutów Konfucjusza. Te niepowodzenia stworzyły okazję do chińskich działań dyplomatycznych typu „dziel i rządź”.

Z operacji wpływów chińskich w regionie Europy Środkowo-Wschodniej na pierwszy rzut oka wyłaniał się mało spójny wzorzec. Ich celem były duże kraje (Polska i Rumunia) oraz małe (Czarnogóra, Estonia czy Macedonia Północna). Czasami używały środków ekonomicznych (jak na Węgrzech i Bałkanach Zachodnich), a także kreowały przymusową presję jak na Litwie. Czasami posługiwały się dyplomacją *soft power* (Polska). Współgrały z lokalnymi celami politycznymi (Serbia i Węgry) i przeciwstawiały się im diametralnie (Czechy i Litwa). Działania te łączyło minimalne zaangażowanie i koncentracja tam, gdzie to możliwe, w ośrodkach władzy.

Od początku inwazji na Ukrainę państwa Europy Środkowo-Wschodniej wysyłają pomoc dla ukraińskich żołnierzy, organizują transport wyposażenia wojskowego i jednocześnie martwią się, czy na dłużej nie został zachwiany istniejący

---

²³⁸ B. Ramasamy, M. Yeung, *China's outward foreign direct investment (OFDI) to developing countries: the case of Central and Eastern Europe (CEE)*, *Journal of the Asia Pacific Economy*, 27(1), 2022, ss.124-146.

niegdyś pozorny stan bezpieczeństwa. Wydaje się, że Chiny niemal całkowicie ignorują zagrożenie i środowisko bezpieczeństwa tego regionu. Na marginesie Zimowych Igrzysk Olimpijskich w Pekinie w 2022 r. Xi i Putin podpisali wspólne porozumienie, w którym Chiny poparły Rosję w kwestii cofnięcia granic NATO do stanu sprzed 1997 r., całkowicie ignorując interesy bezpieczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej²³⁹. Niejawne poparcie Chin dla Rosji po inwazji zasiało głęboką nieufność wobec ich szacunku dla suwerenności narodów regionu.

Decyzja Chin o poparciu rosyjskich roszczeń dotyczących przeprojektowania europejskiej architektury bezpieczeństwa jest wyrazem rosnących obaw regionu co do intencji Chin. W rzeczywistości Pekin nie mógł znaleźć bardziej newralgicznego punktu do uderzenia. Państwa EŚW postrzegają NATO, a co za tym idzie Stany Zjednoczone jako kluczowego gwaranta bezpieczeństwa. Priorytetowo traktują bezpieczeństwo ze względu na swoją pamięć historyczną, na którą duży wpływ miało doświadczenie podporządkowania nazistowskim Niemcom i Związkowi Radzieckiemu w ostatnim stuleciu. Zasadniczo, podczas gdy preferencje ekonomiczne mogą być dyskutowane i restrukturyzowane jako politycznie odpowiednie, bezpieczeństwo nie podlega negocjacom. Rosyjska inwazja uwydatniła ten punkt, ponieważ kraje Europy Środkowo-Wschodniej w pobliżu Ukrainy zaczęły ponownie zastanawiać się nad swoimi niewystarczającymi wydatkami wojskowymi i rozważać umieszczenie amerykańskich baz na swoich terytoriach.

Odważne propozycje i działania podejmowane przez administracje państw bałtyckich, Polski, Czech, Słowacji i innych w stosunku do Rosji sygnalizują bardziej proaktywną i pewną siebie politykę zagraniczną w UE. Dla krajów, które dość często były postrzegane jako pozbawione ambicji kształtowania polityki UE, jest to ich własny rytuał przejścia. Kiedy w pełni przyjmą to doświadczenie, może się to nie skończyć na Rosji. Jeśli uznać, że Chiny wspierają rosyjskie dążenia do cofnięcia NATO przed rozszerzeniem z 1997 r., można się spodziewać, że Europa Środkowo-Wschodnia potraktuje Pekin jako jawne zagrożenie.

Sytuacja geopolityczna ukazała, że kraje Europy Środkowo-Wschodniej nadal polegają na gwarancji bezpieczeństwa USA, w szczególności w zakresie ochrony przed Rosją. Inwazja na Ukrainę zbliżyła do siebie Stany Zjednoczone i UE oraz

---

²³⁹ I. Karásková, *How China lost...*, op. cit.

ożywiła NATO²⁴⁰. Jednakowa malejąca lista wspólnych sojuszników Chin prawdopodobnie zwiększyła możliwość polepszenia relacji pomiędzy USA i Europą.

Coraz więcej krajów Europy Środkowo-Wschodniej zaczyna krytycznie odnosić się do Chin, i może to być korzystne dla jednej unijnej polityki wobec Chin²⁴¹. Jednak jak dotąd ani Polacy, Rumuni, Czesi czy Słowacy nie wykazują żadnych oznak przygotowania do wyjścia za Litwinów, Estończyków i Łotyszy poza drzwi 14+1. Paradoksalnie, niektórzy twierdzą, że ten obecnie osłabiony format polityczny może nadal przynosić regionowi pewne korzyści.

Dopóki w stosunkach chińsko-środkoeuropejskich rządził pragmatyzm, stosunki rozwijały się podczas regularnych negocjacji. Waszyngton był sceptyczny, a UE była tylko obserwatorem tego procesu, podczas gdy niektórzy dyplomaci z Europy Zachodniej wyrażali zaniepokojenie potencjalnym pojawieniem się chińskiego „konia trojańskiego” w regionie, ale to się nie zmaterializowało. Jednak dziś pragmatyzm i ekonomia zostały zastąpione bezpieczeństwem i wartościami – a nowa rzeczywistość wymusza przemyślenie starej polityki. Przeszło dziesięć lat temu kraje Europy Środkowo-Wschodniej postrzegały Chiny jako szansę gospodarczą. Sytuacja uległa zmianie, ponieważ większość krajów (z godnymi uwagi wyjątkami Węgier i Serbii) rozumie obecnie, że korzyści gospodarcze mogą być iluzoryczne, a także należy liczyć się ze znacznymi zagrożeniami politycznymi i bezpieczeństwa wynikającymi ze współpracy z Chinami.

6. Europa Środkowo-Wschodnia wobec chińskich działań w regionie

Chociaż zarówno Chiny, jak i kraje Europy Środkowo-Wschodniej były nominalnie częścią bloku komunistycznego w okresie zimnej wojny, wspólne zobowiązania ideologiczne nigdy nie wydawały się być siłą motywującą ich relacje²⁴². Można stwierdzić, że Chiny były zbyt odległe geograficznie, historycznie i ideowo. Nie mając znaczącego oddźwięku na politykę, kulturę oraz ekonomiczne wyobrażenia

---

²⁴⁰ J. Kurlantzick, *China's Failed Influence Efforts in Central and Eastern Europe*, Council on Foreign Relations, 2023, <https://www.cfr.org/blog/chinas-failed-influence-efforts-central-and-eastern-europe>.

²⁴¹ J. Yanfeng, T. Yu-Ting, L. Hualou, D. Wu, *Land consolidation: Comparative research between Europe and China*, Land Use Policy, vol. 112, <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105790>.

²⁴² Y. Zhong, *Does ideology matter? A case study...*, op. cit., ss. 463-477.

na ich temat - państw Europy Środkowo-Wschodniej²⁴³. W pewnym sensie większość państw Europy Środkowo-Wschodniej zaczęła angażować się we współpracę z Chinami na zasadzie relacji *ad hoc*²⁴⁴.

EŚW stała się ważną areną rywalizacji o wpływy między globalnymi, kluczowymi graczami, a wymiar technologiczny tego współzawodnictwa gwałtownie zyskał na znaczeniu. Obserwowane napięcia dotyczące budowy sieci 5G doskonale ilustrują ten proces. Wraz z ekspansją technologiczną poszczególnych graczy konflikty te będą narastać. W tym wymiarze region Europy Środkowo-Wschodniej staje się naturalnym obszarem geopolitycznej rywalizacji między USA i Chinami. Technologie cyfrowe (w tym 5G, AI, IoT) stają się najważniejszym czynnikiem inwestycyjnym BRI. Dlatego też państwa beneficjenci BRI starają się rozwijać autonomiczną ideę technologiczną w rozwiązaniach cyfrowych. Ma to zostać osiągnięte poprzez takie działania, jak powołanie w 2020 r. Koalicji Cyfrowej Europy Środkowo-Wschodniej²⁴⁵.

ChRL nie potrafi, choć próbuje wyartykułować chiński potencjał dla regionu. Prawie wszystkie chińskie ambasady w regionie EŚW założyły konta na Facebooku i Twitterze w drugiej połowie 2019 r. Celem tych kont było aktywne zaangażowanie się w promocję chińskiej wersji wydarzeń np. w przypadku Hongkongu. Chińskie ambasady również aktywnie publikowały informacje o „pomocy” medycznej udzielanej krajom Europy Środkowo-Wschodniej. Jednak tego typu działania w sieciach społecznościowych nie były dostosowane do odbiorców z Europy Środkowo-Wschodniej²⁴⁶. W związku z tym „dyplomacja maski” przyniosła odwrotny skutek niż chińska strona tego oczekiwała²⁴⁷.

Ciekawym przykładem jest także próba zorganizowania szczytu współpracy Chiny-EŚW w 2020 r., który został początkowo przełożony z powodu pandemii i wydawał się być odkładany na czas nieokreślony. Następnym z dowodów

---

²⁴³ E. Kavalski, *China in Central and Eastern Europe: The Unintended...*, op. cit.

²⁴⁴ A. Bailes, *China and Eastern...*, op. cit., ss. 222-242.

²⁴⁵ Instytucja ta pełni rolę doradcą dla rządów w tworzeniu regulacji i strategii współpracy w kwestiach cyfrowych. Strona polska zainicjowała projekt (Związek, Cyfrowa i Polska), zapraszając firmy z sektora technologicznego z regionu CEE. Organizacja składa się z 14 firm zajmujących się technologiami cyfrowymi i kreatywnymi z 11 krajów regionu (Polski, Bułgarii, Chorwacji, Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Węgier).

²⁴⁶ P. Nyiri, *Chinese Migration in Eastern Europe*, *International Migration*, 2003, 41(3), s. 239-265, doi:10.1111/1468-2435.00248239-65.

²⁴⁷ A. Brinza, *China Doesn't Understand Europe*, „The Diplomat”, 2020, <https://thediplomat.com/2020/09/china-doesnt-understand-europe-and-it-shows/>.

relacyjnych problemów jest fakt, że tylko Serbia, Węgry i Grecja (ze wszystkich państw Europy Środkowo-Wschodniej) zgodziły się wziąć udział w wideokonferencji wysokiego szczebla *Belt and Road International Cooperation* w czerwcu 2020 roku. Jednocześnie 11 z 17 państw Europy Środkowo-Wschodniej podpisało wspólne oświadczenie ONZ krytykujące Chiny za łamanie praw człowieka w Sinciang, Tybecie i Hongkongu²⁴⁸. Można było zaobserwować pewnego rodzaju rozłam na tych aktorów, którzy stoją po stronie Chin (głównie Serbii i Węgier) oraz na tych podejrzliwych wobec Chin (większość pozostałych uczestników współpracy 17+1). Warto podkreślić więc, że państwami o najsilniejszym negatywnym postrzeganiu Chin w regionie całej Europy Środkowo-Wschodniej wydają się być Słowacja i kraje bałtyckie, natomiast najbardziej pozytywnie nastawione do dalszej kooperacji są Serbia, Węgry i Grecja²⁴⁹. Wszystkie pozostałe kraje Europy Środkowo-Wschodniej znajdują się pomiędzy tymi dwiema grupami krajów, a większość z nich wydaje się zbliżać do ujemnego spektrum postrzegania tych relacji.

Handel i inwestycje Chin w Europie Środkowo-Wschodniej oraz na Bałkanach wykazują tendencję wzrostową. Jednakże, w porównaniu do relacji handlowych z Unią Europejską lub wewnątrz niej, mają one raczej charakter uzupełniający i marginalny, ponieważ chiński kapitał stanowi jedynie 1–2% wszystkich inwestycji zagranicznych w tych krajach. Największe zaangażowanie Chin skupia się na Niemczech, Francji i Wielkiej Brytanii. Wśród krajów regionu, Węgry i Polska przyciągnęły odpowiednio 40% i 20% całkowitych chińskich inwestycji w ostatnich latach. Natomiast Serbia zdobyła 2/3 całego chińskiego kapitału przeznaczonego dla państw spoza UE w tym regionie²⁵⁰.

Warto też zauważyć, że poparcie społeczne wśród mieszkańców krajów EŚW nie popiera entuzjastycznej prochińskiej polityki niektórych ich rządów. Według niedawnego sondażu Eurobarometru tylko 40% Węgier i 25% Czechów pozytywnie postrzega Chiny, podczas gdy średnia UE wynosi 32%²⁵¹. To samo dotyczyło

---

²⁴⁸ L. Charbonneau, *39 Countries at UN Express 'Grave Concerns' About China's Abuses*, Human Rights Watch, 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/10/06/39-countries-un-express-grave-concerns-about-chinas-abuses..>

²⁴⁹ E. Kavalski, *Quo Vadis Cooperation Between China and Eastern Europe in the Era of COVID-19?*, *World Affairs*, 184(1), 2021, ss. 33-56, <https://doi.org/10.1177/0043820021991116>.

²⁵⁰ A. Spisak, *EU uneasy over China's efforts to woo central and eastern European states*, "Financial Times", 2017, <https://www.ft.com/content/2e98f6f4-089d-11e7-ac5a-903b21361b43>.

²⁵¹ European Commission, Special Eurobarometer 467, 2018, <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/81733>, s. 81.

dyskursu publicznego. W ramach projektu ChinfluenCE przeanalizowano blisko 10 000 artykułów opublikowanych na temat Chin w Czechach, na Węgrzech i Słowacji w latach 2010–2017. Według wyników opinie negatywne zdecydowanie przeważały nad pozytywnymi²⁵².

Należy wyróżnić negatywne przykłady dyskursu politycznego względem Chin. Do negatywnych stron tych relacji, należą:

- **Brak przejrzystości działań:** Wiele inwestycji chińskich w regionie EŚW jest krytykowane za brak przejrzystości i odpowiedzialności. Istnieje obawa, że Chiny mogą wykorzystywać te inwestycje do uzyskania nieproporcjonalnego wpływu na politykę i gospodarkę krajów EŚW. **Przykładem jest:** inwestycja w budowę elektrowni jądrowej w Rumunii, która wzbudziła kontrowersje związane z przestrzeganiem zasad konkurencji i zagrożeniem dla bezpieczeństwa energetycznego.
- **Dyplomacja oparta o „pułapkę zadłużenia”:** Chiny są często oskarżane o udzielanie kredytów na korzystnych warunkach, które są trudne do spłaty. W rezultacie kraje EŚW mogą popaść w długotrwałe zależności od Chin, co wpływa na ich zdolność do samodzielnego podejmowania decyzji. **Przykładem jest:** projekt kolejowy pomiędzy Budapesztem a Belgradem, który został sfinansowany przez Chiny i wzbudził obawy o zrównoważenie długu Węgier.
- **Dumping i nieuczciwa konkurencja:** Firmy chińskie są często oskarżane o stosowanie praktyk dumpingu, czyli sprzedaży towarów po cenach niższych od kosztów produkcji, co prowadzi do nieuczciwej konkurencji z lokalnymi przedsiębiorstwami. Ponadto niektóre chińskie firmy działające w EŚW zostały oskarżone o naruszenie praw własności intelektualnej oraz otrzymywanie nieuczciwych subsydiów od swojego rządu.
- **Zagrożenie bezpieczeństwa i szpiegostwa:** Rosnąca obecność chińskich firm technologicznych, takich jak Huawei, w EŚW wzbudza obawy o bezpieczeństwo narodowe. Istnieje obawa, że Chiny mogą wykorzystywać te firmy do szpiegostwa lub sabotażu infrastruktury krytycznej. W odpowiedzi na te obawy niektóre kraje,

---

²⁵² I. Karásková, T. Matura, R. Turcsányi, M. Šimalčík, *Central Europe for Sale: The Politics of China's Influence*. AMO Policy Paper, no. 3, 2018, https://mapinfluence.eu/wp-content/uploads/2018/04/AMO_central-europe-for-sale-the-politics-of-chinese-influence-1.pdf.

jak Polska, zdecydowały się na wykluczenie Huawei z budowy swojej infrastruktury sieci 5G.

- **Naruszenie praw człowieka:** Współpraca z Chinami może prowadzić do legitymacji działań rządu chińskiego, które są krytykowane za naruszenie praw człowieka, takie jak represje wobec mniejszości etnicznych (np. Ujgurów w Xinjiang) czy ograniczenia wolności słowa i demokracji. Kraje EŚW mogą być niechętne do poruszania tych kwestii w dialogu z Chinami, aby nie narażać się na utratę inwestycji czy preferencyjnych warunków handlowych. Ta sytuacja prowadzi do dylematu moralnego, w którym kraje EŚW muszą zdecydować czy warto kontynuować współpracę z Chinami, mimo ich kontrowersyjnych praktyk.
- **Geopolityczne napięcia:** Współpraca z Chinami może prowadzić do napięć geopolitycznych między krajami EŚW a ich tradycyjnymi sojusznikami, takimi jak Stany Zjednoczone czy Unia Europejska. Kraje te mogą być zaniepokojone rosnącym wpływem Chin w regionie oraz potencjalnym osłabieniem jedności Europy Środkowo-Wschodniej. To z kolei może wpłynąć na zdolność krajów EŚW do wspólnego przeciwdziałania zagrożeniom i wyzwaniom, takim jak rosnący nacjonalizm, migracja czy zmiany klimatyczne.

W związku z tym stosunki Chin z krajami Europy Środkowo-Wschodniej mają swoje negatywne aspekty, które mogą prowadzić do konfliktów interesów i wartości. Kluczowym wyzwaniem dla krajów EŚW jest zatem znalezienie równowagi między korzyściami wynikającymi ze współpracy z Chinami a dążeniem do zachowania suwerenności, niezależności oraz przestrzegania zasad demokracji i praw człowieka²⁵³.

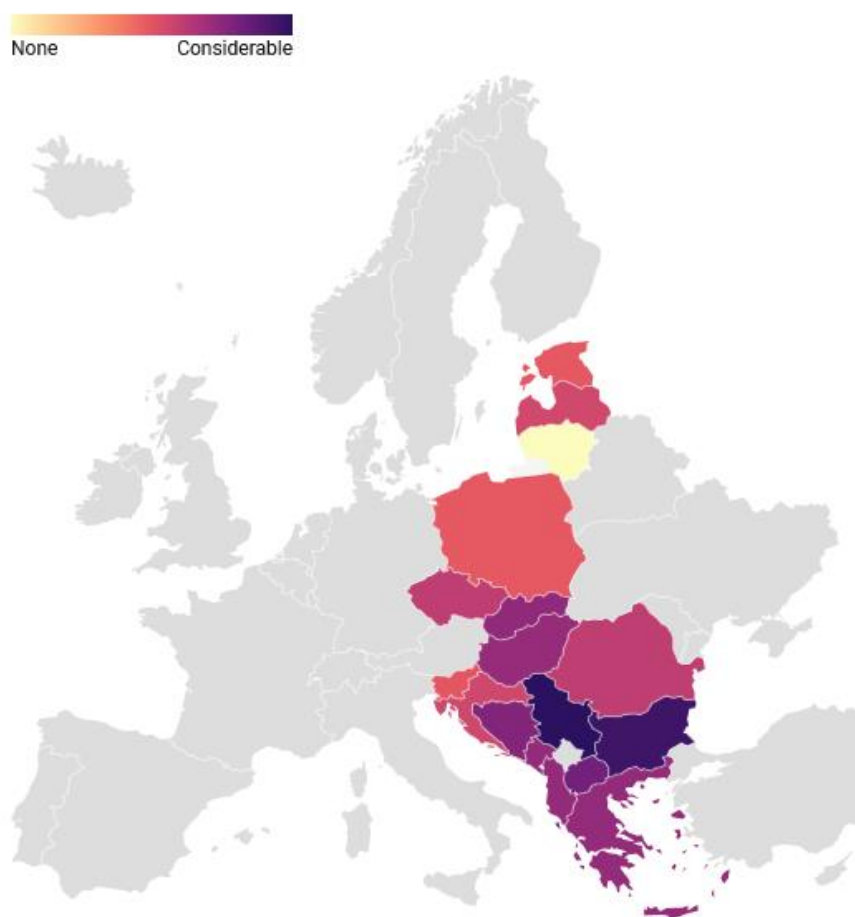
Chiny stosują strategię ofensywnego merkantyizmu politycznego wobec państw Europy Środkowo-Wschodniej. Decyzje dotyczące poziomu ich zaangażowania w poszczególnych krajach są kształtowane przez racjonalność polityczno-ekonomiczną, z preferencją dla państw leżących na szlaku inicjatywy Pasa i Szlaku, który prowadzi do Europy Zachodniej. W celu uzyskania przychylności lokalnych władz oraz zapewnienia bezpieczeństwa dla kluczowego projektu, jakim

---

²⁵³ E. Smolar, *Europa Środkowo-Wschodnia wobec Chin. Win-win czy oportunistyczni klienci?*, Rocznik Strategiczny, no. 27, 2022, ss. 462-483.

jest BRI, Chiny są gotowe alokować znaczne, choć dla nich marginalne, środki finansowe. Chińskie władze i korporacje, podejmując decyzje o zaangażowaniu, kierują się przede wszystkim intencją wzmocnienia własnych łańcuchów dostaw oraz koniecznością spełnienia oczekiwań państw partnerskich w zakresie inwestycji i eksportu ich produktów²⁵⁴.

Mapa 2. Poziom wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej

Źródło: B. Dubow, S. Greene, S. J. Rzegocki, *Tracking Chinese Online Influence in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis, 2022, <https://cepa.org/comprehensive-reports/tracking-chinese-online-influence-in-central-and-eastern-europe>²⁵⁵.

²⁵⁴ Ibidem.

²⁵⁵ W ramach projektu #CCPinCEE - CEPA ściśle współpracowała z firmą Omelas i 17 ekspertami krajowymi w celu stworzenia pulpitu nawigacyjnego do analizy wpływu. CEPA i Omelas zgromadziły ponad 30 wskaźników, które pochodzą zarówno z mediów stworzonych przez KPCh, jak i mediów krajowych odnoszących się do Chin, i przetestowały, które z tych najlepiej przewidywały dane ankietowe na temat przychylności każdego kraju wobec Chin. Aby zrozumieć zakres wpływu online w każdym kraju, CEPA i Omelas przeanalizowały ponad 820 000 postów w mediach społecznościowych, wiadomości w aplikacjach komunikacyjnych i artykuły online opublikowane od 1 października 2021 r. do 1 kwietnia 2022 r. z krajów, które obecnie lub były częścią inicjatywy 17+1. Każdy poziom reprezentuje intensywność wpływów KPCh w każdym kraju. Zob. szerzej: B. Dubow, S. Greene, S. J. Rzegocki, *Tracking Chinese Online...*, op. cit.

Jak ukazuje mapa, Litwa ma najniższy poziom wpływów w całym regionie, głównie z powodu dwóch czynników. Po pierwsze, wycofanie się Litwy z ówczesnej inicjatywy 17+1 (obecnie 14+1), a po drugie otwarcie ambasady Tajwanu w Wilnie, co spotkało się z ostrym sprzeciwem Pekinu. Wydarzenia te nadwyrężyły i drastycznie zmniejszyły zaangażowanie Chin na Litwie do niemal zerowego poziomu. Mapa obrazuje, że kraje spoza Unii Europejskiej są znacznie bardziej podatne na chińskie wpływy, ponieważ Chiny wykorzystują „luki”, którym nie zaradziły rządy krajowe lub organizacje międzynarodowe. W szczególności KPCh ma silną kontrolę nad przestrzenią informacyjną na Bałkanach, ponieważ Pekin inwestuje w projekty infrastrukturalne w całym regionie, wiążąc ekonomicznie te kraje z sobą. Jedną ze strategii ekonomicznych, którą KPCh wykorzystuje do budowania znaczących wpływów i dźwigni, jest polityka pułapek zadłużenia, która jest zauważalna, np. w Czarnogórze.

Pomimo najlepszych wysiłków Pekinu w celu zbudowania wpływów, KPCh odniosła sukces tylko w niektórych krajach Europy Środkowej i Wschodniej, zazwyczaj w tych, w których miała już znaczące wpływy. Według sondaży Gallupa przeprowadzonych w 2020 i 2021 roku, pozytywne nastawienie społeczeństwa do Chin znacznie się obniżyło²⁵⁶. Nastąpił jednak wzrost pozytywnych opinii publicznej w krajach bałkańskich, głównie za sprawą pomocy COVID-19, jaką Chiny przekazały tym krajom.

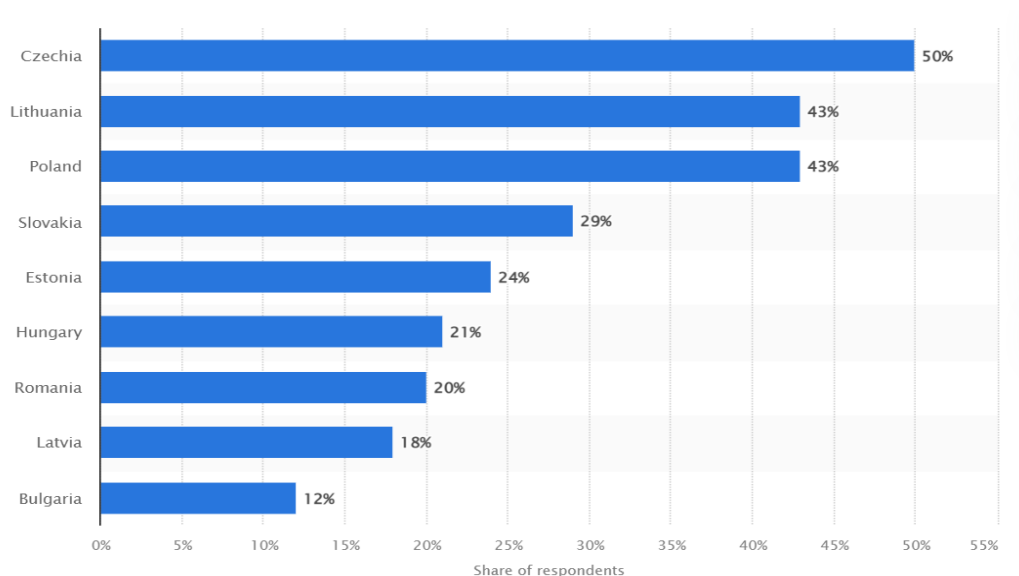
Poniższy wykres opracowany przez *Statista Research Department* 1 lipca 2022 r. przedstawia poziom poczucia zagrożenia względem Chin przez wybrane państwa CEE. Jak można zauważyć w marcu 2022 r. połowa respondentów w Czechach postrzegala Chiny jako zagrożenie dla bezpieczeństwa swojego kraju, co stanowiło największy odsetek w Europie Środkowo-Wschodniej (CEE). W Polsce nieco mniej obywateli uważało, że Chiny stanowią jakiegokolwiek zagrożenie – 43%. Natomiast w najmniejszym stopniu obawiają się Chin w Bułgarii.

---

²⁵⁶ Ibidem.

Schemat 10. Wyniki ankiet na temat postrzegania Chin jako zagrożenia dla bezpieczeństwa wybranych krajów CEE

Źródło: Statista Research Department, 2022.

Wraz z kryzysem zadłużeniowym w Grecji i wybuchem kryzysu zadłużeniowego w strefie euro, gospodarka europejska uległa destabilizacji. W tym kontekście rozwój gospodarczy krajów Europy Środkowo-Wschodniej stoi przed poważnym wyzwaniem i jest uzależniony głównie od rozwiniętych krajów Europy Zachodniej. W obliczu kryzysu zadłużenia te rozwinięte kraje Europy Zachodniej nie są w stanie przezwyciężyć spowolnienia gospodarczego i tym samym jeszcze mniej uwagi poświęcają rozwojowi krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Aby ożywić rozwój gospodarczy, kraje EŚW w strategii współpracy międzynarodowej odwracają się od "patrzenia na Zachód" do "patrzenia na Wschód"²⁵⁷, z zamiarem wzmocnienia witalności gospodarczej i pobudzenia wzrostu gospodarczego dzięki współpracy z Chinami.

²⁵⁷ Z. Liu, *The Pragmatic Cooperation Between China and CEE: Characteristics, Problems and Policy Suggestions*, Working Paper Series on European Studies, Institute of European Studies, Chinese Academy of Social Sciences, 2013, 7(6).

Rozdział IV. Przemiany gospodarcze Chińskiej Republiki Ludowej

1. Transformacja gospodarcza Chin

Chińska Republika Ludowa, od czasu wprowadzenia reform gospodarczych w 1978 roku, przeszła przez transformację, która była jedną z najbardziej znaczących w historii współczesnej gospodarki światowej. To przeobrażenie zostało zapoczątkowane przez Deng Xiaopinga, który odszedł od dotychczasowej, ortodoksyjnej marksistowskiej doktryny gospodarczej na rzecz bardziej elastycznych i rynkowych podejść. Wcześniej gospodarka Chin była zdominowana przez centralne planowanie i kolektywizację, co prowadziło do licznych niewydajności i trudności gospodarczych.

Reformy rozpoczęły się od decentralizacji decyzji gospodarczych i wprowadzenia elementów rynku w rolnictwie. To pozwoliło na zwiększenie produkcji i efektywności, jak wyjaśnia Justin Yifu Lin w swojej pracy „Demystifying the Chinese Economy”²⁵⁸. Lin analizuje, jak zmiana modelu produkcji rolniczej, od kolektywnego do opartego na systemie odpowiedzialności rodzinnej, znacznie zwiększyła wydajność i dobrobyt na obszarach wiejskich.

Kolejnym etapem była reforma przemysłu. Gospodarka Chin zaczęła stopniowo otwierać się na zagraniczne inwestycje i technologie, co opisuje Barry Naughton w „The Chinese Economy: Transitions and Growth”²⁵⁹. Ten krok umożliwił szybką industrializację i modernizację, a także stworzył podstawy dla wybuchowego wzrostu eksportu. W tym okresie, Chiny zaczęły przechodzić od gospodarki opartej na rolnictwie do gospodarki skoncentrowanej na produkcji i eksportowaniu dóbr.

Z biegiem lat, jak zauważa Nicholas R. Lardy w „Markets Over Mao: The Rise of Private Business in China”²⁶⁰, rozwijał się również sektor prywatny. Reformy pozwoliły na powstanie i rozkwit prywatnej przedsiębiorczości, co stało się ważnym

---

²⁵⁸ J. Y. Lin, *Demystifying the Chinese Economy*. Cambridge University Press, 2012.

²⁵⁹ B. Naughton, *The Chinese Economy: Transitions and Growth*, MIT Press, 2007.

²⁶⁰ N. R. Lardy, *Markets Over Mao: The Rise of Private Business in China*, Peterson Institute for International Economics, 2014.

motorem wzrostu gospodarczego. Ta zmiana odgrywała kluczową rolę w transformacji Chin w globalną potęgę gospodarczą²⁶¹.

Istotnym aspektem tej transformacji, jest rosnące skupienie Chin na innowacjach i technologii. Jak wskazuje Yasheng Huang w „Capitalism with Chinese Characteristics”, gospodarka chińska ewoluje w kierunku modelu bardziej zależnego od innowacji, badań i rozwoju²⁶². Ten przeskok technologiczny jest kluczowy dla dalszego rozwoju i uniknięcia pułapki średniego dochodu.

Transformacja gospodarcza Chińskiej Republiki Ludowej jest złożonym i wielowymiarowym procesem, który zrewolucjonizował zarówno wewnętrzną strukturę gospodarczą kraju, jak i jego miejsce w globalnym systemie gospodarczym. Od rolnictwa do innowacji, od centralnego planowania do rynkowego dynamizmu – te zmiany stanowią jedną z najbardziej niezwykłych historii gospodarczych współczesnego świata.

Poniżej w jeszcze bardziej przejrzysty sposób wyznaczono kluczowe etapy rozwoju chińskiej gospodarki.

Tabela 11. Etapy rozwoju chińskiej gospodarki

Etapy rozwoju chińskiej gospodarki	
Okres od 1949 do 1978 roku	W 1949 roku komunistyczne siły pod wodzą Mao Zedonga założyły Chińską Republikę Ludową, wprowadzając jednopartyjne rządy i gospodarkę planową. W tym czasie, Chiny przeprowadziły szereg reform, które miały na celu upaństwowienie przemysłu, kolektywizację rolnictwa, i stworzenie podstaw edukacji oraz opieki zdrowotnej dla ludności. Eksperymenty gospodarcze, takie jak Wielki Skok Naprzód (1958-1961) i Rewolucja Kulturalna (1966-1976), miały skutki uboczne, w tym znaczne straty ludnościowe i stagnację gospodarczą.
Reformy Deng Xiaopinga (1978-1990)	Deng Xiaoping, który zyskał władzę po śmierci Mao, wprowadził szereg reform gospodarczych, które miały na celu modernizację i otwarcie gospodarki na świat. Reformy te obejmowały decentralizację planowania gospodarczego, tworzenie specjalnych stref ekonomicznych, zachęcanie do inwestycji zagranicznych oraz dążenie

²⁶¹ E. Cieślak, *Efekt smoka: Skutki ekspansji gospodarczej Chin po 1978 roku*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, 2012.

²⁶² Y. Huang, *Capitalism with Chinese Characteristics: Entrepreneurship and the State*, Cambridge University Press, 2008.

	do rozwoju handlu zagranicznego. W rezultacie, Chiny zaczęły doświadczać szybkiego wzrostu gospodarczego, przekształcając się z biednego rolniczego kraju w przemysłowego giganta.
Wejście do WTO (2001)	W 2001 roku, Chiny przystąpiły do Światowej Organizacji Handlu (WTO), co przyczyniło się do dalszego otwarcia gospodarki chińskiej na światowy rynek. Wraz z przyciąganiem zagranicznych inwestycji i rozwojem sektora eksportowego, Chiny zaczęły osiągać niezwykle wysokie stopy wzrostu gospodarczego, sięgające nawet dwucyfrowych wartości.
Gospodarka chińska w XXI wieku	W ostatnich latach gospodarka chińska przeszła kolejną transformację, skupiając się na innowacjach, usługach, konsumpcji wewnętrznej i zrównoważonym rozwoju. Choć tempo wzrostu gospodarczego nieco zwolniło, Chiny wciąż pozostają jednym z najszybciej rozwijających się krajów na świecie. Według danych z 2021 roku, Chiny stały się drugą co do wielkości gospodarką świata, tuż za Stanami Zjednoczonymi, z PKB sięgającym ponad 14 bilionów dolarów amerykańskich. Chiny są również największym światowym eksporterem towarów i drugim co do wielkości importerem.

Źródło: Opracowanie własne

Zapoczątkowany w 2008 roku kryzys gospodarczy wywołał wiele pytań i wyzwań, które stanęły przed światem nauki. Jednym z głównych tematów debaty stała się trwałość globalizacji. Obecnie dyskusje nie koncentrują się na tym, kto popiera, a kto sprzeciwia się globalizacji, lecz na tym, jak zmienić jej zasady, aby były bardziej sprawiedliwe. Warto przyjrzeć się książce czołowego ekonomisty, Josepha Stiglitz, pt. „Wizja sprawiedliwej globalizacji”²⁶³. Stiglitz podnosi temat globalizacji w kontekście kryzysu, choć jego prace na ten temat powstały przed jego wybuchem. Twierdzi, że obecne zasady globalizacji są niesprawiedliwe, faworyzując kraje wysoko rozwinięte kosztem innych. Autor w ciekawy sposób zauważa, że globalizacja nie powinna sprowadzać się do amerykańskiej polityki gospodarczej czy kultury, co jednak często ma miejsce. Stiglitz wyraża optymizm, że możliwe jest stworzenie bardziej sprawiedliwego świata. Jego zdaniem jednym z najpoważniejszych problemów wynikających z globalizacji jest to, że rozwój gospodarczy wyprzedził

²⁶³ J. Stiglitz, *Wizja sprawiedliwej globalizacji. Propozycje usprawnień*, PWN, Warszawa 2007.

rozwój polityczny. W efekcie mamy do czynienia z chaotycznym i nieskoordynowanym systemem globalnego zarządzania, bez jednego globalnego rządu, ale z wieloma instytucjami i porozumieniami, które zajmują się różnymi problemami.

W tym kontekście warto również zwrócić uwagę na dynamiczny wzrost gospodarczy Chin, który stanowi istotny element współczesnej globalizacji. Chiny, dzięki swojej strategii reform i otwarcia, stały się jednym z głównych beneficjentów globalnego systemu ekonomicznego. Ich rosnąca siła gospodarcza i polityczna wpływa na kształtowanie nowych zasad globalizacji, które mogą stać się bardziej zrównoważone. Chiny proponują alternatywne modele rozwoju gospodarczego, które przyciągają kraje rozwijające się, zmęczone dominacją zachodnich modeli. Stiglitz podkreśla potrzebę powołania silnych instytucji międzynarodowych, które byłyby w stanie sprostać wyzwaniom związanym z globalizacją gospodarczą²⁶⁴. Jego zdaniem tylko poprzez stworzenie bardziej sprawiedliwego i zorganizowanego systemu globalnego zarządzania można zapewnić, że globalizacja przyniesie korzyści wszystkim krajom, a nie tylko tym najbogatszym.

Na szczególną uwagę zasługują również rozważania Grzegorza Kołodki. Według niego, Chiny wyjątkowo umiejętnie potrafią łączyć politykę transformacji systemowej z polityką rozwoju. Chińskie reformy nie zostały w tyle w erze współczesnej globalizacji²⁶⁵. Jak zauważa Robert Kagan, rosnące zaangażowanie Chin w globalną gospodarkę i ich zależność od innych uczestników handlu sprawiły, że stały się one odpowiedzialnym państwem w kontekście udziału w światowej gospodarce²⁶⁶. Chińczycy mieli i nadal mają ogromny interes w utrzymaniu stabilnej i dobrze funkcjonującej gospodarki światowej. Warto również zdać sobie sprawę, że świat zewnętrzny odegrał i nadal odgrywa istotną rolę w transformacji gospodarczej Chin²⁶⁷.

Tempo i skala transformacji gospodarczej Chin nie mają precedensu historycznego²⁶⁸. Chiński wzrost gospodarczy z poprzednich trzech i pół dekady opierał się na kilku kluczowych czynnikach: sekwencji rynkowo zorientowanych

---

²⁶⁴ Ibidem.

²⁶⁵ G. W. Kołodko, *Wędrujący świat*, Wydawnictwo Prószyński i S-ka, 2008, ss. 233 – 234.

²⁶⁶ R. Kagan, *Powrót historii...*, op. cit., s. 31.

²⁶⁷ R. Kuźniar, *Cztery role Ameryki*, *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 2017, 14(3), ss. 101-117.

²⁶⁸ X. Zhu, *Understanding China's Growth: Past, Present, and Future*, *Journal of Economic Perspectives*, 2012, 26(4), ss. 103-124.

reform instytucjonalnych, w tym otwartości na handel międzynarodowy i inwestycje bezpośrednie, w połączeniu z niskimi płacami i korzystną strukturą demograficzną²⁶⁹.

Zainicjowane pod koniec lat 70. XX w. przez przywódcę ChRL Deng'a Xiaoping'a reformy gospodarcze oraz polityka włączenia się w procesy globalizacji spowodowały dynamiczny rozwój chińskiej gospodarki oraz wzmocniły pozycję tego państwa na świecie. Najważniejszym impulsem, który przyczynił się do wzrostu wymiany handlowej było przyjęcie ChRL do Światowej Organizacji Handlu w 2001 roku i związana z tym stopniowa liberalizacja handlu tego państwa²⁷⁰. Gospodarka Chin przeszła z systemu gospodarki centralnie planowanej do systemu gospodarki rynkowej²⁷¹. Obecnie Chiny pretendują do miana równorzędnego partnera dla Stanów Zjednoczonych. Już w 2014 r. udało im się wyprzedzić USA według wskaźnika Produktu Krajowego Brutto (PKB) skorygowanego o realny parytet siły nabywczej²⁷². Jednakże w wymiarze nominalnym wciąż USA wyprzedzają Chiny²⁷³. Niektórzy analitycy szacują, że w trzeciej lub najpóźniej czwartej dekadzie obecnego stulecia Stany Zjednoczone utracą tą pozycję²⁷⁴. Jak na razie Chiny miały najszybciej rozwijającą się gospodarkę na świecie, a stopy wzrostu wynosiły średnio 6% w ciągu 30 lat²⁷⁵. Pandemia jednak bardzo je spowolniła. Należy podkreślić, że na wpływ rozwoju gospodarczego ChRL ma ogrom terytorialny tego państwa, bowiem prowincje przybrzeżne Chin są bardziej uprzemysłowione, podczas gdy regiony centralne są mniej rozwinięte. Chińskie zasoby naturalne osiągają szacunkową wartość 23 bilionów dolarów, z czego 90% to węgiel i metale ziem rzadkich²⁷⁶. Chiny mają również największe na świecie aktywa sektora bankowego w wysokości

---

²⁶⁹ S. J. Wei, X. Zhuan, Z. Xie, *From 'Made in China' to 'Innovated in China': Necessity, Prospect, and Challenges*, *Journal of Economic Perspectives*, 2017, 31(1), ss. 49-70.

²⁷⁰ T. Kamiński, *Sypiając ze smokiem...*, op. cit.

²⁷¹ *Economy China*, The World Factbook Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ch.html>.

²⁷² A. Willige, *The world's top economy: the US vs. China in five charts*, World Economic Forum, 2016, <https://www.weforum.org/agenda/2016/12/the-world-s-top-economy-the-us-vs-china-in-five-charts/>.

²⁷³ *Report for Selected Countries and Subjects*, World Economic Outlook Database, International Monetary Fund, October 2018, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=53&pr.y=8&sy=2017&ey=2018&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=924&s=NGDPD%2CPPPGDP%2CNGDPDPC%2CPPPPC&grp=0&a=>.

²⁷⁴ *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, National Intelligence Council, Washington DC, https://cgsr.llnl.gov/content/assets/docs/Global_Trends_2030-NIC-US-Dec12.pdf.

²⁷⁵ N. D. Schwartz, R. Abrams, *Advisers Work to Calm Fearful Investors*, "The New York Times", 2015, <https://www.nytimes.com/2015/08/25/business/dealbook/advisers-work-to-calm-fearful-investors.html>.

²⁷⁶ C. Anthony, *10 Countries With The Most Natural Resources*, Investopedia, <https://www.investopedia.com/articles/markets-economy/090516/10-countries-most-natural-resources.asp>.

39,93 biliona USD i 27,39 biliona USD w depozytach ogółem²⁷⁷. Chiny mają drugą na świecie liczbę miliarderów z całkowitym majątkiem wynoszącym 996 miliardów USD²⁷⁸.

Pytanie, czy Stany Zjednoczone czy Chiny staną się wiodącą gospodarką świata, jest złożone i zależy od różnych czynników, w tym tempa wzrostu gospodarczego, postępu technologicznego i rozwoju geopolitycznego. Zgodnie z różnymi prognozami i analizami, harmonogramy i prawdopodobieństwo prześcignięcia przez Chiny Stanów Zjednoczonych jako największej gospodarki świata różnią się. Raport brytyjskiej firmy konsultingowej Centre for Economics and Business Research (CEBR) przewiduje, że PKB Chin będzie rosło średnio o 5,7% rocznie do 2025 roku, a następnie o 4,7% rocznie do 2030 roku. CEBR prognozuje, że Chiny, obecnie druga co do wielkości gospodarka świata, mogą prześcignąć gospodarkę USA do 2030 roku. Prognoza ta jest zgodna z podobnymi przewidywaniami firm takich jak Euler Hermes²⁷⁹. Inną perspektywę przedstawia Goldman Sachs, który prognozuje, że Chiny prześcigną USA jako największą gospodarkę świata około 2035 roku. Goldman Sachs zauważa również, że globalny środek ciężkości gospodarczego przesuwa się w kierunku Azji, przy czym Indie mają stać się drugą co do wielkości gospodarką świata do 2075 roku. Raport wspomina, że globalny wzrost gospodarczy ma zwolnić z powodu spowolnienia przyrostu naturalnego na świecie i osłabienia produktywności związanego ze spowolnieniem globalizacji i postępu technologicznego²⁸⁰.

Te prognozy ilustrują dynamiczną i ewoluującą naturę globalnego przywództwa gospodarczego. Chociaż trajektoria wzrostu Chin sugeruje, że mogą one prześcignąć USA jako największą gospodarkę świata w ciągu najbliższej dekady lub nieco później, wynik ten nie jest gwarantowany i będzie zależał od szeregu czynników gospodarczych, politycznych i społecznych. Ponadto, status posiadania największej gospodarki nie przekłada się automatycznie na wyższość we wszystkich aspektach globalnego wpływu i mocy.

---

²⁷⁷ B. Xiang, *China's banking...*, op. cit.

²⁷⁸ A. Adamczyk, *The US is home to more billionaires than China, Germany and Russia combined*, CNBC, 2019, <https://www.cnbc.com/2019/05/09/the-countries-with-the-largest-number-of-billionaires.html>.

²⁷⁹ R. Jennings, *China's Economy Could Overtake US Economy by 2030*, <https://www.voanews.com/a/chinas-economy-could-overtake-us-economy-by-2030/6380892.html>.

²⁸⁰ D. Kamel, *China to overtake US as world's largest economy by 2035*, "The National News", 2022, <https://www.thenationalnews.com/business/economy/2022/12/26/china-to-overtake-us-as-worlds-largest-economy-by-2035/>.

2. Sytuacja gospodarcza Chińskiej Republiki Ludowej po pandemii

Ocena polityki gospodarczej Chin i perspektyw wzrostu za pierwszy kwartał 2024 r. jest utrudniona ze względu na niejasny obraz roku 2023. W I kwartale 2023 r. oczekiwano ożywienia, jednak już w II kwartale pojawiły się wątpliwości. Debata na temat przyczyn spowolnienia w Chinach trwa nadal, nawet gdy cykl koniunktury znajduje się w najniższym punkcie. Trudność polega na tym, że oficjalne chińskie statystyki wciąż nie potwierdzają tej rzeczywistości. Do końca 2023 roku i na początku 2024 r. Pekin w dalszym ciągu odnotowywał wyniki powyżej celu na 2023 r., jakim jest wzrost PKB na poziomie 5%, pomimo toczącej się walki o wprowadzenie nadzwyczajnych środków wsparcia, w tym ratunku dla deweloperów, śródrocznego wzrostu deficytu budżetowego pułapu, łagodzenia polityki pieniężnej i innych rodzajów ratowania gospodarki. Wraz z nadejściem roku 2024 do zestawu dodawane są nowe, awaryjne „koła ratunkowe” mające na celu wsparcie rynków akcji, co jest kolejnym sygnałem, że nie wszystko jest w porządku.

Co zaskakujące pod koniec 2023 r. MFW i inne organizacje międzynarodowe opublikowały optymistyczne prognozy ze względu na rosnący popyt konsumencki. Stanowi to analityczny problem, ponieważ zdecydowana większość ludzi zakłada, że zostały one obliczone niezależnie, podczas gdy na ogół tak nie jest. Interwencje Państwa Środka miały na celu zatajenie danych. Należy podkreślić, że pogorszenie koniunktury było o wiele poważniejsze, niż wynikało to z danych. Chiny zbliżały się do umiarkowanego cyklicznego ożywienia, mimo że brakowało im rzeczywistych reform strukturalnych. Ożywienie w 2024 r. jest możliwe, ale tylko dlatego, że w ciągu zaledwie dwóch lat wartość nieruchomości spadła o prawie 60%²⁸¹. W 2023 r. rozbieżność między oficjalnymi liczbami, a wskaźnikami wyników osiągnęła punkt krytyczny. Ożywienie to będzie realne, ale cykliczne i przejściowe. Długoterminowa stabilność w dalszym ciągu będzie wymagać pilnych reform rynkowych, a obecne niebezpieczeństwo będzie polegać na tym, że ożywienie

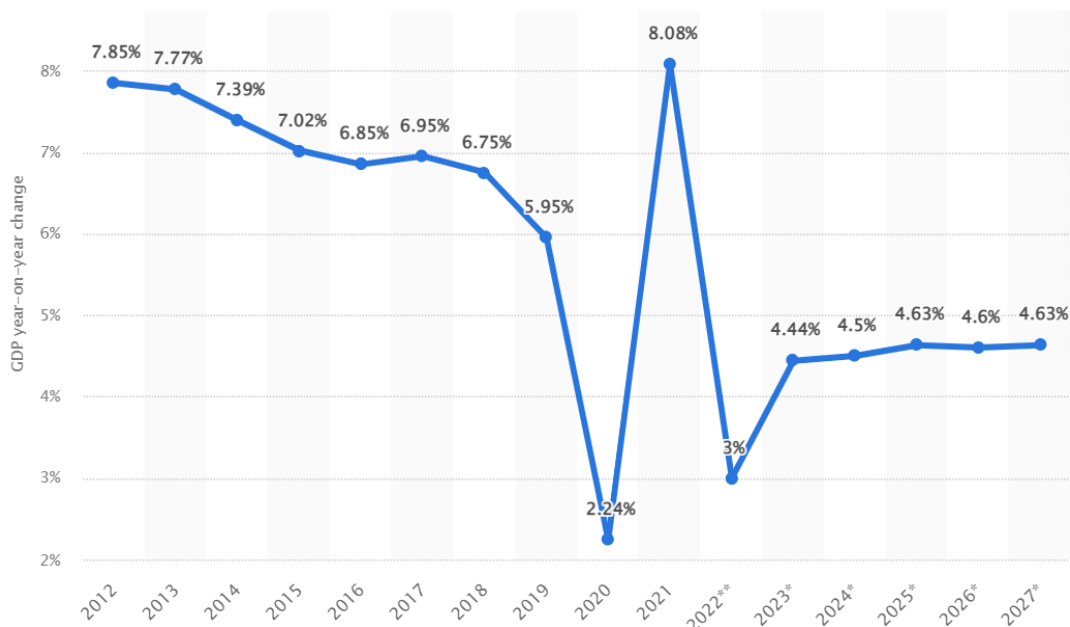
---

²⁸¹ H. Daniel, R. Lietzov, *Rosen and Rachel Lietzov, China Pathfinder Update: Lack of Policy Solutions in Second Half of 2023 Belies Official Data*, Rhodium Group, 2023, <https://rhg.com/research/china-pathfinder-update-lack-of-policy-solutions-in-second-half-of-2023-belies-official-data/>.

gospodarcze sprawi, że trudniej będzie uzasadnić w Chinach konieczność wprowadzenia kolejnych reform.

Wykres 2. Tempo wzrostu produktu krajowego brutto (PKB) w Chinach w latach 2012-2027

Źródło: Growth rate of real gross domestic product (GDP) in China from 2013 to 2023 with forecasts until 2029, Statista, 2024, <https://www.statista.com/statistics/263616/gross-domestic-product-gdp-growth-rate-in-china/>.

Obecnie MFW ostrzega o wolniejszym wzroście w 2024 roku, przewidując, że PKB Chin wzrośnie wtedy o 4,6%. Rewizji tych oczekiwań oraz prognoz wzrostu przypisuje się zatwierdzeniu przez Chiny emisji obligacji skarbowych na blisko 1 biliona juanów (137 mld USD) oraz środkiem wspierającym gospodarkę²⁸². Badania ekonomistów z Banku Centralnego Finlandii wskazują jednak, że w pierwszych trzech kwartałach 2023 roku Pekin istotnie zaniżył wielkość deflatora, istotnie zawyżając w ten sposób urealnioną dynamikę wzrostu²⁸³. Stąd naturalny wniosek, że i całoroczny wynik jest zawyżony. Być może władze w Pekinie nie chciały dopuścić do tego, aby

²⁸² K. Whiting, *China's growth forecasts upgraded, Eurozone recession fears and other economy news to read this week*, World Economic Forum, 2023, <https://www.weforum.org/agenda/2023/11/china-growth-forecast-economy-news/>.

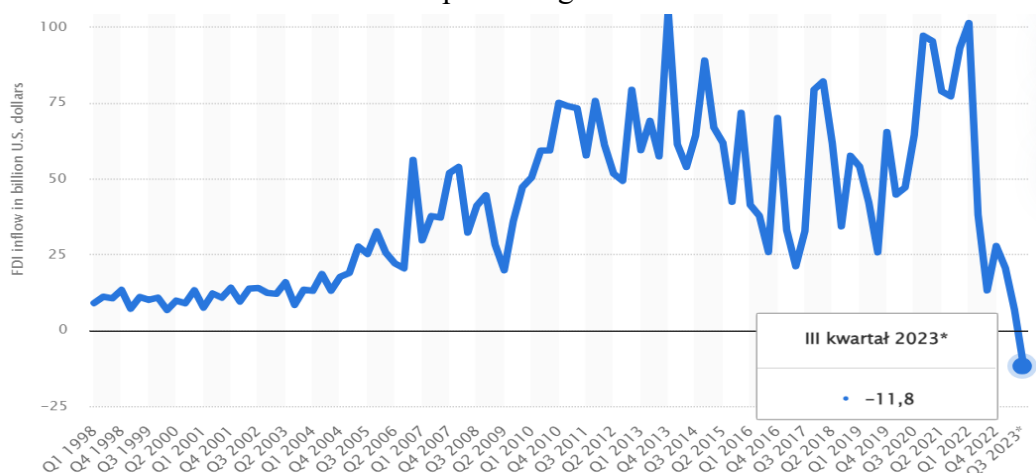
²⁸³ E. Kerola, *Chinese GDP in Wonderland*, 2021, <https://www.bofbulletin.fi/en/blogs/2021/chinese-gdp-in-wonderland/>.

Amerykanie mogli po raz pierwszy od dekad pochwalić się większą dynamiką wzrostu PKB niż Chińczycy²⁸⁴.

Szokujący spadek napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Chin

Ministerstwo handlu podało, że faktycznie wykorzystane kapitały zagraniczne od stycznia do października 2023 r. spadły o 9,4% w stosunku rocznym. Całkowita kwota bezpośrednich inwestycji zagranicznych w okresie od stycznia do listopada wyniosła 1,04 biliona juanów (około 145,5 miliarda dolarów). Jak widać powyżej na wykresie według danych opublikowanych w chińskim międzynarodowym bilansie płatniczym (BOP) kwartalny napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do Chin w trzecim kwartale 2023 r. wyniósł około -11,8 mld dolarów amerykańskich. Był to pierwszy raz, kiedy napływające BIZ stały się ujemne od początku opublikowanego harmonogramu w 1998 r.²⁸⁵. Po opublikowaniu w listopadzie planu Rady Państwa obejmującego 23 zadania mające na celu ożywienie sektorów usług w Pekinie, w grudniu odbyła się Centralna Konferencja Pracy Gospodarczej, na której zobowiązano się do pobudzenia inwestycji zagranicznych w istotnych sektorach, w tym usług telekomunikacyjnych i medycznych w 2024 r.

Wykres 3. Kwartalna wartość napływających BIZ do Chin według danych bilansu płatniczego

Źródło: *Quarterly value of inward FDI flows to China according to balance of payment data from 1st quarter 1998 to 1st quarter 2024, 2024*, Statista, <https://www.statista.com/statistics/1422705/china-quarterly-value-of-foreign-direct-investment-inflows-according-to-bop/>.

²⁸⁴ J. Sun, *The Impact of Globalization on Chinese Economy*, SHS Web of Conferences, vol. 193, 2024, <https://doi.org/10.1051/shsconf/202419301014>.

²⁸⁵ E. Aytekin, *Foreign direct investment in China down by 10% in 11 months, 2023*, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/foreign-direct-investment-in-china-down-by-10-in-11-months/3089378>.

Jednak chiński MOFCOM pozytywnie ocenił dane, podkreślając wzrost liczby przedsiębiorstw z inwestycjami zagranicznymi i koncentrując się na sektorach, które odnotowały wzrost BIZ. Ten utrzymujący się schemat bagatelizowania złych wiadomości dotyczących napływających BIZ nie pomaga w budowaniu zaufania. Spadek ten sugeruje, że zagraniczni inwestorzy wycofują pieniądze z kraju w szybszym tempie niż tam inwestują. Wiele firm przenosi pieniądze i operacje z Chin, a ostatnią z nich, jak podaje Bloomberg, jest Vanguard, jedna z największych na świecie firm zajmujących się zarządzaniem aktywami²⁸⁶. Jako przyczyny pogorszenia koniunktury podaje się napięcia geopolityczne, takie jak zerwanie stosunków ze Stanami Zjednoczonymi, a także niskie stopy procentowe w kraju oraz ostrożność inwestorów w obliczu ciągłego spowolnienia gospodarczego. W obliczu dyskryminacyjnej polityki wobec zagranicznych firm, w tym ograniczenia dostępu do oficjalnych danych ekonomicznych, kapitał ucieka z Chin. Duża jego część kieruje się do Stanów Zjednoczonych, czemu sprzyja mocny dolar, wysoka rentowność amerykańskich obligacji i zaufanie do instytucji²⁸⁷.

Część odpływu chińskiego kapitału do innych miejsc produkcji można opisać jako rodzaj „arbitrażu geopolitycznego”, umożliwiającego chińskim firmom omijanie ceł i ryzyka sankcji poprzez wyjście za granicę. Na przykład w ciągu ostatnich trzech lat dziewięć chińskich firm samochodowych otworzyło sklepy w Meksyku, a ich udział w rynku lokalnym wynosi obecnie blisko 10%. Mają nadzieję, że lokalny sukces rozprzestrzeni się na północ, wykorzystując umowę handlową Meksyku z USA i Kanadą do sprzedaży samochodów do USA bez konieczności stosowania 27,5 % stawki celnej nakładanej na samochody wysyłane z Chin²⁸⁸. Może być to więc dla chińskich firm swego rodzaju geopolityczna polisa ubezpieczeniowa.

Po bliższym zbadaniu rozkładu PKB w sektorach gospodarki, uwidoczni się stopniowe przechodzenie od gospodarki opartej na produkcji przemysłowej na gospodarkę skoncentrowaną na usługach, a przemysł usługowy wyprzedza sektor

---

²⁸⁶ *Vanguard Takes Final Step to Exit China, Dismantling Last Team*, Bloomberg News, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-11-02/vanguard-takes-final-step-to-exit-china-dismantling-last-team?leadSource=verify%20wall>.

²⁸⁷ J. Douglas, W. Soon, *Foreign Firms Pull Billions in Earnings Out of China*, “The Wall Street Journal”, 2023, <https://www.wsj.com/world/china/foreign-firms-pull-billions-in-earnings-out-of-china-0423b68a>.

²⁸⁸ D. Lubin, *Collapsing foreign direct investment might not be all bad for China's economy*, Chatham House, The Royal Institute of International Affairs, 2023, <https://www.chathamhouse.org/2023/12/collapsing-foreign-direct-investment-might-not-be-all-bad-chinas-economy>.

produkcyjny pod względem wkładu PKB. Należy zdecydowanie podkreślić, że bieżący produkt krajowy brutto jest ważnym wskaźnikiem siły gospodarczej kraju. Odnosi się do całkowitej wartości rynkowej wszystkich towarów i usług, które są produkowane w danym kraju rocznie. Analizując zmiany rok do roku, obecne PKB jest korygowane o inflację. Wzrost realnego PKB jest uważany za kluczowy wskaźnik wzrostu gospodarczego, ponieważ uwzględnia stałe dane dotyczące PKB. Należy więc jeszcze raz podkreślić, że od 2021 roku Chiny były jednym z wiodących krajów o największym produkcie krajowym brutto na świecie, ustępując jedynie Stanom Zjednoczonym, których PKB wynosiło prawie 23 biliony dolarów.

W momencie, gdy reszta świata zaczęła wracać do normalności, nawet najwięksi chińscy giganci, tacy jak Alibaba, odnotowywali 50% straty²⁸⁹. Nieprzewidywalność chińskiej polityki w zakresie COVID-19 spowodowała, że firmy takie jak Apple zaczęły przenosić produkcję do Indii i Wietnamu²⁹⁰. Jawne konsekwencje tych działań wskazują na zmianę globalnych strategii inwestycyjnych i produkcyjnych. Równocześnie podkreślają niebezpieczeństwa związane z nadmiernym poleganiem na jednym rynku i konieczność dywersyfikacji źródeł dostaw oraz lokalizacji produkcji, aby uniknąć podobnych problemów w przyszłości.

Innym ważnym wskaźnikiem oceny ekonomicznej jest bilans handlowy, który mierzy stosunek między importem a eksportem danego kraju. Chiny jako gospodarka silnie uzależniona od produkcji i produkcji przemysłowej, osiągnęły nadwyżkę handlową w ciągu ostatniej dekady, a całkowity bilans handlowy wyniósł 878 miliardów dolarów amerykańskich w 2022 roku²⁹¹.

W 2022 r. średnioroczna stopa inflacji w Chinach oscylowała wokół 2,0% w porównaniu z rokiem poprzednim²⁹². Na podstawie poniższego wykresu można stwierdzić, że wśród głównych gospodarek uprzemysłowionych i wschodzących na świecie Chiny wykazywały w 2021 r. stosunkowo niską inflację. W poprzednich latach kształtowała się ona nieznacznie powyżej stóp inflacji innych uznanych potęg

---

²⁸⁹ J. Zhang, *Alibaba Posts Surprise Loss as China Covid Curbs Take a Toll*, Bloomberg News, 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-17/alibaba-posts-surprise-loss-as-china-covid-curbs-take-a-toll#xj4y7vzkg>.

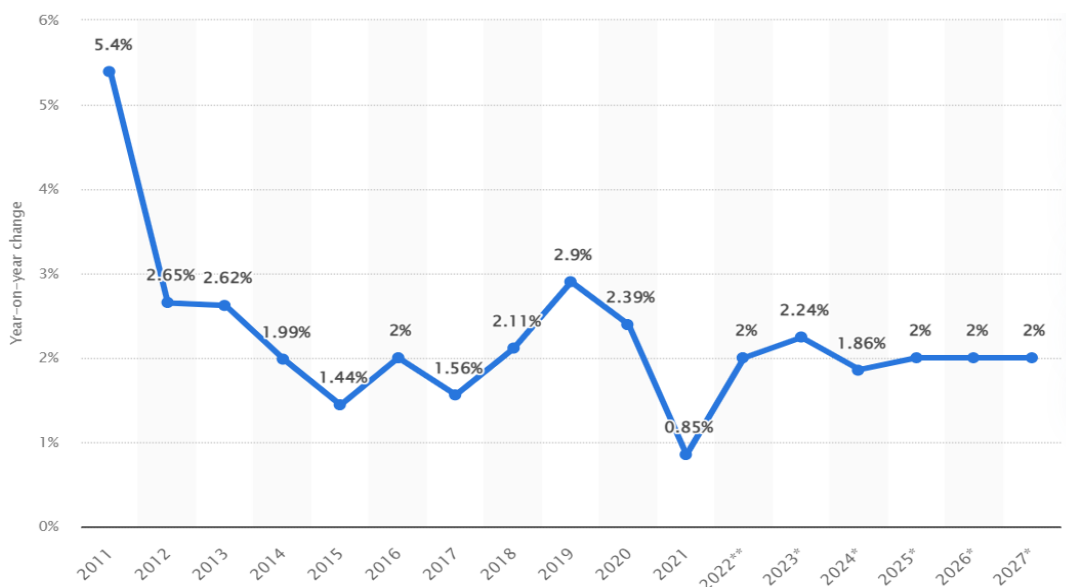
²⁹⁰ A. Bala, *Apple przeniesie produkcję do Indii i Wietnamu*, <https://www.telepolis.pl/wiadomosci/prawo-finanse-statystyki/apple-przeniesie-produkcje-do-indii-i-wietnamu>.

²⁹¹ *Growth rate of real gross domestic product (GDP) in China from 2012 to 2022 with forecasts until 2028*, Statista, <https://www.statista.com/statistics/263616/gross-domestic-product-gdp-growth-rate-in-china/>.

²⁹² *Consumer Price Index Home*, U.S. Bureau of Labor Statistics, <https://www.bls.gov/cpi/>.

uprzemysłowionych, takich jak Stany Zjednoczone czy Unia Europejska. Zmieniło się to jednak w 2021 r., kiedy wskaźniki inflacji w krajach rozwiniętych szybko rosły, podczas gdy ceny w Chinach rosły tylko umiarkowanie.

Wykres 4. Stopa inflacji w Chinach 2011-2027

Źródło: Statista. Opublikowane przez C. Textor

Presja deflacyjna w Chinach pogorszyła się w ostatnich miesiącach²⁹³. Indeks cen konsumpcyjnych za listopad 2023 r. odnotował największy spadek od trzech lat. Co gorsza, inflacja cen producentów pozostaje ujemna od ponad roku. Podczas gdy gwałtowny spadek cen konsumpcyjnych był częściowo spowodowany spadkiem cen wieprzowiny, inflacja bazowa indeksu cen konsumpcyjnych (CPI), która nie obejmuje żywności i energii, była tylko nieznacznie dodatnia, odzwierciedlając słaby popyt krajowy. Chiński deflator PKB, miara ogólnej inflacji w gospodarce, był ujemny zarówno w drugim, jak i trzecim kwartale 2023 roku i prawdopodobnie będzie ujemny przez cały najbliższy rok. Jeśli ceny będą nadal spadać, konsumenci i przedsiębiorstwa prawdopodobnie wstrzymają się z zakupami i inwestycjami w oczekiwaniu na dalsze spadki cen. Spirala deflacyjna doprowadziłaby do zmniejszenia produkcji, spadku płac i wzrostu bezrobocia²⁹⁴. Już teraz rosnąca presja deflacyjna podnosi realne koszty

²⁹³ *China's Consumer Price Drop Worsens, Fueling Deflation Fears*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-09/china-s-deflation-struggle-persists-as-consumer-prices-drop-0-5?sref=ATN0rNv3>.

²⁹⁴ H. Samaryna, *Przyczyny, skutki oraz instrumenty zwalczania deflacji*, *Debiuty Ekonomiczne*, nr 7, 2008, ss. 46-59.

pożyczek, zwiększając i tak już wysokie zadłużenie kraju. Jeden z szacunków sugeruje, że skorygowane o inflację realne koszty pożyczek w Chinach osiągnęły najwyższy poziom od 2016 roku²⁹⁵.

Podręcznikową reakcją na słaby, zagregowany popyt i spadające ceny są bodźce i reakcja rządu, ale w 2023 r. chiński rząd działał ostrożnie. Ludowy Bank Chin obniżył w tym roku stopy procentowe tylko umiarkowanie, być może odzwierciedlając przekonanie, że dalsze luzowanie polityki pieniężnej nie będzie skuteczne, biorąc pod uwagę słaby popyt na kredyt. Ponadto słabnąca waluta i pogarszający się odpływ kapitału ograniczyły pole manewru banku centralnego. Shang-Jin Wei z Uniwersytetu Columbia sugeruje, że Chiny muszą przyjąć podejście „cokolwiek trzeba”, które Europejski Bank Centralny stosował dekadę temu, aby powstrzymać spiralę deflacji zadłużenia, w którą wpadają Chiny²⁹⁶. Ostatnie sygnały płynące z Centralnej Konferencji Ekonomicznej w Pekinie sugerują jednak, że takie podejście nie zostanie przyjęte. To coroczne spotkanie chińskich przywódców nadaje ton polityce gospodarczej w nowym roku, a ten, który jest dotychczas ustalany, sugeruje, że chociaż polityka pieniężna może być dalej łagodzona w celu zrównoważenia deflacji, nie będzie bodźców monetarnych na dużą skalę²⁹⁷. Jeśli bodźce monetarne będą słabe, polityka fiskalna może odegrać bardziej znaczącą rolę w 2024 roku. Jednak ostatnia korekta budżetu Pekinu, a mianowicie emisja dodatkowych 1 bln juanów w obligacjach państwowych, z których cały dochód zostanie przekazany samorządom lokalnym, wydaje się sugerować, że władze ponownie rozważają swój wieloletni konserwatyzm fiskalny²⁹⁸. Centralna Konferencja Pracy Gospodarczej zobowiązała się do silniejszego wsparcia fiskalnego w nowym roku. Główny deficyt fiskalny Chin może wzrosnąć do 3,5% PKB

---

²⁹⁵ *China's Real Borrowing Costs Are Surging Near Highest Since 2016*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-11/china-s-surging-real-borrowing-costs-to-drag-on-growth-into-2024?sref=ATN0rNv3>.

²⁹⁶ S. J. Wei, *China Must Avoid a Debt-Deflation Spiral*, Project Syndicate, 2023, <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-debt-deflation-requires-aggressive-stimulus-by-shang-jin-wei-2023-09>.

²⁹⁷ *Xi Disappoints Investors by Skipping Signal for Big Stimulus*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-12/china-wraps-key-economic-meeting-to-determine-2024-growth-goal?sref=ATN0rNv3>.

²⁹⁸ *China Politburo Raises Expectations for Ambitious 2024 GDP Goal*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-08/china-holds-politburo-meeting-on-economy-anti-corruption-moves?sref=ATN0rNv3>.

lub więcej, a dodatkowy deficyt fiskalny zostanie prawdopodobnie w całości sfinansowany przez rząd centralny emitujący obligacje skarbowe²⁹⁹.

Zaufanie chińskich konsumentów pozostaje na historycznie niskim poziomie pomimo krótkotrwałej poprawy na początku 2023 roku³⁰⁰. Gospodarstwa domowe nadal lokują oszczędności - które w poprzednich latach wydałyby na nieruchomości lub inne zakupy - w bardziej płynnych aktywach, takich jak depozyty bankowe. Według Ludowego Banku Chin, depozyty bankowe gospodarstw domowych osiągnęły kolejny rekordowy poziom 135 bln juanów pod koniec listopada 2023 r.³⁰¹. W międzyczasie zaufanie wśród prywatnych przedsiębiorców pozostaje ograniczone po intensywnych kampaniach regulacyjnych i represjach. Inwestycje w środki trwałe pozostają słabe. Prywatne inwestycje, hamowane przez kurczące się inwestycje deweloperskie, w ujęciu rok do roku kurczą się.

Niskie zaufanie jest objawem, jak nazywa to Adam Posen, „ekonomicznego długiego COVID-u”, który nęka chińską gospodarkę od czasu jej ponownego otwarcia³⁰². Główną przyczyną utrzymującego się złego stanu jest arbitralna ingerencja chińskiego rządu w działalność sektora prywatnego, której kulminacją była ekstremalna reakcja na pandemię. W rezultacie gospodarstwa domowe i firmy stały się mniej wrażliwe na bodźce gospodarcze. Kilka środków wsparcia w sektorze mieszkaniowym w 2023 r. w niewielkim stopniu przyczyniło się do przywrócenia zaufania lub zwiększenia sprzedaży³⁰³. Jest mało prawdopodobne, by aktywność sektora prywatnego w Chinach uległa wzmocnieniu bez ograniczenia roli rządu w sprawach gospodarczych³⁰⁴.

---

²⁹⁹ T. Huang, M. E. Lovely, *Five big uncertainties facing the Chinese economy in 2024*, The Peterson Institute for International Economics, 2023, <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/five-big-uncertainties-facing-chinese-economy-2024>.

³⁰⁰ *Consumer Opinion Surveys: Confidence Indicators: Composite Indicators: National Indicator for China*, Organization for Economic Co-operation and Development, <https://fred.stlouisfed.org/series/CSCICP02CNM460S>.

³⁰¹ *China's business confidence problem*, "Financial Times", <https://www.ft.com/content/fb73774a-a130-4769-80a5-6115555b22a1>.

³⁰² A. S. Posen, *The End of China's Economic Miracle How Beijing's Struggles Could Be an Opportunity for Washington*, "Foreign Affairs", 2023, <https://www.foreignaffairs.com/china/end-china-economic-miracle-beijing-washington>.

³⁰³ C. Jim, L. Gao, *China property market shows little signs of revival despite stimulus*, "Reuters", 2023, <https://www.reuters.com/world/china/china-property-market-shows-little-signs-revival-despite-stimulus-2023-10-20/>

³⁰⁴ T. Huang, N. R. Lardy, *China's support for the private sector is only lip service so far*, The Peterson Institute for International Economics, 2023, <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/chinas-support-private-sector-only-lip-service-so-far>.

3. Problemy chińskiej gospodarki – wewnętrzne i zewnętrzne

Powrót do normalnego życia po pandemii początkowo wywołał ożywienie, ale długo oczekiwane odbicie szybko się wyczerpało, ponieważ brak zaufania wśród gospodarstw domowych i przedsiębiorstw wpłynął na konsumpcję. Nerozwiązywalny kryzys na rynku nieruchomości, rekordowe bezrobocie wśród młodych ludzi i globalne spowolnienie również utrudniają działanie chińskiego silnika wzrostu.

Chińska Republika Ludowa boryka się z szeregiem problemów gospodarczych, które wpływają na jej stabilność i długoterminowe perspektywy wzrostu. Oto najważniejsze z nich:

- **Zadłużenie:** Wysoki poziom zadłużenia zarówno państwa, jak i przedsiębiorstw, stanowi poważne obciążenie dla chińskiej gospodarki. Przewlekły wzrost długu może prowadzić do problemów finansowych i ograniczeń w dostępie do kapitału.
- **Starzenie się społeczeństwa:** Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym i postępujący proces starzenia się społeczeństwa może wpłynąć na produktywność oraz zwiększyć obciążenie systemu opieki zdrowotnej.
- **Kryzys na rynku nieruchomości:** Nadmierna spekulacja, zmienność cen nieruchomości oraz rosnąca liczba niewykorzystywanych mieszkań doprowadziły do kryzysu na rynku nieruchomości, co zagraża stabilności gospodarczej kraju.
- **Bezrobocie:** Wysoka stopa bezrobocia, zwłaszcza wśród młodzieży, może prowadzić do niestabilności społecznej. Trudności ze znalezieniem pracy przez młode pokolenie mogą dodatkowo wpłynąć na spadek konsumpcji i popytu wewnętrznego.
- **Zależność od eksportu:** Chińska gospodarka jest silnie uzależniona od eksportu, co czyni ją podatną na wstrząsy zewnętrzne, takie jak globalne spowolnienie gospodarcze, konflikty handlowe czy zmiany polityki gospodarczej w innych krajach.
- **Nierówności społeczne i regionalne:** Rosnące nierówności między ubogimi i bogatymi oraz między obszarami miejskimi i wiejskimi mogą prowadzić do społecznych napięć i niestabilności politycznej.

- **Ograniczenia strukturalne:** Chińska gospodarka potrzebuje głębokich reform strukturalnych, takich jak deregulacja, prywatyzacja sektora publicznego oraz promowanie innowacji i przedsiębiorczości, aby stawić czoła współczesnym wyzwaniom gospodarczym.
- **Problemy ekologiczne:** Szybki wzrost gospodarczy Chin przyczynił się do poważnych problemów środowiskowych, takich jak zanieczyszczenie powietrza, wody i gleby, co może wpłynąć na zdrowie ludności, jakość życia i długoterminowy rozwój gospodarczy.
- **Ryzyko eskalacji konfliktów handlowych:** Napięte stosunki między Chinami a innymi krajami, zwłaszcza ze Stanami Zjednoczonymi, zwiększają ryzyko eskalacji konfliktów handlowych, które mogą wpłynąć na chiński eksport i inwestycje zagraniczne.

W ramach niniejszej pracy doktorskiej skupiono się na opisie wyłącznie najbardziej znaczących wyzwań, przed którymi stoi gospodarka chińska. Problemy te, mimo swojej złożoności i różnorodności, zostały wybrane ze względu na ich kluczowe znaczenie oraz szeroko zakrojone implikacje zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne dla Chin. Podkreślenie tych problemów ma na celu nie tylko zwrócenie uwagi na ich istotność dla chińskiej gospodarki, ale również podkreślenie ich wielowymiarowych implikacji, które wykraczają poza granice Chin, wpływając na globalne łańcuchy dostaw, międzynarodowe relacje ekonomiczne oraz globalne rynki finansowe. Analiza tych kwestii jest kluczowa dla zrozumienia obecnych i przyszłych trendów w chińskiej gospodarce oraz ich wpływu na światową gospodarkę. W kontekście realizacji chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku, wyżej wymienione problemy gospodarcze nabierają dodatkowego wymiaru, podkreślając ich wpływ nie tylko na wewnętrzną stabilność i rozwój Chin, ale również na ich zdolność do prowadzenia i rozwijania międzynarodowych projektów infrastrukturalnych i inwestycyjnych. Wewnętrzne wyzwania gospodarcze Chin mają bezpośredni wpływ na zdolność kraju do efektywnego wdrażania i rozwijania inicjatywy Pasa i Szlaku. Realizacja tej ambitnej strategii wymaga od Chin nie tylko znaczących zasobów finansowych, ale również stabilności wewnętrznej, zdrowego środowiska gospodarczego i społecznego oraz zdolności do adaptacji do zmieniających się warunków globalnych. Wskazuje to na złożoność i wzajemne powiązania między polityką wewnętrzną Chin

a ich ambicjami na arenie międzynarodowej, podkreślając konieczność zarządzania wewnętrznymi wyzwaniami w sposób, który umożliwi kontynuację i sukces inicjatywy BRI.

Kryzys na rynku nieruchomości

Głównym wyzwaniem dla chińskiego ożywienia gospodarczego nadal jest sektor nieruchomości - powiedział Jing Liu, główny ekonomista HSBC na region Chin. Sektor nieruchomości od dawna odpowiada za około jedną czwartą chińskiej gospodarki. Przez dwie dekady odnotowywał oszałamiający wzrost, ale kłopoty finansowe największych firm, takich jak Evergrande i Country Garden, podsycają obecnie nieufność kupujących, w kontekście niedokończonych inwestycji mieszkaniowych i spadających cen³⁰⁵. Zakup nieruchomości od dawna był postrzegany przez wielu Chińczyków jako bezpieczna przystań dla odkładania oszczędności, ale spadek cen mocno uderzył w ich portfele³⁰⁶. Ceny domów spadły, osłabiając oszczędności chińskich gospodarstw domowych i zaufanie, ponieważ rząd próbuje przejść od gospodarki napędzanej przez państwa inwestycji i eksportu do gospodarki kierowanej przez krajowe wydatki konsumpcyjne³⁰⁷. Obecnie w Chinach prywatna własność mieszkań jest powszechna i stanowi około 25 procent chińskiego PKB i jest największą formą majątku gospodarstw domowych, szacowaną na prawie 70 procent³⁰⁸. Spowolnienie na rynku nieruchomości nadal wpływa na zaufanie konsumentów i przedsiębiorstw, a tym samym na chiński wzrost gospodarczy³⁰⁹.

Za rządów Mao Zedonga nie było prywatnych mieszkań. Wszelka własność prywatna została uznana za nielegalną i sprzeczną z zasadami marksistowskimi. Upadek własności komunalnej doprowadził do eksperymentów z różnymi formami własności za Deng Xiaopinga³¹⁰. Jednak wolniejszy wzrost gospodarczy, blokady związane z pandemią COVID-19 i zmniejszanie kredytów dla deweloperów nagle

---

³⁰⁵ J. E. Moreno, *What to Know About China's Real Estate Crisis*, "New York Times", 2023, <https://www.nytimes.com/2023/08/21/business/china-economy-real-estate-crisis.html>.

³⁰⁶ Ibidem.

³⁰⁷ Ibidem.

³⁰⁸ L. He, *China's economy will be hobbled for years by the real estate crisis*, CNN Business, <https://edition.cnn.com/2023/10/06/economy/china-economy-real-estate-crisis-intl-hnk/index.html>.

³⁰⁹ J. Liu, *China's Property Market Crisis Is Trouble for the Whole World*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-09-14/china-economic-crisis-2023-what-real-estate-market-collapse-means-for-world#xj4y7vzkg>.

³¹⁰ L. He, *China's economy will be hobbled...*, op. cit.

zatrzymały gorący rynek mieszkaniowy. Rozpoczęcie nowych prac budowlanych w 2020 r. spadło o 2% w porównaniu z rokiem poprzednim, o 11% w 2021 r. i o 39% w 2022 r. Tymczasem dochody samorządów lokalnych ze sprzedaży gruntów spadły z ponad 40% przed 2021 r. do 37% w 2022 r.³¹¹.

Ograniczenie płynności, zainicjowane przez przywódcę Chin Xi Jinpinga pod koniec 2020 r. – w celu powstrzymania spekulacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i nadmiernej dźwigni finansowej (zaciągania pożyczek) przez deweloperów – doprowadziło do niewypłacalności, z których większość dotyczyła zadłużenia zagranicznego. Spośród 50 deweloperów, którzy wyemitowali w Hongkongu obligacje denominowane w dolarach, dwie trzecie nie spłaca odsetek³¹².

Przy powolnej sprzedaży deweloperzy nadal zmagają się z kryzysem płynności. Być może w odpowiedzi na to, rządowa polityka w zakresie nieruchomości zmieniła ostatnio kierunek ze wspierania popytu na wspieranie finansowania deweloperów. Władze zwróciły się do głównych banków państwowych o udzielenie większej liczby pożyczek deweloperom, zwłaszcza prywatnym, nawet tym, którzy nie posiadają odpowiedniego zabezpieczenia³¹³. To nie pierwszy raz, kiedy chińskie banki państwowe zostały poproszone o udzielenie większego wsparcia deweloperom. W przeszłości banki opierały się naciskom rządu ze względu na chęć uniknięcia gwałtownego wzrostu złych kredytów i kurczących się marż zysku. Rząd mógłby tym razem jeszcze bardziej wykorzystać swoje wpływy polityczne i dokonać większej ingerencji w decyzje kredytowe banków, ryzykując dalsze osłabienie stabilności finansowej Chin.

Tabela 12. Problemy na rynku nieruchomości w Chinach

Problem rynku nieruchomości w Chinach w 2024 roku	
Spadek Sprzedaży Mieszkań:	W mniejszych miastach zanotowano spadek sprzedaży mieszkań nawet o 50%, a w większych aglomeracjach o około 26% ³¹⁴ .

³¹¹ Ibidem.

³¹² Ibidem.

³¹³ *China's property lifeline exposes banks to big losses, job cuts*, South China Morning Post, 2023, <https://www.scmp.com/business/banking-finance/article/3243045/chinas-property-lifeline-exposes-banks-big-losses-job-cuts>.

³¹⁴ F. Majewski, *Kryzys nieruchomości w Chinach nie słabnie. Sprzedaż domów i mieszkań wciąż spada*, https://300gospodarka.pl/news/kryzys-nieruchomosci-w-chinach-nie-slabnie-sprzedaz-domow-i-mieszkan-wciaz-spada#google_vignette.

Wpływ na PKB:	Sektor budowlany w Chinach generuje około 18% PKB kraju, a wraz z dostawcami, np. cementu, to już około 30% PKB ³¹⁵ .
Oczekiwania na Zmiany w Polityce Rządu:	Prognozy na 2024 rok zakładają łagodzenie restrykcyjnych polityk dotyczących rynku nieruchomości, w tym pełne zniesienie ograniczeń dotyczących zakupu mieszkań w mniejszych miastach.
Długotrwały Kryzys:	Przewiduje się, że kryzys na chińskim rynku nieruchomości może potrwać nawet dekadę ³¹⁶ .
Zmiana Priorytetów Gospodarczych Chin:	W 2024 roku Chiny skupią się na wzroście gospodarczym z naciskiem na innowacje naukowe i technologiczne, co stanowi zmianę priorytetów w porównaniu z poprzednimi latami, gdzie skupiano się na zwiększaniu popytu krajowego ³¹⁷ .
Zmniejszenie Wpływu Sektora Nieruchomości na Całą Gospodarkę:	Chociaż sektor nieruchomości pozostanie ważnym czynnikiem napędzającym wzrost gospodarczy Chin, jego wpływ na całą gospodarkę będzie znacznie mniejszy.
Wniosek:	Rynek nieruchomości w Chinach przechodzi przez znaczący kryzys, który ma szeroki wpływ na gospodarkę kraju. Oczekuje się zmian w polityce rządu, które mogą wpłynąć na stabilizację i ożywienie tego sektora, jednak obecnie sytuacja pozostaje trudna i niepewna.

Źródło: opracowanie własne

Podkreślić należy, że dwóm największym deweloperom w Chinach, obaj prywatni, grozi likwidacja. Zarówno Evergrande, jak i Country Garden nie wywiązały się ze spłaty obligacji dolarowych, a ich zobowiązania znacznie przekroczyły ich aktywa. W grudniu 2021 r. Evergrande nie spłacił dwóch kuponów obligacji dolarowych³¹⁸. Jest najbardziej zadłużonym deweloperem w Chinach, z zobowiązaniami na kwotę prawie 330 miliardów dolarów, w tym 20 miliardów dolarów długu offshore. Prezes Evergrande, Hu Ka-yan, został zatrzymany pod

³¹⁵ *Dramatyczna sytuacja na rynku mieszkań w Chinach. Budowy wstrzymywane, ceny lecą w dół*, 2023, <https://businessinsider.com.pl/nieruchomosci/dramatyczna-sytuacja-na-rynku-mieszkan-problemy-chin-sie-pietrza/3whddm1>.

³¹⁶ H. Tan, *Chiny wybudowały za dużo mieszkań. "Kryzys może potrwać 10 lat"*, 2023, <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/idzie-wielki-kryzys-na-chińskim-rynku-nieruchomosci-potrwa-nawet-10-lat/wjby3v2>.

³¹⁷ A. Zawadzki-Liang, *Chiny: Nowy rok 2024 gospodarczo (i nie tylko...) – przewidywania i prognozy*, 2024, <https://chiny24.com/wiadomosci/chiny-nowy-rok-2024-gospodarczo-i-nie-tylko-przewidywania-i-prognozy>.

³¹⁸ J. Wilkins, *Despite Country Garden's last-gasp payment, China's property sector remains in crisis: two-thirds of its developers with most offshore debt are defaulters*, 2023, <https://www.businessinsider.in/stock-market/news/despite-country-gardens-last-gasp-payment-chinas-property-sector-remains-in-crisis-two-thirds-of-its-developers-with-most-offshore-debt-are-defaulters/articleshow/103395301.cms>.

zarzutem możliwych przestępstw finansowych, a jego firmie grozi likwidacja, jeśli nie będzie w stanie przedstawić akceptowalnego planu restrukturyzacji zadłużenia zagranicznego³¹⁹. Przepisy finansowe zabraniają Evergrande emitowania nowych obligacji, ponieważ jest ono już nadmiernie zadłużone, a jego przyszłość rysuje się w ponurych barwach. Sprawozdania finansowe za lata 2021 i 2022 zostały poddane analizie przez Prism, małą firmę księgową zatrudnioną w styczniu przez Evergrande. Po kontroli firma Prism nie była w stanie zweryfikować dokładności tych raportów³²⁰. Ponadto stwierdziła, że w pierwszej połowie tego roku istniało zbyt wiele niepewności, aby opublikować rozstrzygający raport o wynikach³²¹. Ten brak przejrzystości jest zjawiskiem powszechnym w chińskiej gospodarce rynkowo-socjalistycznej.

Znów Country Garden, który posiada obligacje denominowane w dolarach o wartości około 11 miliardów dolarów, nie zapłacił odsetek w wysokości 15,4 miliona³²². W związku z tym prawdopodobny wydaje się brak płatności, chyba że Country Garden przedstawi akceptowalny plan restrukturyzacji³²³. W następstwie inny duży deweloper, China Vanke też odnotował gwałtowny spadek wartości swoich obligacji dolarowych w związku z niewypłacalnością Country Garden³²⁴.

Rozwój napędzany długiem, brak alternatyw inwestycyjnych dla gospodarstw domowych w socjalistycznej gospodarce rynkowej, minimalna siatka bezpieczeństwa socjalnego i polityka rządu, która pomogła wesprzeć sektor mieszkaniowy, wszystko to złożyło się na powstanie bańki mieszkaniowej przed 2020 rokiem. Szacuje się, że 96% gospodarstw domowych w miastach posiada co najmniej jeden dom lub

---

³¹⁹ *China Evergrande: Hong Kong court adjourns winding-up hearing to December 4, signals last reprieve for developer to sort out its debt*, South China Morning Post, <https://www.scmp.com.translate.goog/business/article/3239627/china-evergrande-hong-kong-court-adjourns-winding-hearing-5-weeks-signals-last-reprieve-developer? x tr sl=en& x tr tl=pl& x tr hl=pl& x tr pto=sc& x tr hist=true>

³²⁰ Y. Ao, E. You, *China Evergrande: Hong Kong court adjourns winding-up hearing to December 4, signals last reprieve for developer to sort out its debt*, South China Morning Post, 2023, <https://www.scmp.com.translate.goog/business/article/3239627/china-evergrande-hong-kong-court-adjourns-winding-hearing-5-weeks-signals-last-reprieve-developer? x tr sl=en& x tr tl=pl& x tr hl=pl& x tr pto=sc& x tr hist=true>.

³²¹ *China Evergrande Posts \$81 Billion in Losses Over Two Years*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bnnbloomberg.ca/china-evergrande-posts-81-billion-in-losses-over-two-years-1.1946832>.

³²² J. Kollwe, *China's Country Garden risks default after 'missing bond payment'*, „The Guardian”, 2023, <https://www.theguardian.com/business/2023/oct/19/china-country-garden-default-bond-payment>.

³²³ M. Tobin, *Country Garden Creditors Seek CDS Ruling on Failure-to-Pay Event*, Bloomberg News, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-10-23/cds-panel-asked-to-rule-on-potential-country-garden-swaps-payout>.

³²⁴ C. Li, R. Feng, *Bond Selloff at Another China Property Giant Spurs Authorities to Action*, „The Wall Street Journal”, 2023, <https://www.wsj.com/finance/china-vanke-shareholder-shows-confidence-plans-over-1-0-billion-investment-a9f7c9ed>.

mieszkanie³²⁵. W miarę wzrostu popytu na mieszkania i wzrostu cen, powszechne było oczekiwanie, że ceny będą nadal rosły. Oczekiwania te uległy radykalnej zmianie wraz z decyzją Xi Jinpinga o nałożeniu nowych przepisów w celu powstrzymania spekulacji. Przypomnieć należy, że w sierpniu 2020 r. weszły w życie regulacje zwane „trzema czerwonymi liniami”³²⁶, które nakładały na deweloperów obowiązek utrzymywania zobowiązań (zadłużenia) na poziomie poniżej 70% aktywów; utrzymywania stosunku zadłużenia do kapitału własnego na poziomie niższym niż 100%; oraz stosunku środków pieniężnych do zadłużenia krótkoterminowego na poziomie co najmniej 100%. Banki miały także duże ograniczenia w udzielaniu kredytów deweloperom. Rezultatem było załamanie się bańki na rynku nieruchomości mieszkaniowych w wyniku wyczerpania się kredytów dla deweloperów z nadmierną dźwignią finansową. We wrześniu 2023 r. sprzedaż u 100 największych deweloperów w Chinach spadła o 29% w porównaniu z rokiem poprzednim, a sprzedaż w Country Garden spadła o 81%³²⁷.

Należy jednak podkreślić, że wsparcie cenowe uniemożliwia rynkom eliminację nadwyżki podaży mieszkań. Na wolnym rynku nadmierna podaż mieszkań zostałaby wyeliminowana poprzez umożliwienie spadku cen mieszkań do czasu osiągnięcia nowej równowagi, w której ilość podaży i popytu są równe. Przywiązanie Chin do socjalizmu rynkowego skłoniło je do stosowania wsparcia cenowego, aby zapobiec spadkom popytu (tj. przesunięciu krzywej popytu w lewo) wynikającym z obniżenia cen w celu oczyszczenia rynku. Obecni właściciele domów są oczywiście przeciwni jakiegokolwiek spadkowi cen mieszkań, dlatego istnieje presja polityczna, aby utrzymać wsparcie cenowe. Jednak decydenci uznają, że w sytuacji, gdy prawie 80 milionów mieszkań jest obecnie wolnych, ceny należy obniżyć³²⁸. Stworzenie

---

³²⁵ Ibidem.

³²⁶ J. Liu, *Series: China's Real Estate Problem I. The "Three Red Lines"*, https://english.ckgssb.edu.cn/knowledge/professor_analysis/series-chinas-real-estate-problem-1-the-three-red-lines/.

³²⁷ Y. Ao, Z. Shidong, *China property crisis: Country Garden, Vanke sales spiral as developers await measures to ease liquidity stress, stimulate demand*, South China Morning Post, 2023, <https://www.scmp.com/business/china-business/article/3230015/china-property-crisis-country-garden-vanke-sales-spiral-developers-await-measures-ease-liquidity>.

³²⁸ C. Li, *China's Property Developers Cut Prices - and Homeowners Are Resisting*, "The Wall Street Journal", 2023, <https://www.wsj.com/world/china/chinas-property-developers-cut-pricesand-homeowners-are-resisting-22e528c1>.

bardziej wolnego rynku mieszkaniowego poprzez położenie kresu kontroli cen znacznie przyczyniłyby się do ustabilizowania rynku mieszkaniowego³²⁹.

Nie tylko inwestorzy krajowi cierpią z powodu niskiego zaufania do chińskiej gospodarki. Chińskie dane dotyczące bilansu płatniczego pokazują, że bezpośrednie inwestycje zagraniczne opuszczają Chiny w rekordowym tempie³³⁰. Zagraniczne firmy nie tylko odmawiają dokonywania nowych inwestycji, ale także sprzedają istniejące aktywa i przekazują zyski z powrotem do centrali. Niewiele jest dowodów na to, że międzynarodowe korporacje całkowicie wycofują się z Chin³³¹. Większość zagranicznych firm prawdopodobnie sprzedaje tylko część swoich inwestycji w Chinach, jednocześnie nadal utrzymując obecność w tym kraju. Chiński rząd zwrócił na to uwagę i zaoferował bardziej wspierającą retorykę i politykę, aby ożywić napływ inwestycji zagranicznych. Wysiłki te stawiają czoła „zmęczeniu obietnicami” zagranicznych przedsiębiorstw, ponieważ pozostają one sceptyczne co do tego, czy wspierająca retoryka władz faktycznie przełoży się na znaczące działania polityczne. Inne czynniki, które przyczyniły się do niedawnego załamania bezpośrednich inwestycji zagranicznych, w tym pogarszająca się sytuacja geopolityczna, prawdopodobnie nie zmienią wkrótce kursu. Biorąc pod uwagę te czynniki, pozostaje niepewne, czy inwestorzy zagraniczni powrócą do Chin w 2024 roku.

Po raz pierwszy od 25 lat w Chinach łączna wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych stała się ujemna, ponieważ w trzecim kwartale tego roku odpływ kapitału przekroczył napływ o prawie 12 miliardów dolarów³³². Chociaż Chiny poczyniły pewne postępy we wzmacnianiu swoich rynków finansowych, wiele pozostaje jeszcze do zrobienia. Ting Lu, główny ekonomista Nomura Securities China, argumentuje, że „usunięcie ograniczeń i przywrócenie alokacji zasobów opartej na zasadach rynkowych, w tym alokacji funduszy i zasobów gruntów”, ma „niezwykle znaczenie”³³³. Kryzys mieszkaniowy w Chinach jest nieodłączną częścią

---

³²⁹ J. C. Sternberg, *The Chinese Financial Crisis Nobody's Talking About*, “The Wall Street Journal”, 2023, <https://www.wsj.com/articles/the-chinese-financial-crisis-nobody-is-talking-about-1740974e>.

³³⁰ N. R. Lardy, *Foreign direct investment is exiting China, new data show*, The Peterson Institute for International Economics, 2023, <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/foreign-direct-investment-exiting-china-new-data-show>.

³³¹ *China's Private Sector Has 'Promise Fatigue', EU Chamber Says*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-08-04/china-isn-t-doing-enough-to-help-private-sector-eu-chamber-says?sref=ATN0rNv3>.

³³² J. Douglas, W. Soon, *Foreign Firms Pull...*, op. cit.

³³³ S. Nan, Z. Wang, S. Yang, Y. Jia, *Ting Lu: urbanization+real estate is key to debt resolution*, 2023, <https://www.eastisread.com/p/ting-lu-urbanizationreal-estate-is>.

socjalizmu rynkowego, który przedkłada władzę Komunistycznej Partii Chin (KPCh) ponad wolność gospodarczą i osobistą³³⁴. Prawdopodobne jest, to że Pekin będzie nadal próbował ratować sektor mieszkaniowy, nieudolnie pogłębiając i tak już poważny problem³³⁵.

To jednak nie są jedyne trudności, z którymi zmagają się chińska gospodarka. Stopa bezrobocia w Chinach wśród młodych osób (w wieku od 16 do 24 lat) osiągnęła w czerwcu 2023 r. rekordowy poziom 21,3 procent³³⁶. Następnie rząd ogłosił, że nie będzie już publikować statystyk. Młodzi Chińczycy w przeważającej mierze szukają pracy w sektorze usług, który zatrudnia połowę krajowej siły roboczej. Niepokojące jest to, że stopa bezrobocia wśród młodzieży w Chinach podwoiła się w ciągu ostatnich czterech lat, w okresie zmienności gospodarczej wywołanej przez środki „zero Covid” nałożone przez Pekin. W obliczu tak drastycznej polityki firmy przerwały edukację dla wielu studentów, która często prowadziła do uzyskania pierwszej oferty pracy. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na fakt, że od dziesięcioleci chiński rząd zachęca młodych ludzi do rekrutacji na uniwersytety, zwiększając tym samym liczbę studentów w szkolnictwie wyższym z 22 milionów w 1990 r. do 383 milionów w 2021 r. Podczas pandemii naciski były jeszcze większe. Zwiększono tym samym liczbę absolwentów szkół wyższych. Chińskie Ministerstwo Edukacji oszacowało, że w 2022 r. 10,76 mln studentów ukończyło studia, czyli o 1,67 mln więcej niż w 2021 r., i oczekuje dalszego dużego wzrostu w 2023 r.³³⁷ Można też odnaleźć pogłoski, że uniwersytety w Chinach podobno naciskają na niedawnych absolwentów, aby kłamali na temat swojego statusu zatrudnienia, aby nie wpłynęło to źle na reputację naukowych jednostek³³⁸. Niemniej nawet jeśli dane odnośnie bezrobocia nie będą publikowane, problem nadal istnieje. W dłuższej perspektywie sytuacja ta może niewątpliwie zagrozić legitymacji chińskiego rządu³³⁹.

---

³³⁴ Z. Wang, Y. Jia, *Twice-a-decade Central Financial Work Conference readout and notes*, 2023, <https://www.pekingnology.com/p/twice-a-decade-central-financial>

³³⁵ G. Ip, *A Financial Crisis in China Is No Longer Unthinkable*, „The Wall Street Journal”, 2023, <https://www.wsj.com/world/china/dont-rule-out-a-financial-crisis-in-china-ed048ef9>.

³³⁶ B. Steil, E. Harding, *The Root of China's Growing Youth Unemployment Crisis*, 2023, <https://www.cfr.org/blog/root-chinas-growing-youth-unemployment-crisis>.

³³⁷ *China to see over 10m new college graduates next year*, Xinhua, 2021, https://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202111/20/content_WS61982b06c6d0df57f98e5347.html.

³³⁸ K. Eve, *Amid Rising Joblessness, China Stops Publishing Its Youth Unemployment Rate*, „Time”, 2023, <https://time.com/6304881/china-stops-publishing-youth-unemployment-statistics/>.

³³⁹ P. Behrendt, P. Pendrakowska, *Bezrobocie, kryzys i widmo wojny. Czy to koniec „chińskiego cudu”?*, „Forbes”, 2023, <https://www.forbes.pl/life/wydarzenia/kryzys-w-chinach-bezrobocie-sankcje-i-widmo-wojny-koniec-chińskiego-cudu/t6w4vzg>.

Komunistyczna Partia Chin, która jest świadoma potencjalnego upadku, koncentruje się zarówno na intensyfikacji kontroli społecznej, jak i poprawie zatrudnienia młodzieży. Z analitycznego punktu widzenia wykluczenie chińskiego wskaźnika bezrobocia wśród młodzieży spotęguje jeszcze większe wyzwania związane z analizą danych gospodarczych³⁴⁰. Dodatkowo, dane demograficzne wyraźnie pokazują postępujące starzenie się społeczeństwa chińskiego. Liczba osób w wieku produkcyjnym osiągnęła szczyt w połowie ostatniej dekady.

Polityka zachęcająca do masowej edukacji wyższej w Chinach, prowadząca do znaczącego wzrostu liczby studentów i absolwentów, również przyczynia się do trudności na rynku pracy. W ciągu ostatnich dekad liczba studentów w szkolnictwie wyższym w Chinach gwałtownie wzrosła, osiągając 383 miliony w 2021 roku. Takie zwiększenie liczby absolwentów, szczególnie w kontekście niedawnego wzrostu o 1,67 miliona absolwentów w 2022 roku, tworzy presję na rynku pracy, ponieważ popyt na wykwalifikowanych pracowników nie rośnie w równym tempie³⁴¹.

Tabela 13. Bezrobocie wśród młodych ludzi w ChRL

Bezrobocie wśród młodych w Chińskiej Republice Ludowej	
Wysoka konkurencja i nadmiar wykształconych absolwentów:	Wzrost liczby absolwentów uniwersytetów w Chinach spowodował nadmierną konkurencję na rynku pracy. Wielu młodych ludzi ma trudności ze znalezieniem pracy odpowiadającej ich kwalifikacjom, co często skutkuje zjawiskiem „powolnego zatrudniania” ³⁴² .
Pandemia COVID-19	Długotrwałe lockdowny i ograniczenia związane z pandemią COVID-19 znacząco wpłynęły na chińską gospodarkę, opóźniając jej odbudowę i tworzenie nowych miejsc pracy. Wiele młodych ludzi, które miały trudności z wejściem na rynek pracy podczas pandemii, nadal zmagają się z tym problemem ³⁴³ .
Niedopasowanie umiejętności i oczekiwań:	Wielu młodych ludzi w Chinach oczekuje wyższych zarobków i lepszych warunków pracy, niż są w stanie zaoferować pracodawcy. Ponadto, istnieje rozbieżność między umiejętnościami nabywanymi podczas edukacji a tymi, które są poszukiwane przez pracodawców ³⁴⁴ .

³⁴⁰ *China stops reporting youth unemployment as economic pressures mount*, “Financial Times”, <https://www.ft.com/content/a14ef388-5fea-4696-9791-0379b37e68bf>

³⁴¹ B. Steil, E. Harding, *The Root of China's Growing Youth Unemployment Crisis*, 2023, <https://www.cfr.org/blog/root-chinas-growing-youth-unemployment-crisis>.

³⁴² T. Liu, *China's Youth Employment Struggles and Societal Trends in 2023*, China News, 2023, <https://www.voanews.com/a/china-s-youth-employment-struggles-and-societal-trends-in-2023-/7403918.html>.

³⁴³ N. Qian, *China's Youth Unemployment Problem*, Kellogg School of Management, Northwestern University, 2023, <https://insight.kellogg.northwestern.edu/article/chinas-youth-unemployment-problem>.

³⁴⁴ B. Steil, E. Harding, *The Root of China's...*, op. cit.

Wzrost stopy bezrobocia wśród młodzieży:	Bezrobocie wśród młodych ludzi w Chinach osiągnęło rekordowy poziom, zwiększając presję na rząd w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy i stymulacji gospodarki. Problemy związane z bezrobociem mogą prowadzić do niestabilności społecznej i politycznej.
Inicjatywy rządowe:	Rząd chiński podjął różne środki mające na celu zmniejszenie bezrobocia wśród młodych, w tym wprowadzenie specjalnych programów zatrudnienia i szkoleń. Jednak te działania często koncentrują się na leczeniu skutków, a nie przyczyn problemu ³⁴⁵ .
Presja na przeprowadzkę do mniejszych miast:	Młodzi ludzie w Chinach często nie chcą wracać do swoich rodzinnych miejscowości czy mniejszych miast, ponieważ aspirują do standardu życia i możliwości, jakie oferują większe miasta. Jest to szczególnie widoczne wśród absolwentów uniwersytetów, którzy poszukują możliwości awansu społecznego i budowy własnych rodzin w bardziej rozwiniętych obszarach ³⁴⁶ .
Niskie wynagrodzenia w porównaniu z kosztami życia:	Wynagrodzenia dla nowych absolwentów w dużych miastach, takich jak Szanghaj czy Pekin, są często niewystarczające do pokrycia wysokich kosztów życia, co sprawia, że wielu młodych ludzi opiera się na wsparciu rodziców ³⁴⁷ .
Odmiennie perspektywy i oczekiwania młodych ludzi:	Wzrost popularności trendów takich jak "leżenie płasko", gdzie młodzi ludzie odrzucają intensywną konkurencję i społeczne oczekiwania, pokazuje zmianę w podejściu do pracy i życia. Wiele osób młodych decyduje się na życie z rodzicami, unikając pełnoetatowej pracy.
Różnice regionalne w dostępie do edukacji i pracy:	W Chinach istnieją znaczące różnice w dostępie do edukacji i możliwości zatrudnienia w zależności od regionu, co wpływa na stopę bezrobocia wśród młodych ludzi w różnych częściach kraju.
Potrzeba tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy:	Młodzi ludzie potrzebują nie tylko więcej miejsc pracy, ale także pracy lepiej płatnej. Jest to duże wyzwanie, zwłaszcza w obliczu problemów takich jak zwiększone bezrobocie wśród młodzieży, które może prowadzić do problemów społecznych i politycznych oraz zmniejszać dożywotnie zarobki młodych osób.

Źródło: opracowanie własne

Problem z demografią

Dodatkowo, dane demograficzne wyraźnie pokazują postępujące starzenie się społeczeństwa chińskiego. Liczba osób w wieku produkcyjnym osiągnęła szczyt

³⁴⁵ Ch. Si, *Policies tackle surging youth unemployment*, "China Daily", 2023, <https://global.chinadaily.com.cn/a/202307/12/WS64adf07aa31035260b815e0f.html>.

³⁴⁶ Ibidem.

³⁴⁷ Ibidem.

w połowie ostatniej dekady. W dłuższej perspektywie największym problemem gospodarczym może być jednak demografia. W ubiegłym 2023 roku populacja Chin spadła do 1,411 miliarda, co oznacza pierwszy spadek od 1961 roku³⁴⁸. Całkowity współczynnik dzietności, czyli średnia liczba dzieci, jakie kobieta urodzi w ciągu swojego życia, również spadł w zeszłym roku do rekordowo niskiego poziomu 1,09 z 1,30 zaledwie dwa lata wcześniej. Oznacza to, że współczynnik dzietności w Chinach jest obecnie nawet niższy niż w Japonii, kraju od dawna znanym ze starzejącego się społeczeństwa.

Nierówności społeczne i regionalne

Warto także jeszcze wspomnieć o innych ekonomiczno-społecznych problemach w Chinach. Według badań przeprowadzonych przez FSI Stanford University, w latach 1978-2015 udział dochodu narodowego w Chinach przypadający na najbogatsze 10% społeczeństwa wzrósł z 27% do 41%, podczas gdy udział najbiedniejszych 50% spadł z 27% do 15%. Nierówność bogactwa jest jeszcze większa niż nierówność dochodów, przy czym 10% najbogatszych posiada około 67% bogactwa Chin. Badanie to uwypukla znaczący wzrost nierówności dochodów i bogactwa w Chinach³⁴⁹. Ostatnie dane dotyczące nierówności w Chinach wskazują na głębokie strukturalne wyzwania, z którymi kraj musi się zmierzyć, aby osiągnąć dalszy rozwój gospodarczy. Współczynnik Giniego jest jedną z najczęściej stosowanych miar oceny nierówności. W Chinach przekroczył on już 0,4, co wskazuje na wysoki poziom nierówności społecznych. Dla porównania, kraje takie jak Niemcy, Kanada i Japonia mają współczynniki Giniego na poziomie nieco powyżej 0,3, a Stany Zjednoczone, które są stosunkowo bardziej nierówne niż inne rozwinięte gospodarki, mają współczynnik Giniego poniżej poziomu Chin³⁵⁰.

W badaniu opublikowanym w PLOS ONE, badacze skoncentrowali się na analizie nierówności gospodarczych w Chinach w latach 1978-2018. Stwierdzono, że obecnie gospodarka Chin wchodzi w nowy etap rozwoju, z większym naciskiem na jakość niż na ilość. Rząd chiński proponuje strategię regionalnego

---

³⁴⁸ *Chiny mają za sobą fatalny rok, ale 2024 może być jeszcze gorszy*, 2023, <https://filarybiznesu.pl/gospodarka/chiny-maja-za-soba-fatalny-rok-ale-2024-moze-byc-jeszcze-gorszy/a23203>.

³⁴⁹ T. Piketty, L. Yang, G. Zucman, *Capital accumulation, private property, and rising inequality in China, 1978–2015*, *American Economic Review*, 2019, 109(7), ss. 2469-2496.

³⁵⁰ I. Mazzocco, *How Inequality Is Undermining China's Prosperity*, Center for Strategic and International Studies, 2022, 26.

skoordynowanego rozwoju, aby lepiej zrozumieć etapy rozwoju gospodarczego i jego cechy. W badaniu wykorzystano dane dotyczące PKB i wartości dodanej poszczególnych sektorów gospodarki na poziomie krajowym i prowincjonalnym³⁵¹.

Na podstawie dostępnych źródeł, można stwierdzić, że w Chińskiej Republice Ludowej istnieje wyraźny podział na bogate i biedne regiony, który jest dobrze widoczny i udokumentowany w badaniach naukowych. Oto kilka kluczowych punktów, które zostały wyodrębnione z analizy artykułów:

W Chińskiej Republice Ludowej występuje wyraźny podział ekonomiczny między wschodnimi a zachodnimi regionami kraju. W uproszczeniu, wschodnie regiony Chin są zazwyczaj bogatsze, podczas gdy zachodnie regiony są relatywnie biedniejsze. Oto szczegółowe wyjaśnienie:

- **Wschodnie regiony Chin (bogate):** Wschodnie prowincje Chin, w tym takie jak Szanghaj, Pekin, i Guangdong, są znacznie bogatsze i bardziej rozwinięte. Te regiony cieszą się wyższym PKB na mieszkańca, lepszym dostępem do nowoczesnych technologii i usług, a także lepszą infrastrukturą³⁵². Rozwój tych regionów został stymulowany przez rządowe strategie rozwoju przybrzeżnego i politykę otwarcia, co doprowadziło do przyciągnięcia inwestycji zagranicznych, rozwoju przemysłowego i technologicznego, oraz stało się centrum handlowym i finansowym kraju³⁵³.
- **Zachodnie regiony Chin (biedne):** Zachodnie prowincje, takie jak Gansu i Yunnan, są relatywnie biedniejsze. Mają one niższe PKB na mieszkańca, słabszy dostęp do nowoczesnych usług i technologii, oraz borykają się z większymi problemami w zakresie infrastruktury, edukacji i opieki zdrowotnej. Biedniejszy rozwój tych regionów można przypisać ich geograficznemu położeniu, mniejszej ilości inwestycji, słabszemu dostępowi do rynków globalnych oraz historycznym i politycznym czynnikom, które spowodowały, że te regiony były mniej uwzględniane w strategiach rozwojowych kraju.

---

³⁵¹ Y. Guo, *Evolution and stages of China's economic inequality from 1978 to 2018*, PloS one, 2023, 18(7), <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0288873>.

³⁵² J. He, R. Liu, *Analysis of China's Regional Economic Competitiveness, Regionalization, and Spatial Aggregation Characteristics Based on Density Clustering Algorithm*, *Mathematical Problems in Engineering*, 2022, <https://doi.org/10.1155/2022/2610711>.

³⁵³ W. Liu, Z. Liu, L. Wang, H. Liu, Y. Wang, *Regional social development gap and regional coordinated development based on mixed-methods research: evidence from China*, *Frontiers in Psychology*, 2022, 13, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.927011>.

Podsumowując, w Chinach występują znaczące podziały społeczno-ekonomiczne i duże nierówności społeczne, które są przedmiotem badań naukowych. Dane te pokazują, że problem nierówności jest głęboko zakorzeniony w strukturze społeczno-gospodarczej Chin i stanowi wyzwanie dla dalszego rozwoju gospodarczego kraju. Mimo znaczącej roli Chin w handlu międzynarodowym, trudno jest zaprzeczyć, że chińska gospodarka zmagą się z rosnącymi problemami. Niepewna sytuacja epidemiczna oraz powracające surowe ograniczenia uniemożliwiają optymistyczne spojrzenie w przyszłość. Jest oczywiste, że za słabość chińskiej gospodarki odpowiada polityka władz związana z pandemią, ale istnieje także wiele innych problemów. Biorąc pod uwagę rosnące bezrobocie, spadający wzrost PKB i kryzys na rynku nieruchomości, staje się oczywiste, że Chiny stoją przed poważnym kryzysem. Cała ta sytuacja wpływa na wartość chińskiej waluty. Eksperti przestrzegają, że Chiny mogą zezwalać na osłabienie waluty, co zwiększyłoby atrakcyjność chińskiego eksportu. Pekin już wcześniej podejmował takie kroki, jednak nie w sytuacji zagrożenia kryzysem energetycznym. W obliczu narastającego kryzysu, głównym priorytetem chińskich władz stało się ocalenie wzrostu gospodarczego za wszelką cenę. Doprowadziło to do rekordowo niskich stóp procentowych dla kredytów hipotecznych i krachu na rynku nieruchomości³⁵⁴.

4. Chiny w pułapce średniego rozwoju

Pułapka średniego rozwoju występuje, gdy kraj, który osiągnął pewien poziom rozwoju gospodarczego i dochodu na mieszkańca, ma trudności z utrzymaniem tempa wzrostu, które pozwoliłoby mu awansować do statusu gospodarki wysoko dochodowej. Charakterystyczne dla tej sytuacji są spowolnienie wzrostu gospodarczego, zwiększenie nierówności społecznych i gospodarczych oraz trudności w przekształceniu modelu gospodarczego w bardziej zrównoważony i innowacyjny³⁵⁵.

Do głównych przyczyn wpadania w pułapkę średniego rozwoju należą:

---

³⁵⁴ T. Lipczyński, *Rynek nieruchomości w Chinach wali się. Rząd uratuje go potężną kropłówką?*, Forsal, 2023, <https://forsal.pl/swiat/chiny/artykuly/9281093,rynek-nieruchomosci-w-chinach-wali-sie-rzad-uratuje-go-poteczna-kroplo.html>.

³⁵⁵ D. Bulman, *Escaping the Middle-Income Trap: Strategies from Emerging Economies*, Journal of International Commerce, Economics and Policy, 2016, 7(3).

- **Wyczerpanie łatwych źródeł wzrostu:** W początkowej fazie rozwoju gospodarki, proste transfery technologii i tania siła robocza mogą napędzać wzrost. Jednak w miarę wzrostu gospodarki, te źródła stają się mniej efektywne³⁵⁶.
- **Strukturalne problemy gospodarcze:** W tym należy uwzględnić niedostosowanie sektora edukacji do potrzeb rynku pracy, niewystarczające inwestycje w badania i rozwój, oraz brak innowacji³⁵⁷. Występuje konieczność przejścia od modelu opartego na produkcji i eksporcie do modelu bardziej opartego na innowacjach i usługach co wymaga głębokich zmian strukturalnych w gospodarce³⁵⁸.
- **Zmiany demograficzne:** Starzenie się populacji może prowadzić do zmniejszenia się siły roboczej oraz zwiększenia obciążeń społecznych i opiekuńczych³⁵⁹.

Chiny doświadczają naturalnego spowolnienia tempa wzrostu, co jest typowe dla dynamicznie rozwijających się gospodarek³⁶⁰. Wzrost PKB Chin, który od późnych lat 70. do czasów pandemicznych wynosił średnio około 10%, wykazuje oznaki spowolnienia w ostatnich latach. To spowolnienie jest klasycznym objawem pułapki średniego rozwoju i wskazuje na strukturalne zmiany w gospodarce³⁶¹. Dodatkowo, wzrost produktywności pracy w Chinach również obniżył się, co sugeruje wyzwania w przejściu do wyższych wartości w łańcuchu dostaw³⁶². Spowolnienie gospodarcze Chin odzwierciedla doświadczenia innych państw. Przykładowo Brazylia napotkała podobne spowolnienie³⁶³.

Kilka elementów obrazuje, dlaczego Chiny napotkały na omawiany problem. Po pierwsze Chiny przechodzą od modelu wzrostu opartego na inwestycjach do modelu bardziej napędzanego przez konsumpcję i usługi³⁶⁴. Po drugie, zmiany demograficzne, takie jak starzenie się populacji, stanowią znaczące wyzwania dla

³⁵⁶ P. R. Agenor, O. Canuto, *Middle-Income Growth Traps*, Research in Economics, 2013, 67(4), <https://doi.org/10.1016/j.rie.2015.04.003>.

³⁵⁷ M. G. Woźniak, *Polityka gospodarcza wobec pułapek rozwojowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2013.

³⁵⁸ M. Płoszaj, *Innowacyjność jako czynnik wyjścia Chin z pułapki średniego dochodu*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2020, 5.

³⁵⁹ B. Eichengreen, D. Park, K. Shin, *When fast-growing economies slow down: International evidence and implications for China*, Asian Economic Papers, 2012, 11(1), ss. 42-87, https://doi.org/10.1162/ASEP_a_00118.

³⁶⁰ A. Zawojska, *Demograficzne wyzwania chińskiej gospodarki*, Ekonomista, 2017, 4.

³⁶¹ Y. Zhang, X. Zhang, *China's Economic Growth and Convergence*, World Development, 2022, 138, ss. 1056-1066.

³⁶² S. J. Wei, Z. Xie, *The Structure of Chinese Economic Growth: Retrospect and Prospect*, China Economic Journal, 2019, 12(3), ss. 210-230.

³⁶³ A. U. Santos-Paulino, *Middle-Income Traps: A Conceptual and Empirical Survey*, Journal of International Development, 2018, 30(2), ss. 133-159.

³⁶⁴ Z. Liu, H. Ren, *Investment-Led Growth in China: Global Spillovers*, IMF Working Papers, 2020, 20/78.

utrzymania wzrostu i produktywności³⁶⁵. Wreszcie, złożoność przejścia od gospodarki kontrolowanej przez państwo do bardziej zorientowanej na rynek³⁶⁶.

5. Chiny przestają być fabryką świata

W kontekście globalnego ułożenia sił, Chiny zajmują centralne miejsce w wielu sektorach przemysłowych, co ma kluczowe znaczenie dla globalnej gospodarki. Według raportu „Chinese Economy: Analysis and Prospects – 2023” opublikowanego przez HKU Business School, Chiny odgrywają ważną rolę w sektorach takich jak IT, telekomunikacja, przemysł samochodowy, czy sprzęt domowy. Branże te razem stanowią ponad 50% globalnego obrotu handlowego. Eksport z Chin w przemyśle motoryzacyjnym i transportowym stanowi 6% globalnej produkcji, podczas gdy dla sektora elektronicznego, sprzętu domowego oraz IT i telekomunikacji – aż 27%³⁶⁷.

Chiny, długo uważane za *fabrykę światową* ze względu na ich dominującą rolę w globalnej produkcji, stoją obecnie przed wyzwaniami i zmianami, które mogą zmienić tę rolę. Transformacja ta wynika z kilku kluczowych czynników, które kształtują przyszłość chińskiej gospodarki. Po pierwsze, rosnące koszty pracy w Chinach, szczególnie w porównaniu do innych krajów rozwijających się w Azji, takich jak Wietnam czy Bangladesz, powodują, że produkcja w Chinach staje się mniej konkurencyjna. Jak wskazuje Barry Naughton w swojej pracy „The Chinese Economy: Transitions and Growth”, ten wzrost kosztów pracy jest częścią naturalnego procesu rozwojowego gospodarki i prowadzi do zmian w strukturze produkcji³⁶⁸.

Chińska gospodarka zmagą się z trudnościami w okresie po pandemii³⁶⁹. Z drugiej strony, Yao Yang zauważa, że mimo globalnych napięć, chiński sektor produkcyjny i cała gospodarka wykazują odporność. Wskazuje na długą historię rozwoju przemysłowego Chin. Yao podkreśla, że Chiny doświadczyły szybkiego postępu technologicznego, a ich znaczenie dla świata raczej wzrosło niż zmalało

---

³⁶⁵ F. Cai, *Demographic Transition, Demographic Dividend, and Lewis Turning Point in China*, China Economic Review, 2019, 53, ss. 101-111.

³⁶⁶ Y. Huang, *Understanding China's Belt and Road Initiative: Motivation, Framework and Assessment*, China Economic Review, 2017, 40, ss. 314-321.

³⁶⁷ Z. Mao, S. Ba, B. Niu, X. Zhu, J. Gong, J. Li, G. He, H. Zhang, H. Chen, *Chinese Economy: Analysis and Prospects – 2023*, Institute of China Economy, HKU Business School, 2023.

³⁶⁸ B. Naughton, *The Chinese Economy...*, op. cit.

³⁶⁹ J. Cash, *China's factories fall deeper into contraction, more policy support expected*, Reuters, <https://www.reuters.com/world/china/chinas-factory-activity-contracts-second-month-november-2023-11-30/>.

w czasie pandemii COVID-19³⁷⁰. Chiny, które kiedyś przyjmowały przeniesienie przemysłu od „Czterech Azjatyckich Tygrysów”, teraz same doświadczają przenoszenia przemysłu od siebie do innych państw. Jednakże, według Yao, nie spowoduje to negatywnych skutków dla Chin, gdyż kraj ten ma wystarczające zdolności produkcyjne i nadal utrzymuje mocne powiązania z innymi aktorami międzynarodowymi. Co więcej, przenoszenie przemysłu może wzmocnić więzi między Chinami a krajami, które go przyjmują, co w kontekście globalizacji może stanowić sytuację korzystną dla obu stron.

Kolejnym ważnym czynnikiem jest dążenie Chin do przejścia od gospodarki opartej na produkcji i eksporcie do gospodarki skoncentrowanej na usługach i innowacjach. Nicholas Lardy, w „Markets Over Mao: The Rise of Private Business in China”, podkreśla, jak ważne są dla Chin inwestycje w sektory takie jak technologia, edukacja i usługi finansowe w kontekście długoterminowego wzrostu gospodarczego³⁷¹. Dodatkowo, konflikty handlowe, zwłaszcza z Stanami Zjednoczonymi, które nasiliły się w ostatnich latach, wpłynęły na chińską gospodarkę. Jak zauważa Yasheng Huang w „Capitalism with Chinese Characteristics”, te napięcia handlowe zmuszają Chiny do przemyślenia i dostosowania swojej roli w globalnym łańcuchu dostaw³⁷². Również postępująca automatyzacja i robotyzacja produkcji przemysłowej zmieniają obraz *fabryki świata*. Jak zwraca uwagę Justin Yifu Lin w „Demystifying the Chinese Economy”, rozwój technologiczny umożliwi przesunięcie niektórych form produkcji z powrotem do krajów rozwiniętych, co jest zjawiskiem znanym jako „reshoring”³⁷³. Choć Chiny nadal pozostają ważnym graczem w globalnej produkcji, obserwujemy istotne zmiany w ich gospodarczym modelu. Przejście od produkcji masowej do gospodarki opartej na usługach, innowacjach, a także zmieniające się warunki globalnego handlu i produkcji, sugerują, że rola Chin jako *fabryki świata* może być stopniowo zmniejszana.

---

³⁷⁰ Y. Yang, *China's status as world factory remains solid amid changes in global industrial chain*, Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202308/1296131.shtml>.

³⁷¹ N. R. Lardy, *Markets Over Mao...*, op. cit.

³⁷² Y. Huang, *Capitalism with Chinese Characteristics...*, op. cit.

³⁷³ J. Y. Lin, *Demystifying the Chinese...*, op. cit..

6. Wojny handlowe – czyli Chiny na kolizyjnym kursie

Wojna handlowa między USA a Chinami, będąca jednym z największych konfliktów handlowych w nowożytnej historii, została zapoczątkowana przez prezydenta Donalda Trumpa w celu wywarcia presji na Pekin w kwestii zmiany nieuczciwych praktyk handlowych i „oddzielenia się” się gospodarki USA od gospodarki Chin. Jednakże, jak wskazuje Ka Zeng, profesor nauk politycznych na Uniwersytecie Arkansas, choć cała nałożone przez oba kraje wpłynęły negatywnie na ich dwustronne stosunki handlowe, ich długoterminowe skutki pozostają niepewne. W szczególności, wielkość chińskiego rynku i relacje, które zagraniczne firmy nawiązały z chińskimi przedsiębiorstwami przez lata, mogły zmniejszyć prawdopodobieństwo szybkich i rozległych zmian w relacjach inwestycyjnych³⁷⁴.

Pablo Fajgelbaum, Pinelopi K. Goldberg, Patrick J. Kennedy, Amit Khandelwal, i Daria Taglioni z National Bureau of Economic Research (NBER) stwierdzili, że wojna handlowa stworzyła możliwości handlowe dla innych narodów i zwiększyła globalny handel o 3%. Chociaż USA i Chiny w dużym stopniu nałożyły na siebie cła nawzajem i obniżyły dwustronne przepływy handlowe, globalny handel wzrósł³⁷⁵. Dane te wskazują na złożone i dynamiczne konsekwencje wojny handlowej dla globalnej gospodarki. O ile skutki bezpośrednie w postaci ceł i ograniczeń handlowych są dość jasne, o tyle długoterminowe konsekwencje dla globalnych łańcuchów dostaw, inwestycji i wzorców handlowych są bardziej subtelne i nadal ewoluują. W kontekście tych zmian, zarówno Chiny jak i USA muszą nawigować w skomplikowanym i nieprzewidywalnym środowisku globalnym, co wymaga elastyczności i zdolności do adaptacji.

Kontynuując analizę wpływu wojny handlowej między USA a Chinami, ważne jest uwzględnienie nie tylko jej bezpośrednich skutków handlowych, ale także szerszej rozumianych konsekwencji geopolitycznych i ekonomicznych. Wojna handlowa między USA a Chinami doprowadziła do przewartościowania globalnych łańcuchów

---

³⁷⁴ K. Zeng, *Gauging the Impact of the China-US Trade War*, “The Diplomat”, 2023, <https://thediplomat.com/2023/02/gauging-the-impact-of-the-china-us-trade-war/>.

³⁷⁵ P. Fajgelbaum, P. K. Goldberg, P. J. Kennedy, A. Khandelwal, D. Taglioni, *The US-China Trade War and Global Reallocations*, National Bureau of Economic Research, 2021, 29562, <http://www.nber.org/papers/w29562>.

dostaw. Firmy zaczęły rozważać dywersyfikację swoich źródeł produkcji i dostaw, aby zmniejszyć zależność od jednego rynku. W badaniu przeprowadzonym przez American Chamber of Commerce w Chinach w 2022 roku stwierdzono, że mimo napięć handlowych, Chiny nadal pozostają ważnym rynkiem biznesowym dla wielu firm. Jednakże, firmy te nie zgłosiły znaczących nowych inwestycji w tym roku, co jest zgodne z tendencją obserwowaną już w 2020 roku³⁷⁶.

Badanie European Union Chamber of Commerce w Chinach z 2022 roku również wskazuje na trwałe zaangażowanie europejskich firm na chińskim rynku, mimo zakłóceń w łańcuchach dostaw spowodowanych wojną handlową i pandemią. Tylko 11% respondentów w lutym 2022 roku zgłosiło, że rozważają przeniesienie produkcji poza Chiny, co wzrosło do 23% w kwietniu tego samego roku. Mimo to, około dwie trzecie respondentów uznało Chiny za jedno z trzech głównych kierunków inwestycyjnych, zwłaszcza w sektorach takich jak petrochemia, chemia i rafinerie³⁷⁷.

W kontekście tych zmian, kluczowe staje się zrozumienie, w jaki sposób firmy i rządy mogą dostosować się do nowej rzeczywistości globalnej gospodarki. Należy zauważyć, że mimo istniejących napięć handlowych, globalne powiązania gospodarcze są zbyt głębokie i złożone, aby można było je szybko rozplątać. Długoterminowe efekty wojny handlowej pomiędzy USA a Chinami będą prawdopodobnie obejmować zarówno restrukturyzację globalnych łańcuchów dostaw, jak i zmiany w strategicznych decyzjach inwestycyjnych firm na całym świecie. Podsumowując, wojna handlowa między USA a Chinami ma złożone i długotrwałe konsekwencje, które wykraczają poza bezpośredni wpływ na handel między tymi dwoma krajami. Wpływa ona na globalne łańcuchy dostaw, decyzje inwestycyjne firm, a także na szersze relacje geopolityczne i ekonomiczne na świecie.

7. Implikacje gospodarcze dla Chin

Implikacje gospodarcze dla Chin, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i międzynarodowym, są znaczące i wielowymiarowe. W obliczu dynamicznie zmieniającej się sytuacji na globalnym rynku, rola Chin jako jednej z kluczowych potęg gospodarczych świata jest nie do przecenienia. Transformacje w polityce

---

³⁷⁶ K. Zeng, *Gauging the Impact...*, op. cit.

³⁷⁷ Ibidem.

gospodarczej, rozwój technologii, zmiany demograficzne oraz napięcia handlowe z innymi państwami kształtują obecne i przyszłe scenariusze dla chińskiej gospodarki. W wymiarze wewnętrznym, Chiny stają przed wyzwaniami związanymi z przejściem od modelu wzrostu opartego na eksporcie i inwestycjach do modelu bardziej zrównoważonego, opartego na konsumpcji wewnętrznej i innowacjach. Reformy strukturalne mają na celu poprawę efektywności gospodarczej, wspieranie sektora prywatnego oraz redukcję nierówności społecznych. Ponadto, rozwój technologii i zielonej gospodarki staje się priorytetem, mając na celu zrównoważony rozwój i redukcję zanieczyszczeń. Analiza implikacji gospodarczych dla Chin wymaga uwzględnienia szerokiego spektrum czynników i dynamiki, które kształtują ten wschodzący rynek.

Wymiar wewnętrzny:

- **Spowolnienie gospodarcze i kryzys na rynku nieruchomości:** Spadek zaufania konsumentów i przedsiębiorstw osłabia wewnętrzną konsumpcję.
- **Bezrobocie wśród młodych ludzi:** Może prowadzić do niestabilności społecznej i ograniczać długoterminowy potencjał wzrostu poprzez zmniejszenie konsumpcji i inwestycji.
- **Starzenie się chińskiego społeczeństwa:** Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym, może jeszcze bardziej spowolnić gospodarkę i zwiększyć zapotrzebowanie na system opieki zdrowotnej.
- **Nierówności społeczno-regionalne:** Rosnące nierówności mogą prowadzić do społecznych napięć i ograniczać spójność społeczną.
- **Ograniczenia środowiskowe:** Potrzeba reform strukturalnych i wyzwań związanych z zanieczyszczeniem środowiska.

Wymiar międzynarodowy:

- **Zależność od eksportu i konflikty handlowe:** Uzależnienie od eksportu czyni chińską gospodarkę podatną na globalne spowolnienie i konflikty handlowe, co może wpłynąć na przepływy handlowe i inwestycyjne.
- **„Nowe Globalne Fabryki”:** Przesunięcie produkcji do krajów o niższych kosztach pracy może powodować odpływ kapitału z Chin.
- **Globalne zarządzanie:** Chiny prawdopodobnie będą dążyć do utrzymania i wzmacniania swojej roli jako kluczowego gracza na scenie międzynarodowej.

Ich udział w globalnym handlu, inwestycje zagraniczne oraz inicjatywy takie jak Belt and Road są strategiczne dla promowania chińskich państwowych interesów.

- **Zrównoważony rozwój:** Skupienie się na wewnętrznych reformach może przynieść stabilizację i zrównoważony wzrost.
- **Strategiczne otwarcie na świat i dalsza ekspansja:** Chiny mogą równocześnie zwiększać swoją aktywność za granicą, zwłaszcza w strategicznych regionach, aby zabezpieczyć swoje wpływy geopolityczne.
- **Wzmacnianie współpracy regionalnej np. w regionie CEE:** Aktywność w regionie może być częścią szerszej taktyki ekonomicznej, mającej na celu wzmacnianie pozycji Chin w Europie.

Chiny, czekając długie lata na możliwość zwiększenia swoich globalnych wpływów, prawdopodobnie będą dążyć do wykorzystania każdej okazji do umocnienia swojej pozycji na świecie. Zauważalne zacieśnianie relacji z Rosją jest częścią tej strategii, podobnie jak aktywne zaangażowanie w Europie Środkowej i Wschodniej.

Prawdopodobnie w 2024 r. będziemy świadkami gospodarczego cyklicznego wytchnienia. Po pierwsze, w nadchodzących kwartałach rynek nieruchomości przyczynią się do umiarkowanego impulsu wzrostu PKB. Oczekuje się stabilizacji w związku z trwającym wyczerpywaniem zapasów, zbliżającym branżę nieruchomości do długoterminowego poziomu równowagi. Po drugie, istnieje uzasadnione prawdopodobieństwo, że decydenci spróbują wykorzystać tę chwilę wytchnienia, aby wprowadzić więcej potrzebnych reform, zamiast dalej je odraczać. Po trzecie, Pekin musi wkrótce przyznać się oficjalnie do wolniejszego wzrostu, w przedziale od 3% do 4%, który będzie się utrzymywał na tym poziomie³⁷⁸.

Niższy wzrost gospodarczy może przynieść skutki uboczne. Na przykład niższy popyt w Chinach będzie miał wpływ na zagraniczne firmy z branż, których importerem są Chiny³⁷⁹. Niektóre zagraniczne firmy zostaną wyparte przez tańszą

---

³⁷⁸ T. Koivu, *China: Stabilisation, but at lower levels*, <https://corporate.nordea.com/article/85924/china-stabilisation-but-at-lower-levels>.

³⁷⁹ Łączne zaangażowanie w BRI w ciągu pełnych 10 lat od ogłoszenia BRI w 2013 r. przekroczyło granicę 1 biliona dolarów i osiągnęło poziom 1,053 biliona dolarów, z czego około 634 dolarów w kontraktach budowlanych i 419 dolarów w inwestycjach niefinansowych. Wstępne dane dotyczące chińskiego zaangażowania w inwestycje finansowe i współpracę kontraktową na rok 2023 w 149 krajach inicjatywy Pasa i Szlaku wskazują na zawarcie około 212 transakcji o wartości 92,4 mld dolarów. Dla porównania, zaangażowanie w BRI wyniosło 74,5 miliarda dolarów w całym roku 2022, co oznacza wzrost o 18%. Źródło: The Green Finance & Development Centre, <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023/>.

chińską konkurencją, ponieważ Pekin zwiększy produkcję krajową, np. akumulatorów litowo-jonowych i innych produktów wykorzystujących energię odnawialną. Wreszcie, zdolność Pekinu do wpływania na wzrost gospodarczy poprzez wydatki rządowe pozostanie ograniczona przez lokalne napięcia fiskalne i tak już obciążoną politykę pieniężną.

Gospodarka Chin, doświadczająca dynamicznych wzlotów i upadków w wyniku pandemii COVID-19, zмага się z koniecznością adaptacji do zmieniających się warunków zdrowotnych oraz gospodarczych. Częste wybuchy epidemii oraz możliwość ponownego wprowadzenia ograniczeń w poruszaniu się mogą prowadzić do przedłużających się zakłóceń gospodarczych, co wymaga elastycznej i skutecznej polityki zdrowia publicznego. Istotne będzie dalsze wsparcie polityki makroekonomicznej, aby gospodarka mogła w pełni wykorzystać swój potencjał.

Ożywienie chińskiej gospodarki będzie również zależało od głębszych reform strukturalnych, które zostały wstrzymane przez pandemię. Priorytety te obejmują stworzenie równych warunków dla sektora prywatnego, poprawę dostępu do kredytów oraz wzmocnienie zabezpieczenia społecznego. Rosnące stopy bezrobocia stanowią kolejne pilne wyzwanie dla chińskich decydentów. Dotacje na zatrudnienie oraz programy robót publicznych są krótkoterminowymi środkami zaradczymi, ale niezbędne są bardziej trwałe rozwiązania, które zapewnią młodym ludziom długoterminowe perspektywy zatrudnienia. Wzrost chińskiej gospodarki będzie wymagał także skutecznego zarządzania zadłużeniem przedsiębiorstw, które wzrosło do najwyższych poziomów przed pandemią. Zmniejszenie niewłaściwej alokacji kapitału oraz stabilizacja źródeł dochodów fiskalnych będą kluczowe dla zrównoważonego wzrostu. Chiny stoją przed wyzwaniem utrzymania trwałego wzrostu produktywności w obliczu szybko starzejącej się populacji. W średniookresowej perspektywie, kluczowe będzie przywrócenie równowagi między inwestycjami a konsumpcją, produkcją a usługami oraz migracją ze wsi do miast, co pozwoli na osiągnięcie bardziej zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu wzrostu gospodarczego³⁸⁰.

---

³⁸⁰ *OECD Economic Surveys: China 2022*, OECD Publishing, Paryż, <https://doi.org/10.1787/b0e499cf-en>.

Rozdział V. Jedwabny Szlak - dawniej i dziś

1. Otwarcie Chin na świat

Kluczowymi elementami polityki gospodarczej Chin na początku XXI w. stały się inwestycje zagraniczne, pomoc rozwojowa oraz umowy handlowe, będące częścią prowadzonej przez władze w Pekinie polityki określanej w skrócie jako *go global*³⁸¹. Głównym jej celem jest tworzenie sprzyjającego otoczenia międzynarodowego dla ciągłego rozwoju i modernizacji państwa. Istotne jest zatem otwieranie się na nowe rynki zbytu. Obecnie w Chinach ma miejsce niełatwy proces redefinicji koncepcji polityki zagranicznej, wymagającej dostosowania się do nowego potencjału.

Jednym z kluczowych narzędzi do ochrony, a nawet wzmocnienia globalizacji ma być wizja Nowego Jedwabnego Szlaku. Rządzący ChRL z uwagą obserwując postępujące procesy zmian środowiska międzynarodowego kreują swoje państwo jako obrońcę procesu globalizacji i wolnego handlu. W szczególności można to zaobserwować od czasu Międzynarodowego Forum Gospodarczego w Davos mającego miejsce 17 stycznia 2017 r. Wówczas chiński prezydent w swoim przemówieniu wyraźnie podkreślił, że Chiny są gotowe zająć miejsce coraz bardziej izolacjonistycznych Stanów Zjednoczonych. Xi Jinping przedstawił wtedy chińską wizję globalizacji opartą na otwartej i korzystnej dla wszystkich stron współpracy³⁸². Warto w tym momencie nadmienić, że Chiny są największym beneficjentem globalizacji, a obecny ład je wspiera. Nie ponoszą bowiem adekwatnych kosztów z zakresu polityki bezpieczeństwa oraz bezpośredniej odpowiedzialności za rozwój wydarzeń na świecie.

Rozwijanie na tym tle relacji finansowych z sąsiadami może pomóc Chinom budować sieć prozachodnich współzależności, które mogą z kolei zwiększać rolę

---

³⁸¹ Strategia *go global* stała się wszechstronnym międzynarodowym planem wykraczającym poza zwykłą promocję zagranicznych inwestycji. *Going global* w szerokim znaczeniu obejmuje ponadnarodowe działania państwa w dziedzinie polityki, wojska, gospodarki, kultury, edukacji i mediów. Odnosi się do międzynarodowego inwestowania i współpracy gospodarczej. Strategia obejmuje w ten sposób różne międzynarodowe projekty chińskiego rządu, w tym także inicjatywę *Nowego Jedwabnego Szlaku*.

³⁸² *President Xi's speech to Davos in full*, World Economic Forum, 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/full-text-of-xi-jinping-keynote-at-the-world-economic-forum>.

chińskich rynków finansowych i uniezależnić je od amerykańskiego dolara³⁸³. Wśród obserwatorów pojawia się przekonanie, że zarówno Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych, jak i Bank Grupy BRICS mogą stanowić w przyszłości alternatywę dla wielostronnych instytucji powołanych w wyniku porozumienia z *Bretton Woods*³⁸⁴. Warto przypomnieć, że Stany Zjednoczone po 1945 r. stały się niekwestionowanym światowym przywódcą i architektem systemu finansowego, który został zaprojektowany podczas tej konferencji.

ChRL nie tylko usiłuje kształtować własny blok regionalny, ale także stara się wytworzyć możliwości wpływu w skali globalnej. Xi Jinping podczas inauguracyjnej przemowy w Pekinie na zorganizowanym Forum Pasa i Szlaku podkreślił, że Chiny chętnie podzielą się swoim doświadczeniem. Przekaz ten był z pewnością atrakcyjny dla wielu rozwijających się państw, które liczą na chiński kapitał niezbędny do pobudzenia gospodarki. Jak podkreśla Michał Lubina koncepcję Nowego Jedwabnego Szlaku powinniśmy rozpatrywać także jako projekt mający utrzymać korzystny *status quo*, który ma na celu powstrzymać erozję zachodniego systemu politycznego³⁸⁵.

2. Historia Jedwabnego Szlaku

Ponad dwa tysiące lat temu otwarcie Jedwabnego Szlaku połączyło Chiny z wieloma państwami na trzech głównych kontynentach Azji, Europy i Afryki. To dzięki tej inicjatywie świat zaczął rozumieć Chiny, a Chiny zaczęły wpływać na świat. Wymiana między Chinami a innymi grupami etnicznymi doprowadziła do stopniowego rozwoju ducha Jedwabnego Szlaku, charakteryzującego się pokojem, współpracą, otwartością, wzajemnym uczeniem się, obopólnymi korzyściami³⁸⁶.

---

³⁸³ K. Kozłowski, *Nowy Jedwabny Szlak i poradziecka Azja Centralna – geopolityczne wyzwania dla chińskiego wzrostu* [w:] *Bliżej Azji. Współczesne wyzwania dla bezpieczeństwa*, Ł. Gacek, R. Kwieciński, E. Trojnar (red.), Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 82.

³⁸⁴ W lipcu 1944 r. podczas Konferencji w Bretton Woods (ang. United Nations Monetary and Financial Conference) utworzono powojenny międzynarodowy system walutowy, znany jako system z Bretton Woods. Wówczas powołano do życia dwie nadrzędne instytucje: Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju (znany również jako Bank Światowy) oraz Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW). Głównym celem MFW miała być krótkookresowa pomoc finansowa udzielana państwom przechodzącym kryzysy bilansów płatniczych.

³⁸⁵ M. Lubina, *Niedźwiedź w cieniu smoka. Rosja-Chiny 1991-2014*, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2014.

³⁸⁶ H. Liang, Y. Zhang, *The theoretical system of Belt and Road Initiative*, Springer, 2019, s. 1.

Okolo 1300 r. p.n.e. w dolinie rzeki Żółtej, znanej też jako Huang He, powstały pierwsze chińskie osady. Geograficzne uwarunkowania ułatwiły osiągnięcie stabilności terytorialnej przez starożytną cywilizację chińską. Ocean na wschodzie, rozległa tropikalna dżungla na południu oraz masywne pasmo Himalajów na zachodzie - stanowiły naturalne granice. Jedynie od strony północy istniała otwarta przestrzeń stepów, zamieszkaana przez mongolskie plemiona nomadów, które regularnie atakowały osiadłą ludność chińską³⁸⁷.

W 221 roku p.n.e. założono Cesarstwo Chińskie, które powstało z królewskiej dynastii Qin. Shi Haungdi, pierwszy władca z dynastii Qin, aby chronić się przed najazdami nomadów z północy, zainicjował budowę 5000 kilometrów fortyfikacji, wykonanych z ubitej ziemi i kamieni. Wówczas chińskie cesarstwo rozciągało się na znaczną część Azji Środkowej, przez którą przechodził Jedwabny Szlak, łączący Chiny z Europą³⁸⁸.

Karawany przemieszczające się przez Chiny, Azję Środkową i Bliski Wschód poruszały się różnymi trasami i transportowały nie tylko jedwab³⁸⁹. Do Chin wyruszało złoto i inne szlachetne metale, wełna, len, kość słoniowa, koral, bursztyn czy szkło (niewyrabiane w Państwie Środka, aż do V wieku)³⁹⁰. W drugą stronę karawanami wieziono m.in. futra, ceramikę, żelazo, korę cynamonową, rabarbar oraz przedmioty z brązu – sprzączki do pasów oraz broń³⁹¹.

W miarę jak chińscy cesarze z dynastii Han poszerzali granice kraju na zachód, podróżnicy musieli stawiać czoło atakom pozostałych Hunów, Tybetańczyków i innych grup. Aby zapewnić bezpieczne przemieszczanie dóbr, Chińczycy zostali zmuszeni do budowy licznych fortów, w których stacjonowały oddziały wojskowe. W wyniku tego powstało również zachodnie przedłużenie Wielkiego Muru Chińskiego³⁹².

Starożytny Jedwabny Szlak swój początek miał w Chang'an (dziś znane jako Xi'an) i kierował się na północny zachód przez prowincję Gansu, aż do oazy

---

³⁸⁷ P. Frankopan, *The silk roads: A new history of the world*, Bloomsbury Publishing, 2015.

³⁸⁸ X. Liu, *The Silk Road in world history*, Oxford University Press, 2010.

³⁸⁹ C. I. Beckwith, *Empires of the silk road. In Empires of the Silk Road*, Princeton University Press, 2009.

³⁹⁰ M. Mollat du Jourdin, J. Desange, *Tysiącletnie szlaki*, tłum. J. Prądyńska, Oficyna Wydawnicza VOLUMEN, Warszawa 2000, ss. 134-135.

³⁹¹ L. Boulnois, *Szlakiem jedwabiu*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968, ss. 8-9.

³⁹² P. Hopkirk, *Obce diabły na Jedwabnym Szlaku: w poszukiwaniu zaginionych miast i skarbów w chińskiej części Azji Środkowej*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2008, ss. 32-33.

Dunhuang na pustyni Gobi, przy granicznym mieście. Następnie prowadził przez słynną Bramę Nefrytową, gdzie dzielił się na dwie trasy, obejmujące skraje pustyni Takla Makan³⁹³. Stąd szlak kierował się na zachód, zaczynając długie i niebezpieczne przejście przez Pamir Środkowy, nazywany „Dachem Świata”. W tym miejscu podróżnicy opuszczali Chiny i wkraczali na teren obecnie należący do byłych republik radzieckich. Przechodzili przez Khokand, Samarkandę, Bucharę, Merw, przekraczając Persję i Irak, aż dotarli do wybrzeża Morza Śródziemnego. Stamtąd statki przewoziły kupców i ich towary do Rzymu i Aleksandrii.

Tras Jedwabnego Szlaku było wiele. Inna odnoga Jedwabnego Szlaku oddzielała się od południowej drogi na dalekim krańcu pustyni Takla Makan, biegnąc przez Balach (obecnie północny Afganistan) i łącząc się z zachodnim szlakiem w Merwie. Dodatkowo, kolejna odnoga prowadziła do Indii, odchodząc od głównego szlaku w Jarkendzie, przekraczając niebezpieczne przełęcz Karakorum, zwane „Bramami Indii” i kończąc łagodnym zejściem w kierunku nadbrzeżnego miasta Bombaj.

Szlaki te obejmowały zarówno trasy lądowe, jak i morskie. Szlaki morskie odgrywały istotną rolę w tej sieci, szczególnie w handlu przyprawami, dzięki czemu zyskały miano Szlaków Przyprawowych. Żadne z używanych wówczas zwierząt jucznych - takich jak wielbłądy, konie, muły, osły, bawoły - nie byłoby w stanie pokonać tak ogromnej odległości. Chociaż karawany regularnie wymieniały zwierzęta podczas odpoczynku w poszczególnych oazach, wiele z nich umierało w trakcie wędrówki³⁹⁴.

Towary musiały być starannie zapakowane, uwzględniając warunki atmosferyczne, długotrwały transport oraz trudności geograficzne, takie jak góry. Istnienie Jedwabnego Szlaku związane było z obecnością strategicznie rozmieszczonych oaz, oddalonych od siebie zaledwie o kilka dni drogi, które wyznaczały granice pustyni Takla Makan. Oazy te były zależne od rzek zasilanych przez wody lodowcowe, mających źródło w majestatycznych górach otaczających pustynię z trzech stron w kształcie podkowy. W miarę wzrostu ruchu na Jedwabnym Szlaku, oazy te stały się ważnymi centrami handlu, a nie tylko miejscami wypoczynku

---

³⁹³ X. Liu, *The Silk Road in world...*, op. cit., s. 97.

³⁹⁴ P. Frankopan, *The silk roads: A new history...*, op. cit., ss. 10-13.

dla ludzi i zwierząt, regenerujących siły przed dalszą podróżą. Na przestrzeni wieków przekształcały się one w feudalne księstwa lub małe królestwa.

Nietrudno się domyśleć, że rozwijające się i bogacące oazy-miasta były atrakcyjne dla Hunów i innych plemion, które pragnęły czerpać korzyści z bogactw Jedwabnego Szlaku. Jako że handel stawał się istotnym źródłem dochodów dla cesarzy z dynastii Han, między Państwem Środka a nękającymi kupców wędrownymi grupami dochodziło do nieustannych starć. Czasami Chiny traciły kontrolę nad niektórymi fragmentami Szlaku, które przechodziły w ręce wojowniczych plemion lub niezależnych od Chin władców feudalnych. Nowi władcy wymuszali na karawanach opłaty za umożliwienie bezpiecznego przewozu towarów przez kontrolowany przez nich odcinek lub po prostu grabili je. Ta sytuacja trwała, aż cesarzowi udało się odzyskać kontrolę nad danym odcinkiem za pomocą armii lub poprzez zawarcie porozumienia. Nawet gdy Chiny kontrolowały cały Jedwabny Szlak, podróżujący rzadko przemieszczali się bez uzbrojenia lub eskorty, gdyż zawsze istniało ryzyko napadu bandytów. Wszystkie te zagrożenia sprawiały, że każda podróż była związana z dużymi kosztami (co ostatecznie przyczyniło się do rozwoju szlaków morskich), które zwiększały ceny towarów. Mimo to, Jedwabny Szlak rozwijał się prężnie³⁹⁵.

W połowie XIII wieku chiński jedwab pojawił się na rynkach europejskich, początkowo w Genui, następnie w Wenecji, a około pięćdziesiąt lat później także w Londynie. Jednakże jedwab z Chin nie cieszył się reputacją najlepszej jakości. Pegolotti zauważył, że bale jedwabiu były transportowane na grzbietach osłów, wołów, koni i wielbłądów oraz wozami i statkami, pokonując tysiące kilometrów. Opakowania ulegały uszkodzeniom, a jedwab się wycierał. Obliczenia wskazują, że zachodnia stolica przemysłu jedwabniczego, Lucca, nabywała jedynie pół tuzina wózków surowca, ale nie z Chin, lecz w różnych regionach Bliskiego Wschodu. Prawdopodobnie siłą napędową handlu z chińskim jedwabem była korzystna marża, wynikająca z niskiej ceny zakupu w Azji i wysokiej ceny sprzedaży w Europie. W 1304 roku w Genui zysk był trzykrotny³⁹⁶.

Warto zaznaczyć, że szlaki te nie służyły jedynie wymianie towarowej, lecz także migracji ludności oraz przemieszczaniu się populacji, co prowadziło

---

³⁹⁵ V. Hansen, *The Silk Road...*, op. cit., s. 23.

³⁹⁶ H. Uhlig, J. Danecki, *Jedwabny szlak: kultury antyku...*, op. cit., s. 32.

do przekazywania wiedzy, idei, kultury i przekonań mających głęboki wpływ na historię i cywilizacje narodów eurazjatyckich. Podróżnych przyciągała więc nie tylko wymiana handlowa, ale również wymiana intelektualna i kulturowa, która miała miejsce w miastach wzdłuż Jedwabnych Szlaków, z których wiele stało się centrami kultury i nauki³⁹⁷. W Azji Środkowej spotykały się i przenikały wielkie cywilizacje Wschodu i Zachodu. Dominowały w nich subtelne koncepcje buddyzmu, głoszące współczucie dla wszystkich istot żyjących, które powstały w północno-wschodnich Indiach w V wieku przed naszą erą.

Sztuka i cywilizacja, zarówno w Chinach, jak i wzdłuż Jedwabnego Szlaku, osiągnęły swój szczytowy punkt za czasów dynastii Tang (618-907), często nazywanego „złotym wiekiem”³⁹⁸. Długie okresy pokoju i stabilności charakteryzujące tę epokę sprzyjały rozwojowi cesarstwa. Jego stolica, Chang’an, nazywana azjatyckim Rzymem, była jednym z największych i najbardziej imponujących miast tamtych czasów oraz celem karawan przemierzających Jedwabny Szlak.

Losy monarchów i głównych dróg handlowych w kraju były ściśle ze sobą powiązane. Kiedy zaczął się upadek dynastii, blask cywilizacji Szlaku zaczął równocześnie słabnąć. Rozpoczął się powolny proces, który ostatecznie doprowadził do całkowitego zaniku Jedwabnego Szlaku. Podobny los spotkał liczne klasztory, świątynie, dzieła sztuki oraz wiele niegdyś kwitnących miast. Zapadły w niepamięć i zatraciły się po nich wszelkie ślady. Odkryto je ponownie dopiero w XIX wieku. Wieloczynnikowy upadek Jedwabnego Szlaku trwał przez wiele wieków, ale dwie główne przyczyny to stopniowe wysychanie rzek zasilanych wodami z lodowców płynących przez oazy oraz nieoczekiwane wtargnięcie muzułmanów z dalekiej Arabii, którzy z mieczem w dłoni szerzyli swoją wiarę³⁹⁹. W wyniku tego wiele rzeźb i fresków zostało częściowo lub całkowicie zniszczonych. Oznaczał to też koniec sztuki figuratywnej, ponieważ przedstawianie postaci ludzkich jest w islamie zakazane.

---

³⁹⁷ *About the Silk Road, Silk Roads: Dialogue...*, op. cit.

³⁹⁸ D. Kossowska-Janik, *Gdy cesarzowa pila herbatę... Historia chińskiego jedwabiu od neolitu do czasów panowania dynastii Tang*, Studia Azjatystyczne, 2017, 3, ss. 93-104.

³⁹⁹ Z. Li, et al., *Drought promoted the disappearance of civilizations along the ancient Silk Road*, Environmental Earth Sciences, 2016, 75, ss. 1-7.

W XV wieku, islam stał się dominującą religią w regionie Takla Makan. Za czasów dynastii Ming (1368-1644), Jedwabny Szlak uległ całkowitemu opustoszeniu. To doprowadziło do dalszego upadku i izolacji całego obszaru. Podróżni, po opuszczeniu Chin, napotykali na przeszkody wynikające z rywalizacji między państwami. Nastąpiły ograniczenia w swobodnym przemieszczaniu się i handlu⁴⁰⁰.

Podsumowując, fenomenem Jedwabnego Szlaku było przede wszystkim współtworzenie i kształtowanie kultury i cywilizacji. Valerie Hansen zwraca uwagę na to, że kluczowym dziedzictwem Jedwabnego Szlaku była atmosfera tolerancji, która rozwijała się dzięki władcom małych królestw oazowych wzdłuż Takla Makan. Przez stulecia przyjmowali oni uchodźców z innych krajów, umożliwiając im praktykowanie własnych wyznań. Odkryte miejsca archeologiczne i zachowane artefakty pozwalają zajrzeć w ten tolerancyjny świat sprzed wieków⁴⁰¹. Niektórzy badacze uważają, że był to całościowy system - polityczny, gospodarczy i kulturowy - obejmujący Eurazję, oparty na wzajemnych kontaktach⁴⁰².

Dla Chin, Nowy Jedwabny Szlak ściśle wiąże się z ideą „wielkiego odrodzenia narodu chińskiego”. Przywraca im znaczenie i wagę przypadające im w udziale ze względu na osiągnięcia cywilizacyjne, kulturowe oraz pozycję w współczesnych stosunkach gospodarczych i politycznych. Chiny, jako nie tylko państwo czy kultura, ale przede wszystkim wielka, starożytna cywilizacja, czują się na tyle silne, że mogą samodzielnie wytyczać ścieżki i kierować światowymi trendami⁴⁰³.

W przeszłości Chiny, przez ponad pięć stuleci (1000-1550), utrzymywały globalną dominację gospodarczą. W Chinach odkryto wiele wynalazków, takich jak papier, czcionki drukarskie, proch strzelniczy, łuk czy kompas magnetyczny, zanim pojawiły się one w Europie. Przez ponad pięć wieków, Chiny posiadały najpotężniejszą armię na świecie opartą na ogromnej flocie. Trwający okres walki o niepodległość w Chinach, określany jako „stulecie narodowego upokorzenia”, trwał

---

⁴⁰⁰ M. Mollat du Jourdin, J. Desange, *Tysiąclecie szlaki...*, op. cit.

⁴⁰¹ V. Hansen, *The Legacy of the Silk Road*, Yale University, 2013, <https://yaleglobal.yale.edu/content/legacy-silk-road>.

⁴⁰² Zob. szerzej: C. I. Beckwith, *Empires of the silk road: A history...*, op. cit., s. 122.

⁴⁰³ W. Hübner, *Współczesny Szlak Jedwabny a tradycja: Chiny i Azja Centralna*, Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula, Stosunki Międzynarodowe, 2014, 34, ss. 5-31.

od początku wojen opiumowych (1814) do ustanowienia ChRL (1949)⁴⁰⁴. Wówczas Wielka Brytania była hegemonem gospodarczym i aktywnie dążyła do osłabienia Chin. Po drugiej wojnie światowej Stany Zjednoczone przejęły rolę globalnego lidera⁴⁰⁵. W ciągu kilku tysięcy lat swojego istnienia, Chiny nie dążyły do podboju i ekspansji terytorialnej. Ten brak zainteresowania terytorialnym rozwojem różni chińską cywilizację od europejskiej, która, gdy tylko zyskała możliwość podbojów, rozszerzyła swoje wpływy.

3. Geneza powstania chińskiej koncepcji

7 września 2013 roku, podczas wystąpienia na Uniwersytecie Nazarbajewa w Astanie, prezydent Chin Xi Jinping ogłosił wprowadzenie inicjatywy One Belt One Road, obecnie znanej jako inicjatywa Belt and Road. Od tego czasu jest ona aktywnie promowana przez ChRL, a nawet została włączona do zrewidowanej Konstytucji KPCh podczas XIX zjazdu Komunistycznej Partii Chin jako jeden z głównych celów strategicznych państwa. Wzmocniło to jej znaczenie i zobowiązało partię do kontynuowania realizacji tego projektu w przyszłości⁴⁰⁶. Inicjatywa Belt and Road jest wyrazem globalnych aspiracji Pekinu⁴⁰⁷. Od czasu jej ogłoszenia, inicjatywa ta jest stale poszerzana i promowana poprzez angażowanie nowych krajów oraz zwiększanie zakresu współpracy, która obecnie sięga dalej niż tylko aspekty stricte ekonomiczne. Powstająca inicjatywa Belt and Road jest wynikiem chińskiego wzrostu gospodarczego i stanowi alternatywę dla amerykańskiej dominacji.

Chiny pragną zbudować i zmodernizować drogi, tory kolejowe, porty oraz inne rodzaje infrastruktury w celu zwiększenia wymiany handlowej z ponad 70 krajami rozciągającymi się od Bałtyku aż po Pacyfik⁴⁰⁸. Według Charliego Campbella, korespondenta czasopisma TIME na Dalekim Wschodzie, BRI ma potencjał, aby stać się największą światową platformą współpracy regionalnej, obejmującą prawie 65%

---

⁴⁰⁴ A. Guss, *Restytucja dóbr kultury utraconych przez Chińską Republikę Ludową na przykładzie odzyskiwania brązowych głów zwierząt z Yuanming Yuan*, Gdańskie Studia Azji Wschodniej, 2021, 20, ss. 38-54.

⁴⁰⁵ Geostrategiczny konflikt Chiny – USA czasami nazywany jest Chimeryka. Nazwa pochodzi od Chimery, która w mitologii greckiej była niepokonanym potworem ziejącym ogniem. Zabił ją – unoszący się na skrzydlatym koniu, Pegazie – syn króla Koryntu. Niestety współcześnie nie ma Pegaza, dlatego Chimerica jest potworem trudnym do pokonania.

⁴⁰⁶ *Resolution of the 19th...*, op. cit.

⁴⁰⁷ M. Kalwasiński, „Pas i Szlak” – chińska pułapka kredytowa?, 2018, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Pas-i-Szlak-chinska-pulapka-kredytowa-Analiza-7576219.html>.

⁴⁰⁸ *Will China's Belt and Road Initiative outdo...*, op. cit.

populacji świata i generującą około 40% światowego PKB⁴⁰⁹. Szacowane nakłady inwestycyjne potrzebne do realizacji ogólnej wizji BRI wynoszą 8 bilionów dolarów, z których głównie mają być finansowane takie sektory jak infrastruktura transportowa (lądowa i morska), telekomunikacyjna i energetyczna⁴¹⁰. Niektóre źródła twierdzą, że w latach 2013-2022 w ramach tej inicjatywy zrealizowano inwestycje o wartości przekraczającej 1 trylion dolarów⁴¹¹. Znow inne podają, że sześć korytarzy obejmuje region reprezentujący 63% światowej populacji, 30% światowego PKB, 24% zużycia gospodarstw domowych i prawie 75% uznanych zasobów energii. W latach 2014–2016 wolumen handlu z krajami BRI przekroczył 3 biliony⁴¹². Należy podkreślić, że do tej pory ponad 125 krajów i organizacji międzynarodowych podpisało umowy dotyczące różnych form współpracy w ramach BRI.

Chińska dyplomacja podkreśla, że koncepcja będzie oparta na pięciu zasadach pokojowego współistnienia: wzajemnego szacunku dla suwerenności i integralności terytorialnej, wzajemnej nieagresji, wzajemnej nieingerencji w sprawy wewnętrzne zaangażowanych państw, równości i wzajemnych korzyści oraz pokojowego współistnienia⁴¹³. Warto zaznaczyć, że nie istnieje oficjalna mapa przedstawiająca ostateczny plan tego projektu. W dokumencie zatytułowanym: „Wizja i działania dotyczące wspólnego budowania Ekonomicznego Pasa Jedwabnego Szlaku i Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku” wskazano, że BRI ma ostatecznie składać się z sześciu tzw. ekonomicznych korytarzy, łączących Chiny z kilkoma sąsiednimi obszarami. Należą do nich: (1) nowy ekonomiczny korytarz euroazjatyckiego mostu; (2) ekonomiczny korytarz Chiny–Mongolia–Rosja; (3) ekonomiczny korytarz Chiny–Azja Środkowa–Azja Zachodnia; (4) ekonomiczny korytarz Chiny–Półwysep Indochiński; (5) ekonomiczny korytarz Bangladesz–Chiny–Indie–Myanmar; (6) ekonomiczny korytarz Chiny–Pakistan. Natomiast Morski Jedwabny Szlak ma docelowo prowadzić do Morza Śródziemnego przez

---

⁴⁰⁹ Ch. Campbell, *China Says It's Building the New Silk Road. Here Are Five Things to Know Ahead of a Key Summit*, "TIME", 2017, <http://time.com/4776845/china-xi-jinping-belt-road-initiative-obor/>.

⁴¹⁰ J. Hurley, S. Morris, G. Portelance, *Examining the Debt Implications...*, op. cit.

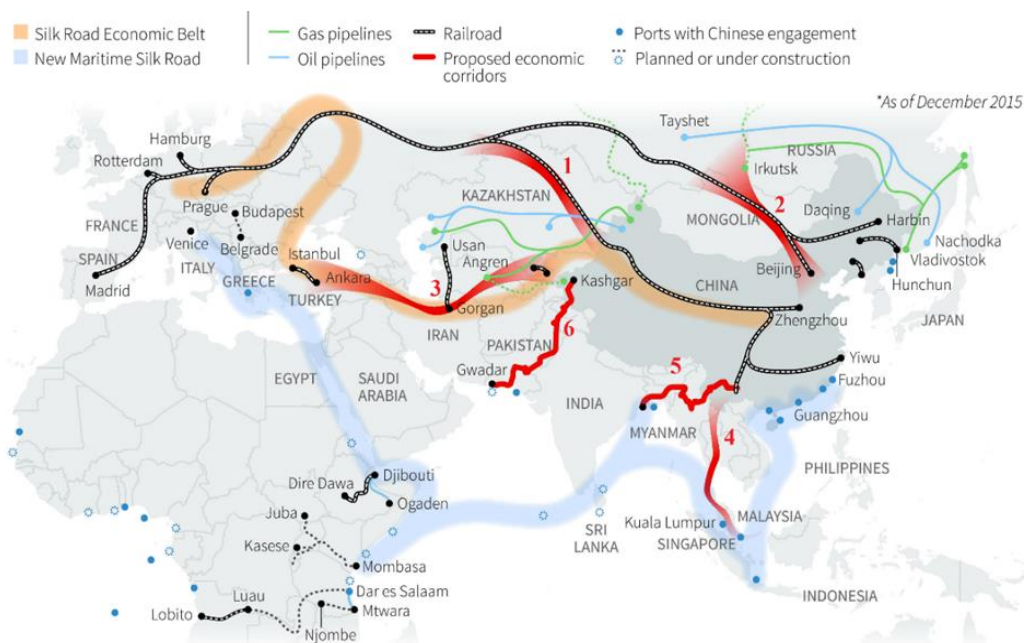
⁴¹¹ L. Wei, *China Reins In Its Belt and Road Program, \$1 Trillion Later*, "The Wall Street Journal", 2022, <https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638>.

⁴¹² Z. U. Rahman, *A comprehensive overview of China's belt and road initiative and its implication for the region and beyond*, *Journal of Public Affairs*, 2022, 22(1), <https://doi.org/10.1002/pa.2298>.

⁴¹³ *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*, March 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html.

cieśninę Malakka, Ocean Indyjski, Róg Afryki i Morze Czerwone⁴¹⁴. Jak zauważa Bogdan Góralczyk, ten drugi element to zapowiedź, że Chiny zamierzają realizować swoje plany również na morzach i oceanach⁴¹⁵. Co ciekawe w pierwotnych wersjach map nie ujmowano zbytnio regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Na mapach zaznaczano tylko poszczególne państwa.

Mapa 3. Korytarze gospodarcze chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku

Źródło: L. Hui, Ch. Rohr, M. Hafner, A. Knack, *China Belt and Road Initiative: Measuring the impact of improving transportation connectivity on trade in the region*, Santa Monica, RAND Corporation, 2018, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2625.html.

20 czerwca 2017 r. Chińska Narodowa Komisja Rozwoju i Reform oraz Państwowa Administracja Oceaniczna przedstawiły w dokumencie zatytułowanym *Wizja współpracy morskiej w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku dwa dodatkowe szlaki morskie*⁴¹⁶. Pierwszy z nich miałby prowadzić z Chin przez kraje Oceanii, Ocean Spokojny w kierunku Ameryki Południowej, aby rozszerzyć współpracę z Chile, Argentyną oraz Brazylią, których przedstawiciele wzięli udział w pierwszym Forum

⁴¹⁴ M. Kaczmarek, *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-02-10/nowy-jedwabny-szlak-uniwersalne-narzedzie-chińskiej-polityki>.

⁴¹⁵ B. Góralczyk, *Wielki renesans: Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018, s. 379.

⁴¹⁶ A. Brona, *Chiny proponują rozszerzenie inicjatywy Pasa i Szlaku*, <http://pulsazji.pl/2017/06/30/rozszerzenie-inicjatywy-pasa-i-szlaku/>.

Pasa i Szlaku⁴¹⁷. Drugi szlak, tzw. Polarny Jedwabny Szlak, ma prowadzić z Azji Wschodniej do Europy przez Arktykę⁴¹⁸. Jak zauważa Tomasz Brańka, strategiczne znaczenie Arktyki w ostatnich latach istotnie wzrosło⁴¹⁹. Jest to głównie spowodowane zmianami klimatycznymi i postępującym ociepleniem klimatu, co z kolei stwarza nowe możliwości wykorzystania bogatych złóż surowców naturalnych⁴²⁰ oraz korzystania z wcześniej niedostępnych arktycznych dróg komunikacyjnych⁴²¹. Chiny, dostrzegając potencjalne korzyści energetyczne, handlowe i geopolityczne związane z uczestnictwem w zarządzaniu Arktyką, w styczniu 2018 r. opublikowały Białą Księgę pt. Chińska Polityka Arktyczna⁴²². Dokument ten oficjalnie włączył chińską politykę arktyczną do ram inicjatywy BRI poprzez rozwój infrastruktury w ramach Polarnego Jedwabnego Szlaku⁴²³.

Morski Jedwabny Szlak ma stanowić sieć połączeń od chińskich wybrzeży do Morza Śródziemnego, przechodząc przez cieśninę Malakka, Ocean Indyjski, Róg Afryki i Morze Czerwone. Zapropozowanie korytarza Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku jest reakcją na dominację Stanów Zjednoczonych na oceanach i morzach⁴²⁴. Alfred Thayer Mahan twierdził, że ci, którzy kontrolują ocean, zwłaszcza strategiczne wąskie kanały, kontrolują międzynarodowy handel i bogactwo⁴²⁵. W 1986 roku Marynarka Wojenna Stanów Zjednoczonych twierdziła, że kontroluje 16 strategicznych przejść na całym świecie, a w 2002 roku liczba ta została powiększona do 22. Ze strategicznego punktu widzenia w sektorze morskim pierwsze miejsce zajmuje Cieśnina Ormuz, a za nią Cieśnina Malakka⁴²⁶. Jeśli jednak

---

⁴¹⁷ Forum *Pasa i Szlaku* to międzynarodowa konferencja poświęcona współpracy w ramach chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku. W kwietniu 2019 r. w Pekinie odbyła się ona po raz drugi, pierwsza miała miejsce w 2017 r. Zgodnie z informacjami strony chińskiej w konferencji wzięło udział niemal 6 tys. uczestników ze 150 krajów oraz przedstawiciele 92 organizacji międzynarodowych.

⁴¹⁸ *Full text of the Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative*, http://english.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm.

⁴¹⁹ T. Brańka, *Polarny Jedwabny Szlak – chińska wizja Arktyki* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zdzisławowi W. Puśleckiemu*, A. Stelmach, T. R. Szymczyński, M. Walkowski (red.), Poznań 2018, s. 111.

⁴²⁰ Szacuje się, że około 13% ropy naftowej oraz 30% gazu ziemnego w tym regionie pozostało jeszcze nieodkrytych. Vide: J. Nakano, W. Li, *China Launches the Polar Silk Road*, Center for Strategic & International Studies, 2018, <https://www.csis.org/analysis/china-launches-polar-silk-road>.

⁴²¹ *Ibidem*.

⁴²² G. Grieger, *China's Arctic policy. How China aligns rights and interests*, European Parliamentary Research Service, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI\(2018\)620231_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI(2018)620231_EN.pdf).

⁴²³ K. S. Lim, *China's Arctic Policy and the Polar Silk Road Vision*, *Arctic Yearbook*, 2018, ss. 420-432.

⁴²⁴ P. Behrendt, *Morski Jedwabny Szlak*, Analiza Centrum Studiów Polska-Azja, 2017, 13.

⁴²⁵ F. Liang, *On Maritime Strategic Access*, China Aerospace Studies Institute, 2024.

⁴²⁶ D. Huang, S. Loughney, J. Wang, *Identification of China's strategic transport passages in the context of the Belt and Road initiative*, *Maritime Policy & Management*, 2023, 50(5), ss. 582-607, <https://doi.org/10.1080/03088839.2021.2017037>.

wziąć pod uwagę czynnik geopolityczny, znaczenie Cieśniny Tajwańskiej zyskałoby na znaczeniu, ponieważ jest zaangażowana w podstawowe interesy Chin.

Kluczowym wyzwaniem dla chińskich strategów jest cieśnina Malakka, która stanowi jedną z najważniejszych morskich dróg transportowych w regionie Azji i Pacyfiku⁴²⁷. Choć znaczenie cieśnin takich jak Lombok i Sundajska oraz portów północno-wschodniego wybrzeża Afryki dla Chin także wzrasta. Te kluczowe punkty strategiczne oferują alternatywne trasy dla międzynarodowego handlu, zmniejszając zależność od zatłoczonej cieśniny Malakka i zwiększając bezpieczeństwo transportowe Chin. Inwestycje w te obszary umacniają chińskie wpływy w Azji Południowo-Wschodniej i Afryce, wspierając rozwój regionalny i zapewniając większą stabilność gospodarczą oraz geopolityczną w długiej perspektywie.

Pamiętać należy, że transport lądowy towarów z Chin do Europy, na przykład koleją, jest zazwyczaj droższy niż transport morski. Chociaż transport lądowy jest szybszy – dostarczenie towarów zajmuje zazwyczaj od 15 do 20 dni w porównaniu do około 30–40 dni drogą morską – koszty transportu koleją są wyższe ze względu na ograniczoną przepustowość, bardziej złożoną logistykę oraz wyższe opłaty operacyjne. Transport morski jest najtańszą metodą przewozu dużych ilości towarów na długie dystanse, dlatego większość międzynarodowego handlu między Chinami a Europą odbywa się drogą morską. Jednak niektóre towary o wyższej wartości, które wymagają szybszej dostawy, mogą być przewożone koleją mimo wyższych kosztów.

Pomimo, że chińska gospodarka w dużej mierze opiera się na eksporcie, większość handlu z innymi krajami odbywa się za pomocą morskich dróg handlowych. Ponad 80% importowanych surowców naturalnych z Bliskiego Wschodu i Afryki przemieszcza się przez te korytarze morskie. W związku z tym, Chiny dążą do zrealizowania swojej koncepcji, mającej na celu osłabienie amerykańskiej sieci sojuszy, które mają za zadanie otoczyć Państwo Środka. Te sojusze utrudniają Chinom dostęp do Oceanu Spokojnego i Indyjskiego. Planowane nowe połączenia lądowe z Europą, Pakistanem i Birmą mają na celu obejście tych trudności. Tak więc, ponieważ Chiny są zależne od handlu i dostaw energii w wąskich gardłach Cieśniny Malakka i Kanału Sueskiego, naturalne jest, że zwiększają swój potencjał morski

---

⁴²⁷ Cieśnina Malakka łączy Morze Południowochińskie i Zatokę Tajlandzką z Morzem Andamańskim, Zatoką Bengalską i dalej z Oceanem Indyjskim.

w celu ochrony przed wszelkimi przerwami w dostawach. Kishore Mahbubani w swojej książce „Has China Won?” stwierdza, że w ciągu ostatnich dwóch tysięcy lat Chiny często były najsilniejszą cywilizacją na kontynencie eurazjatyckim. Gdyby Chiny były z natury militarystyczne, podbiłyby i powinny podbić terytoria zamorskie, tak jak to zrobiły mocarstwa europejskie⁴²⁸.

Określenie lokalizacji infrastruktury transportowej w ramach inicjatywy BRI stanowi ogromne wyzwanie. Strategiczne przejścia transportowe są dla rozwoju ChRL niezwykle ważne. Jakiegokolwiek blokady czy spowolnienia przekładają się od razu na duże straty finansowe dla gospodarki. Gao i Lu wykazali, że w przypadku zablokowania cieśniny lub kanału po stronie chińskiej występują zwiększone koszty transportu⁴²⁹. Podkreślili, że zablokowanie Cieśniny Ormuz miałoby największy wpływ ze wszystkich cieśnin i kanałów.

Podsumowując morski, jak i lądowy aspekt tego planu, są w chińskich mediach i kręgach eksperckich określane wspólnie jako inicjatywa Jednego Pasa i Jednej Drogi (ang. One Belt, One Road, OBOR)⁴³⁰. Początkowo znana jako Nowy Jedwabny Szlak, nawiązywała bezpośrednio do starożytnego Jedwabnego Szlaku⁴³¹. Chińscy politycy zrezygnowali jednak z tej terminologii, gdyż pod hasłami Nowego Jedwabnego Szlaku pojawiały się inne inicjatywy⁴³². W związku z tym, Chiny odwołały się do swojej dawnej koncepcji Pasa i Szlaku, aby podkreślić, że idea Jedwabnego Szlaku jest ich własnością intelektualną. Warto zauważyć, że chińscy politycy, publicyści i analitycy nazywają ten projekt „wizją”, „koncepcją” czy „propozycją”, ale nigdy nie używają kluczowego dla niektórych słowa „strategia”. Justyna Szczudlik-Tatar zauważa,

---

⁴²⁸ K. Mahbubani, *Has China won?: the Chinese challenge to American primacy*, Hachette UK, 2020, s. 36.

⁴²⁹ T. Gao, J. Lu, *The impacts of strait and canal blockages on the transportation costs of the Chinese fleet in the shipping network*, *Maritime Policy & Management*, 2019, 46(6), ss. 669-686.

⁴³⁰ Ideę *Nowego Jedwabnego Szlaku* promuje prężnie działająca oprawa informacyjno – propagandowa. Uruchomiono w tym celu specjalną stronę agencji informacyjnej „Xinhua”. Jest ona w całości poświęcona najnowszym doniesieniom związanym z koncepcją *Nowego Jedwabnego Szlaku*.

⁴³¹ Inicjatywa *Jeden pas i jedna droga* nawiązuje do historycznego *Jedwabnego Szlaku*. W 139 r. p.n.e. Zhang Qian na mocy rozkazu cesarza Wu, wyruszył z delegacją z okręgu Longxi do królestw Azji Środkowej. Wtedy jak wskazują źródła historyczne rozpoczął się okres wymiany handlowej między Cesarstwem Dynastii Han a szeroko rozumianym Wschodem. Szlakiem eksportowano wówczas m.in. jedwab, herbatę, porcelanę. Odegrał on wielką rolę we współpracy gospodarczej i handlowej, wymianie kulturalnej i zapewnieniu równowagi międzynarodowej. Zob. szerzej: Ch. J. Beckwith, *Empires of the Silk Road. A History...*, op. cit.

⁴³² Pod hasłami odbudowy *Jedwabnego Szlaku* rozwijają się dziś strategie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej oraz kulturalnej. Koncepcje *Nowego Jedwabnego Szlaku* powstają zarówno w państwach Dalekiego Wschodu czy też Stanach Zjednoczonych i Rosji. Organizacje międzynarodowe także wychodzą z tego typu inicjatywami. W 1988 r. UNESCO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury) ogłosiło rozpoczęcie dziesięcioletniego programu *Integral Study of the Silk Road: Roads to Dialogue*. Zob. szerzej: V. Fedorenko, *The New Silk Roads Initiatives in Central Asia*, Rethink Paper, 2013, 10, <https://pmworldlibrary.net/wp-content/uploads/2014/09/160419-New-Silk-Road-3.pdf>.

że Chiny chcą w ten sposób podkreślić, że ta koncepcja nie ma celów politycznych ani nie służy wywieraniu nacisku na inne państwa⁴³³. Jednakże ewolucja angielskiego tłumaczenia oryginału „Jeden pas, jedna droga” (*yidai yilu* 一帶一路). 一帶一路 może odnosić się do wielkiej strategii ujarzmiania państw-odbiorców. Aby podkreślić słowa „wspólnota” i „współpraca” oraz odpowiedzieć na krytykę oryginalnego tłumaczenia, nazwę inicjatywy „Jeden pas i jedna droga” zmieniono na „Inicjatywę Pasa i Szlaku”⁴³⁴.

Inicjatywa Belt and Road nie ma konkretnych dat granicznych, ponieważ jest to długoterminowy projekt, którego cele ewoluują w miarę postępu prac i rosnącej współpracy międzynarodowej. Jednakże można zidentyfikować pewne kluczowe momenty w ramach tej inicjatywy:

Tabela 14. Kalendarium inicjatywy Pasa i Szlaku

2013	Ogłoszenie BRI: Prezydent Xi Jinping ogłosił inicjatywę podczas oficjalnych wizyt w Kazachstanie i Indonezji w 2013 roku. Wspominał wówczas o Pasażu Gospodarczym Jedwabnego Szlaku (wrzesień 2013) i Morskim Jedwabnym Szlaku XXI wieku (październik 2013).
2015	W 2015 roku chiński rząd opublikował oficjalny dokument pt. „Wizja i działania na rzecz wspólnej budowy Pasa i Szlaku”, w którym przedstawiono ogólne wytyczne i cele inicjatywy BRI.
2017	Pierwsze Forum Pasa i Szlaku dla Współpracy Międzynarodowej odbyło się w maju 2017 roku w Pekinie. W trakcie tego wydarzenia, przedstawiciele ponad 100 krajów i organizacji międzynarodowych omawiali współpracę w ramach BRI.
2019	Drugie Forum Pasa i Szlaku odbyło się w kwietniu 2019 roku, również w Pekinie, gromadząc przywódców z ponad 37 krajów.
2023	Trzecie Forum Nowego Jedwabnego Szlaku odbyło się w dniach 17-18 października 2023 roku w Pekinie, z okazji 10. rocznicy zapoczątkowania inicjatywy przez prezydenta Xi Jinpinga. Forum zgromadziło przedstawicieli 130 krajów, w tym 24 głów państw, takich jak prezydent Kazachstanu Kassym-Jomart Tokajew i prezydent Indonezji Joko Widodo. Obecność na forum podkreśliła rosnące znaczenie Chin na arenie międzynarodowej, choć zauważalny był brak liderów z USA i większości Europy, z wyjątkiem premiera Węgier Viktora Orbána. Podczas forum Xi Jinping podkreślał znaczenie wspólnej przyszłości i współpracy międzynarodowej, promując projekty zielonej infrastruktury oraz rozwój

⁴³³ J. Szczudlik-Tatar, *Nowy Jedwabny Szlak: czym jest nowa priorytetowa chińska strategia?*, Biuletyn PISM, 2015, 65(1302), http://www.pism.pl/files/?id_plik=20063.

⁴³⁴ A. Stanzel, *China's Belt and Road—new name, same doubts*, European Council on Foreign Relations, 2017, https://ecfr.eu/article/commentary_chinas_belt_and_road_new_name_same_doubts/.

energii odnawialnej. Wypowiedzi prezydenta Chin koncentrowały się na idei, że dobrobyt Chin jest ściśle powiązany z globalnym dobrobytem, co odzwierciedlało aspiracje inicjatywy do bycia katalizatorem pokojowej współpracy i wzajemnych korzyści. Podczas swojego przemówienia w BRF Xi powiedział, że BRI przeszło od „szkicowania zarysu” do „uzupełniania szczegółów”. Według doniesień w BRF parafowano kolejne kontrakty o wartości 97 miliardów dolarów⁴³⁵.

Źródło: opracowanie własne

Chociaż nie ma ściśle określonych dat granicznych dla BRI, można przypuszczać, że inicjatywa będzie kontynuowana przez co najmniej kilka kolejnych dekad, a jej cele będą ewoluować w miarę postępu prac i zmieniających się globalnych potrzeb. Chiński rząd, z uwagi na długoterminowy i ewoluujący charakter inicjatywy, nie przedstawił konkretnych dat granicznych dla osiągnięcia swoich strategicznych celów w ramach BRI. Warto jednak dodać, że Chiny opracowały różne plany i strategie dotyczące rozwoju gospodarczego i infrastruktury, które często mają ustalone ramy czasowe, takie jak:

- **„Made in China 2025”:** Jest to strategiczny plan mający na celu modernizację chińskiego przemysłu, z wyznaczonym celem do 2025 roku. Plan ten jest częściowo związany z inicjatywą BRI, ponieważ promuje chińską technologię i innowacje na rynkach międzynarodowych.
- **„Chińska wizja urbanizacji 2030”:** W 2016 roku Chiny przedstawiły plan urbanizacji, który ma na celu zrównoważony rozwój miast do roku 2030. W ramach tego planu, BRI odgrywa rolę w rozwijaniu infrastruktury i wspieraniu współpracy międzynarodowej.
- **„Strategia rozwoju nauki, technologii i innowacji 2030”:** Chiński rząd opracował również plan na rzecz rozwoju nauki, technologii i innowacji do roku 2030, mający na celu osiągnięcie znaczących postępów w tych dziedzinach, z naciskiem na sektory kluczowe, takie jak sztuczna inteligencja, biotechnologia, nanotechnologia czy technologie przestrzeni kosmicznej.
- **„Agenda 2060”:** BRI i Agendy 2030 otwiera nowe horyzonty dla świata na globalną współpracę, łączność, wielostronny wzrost i rozwój gospodarczy

---

⁴³⁵ K. Masood, *The Changing Global Order and China's Rise*, ISAS Working Paper, 2024, 373, <https://www.isas.nus.edu.sg/papers/the-changing-global-order-and-chinas-rise/>.

na rzecz lepszej i bardziej zrównoważonej przyszłości⁴³⁶. Przykładowo Chiny i Afryka przyjęły wspólną agendę na rzecz przyszłości, która ma na celu zacieśnienie współpracy gospodarczej, naukowej i technologicznej pomiędzy Chinami a krajami afrykańskimi. Inicjatywa BRI jest jednym z narzędzi wspierających realizację tej agendy.

Mimo że te plany mają określone ramy czasowe, ich związki z BRI nie są bezpośrednie, a cele inicjatywy Belt and Road pozostają elastyczne w stosunku do globalnych potrzeb i zmieniających się warunków geopolitycznych.

4. Charakterystyczne cechy chińskiej wizji

28 marca 2015 roku w Pekinie trzy instytucje: Komisja ds. Rozwoju i Reform, Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwo Handlu, wspólnie opublikowały oficjalny dokument pt.: „Wizja i działania dotyczące wspólnego budowania Pasa Gospodarczego Jedwabnego Szlaku i Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku”⁴³⁷. Ten dokument łączy obie inicjatywy tworzenia Nowych Jedwabnych Szlaków - lądowego i morskiego - w jeden wielki projekt, znany jako „Belt and Road” lub „Pas i Szlak”. W dokumencie tym można przeczytać, że przyspieszenie budowy Pasa i Szlaku przyczyni się do dobrobytu gospodarczego krajów, wymiany i wzajemnego uczenia się różnych cywilizacji oraz promowania pokoju i rozwoju na świecie, przynosząc korzyści ludziom na całym świecie⁴³⁸.

Dokument podkreśla cele projektu, a więc: koordynację polityki uczestniczących krajów, ułatwienia komunikacyjne, swobodny handel, integrację finansową oraz kontakty między obywatelami różnych krajów. Chiny zamierzają osiągnąć te cele do 2049 roku, setnej rocznicy powstania Chińskiej Republiki Ludowej, a Projekt znajduje się obecnie na różnych etapach realizacji. Zawarte są w nim szczegółowe założenia dotyczące Azji Środkowej i rewitalizacji Jedwabnego Szlaku. Dokument podkreśla, że inicjatywa Jeden Pas i Jedna Droga jest zgodna

---

⁴³⁶ S. Yu, S. Álvarez-Otero, M. S. Sial, U. Comite, L. M. Cismaş, *The relationship between Belt and Road Initiative and Agenda 2030: a litmus test for global sustainability and regional cooperation*, *European Journal of International Management*, 2024, 23(2-3), <https://doi.org/10.1504/EJIM.2024.138659>.

⁴³⁷ *Wizja i działania w sprawie wspólnego budowania Pasa Gospodarczego Jedwabnego Szlaku i Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku, marzec 2015*, <http://pl.china-embassy.org/pol/xwtdt/P020150425734274256571.pdf>,

⁴³⁸ *Vision and Actions...*, op. cit.

z celami i zasadami zawartymi w Artykule I i II Karty Narodów Zjednoczonych, a także odwołuje się do zasad „Pancza Sila” - dwustronnego porozumienia pokojowego z 1954 roku między Chinami a Indiami. Pięć pokojowych zasad współistnienia stanowi do dziś istotę polityki zagranicznej ChRL⁴³⁹.

Morski Jedwabny Szlak XXI wieku ma na celu połączenie chińskiego wybrzeża z Europą poprzez Morze Południowochińskie i Ocean Indyjski jednym szlakiem oraz poprzez Morze Południowochińskie z Południowym Pacyfikiem drugim szlakiem⁴⁴⁰. Niejasność przebiegu tras wskazuje, że koncepcja ta nadal zakłada możliwość dołączenia nowych krajów. Geopolitycznie może to oznaczać większe zaangażowanie Chin w innych regionach świata, gdzie ich obecność była dotąd ograniczona. Niemniej jednak można zauważyć pewne słabości i odstępstwa od promowanej przez chińskie elity zasady otwartości. Współpracy nie zaproponowano bowiem kluczowym aktorom, takim jak Stany Zjednoczone, Japonia, Korea Północna czy Wietnam. Pominięcie tych państw już na etapie wstępnych planów sugeruje, że Chiny postrzegają swój projekt jako konkurencyjny względem innych regionalnych inicjatyw.

ChRL nie dąży do stworzenia własnego regionalnego bloku, ale raczej do uzyskania globalnego wpływu. Xi Jinping w swojej przemówieniu inauguracyjnym na Forum Pasa i Szlaku w Pekinie podkreślał, że Chiny są gotowe podzielić się swoim doświadczeniem. Ten przekaz z pewnością przyciągnął uwagę wielu rozwijających się krajów, które liczą na chiński kapitał niezbędny do stymulowania swoich gospodarek. Xi Jinping kończąc swoje wystąpienie stwierdził: *„Chińska mądrość mówi, że długą podróż rozpoczyna się od pojedynczych kroków, podczas gdy arabskie przysłowie głosi, że piramida jest budowana z pojedynczych kamieni, a w Europie mówi się, że Rzym nie został zbudowany w jeden dzień”*⁴⁴¹.

Chiny mają nadzieję, że zainteresowanie innych krajów wzrośnie, ponieważ promują korzyści wzajemne zgodnie z zasadą win-win”. W przemówieniu w Astanie, Xi Jinping, mówiąc o dawnym Jedwabnym Szlaku, powiedział: *„Ponad 2000 lat*

---

⁴³⁹ K. X. Li, K. C. Lin, M. Jin, K. F. Yuen, Z. Yang, Y. Xiao, *Impact of the belt and road initiative on commercial maritime power*, Transportation Research Part A: Policy and Practice, 2020, 135, ss. 160-167.

⁴⁴⁰ W. Yiwei, *Inicjatywa „Jeden Pas I Jedna Droga”. Co rozwój Chin oznacza dla świata?*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 47-52.

⁴⁴¹ *Chiny: ponad 100 miliardów dolarów na projekt „Pasa i Szlaku”*, 2017, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Chiny-ponad-100-miliardow-dolarow-na-projekt-Pasa-i-Szlaku-3691615.html>.

historii wymiany pokazuje, że narody różnych ras, przekonań i kultur, opierając się na solidarności, wzajemnym zaufaniu, równości, inkluzywności, wzajemnym uczeniu się i współpracy win-win, mogły wspólnie uczestniczyć w pokoju i rozwoju. To cenna inspiracja płynąca ze starożytnego Jedwabnego Szlaku”⁴⁴². W tej cennej inspiracji można odnaleźć wartości takie jak solidarność, zaufanie, równość, inkluzywność, czyli otwartość na wszystkich, pokój i rozwój, ale skupmy się na koncepcji współpracy win-win, która traktuje jako wartościowe działania przynoszące korzyści wszystkim zaangażowanym stronom. Z kolei podczas przemówienia w Dżakarcie, Xi Jinping stwierdził: „Chiny nie mogą się rozwijać w izolacji od świata, a świat także potrzebuje Chin do swojego rozwoju. Chiny w pełni angażują się w pokojowy rozwój (...) oraz strategię wzajemnych korzyści”⁴⁴³.

22 września 2015 roku w Seattle, USA, Xi Jinping kilkakrotnie wspominał o koncepcji „win-win” i zauważył, że inicjatywa Pas i Droga jest nastawiona na „wspólny rozwój wszystkich państw”⁴⁴⁴. Tydzień później, 29 września, przemawiając przed Zgromadzeniem Ogólnym ONZ w Nowym Jorku, podkreślał zarówno nowatorski charakter formuły „win-win”, jak i nowy, oparty na niej, proponowany przez Chiny ład międzynarodowy: „Powinniśmy wprowadzić nową wizję wspólnych korzyści dla wszystkich”⁴⁴⁵. 5 grudnia 2015 roku w Johannesburgu, RPA, ponownie mówił o „tworzeniu nowego modelu międzynarodowego partnerstwa opartego na współpracy przynoszącej wzajemne korzyści”⁴⁴⁶.

Zgodnie z dokumentami wydanymi przez chiński rząd, Nowy Jedwabny Szlak to projekt, który powinien być realizowany we współpracy, uwzględniając interesy wszystkich zaangażowanych stron. Chiny zobowiązują się do gwarantowania wzajemnego szacunku dla suwerenności i integralności terytorialnej oraz umów o nieagresji. Oprócz wspomnianych zasad współpracy, nie opracowano jeszcze bardziej szczegółowych i precyzyjnych wytycznych. Można zaobserwować niechęć ze strony chińskich elit politycznych do wprowadzania norm, które zobowiązałyby

---

⁴⁴² A. Nobis, *Nowy Jedwabny Szlak, „win-win cooperation” i socjalizm z chińskim charakterem*, Kultura i Wartości, 2016, 19, s. 5, <http://dx.doi.org/10.17951/kw.2016.19.5>.

⁴⁴³ Ibidem.

⁴⁴⁴ *Chinese President Xi Jinping Addresses the American Public*, 2015, <https://www.ncuscr.org/content/full-text-president-xi-jinpings-speech>.

⁴⁴⁵ N. Sonnad, *Xi Jinping first UN address*, 2015, <http://qz.com/512886/read-the-full-text-of-xi-jinpings-first-un-address/>.

⁴⁴⁶ Ibidem.

wszystkich uczestników do ich przestrzegania. Chiny nie pragną wprowadzać reguł, ponieważ ograniczałyby to ich możliwości negocjacyjne. Ustanowienie jednolitej formuły politycznej nie jest w ich interesie. Chcą utrzymać elastyczność w interpretacji i działaniu. Niedookreślona koncepcja pozwala na jej zarządzanie podczas wdrażania, dostosowując się do sukcesów i porażek poszczególnych etapów całego procesu. W praktyce trudno jest zweryfikować rzeczywistą autentyczność planów chińskich elit, które wciąż ewoluują, tworząc raczej wrażenie szerokiej gamy pomysłów niż przemyślanej strategii.

Według dokumentów wydanych przez chińskich rządzących, Nowy Jedwabny Szlak to projekt, który powinien być zrealizowany wspólnie w drodze konsultacji, w taki sposób, aby można było wziąć pod uwagę racje wszystkich zaangażowanych stron. Chiny nie chcą wprowadzać reguł, bo to wiąże się z ograniczaniem ich pola negocjacyjnego. Ustanowienie jednej uniwersalnej formuły politycznej nie leży w ich interesie. Chcą zachować elastyczność interpretacji i sposobu działania. Walorem niedookreślonej koncepcji jest możliwość zarządzania nią w okresie jej wdrażania. W zależności od powodzenia czy też nie poszczególnych etapów całego procesu. W praktyce trudno zweryfikować merytoryczną autentyczność planów chińskich elit, których przekaz nadal ewoluuje, tworząc często wrażenie raczej szerokiego wachlarza pomysłów niż przemyślanej koncepcji.

Innym aspektem projektu jest opór przed instytucjonalizacją. Chiny akcentują, że nie pragną stać się krajem dominującym i kontrolującym cały projekt. Taka koncepcja byłaby sprzeczna z ideą równości, na której opiera się cały zamysł⁴⁴⁷. Chińska wizja porządku światowego opiera się na niekonfrontacyjnym zdobywaniu wpływów zagranicznych. Jak podkreślają chińskie elity, projekt nie jest protekcyjny i zamknięty – wręcz przeciwnie, jest otwarty i może do niego przystąpić każde państwo, niezależnie od barier geograficznych czy ekonomicznych⁴⁴⁸. Oznacza to, że planowana integracja nie ma wyznaczonych „granic”. Chiny, promując inkluzywny charakter tego przedsięwzięcia, zachęcają do uczestnictwa państwa o różnorodnej kulturze, religii, historii czy pozycji gospodarczej. Niemniej jednak, Chiny nie mają doświadczenia w radzeniu sobie

---

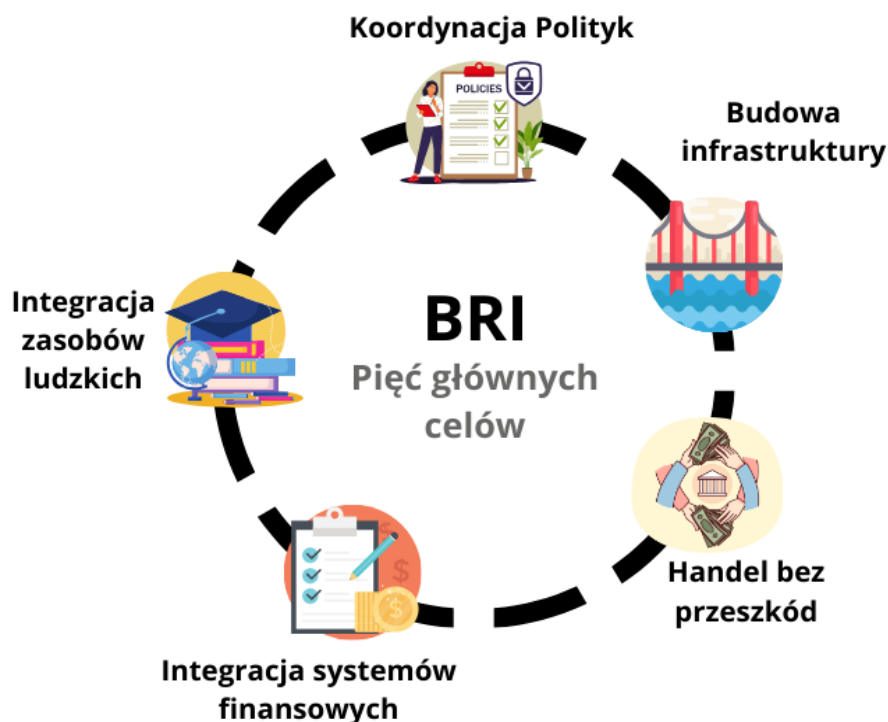
⁴⁴⁷ *Vision and Actions...*, op. cit.

⁴⁴⁸ Ch. Guoqiang, *Jointly Building the Belt and Road: Connotation, Significance and Think Tanks Mission*, “China Daily”, 2015, http://www.chinadaily.com.cn/m/drc/2015-08/14/content_28557294.htm.

z zawiłościami politycznymi na Bliskim Wschodzie czy w Azji Południowej. W związku z tym pojawiają się wątpliwości, czy w dłuższej perspektywie będą wykazywać chęć zrozumienia kultury innych regionów⁴⁴⁹.

Schemat 11. Główne cele inicjatywy Pasa i Szlaku

Źródło: opracowanie własne

ChRL zakłada także, że poprzez uchodzenie za państwo godne zaufania, sprzyjające rozwijaniu innych krajów, osiągnie poparcie dla prowadzonej asertywnej polityki terytorialnej, szczególnie widocznej w sporach w Morzu Południowochińskim i Wschodniochińskim⁴⁵⁰. Retoryka współczesnej chińskiej dyplomacji ma przede wszystkim ukazać światu, że Chiny stają się odpowiedzialnym państwem dążącym nie tylko do własnego rozwoju i wzrostu gospodarczego, lecz także skupiającym się na rozwiązaniu problemów innych krajów. Niewątpliwie Chiny nie będą mogły przejąć na międzynarodowej scenie takiej kontroli, jaką osiągnęły w polityce wewnętrznej. Nie są w stanie zmusić innych państw do rezygnacji ze swoich interesów na korzyść chińskich. W rezultacie obecna polityka zagraniczna Chin jest bezsilna, gdyż jej sukces zależy w dużym stopniu od współpracy z innymi

⁴⁴⁹ P. Ferdinand, *Westward ho-the China dream and 'one belt, one road': Chinese foreign policy under Xi Jinping*, *International Affairs*, 2016, 92(4), ss. 941-957, <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12660>.

⁴⁵⁰ M. Kaczmarek, *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne...*, op. cit.

krajami. Przesądzenie, że wszyscy potencjalni partnerzy odpowiedzą z entuzjazmem i zaangażowaniem, jest ryzykowne. Nie można przewidzieć reakcji globalnej społeczności. Chiny nie są w stanie samodzielnie zrealizować tego projektu. Należy jednak dostrzec, że poprzez BRI Chiny gromadzą geokulturową władzę i że takie procesy należy postrzegać jako integralną część zmieniającego się krajobrazu władzy. W tym miejscu, przytoczyć należy pracę Callahanai innych, którzy Jedwabny Szlak rozumieją jako platformę współpracy, umożliwiającą cyrkulację i konsolidację pewnych idei i wartości⁴⁵¹.

Inicjatywę uważa się albo za globalną politykę rozwoju kierowaną przez państwo, albo po prostu za wspólną markę chińskich firm umożliwiającą wykorzystanie ich zagranicznych inwestycji⁴⁵². Ewolucja terminu inicjatywa Pasa i Szlaku jest przykładem ewolucji także czynnika ideowego. BRI jako czynnik ideowy jest rozumiany jako platforma ułatwiająca handel, handel i wymianę osób w krajach przez które przebiegają jego szlaki. Z biegiem czasu tożsamość międzynarodowa BRI została przedefiniowana w oparciu o reakcje innych państw na nią⁴⁵³.

Ciekawym przykładem kooperacji BRI, są jego relacje z największą organizacją na świecie, czyli z ONZ. Można stwierdzić, że Chinom zależało na powiązaniu BRI z procesami organizacji, aby zwiększyć swoją legitymizację w oczach wszystkich państw. Legitymizacja ta wpłynęła na motywacje obu stron do inwestowania w stosunki ONZ–BRI, a negatywne reakcje ze strony – głównie zachodnich państw członkowskich doprowadziły następnie do tego, że większość podmiotów ONZ zaprzestała swojego zaangażowania⁴⁵⁴. Chiny będą jednak musiały przekonać większość krajów rozwijających się w ONZ, że procesy kierowane przez nie przyniosą w końcu wymierne korzyści. Z kolei zachodnie państwa członkowskie muszą ponownie przemyśleć swoją długoterminową strategię z systemem organizacji, także dlatego, że ich obecna dominacja – wspierana głównie siłą pieniędzy–

---

⁴⁵¹ W. A. Callahan, *China's belt and road initiative and the new Eurasian order*, Norwegian Institute for International Affairs, Policy Brief, 2016, 22, https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2401876/NUPI_Policy_Brief_22-16_William_Callahan.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

⁴⁵² C. K. Lee, *The specter of global China. Politics, Labor, and Foreign Investment in Africa*, University of Chicago Press, 2018.

⁴⁵³ J. Baylis, *The globalization of world politics: An introduction to international relations*, Oxford University Press, 2020.

⁴⁵⁴ T. Cheng-Chia, A. H. Yang, *How China is remaking the UN in its own image*, "The Diplomat", 2020, <https://thediplomat.com/2020/04/how-china-is-remaking-the-un-in-its-own-image>.

prawdopodobnie nie pozostanie niezmieniona przez trwające rekonstrukcje globalnego zarządzania. Kазus związany z inicjatywą BRI sugeruje, że podmioty ONZ muszą włożyć znacznie więcej wysiłku w znalezienie równowagi między interesami Zachodu i Chin w negocjacjach dotyczących wytycznych programowych, współpracy i w udziale strumieni finansowania⁴⁵⁵. Oznacza to również dokonanie przeglądu, czy i w jaki sposób podmioty ONZ powinny angażować się w wysiłki (grup) państw członkowskich mające na celu przeciwstawienie się chińskim inicjatywom. BOWiem zaproponowana przez Unię Europejską w 2022 r. inicjatywa Global Gateway w 2022 r. jako skoncentrowana na infrastrukturze odpowiedź na chińską inicjatywę, została pochwalona przez zastępcę sekretarza generalnego ONZ jako „ważne rozwiązanie” umożliwiające realizację celów zrównoważonego rozwoju⁴⁵⁶.

Nowy Jedwabny Szlak może przynieść wiele pozytywnych skutków i wpłynąć na ogólny rozwój. Niemniej jednak, może również mieć negatywne konsekwencje, a jego powstawanie i rozwój mogą prowadzić do wojen i konfliktów. Jeśli jednak zostanie zrealizowany, będzie to ogromne osiągnięcie polityczne i ekonomiczne, zwłaszcza dla Chin, które zbliżą się do roli rzeczywistego globalnego supermocarstwa. Stanowi to doskonałe narzędzie do wdrażania dyplomacji opartej na *soft power*, mającej na celu stworzenie pozytywnego wizerunku państwa jako łagodnego i hojnego mocarstwa. Inicjatywa dąży do oparcia współpracy na zasadzie wzajemnych korzyści jako gry o sumie niezerowej (współpraca win-win), jako fundamentu dalszego i harmonijnego rozwoju społecznego i gospodarczego poszczególnych krajów, jak i całej światowej gospodarki. Aby zrealizować te deklaracje, poszczególne państwa powinny skupić się na rozwijaniu współpracy (podejście optymistyczne)⁴⁵⁷. Współpraca polityczna stanowi fundamentalny element wdrożenia i realizacji inicjatywy. Państwa znajdujące się wzdłuż tego szlaku mają możliwość opracowania wspólnej strategii i polityki ukierunkowanej na rozwój gospodarczy. W tym

---

⁴⁵⁵ S. Haug, *Mutual legitimization attempts: the United Nations and China's Belt and road Initiative*, International Affairs, 2024, 100(3), ss. 1207-1230.

⁴⁵⁶ *Global gateway approach can help achieve 2030 agenda, deputy secretary-general says, declaring 'the time for bold and audacious action has arrived'*, United Nations, 2023, <https://press.un.org/en/2023/dsgsm1878.doc.htm>.

⁴⁵⁷ *Jedwabne szlaki XXI wieku. Wizja i działania w sprawie wspólnego budowania Pasa Gospodarczego wzdłuż Jedwabnego Szlaku i Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku*, Narodowa Komisja Rozwoju i Reformy, Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Gospodarki Chińskiej Republiki Ludowej, Warszawa 2015, s. 11-24.

kontekście, kraje usytuowane wzdłuż szlaku powinny wzmacniać wzajemne powiązania poprzez planowanie infrastrukturalne oraz harmonizację systemów standardów technicznych.

Kluczowym zadaniem w ramach budowy Nowego Jedwabnego Szlaku jest współpraca w zakresie inwestycji i handlu bez ograniczeń. W tym kontekście niezbędne jest usunięcie wszelkich barier, które mogłyby przeszkadzać w rozwoju biznesu. Otwartym zagadnieniem pozostaje stworzenie potencjalnych stref wolnego handlu, co umożliwi pełne wykorzystanie potencjału współpracy między państwami. Nie mniej istotne jest budowanie i wzmacnianie więzi społecznych, które są niezbędne do zapewnienia poparcia społeczeństw poszczególnych państw dla realizacji idei inicjatywy.

Pomimo tych imponujących i ambitnych perspektyw, należy również uwzględnić problemy, które mogą napotkać Chiny w najbliższych latach i wpłynąć na budowę oraz funkcjonowanie Szlaku. Kluczowym zagadnieniem wydaje się być konieczność zmiany orientacji gospodarczej z proeksportowej (oraz nastawionej na przyciąganie inwestycji zagranicznych) na skoncentrowaną na rynku wewnętrznym. W dłuższej perspektywie problematyczne są utrzymujące się dysproporcje między inwestycjami, osiągającymi 50% PKB (i faktycznie napędzającymi chińską gospodarkę) oraz konsumpcją gospodarstw domowych, utrzymującą się wokół 1/3 dochodu narodowego. Poważnym wyzwaniem jest korupcja oraz potencjalne konflikty społeczne, które mogą wynikać z rosnącego rozwarstwienia dochodowego ludności lub z kwestii politycznych, jak na przykład tendencje separatystyczne w Tybecie czy niepokoje ujgurskiej ludności w Autonomicznym Regionie Xinjiang. Otwarte pozostaje również pytanie o ewentualne konflikty związane z wolnościami obywatelskimi i prawami człowieka. Innym poważnym problemem jest starzenie się społeczeństwa i nierówność płciowa, co jest związane zarówno z długotrwałą polityką jednego dziecka, jak i historycznie uwarunkowanym preferowaniem dzieci płci męskiej. Coraz częściej priorytetem staje się też ochrona środowiska.

Do najważniejszych celów chińskiej inicjatywy należą:

- **Wzmocnienie infrastruktury:** Poprawa regionalnej infrastruktury komunikacyjnej, energetycznej i cyfrowej, co ułatwi wymianę handlową i przepływ

towarów, usług oraz osób między krajami uczestniczącymi.

- **Zwiększenie handlu:** BRI ma na celu promowanie wolnego handlu i inwestycji między krajami uczestniczącymi, co przyczyni się do zwiększenia wzrostu gospodarczego i zredukowania ubóstwa w regionie.
- **Współpraca gospodarcza:** Inicjatywa promuje integrację gospodarczą, umożliwiając krajom uczestniczącym korzystanie z komplementarności ich gospodarek, co prowadzi do wzajemnych korzyści.
- **Rozwój finansowy:** BRI ma na celu poprawę dostępu do finansowania dla projektów infrastrukturalnych i inwestycyjnych w krajach uczestniczących, dzięki zaangażowaniu chińskich i międzynarodowych instytucji finansowych.
- **Zrównoważony rozwój:** Inicjatywa promuje zrównoważony rozwój i ochronę środowiska, poprzez inwestycje w odnawialne źródła energii, projekty ekologiczne oraz adaptację do zmian klimatu.
- **Współpraca kulturowa i naukowa:** BRI ma na celu zacieśnienie więzi kulturalnych i naukowych między krajami uczestniczącymi, poprzez wymianę studentów, naukowców, artystów i sportowców, a także współpracę w dziedzinie kultury i nauki.
- **Wzmocnienie współpracy politycznej:** BRI służy zacieśnieniu więzi politycznych, umacnianiu zaufania i budowaniu sojuszy między krajami uczestniczącymi, zwiększając stabilność i bezpieczeństwo w regionie.
- **Wzrost globalnego wpływu Chin:** Inicjatywa BRI przyczynia się do umocnienia pozycji Chin jako globalnego lidera, który promuje otwartą i inkluzywną współpracę międzynarodową, opartą na zasadach wzajemnego szacunku, równości i korzyści dla wszystkich stron.

Budowa inicjatywy Pasa i Szlaku ma ogromne znaczenie dla Chin, ponieważ przyspiesza tworzenie mechanizmów promujących innowacje, sprzyja koordynacji, opowiada się za dbaniem o środowisko, kładzie solidne podstawy dla otwartości i zachęca do współpracy¹⁴. Realizacja projektów infrastrukturalnych w ramach inicjatywy Belt and Road trwa nadal, a jej skala i zasięg stale się powiększają. Poniższa tabela ukazuje typologię projektów infrastrukturalnych realizowanych w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. W pewnym sensie projekt ten odzwierciedla japońską politykę „latających gęsi” z końca lat 70. XX wieku, w ramach której japońskie firmy

zlecały czynniki produkcyjne krajom niższego szczebla w Azji Południowo-Wschodniej w celu oszczędności kosztów⁴⁵⁸.

Tabela 15. Przykłady infrastrukturalnych projektów w ramach inicjatywy BRI

Przykłady i charakterystyka infrastruktury budowanej w ramach <i>inicjatywy</i> Pasa i Szlaku (BRI)						
Typ infrastruktury	Kraj	Trasa	Przykłady	Budowa	Powierzchnia (km kw.)	Całkowita długość (km)
TRANSPORT						
Droga	Kazachstan	Nowy most lądowy Eurazji	Autostrada Europa Zachodnia – Chiny Zachodnie	2008–2018	8445	8445
	Kambodża	Korytarz gospodarczy Chiny – Półwysep Indochiński	Autostrada Phnom Penh – Sihanoukville	2019–2023	190	190
Kolej	Kirgistan	Korytarz Chiny – Azja Środkowa – Azja Zachodnia	Kolej Uzbekistan-Kirgistan-Chiny	2022-2026	250	500
	Laos, Tajlandia	Korytarz gospodarczy Chiny – Półwysep Indochiński	Kolej Kunming – Wientiane; Szybka kolej Wientian – Bangkok	2015–2022	908	1816
Lotnisko	Pakistan	Korytarz gospodarczy Chiny – Pakistan	Gwadar	2019–2022	17.4	4.2
Port morski	Kazachstan	Nowy most lądowy Eurazji	Kuryk	2017–2022	1	1
	Malezja	Korytarz gospodarczy Chiny – Półwysep Indochiński	Malakka	2014–2019	5.5	2.4
	Sri Lanka	Morski Jedwabny Szlak	Hambantota	2008–2014	60.7	7.8
ENERGIA						
Linie energetyczne	Pakistan	Korytarz gospodarczy Chiny – Pakistan	Matiari – Lahore, Matiari – Faisalabad	2017–2021	203	2030

⁴⁵⁸ M. A. Karim, F. Islam, *Bangladesh-China-India-Myanmar (BCIM) economic corridor – Challenges and prospects*, The Korean Journal of Defense Analysis, 2018, 30(2), ss. 283-302.

Rurociąg	Mongolia	Korytarz gospodarczy Chiny – Mongolia – Rosja	Rurociąg Rosja – Mongolia – Chiny	TBC	500	1000
	Azja Centralna	Korytarz Chiny – Azja Środkowa – Azja Zachodnia	Rurociąg z Azji Środkowej: Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan, Uzbekistan do Chin	2008	920	1840
	Myanmar	Korytarz gospodarczy Bangladesz – Chiny – Indie – Myanmar	Rurociąg Kyaukpyu – Kunming	2010–2017	385	770
Zakłady węglowe	Tadżykistan	Korytarz Chiny – Azja Środkowa – Azja Zachodnia	Duszanbe	2012–2016	0,04	0,2
Energia wodna	Pakistan	Korytarz gospodarczy Chiny – Pakistan	Diamer – Bhasha tama (rzeka Indus)	2011–2029	1200	140
Farmy wiatrowe	Pakistan	Korytarz gospodarczy Chiny – Pakistan	Gharo, Jhimpir, Cacho	2017	60	7.7
Farmy słoneczne	Pakistan	Korytarz gospodarczy Chiny – Pakistan	Quaid-e-Azam Bahawalpur	2014–2015	26	5.1

Źródło: Opracowanie własne

Należy zauważyć, że pod adresem BRI padło już wiele uwag krytycznych. Częstokroć strona amerykańska kreuje inicjatywę jako narzędzie „dyplomacji pułapki zadłużenia”. Podkreślając, że realizowane w ramach inicjatywy projekty są postrzegane jako niezrównoważone finansowo, powodując szereg trudności w spłacie długu i umożliwiając przejęcie przez Chińczyków strategicznych aktywów⁴⁵⁹. Kilka

⁴⁵⁹ J. Hurley, S. Morris, G. Portelance, *Examining the debt implications of the Belt and Road Initiative from a policy perspective*, Journal of Infrastructure, Policy and Development, 2019, 3(1), ss. 139-175.

krajów (np. Sri Lanka) zawiesiło lub ograniczyło główne projekty BRI, gdy stało się jasne, jakie ryzyko gospodarcze leży u ich podstaw⁴⁶⁰.

BRI może być dla Chin raczej celem politycznym niż środkiem politycznym, a jego utworzenie może zostać ukształtowane poprzez istniejącą dynamikę międzynarodową, a nie odwrotnie⁴⁶¹. Dostrzegalne jest też to, że Chiny jak autokracja są zainteresowane wspieraniem podobnych reżimów⁴⁶². Taka perspektywa często była wspierana przez takie komentarze jak promowanie przez BRI wątpliwych praktyk, takich jak przekupstwo i interwencja polityczna. Niektóre badania dowodzą, że powiązania dyplomatyczne z Chinami lub USA wpływają na typ reżimu, Wong wykazał, że kraje w procesie demokratyzacji mogą wzmocnić swoje stosunki z USA, podczas gdy kraje, które stają się bardziej autokratyczne, mogą to zrobić poprzez Chiny, odwracając w ten sposób założony przepływ przyczynowy. Tę logikę można rozszerzyć na BRI, ponieważ reżimy, które dokonują autokratyzacji, mogą z większym prawdopodobieństwem uczestniczyć w BRI⁴⁶³.

Realizacja chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku napotyka na różne wyzwania i zagrożenia. Oto niektóre z nich:

- **Pułapki zadłużenia:** Wielkie projekty infrastrukturalne finansowane w ramach BRI mogą prowadzić do znacznego wzrostu zadłużenia w krajach uczestniczących, co stwarza ryzyko kryzysu dłużnego i problemów finansowych dla tych krajów.
- **Brak przejrzystości:** Krytycy BRI wskazują na brak przejrzystości w zakresie warunków umów i finansowania projektów, co może prowadzić do korupcji, nieefektywnego wykorzystania środków i zwiększenia kosztów.
- **Polityczne napięcia i rywalizacja:** BRI może pogłębiać napięcia polityczne i rywalizację między krajami uczestniczącymi oraz wpływać na stosunki z innymi mocarstwami, takimi jak USA, Indie czy Unia Europejska, które obawiają się rosnącej dominacji Chin w regionie.

---

⁴⁶⁰ L. Jones, J. Zeng, *Understanding China's 'Belt and Road Initiative': beyond 'grand strategy' to a state transformation analysis* [w:] *Rising Powers and State Transformation*, S. Hameiri, L. Jones, J. Heathershaw, Routledge 2020, ss. 19-43.

⁴⁶¹ O. J. Sending, I. B. Neumann, *Governance to governmentality: Analyzing NGOs, states, and power*, *International studies quarterly*, 2006, 50(3), ss. 651-672.

⁴⁶² J. Bader, *China, autocratic patron? An empirical investigation of China as a factor in autocratic survival*, *International Studies Quarterly*, 2015, 59(1), ss. 23-33.

⁴⁶³ M. Y. Wong, *Chinese influence, US linkages, or neither? Comparing regime changes in Myanmar and Thailand*, *Democratization*, 2019, 26(3), ss. 359-381.

- **Zagrożenie dla środowiska:** Wielkoskalowe projekty infrastrukturalne mogą prowadzić do negatywnego wpływu na środowisko, takiego jak zanieczyszczenie wód, erozja gleby czy utrata bioróżnorodności, jeśli nie zostaną odpowiednio zarządzane i zabezpieczone.
- **Społeczne konsekwencje:** Projekty BRI mogą powodować przemieszczenie lokalnych społeczności, naruszanie praw człowieka i wprowadzanie nieodpowiednich standardów pracy, co może prowadzić do protestów społecznych.
- **Zachwiane bezpieczeństwo:** Bezpieczeństwo projektów BRI może być zagrożone z powodu konfliktów zbrojnych, terroryzmu czy niestabilności politycznej w niektórych krajach uczestniczących.
- **Kryzys zdrowia publicznego:** Pandemia COVID-19 miała wpływ na realizację projektów BRI, powodując opóźnienia, problemy finansowe i ograniczenia w przepływie osób i towarów. Podobne kryzysy zdrowia publicznego mogą również wpłynąć na realizację projektów w przyszłości.
- **Współpraca międzynarodowa:** BRI może napotkać wyzwania w zakresie współpracy międzynarodowej, zwłaszcza gdy chodzi o zgodność z międzynarodowymi standardami finansowania, ekologii czy praw człowieka. Współpraca z innymi państwami i instytucjami międzynarodowymi może pomóc w rozwiązaniu tych problemów i zwiększyć legitymację inicjatywy.

Podsumowując, chińska inicjatywa Pasa i Szlaku napotyka na wiele wyzwań i zagrożeń, które mogą wpłynąć na jej sukces. Dlatego kluczowe jest, aby Chiny i uczestniczące kraje ściśle współpracowały w celu rozwiązania tych problemów i dążyły do realizacji projektów w sposób zrównoważony, odpowiedzialny i korzystny dla wszystkich stron. Jej główne cele takie jak:

- eksportowanie chińskiej nadprodukcji;
- wzrost produkcji oraz eksportu wysokiej jakości towarów chińskich;
- zmniejszanie różnic w rozwoju gospodarczym między słabiej rozwiniętymi zachodnimi obszarami Chin a bogatym wschodnim wybrzeżem⁴⁶⁴ mogą okazać się zbawienne dla rozwoju potęgi Chin.

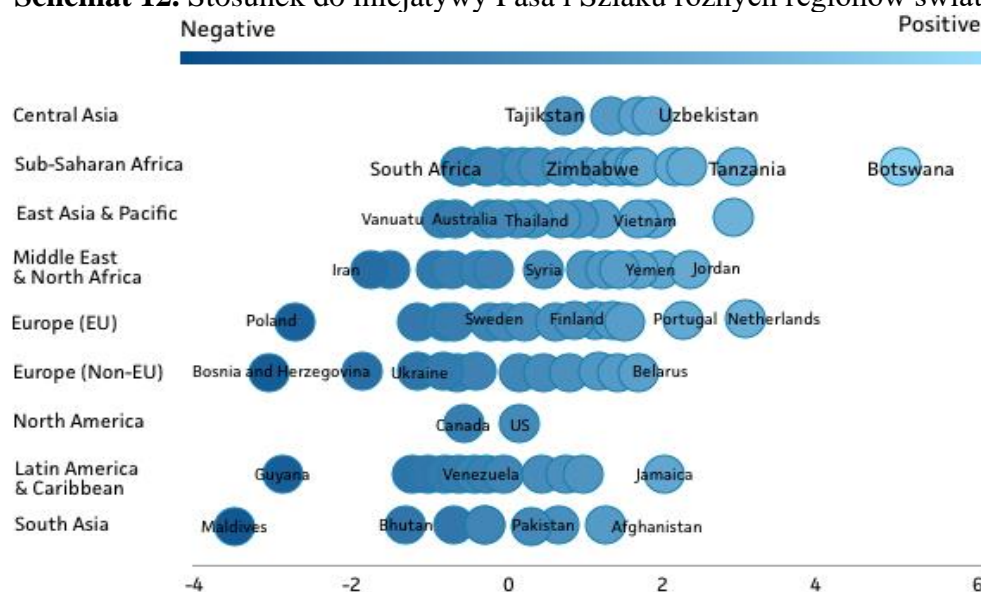
---

⁴⁶⁴ J. Smith, *China's Belt and Road Initiative: Strategic Implications and International Opposition*, The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/asia/report/chinas-belt-and-road-initiative-strategic-implications-and-international-opposition>.

5. Etapy postrzegania chińskiej aktywności w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku

Analiza przeprowadzona przez zespół Bruegel, potwierdziła, że nastroje wobec inicjatywy Pasa i Szlaku uległy pogorszeniu⁴⁶⁵. Co ciekawe, nie ma znaczącej różnicy w postrzeganiu BRI między krajami oficjalnie w nim uczestniczącymi oraz tymi, które tego nie robią. Pogarszający się wizerunek BRI jest sygnałem alarmowym dla Chin, które dążą do zwiększenia swojej *soft power* na całym świecie⁴⁶⁶.

Schemat 12. Stosunek do inicjatywy Pasa i Szlaku różnych regionów świata

Źródło: A. G. Herrero, J. Xu, *Countries' Perceptions of China's Belt and Road Initiative: a Big Data Analysis*, <http://bruegel.org/wp-content/uploads/2019/02/WP-2019-01final.pdf>.

Niektóre państwa stają się coraz bardziej sceptyczne i zaczynają uważać na nadmierną zależność od chińskiego importu i nie zrównoważoną strukturę handlu z Chinami. Ponadto problemem jest wzrastająca dynamika zadłużenia w państwach otrzymujących pomoc finansową. Większość beneficjentów inicjatywy z zadowoleniem przyjmuje finansowanie infrastruktury z Chin, ale oczekuje również przejrzystości i uczciwej konkurencji⁴⁶⁷. W tym celu Chiny dokonały ostatnio szeregu

⁴⁶⁵ A. G. Herrero, J. Xu, *Countries' Perceptions...*, op. cit.

⁴⁶⁶ Wyniki raportu zostały oparte o dane z globalnej bazy danych GDELT które obejmują wiadomości telewizyjne, internetowe i prasę drukowaną z 132 krajów w ponad 100 językach. Vide: Project GDELT, <https://www.gdeltproject.org>.

⁴⁶⁷ A. García-Herrero, *Has the Belt and Road Initiative Become a Political Liability for China?*, 2019, <https://www.brinknews.com/has-the-belt-and-road-initiative-become-a-political-liability-for-china/>.

strategicznych zmian w odniesieniu do BRI, które jednak w dużym stopniu pozostały niezauważone. Po pierwsze, gwałtownie zwiększyły liczbę krajów partycypujących do 150. Po drugie, próbują wykorzystać do swych działań powołane przez siebie instytucje, takie jak Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych. Tego typu działania pozwalają Chinom zachować najwyższą kontrolę nad kluczowymi projektami, ale jednocześnie oferują miejsce dla innych krajów rozwiniętych, w szczególności krajów europejskich.

Szeroko zakrojone chińskie plany będą sprawdzianem na wypracowanie umiejętności podejmowania współpracy z innymi graczami na arenie międzynarodowej. Istnieje wiele silnych państw obecnych chociażby w regionie Azji i Pacyfiku, które będą się temu przeciwstawiać. Warto więc choć w minimalnym stopniu ukazać chińskie relacje z wybranymi aktorami międzynarodowymi.

Niezmiernie istotne w tym kontekście są bilateralne relacje Chin ze Stanami Zjednoczonymi. Chiny nie chcą i nie mogą pozwolić sobie obecnie na otwartą konfrontację ze Stanami Zjednoczonymi. Są wciąż od nich słabsze, chociażby militarnie, więc byłoby to dla nich teraz niekorzystne. Jednak już za dekadę układ sił może być bardziej wyrównany. Długoterminowo oznacza to stopniową zmianę porządku międzynarodowego na korzyść Chin i osiągnięcia przez nie dominacji na świecie.

Także bardzo problematyczną kwestią jest chińska ekspansja kontynentalna przez Azję Środkową do Europy. Początkowo Federacja Rosyjska uznała chiński projekt jako zagrożenie dla utrzymania swoich wpływów w Azji Centralnej oraz Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Jednakże z czasem podejście Moskwy do tej koncepcji uległo zmianie, głównie dzięki zapewnieniu Moskwy o traktowaniu jej jako istotnego elementu całej inicjatywy. Pekin, który widzi w Moskwie potencjalnego oponenta tej inicjatywy stara się wszelkimi sposobami zachęcić Rosję do współpracy. Chiny nie kwestionują jej politycznego prymatu nad regionem, natomiast skupiają się w dużym stopniu na uzyskiwaniu przewagi przy pomocy narzędzi gospodarczych. W zamian oferują nieingerencję w sprawy polityczne na obszarach byłego Związku Radzieckiego. Możliwe, że Chiny, jak i Rosja – zdają sobie sprawę, że aby przeciwstawić się potędze gospodarczo-militarnej Stanów Zjednoczonych, muszą działać w porozumieniu.

Inicjatywa Pasa i Szlaku jest także próbą zintensyfikowania relacji z Europą. Chińska inicjatywa stanowi szansę na wzmożony handel ze wszystkimi krajami wzdłuż trasy. Chiny chcą uczynić sobie Europę, szczególnie tę wschodnią, bardziej zależną ekonomicznie. Bogdan Góralczyk podkreśla, że „jesteśmy świadkami nowej ekspansji Chin w Europie”⁴⁶⁸. Zwiększająca się popularność chińskiego projektu Pasa i Szlaku wyraźnie rozluźniła relacje pomiędzy państwami-sojuznikami NATO, potwierdzając kryzys porządku unipolarnego. Niepokojem napawa również fakt, że USA zaprzepaściły promowanie własnych inicjatyw - międzykontynentalnych porozumień gospodarczych, których przejawem było także Transatlantyckie Partnerstwo w Dziedzinie Handlu i Inwestycji (TTIP) w Unii Europejskiej.

Na tle wzrostu pozycji Chin projekt BRI wywołał podziały opinii⁴⁶⁹. Wahały się od idealistów (BRI promuje współpracę, harmonię i wzajemne korzyści) po realistów (BRI jest próbą globalnej hegemonii i przeciwwagą dla amerykańskiej strategii powstrzymywania)⁴⁷⁰ i pesymistów (BRI ma charakter ryzykowny przede wszystkim na kwestie zadłużeń finansowych i koszty)⁴⁷¹.

Sukces chińskiej inicjatywy będzie zależał nie tylko od relacji Chin z USA, Rosją czy Unią Europejską. Bardzo ważne jest też osiągnięcie porozumienia z przywódcami azjatyckich państw. Współpraca międzynarodowa w zakresie bezpieczeństwa będzie wymagała zapewnienia stabilności na chińskich obszarach przygranicznych. Na przykład, Korea Południowa, która początkowo była sceptyczna wobec tej koncepcji, wyraziła pełne poparcie dla chińskiego planu inwestycji infrastrukturalnych w Azji. Z kolei Japonia zwiększyła swoje zainteresowanie tym projektem. Tymczasem Stany Zjednoczone, bez silnego sojuszu z Japonią, nie mogą dominować w Azji. Japonia zatem znajduje się w trudnej sytuacji, ponieważ im bardziej obawia się Chin, tym bardziej jest zależna od USA.

---

⁴⁶⁸ B. Góralczyk, *Wielki renesans...*, op. cit.

⁴⁶⁹ S. Zhao, *China's Belt-Road Initiative as the signature of President Xi Jinping diplomacy: Easier said than done* [w:] *China's Global Reach. The Belt and Road Initiative (BRI) and Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)*, Volume II, S. Zhao (red.), Routledge, 2020, ss. 1-17.

⁴⁷⁰ N. Rolland, *China's "Belt and Road Initiative": Underwhelming or game-changer?*, *The Washington Quarterly*, 2017, 40(1), ss. 127-142.

⁴⁷¹ D. G. Landry, *The Belt and Road bubble is starting to burst*, "Foreign Policy", 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/06/27/the-belt-and-road-bubble-is-starting-to-burst/>.

Rozdział VI. Ewolucja inicjatywy Pasa i Szlaku

1. Chińska inicjatywa Pasa i Szlaku 2.0

Pandemia COVID-19 miała znaczący wpływ na projekty infrastrukturalne realizowane w ramach inicjatywy Belt and Road na całym świecie. Wprowadzone na szeroką skalę zamknięcie granic oraz ograniczenia przemieszczania się ludności w celu zahamowania rozprzestrzeniania się wirusa, utrudniły realizację projektów infrastrukturalnych. Pracownicy, dostawcy i eksperci nie mogli przemieszczać się między krajami, co prowadziło do opóźnień i problemów związanych z koordynacją prac. Wystąpiły także problemy z łańcuchem dostaw. Z czasem, gdy pandemia paraliżowała produkcję w różnych częściach świata, projekty infrastrukturalne napotykały trudności związane z dostępnością niezbędnych materiałów i komponentów. Zakłócenia w łańcuchach dostaw prowadziły do opóźnień i zwiększonych kosztów realizacji projektów. Także banki i inne instytucje finansowe stały się bardziej ostrożne w udzielaniu kredytów na inwestycje infrastrukturalne, co utrudniało finansowanie przedsięwzięć. Istotny wpływ wynikał także z szerzącej się recesji gospodarczej, co wpłynęło na zdolność do finansowania i wspierania projektów infrastrukturalnych. Rządy zmagające się z kryzysem finansowym musiały ograniczyć wydatki, co prowadziło do zawieszenia lub anulowania niektórych projektów. Nastąpiła zmiana priorytetów politycznych. W związku z pandemią wiele rządów musiało zmierzyć się z pilnymi kwestiami, takimi jak opieka zdrowotna, bezpieczeństwo społeczne i odbudowa gospodarcza, co sprawiło, że projekty infrastrukturalne stały się mniej priorytetowe. W niektórych przypadkach doprowadziło to do przesunięcia zasobów z projektów BRI na bardziej pilne potrzeby.

W wyniku tych niedogodności Chiny wprowadziły drugą fazę swojej inicjatywy Belt and Road, która stała się swego rodzaju ewolucją pierwotnego planu. Pierwsza faza inicjatywy, ogłoszona w 2013 roku przez prezydenta Xi Jinpinga, koncentrowała się na rozbudowie infrastruktury i połączeń handlowych między Chinami a krajami Europy, Azji i Afryki. W ramach „Belt and Road 2.0”, Chiny dążą do bardziej zrównoważonego rozwoju, z większym naciskiem na ochronę środowiska, długoterminowe inwestycje, partnerstwa publiczno-prywatne i współpracę

z międzynarodowymi organizacjami finansowymi. Ponadto inicjatywa zaczęła obejmować projekty w dziedzinie cyfryzacji, technologii informacyjnych i innowacji.

Inicjatywa Belt and Road 2.0 skupiała się na nowych celach i sektorach. Oto niektóre z głównych elementów zmienionego podejścia:

- **Zrównoważony rozwój:** W drugiej fazie inicjatywy BRI, Chiny zwracają większą uwagę na zrównoważony rozwój, promując projekty związane z energią odnawialną, ochroną środowiska i zrównoważonym rozwojem gospodarczym.
- **Inwestycje długoterminowe:** Chiny koncentrują się na długoterminowych inwestycjach, które przynoszą korzyści zarówno dla Chin, jak i krajów partnerskich.
- **Partnerstwa publiczno-prywatne:** W ramach „Belt and Road 2.0”, Chiny promują partnerstwa publiczno-prywatne (PPP), aby angażować prywatny sektor w realizację projektów infrastrukturalnych i rozwojowych.
- **Współpraca z międzynarodowymi organizacjami finansowymi:** Chiny dążą do większej współpracy z międzynarodowymi organizacjami finansowymi, takimi jak Bank Światowy i Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnej (AIIB), aby zmniejszyć obciążenie krajów uczestniczących w BRI i zwiększyć przejrzystość finansowania projektów.
- **Cyfryzacja i technologie informacyjne:** Chiny rozszerzają zakres inicjatywy BRI, aby obejmować projekty związane z technologią informacyjną, takie jak rozwój sieci szerokopasmowych, centra danych, e-handel, sztuczna inteligencja, telekomunikacja i technologie 5G.
- **Współpraca kulturowa i edukacyjna:** Belt and Road 2.0 stawia większy nacisk na współpracę w dziedzinach nauki, technologii, kultury i sportu.
- **Ulepszenie infrastruktury:** Chociaż rozbudowa infrastruktury wciąż pozostaje kluczowym elementem inicjatywy BRI, w drugiej fazie Chiny kładą większy nacisk na jakość i efektywność projektów, a także na ich zdolność do przyczynienia się do długoterminowego rozwoju gospodarczego i społecznego w krajach uczestniczących.

Już na wstępie podkreślić należy, że wzrost znaczenia nowych komponentów Pasa i Szlaku 2.0, takich jak cyfrowy szlak, szlak zdrowia, kosmiczny szlak oraz

zrównoważone środowisko, ma istotne konsekwencje dla różnych aspektów bezpieczeństwa państw uczestniczących w tej inicjatywie.

Po pierwsze, rozwój cyfrowego szlaku może wpłynąć na bezpieczeństwo teleinformatyczne. Wzrost współpracy i integracji technologii informacyjno-komunikacyjnych pomiędzy państwami może też prowadzić do zwiększenia ryzyka cyberataków, szpiegostwa gospodarczego i naruszeń prywatności. Dlatego państwa uczestniczące w inicjatywie powinny zwrócić szczególną uwagę na wzmocnienie swoich systemów cyberbezpieczeństwa oraz zacieśnienie współpracy w tej dziedzinie.

W kontekście szlaku zdrowia, globalne zagrożenia epidemiologiczne, jak pandemia COVID-19, pokazują jak ważne jest współdziałanie na rzecz wzajemnego bezpieczeństwa zdrowotnego. Współpraca pomiędzy państwami na rzecz rozwijania systemów opieki zdrowotnej, inwestycje w badania naukowe oraz zapobieganie i zwalczanie chorób zakaźnych mają kluczowe znaczenie dla utrzymania bezpieczeństwa społeczeństw i gospodarek.

Z kolei kosmiczny szlak wpływa na aspekty bezpieczeństwa związane z militarnym wykorzystaniem technologii kosmicznych. Współpraca w dziedzinie eksploracji kosmosu może przyczynić się do rozwoju technologii satelitarnych oraz systemów związanych z obronnością. Chociaż taka współpraca może prowadzić do zacieśnienia więzi między państwami, istnieje również ryzyko wywołania nowego wyścigu zbrojeń lub zaostrzenia konfliktów w przestrzeni kosmicznej.

Wreszcie, dążenie do zrównoważonego środowiska ma istotne implikacje dla bezpieczeństwa ekologicznego. Inwestycje w projekty z zakresu ochrony środowiska, jak odnawialne źródła energii, zarządzanie zasobami wodnymi czy adaptacja do zmian klimatycznych, przyczyniają się do zapewnienia stabilności ekosystemów oraz utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego i energetycznego. Współpraca w ramach Pasa i Szlaku 2.0 może pomóc państwom uczestniczącym w przeciwdziałaniu globalnym wyzwaniom środowiskowym, takim jak zmiana klimatu, zanieczyszczenie powietrza, czy utrata bioróżnorodności.

W tym kontekście, rola Pasa i Szlaku 2.0 w promowaniu zrównoważonego rozwoju oraz zacieśnianiu współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony środowiska jest nie do przecenienia. Wspólne dążenie do wyższych standardów ekologicznych oraz wymiana wiedzy i technologii w tej dziedzinie przyczyniają się do

zwiększenia odporności państw na negatywne skutki zmiany klimatu oraz wzrostu bezpieczeństwa ekologicznego na poziomie globalnym.

Biorąc pod uwagę te cztery filary Pasa i Szlaku 2.0, należy stwierdzić, że ich znaczenie dla różnych aspektów bezpieczeństwa państw uczestniczących jest ogromne. W celu osiągnięcia sukcesu inicjatywy oraz zapewnienia wzrostu gospodarczego i stabilności politycznej, państwa te muszą zwrócić szczególną uwagę na koordynację działań i współpracę w obszarach związanych z cyberbezpieczeństwem, bezpieczeństwem zdrowotnym, bezpieczeństwem kosmicznym oraz ekologicznym. Odpowiednie regulacje, umowy międzynarodowe oraz inwestycje w badania i rozwój mogą przyczynić się do zarządzania ryzykiem oraz zagrożeniami związanymi z tymi nowymi komponentami. Ważne jest, aby państwa uczestniczące w inicjatywie Pasa i Szlaku 2.0 przyjmowały zrównoważony i odpowiedzialny sposób zarządzania swoimi zasobami.

Tabela 16. Ewolucja rozwoju komponentów chińskiej inicjatywy Belt and Road

Lp.	Nazwa	Szczegóły
1.	Lądowy Pas i Szlak	a) Nowy korytarz gospodarczy mostu Euroazjatyckiego b) Korytarz gospodarczy Chiny–Mongolia–Rosja c) Korytarz gospodarczy Chiny–Azja Środkowa–Azja Zachodnia d) Korytarz gospodarczy Chiny–Półwysep Indochiński e) Korytarz gospodarczy Bangladesz–Chiny–Indie–Myanmar f) Korytarz gospodarczy Chiny–Pakistan
2.	Morski Jedwabny Szlak	Prowadzi z Chin do Morza Śródziemnego przez cieśninę Malakka, Ocean Indyjski, Róg Afryki i Morze Czerwone. Dodatkowe szlaki morskie: a) Pas ekonomiczny Chiny–Ocean Indyjski–Afryka–Morze Śródziemne b) Pas ekonomiczny z Chin do Oceanii i Południowego Pacyfiku
3.	Polarny Jedwabny Szlak	Prowadzi z Azji Wschodniej do Europy przez Arktykę, wykorzystując nowe możliwości arktycznych szlaków komunikacyjnych.
4.	Cyfrowy Jedwabny Szlak	Obejmuje współpracę i rozwój w gospodarce cyfrowej, sztucznej inteligencji, nanotechnologii, komputerach kwantowych oraz w obszarach takich jak <i>big data</i> , <i>cloud computing</i> i <i>smart city</i> .
5.	Jedwabny Szlak Zdrowia	Został wprowadzony jako odpowiedź na rosnące potrzeby zdrowotne na całym świecie, z myślą o poprawie zdrowia publicznego, dostępności opieki zdrowotnej oraz jakości życia ludzi w państwach uczestniczących w inicjatywie.

6.	Kosmiczny Jedwabny Szlak	Ma na celu promowanie wspólnych wysiłków w eksploracji kosmosu oraz rozwijanie technologii satelitarnych i nawigacyjnych. Wreszcie, zrównoważone środowisko stanowi istotny element Pasa i Szlaku 2.0, wskazując na dążenie do harmonii pomiędzy rozwojem gospodarczym a ochroną środowiska oraz zrównoważonym wykorzystaniem zasobów.
----	--------------------------	--

Źródło: Opracowanie własne

2. Jedwabny Szlak Zdrowia (ang. Health Silk Road, HSR)

Termin „Jedwabny Szlak Zdrowia” (ang. Health Silk Road, HSR) pojawił się po raz pierwszy w dokumencie wydanym w październiku 2015 r. w Chinach przez Narodową Komisję ds. Zdrowia i Planowania Rodziny, przewodniczkę Narodowej Komisji Zdrowia. Była to niejako odpowiedź na wymagania rządu centralnego dotyczące innego rodzaju rozszerzenia BRI⁴⁷². W ramowym dokumencie pt.: „*Vision and Actions On Joint Building Silk Road Economic Belt And 21st-Century Maritime Silk Road*” wydanym w marcu 2015 r., wymieniono osiem priorytetowych obszarów współpracy zdrowotnej z państwami przynależącymi do BRI:

- Zapewnienie wsparcia politycznego dla współpracy w dziedzinie zdrowia;
- Udostępnianie informacji o epidemii;
- Wymiana technologii profilaktyki i metod leczenia;
- Szkolenie personelu medycznego;
- Budowanie potencjału w celu reagowania na sytuacje kryzysowe związane ze zdrowiem publicznym;
- Instytucjonalizacja udzielania pomocy medycznej i doraźnej pomocy medycznej;
- Rozszerzenie współpracy o medycynę tradycyjną;
- Badanie potencjału współpracy branży medycznej⁴⁷³.

Dziewięć miesięcy po opublikowaniu tego dokumentu ówczesna chińska Narodowa Komisja Zdrowia i Planowania Rodziny (obecnie Narodowa Komisja Zdrowia) opracowała trzyetapowy plan wdrożenia na lata: (1) 2015-2017, (2) 2017-

⁴⁷² National Health and Family Planning Commission’s implementation plan for promoting “Belt and Road Initiative” health exchanges and cooperation, China National Health and Family Planning Commission, <https://www.imsilkroad.com/news/p/97802.html>.

⁴⁷³ *Vision and Actions...*, op. cit.

2020 i (3) 2020-2030, które obejmującą szeroki wachlarz projektów i działań na rzecz rozwoju zdrowia i zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego⁴⁷⁴. Prezydent Xi Jinping oficjalnie przedstawił tę koncepcję podczas wizyty w Uzbekistanie w 2016 roku. Od tego momentu chiński rząd podjął różne kroki w celu poszerzenia i ożywienia dyplomacji zdrowotnej. Między innymi w styczniu 2017 r. Chiny i Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) podpisały Memorandum of Understanding (MoU) w sprawie współpracy w aspekcie sektora zdrowia w ramach BRI⁴⁷⁵. W tym samym roku w Chinach odbyła się również konferencja wyższych urzędników ds. BRI⁴⁷⁶. Celem jej było dążenie do zinstytucjonalizowania współpracy zdrowotnej w ramach HSR. Pekin zorganizował również i sponsorował liczne wielostronne fora o tematyce zdrowotnej.

Można było spostrzec, że pomimo błogosławieństwa prezydenta Xi Jimpinga i Światowej Organizacji Zdrowia, HSR pozostała w dużej mierze niezdefiniowaną inicjatywą z listą życzeń projektów przed wybuchem COVID-19. Niektóre z proponowanych projektów (np. zapewnienie środków ochrony osobistej, środków medycznych i pomocy medycznej w nagłych wypadkach krajom BRI) nie były realizowane, aż do marca 2020 r. Znow inne projekty objęte HSR, takie jak Sieć Nadzoru Chorób Subregionu Wielkiego Mekongu, rozpoczęły się w ramach wspólnych programów zapobiegania i kontroli chorób w Azji Południowo-Wschodniej przed debiutem HSR⁴⁷⁷. Jednak Jedwabny Szlak Zdrowia stał się przedsięwzięciem wysoce elastycznym — nadrzędną koncepcją, a nie szczegółowym planem. Działania oznaczone jako inicjatywy HSR opierały się na istniejących chińskich praktykach dyplomacji zdrowotnej i zostały połączone z krajowymi środkami polityki zdrowotnej, w szczególności z kampanią *Zdrowe Chiny 2030*⁴⁷⁸.

---

⁴⁷⁴ *Major health exchange and cooperation on the Belt and Road Initiative*, "China Daily", 2015, http://www.chinadaily.com.cn/m/chinahealth/2015-12/18/content_22774412.htm. Zobacz także: E. Uretsky, J. Bouey, R. Katz, *China's Emerging Role in Global Health*, "Health Affairs", 2018, <https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hblog20180109.759800/full/>.

⁴⁷⁵ G. Wu, *Building the Silk Road with health*, 2017, <https://news.cgtn.com/news/7a556a4d35457a6333566d54/index.html>.

⁴⁷⁶ *Beijing Communiqué of The Belt and Road Health Cooperation & Health Silk Road*, National Health Commission of the People's Republic of China, 2017, http://en.nhc.gov.cn/2017-08/18/c_72257.htm.

⁴⁷⁷ J. Cao, *Toward a health silk road: China's proposal for global health cooperation*, *China Quarterly of International Strategic Studies*, 2020, 6(01), ss. 19-35.

⁴⁷⁸ *Major health exchange...*, op. cit.; *Healthy China Action Plan (2019-2030)*, National Health Commission of the PRC, <http://en.nhc.gov.cn/HealthyChinaActionPlan.html>. Zobacz także: N. Chow-Bing, *COVID-19, Belt and Road Initiative and the Health Silk Road: Implications for Southeast Asia*, Friedrich Ebert Stiftung, 2020, ss. 7-14, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/indonesien/16537.pdf>; E. Uretsky, J. Bouey, R. Katz, *China's Emerging Role...*, op. cit.

Wybuch pandemii w 2020 r. jako katalizator rozwoju zdrowotnego komponentu

W dniu 11 marca 2020 r. WHO uznała serię zachorowań na SARS-CoV2 ogólnoswiatową pandemią. COVID-19 jest chorobą wywoływaną przez część wirusów, o których wiadomo, że powodują infekcje dróg oddechowych u ludzi. Inne dobrze znane choroby wywołane przez koronawirusa obejmują ciężki zespół ostrego oddychania (SARS), który zainfekował tysiące osób w Chinach i innych państwach w latach 2002-2003, oraz zespół oddechowy (MERS) na Bliskim Wschodzie. Wirus został po raz pierwszy rozpoznany i opisany w środkowych Chinach w mieście Wuhan w listopadzie 2019 r⁴⁷⁹. Chiny już w początkowych fazach pandemii rozpoczęły swoją ofensywę dyplomatyczną, próbując naprawić poważnie nadszarpnięty międzynarodowy wizerunek. Świadome stosowanie przez chińską dyplomację narzędzi *soft power* jest wyrazem coraz większego pragmatyzmu. Chinom zależało bardzo na tzw. pozytywnej „dyplomacji maseczkowej”, aby przekonać społeczność międzynarodową, że są odpowiedzialnym państwem, odżegnując się od oskarżeń jakoby to przez ich niedopatrzenie doszło do rozwoju wirusa. Można było dostrzec, że gdy tylko Chinom udało się ograniczyć wewnętrzną transmisję COVID-19 i ogłosić się zwycięzcą w walce z pandemią, HSR przeszło w inny etap – otwierając tym samym „nową przestrzeń współpracy dla BRI”. Chiny tylko do końca października 2020 r. wysłały ponad 179 miliardów masek na twarz i 1,73 miliarda kombinezonów ochronnych do 150 krajów⁴⁸⁰. Do końca listopada 2021 roku przekazały również 1,6 miliarda dawek szczepionek COVID-19 do ponad 100 krajów⁴⁸¹. Około 40% chińskich szczepionek zostało dostarczonych do Azji Południowo-Wschodniej.

Cyfrowa „dyplomacja maseczkowa” w chińskim wydaniu

Sun Tzu pisał, że szczytem umiejętności jest pokonanie przeciwnika bez walki. Autor Sztuki wojny za zwycięstwo uważał nie tyle wygraną za pomocą sił zbrojnych, co osiągnięcie najwyższych celów politycznych, przy wykorzystaniu siły militarnej. Zamiast rzucić przeciwnikowi wyzwanie do walki, lepiej usytuować go na

---

⁴⁷⁹ *COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE)*, Johns Hopkins University, <https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>.

⁴⁸⁰ Przemówienie programowe wygłoszone przez Xi Jinpinga, prezydenta Chińskiej Republiki Ludowej podczas ceremonii otwarcia 3. China International Import Expo dostępne pod adresem: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1829373.shtml.

⁴⁸¹ *China COVID-19 vaccine tracker*, Bridge Consulting, <http://bridgebeijing.com/our-publications/our-publications-1/china-covid-19-vaccines-tracker>.

niekorzystnej dla niego pozycji, z której nie będzie mógł się wydostać⁴⁸². Tak więc, Chiny używają politycznego i dyplomatycznego zaangażowania oraz podstępu do przejścia kontroli i rozszerzenia strefy swoich wpływów bez uciekania się do wojny. Jest to właśnie odzwierciedleniem idei autorstwa Sun Tzu, której głównym przekazem jest osiągnięcie tego, czego się chce za pomocą perswazji i negocjacji. ChRL w niewątpliwie niezawodny sposób stosuje twarde instrumenty swojej *soft power*. Kiedy w trakcie pertraktacji druga strona stawia opór, stosuje politykę „kija i marchewki”, wykorzystując swoją przewagę ekonomiczną⁴⁸³. Robert Splingding podkreśla, że sednem działań politycznych i dyplomatycznych Chin jest dwuetapowy proces wywierania wpływu. Po pierwsze, wymaga wiedzy, kto ma potencjał wywierania działań typu „akcja-reakcja”. Po drugie, wymaga nakłonienia tych ludzi do wykonania tejże pracy⁴⁸⁴. Dodaje, że KPCh celem uzyskania pożądanych rezultatów używa podstępu, przebiegłości, przekupstwa i negocjacji. Cała strategia opiera się na wykorzystaniu wpływów politycznych i informacji⁴⁸⁵.

Jednakże Chiny nie tylko skupiają się na rozwijaniu własnych umiejętności oddziaływania pod względem militarnym czy ekonomicznym, ale także dostrzegają potencjał w sferze kreowania pozytywnego wizerunku na scenie międzynarodowej, głównie dzięki umiejętnemu wykorzystaniu zasobów informatycznych. W Chinach działa cały system urzędów cenzury, które dbają o to, żeby kraj miał „cywilizowaną sieć” i by głos partii był najlepiej słyszalny w Internecie. Na pierwszym miejscu plasuje się Cyberspace Administration of China (CAC), której głównym zdaniem według „Dziennika Ludowego” jest „synchronizacja ekologii opinii w Internecie ze stanem partii i narodu”⁴⁸⁶. Oficjalne chińskie media podały, że propagandowe ramię KPCh zatrudniło dwa miliony „analityków opinii publicznej” wspomaganych przez około 10 milionów studentów wolontariuszy⁴⁸⁷. Niewątpliwie więc Pekin zorganizował globalną kampanię propagandową, która miała na celu ukazać je w jak najlepszym świetle. Określono te poczynania nawet „dyplomacją maseczkową”⁴⁸⁸.

---

⁴⁸² H. Kissinger, *O Chinach*, op. cit., s. 211.

⁴⁸³ G. Allison, *Skazani na wojnę? Czy Ameryka i Chiny unikną pułapki Tukidydesa?*, Wydawnictwo Pascal, Bielsko Biala 2018, s. 45.

⁴⁸⁴ R. Splingding, *Niewidzialna Wojna. Jak Chiny w biały dzień przejęły wolny Zachód*, Warszawa 2019, s. 148.

⁴⁸⁵ Ibidem.

⁴⁸⁶ K. Strittmatter, *Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura*, Warszawa 2020, s. 104.

⁴⁸⁷ Ibidem, s. 119-120.

⁴⁸⁸ B. Wong, *China's Mask Diplomacy*, „The Diplomat”, 2020, <https://thediplomat.com/2020/03/chinas-mask-diplomacy/>.

Dyplomacja ta charakteryzowała się dużym naciskiem na dystrybucję i dostarczanie kontekstowo ważnych zasobów (np. pomocy medycznej, sprzętu i zaopatrzenia) dla państw potrzebujących. Podkreśla się, że oferując pomoc doraźną w krytycznych sytuacjach Chiny uzyskują niezrównany i znaczący dostęp do infrastruktury krytycznej w państwach otwierających się na nie. Budują także, specyficzne poczucie wdzięczności i wzajemności.

Krytycznym wymiarem chińskiej „dyplomacji maseczkowej” były także jej moralizujące podteksty dyskursywne. Po pierwsze, Chiny nasiliły krytycyzm wobec wycofywania się z globalnego zarządzania Stanów Zjednoczonych i ich rezygnacji z globalnego przywództwa - szczególnie w kontekście wielokrotnej odmowy uwzględnienia rad WHO lub udzielenia pomocy swoim europejskim sojusznikom. Po drugie, Pekin podkreślał wielokrotnie gotowość Chin do przybycia na ratunek - rzeczywiście, media prochińskie szerzyły informacje o oferowaniu przez ChRL pomocy zagranicznej, na znak gotowości do pozostania światowym liderem przynajmniej w niektórych krytycznych sferach (takich jak globalna współpraca w dziedzinie zdrowia). Niezależnie od tego, czy te stwierdzenia są w rzeczywistości prawdziwe, taka retoryka odegrała kluczową rolę w rozproszeniu siły ostrych ataków przeprowadzanych przez najważniejszych krytyków reżimu⁴⁸⁹.

Dwuetapowe postrzeganie chińskich działań podczas pandemii koronawirusa w Europie

W momencie, gdy Chiny opanowały wewnętrzny kryzys spowodowany wirusem, przystąpiły do udzielania pomocy innym państwom (od czego Stany Zjednoczone się uchylają) oraz wzywały kolejne państwa do zacieśnienia globalnej współpracy w dobie trwania epidemii. Ich postawa była stawiana za wzór przez WHO. Raport WHO z 28 lutego 2020 r. w zasadzie chwalił Chiny za stosowanie odpowiedniej kombinacji metod kontroli z wykorzystaniem wysoko zaawansowanych technologii do precyzyjnego realizowania wprowadzonych zasad kwarantanny⁴⁹⁰. W artykule „New York Times” podkreślono, że przez okres pandemii Chiny były

---

⁴⁸⁹ Ibidem.

⁴⁹⁰ *Report of the WHO-China Joint Mission on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)*, WHO, 2020, <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-china-joint-mission-on-covid-19-final-report.pdf>.

w stanie zmienić swoje postrzeganie z autorytarnego, nieuważnego wytwórcy pandemii w odpowiedzialnego globalnego lidera niosącego pomoc⁴⁹¹.

Jak można było przeczytać na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych, w ramach chińskiej pomocy humanitarnej, która trafiła do Polski, znalazły się m.in. certyfikowane testy diagnostyczne, maseczki ochronne N-95, kombinezony ochronne, rękawiczki medyczne i inne materiały ochronne, niezbędne do walki z pandemią koronawirusa. Prezydent Andrzej Duda napisał wówczas na Twitterze: „Bariery usunięte. Na Okęciu wylądował pierwszy z kilku samolotów, którymi dziś i w najbliższych dniach przyleci do Polski indywidualne wyposażenie ochronne dla służb medycznych zakupione w Chinach przez różne polskie instytucje”⁴⁹². Także ówczesny Minister Jacek Czaputowicz podkreślił, że pilne potrzeby wymagają pilnych działań, dlatego jesteśmy wdzięczni za wszelką pomoc⁴⁹³. Na stronie Chińskiej Ambasady w Polsce można przeczytać, że: „strona chińska docenia profesjonalizm i metodyczność działania strony polskiej. Reakcję społeczeństwa polskiego na wiadomości dotyczące wirusa można opisać jako obiektywną i racjonalną. Wielu Polaków okazuje współczucie i troskę wobec sytuacji, w jakiej znalazła się strona chińska. Jak mówi polskie przysłowie: „prawdziwych przyjaciół poznaje się w biedzie”⁴⁹⁴. Ponadto w licznych wywiadach ambasador Chin w Polsce Liu Guanyuan podkreślał, że aktualnie środki ofiarowane Polsce przez Chiny, jak i materiały zakupione przez Polskę w Chinach, sukcesywnie docierają do Polski, a Ambasada Chin pozostaje w ścisłym kontakcie ze stroną polską⁴⁹⁵. Przykładowo w jednej z kolejnych swoich wypowiedzi zasugerował, że „Ambasador USA w Polsce, która to za pośrednictwem Internetu oraz Twittera zaczęła publikować niemające nic wspólnego z prawdą, zawierające ewidentne uprzedzenia, oszczercze i atakujące chiński rząd fałszywe treści, było to dla mnie oraz dla miliarda 400 milionów

---

⁴⁹¹ S. Myers, A. J. Rubin, *Its Coronavirus Cases Dwindling, China Turns Focus Outward*, “The New York Times”, 2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/18/world/asia/coronavirus-china-aid.html>.

⁴⁹² Duda o transporcie z Chin artykułów ochronnych: Pierwszy samolot wylądował, „Gazeta Prawna”, <https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1464098.koronawirus-w-polsce-duda-transport-z-chin-artykulow-ochronnych.html>.

⁴⁹³ Środki do walki z COVID-19 dotarły z Chin do Polski, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/srodki-do-walki-z-covid-19-dotarly-z-chin-do-polski>.

⁴⁹⁴ Rzecznik prasowy Ambasady ChRL w Polsce odpowiada na pytania dotyczące epidemii nowego typu koronawirusa, Ambasada Chińskiej Republiki Ludowej w Polsce, 2020, http://pl.china-embassy.gov.cn/pol/zt/FNCV/202002/t20200203_2370519.htm.

⁴⁹⁵ Ibidem.

Chińczyków nie do przyjęcia”⁴⁹⁶. Niemniej z czasem trwania pandemicznej sytuacji kryzysowej w Polsce rozgorzał spór o jakość sprowadzonej z Chin pomocy – głównie dyskusja toczyła się wokół maseczek ochronnych. „Gazeta Wyborcza” w jednym ze swoich artykułów podała, że jak wynika z dokumentów, do których dotarła, „to premier Mateusz Morawiecki zlecił KGHM kupno maseczek, których certyfikaty okazały się nic niewarte i to rząd za nie zapłaci”⁴⁹⁷. Podano do informacji również, że resort zdrowia – przepłacił i bez sprawdzenia jakości – zakupił maseczki ochronne za ponad 5 mln zł. Minister zdrowia potwierdził wtedy, że maseczki, o których napisała gazeta, nie spełniają norm i że w związku z tym zażądano „wymiany towaru na adekwatny”. Przekazał też, że złożono zawiadomienie do prokuratury w tej sprawie⁴⁹⁸. Sporów i wątpliwości w tej sprawie jest wiele.

Należy także przypomnieć jak wspólnota europejska była zaskoczona reakcją Serbii. Podczas jednego z przemówień serbski przywódca Aleksandar Vučić podkreślił, że europejska solidarność nie istnieje⁴⁹⁹. Na lotnisku Vučić podziękował chińskiemu prezydentowi Xi Jinpingowi, mówiąc: „Powinniśmy im podziękować całym sercem, okazali się świetnymi przyjaciółmi Serbii. Czekam, aż Xi odwiedzi Serbię, a setki tysięcy ludzi go powitają”⁵⁰⁰. Niektóre źródła głoszą nawet, że powitał jeden lot z chińską pomocą całując chińską flagę. Chiny odnotowały znaczące zwycięstwo dyplomacji publicznej w Serbii. Podjęły bowiem działania, aby wypełnić lukę pozostawioną przez Unię Europejską, która wykazała brak zainteresowania Serbią. Pomoc Chin otrzymały również Węgry, których eurosceptyczny premier Viktor Orbán udostępnił na Facebooku film pokazujący przylot chińskiego samolotu z 3 milionami masek, 100 000 zestawów testowych i 86 respiratorami⁵⁰¹.

---

⁴⁹⁶ L. Guangyuan, *Ambasador Chin w Polsce: jeszcze bardziej przekonałem się o bliskich stosunkach łączących naród chiński i polski [OPINIA]*, 2020, <https://wiadomosci.onet.pl/opinie/ambasador-chin-w-polsce-jeszcze-bardziej-przekonałem-sie-o-bliskich-stosunkach/qz8qbzd>.

⁴⁹⁷ *Maseczki o wątpliwej jakości. Ministerstwo wyjaśnia sprawę wraz z rządem Chin*, 2020, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2020-05-22/maseczki-o-watplivej-jakosci-ministerstwo-wyjasnia-sprawe-wraz-z-rzadem-chin/>.

⁴⁹⁸ *Szumowski: nasze maski z transportu z Chin nie trafiły do szpitali jako chroniące przed wirusem*, „Gazeta Prawna”, 2020, <https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1477668.szumowski-nasze-maski-z-transportu-z-chin-nie-trafily-do-szpitali-jako-chroniace-przed-wirusem.html>.

⁴⁹⁹ Ibidem.

⁵⁰⁰ V. Vuksanovic, *China Has Its Eyes on Serbia*, “Foreign Policy”, 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/04/08/china-serbia-aleksander-vucic-xi-jinping-coronavirus/>.

⁵⁰¹ S. Lau, *EU fires warning shot at China in coronavirus battle of the narratives*, South China Morning Post, 2020, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3076728/eu-fires-warning-shot-china-coronavirus-battle-narratives>.

Od początku trwania pandemii Unia Europejska z dystansem i rosnącym poczuciem niepokoju przyjęła chińską „politykę hojności”. Obawy dotyczące chińskiego upolitycznienia pomocy i wadliwych dostaw pojawiły się również w wielu państwach członkowskich UE i doprowadziły do ponownych wezwań do dywersyfikacji europejskich łańcuchów produktów medycznych. Powstało nawet poczucie, że chińska dyplomacja woli wybiórczo kontaktować się z krajami europejskimi niż z UE jako całą strukturą. Podkreślić więc trzeba, że po pierwszym etapie niesienia przez Chiny pomocy medycznej, charakteryzującym się czasem wdzięczności i zachwytu dla działań ChRL, nastąpił kolejny. Drugi etap określić można mianem kontrowersji wokół jakości niesionej przez ChRL pomocy oraz usilnie szerzonej propagandy.

Najwięcej kontrowersji wywołała jakość niesionej przez ChRL pomocy medycznej, nieodpowiednia lub podrobiona certyfikacja chińskich produktów medycznych. Niewątpliwie spadek popytu wewnątrz Chin doprowadził do obniżenia cen materiałów medycznych i skłonił tym samym część władz lokalnych do promowania ich komercyjnej sprzedaży za granicą w celu podtrzymania sprzedaży⁵⁰². W konsekwencji jako pierwsze - holenderskie Ministerstwo Zdrowia odesłało 600 000 maseczek ochronnych, ponieważ ich filtry nie działały zgodnie z przeznaczeniem, mimo że miały certyfikat jakości⁵⁰³. W Czechach wadliwe wyniki szybkich testów na koronawirusa stały się przedmiotem wzmożonej debaty na temat chińskiej pomocy, a Hiszpania 27 marca wycofała 58 000 zestawów testowych na koronawirusa zakupionych od chińskiej firmy, po tym, jak okazało się, że mają one zaledwie 30% efektywności wykrywalności wirusa. Także rząd słowacki zakupił od lokalnych pośredników - 1.2 miliona wadliwych chińskich testów za 15 milionów euro. Igor Matovica skomentował, że należy je „po prostu wrzucić do Dunaju”⁵⁰⁴.

Chiny zaangażowały się także w bardziej złowrogię kampanie dezinformacyjne i propagandowe w całej Europie za pośrednictwem niektórych mediów. W specjalnym raporcie Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych na temat kwestii

---

⁵⁰² J. Jakóbowski, *Chińskie dostawy sprzętu medycznego do Europy*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 2020, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-03-20/chinskie-dostawy-sprzetu-medycznego-do-europy>.

⁵⁰³ *Coronavirus: Countries reject Chinese-made equipment*, 2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe-52092395>.

⁵⁰⁴ A. Dudik, R. Tomek, *Faulty Virus Tests Cloud China's European Outreach Over Covid-19*, Bloomberg News, 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-01/faulty-virus-tests-cloud-china-s-european-outreach-over-covid-19>.

dezinformacyjnych w czasach pandemii wyraźnie opisano niektóre działania Chin w Europie⁵⁰⁵. Wymieniono chociażby takie „kazusy dezinformacyjne” jak:

- Podziw dla Państwa Środka za pracę polegającą na powstrzymaniu koronawirusa. W mediach takich jak Xinhua i China Daily można było odnaleźć następujące tytuły artykułów: „Chińska pomoc okrzyknięta rolą narodów”, „Gdy Chiny odzyskują siły po uderzeniu COVID-19, Chińczycy pędzą na ratunek Europie”, „Chiny oferują pomoc antywirusową w 89 krajach”. Te przykłady ilustrują jak prochińskie media promują Chiny jako wielką potęgę.
- Ukazanie atutów systemu scentralizowanego i socjalistycznego z chińską specyfiką. W chińskich materiałach można było przeczytać, że Zachód, z którego płynęły drwiny na chińską zwłokę w listopadzie, grudniu i styczniu, sam nie dał rady, zbagatelizował zagrożenie i skapitulował mimo wiedzy o naturze wirusa. Nie potrafia się zjednoczyć, by wspólnie stawić czoła wyzwaniu⁵⁰⁶.
- Podkreślanie, że wirus nie pochodzi z Chin, a wręcz domniemanie, że został on wytworzony w innym państwie (najprawdopodobniej w USA). Tłumaczenie, że wszystko to zrobiono, aby zaszkodzić Chinom i szerzyć nastroje antychińskie, za co należą się temu państwu przeprosiny⁵⁰⁷.

Wysoki Przedstawiciel UE ds. Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa Josep Borrell odniósł się do bardzo krytycznych wiadomości publikowanych na stronach internetowych chińskich ambasad i na kontach w mediach społecznościowych nazywając to „bitwą narracyjną”⁵⁰⁸. Chiny chciały, aby inni postrzegali je jako lepiej radzące sobie z pandemią, ale ich propagandowe przesłania przyniosły odwrotny skutek od zamierzonego⁵⁰⁹. Zwłaszcza, że niektóre z ich „propagandowych misji dyplomatycznych” zaczęły rozpowszechniać obraźliwe przesłania przeciwko europejskim demokracjom, a czasem nawet bezpośrednio krytykować ich sposób

---

⁵⁰⁵ EEAS special report: disinformation on the coronavirus – short assessment of the information environment, EU vs DiSiNFO, 2020, <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-disinformation-on-the-coronavirus-short-assessment-of-the-information-environment/>.

⁵⁰⁶ E. Brattberg, P. Corre, *COVID-19 Isn't Turning Europe Pro-China (Yet)*, “The Diplomat”, 2020, <https://thediplomat.com/2020/04/no-covid-19-isnt-turning-europe-pro-china-yet/>.

⁵⁰⁷ Ibidem.

⁵⁰⁸ EU HRVP Josep Borrell: *The Coronavirus pandemic and the new world it is creating*, European External Action Service, https://eeas.europa.eu/delegations/china/76401/eu-hrvp-josep-borrell-coronavirus-pandemic-and-new-world-it-creating_en.

⁵⁰⁹ I. Krastev, M. Leonard, *Europe's pandemic politics: How the virus has changed the public's worldview*, The European Council on Foreign Relations, https://www.ecfr.eu/publications/summary/europes_pandemic_politics_how_the_virus_has_changed_the_publics_worldview.

radzenia sobie z kryzysem⁵¹⁰. Takie podejście nie pomogło Europie w postrzeganiu Chin, które już przed pandemią stawało się coraz bardziej negatywne⁵¹¹.

Należy być świadomym, że trwa „walka o wpływy” w „globalnej bitwie narracyjnej”. Chiny w walce o wpływy próbują ukazać, że w przeciwieństwie do USA są odpowiedzialnym i wiarygodnym partnerem.

Pandemia zapoczątkowała nowe aspiracyjne hasła, takie jak wyrażenie „wspólnota wspólnego zdrowia dla ludzkości”, które w publicznych oświadczeniach chińskich urzędników i oficjalnych dokumentach stało się powszechniejsze niż „Jedwabny Szlak Zdrowia”. Przyciągając uwagę na 73. wideokonferencji Światowego Zgromadzenia Zdrowia w maju 2020 r., Xi Jinping przedstawił swoją koncepcję „wspólnej przyszłości, aby ludzie na całym świecie pracowali jako jedność”⁵¹². Biała księga na temat walki Chin z COVID-19, wydana przez Radę Państwa w następnym miesiącu, również zawierała cały rozdział „budowanie globalnej społeczności zdrowia dla wszystkich”⁵¹³.

Pandemia doprowadziła do odejścia od koncentracji BRI na kapitałochłonnych projektach infrastrukturalnych w kierunku zwiększonego nacisku na zarządzanie i funkcjonowanie placówek medycznych; produkcja sprzętu medycznego do diagnostyki i leczenia; świadczenie usług zdrowotnych; oraz produkcja farmaceutyków i szczepionek. W ten sposób rodzący się BRI 2.0 obejmowało środki mające na celu wzajemne połączenie Jedwabnego Szlaku Zdrowia (HSR) i Cyfrowego Jedwabnego Szlaku (DSR).

Podsumowując budowa HSR w Chinach jak dotąd nie stanowiła fundamentalnego wyzwania dla przywództwa USA w pomocy rozwojowej związanej ze zdrowiem. W chińskim raporcie dotyczącym Pasa i Szlaku omówiono, w jaki sposób produkty niespełniające norm i niezdarna propaganda zniweczyły wczesne wysiłki Chin w zakresie dostarczania sprzętu medycznego i zestawów testowych.

---

⁵¹⁰ E. Brattberg, P. L. Corre, *No, COVID-19 Isn't Turning Europe Pro-China (Yet)*, Carnegie Endowment for International Peace, 2020, <https://carnegieendowment.org/posts/2020/04/no-covid-19-isnt-turning-europe-pro-china-yet?lang=en>.

⁵¹¹ J. Webb, *Adapting to a New Normal German foreign policy and public opinion in times of COVID-19*, Special Edition – German Foreign Policy in Times of COVID-19, https://www.koerber-stiftung.de/fileadmin/user_upload/koerber-stiftung/redaktion/the-berlin-pulse/pdf/2020/contributions/Koerber_TheBerlinPulse_Sonderausgabe_Editorial_20200515.pdf.

⁵¹² Speech by President Xi Jinping at opening of 73rd World Health Assembly, 2020, http://www.xinhuanet.com/english/2020-05/18/c_139067018.htm.

⁵¹³ *Fighting COVID-19: China in Action*, The State Council Information Office of the People's Republic of China, 2020, http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2020-06/07/content_76135269.htm.

Wykorzystanie pomocy zdrowotnej do zwiększenia udziału w rynku chińskich produktów medycznych sprawia, że retoryka Pekinu o dystrybucji szczepionek jako „globalnym dobru publicznym” jest nieco nieszczerą.

Realizacja BRI nie stanęła w wyniku wybuchu pandemii. Wręcz przeciwnie, Pekin w coraz większym stopniu wiąże swój wkład w walkę z pandemią z narracją BRI (np. zalety globalnej łączności; budowa „globalnej wspólnoty wspólnego losu”). Dzięki dużej elastyczności, silnej woli politycznej i logistycznie korzystnej pozycji wyjściowej BRI jak dotąd było w stanie przetrwać próbę tego kryzysu. Pekińska dyplomacja zdrowotna ujawniła sposób funkcjonowania inicjatywy, a zwłaszcza jej zdolności adaptacyjne. Praktycznie z dnia na dzień zdrowie zostało przeniesione z marginalnego do kluczowego tematu BRI.

Pandemia COVID-19 wywarła znaczący wpływ na światową gospodarkę, w tym na inicjatywę Belt and Road (BRI). W związku z tym wpłynęło to również na kierunek i podejście Chin w ramach Belt and Road 2.0. Oto niektóre z głównych czynników:

- **Zmniejszenie inwestycji:** W wyniku pandemii Chiny ograniczyły swoje inwestycje zagraniczne, co wpłynęło również na finansowanie projektów w ramach inicjatywy BRI. W związku z tym Chiny zaczęły bardziej koncentrować się na kluczowych, strategicznych projektach i długoterminowych inwestycjach.
- **Wzrost znaczenia zdrowia publicznego:** Pandemia uświadomiła rządowi na całym świecie wagę inwestowania w zdrowie publiczne. W związku z tym Chiny zaczęły promować współpracę w dziedzinie zdrowia publicznego w ramach BRI, w tym poprzez pomoc medyczną i wsparcie dla krajów uczestniczących w walce z pandemią.
- **Wzrost znaczenia cyfryzacji:** W wyniku pandemii przyspieszyła się globalna transformacja cyfrowa. W związku z tym Chiny zaczęły promować projekty związane z technologią informacyjną i cyfryzacją, aby pomóc krajom uczestniczącym w dostosowaniu się do nowej rzeczywistości gospodarczej.
- **Przesunięcie priorytetów:** W miarę jak rządy na całym świecie zaczęły koncentrować się na walce z pandemią i jej skutkami gospodarczymi, Chiny musiały dostosować swoje podejście w ramach BRI, skupiając się na projektach, które przynoszą bezpośrednie korzyści gospodarcze i społeczne.

- **Krytyka i napięcia geopolityczne:** Pandemia COVID-19 spotęgowała napięcia geopolityczne, a niektóre kraje krytykowały Chiny za sposób zarządzania kryzysem na wczesnym etapie. W związku z tym Chiny mogły być zmotywowane do promowania bardziej zrównoważonego i transparentnego podejścia, aby złagodzić te napięcia i zyskać zaufanie międzynarodowej społeczności.
- **Wzrost potrzeby pomocy humanitarnej:** Pandemia COVID-19 zwiększyła potrzebę pomocy humanitarnej na całym świecie, zwłaszcza w krajach rozwijających się i o niskich dochodach. Chiny jako kluczowy gracz na arenie międzynarodowej, mogą być zmotywowane do zwiększenia swojego zaangażowania w pomoc humanitarną i wsparcie dla krajów uczestniczących w BRI, aby złagodzić skutki pandemii.
- **Wpływ na łańcuchy dostaw:** Pandemia wywarła istotny wpływ na globalne łańcuchy dostaw, co pokazało potrzebę większej elastyczności i dywersyfikacji. W związku z tym Chiny mogą być zainteresowane wspieraniem projektów BRI, które pomogą w budowie bardziej odpornych łańcuchów dostaw i wzmocnią regionalną współpracę gospodarczą.

Pandemia COVID-19 wpłynęła na inicjatywę Belt and Road 2.0 na różne sposoby. Chiny musiały dostosować swoje podejście, aby sprostać nowym wyzwaniom i zmieniającym się priorytetom zarówno na arenie krajowej, jak i międzynarodowej. Wyniki tych zmian mogą się różnić w zależności od konkretnych projektów i partnerstw, a także od dalszego rozwoju sytuacji pandemicznej i geopolitycznej.

3. Cyfrowy Jedwabny Szlak (ang. Digital Silk Road, DSR)

W ostatnich latach badacze wielokrotnie poddali analizie chińską inicjatywę Pasa i Szlaku, jednak niewiele z nich zwróciło uwagę na istotny aspekt tego projektu - **Cyfrowy Jedwabny Szlak (Digital Silk Road, DSR)**⁵¹⁴. Pomimo iż główny nacisk w realizacji inicjatywy Belt and Road⁵¹⁵ kładziony jest na międzynarodowe projekty infrastruktury transportowej, takie jak autostrady, linie kolejowe czy porty morskie, warto również przyrzeć się technologicznemu wymiarowi tego przedsięwzięcia. Może on przynieść znaczące gospodarcze, technologiczne, społeczne oraz polityczne konsekwencje dla bezpieczeństwa krajów na całym świecie. Tego typu działania prowadzone przez Chiny mają na celu umocnienie ich globalnego prymatu oraz zdolności w obszarze nowoczesnych technologii.

Chiny kreują ideę, mającą na celu wspieranie współpracy i rozwoju w sektorach gospodarki cyfrowej, sztucznej inteligencji, nanotechnologii, komputerów kwantowych oraz w dziedzinach takich jak analiza dużych zbiorów danych, chmura obliczeniowa czy inteligentne miasta. Te technologie mają być dopełnieniem infrastruktury tworzonej w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku, a także wprowadzić jednolite standardy techniczne w krajach uczestniczących⁵¹⁶. Niewątpliwie Cyfrowy Jedwabny Szlak jako platforma mająca na celu rozwijanie cyfrowych powiązań między krajami uczestniczącymi w inicjatywie, może przyczynić się także do rozprzestrzeniania się chińskich innowacji i produktów cyfrowych⁵¹⁷. Dodatkowo, może ułatwić rozwój gospodarczy i społeczny państw leżących wzdłuż inicjatywy⁵¹⁸.

Obecnie niezaprzeczalnym centrum innowacji jest Dolina Krzemowa, jednak przyszłość może przynieść przesunięcie tego miana na rzecz Chin, które z czasem mogą stać się głównymi twórcami oraz uczestnikami globalnego wyścigu

---

⁵¹⁴ Autorka zamiennie stosuje pojęcia: *Cyfrowego Jedwabnego Szlaku*, *Digital Silk Road* oraz *DSR*. Uważając je jako tożsame.

⁵¹⁵ Aktualny i przyszły rozwój inicjatywy można podzielić na trzy fazy: faza 1: mobilizacja (2013–2016), faza 2: planowanie (2016–2021) oraz faza 3: implementacja (2021–2049).

⁵¹⁶ J. Chipman, *China's long and winding Digital Silk Road*, The International Institute for Strategic Studies, 2019, <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/01/china-digital-silk-road>.

⁵¹⁷ K. Fung, N. Aminian, X. Fu, Ch. Tung, *Digital silk road, Silicon Valley and connectivity*, *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 2018, 16(3), s. 331, <https://doi.org/10.1080/14765284.2018.1491679>.

⁵¹⁸ H. Liang, Y. Zhang, *The theoretical system...*, op. cit., s. 39.

technologicznego⁵¹⁹. Choć często określane jako naśladowcy, Chiny szybko się rozwijają, zmierzając ku pozycji liderów w dziedzinie innowacji. Adaptacyjność, elastyczność i silna konkurencyjność chińskich przedsiębiorstw już zaowocowały istotnymi osiągnięciami oraz innowacyjnymi modelami biznesowymi⁵²⁰.

Niewątpliwie nowym motorem rozwoju na świecie jest rosnąca popularność chińskiej gospodarki cyfrowej. W 2020 roku jej wielkość osiągnęła 39,2 bilionów juań (6 bilionów dolarów)⁵²¹. Innowacje i inwestycje w technologie cyfrowe obiecują znaczny potencjał gospodarczy, który może przyczynić się do skumulowanego wzrostu PKB Chin do 2030 r., a krajowy rynek handlu elektronicznego może wzrosnąć nawet do 3 bilionów dolarów do 2024 r.⁵²² Co również znaczące ChRL w ciągu najbliższych pięciu lat zamierza zwiększać nakłady na badania i rozwój o co najmniej 7% rocznie⁵²³.

Chińskie inicjatywy mają na celu nie tylko przyspieszenie rozwoju technologicznego i cyfryzacji gospodarki. Chiny starają się także promować rozwój rodzimych firm. Wobec tego istotne jest stworzenie centralnej cyfrowej łączności pomiędzy krajami BRI, zwłaszcza jeśli może przyczynić się to do zwiększenia interoperacyjności i kompatybilności chińskiej technologii z danym państwem przyjmującym. Firmy szukające możliwości „wkroczenia” na rynki zagraniczne są więc przeważnie poważnie zainteresowane Cyfrowym Jedwabnym Szlakiem.

Chiny aktywnie angażują się w tworzenie globalnych sieci, aby zwiększyć swoje wpływy na świecie. Z drugiej strony, Stany Zjednoczone i inni międzynarodowi gracze, w tym Unia Europejska, również starają się utrzymać i zwiększyć swoje wpływy technologiczne. Dochodzi w ten sposób do konfliktu interesów i podejmowane są różne działania w celu ich ochrony. Dla przykładu Stany Zjednoczone prowadzą kampanię przeciwko chińskiemu gigantowi telekomunikacyjnemu Huawei, twierdząc, że jego sprzęt może stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa innych państw. Niektóre kraje europejskie wyraziły podobne

---

⁵¹⁹ Przy znaczącym wkładzie Uniwersytetu Kalifornijskiego i Uniwersytetu Stanforda.

⁵²⁰ K. Fung, N. Aminian, X. Fu, C. Tung (2018) *Digital silk road...*, op. cit., s. 325-326.

⁵²¹ *China's digital economy sees robust growth amid pandemic*, „Xinhua”, 2021, http://www.xinhuanet.com/english/2021-04/29/c_139914782.htm.

⁵²² F. Gang, Z. Xiaojing, *Toward high-quality development in the People's Republic of China*, ADB East Asia Working Paper Series, 2019, 18.

⁵²³ A. B. Hammer, S. Yusuf, *Is China in a High-tech, Low-productivity Trap?*, US International Trade Commission, Economic Working Paper Series, 2020, <http://reparti.free.fr/hammer720.pdf>.

obawy. W tej sytuacji kraje Europy Środkowo-Wschodniej mogą czuć się rozdarte między rywalizującymi mocarstwami i mogą być zmuszone do podejmowania trudnych decyzji dotyczących tego, z kim chcą rozwijać swoją infrastrukturę technologiczną. Tak więc, patrząc na Europę Środkowo-Wschodnią, możemy dostrzec technologiczną rywalizację supermocarstw i konkurencję dla globalnego przywództwa Chin.

Działania CHRL przyczyniające się do wzrostu znaczenia możliwości cyfrowych

Chiny podejmują szereg działań, aby podkreślić swoje możliwości technologiczne. Promują wspomnianą już wcześniej strategię Made in China 2025, która ma na celu rozwój chińskiego sektora technologicznego oraz zaawansowanych umiejętności produkcyjnych poprzez wsparcie państwowe, pozyskiwanie własności intelektualnej i międzynarodowe joint venture⁵²⁴. Ostatecznym jej celem jest ograniczenie zależności Chin od zagranicznych technologii i globalne wypromowanie chińskiej produkcji technologicznej⁵²⁵. W ciągu kilku lat od wprowadzenia Made in China 2025 oraz strategii Cyber Superpower, Chiny wykreowały wiele technologicznych „jednoróżców” (prywatnych firm startupowych o wartości poniżej 1 mld USD). W 2020 roku zaprezentowały swój kolejny plan, China Standards 2035 - wizję wprowadzenia przyszłych międzynarodowych standardów technologicznych i interoperacyjności⁵²⁶. Ponadto, Centralne Biuro Komisji ds. Cyberprzestrzeni, w odpowiedzi na apel Xi Jinpinga o stanie się „cyber-supermocarstwem”, opracowało plan zwiększenia udziału chińskich gigantów technologicznych na światowym rynku oraz rozpowszechniania chińskich standardów⁵²⁷. Warto również zwrócić uwagę na analizę Narodowej strategii dotyczącej informatyzacji Rady Państwa (2016-2020), która wzywa chińskie giganty technologiczne gospodarki cyfrowej, takie jak Alibaba,

---

⁵²⁴ *Made in China 2025 Plan Issued*, State Council, The People's Republic of China, Press Release, 2015, http://english.www.gov.cn/policies/latest_releases/2015/05/19/content_281475110703534.htm.

⁵²⁵ J. McBride, A. Chatzky, *Is 'Made in 2025' a Threat to Global Trade?*, Council on Foreign Relations, 2019, <https://www.cfr.org/backgrounder/made-china-2025-threat-global-trade>.

⁵²⁶ A. Kharpal, *Power is 'Up for Grabs': Behind China's Plan to Shape the Future of Next-generation Tech*, 2020, <https://www.cnbc.com/2020/04/27/china-standards-2035-explained.html>.

⁵²⁷ E. Kania, S. Sacks, P. Triolo, G. Webster, *China's Strategic Thinking on Building Power in Cyberspace*, New America, <https://www.newamerica.org/cybersecurity-initiative/blog/chinas-strategic-thinking-building-power-cyberspace/>.

Tencent i Baidu, do wspierania rozwoju Cyfrowego Jedwabnego Szlaku⁵²⁸. Te strategiczne dokumenty pokazują, że inwestycje KPCh w sektor technologiczny wykraczają poza rozwój gospodarczy czy politykę handlową⁵²⁹.

Poprzez inwestowanie w ambitne projekty krajowe, Chiny dążą nie tylko do stania się technologicznym gigantem, ale także do wprowadzenia swoich „państwowych liderów” w dziedzinach telekomunikacji, e-handlu i technologii informacyjnych, aby umożliwić im dostęp do niewykorzystanych rynków zagranicznych⁵³⁰. Dla przykładu w ramach Cyfrowego Jedwabnego Szlaku Chiny zamierzają poszerzyć zasięg swojego lokalnego systemu nawigacji satelitarnej BeiDou⁵³¹. Jak zauważa Keshav Kelkar, nie ma lepszego przykładu współistnienia chińskich projektów infrastruktury z cyfrową łącznością⁵³².

W pewnym sensie czynniki związane z pandemią i geopolityką, takie jak trwające napięcia między Stanami Zjednoczonymi a Chinami, wpłynęły negatywnie na realizację chińskich planów. Ograniczyły bowiem zainteresowanie firm zagranicznych współpracą z Chinami oraz zwiększyły ostrożność i nieufność w zawieraniu umów⁵³³. Pandemia miała jednak również pozytywny wpływ na promowanie chińskich produktów cyfrowych. Doszło do rozwoju sztucznej inteligencji, a także eksportu tej technologii. W efekcie promowane były chińskie standardy cyfrowe, technologia i metody sztucznej inteligencji jako instrumenty

---

⁵²⁸ 国务院关于印发“十三五”国家信息化规划的通知 国发, Rada Państwa, 2016, Strona Chińskiego Rządu, http://www.gov.cn/zhengce/content/2016-12/27/content_5153411.htm.

⁵²⁹ A. Polyakova, C. Meserole, *Exporting Digital Authoritarianism: the Russian and Chinese Models*, Brookings Institution, 2019, <https://www.brookings.edu/research/exporting-digital-authoritarianism/>.

⁵³⁰ Celem projektu *Made in China 2025* jest modernizacja dziesięciu branż zaawansowanych technologii. Natomiast program *Internet Plus* powstał z myślą o wsparciu sektora cyfrowego w państwach słabo rozwiniętych. Vide: J. Wübbecke, M. Meissner, M. Zenglein, J. Ives, B. Conrad, *Made in China 2025. The making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries*, https://www.merics.org/sites/default/files/2018-07/MPOC_No.2_MadeinChina2025_web.pdf.

⁵³¹ *Beidou* jest jednym z czterech głównych globalnych systemów nawigacji satelitarnej (GNSS) na świecie, a także amerykańskim globalnym systemem pozycjonowania (GPS), GALILEO Unii Europejskiej i globalnym systemem nawigacji satelitarnej w Rosji (GLONASS). Ponadto w nadchodzących latach Chiny planują uruchomienie kilkudziesięciu nowych satelitów dla swojego systemu nawigacyjnego *Beidou*, który jest kontrolowany przez chińskie wojsko, i rozszerzenie zasięgu na wiele krajów BRI. Jak podaje The Economist ponad 30 państw już podpisało umowy o wprowadzeniu systemu *Beidou* na ich obszar. Zobacz: C. Smith, *A Digital Silk Road*, “The Economist”, 2018, <http://www.theworldin.com/article/14433/edition2018digital-silk-roadhttps://worldin2019.economist.com/Chinaseconomy>.

⁵³² K. Kelkar, *China is building a new Silk Road, and this one is digital*, Observer Research Foundation, 2018, <https://www.orfonline.org/expert-speak/43102-from-silk-threads-to-fiber-optics-the-rise-of-chinas-digital-silk-road/>.

⁵³³ E. Zhang, *How Will the Coronavirus Impact Xi's 'Made in China 2025' Plan?*, Medium, 2020, <https://medium.com/wonk-bridge/how-will-the-coronavirus-impact-xis-made-in-china-2025-plan-db55c31c6f4a>.

kontroli politycznej i społecznej na arenie międzynarodowej wspierającej walkę z wirusem⁵³⁴.

Zaznaczyć należy, że firmy technologiczne z Chin są pionierami w tworzeniu różnych instrumentów monitorujących, które sprzyjają cenzurze i inwigilacji. Władze stosują te technologie za pomocą powszechnie używanych aplikacji do obserwowania ludzi i ograniczania dostępu do usług czy komunikacji. Chiny mają najobszerniejsze na świecie systemy śledzenia, składające się z mnóstwa sieci lokalnych, obejmujących ponad 200 milionów przemysłowych kamer telewizyjnych (CCTV) w miejscach publicznych na obszarze całego państwa⁵³⁵. Różnorodne przedsiębiorstwa przekazują dane władzom za pośrednictwem programów takich jak SkyNet⁵³⁶. Ten program przykładowo gromadzi obrazy z miejsc takich jak skrzyżowania czy miejsca zgromadzeń publicznych, a następnie przedstawia je za pomocą systemu informacji geograficznej (GIS) w celu ułatwienia obserwacji w czasie rzeczywistym. Projekt jest promowany przez władze jako część programu „inteligentne miasto” oraz mechanizm zwalczania przestępczości.

Osiągnięcia SkyNet zainicjowały jeszcze szerszą inicjatywę nadzoru o nazwie Sharp Eyes, mającą na celu łączenie kamer z „Internetu rzeczy” - takich jak telefony komórkowe, pojazdy, telewizory czy urządzenia - z kamerami monitorującymi. Zaimplementowany pierwotnie na terenach wiejskich, gdzie oddziaływanie KPCh jest mniejsze, Sharp Eyes sprawia, że obserwacja jest jeszcze bardziej wszechstronna i precyzyjna⁵³⁷. Na przykład, Ujgurzy osadzeni w prowincji Xinjiang jako pierwsi zetknęli się z pełnym zakresem możliwości wszechobecnej inwigilacji KPCh, wspomaganą przez technologię dostarczaną przez firmy specjalizujące się w rozpoznawaniu twarzy i analizie tłumu. Warto jednak zauważyć, że aspiracje w zakresie nadzoru sięgają dalej niż Xinjiang⁵³⁸.

---

⁵³⁴ J. Lanier, G. Weyl, *AI is an Ideology Not a Technology*, Wired, 2020, <https://www.wired.com/story/opinion-ai-is-an-ideology-not-a-technology/>.

⁵³⁵ S. McDonnell, *China Social Media: WeChat and the Surveillance State*, BBC News, 2019, <https://www.bbc.com/news/blogs-china-blog-48552907>.

⁵³⁶ P. Mozur, *Inside China's Dystopian Dreams: AI, Shame and Lots of Cameras*, "The New York Times", 2018, <https://www.nytimes.com/2018/07/08/business/china-surveillance-technology.html>.

⁵³⁷ J. Rudolph, *Sharper Eyes: Surveilling the Surveillers (Part 1)*, China Digital Times, 2019, <https://chinadigitaltimes.net/2019/09/sharper-eyes-surveilling-the-surveillers-part-1/>.

⁵³⁸ P. Mozur, *One Month, 500,000 Face Scans: How China is Using AI to Profile a Minority*, "The New York Times", 2019, <https://www.nytimes.com/2019/04/14/technology/china-surveillance-artificial-intelligence-racial-profiling.html>.

Chiny wykorzystują zarówno bierne, jak i czynne metody, aby eksportować swoje podejście do kontroli opartej na technologii. Praktyki, które kiedyś były uważane za skrajne w przypadku rządów i społeczeństw nieautorytarnych, stały się bardziej powszechne wraz z ogarniającą świat pandemią. W dużej mierze odrzuca się obecnie obawy związane z prywatnością na rzecz ochrony zdrowia publicznego i bezpieczeństwa obywateli. Niewątpliwie Chiny nie były jedynym krajem wykorzystującym systemy kontroli oraz inne technologie do obserwacji i monitorowania mieszkańców w celu zahamowania rozprzestrzeniania się wirusa. Izrael, Tajwan, Indie, Korea Południowa, Australia, Polska i inne państwa zastosowały aplikacje do monitorowania lub zabezpieczenia przed COVID-19.

Stąd wynika, że mimo iż Chiny doświadczyły pierwszego od dekad kryzysu gospodarczego w 2020 roku, ich strategia bycia cyber-supermocarstwem wciąż utrzymuje się na właściwym kursie. Kraj ten w dalszym ciągu intensywnie inwestuje w technologię 5G, struktury kontroli, sztuczną inteligencję oraz swoją branżę technologiczną za sprawą chińskiego funduszu Nowe Inwestycje Infrastrukturalne w kontekście odbudowy gospodarczej po pandemii. Wysoko dotowany przez rząd sektor technologiczny wspiera chińską politykę zagraniczną oraz krajowe strategie bezpieczeństwa⁵³⁹. Niemniej niepokojącym aspektem jest to, że wiele przedsiębiorstw technologicznych utrzymuje bliskie powiązania z chińskimi służbami wywiadowczymi oraz aparatem bezpieczeństwa narodowego⁵⁴⁰.

Czym jest Cyfrowy Jedwabny Szlak?

Pojęcie Cyfrowy Jedwabny Szlak (ang. Digital Silk Road - DSR) zostało wprowadzone w 2015 roku w oficjalnej Białej Księdze rządu Chin. Stanowi ono dopełnienie wcześniej wspomnianej strategii „Made in China 2025”, mającej zapewnić Chińskiej Republice Ludowej dominację w dziedzinie nowoczesnych technologii⁵⁴¹. W marcu 2015 roku Chińska Komisja Narodowa ds. Rozwoju i Reform, Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwo Handlu wspólnie

---

⁵³⁹ J. Cohen, *The World Relies on China's Surveillance Technology*, PC Magazine, 2019, <https://au.pcmag.com/news/64899/the-world-relies-on-chinas-surveillance-technology>.

⁵⁴⁰ C. Balding, D. Clarke, *Who Owns Huawei?*, Social Science Research Network, 2019, <https://papers.ssrn.com/abstract=3372669>.

⁵⁴¹ M. Przychodniak, *Cyfryzacja w ChRL: transformacja gospodarki i inżynieria społeczna*, PISM, https://www.pism.pl/publikacje/Cyfryzacja_w_ChRL_transformacja_gospodarki_i_inzynieria_spoeczna.

opublikowały pierwszy oficjalny plan BRI i w szczególności wezwały do ustanowienia informacyjnego Jedwabnego Szlaku⁵⁴². W 2016 roku Rada Państwa wydała „13. Pięcioletni Plan Informatyzacji Narodowej”, koncentrujący się na tworzeniu DSR i zachęcaniu chińskich przedsiębiorstw internetowych do uczestnictwa w tej inicjatywie⁵⁴³.

Warto zauważyć, że w dążeniu do realizacji tych celów, prezydent Xi wezwał do przeznaczenia 1,4 biliona dolarów do 2025 roku na nową „infrastrukturę”, obejmującą systemy 5G, inteligentne miasta, przetwarzanie w chmurze oraz inne projekty cyfrowe⁵⁴⁴. Należy także wspomnieć, że w marcu 2021 roku Chiny zatwierdziły „XIV Plan Pięcioletni”, czyli plan rozwoju kraju, który po raz pierwszy uznał chińską niezależność technologiczną za „strategiczny filar”.

Można zauważyć, że chińska inicjatywa cyfrowa prowadzi do intensyfikacji globalnej konfrontacji technologicznej między USA i Chinami. Skoncentrowane inwestycje Chin w cyfrową i strategiczną infrastrukturę mogą stanowić wyzwanie dla globalnej potęgi USA, unikając jednocześnie (scenariuszy) bezpośredniego starcia⁵⁴⁵. Władze amerykańskie próbują przekonać kluczowych partnerów i sojuszników do zaniechania korzystania z urządzeń i oprogramowania dostarczanego przez chińskie firmy. Podobne działania zostały podjęte przez niektóre państwa europejskie. Niestety, Stary Kontynent nie posiada obecnie porównywalnych klastrów technologicznych, takich jak amerykańska Dolina Krzemowa czy chińskie Shenzhen⁵⁴⁶. Siedem największych firm technologicznych - Microsoft, Apple, Amazon, Google, Facebook, Tencent i Alibaba - odpowiada za dwie trzecie całkowitej wartości rynku cyfrowego, a niestety nie są to giganci z Europy⁵⁴⁷.

Przez lata obserwowano rozwój chińskiej branży technologicznej na rynkach rozwijających się, a część tych wysiłków została niedawno powiązana z projektami

---

⁵⁴² Y. Xugang, R. Cristiano, T. Mario, Z. Fabio, G. Li, *China's belt and road: The initiative and its financial focus*, World Scientific, 2018, 2, s. 65.

⁵⁴³ *13th five-Year plan for national informatization*, State Council, 2016, http://www.gov.cn/zhengce/content/2016-12/27/content_5153411.htm.

⁵⁴⁴ Y. Rao, *Discourse as infrastructure: How "New Infrastructure" policies re-structure China*, *Global Media and China*, 2023, 8(3), ss. 254-270.

⁵⁴⁵ C. Cheney, *China's Digital Silk Road: Strategic Technological Competition and Exporting Political Illiberalism*, *Pacific Forum*, 19, Working Paper no. 8, 2019.

⁵⁴⁶ P. Tomaszewska, *Realizacja chińskiej koncepcji Digital Silk Road - kasus Serbii*, *Nowa Polityka Wschodnia*, 2022, 33(2), ss. 156-170.

⁵⁴⁷ J. Clement, *Google, Amazon, Meta, Apple, and Microsoft (GAMAM) - Statistics & Facts*, Statista, 2024, <https://www.statista.com/topics/4213/google-apple-facebook-amazon-and-microsoft-gafam/#topicOverview>.

Cyfrowego Jedwabnego Szlaku. Xi Jinping podczas Drugiego Forum BRI w kwietniu 2019 roku otwarcie mówił o współpracy w dziedzinie cyfrowej gospodarki i innowacyjnego rozwoju jako priorytetowych obszarach BRI⁵⁴⁸. Oficjalnie przedstawiono, że DSR „promuje nie tylko rozwój cyfrowych usług, takich jak międzynarodowy handel elektroniczny, inteligentne miasta, telemedycynę czy finanse internetowe, ale również przyczynia się do postępu technologicznego, obejmującego przetwarzanie danych, zdolności internetowe, sztuczną inteligencję, technologię blockchain i obliczenia kwantowe”⁵⁴⁹. Można również znaleźć informacje, że zwiększenie łączności było jednym z kluczowych elementów BRI od początku, lecz z biegiem czasu program Cyfrowego Jedwabnego Szlaku stał się bardziej rozbudowany i obejmuje takie aspekty, jak wzmacnianie infrastruktury internetowej (np. sieci 5G), pogłębianie współpracy kosmicznej, tworzenie wspólnych standardów technologicznych⁵⁵⁰. Inicjatywa koresponduje więc z budową technologicznej samodzielności, kładąc nacisk na badania i rozwój w technologicznych obszarach⁵⁵¹.

Dane zawarte w chińskim dokumencie politycznym zatytułowanym „Postęp, wkład i perspektywy inicjatywy Pasa i Szlaku” wskazują na szeroko zakrojone plany Chin⁵⁵². Kraj ten określił swoje nowatorskie podejście, próbując wykorzystać „duże zbiory danych” do rozwiązania wyzwań związanych ze zrównoważonym rozwojem. Chińska strategia koncentruje się przede wszystkim na gospodarkach rozwijających się i ma na celu ułatwienie łączności cyfrowej⁵⁵³. Współpraca w ramach Cyfrowego Jedwabnego Szlaku ma przyczynić się do transformacji ekonomicznej, umocnienia regionalnej integracji oraz zapewnienia źródeł finansowania w celu zwiększenia globalnego multilateralizmu i stabilności politycznej⁵⁵⁴.

Jednakże można również wskazać na inne cele Cyfrowego Jedwabnego Szlaku:

- rozszerzenie działań w ramach inicjatywy Belt and Road;

---

⁵⁴⁸ Xi Jinping Chairs and Addresses the Leaders' Roundtable of the Second Belt and Road Forum for International Cooperation (BRF), <http://www.beltandroadforum.org/english/n100/2019/0429/c22-1392.html>.

⁵⁴⁹ H. Yong, *Construction of digital Silk Road lights up BRI cooperation*, People's Daily, <http://en.people.cn/n3/2019/0424/c90000-9571418.html>.

⁵⁵⁰ BRI Update 2019 - Recalibration and New Opportunities, Deloitte, 2019.

⁵⁵¹ Ł. Gacek, *Polityka Unii Europejskiej wobec Chin: priorytety, wartości i wyzwania*, Rocznik Strategiczny, 2022, 27, ss. 440-461.

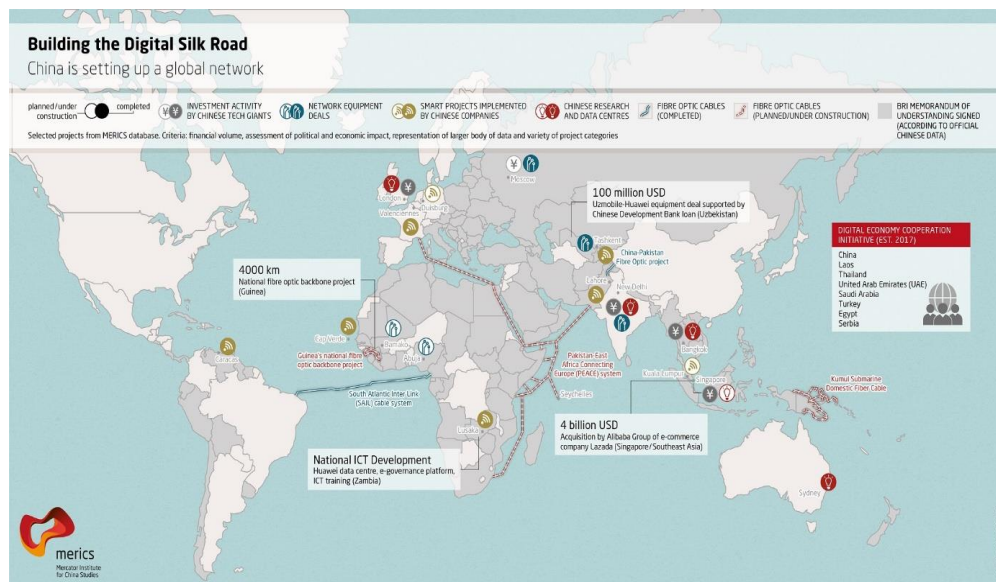
⁵⁵² *The Belt and Road Initiative Progress, Contributions and Prospects*, Belt and Road Portal, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/86739.htm>.

⁵⁵³ P. Łasak, R. W. Van der Linden, *The Financial Implications of China's Belt and Road Initiative. A Route to More Sustainable Economic Growth*, Springer International Publishing, Switzerland 2019, s. 89.

⁵⁵⁴ S. Deorukhkar, L. Xia, *China: One Belt One Road – Progress and Prospects*, China Economic Watch, 2017, s. 2.

- realizacja transformacji gospodarczej Chin z tej opartej na produkcji do opartej na usługach – w szczególności tych technologicznych;
- wsparcie chińskich przedsiębiorstw w zdobyciu większego udziału na rynku;
- dążenie Chin do umocnienia integracji regionalnej;
- osiągnięcie pozycji lidera w dziedzinie zaawansowanych technologii na świecie;
- propagowanie chińskich norm i standardów w cyberprzestrzeni poprzez sektor IT;
- przyczynianie się do zrównoważonego rozwoju środowiskowego – nowoczesna infrastruktura IT pobudzić może nowe rynki wzrostu, na przykład poprzez tworzenie miejsc pracy w sektorach, które generują mniejsze zanieczyszczenia⁵⁵⁵.

Mapa 4. Budowa Cyfrowego komponentu inicjatywy Pasa i Szlaku

Źródło: Building the Digital Silk Road, MERICS, <https://merics.org/en/analysis/networking-belt-and-road-future-digital>

W komponent *Cyfrowego Jedwabnego Szlaku* zainwestowano w sieci telekomunikacyjne, systemy płatności mobilnych oraz projekty, takie jak inteligentne miasta, e-administracja, inteligentna edukacja, cyfrowa opieka zdrowotna i inne inicjatywy związane z dużymi zbiorami danych w państwach rozwijających się⁵⁵⁶. Według analityków MARCIS, chińskie podmioty przekazały ponad 17 miliardów dolarów na projekty Digital Silk Road, w tym:

⁵⁵⁵ P. Frankopan, *The new silk roads: The present and future of the world*, Bloomsbury Publishing PLC, 2019.

⁵⁵⁶ T. Eder, R. Arcesati, J. Mardell, *Networking the "Belt and Road" - The future is digital*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2019, <https://merics.org/en/analysis/networking-belt-and-road-future-digital>.

- co najmniej 7 miliardów USD pożyczek i bezpośrednich inwestycji zagranicznych na projekty kabli światłowodowych i sieci telekomunikacyjnych;
- ponad 10 miliardów USD na transakcje e-commerce i płatności mobilnych;
- na inteligentne i bezpieczne projekty miejskie przynajmniej kilkaset milionów dolarów;
- w przypadku ośrodków danych i ośrodków badawczych dostępne informacje są zbyt ograniczone, aby dokonać oszacowania⁵⁵⁷.

Cyfrowy Jedwabny Szlak najlepiej więc rozumieć jako fundamentalny wysiłek budowania chińskiej marki i narracji w celu promowania globalnej wizji rozwoju technologicznego⁵⁵⁸. Niektóre źródła wskazują, że podpisano umowy o współpracy z co najmniej 29 państwami⁵⁵⁹. W rzeczywistości zawarto ich jednak znacznie więcej, według niektórych szacunków, około jedna trzecia ze 138 państw członkowskich BRI może uczestniczyć w projektach związanych z Cyfrowym Jedwabnym Szlakiem⁵⁶⁰. Niewątpliwie prawdziwa liczba umów i inwestycji jest prawdopodobnie znacznie większa, ponieważ wiele z nich nie jest zgłaszanych: protokoły ustaleń (MOU) niekoniecznie wskazują, czy Chiny i inny kraj podjęły bliską współpracę w sferze cyfrowej⁵⁶¹.

Chińskie firmy i ich przykładowe działania w ramach Cyfrowego Jedwabnego Szlaku

W odróżnieniu od państwowych konglomeratów dominujących w inicjatywach infrastrukturalnych BRI, uczestnicy DSR to zazwyczaj chińskie „prywatne, niekiedy państwowe” firmy technologiczne z mniejszym doświadczeniem poza chronionym rynkiem chińskim. To zazwyczaj Azja Południowo-Wschodnia była wczesnym i celem ekspansji Chin⁵⁶². Analogicznie do projektów energetycznych i transportowych BRI – chińskie banki takie jak: China Development Bank (CDB),

⁵⁵⁷ Ibidem.

⁵⁵⁸ S. Feldstein, *Testimony before the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on China's Strategic Aims in Africa*, https://www.uscc.gov/sites/default/files/Feldstein_Testimony.pdf.

⁵⁵⁹ Ch. J. Hao, *China's Digital Silk Road: The Integration Of Myanmar – Analysis*, Eurasia Review, 2019, <https://www.eurasiareview.com/30042019-chinas-digital-silk-road-the-integration-of-myanmar-analysis/>.

⁵⁶⁰ R. Arcesati, *The Digital Silk Road is a development issue*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2020, <https://merics.org/en/comment/digital-silk-road-development-issue>.

⁵⁶¹ Ch. J. Hao, *China's Digital Silk...*, op. cit.

⁵⁶² S. Ahmed, *ASEAN: A Testing Ground for the Digital Silk Road*, China-United States Exchange Foundation, 2018, <https://www.chinausfocus.com/finance-economy/asean-a-testing-ground-for-the-digital-silk-road>.

Export-Import Bank of China (EXIM) oraz państwowe banki komercyjne zapewniły finansowanie dla projektów związanych z zakupem chińskiego sprzętu teleinformatycznego i telekomunikacyjnego poza granicami ChRL⁵⁶³.

Poniżej opisano wybrane chińskie giganty technologiczne, opisując pokrótce ich działania:

Alibaba zainwestowała 4 miliardy dolarów w internetową platformę handlową Lazada, przyjmując 80% udziałów tej firmy⁵⁶⁴. Przedstawiciele tego giganta zainwestowali również 1,1 miliarda dolarów w indonezyjską firmę e-commerce Tokopedia. Firma nieustannie rozwija swoją platformę e-handlu - AliExpress.com, między innymi w Azji Południowo-Wschodniej i Ameryce Łacińskiej⁵⁶⁵. Alibaba posiada ponad 22 zagraniczne centra danych poza Chinami i nadal otwiera nowe m.in. w Wielkiej Brytanii, Indonezji i Japonii⁵⁶⁶. Alibaba współpracuje także z firmą Singtel i południowokoreańską SK Group w celu świadczenia usług chmurowych⁵⁶⁷. Alibaba jako jedna z największych firm handlu elektronicznego na świecie, aktywnie rozwija swoją działalność także w Europie Środkowo-Wschodniej. Firma skupia się w tym regionie na rozwoju swojej platformy AliExpress, by zaoferować mieszkańcom dostęp do globalnych produktów po konkurencyjnych cenach. Na przykład w Polsce Alibaba wprowadziła lokalną wersję swojej platformy, umożliwiając płatności w złotych oraz dostosowując ofertę do lokalnych preferencji. Logistyka odgrywa kluczową rolę w strategii firmy, zwłaszcza jeśli chodzi o szybką dostawę. W tym kontekście Alibaba zawarła umowy z lokalnymi firmami kurierskimi, takimi jak InPost, aby zapewnić sprawną dostawę paczek.

Firma organizuje także różne konferencje i szkolenia, aby pomóc lokalnym firmom w zrozumieniu globalnego handlu. Alibaba nie ogranicza się tylko do handlu detalicznego i B2B, ale także promuje swoje rozwiązania technologiczne, takie jak

---

⁵⁶³ T. McGregor, *China Breakthroughs: SAIL ahead on South Atlantic cable network*, China Central Television, 2017, <http://english.cctv.com/2017/07/05/ARTITi0QntQhXqvZoN4dwobj170705.shtml>.

⁵⁶⁴ J. Russell, *Lazada, Alibaba's Southeast Asia e-commerce business, gets a new CEO*, Techcrunch, 2018, <https://techcrunch.com/2018/12/12/lazada-alibabas-southeast-asia-e-commerce-business-gets-a-new-ceo/>.

⁵⁶⁵ M. Ruehl, H. Sender, *The battle for south-east Asia's online shoppers*, "Financial Times", <https://www.ft.com/content/eb264616-0eb1-4dc9-bfbc-5406f349a5fb>.

⁵⁶⁶ R. Schmuck, M. Benke, *An overview of innovation strategies and the case of Alibaba*, *Procedia Manufacturing*, 2020, 51, ss. 1259-1266.

⁵⁶⁷ Y. Zhao, *Bachelor's Thesis: Globalization and Its Impacts on Economic Development of Alibaba Company*, University of Finance and Administration, Prague 2020, https://is.vsfz.cz/th/ehww9/Yida_Zhao_final_thesis_1.pdf.

chmura obliczeniowa⁵⁶⁸. Należy podkreślić, że działania firmy obejmują dostosowanie się do przepisów o ochronie danych, takich jak RODO, a także spełnienie innych specyficznych wymogów regulacyjnych charakterystycznych dla różnych krajów regionu.

Warto również wspomnieć o **Alibaba Cloud**, który jest czołowym dostawcą usług chmurowych i dąży do ekspansji w regionie Europy Środkowo-Wschodniej poprzez różne strategie dostosowane do lokalnych potrzeb i możliwości⁵⁶⁹. Zwarte partnerstwa z lokalnymi dostawcami technologii i instytucjami edukacyjnymi mogą umożliwić firmie dostarczanie spersonalizowanych rozwiązań. Alibaba Cloud oferuje także wsparcie dla innowacji, współpracując z lokalnymi startupami i firmami technologicznymi, by pomóc im skalować swoje usługi w chmurze. Mogą to być konkretne pakiety i wsparcie dostosowane do specjalnych potrzeb tych firm w krajach, takich jak Węgry czy Czechy. Firma dostosowuje swoje usługi do różnych sektorów, takich jak finanse czy opieka zdrowotna, dostarczając rozwiązania spełniające specyficzne wymogi branżowe w różnych krajach regionu. Dzięki takim działaniom, Alibaba Cloud może dążyć do stania się kluczowym graczem na rynku chmur obliczeniowych w Europie Środkowo-Wschodniej.

Huawei i ZTE są mocno zaangażowane w rozwijanie technologii 5G na rynkach krajów trzecich. Przedstawiciele Huawei nadal osiągają sukcesy w zdobywaniu nowych kontraktów. Mimo nacisków ze strony USA, Huawei nadal się rozwija. Przykładowo firma zawarła umowę z Kenią na inteligentne miasta i centrum danych wartą 175 milionów dolarów, umowę z Pakistanem na centrum danych w chmurze oraz projekt rozwijania szybkiego dostępu do internetu bezprzewodowego (głównie 4G)⁵⁷⁰. Co najmniej 80 krajów z Ameryki Łacińskiej, Afryki i Azji przyjęło rozwiązania Huawei takie jak Safe City lub inne chińskie platformy monitoringu i technologii bezpieczeństwa⁵⁷¹. Rozwój firmy jest nadal widoczny także w Azji

---

⁵⁶⁸ G. Zhang, *Hungary, a promising logistics hub for the China-Europe connection*, 2021, <https://market-insights.upply.com/en/hungary-a-promising-logistics-hub-for-the-china-europe-connection>.

⁵⁶⁹ *Alibaba Cloud and ABC Data Enter into Strategic Partnership*, https://www.alibabacloud.com/en/press-room/alibaba-cloud-and-abc-data-enter-into-strategic-partnership?_p_lc=1.

⁵⁷⁰ S. Moss, *Huawei signs MoU with Pakistan for cloud data center*, Data Centre Dynamics Ltd (DCD) & DC Professional Development Limited (DCPRO), 2019, <https://www.datacenterdynamics.com/en/news/huawei-signs-mou-pakistan-cloud-data-center/>.

⁵⁷¹ S. Ch. Greitens, *Dealing with Demand for China's Global Surveillance Exports*, Brookings Institution Global China Report, 2020, <https://www.brookings.edu/research/dealing-with-demand-for-chinas-global-surveillance-exports/>.

Południowo-Wschodniej, ponieważ w Tajlandii uruchomiono pierwsze stanowisko testowe 5G Huawei⁵⁷². Znów w Singapurze utworzono laboratorium innowacji w dziedzinie chmury i sztucznej inteligencji⁵⁷³. Jak wykazano firma kontynuuje rozmowy z różnymi krajami proponując im rozwiązania związane z bezpieczeństwem publicznym, wykorzystujących sztuczną inteligencję i technologie monitorowania.

ZTE jako chińska firma specjalizująca się w produkcji sprzętu telekomunikacyjnego i rozwiązań technologicznych, rozwija swoją działalność, dostosowując się do specyficznych potrzeb i wymagań rynku oraz współpracując z lokalnymi partnerami i organami regulacyjnymi. W krajach regionu CEE, ZTE koncentruje się na rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej, zarówno w zakresie tradycyjnych sieci komórkowych, jak i nowoczesnych technologii, takich jak 5G. Przykładem może być współpraca z lokalnymi operatorami komórkowymi w celu rozwoju i wdrożenia nowoczesnej infrastruktury sieciowej. ZTE prowadzi także działalność handlową, oferując swoje produkty, takie jak smartfony, bezpośrednio konsumentom. Działalność ZTE w regionie obejmuje również współpracę z lokalnymi władzami i instytucjami naukowymi, prowadząc badania i rozwój w dziedzinach takich jak sztuczna inteligencja czy Internet rzeczy, współpracując z uczelniami i ośrodkami badawczymi w różnych krajach regionu.

Warto jednak już teraz zaznaczyć, że w stosunku do marki Huawei i ZTE w Europie pojawiają się poważne obawy wobec zagrożeń, jakie niektórzy dostawcy urządzeń sieci łączności ruchomej stwarzają dla bezpieczeństwa regionu. Komisja Europejska uważa, że należy podjąć decyzje w celu ograniczenia udziału przedsiębiorstw Huawei i ZTE w rozwoju sieci 5G lub wykluczenia ich z rynku. Na podstawie szerokiego zakresu dostępnych informacji, Komisja Europejska jest zdania, że Huawei i ZTE stanowią znacznie wyższe ryzyko niż inni dostawcy sieci 5G. Postuluje więc, że ze względu na znaczenie infrastruktury łączności dla gospodarki cyfrowej i zależność wielu usług krytycznych od sieci 5G, państwa członkowskie powinny niezwłocznie wdrożyć wskazany zestaw narzędzi⁵⁷⁴.

---

⁵⁷² C. Helly, *Huawei launches 5G test bed in Thailand*, Total Telecom, <https://www.totaltele.com/502119/Huawei-launches-5G-test-bed-in-Thailand>.

⁵⁷³ *Huawei Launches Cloud & AI Innovation Lab in Singapore*, HUAWEI, 2019, <https://www.huawei.com/en/news/2019/4/huawei-cloud-ai-innovation-lab-singapore>.

⁵⁷⁴ M. Szutiak, *Komisja Europejska nie chce sprzętu Huawei i ZTE*, Telepolis, 2023, <https://www.telepolis.pl/wiadomosci/prawo-finanse-statystyki/komisja-europejska-cyberbezpieczenstwo-5g-huawei-zte>.

Znów **Xiaomi** to chińska firma, która jest jednym z największych producentów smartfonów na świecie⁵⁷⁵. Xiaomi z powodzeniem wprowadziło swoje produkty na rynki Europy Środkowo-Wschodniej, oferując urządzenia mobilne oraz inne inteligentne urządzenia elektroniczne⁵⁷⁶. Xiaomi inwestuje w ekspansję swojego portfolio produktów w krajach takich jak Polska, Czechy czy Węgry⁵⁷⁷. Oferta obejmuje nie tylko smartfony, ale także smartwatche, słuchawki, odkurzacze i inne inteligentne urządzenia domowe. Firma dostosowuje swoją ofertę do lokalnych potrzeb i preferencji, oferując produkty w różnych przedziałach cenowych. W celu zwiększenia swojej obecności na rynku, Xiaomi otwiera sklepy detaliczne i punkty sprzedaży w strategicznych lokalizacjach w różnych krajach regionu. Na przykład w Polsce firma otworzyła kilka sklepów Mi Store, gdzie klienci mogą zobaczyć i przetestować produkty przed zakupem⁵⁷⁸. Współpraca z lokalnymi operatorami i sprzedawcami jest kluczem do sukcesu Xiaomi w regionie. Firma zawiera umowy z sieciami komórkowymi i innymi partnerami, aby zaoferować swoje smartfony i urządzenia jako część promocji. Xiaomi inwestuje także w marketing i reklamę, aby zbudować świadomość marki i zrozumienie swojej oferty w regionie. Mogą to być lokalne kampanie reklamowe, sponsorowanie wydarzeń czy współpraca z lokalnymi influencerami. Jednym z kluczowych aspektów strategii Xiaomi jest zgodność z lokalnymi regulacjami i standardami. Działalność Xiaomi w Europie Środkowo-Wschodniej odzwierciedla globalną strategię firmy, która polega na dostarczaniu innowacyjnych, a zarazem konkurencyjnych cenowo produktów⁵⁷⁹.

Chociaż Tencent jest głównie znane z swoich usług cyfrowych i gier w Chinach, firma ta rośnie również w Europie, w tym w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, poprzez swoje inwestycje w lokalne firmy technologiczne i gry. Firma skupia się na dostarczaniu swoich produktów i usług, takich jak gry, media cyfrowe,

---

⁵⁷⁵ L. Sun, C. T. Fah, *Xiaomi-transforming the competitive smartphone market to become a major player*, Eurasian journal of social sciences, 2020, 8(3), ss. 96-110.

⁵⁷⁶ M. Przychodniak, *China and the Challenges of the Fourth Industrial Revolution: Value Chains, 5G, and Emerging Markets*, Policy Paper PISM, 2019, 1(171), <https://pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/25335.pdf>.

⁵⁷⁷ E. Brattberg, P. Le Corre, P. Stronski, T. de Waal, *China's Influence in Southeastern Central, and Eastern Europe*, Carnegie Endowment for International Peace, 2021, <https://carnegie-endowment.org/2021/10/13/china-s-influence-in-southeastern-central-and-eastern-europe-vulnerabilities-and-resilience-in-four-countries-pub-85415>.

⁵⁷⁸ L. Li, D. L. Paleev, *Xiaomi's business development strategy*, Economy: yesterday, today, tomorrow, 2023, 13(2A), ss. 235-243.

⁵⁷⁹ P. Baláž, M. Kráľovičová, *One Belt, One Road" Initiative—Opportunities, Risks and Consequences for Cooperation of CEE Countries with China* [w:] *The Proceedings of the 17th International Joint Conference, Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment*, 2017, ss. 21-31.

usługi chmurowe i rozwiązania biznesowe, na lokalne rynki, dostosowując je do specyficznych potrzeb i wymagań⁵⁸⁰. Na przykład, na rynku gier wideo w Polsce, Tencent może współpracować z lokalnymi deweloperami, wspierając ich produkty i pomagając w dystrybucji na globalnym rynku⁵⁸¹.

Choć **Baidu** jest przede wszystkim chińskim gigantem wyszukiwarek internetowych, firma ta inwestuje również w rozwój technologii sztucznej inteligencji i samochodów autonomicznych. Jest ona konkurencją dla amerykańskiego systemu GPS czy europejskiego Galileo⁵⁸². Baidu również rozwija swoją obecność w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Działalność Baidu w tym regionie jest zróżnicowana i obejmuje kilka kluczowych obszarów⁵⁸³. Działania firmy obejmują wykorzystanie swojej wiedzy z zakresu sztucznej inteligencji (AI) i infrastruktury cyfrowej do wspierania lokalnych przedsiębiorstw oraz zwiększania adopcji technologii cyfrowych⁵⁸⁴. Inicjatywy Baidu w CEE obejmują również strategiczne partnerstwa i inwestycje mające na celu wzmocnienie postępów technologicznych i zdolności gospodarki cyfrowej. Obejmuje to współpracę z lokalnymi rządami i przedsiębiorstwami w celu wdrożenia rozwiązań opartych na sztucznej inteligencji, które są postrzegane jako kluczowe dla modernizacji przemysłu i poprawy usług publicznych. Ponadto, wysiłki ekspansyjne Baidu są częścią szerszego trendu, w którym chińskie firmy technologiczne coraz częściej angażują się w region CEE, dostrzegając jego potencjał jako znaczący rynek wzrostu⁵⁸⁵.

DJI to wiodący chiński producent dronów, który jest również aktywny w regionie Europy Środkowo-Wschodniej⁵⁸⁶. W dziedzinie bezpieczeństwa

---

⁵⁸⁰ A. Dmitrienko, M. Lipovenko, A. Gostilovich, A. Kolosov, L. Ming, *Development strategies of high-tech companies in China: Huawei and Tencent*, Nexo Revista Científica, 2023, 36(02), ss. 176-187, <https://doi.org/10.5377/nexo.v36i02.16058>.

⁵⁸¹ L. Zhang, J. Y. Chen, *A regional and historical approach to platform capitalism: The cases of Alibaba and Tencent*, Media, Culture & Society, 2022, 44(8), ss. 1454-1472.

⁵⁸² D. Wnukowski, *Chiński Cyfrowy Jedwabny Szlak – znaczenie gospodarcze i polityczne*, Biuletyn PISM, 2020, 229(2161),

https://www.pism.pl/publikacje/Chinski_Cyfrowy_Jedwabny_Szlak_znaczenie_gospodarcze_i_polityczne.

⁵⁸³ T. Bieliński, M. Markiewicz, E. Oziewicz, *Do Central and Eastern Europe countries play a role in the Belt and Road Initiative? The case of Chinese OFDI into the CEE-16 Countries*, Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe, 2019, 22(2), ss. 7-22.

⁵⁸⁴ A. Krasoń, *PwC's 27th Annual Global CEO Survey - CEE Edition. Thriving in an age of continuous reinvention*, PwC, 2020, <https://www.pwc.com/c1/en/27th-annual-global-ceo-survey-cee-edition.html>.

⁵⁸⁵ M. Macsim, *Dealmaking in CEE held up strongly in 2023 – a testament to the region's maturity as an attractive M&A destination*, Business Review, 2024, <https://business-review.eu/money/finance/dealmaking-in-cee-held-up-strongly-in-2023-a-testament-to-the-regions-maturity-as-an-attractive-ma-destination-257424>.

⁵⁸⁶ X. Mao, J. Cheng, Y. Li, Y. Zhang, *International Investment Strategies of Chinese High-Tech Company—In the Example of DJI' Four Flyings Strategy* [w:] *4th International Symposium on Business Corporation and*

publicznego, drony DJI odgrywają kluczową rolę w usprawnianiu operacji policyjnych. Na przykład, policja z Devon i Kornwalii oraz Dorset w Wielkiej Brytanii wykorzystuje drony Mavic 2 Enterprise DJI do różnych zadań od 2017 roku. Drony te pomagają w zbieraniu informacji, zabezpieczaniu miejsc zbrodni oraz zapewnianiu bezpieczeństwa funkcjonariuszom i społeczeństwu. Ich możliwości, takie jak dynamiczne kamery z zoomem i systemy wykrywania przeszkód, umożliwiają efektywne i bezpieczne działania nawet w skomplikowanych środowiskach⁵⁸⁷. Technologia DJI jest również kluczowa w operacjach ratunkowych w górach, szczególnie w polskich Tatrach. Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (TOPR) wykorzystuje drony DJI do misji poszukiwawczo-ratunkowych, zwłaszcza w ekstremalnych warunkach pogodowych. Drony DJI dostarczają precyzyjne obrazy z powietrza i dane, co wspiera szybkie wykonanie misji ratunkowych⁵⁸⁸. W sektorach przemysłowych, drony DJI są wykorzystywane do takich zadań jak usuwanie gruzu z linii energetycznych. Wyposażone w specjalistyczne narzędzia, takie jak miotacze ognia, drony te mogą usuwać gruz bez narażania personelu na niebezpieczeństwo lub przerywania dostaw prądu, co umożliwia ciągłe dostarczanie energii i zmniejsza koszty operacyjne DJI⁵⁸⁹.

Lenovo to chińska firma, która jest jednym z największych producentów komputerów na świecie i ma silną obecność na rynku Europy Środkowo-Wschodniej⁵⁹⁰. Przedsiębiorstwo oferuje swoje produkty i rozwiązania zarówno dla konsumentów indywidualnych, jak i przedsiębiorstw. Lenovo jest jednym z głównych dostawców infrastruktury IT w regionie, w tym serwerów, urządzeń pamięci masowej i sieciowych. W kontekście rynku centrów danych w CEE, Lenovo jest jednym z kluczowych graczy, obok takich firm jak HPE, Dell i IBM. Inwestycje w infrastrukturę centrów danych w regionie wyniosły 7,25 miliarda USD w 2021 roku i przewiduje się, że wzrosną do 10,68 miliarda USD do 2027 roku, co oznacza roczny

---

Development in South-East and South Asia under B&R Initiative, Advances in Economics, Business and Management Research, Atlantis Press, 2020, 146, ss. 193-198.

⁵⁸⁷ *Drones In Mountain Rescue Operations*, 2024, <https://enterprise-insights.dji.com/en/drones-in-mountain-rescue-operations>.

⁵⁸⁸ *Ibidem*.

⁵⁸⁹ B. Crumley, *DJI among eight Chinese companies on new US blacklist: FT*, 2021, <https://dronedj.com/2021/12/15/dji-among-eight-chinese-companies-on-new-us-blacklist-ft/>.

⁵⁹⁰ Z. Turai, *China in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis (CEPA), 2018, <https://cepa.org/comprehensive-reports/china-in-central-and-eastern-europe/>.

wzrost na poziomie 6,67%⁵⁹¹. Polska jako jedno z największych państw regionu, jest kluczowym rynkiem dla Lenovo. Firma inwestuje w rozwój lokalnych zasobów i infrastruktury, co ma na celu wsparcie rosnącego zapotrzebowania na nowoczesne rozwiązania technologiczne. Regulacje i standardy wprowadzane w regionie, takie jak Shareholder Rights Directive 2 (SRD2) i Central Securities Depositories Regulation (CSDR), przyczyniają się do zwiększenia transparentności i efektywności rynku, co z kolei sprzyja dalszym inwestycjom.

Wszystkie te firmy mają różne strategie i cele, ale ogólnie rzecz biorąc, starają się zwiększyć swoją obecność na rynkach Europy Środkowo-Wschodniej w odpowiedzi na rosnący popyt na technologie cyfrowe. Przyczyny popularności chińskich urządzeń elektronicznych w Europie Środkowo-Wschodniej nie są trudne do zrozumienia. Firmy oferują konkurencyjne ceny produktów, które wykorzystują zaawansowane technologie. Należy dostrzec, że ogólna wartość inwestycji Chin w Europie Środkowo-Wschodniej jest niewielka w porównaniu z inwestycjami Pekinu w większych gospodarkach Europy Zachodniej⁵⁹². Chińska strategia inwestowania i przejmowania obiecujących europejskich startupów w obszarach zaawansowanych technologii również koncentruje się głównie w dużych gospodarkach Europy Zachodniej.

Chińskie firmy technologiczne i ich udział w tworzeniu cyfrowego Jedwabnego Szlaku – zalety oraz wyzwania

Chiny rozszerzają i pogłębiają swoją „technosferę” - obszar geograficzny, gdzie osiągnęły przewagę polityczną, gospodarczą oraz w zakresie zbierania danych i informacji poprzez eksport technologii i kontrolnych mechanizmów zarządzania informacjami w ramach BRI⁵⁹³. Ta technosfera dostarcza Chinom bezpośrednio danych, traktowanych jako najcenniejszy towar – tzw. „nowa ropa”. Poprzez umowy związane z Cyfrowym Jedwabnym Szlakiem, wspierane przez rząd chiński, firmy z Chin zabezpieczają prawa do danych gromadzonych za pomocą chińskiej

---

⁵⁹¹ *Central And Eastern Europe Data Center Market - Industry Outlook & Forecast 2022-2027*, <https://www.arizton.com/market-reports/central-eastern-europe-data-center-market>.

⁵⁹² A. Kratz, M. Zenglein, G. Sebastian, M. Witzke, *Chinese FDI in Europe: 2021 Update. Investments remain on downward trajectory – Focus on venture capital*, Rhodium Group and Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2022, <https://rhg.com/wp-content/uploads/2024/02/MERICS-Rhodium-Group-COFDI-Update-2022-1.pdf>.

⁵⁹³ V. Weber, *The Worldwide Web of Chinese and Russian Information Controls*, Open Technology Fund, 2018, [229](https://public.opentech.fund/documents/English>Weber WWW of Information Controls Final.pdf.</p></div><div data-bbox=)

technologii⁵⁹⁴. Niepokojący jest jednak fakt, że każda firma działająca w Chinach może być zobowiązana prawnie do udostępnienia władzom ChRL dostępu do zaszyfrowanych danych w imieniu bezpieczeństwa narodowego i wywiadu⁵⁹⁵. Mimo działania na wolnym rynku, partia może kontrolować te firmy w każdej chwili. KPCh "wykorzystuje" więc technologię, aby uczynić swój węzeł kontroli politycznej nieodłącznym elementem rozwoju gospodarczego Chin⁵⁹⁶. Wielu obserwatorów zachodnich zwraca uwagę na ryzyko szpiegostwa i inwigilacji płynące z chińskiego Cyfrowego Jedwabnego Szlaku⁵⁹⁷. Spora część europejskiej debaty dotyczącej cyfrowego aspektu chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku skupia się przede wszystkim na roli Huawei w globalnych sieciach 5G oraz na sprzedaży chińskiego sprzętu do monitorowania⁵⁹⁸. Warto również zauważyć, że podobnie jak w przypadku projektów infrastrukturalnych, chińskie firmy technologiczne coraz częściej dążą do współpracy z międzynarodowymi korporacjami, aby korzystać z ich globalnej reputacji, technologii i doświadczenia w zarządzaniu. Tym samym, Cyfrowy Jedwabny Szlak stwarza zarówno szanse, jak i wyzwania.

Główne korzyści obejmują:

- konkurencyjność cenową, na przykład w zakresie technologii 5G, co może być rezultatem szerokiego wsparcia finansowego ze strony chińskich banków;
- komfort i uproszczenie dzięki komplementarnym ofertom (np. sprzętu i oprogramowania), gwarantując kompleksowe rozwiązania;
- przyczynianie się do rozwoju i integracji gospodarki cyfrowej z gospodarką realną, co z kolei zapewnia silny bodziec dla wzrostu gospodarczego i społecznego;

---

⁵⁹⁴ L. Chutel, *China is Exporting Facial Recognition Software to Africa, Expanding its Vast Database*, Quartz Africa, 2018, <https://qz.com/africa/1287675/china-is-exporting-facial-recognition-to-africa-ensuring-ai-dominance-through-diversity/>.

⁵⁹⁵ A. Shahbaz, *Freedom on the Net 2018: The Rise of Digital Authoritarianism*, Freedom House, 2018, <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/rise-digital-authoritarianism>; W. Turton, *Hidden Back Door Embedded in Chinese Tax Software, Firm Says*, Bloomberg, 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-25/hidden-back-door-embedded-in-chinese-tax-software-firm-says>.

⁵⁹⁶ S. Hoffman, *China's Tech-Enhanced Authoritarianism*, written testimony before the House Permanent Select Committee on Intelligence Hearing on "China's Digital Authoritarianism: Surveillance, Influence, and Political Control", 16 May 2019, <https://docs.house.gov/meetings/IG/IG00/20190516/109462/HHRG-116-IG00-Wstate-HoffmanS-20190516.pdf>.

⁵⁹⁷ T. Simonite, *Behind the Rise of China's Facial Recognition Giants*, Wired, 2019, <https://www.wired.com/story/behind-rise-chinas-facial-recognition-giants/>.

⁵⁹⁸ T. Eder, R. Arcesati, J. Mardell, *Networking the "Belt and Road" - The future is digital*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2019, <https://merics.org/en/analysis/networking-belt-and-road-future-digital>.

- pozwalanie na poprawę warunków życia ludności i przyspieszenie rozwoju w krajach uczestniczących w inicjatywie Pasa i Szlaku poprzez zwiększenie dostępu do telekomunikacji. Wskaźniki przedstawione na Konferencji ONZ ds. Handlu i Rozwoju (UNCTD), dotyczące liczby użytkowników Internetu, ich udziału w korzystaniu z płatności kartami kredytowymi, poziomu logistyki i bezpieczeństwa serwerów, wskazują, że średnia wartość dla państw uczestniczących w inicjatywie Pasa i Szlaku wyniosła 49%, czyli nieco wyższa niż światowa średnia wynosząca 47,2%⁵⁹⁹. Dane te pokazują, że kraje te wykazują pewien stopień rozwoju cyfrowego.
- firmy chińskie dostarczają dodatkowych korzyści krajom rozwijającym się, tworząc centra szkoleniowe i inicjując programy badawczo-rozwojowe, a także umacniając współpracę pomiędzy naukowcami i inżynierami z tych krajów i ich chińskimi odpowiednikami. W efekcie przyczyniają się do transferu wiedzy technicznej w takich dziedzinach jak, między innymi, inteligentne miasta, sztuczna inteligencja, robotyka oraz odnawialne źródła energii.

Zagrożenia i wyzwania Cyfrowego Jedwabnego Szlaku to:

- niepokój dotyczący bezpieczeństwa narodowego poszczególnych krajów, na przykład możliwość wykorzystania technologii 5G przez ChRL w celach szpiegowskich (głównie podnoszone przez USA);
- unikanie przez ChRL przyjęcia zobowiązań dotyczących przepływu danych i ich ochrony oraz potencjalne zagrożenia dla bezpieczeństwa państw uczestniczących, co może ograniczyć rozwój DSR. Demokratyczne rządy muszą zachować czujność w kwestii ustalania standardów oraz ochrony praw i wolności obywatelskich⁶⁰⁰;
- możliwość wykorzystania DSR przez Chiny w celu promowania modelu autorytaryzmu opartego na technologii w krajach-odbiorcach, co miałyby negatywny wpływ na wolności osobiste i suwerenność tych państw. Chińskie firmy technologiczne wspomagały już rządy w innych krajach w opracowywaniu metod nadzoru, które mogą być użyte przeciwko grupom opozycyjnym, a Pekin oferował

⁵⁹⁹ W. Zhen, Z. Fuchun, W. Yibo, *Developing the Digital Economy Lights up the Road to Innovation*, People's Daily, 2017.

⁶⁰⁰ *Joint Civil Society Statement: States Use of Digital Surveillance Technologies to Fight Pandemic Must Respect Human Rights*, Human Rights Watch, 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/04/02/joint-civil-society-statement-states-use-digital-surveillance-technologies-fight>.

szkolenia dla zainteresowanych krajów-odbiorców DSR w zakresie monitorowania i cenzury internetowej w czasie rzeczywistym⁶⁰¹;

- pozwolenie chińskim firmom na tworzenie sieci 5G i innej infrastruktury oraz ustalanie standardów technologicznych, które mogą stać się normą w wielu krajach, mogłoby prowadzić do wzrostu szpiegostwa i nacisków na politykę innych państw, jeśli Pekin wykorzystywałby naruszenia danych do szantażowania elit politycznych. Chiny mogą w ten sposób wywierać wpływ na politykę krajową mniejszych gospodarek i manipulować nią⁶⁰²;

Od momentu wybuchu pandemii COVID-19, obserwujemy spadek globalnego wzrostu gospodarczego. To z kolei wpłynęło na trudności związane z realizacją BRI, zwłaszcza w kontekście projektów infrastruktury fizycznej. W międzyczasie kryzys ten podkreślił wagę wdrożenia tzw. Cyfrowego Jedwabnego Szlaku, w porównaniu z dużymi projektami transportowymi i energetycznymi, które były cechą wczesnych faz inicjatywy Belt and Road. Projekty cyfrowe są często mniej kosztowne i szybsze do zrealizowania. Specyficzne warunki wywołane przez pandemię sprawiły, że rewolucja cyfrowa stała się jeszcze bardziej kluczowa niż przewidywano. Sukces w eksploatacji cyfrowej infrastruktury komunikacyjnej umożliwiłby Chinom stworzenie wieloregionalnej bazy, dzięki której mogłyby konstruować i udostępniać własne systemy i sieci. W perspektywie długoterminowej przyniosłoby to nie tylko przewagę konkurencyjną chińskim przedsiębiorstwom, ale także pozwoliłoby na szerszą ekspansję na innych rynkach.

Amerykańska krytyka i niepokój względem *Cyfrowego Jedwabnego Szlaku*

Wiele krajów na świecie udoskonaliło swoje strategiczne pozycjonowanie globalne poprzez rozwój cyfrowej konkurencyjności. Na przykład, USA wprowadziło „Inicjatywę Badań i Rozwoju Big Data” w 2012 roku, Wielka Brytania ustanowiła Strategię Gospodarki Cyfrowej (2015-2018), Niemcy opracowały Strategię Cyfrową 2025, Francja przedstawiła politykę „Państwa Cyfrowego”, a Japonia opowiedziała

---

⁶⁰¹ J. Parkinson, N. Bariyo, J. Chin, *Huawei Technicians Helped African Governments Spy on Political Opponents*, “The Wall Street Journal”, 2019, <https://www.wsj.com/articles/huawei-technicians-helped-african-governments-spy-on-political-opponents-11565793017>.

⁶⁰² B. Ly, A. W. K. Tan, *Challenge and perspective for Digital Silk Road*, *Cogent Business & Management*, 2020, 7(1), <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1804180>.

się za kreowaniem „Superinteligentnego Społeczeństwa”⁶⁰³. Kraje uczestniczące w inicjatywie Pasa i Szlaku powinny dostosować się do tego współczesnego trendu, wykorzystać związane z nim możliwości, nowe narzędzia analizy dużych zbiorów danych, wprowadzić innowacje w zakresie alokacji zasobów i zwiększyć konkurencyjność firm. Aby osiągnąć przewagę konkurencyjną w globalnym rozwoju przemysłu, państwa muszą rozwijać połączenia danych i sieci komunikacyjnych, a także umożliwić swobodny przepływ danych, napędzając tym samym przepływ kapitału i talentów.

Wzrost strategicznej rywalizacji między Stanami Zjednoczonymi a Chinami doprowadził do intensyfikacji wysiłków rządu USA, aby ograniczyć wykorzystanie chińskiej technologii. Inicjatywy takie jak globalna ofensywa przeciwko firmie Huawei i technologii 5G pogłębiły podział między rywalizującymi zachodnimi i chińskimi sektorami technologicznymi. Na postrzeganie DSR wpłynęła także coraz bardziej rozpowszechniona wśród zachodnich polityków narracja, że Pekin promuje eksport chińskiego modelu „techno-autorytarnego” do krajów uczestniczących w BRI. W związku z tym istnieje możliwość, że znaczne pogorszenie stosunków między USA a Chinami i zaostrzenie rywalizacji technologicznej może zmusić Chiny do podjęcia odrębnego procesu ustanawiania standardów w niektórych obszarach, wspólnie z państwami korzystającymi z BRI/DSR. Cyfrowy wymiar międzynarodowego wizerunku Chin stał się szczególnie kontrowersyjny w związku z obawami o bezpieczeństwo, wyrażanymi przez USA, dotyczącymi wiarygodności Huawei jako dostawcy kabli światłowodowych i sieci 5G. W reakcji na obawy związane z bezpieczeństwem, Australia zaoferowała tańszą alternatywę dla zastąpienia chińskiego giganta technologicznego w budowie podwodnego łącza światłowodowego z Wyspami Salomona⁶⁰⁴. W Europie, Wielka Brytania i Holandia zdecydowały się ograniczyć użycie sprzętu Huawei do mniej istotnych części ich sieci telekomunikacyjnych 5G⁶⁰⁵.

---

⁶⁰³ H. Liang, Y. Zhang, *The Theoretical System...*, op. cit., s. 41.

⁶⁰⁴ *Solomon Islands drops Chinese tech giant Huawei for billion-dollar undersea cable, signs Australia*, South China Morning Post, 2018, <https://www.scmp.com/news/asia/diplomacy/article/2150616/solomon-islands-drops-chinese-tech-giant-huawei-billion-dollar>.

⁶⁰⁵ M. Satake, *Europe adopts Huawei gear into 5G networks over US objections*, Nikkei Asia, 2019, <https://asia.nikkei.com/Spotlight/5G-networks/Europe-adopts-Huawei-gear-into-5G-networks-over-US-objections>.

Amerykańskie przedsiębiorstwa szybko zauważyły możliwości związane z Cyfrowym Jedwabnym Szlakiem. Wiele czołowych amerykańskich korporacji technologicznych, takich jak Microsoft, IBM, Apple, Qualcomm, Intel, Cisco i Oracle, od lat angażuje się w chiński sektor cyfrowy. Dzięki swoim ugruntowanym pozycjom na rynku chińskim, te firmy mają teraz stosunkowo łatwy dostęp do BRI. Niemniej jednak pojawia się istotny problem - chińskie firmy technologiczne potrzebują dalszego wzrostu na rynkach wschodzących, ponieważ nie mają dostępu do bogatszych państw. USA, Australia, Japonia oraz niektóre kraje europejskie wykluczają chińskie przedsiębiorstwa technologiczne z dostępu do infrastruktury 5G, starając się ograniczyć ekspansję chińskich gigantów technologicznych. Kraje Afryki, Bliskiego Wschodu, części Europy Wschodniej, Ameryki Łacińskiej i Azji Południowo-Wschodniej potrzebują niedrogiej, wysokiej jakości technologii do rozbudowy sieci telefonii komórkowej i szerokopasmowego dostępu do Internetu. Ogólnie szacuje się, że globalne niedofinansowanie infrastruktury osiągnie niemal 15 bilionów dolarów do 2040 roku⁶⁰⁶. Inwestycje związane z DSR mogą przyczynić się do wypełnienia tej luki i pobudzenia wzrostu, dostarczając lub wspierając finansowanie tej kluczowej infrastruktury.

Eksperti strategiczni ze Stanów Zjednoczonych zasadniczo uważają, że Cyfrowy Jedwabny Szlak stanowi istotne zagrożenie dla amerykańskich interesów gospodarczych, dyplomatycznych i bezpieczeństwa. W praktyce wprowadzono mechanizmy, takie jak Partnerstwo ds. Cyfrowej Łączności i Bezpieczeństwa Cybernetycznego, mające na celu koordynację wysiłków rządowych i społeczeństwa w celu przeciwdziałania wpływowi Cyfrowego Jedwabnego Szlaku⁶⁰⁷. Amerykańska społeczność strategiczna wyraża obawy, że Cyfrowy Jedwabny Szlak pozwoli chińskim firmom zwiększyć swoją przewagę handlową i technologiczną. Brian Harding, starszy analityk w Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych, w swojej analizie działalności firm takich jak Huawei, Alibaba, Tencent, Baidu, Didi i innych chińskich przedsiębiorstw w Azji Południowo-Wschodniej, zauważył, że chińskie firmy dostarczają wysokiej jakości produkty i usługi w niższych cenach,

---

⁶⁰⁶ A. George, R. Kaldany, J. Losavio, *The world is facing a \$15 trillion infrastructure gap by 2040. Here's how to bridge it*, World Economic Forum, 2019, <https://www.weforum.org/agenda/2019/04/infrastructure-gap-heres-how-to-solve-it/>.

⁶⁰⁷ Z. Minghao, *US Perception of and Response to the Digital Silk Road*, China International Studies, 2020, 84, s. 84.

korzystając z państwowego wsparcia finansowego. Harding zauważa, że w obszarach takich jak analiza dużych zbiorów danych, Internet rzeczy, kable podmorskie, przetwarzanie w chmurze, handel elektroniczny, płatności online i finanse cyfrowe, chińskie przedsiębiorstwa zdobyły przewagę konkurencyjną, która bezpośrednio wpłynie na interesy biznesowe amerykańskich firm, takich jak Apple, Facebook, Google, Twitter i Uber⁶⁰⁸. Także Elsa Kania, wykładowca w Center for a New American Security, stwierdziła, że Cyfrowy Jedwabny Szlak może osłabić dominację Stanów Zjednoczonych w dziedzinach takich jak 5G i sztuczna inteligencja, które mają kluczowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego i społecznego wszystkich krajów w przyszłych dekadach. Promowanie Cyfrowego Jedwabnego Szlaku mogłoby umieścić chińskie firmy, standardy i infrastrukturę w centrum międzynarodowego ekosystemu technologii informacyjnej, a być może posłużyć jako katalizator dla globalnych wpływów Pekinu⁶⁰⁹. Amerykańscy strategowie obawiają się, że Chiny będą gromadzić więcej danych, co stanowi wyzwanie dla interesów USA w dziedzinie bezpieczeństwa informacji. Chiny bowiem mogą kontrolować dane dotyczące władz lokalnych, osób, przedsiębiorstw i instytucji finansowych, a następnie udostępniać je chińskiemu rządowi, co stanowi strategiczne ryzyko dla Stanów Zjednoczonych i krajów sojuszników.

Dodatkowo, ze względu na powiązanie Cyfrowego Jedwabnego Szlaku z inicjatywą „Made in China 2025” oraz innymi politykami przemysłowymi i technologicznymi prowadzonymi przez rząd chiński, pojawiają się obawy, że chińskie firmy wykorzystają wsparcie polityczne do przejmowania lokalnych przedsiębiorstw i rekrutacji lokalnych talentów naukowych i technologicznych, co pozwoli im szerzej promować chińskie standardy technologiczne na świecie i umocnić kontrolę Chin nad „nową erą cyfrową”⁶¹⁰.

Z perspektywy amerykańskiej obawą jest także to, że Cyfrowy Jedwabny Szlak jest elementem chińskiej strategii „integracji wojskowo-cywilnej”, która stawia przed

---

⁶⁰⁸ B. Harding, *China's Digital Silk Road and Southeast Asia*, Center for Strategic and International Studies, 2019, <https://www.csis.org/analysis/chinas-digital-silk-road-and-southeast-asia>.

⁶⁰⁹ E. Kania, *Securing Our 5G Future: The Competitive Challenge and Considerations for US Policy*, Center for a New America Security, 2019, s.10.

⁶¹⁰ B. Naughton, *Chinese Industrial Policy and the Digital Silk Road: The Case of Alibaba in Malaysia*, *Asia Policy*, 2020, 15(1), ss.27-32; *The 2019 Annual Report to Congress, US-China Economic and Security Review Commission*, 2019, ss. 211-214.

USA złożone i poważne wyzwania w sferze bezpieczeństwa wojskowego⁶¹¹. Wiele chińskich firm zaangażowanych w budowę DSR posiada zaawansowane kompetencje techniczne, a Stany Zjednoczone zwracają szczególną uwagę na obszar sztucznej inteligencji, gdzie chińskie przedsiębiorstwa są światowymi liderami w dziedzinie algorytmów, przetwarzania w chmurze i komunikacji międzyludzkiej.

USA obawia się także, że dzięki współpracy w ramach *Cyfrowego Jedwabnego Szlaku*, Chiny będą w stanie promować swoje idee, projekt gospodarki cyfrowej i zarządzania w cyberprzestrzeni, a następnie dalej rzucać wyzwanie w zakresie międzynarodowych zasad i norm. Adam Segal, dyrektor Programu Polityki Cyfrowej i Cyberprzestrzeni w Council on Foreign Relations, uważa, że istnieją fundamentalne różnice między Stanami Zjednoczonymi a Chinami w budowaniu i utrzymywaniu globalnego porządku w cyberprzestrzeni. Stany Zjednoczone wspierają wolne, otwarte i odpowiedzialne zarządzanie cyberprzestrzenią, podczas gdy Chiny promują koncepcję „suwerenności Internetu”, opowiadając się za lokalizacją przechowywania, przetwarzania i transmisji danych oraz ściśle kontrolują treści internetowe⁶¹².

Sposób, w jaki Cyfrowy Jedwabny Szlak jest postrzegany w Stanach Zjednoczonych, wykazuje silne wpływy myślenia z epoki zimnej wojny. Dążenie do zrównoważenia Cyfrowego Jedwabnego Szlaku jest nie tylko ściśle powiązane z rywalizacją gospodarczą i technologiczną, ale także z amerykańskim naciskiem na Chiny zarówno na płaszczyźnie ideologicznej, jak i instytucjonalnej. Mimo że rozwój Cyfrowego Jedwabnego Szlaku wpisuje się w czwartą rewolucję przemysłową oraz globalny rozwój gospodarki cyfrowej i zyskuje poparcie społeczności międzynarodowej, nie można go zatrzymać siłą. Chiny muszą nakłonić Stany Zjednoczone do bardziej obiektywnego spojrzenia na Cyfrowy Jedwabny Szlak, jednocześnie skrupulatnie odpowiadając na potrzeby poszczególnych regionów, krajów i partnerów oraz właściwie radząc sobie z wyzwaniami związanymi z geopolityką cyfrową. Współpraca z ASEAN i Unią Europejską w celu opracowania zasad handlu cyfrowego i zarządzania danymi oraz poszukiwanie otwartych,

---

⁶¹¹ D. Cheng, W. Lohman, J. J. Carafano, R. Walters, *Assessing Beijing's Power: A Blueprint for the US Response to China over the Next Decades*, Special Report, no. 221, The Heritage Foundation, 2020, s. 34.

⁶¹² A. Segal, T. Lan, *Reducing and Managing US-China Conflict in Cyberspace* [w:] *US-China Relations in Strategic Domains*, T. Tanner, W. Dong (red.), NBR Special Report, no. 57, National Bureau of Asian Research, Seattle 2016, ss. 46-53; L. Kolodny, *Former Google CEO Predicts the Internet Will Split in Two-And One Part Will Be Led by China*, CNBC, 2018, <https://www.cnbc.com/2018/09/20/eric-schmidt-ex-google-ceo-predicts-internet-split-china.html>.

integracyjnych i wspólnych metod rozwoju gospodarki cyfrowej powinny być priorytetem.

Rosnące obawy Europejczyków dotyczące autorytaryzmu cyfrowego Chin

W latach 2010. i na początku 2020. duże chińskie firmy technologiczne wkroczyły również do Europy Zachodniej, podpisując szeroki zakres umów na dostawę infrastruktury telekomunikacyjnej, sprzętu do nadzoru i innych produktów. Huawei podpisał swój pierwszy duży kontrakt w Holandii, z holenderskim operatorem komórkowym Telfort w 2004 roku, na rozwój sieci 3G⁶¹³. Następnie podobny w Wielkiej Brytanii (która była wtedy jeszcze częścią UE). Firma stała się tam dostawcą urządzeń agregujących i łączących linie konsumenckie dla British Telecom⁶¹⁴. W wyniku początkowej przychylności Unii Europejskiej dla chińskich inwestycji technologicznych ponad 50 procent sprzętu 4G w UE pochodziło z Chin⁶¹⁵, a kraje europejskie takie jak: Belgia, Cypr, Litwa i Malta - polegały wyłącznie na infrastrukturze bezprzewodowej Huawei w tych systemach 4G. Jak wynika z badań duńskiej firmy badawczej, ponad 50% unijnego sprzętu 4G jest chińskiego pochodzenia⁶¹⁶. Jak szacuje firma Strand Consult, „40% sprzętu do obsługi sieci dostępu radiowego w latach 2016-2019 zostało wyprodukowane przez Huawei, a wymiana tego sprzętu zakupionego od 2016 roku może kosztować ponad 3,5 miliarda dolarów”⁶¹⁷.

Kraje Europy Zachodniej coraz częściej nie chcą zawierać kontraktów na wdrażanie technologii 5G z Huawei, ze względu na obawy, że infrastruktura firmy może być wykorzystywana do szpiegowania. Nie zawsze tak jednak było. Prace nad standardem 5G rozpoczęły się na poziomie UE w 2012 roku, kiedy to Komisja Europejska przekazała 50 mln euro na badania nad bezprzewodową technologią 5G. Część z tych pieniędzy przyznano międzynarodowemu konsorcjum METIS (Mobile

---

⁶¹³ A. Harney, *Huawei wins 3G contract from Telfort*, “Financial Times”, 2004, <https://www.ft.com/content/7b42f14e-4a0a-11d9-b065-00000e2511c8>.

⁶¹⁴ N. Fildes, *How Huawei Used the UK to Become a Global Giant*, “Financial Times”, 2018, <https://www.ft.com/content/16381afa-f986-11e8-8b7c-6fa24bd5409c>.

⁶¹⁵ I. Morris, *Europe's dependence on Huawei laid bare in new study*, Light Reading, 2020, <https://www.lightreading.com/5g/europes-dependence-on-huawei-laid-bare-in-new-study/d/d-id/762040>.

⁶¹⁶ T. Virki, *Four European countries have only Chinese gear in 4G networks, researcher says*, “Reuters”, 2020, <https://www.reuters.com/article/us-europe-telecoms-china-idUSKBN241187>.

⁶¹⁷ *Understanding the Market for 4G RAN in Europe: Share of Chinese and Non-Chinese Vendors in 102 Mobile Networks*, <https://strandconsult.dk/understanding-the-market-for-4g-ran-in-europe-share-of-chinese-and-non-chinese-vendors-in-102-mobile-networks/>.

and Wireless Communications Enablers for the Twenty-twenty Information Society), którego członkiem jest Huawei⁶¹⁸. Późniejsze zaangażowanie Huawei w europejskie badania i przygotowania do wdrożenia sieci 5G przyspieszyły wydarzenia polityczne na wysokim szczeblu. W 2015 r., po przeprowadzeniu przez Unię Europejską i Chiny dialogu wysokiego szczebla ds. Trade and Economic Dialogue, obie strony ogłosiły wspólną deklarację potwierdzającą strategiczną współpracę związaną z budową sieci komórkowych 5G⁶¹⁹.

Po tym porozumieniu, Huawei zaczął podpisywać wiele kontraktów na budowę infrastruktury 5G w całej Europie. Oferowano technologię, która była konkurencyjna cenowo i o wysokich standardach jakościowych. W 2015 roku firma uruchomiła również Europejski Instytut Badawczy w Leuven w Belgii, aby wzmocnić swoje więzi z europejskimi decydentami, którzy mogliby potencjalnie zatwierdzić projekty 5G⁶²⁰. W miarę jak Huawei zdobywał kolejne kontrakty, niektóre państwa Unii Europejskiej początkowo starały się ignorować lub bagatelizować potencjalne ryzyko związane z zaangażowaniem firmy, o której od dawna mówi się, że ma bliskie związki z chińskim rządem⁶²¹.

W bardziej dostrzegalny sposób od 2018 r. Stany Zjednoczone rozpoczęły wywieranie presji na UE, aby oddzieliła się od Huawei i innych chińskich dostawców usług telekomunikacyjnych. Wobec takich działań wiele państw europejskich zakazało Huawei budowy swoich sieci 5G⁶²². UE podjęła również inne środki ochronne. W 2019 r. inny akt prawny, **Akt bezpieczeństwa cybernetycznego UE**, zapewnił ramy certyfikacji, które miały kontrolować zgodność produktów, usług i procesów ICT z określonymi wymaganiami w UE⁶²³.

---

⁶¹⁸ *The EU Initiative METIS Paves The Way For The Mobile And Wireless Communications System For 2020 & Beyond*, PR Newswire, 2012, <https://www.prnewswire.com/news-releases/the-eu-initiative-metis-paves-the-way-for-the-mobile-and-wireless-communications-system-for-2020--beyond-180987511.html>.

⁶¹⁹ *The EU and China signed a key partnership on 5G, our tomorrow's communication networks*, European Commission, 2015, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/IP_15_5715.

⁶²⁰ Huawei announces the launch of its European Research Institute (ERI) in Leuven, Chinese Embassy in Belgium, 2015.

⁶²¹ K. Hill, *Huawei CVs show close links with military, study says*, "Financial Times", 2019, <https://www.ft.com/content/b37f0a9e-a07f-11e9-a282-2df48f366f7d>.

⁶²² L. Poggetti, *EU-China Mappings: Interactions between the EU and China on key issues*, Mercator Institute for China Studies, MERICS, 2021, <https://merics.org/en/short-analysis/eu-china-mappings-interactions-between-eu-and-china-key-issues>.

⁶²³ *The EU Cybersecurity Act*, European Commission, 2019, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cybersecurity-act>.

W styczniu 2020 roku Komisja Europejska przedstawiła „EU Security Toolbox for 5G”, który ma pomóc państwom UE w podejmowaniu decyzji dotyczących zawierania umów i budowania infrastruktury 5G⁶²⁴. Wytyczne zalecały m.in. ograniczyć zależność od jednego dostawcy oraz unikać zależności od dostawców uznawanych za wysokiego ryzyka, termin rozumiany jako odnoszący się do chińskich dostawców⁶²⁵. Później w tym samym roku Komisja Europejska i Stany Zjednoczone wydały wspólne oświadczenie w sprawie zbieżności między unijnym zestawem narzędzi bezpieczeństwa dla 5G i amerykańską inicjatywą Clean Network Initiative, która została utworzona w celu stworzenia międzynarodowej koalicji państw i firm zobowiązanych do przestrzegania wysokich standardów prywatności danych oraz chęci ochrony prywatności konsumentów i przedsiębiorstw przed potencjalnie złośliwymi zagrożeniami⁶²⁶.

Innym europejskim obszarem obaw związanych z chińską technologią jest wszechobecność w Unii Europejskiej sprzętu do nadzoru wyprodukowanego w Chinach, takiego jak kamery CCTV, które zostały zainstalowane w budynkach. Jednakże, w przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych, UE do niedawna przyjmowała bardziej ostrożne podejście do wyrzucania systemów nadzoru wyprodukowanych przez chińskie firmy. W 2018 roku ówczesny prezydent USA Donald Trump podpisał ustawę zakazującą działalności Hikvision i Dahua, wiodących chińskich producentów sprzętu do nadzoru⁶²⁷. Jeśli chodzi o UE, jak dotąd najśmielszym posunięciem wobec chińskich firm ochroniarskich była rezolucja Parlamentu Europejskiego o zakazie używania kamer Hikvision w Parlamencie

---

⁶²⁴ *Unijny zestaw narzędzi na potrzeby cyberbezpieczeństwa sieci 5G*, Publication Office of the European Union, 2021, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7def1c03-da16-11eb-895a-01aa75ed71a1/language-en>.

⁶²⁵ *Secure 5G networks: Questions and Answers on the EU toolbox*, European Commission, 2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/qanda_20_127/QANDA_20_127_EN.pdf.

⁶²⁶ *Meeting between U.S. Under Secretary of State Krach and Commissioner Breton on Secure Telecommunications Infrastructure and Digital agenda*, European Commission, September 30, 2020, https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/breton/announcements/meeting-between-us-under-secretary-state-krach-and-commissioner-breton-secure-telecommunications_en.

⁶²⁷ A. Swanson, P. Mozur, *U.S. Blacklists 28 Chinese Entities Over Abuses in Xinjiang*, “New York Times”, 2019, <https://www.nytimes.com/2019/10/07/us/politics/us-to-blacklist-28-chinese-entities-over-abuses-in-xinjiang.html>

Europejskim⁶²⁸. W Wielkiej Brytanii parlament coraz częściej rozważa wprowadzenie zakazu stosowania kamer Hikvision w budynkach Parlamentu⁶²⁹.

Niektórzy urzędnicy europejscy obawiają się również zagrożeń dla cyberbezpieczeństwa wynikających z penetracji unijnego rynku cyfrowych produktów konsumenckich (takich jak telefony komórkowe i małe urządzenia domowe) przez chińskich dostawców⁶³⁰. Przykładem tych obaw była decyzja rządu litewskiego, który nakazał obywatelom pozbyć się cyfrowych produktów konsumenckich (takich jak telefony komórkowe i małe urządzenia domowe)⁶³¹. Działania tego typu podjęto w wyniku ustaleń litewskiego Narodowego Centrum Cyberbezpieczeństwa, które przetestowało telefony komórkowe 5G od chińskich producentów i stwierdziło, że znalazło wbudowane narzędzia cenzury w urządzeniach Xiaomi i luki w zabezpieczeniach w telefonach Huawei⁶³². W związku z rosnącymi obawami dyplomatycznymi i silnymi amerykańskimi sankcjami, biznes telefonów Huawei w UE załamał się od 2021 roku⁶³³. W tym samym czasie nastąpił jednak gwałtowny wzrost sprzedaży telefonów innych chińskie firmy: OPPO i Xiaomi⁶³⁴.

W latach 2021-2023 Unia Europejska wprowadziła szereg kluczowych regulacji mających na celu ochronę przed potencjalnie niebezpiecznym wpływem Chin. Te regulacje były odpowiedzią na rosnące obawy dotyczące naruszeń praw człowieka, ryzyka związanego z technologią oraz geopolitycznego wpływu Chin. We wrześniu 2021 roku Parlament Europejski przyjął nową strategię wobec Chin, która zakłada bardziej asertywne podejście w obronie wartości europejskich oraz promowanie porządku międzynarodowego opartego na zasadach. Strategia ta koncentruje się na sześciu filarach, w tym na dialogu, analizie ryzyka, budowaniu partnerstw z podobnie myślącymi krajami oraz ochronie strategicznej autonomii Europy⁶³⁵.

---

⁶²⁸ EU Parliament Removes Hikvision, Citing Human Rights Abuses, IPVM, 2021, <https://ipvm.com/reports/hik-eu>.

⁶²⁹ S. Hui, *UK: Concerns raised over Chinese surveillance camera film*, AP, 2022, <https://apnews.com/article/technology-business-europe-religion-china-5cd07e9518704d3c0225d11c76c384f2>.

⁶³⁰ Ibidem.

⁶³¹ L. Cerulus, *EU commissioner: 'We have to be worried' about Huawei*, POLITICO, 2018, <https://www.politico.eu/article/ansip-we-have-to-be-worried-about-huawei/>.

⁶³² *Lithuania urges people to throw away Chinese phones*, BBC, 2021, <https://www.bbc.com/news/technology-58652249>.

⁶³³ *Huawei Revenue sees biggest ever fall*, BBC, 2021, <https://www.bbc.com/news/technology-58104614>.

⁶³⁴ J. Strykaj, *Europe Smartphone Market in Q3 2021: Samsung Holds on Despite Challenging Climate*, Counterpoint, 2021, <https://www.counterpointresearch.com/europe-smartphone-market-q3-2021>.

⁶³⁵ *European Parliament resolution of 16 September 2021 on a new EU-China strategy (2021/2037(INI))*, European Parliament, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0382_EN.html.

W 2023 roku UE wprowadziła regulacje mające na celu kontrolowanie eksportu technologii do Chin, zwłaszcza tych, które mogą być wykorzystane do celów wojskowych lub szpiegowskich. Te regulacje mają na celu zapobieganie przedostawaniu się wrażliwych technologii do rąk geopolitycznych rywali. UE zintensyfikowała mechanizmy kontroli inwestycji zagranicznych, aby chronić krytyczną infrastrukturę przed przejęciami przez chińskie firmy. Szczególną uwagę poświęcono sektorom technologii i badań wrażliwych, co ma na celu ochronę europejskiego know-how i bezpieczeństwa narodowego⁶³⁶.

Pandemia COVID-19 ukazała, że nierówności związane z przepaścią cyfrową: działania oparte o wykorzystanie sztucznej inteligencji, zdalnej pracy, czy e-learningu nie są do wykonania w większości państw. Obawy dotyczące bezpieczeństwa technologii będą poważną przeszkodą dla chińskich producentów i dostawców, którzy będą dążyć do pogłębienia i poszerzenia zasięgu technologicznego *DSR*, który stał się centralnym punktem *BRI*. Podkreślić trzeba, że kontrolowanie przepływu danych staje się coraz bardziej istotne dla zmiany równowagi sił geopolitycznych Chin. Pomimo obaw zgłaszanych przez państwa rozwinięte i niektóre kraje rozwijające się o aspekty *DSR*, Pekin zapewne będzie kontynuował działania. Chiny wydały już około 79 miliardów dolarów na projekty związane z *DSR*, a ich finansowanie w tym zakresie prawdopodobnie znacznie wzrośnie. Wraz z rozwojem *Cyfrowego Jedwabnego Szlaku* konflikty wokół niego - między państwami pełnymi obaw, a niektórymi rządami, które mogą na tym skorzystać - będą się tylko nasilać. W dłuższej perspektywie *DSR* nie tylko zapewni to chińskim firmom przewagę konkurencyjną, ale także umożliwi im szerszą ekspansję na innych rynkach. Ten aspekt może mieć znaczące implikacje zarówno dla światowej ekonomii, jak i geopolityki. Sposób, w jaki chińskie firmy technologiczne wykorzystują *DSR* do wykorzystywania możliwości handlowych za granicą oraz w Chinach, określi tak naprawdę faktyczna realizacja zaplanowanych działań. Liczne projekty w ramach inicjatywy nie zostały jeszcze ukończone, a wiele porozumień o współpracy i memorandumów nie zostało podpisanych lub zrealizowanych. Wpływ strategicznych chińskich wizji na gospodarkę światową

---

⁶³⁶ Ch. Lee, *Analysts See New EU Rules Hurting China Exports, Further Straining Ties*, 2024, <https://www.voanews.com/a/analysts-see-new-eu-rules-hurting-china-exports-further-straining-ties-/7459300.html>

powoli się ujawnia, niemniej potrzebny jest czas, aby mogły ukazać swój prawdziwy potencjał.

4. Zielony Jedwabny Szlak (ang. Green Silk Road, GSR)

Chiny, będąc jednym z czołowych graczy na globalnym rynku, podjęły znaczące kroki w kierunku ochrony środowiska, szczególnie w ramach promowania inicjatywy Pasa i Szlaku pod marką ekologii. Wśród pozytywnych działań kreowanych przez inicjatywę znajdują się inwestycje w odnawialne źródła energii, wprowadzenie wyższych standardów środowiskowych dla nowych projektów infrastrukturalnych oraz promowanie technologii przyjaznych dla środowiska. Te działania mają zmniejszyć ślad węglowy projektów i promować zrównoważony rozwój.

Jednakże, mimo tych działań, inicjatywa spotyka się z krytyką. Problemem są szczególnie te projekty, które powodują zniszczenie lokalnych ekosystemów, zwiększają zanieczyszczenie, czy też zbytnio polegają na paliwach kopalnych, prowadząc do wzrostu emisji gazów cieplarnianych. Krytycy podnoszą, że nie wszystkie przedsięwzięcia w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku są zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju, co stawia pod znakiem zapytania długoterminową wykonalność i potencjalne korzyści ekologiczne tych inwestycji.

Rozwój inicjatywy Pasa i Szlaku jest tematem coraz bardziej analizowanym pod kątem jego wpływu na środowisko naturalne. Badania koncentrują się na rozmaitych aspektach, od dystrybucji i analizy ryzyka zmian środowiskowych w państwach objętych inicjatywą, poprzez oceny wpływu na środowisko spowodowane przez infrastrukturę taką jak koleje, autostrady, obiekty energetyczne, aż po rurociągi naftowe i gazowe⁶³⁷. Podkreślane są potencjalne szkody środowiskowe, w tym utrata i fragmentacja siedlisk, utrata różnorodności ekologicznej, zanieczyszczenie oraz szkody dla gleby, zasobów wodnych i ekosystemów. Istnieje zainteresowanie badawcze społeczno-ekonomicznymi skutkami inicjatywy, zwłaszcza tymi związanymi ze zmianami klimatycznymi, takimi jak zmiany opadów i temperatury

---

⁶³⁷ E. F. Tracy, E. Shvarts, E. Simonov, M. Babenko, *China's New Eurasian Ambitions: the Environmental Risks of the Silk Road Economic Belt*, *Eurasian Geography and Economics*, 2017, 58(1), ss. 56-88, <https://doi.org/10.1080/15387216.2017.1295876>.

oraz ekstremalne zdarzenia pogodowe. Badacze śledzą też przepływy handlowe między krajami BRI a innymi gospodarkami, używając globalnego modelu przepływów międzygałęziowych, aby zmapować ślady środowiskowe⁶³⁸. Jeszcze inni naukowcy opracowali nowy system oceny ryzyka inwestycyjnego dla 43 krajów w ramach inicjatywy BRI, podkreślając, że na jakość środowiska największy wpływ mają czynniki polityczne, militarne i społeczno-kulturowe w krajach przyjmujących. Ich badania ujawniły, że kraje BRI to przeważnie gospodarki o niskich dochodach, które mają ograniczony dostęp do odnawialnych źródeł energii⁶³⁹.

Jednocześnie badania wskazują na to, że inicjatywa Pasa i Szlaku wiąże się z inwestycjami w sektory wysokoemisyjne, co stoi w sprzeczności z ekologicznymi priorytetami BRI. Niektóre raporty, jak te z World Resources Institute, pokazują, że chińskie inwestycje w energię i transport w państwach BRI często nie są zgodne z niskoemisyjnymi celami⁶⁴⁰. Mimo to, prace takie jak te autorstwa Łukasza Gacka w Polsce wskazują na pozycję Chin jako lidera w rozwoju zielonej energii i potencjał kraju do stania się globalnym eksporterem technologii niskoemisyjnych⁶⁴¹. Takie badania podkreślają, że Chiny mają szansę na promowanie zrównoważonego rozwoju poprzez inwestycje w zieloną energię w ramach BRI.

Ostatecznie, analiza inicjatywy Pasa i Szlaku pod kątem ochrony środowiska ujawnia złożony obraz, w którym inicjatywa zarówno stanowi wyzwanie dla zrównoważonego rozwoju, jak i oferuje możliwości na promowanie zielonej energii. Chiny stoją więc przed wyzwaniem zrównoważenia swoich ambitnych celów gospodarczych z potrzebą ochrony środowiska. Wymaga to ciągłego zaangażowania, monitorowania oraz gotowości do adaptacji i zmiany podejścia. Wymaga to od Chin i krajów partnerskich głębszej refleksji nad sposobami minimalizowania negatywnego wpływu na środowisko, przy jednoczesnym wykorzystaniu potencjału do promowania zrównoważonego rozwoju. Rozwój ten jest procesem dynamicznym, wymagającym

---

⁶³⁸ G. Irina, Z. Irina, *Silk Road Economic Belt and Green Growth in the East of Russia*, J. Resources Ecology, 2016, 7(5), ss. 342–351, <https://doi.org/10.5814/j.issn.1674-764x.2016.05.004>.

⁶³⁹ F. Hui, S. Yujie, *Host country risk and China's outward foreign direct investment: A study of 43 countries along the belt and road initiative*, Journal of Shanghai University of Finance and Economics, 2019, 21(05), ss. 33-52, <https://doi.org/10.16538/j.cnki.jsufe.2019.05.003>.

⁶⁴⁰ L. Zhou, S. Gilbert, Y. Wang, M. Muñoz Cabré, K.P. Gallagher, *Moving the Green Belt and Road Initiative: From Words to Actions*, World Resources Institute, 2018, ss. 40–42.

⁶⁴¹ Ł. Gacek, *Inwestycje Chin w zielone i niskoemisyjne technologie w ramach inicjatywy Pasa i Drogi*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 2018, 12(1), ss. 117.

ciągłego monitorowania, oceny i adaptacji strategii inwestycyjnych, by maksymalizować korzyści ekologiczne i minimalizować szkody dla środowiska⁶⁴².

Podjęcie chińskiego rządu do zarządzania środowiskiem kładzie nacisk na dużą skalę na interwencje w naprawę środowiska⁶⁴³. Konsekwencją są przykładowo masowe przesiedlenia w pustynnych regionach Chin oraz ograniczenie dostępu do tradycyjnych terenów wypasowych, szczególnie dla mniejszości etnicznych takich jak Mongołowie i Ujgurzy. Te wysiłki są legitymizowane poprzez narracje korporacyjne i państwowe, które przedstawiają lokalne praktyki wypasu zwierząt jako zagrożenie dla warunków środowiskowych⁶⁴⁴. Także takie wysiłki odzwierciedlają kampanię administracji Xi na rzecz budowy „ekologicznej cywilizacji” i promowania bezpieczeństwa ekologicznego⁶⁴⁵.

Zmiana dyskursu na temat nowej kampanii Jedwabnego Szlaku jako „zielonej” przyciągnęła uwagę międzynarodowych organizacji ekologicznych. 18 listopada 2016 roku członkowie NGO i aktywiści, w tym przedstawiciele WWF Russia, Greenpeace Russia, Rivers Without Boundaries oraz siedemnastu innych NGO z jedenastu krajów, spotkali się w Moskwie, aby omówić polityki i praktyki społeczno-środowiskowe związane z BRI. Podczas tych spotkań opracowali „Deklarację Inicjatywy Zielonego Jedwabnego Szlaku”, która wyrażała zaniepokojenie faktem, że chociaż rząd chiński oferuje znaczne finansowanie projektów BRI, brakuje mechanizmów monitorowania społecznych i środowiskowych skutków rozwoju infrastruktury BRI. Deklaracja podkreślała zwiększone przymusowe przesiedlenia, tłumienie lokalnych społeczności i degradację środowiska związane z infrastrukturą BRI. Zauważała również rosnący wpływ BRI na arenie międzynarodowej, pomimo braku mechanizmów międzynarodowego zarządzania tą inicjatywą. Wzywała więc do zwiększonego zaangażowania społecznego i mechanizmów nadzoru środowiskowego⁶⁴⁶. W 2017 roku rząd chiński, w odpowiedzi pośredniej, opublikował dokument zatytułowany

---

⁶⁴² Z. F. Zhang, W. J. He, M. An, D. M. Degefu, L. Yuan, X. Wu, *Water Security Assessment of China's One Belt and One Road Region*, *Water*, 2019, nr 11(3), s. 607, <https://doi.org/10.3390/w11030607>.

⁶⁴³ A. L. Zhu, *Rosewood: Endangered Species Conservation and the Rise of Global China*, Harvard University Press, Cambridge 2022.

⁶⁴⁴ L. L. Xun, *Disorder of Nature: Ecology, Power, and Morality in a Pastoral Community in Inner Mongolia*, Social Sciences Academic Press, Beijing 2012.

⁶⁴⁵ J. Rodenbiker, *Making Ecology Developmental: China's Environmental Sciences and Green Modernization in Global Context*, *Annals of the American Association of Geographers*, 2021, 111(7), ss. 1931-1948, <https://doi.org/10.1080/24694452.2020.1863766>.

⁶⁴⁶ *Green Silk Road Initiative Declaration*, 2021. <http://greensilkroad.net/declaration/>.

„Wytyczne dotyczące Zielonego Rozwoju Pasa i Szlaku”, który zawierał wytyczne odpowiadające ponad połowie postulatów zawartych w początkowej „Deklaracji Inicjatywy Zielonego Pasa i Szlaku”. Jednakże od czasu zaostrenia kontroli państwa nad NGO w Chinach oraz Federacji Rosyjskiej, grupy społeczeństwa obywatelskiego przeszły do prowadzenia ad hoc kampanii z jeszcze większą liczbą sygnatariuszy⁶⁴⁷.

Prezydent Xi Jinping w przemówieniu z 2017 roku na Forum Pasa i Szlaku dla Współpracy Międzynarodowej, zobowiązał się do realizacji Pasa i Szlaku jako projektu innowacyjnego, zielonego i otwartego, podkreślając znaczenie zrównoważonego rozwoju oraz współpracy międzynarodowej w budowie ekologicznej cywilizacji⁶⁴⁸. Inicjatywa ta zakładała promowanie zasad zielonego rozwoju, wspieranie produkcji i życia w duchu ekologicznym, niskoemisyjnym i zrównoważonym, oraz umacnianie globalnej współpracy w dziedzinie ochrony środowiska. W odpowiedzi na te założenia, rząd chiński przyjął oficjalne wytyczne oraz plany wspierające „zazielenienie” inicjatywy, w tym „Oficjalne wytyczne dotyczące promowania zazieleniania inicjatywy Pasa i Szlaku”, „Plan Współpracy Ekologicznej i Środowiskowej” oraz „Oświadczenie dotyczące Wizji i Działań Rozwoju Zielonej Energii”⁶⁴⁹. Te dokumenty nakreślają cele takie jak ochrona i poprawa środowiska przy jednoczesnym zapewnieniu rozwoju gospodarczego państwom uczestniczącym, promocję ekologicznego bezpieczeństwa, partnerstwa z organizacjami pozarządowymi oraz zaangażowanie w zrównoważone praktyki zarządzania środowiskiem przez przedsiębiorstwa.

Wytyczne dotyczące „zazieleniania” inicjatywy Pasa i Szlaku akcentują kluczowe znaczenie promocji zrównoważonego rozwoju w ramach tej globalnej inicjatywy. Dokument ten podkreśla potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego poprzez realizację pięciu głównych celów BRI, zachęca do korzystania z różnorodnych mediów dla szerzenia wiedzy o działaniach BRI oraz do tworzenia partnerstw z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną środowiska.

---

⁶⁴⁷ *Green Cure for BRI After COVID-19*, Rivers without Boundaries, 2022, <https://www.transrivers.org/2020/3061/>.

⁶⁴⁸ *Full Text of President Xi's Speech at Opening of Belt and Road Forum*, Xinhua News Agency, 2017, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/13297.htm>.

⁶⁴⁹ *The Belt and Road Ecological and Environmental Cooperation Plan*, Ministry of Ecology and Environment, 2017, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/13392.html>; *Vision and Actions on Energy Cooperation in Jointly Building the Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*, National Energy Administration, 2017, https://www.nea.gov.cn/2017-05/12/c_136277478.htm.

Podkreśla również ważność zaangażowania wszystkich stron mających wpływ na realizację projektów w działania na rzecz ochrony środowiska⁶⁵⁰.

„Plan Współpracy Ekologicznej i Środowiskowej” wskazuje na konieczność przyjęcia przez przedsiębiorstwa centralnej roli w zarządzaniu środowiskowym. Zaleca on przyjęcie najlepszych praktyk i kodeksów postępowania ekologicznego w przypadku inwestycji zagranicznych, wzajemne uznawanie standardów zrównoważonej infrastruktury, promowanie ekologicznych produktów i usług, oraz wspieranie zielonego handlu i finansów.

Dodatkowo „Wizja i Plan Działania” w zakresie rozwoju energetyki podkreśla zaangażowanie BRI w rozwój energetyczny, który ma być korzystny dla wszystkich stron, zorientowany na rynek, bezpieczny, ekologiczny i efektywny. Dokument ten zwraca uwagę na konieczność promowania postępu ekologicznego w inwestycjach i handlu, zwiększania współpracy w ochronie środowiska naturalnego, ochrony bioróżnorodności, przeciwdziałania zmianom klimatycznym, i dążenia do ekologicznej transformacji Jedwabnego Szlaku. Chociaż dokument ten pozytywnie ocenia rozwój czystej energii, nie ogranicza wsparcia BRI wyłącznie do projektów z tej dziedziny⁶⁵¹. „Wizja i Plan Działania” zobowiązują wszystkie uczestniczące państwa do zrównoważonego rozwoju. W związku z tym Chiny wprowadziły politykę „cywilizacji ekologicznej”, mającą na celu poprawę przepisów dotyczących ochrony środowiska, redukcję zanieczyszczeń oraz zwiększenie wykorzystania zielonych technologii⁶⁵².

Te dokumenty wskazują na ambitne cele Chin w zakresie integracji zasad zrównoważonego rozwoju w ramach BRI, jednak kluczowe będzie ich skuteczne wdrożenie i realizacja w praktyce, aby zapewnić, że inicjatywa ta przyniesie rzeczywiste korzyści ekologiczne na globalną skalę. Mimo pozytywnego nastawienia do rozwoju czystej energii, dokumenty te nie ograniczają się niestety wyłącznie do projektów niskoemisyjnych.

---

⁶⁵⁰ *Guidance on Promoting Green Belt and Road*, Ministry of Ecology and Environment, 2017, https://english.mee.gov.cn/Resources/Policies/policies/Frameworkp1/201706/t20170628_416864.shtml.

⁶⁵¹ National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce, *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*, 2015.

⁶⁵² L. Xiao, R. Zhao, *China's new era of ecological civilization*, *Science*, 2017, 358(6366), ss. 1008-1009, <https://doi.org/10.1126/science.aar3760>.

Warto zauważyć, że w ramach inicjatywy, BRI International Green Development Coalition (BRIGC) została powołana do wspierania zielonego rozwoju i realizacji celów zrównoważonego rozwoju do 2030 roku, choć stwarza wyzwania w zakresie współpracy na poziomie wykonawczym. Inicjatywa Pasa i Szlaku i Agenda 2030 ONZ mają zbieżne cele, co zostało podkreślone przez współpracę z Programem Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) i w rezolucjach ONZ, z António Guterresem, Sekretarzem Generalnym ONZ, wskazującym na potencjał BRI do przyspieszenia realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju⁶⁵³. Niestety sieć BRIGC opracowała projekty wytycznych i odbyła szereg spotkań, ale ma trudności z nawiązaniem współpracy z wykonawcami w terenie.

Chiny podjęły szereg kroków mających na celu integrację zasad zrównoważonego rozwoju z realizacją projektów w ramach BRI. Obejmują one:

- **Promowanie zielonej energii:** Chiny zwiększają inwestycje w odnawialne źródła energii na terenie krajów partnerskich BRI, starając się zmniejszyć zależność od paliw kopalnych i ograniczyć emisję dwutlenku węgla.
- **Standardy środowiskowe:** Wprowadzenie wyższych standardów środowiskowych dla projektów infrastrukturalnych, by minimalizować ich negatywny wpływ na ekosystemy i lokalne społeczności.
- **Inwestycje w technologie czyste:** Promowanie stosowania zaawansowanych technologii, które przyczyniają się do efektywniejszego wykorzystania zasobów i lepszej ochrony środowiska.

Mimo tych działań, inicjatywa Pasa i Szlaku nadal spotyka się z krytyką ze względu na:

- **Wpływ na lokalne środowisko:** Niektóre projekty były krytykowane za negatywny wpływ na lokalne ekosystemy, takie jak zanieczyszczenie wód czy degradacja gruntów.
- **Emisję CO₂:** Wzrost emisji dwutlenku węgla i innych gazów cieplarnianych jest problemem, szczególnie w projektach opartych na węglu i innych paliwach kopalnych.

---

⁶⁵³ Z. Guomei, *Jointly building a green Belt and Road with concerted efforts to create synergies for global biodiversity conservation*, "Global Times", 2020, <https://www.globaltimes.cn/content/1207143.shtml>.

- **Zrównoważony rozwój:** Znajdują się opinie, że nie wszystkie projekty BRI są zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju, stawiając pod znakiem zapytania długoterminową wykonalność inicjatywy.

Rozwój infrastruktury, w tym energetycznej i transportowej, prowadzi do rozszerzania ludzkiego wpływu na dziewicze tereny i pogłębiania już istniejących ingerencji, co może destabilizować globalne ekosystemy. Na przykład, Fundusz Jedwabnego Szlaku finansuje głównie projekty energetyczne oparte na paliwach kopalnych, co spotyka się z krytyką za promowanie infrastruktury węglowej zamiast inwestycji w odnawialne źródła energii. Rozbudowa infrastruktury w ramach BRI, zwłaszcza wzdłuż wyznaczonych korytarzy, prowadzi do skomplikowanych interakcji ekologicznych. Przenoszenie sektora cementowego do krajów takich jak Tadżykistan, Laos i Kambodża skutkują wzrostem produkcji cementu, co negatywnie wpływa na środowisko⁶⁵⁴. Mimo że infrastruktura komunikacyjna często jest postrzegana jako neutralna dla środowiska, w rzeczywistości pobudza rozwój działalności gospodarczej, która może szkodzić przyrodzie. Projekty BRI mogą stanowić zagrożenie dla środowiska, jednak równocześnie oferują możliwość promowania zrównoważonego rozwoju poprzez inwestycje w odnawialne źródła energii i zielone technologie⁶⁵⁵. Kluczowe będzie zwiększenie świadomości ekologicznej oraz odpowiedzialności za realizowane projekty w krajach przyjmujących, aby zapewnić ich pozytywny wpływ na środowisko i dobrobyt społeczny⁶⁵⁶.

Wiele projektów jest realizowanych w krajach, które nie przywiązują dużej wagi do ochrony środowiska, co może utrudnić osiągnięcie celów „zielonego BRI”⁶⁵⁷. Chińskie przedsiębiorstwa przenoszące swoją działalność do krajów o mniej rygorystycznych przepisach środowiskowych stwarzają ryzyko nieprzewidzianych problemów ekologicznych⁶⁵⁸. Ważne jest, aby były one świadome lokalnych regulacji i działały w sposób odpowiedzialny zarówno społecznie, jak i ekologicznie. Reakcje

---

⁶⁵⁴ D. J. Lewis, X. Yang, D. Moise, S. J. Roddy, *Dynamic synergies between China's belt and road initiative and the UN's sustainable development goals*, Journal of International Business Policy, 2021, 4, ss. 58-79, <https://doi.org/10.1057%2Fs42214-020-00082-6>.

⁶⁵⁵ P. B. Rana, X. Ji, *China's Belt and Road Initiative*, Springer Singapore, 2020.

⁶⁵⁶ A. W. H. Ip, L. K. W. Lam, (red.), *Management and Sustainability in the Belt and Road*, CRC Press, s. 66, <https://doi.org/10.1201/9781003198147>.

⁶⁵⁷ W. Yin, *Integrating Sustainable Development Goals into the Belt and Road Initiative: would it be a new model for green and sustainable investment?*, Sustainability, 2019, 11(24), 6991, <https://doi.org/10.3390/su11246991>.

⁶⁵⁸ J. Coenen, S. Bager, P. Meyfroidt, J. Newig, E. Challies, *Environmental governance of China's belt and road initiative*, Environmental Policy and Governance, 2021, 31(1), ss. 3-17, <https://doi.org/10.1002/eet.1901>.

społeczności lokalnych na potencjalne szkody środowiskowe mogą przejawiać się w formie aktywnego oporu. Przykładem jest protest w Kirgistanie przeciwko chińskiemu zakładowi przetwórstwa złota oraz wstrzymanie budowy elektrowni węglowej w Kenii, które ukazują mobilizację społeczną przeciwko projektom BRI budzącym obawy ekologiczne⁶⁵⁹. Chociaż podejmowane są działania mające na celu złagodzenie negatywnych postaw, takie jak otwarcie chińskich przetargów dla lokalnych wykonawców czy konsultacje z ekspertami ds. dzikiej przyrody, wciąż wiele wyzwań pozostaje niezaadresowanych. Społeczności borykają się z problemami takimi jak zadłużenie, degradacja środowiska i korupcja⁶⁶⁰. Dla Chin kluczowym wyzwaniem jest rozwijanie inicjatywy BRI w sposób bardziej integracyjny, skoncentrowany na ochronie środowiska i korzystny dla krajów-gospodarzy. Osiągnięcie tego celu wymaga współpracy i dialogu z lokalnymi społecznościami, aby zapewnić, że projekty przynoszą pozytywne skutki zarówno gospodarcze, jak i środowiskowe, oraz aby utrzymać pozytywną reputację Chin jako inicjatora BRI.

5. Chiński Kosmiczny Jedwabny Szlak (ang. Space Silk Road, SSR)

Chiński rząd podkreślił współpracę w przestrzeni kosmicznej jako element chińskiej inicjatywy nazywając te projekty „kosmicznym jedwabnym szlakiem” lub „kosmicznym korytarzem informacyjnym BRI”. 16 czerwca 2016 r. Biuro Informacyjne Rady Państwa w Chinach opublikowało Białą Księgę „Chiński system nawigacji satelitarnej BeiDou (skrót BDS)⁶⁶¹”, stwierdzając, że służy on potrzebom bezpieczeństwa narodowego oraz rozwoju gospodarczego i społecznego kraju. BDS został zbudowany i jest obsługiwany jako element chińskiej strategii bezpieczeństwa narodowego oraz rozwoju gospodarczego i społecznego, a także stał się ważnym elementem infrastruktury tego kraju, zapewniając usługi o wysokiej dokładności, pozycjonowaniu, nawigacji i synchronizacji. Idea własnego chińskiego systemu

---

⁶⁵⁹ S. Curtis, I. Klaus, *The Belt and Road City: Geopolitics, Urbanization, and China's Search for a New International Order*, Yale University Press, 2024.

⁶⁶⁰ H. Xu, *'Sustainability' of What, for Whom? Unfolding China's Sustainability Transitions and Green Modernisation (Doctoral dissertation)*, The Australian National University (Australia), 2022.

⁶⁶¹ D. Sun, Y. Zhang, *Building an "outer space silk road": China's Beidou navigation satellite system in the Arab World*, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 2016, 10(3), ss. 24-49, <https://doi.org/10.1080/19370679.2016.12023286>.

nawigacji satelitarnej sięga lat 80. Projekt BDS został formalnie uruchomiony w 1994 roku i zaczął działać w 2000 roku wraz z systemem Beidou-1 pierwszej generacji⁶⁶².

Od 2018 roku BDS oferuje alternatywę dla amerykańskiego GPS dla krajów położonych wzdłuż BRI, a od 2020 roku jest w pełni w użyciu, zapewniając globalny zasięg. Jako krajowy kluczowy projekt techniczny, BDS ma istotne znaczenie dla chińskiej strategii Going Global⁶⁶³ oraz inicjatywy Belt and Road⁶⁶⁴. W ramach strategii BRI BDS można uznać za element Kosmicznego Jedwabnego Szlaku⁶⁶⁵. Koncepcja została wprowadzona w 2014 roku przez International Alliance of Satellite Application Services (ASAS). Kosmiczny Jedwabny Szlak ma na celu stworzenie całej gamy możliwości kosmicznych, w tym satelitów, usług startowych i infrastruktury naziemnej oraz wspieranie branż i dostawców usług na całym świecie.

Należy wspomnieć, że 4 listopada 2022 r., Biuro Informacyjne Chińskiej Rady Państwa opublikowało białą księgę „Chiński system nawigacji satelitarnej BeiDou w nowej erze” — przedstawiającą, w jaki sposób Chiny planują udoskonalić i umiędzynarodowić swój system BeiDou poprzez usprawnienie zarządzania operacjami, promowanie zrównoważonego rozwoju aplikacji opartych na BDS oraz poprawę zarządzania w nadchodzących latach. Biała księga pojawia się po tym, jak 23 czerwca 2020 r. wystrzelono ostatniego satelitę BDS.

Globalne systemy nawigacji satelitarnej (GNSS) są podstawą pozycjonowania geoprzestrzennego i dlatego są ważne dla zapewniania pozycji, nawigacji i śledzenia, zarówno do celów cywilnych, jak i wojskowych. Obecnie tylko Stany Zjednoczone (GPS), Rosja (GLONASS), UE (Galileo) i Chiny (BDS) mają własne operacyjne globalne systemy nawigacji satelitarnej.

Można wskazać, że Chiny mają kilka etapów do opracowania w pełni operacyjnego GNSS:

- BeiDou-1 (w sumie 3 satelity) został uruchomiony w 1994 roku i zaczął działać w 2000 roku, oferując komercyjne wykorzystanie w Chinach i sąsiednich regionach. Beidou-1 został wycofany ze służby pod koniec 2012 roku.

---

⁶⁶² N. A. Assef, *China's Control of the Heavens: An Overview of the Rapidly Developing Space Silk Road*, SSRN, 2018, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3176348>.

⁶⁶³ *China Going Global between ambition and capacity*, China Policy, Beijing 2017, <https://policycn.com/wp-content/uploads/2017/05/2017-Chinas-going-global-strategy.pdf>.

⁶⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁶⁵ #SWMEThemes: *China's Space Silk Road and the Middle East – The Indian Perspective*, <https://spacewatchme.com/2017/08/swmethemes-chinas-space-silk-road-middle-east-indian-perspective/>.

- BeiDou-2/COMPASS (łącznie 14 satelitów) został wystrzelony w 2004 roku i zaczął działać w 2011 roku, oferując komercyjne wykorzystanie w regionie Azji i Pacyfiku.
- BeiDou-3 (łącznie 35 satelitów) został uruchomiony w 2009 r., zapewniając globalny zasięg od 2020 r. (ukończony system BeiDou składa się z 24 satelitów średniej orbity okołoziemskiej (MEO), trzech satelitów geostacjonarnej orbity Ziemi (GEO) i trzech satelitów pochylej orbity geosynchronicznej (IGSO) satelity).

Wynika z tego, że główne cele chińskiego programu BDS są następujące:

- Zapewnienie niezależności od amerykańskiego systemu GPS,
- Wspieranie celów obrony narodowej i celów wojskowych (np. naprowadzanie rakiet i śledzenie pozycji wojsk),
- Poprawa dokładności cywilnych i wojskowych pomiarów geodezyjnych, śledzenia i mapowania ruchu i działań transportowych,
- Poprawa komunikacji i nawigacji satelitarnej,
- Poprawa prognozy pogody i pomoc w przypadku katastrof,
- Doskonalenie systemów reagowania kryzysowego i ratownictwa,
- Poprawa dokładności pomiaru czasu i synchronizacji,
- Wspieranie chińskiej strategii Going Global⁶⁶⁶ i rozwój BRI,
- Wspieranie przełomów w kluczowych technologiach (np. chipy, moduły, anteny oparte na BDS),
- Wspieranie niezależnej sieci przemysłowej BDS,
- Integracja rozwoju BDS i Internet+, big data i cloud computing,
- Wzmocnienie pozycji Chin w rozwoju globalnych technologii wystrzeliwania i nawigacji satelitarnej,
- Wzmocnienie globalnej ekspansji chińskiego przemysłu urządzeń opartych na BDS,
- Wzmocnienie globalnej ekspansji chińskich prywatnych dostawców usług lokalizacyjnych,

---

⁶⁶⁶ A. A. Kosorukov, E. V. Barto, *Great Silk Road in the competitive space of world politics*, National security/nota bene, 2016, 2, ss. 191-211, doi:10.25136/2409-7144.2021.6.35675.

- Poprawa dokładności usług opartych na lokalizacji (np. przywoływanie przejazdów, udostępniania rowerów, usług dostawczych, urządzeń do noszenia),
- Wspieranie branż związanych z BDS (np. lotnictwo i drony, pociągi dużych prędkości, autonomiczna jazda, zarządzanie flotą, drony, urządzenia ubieralne),
- Poprawa inteligentnego rolnictwa (np. autonomiczne maszyny rolnicze),
- Obsługa aplikacji „inteligentnego miasta” opartej na BDS (np. zarządzanie ruchem, usługi publiczne),
- Usprawnianie budowy i monitoringu infrastruktury obiektów,
- Poprawa nadawania (usługi internetowe i multimedialne).

BDS jest ważny dla Chin, aby uniezależnić się od amerykańskiego GPS, ale także zdobyć większe udziały w rosnącym globalnym rynku GNSS, w tym powiązanych urządzeń i usług. Nawigacja satelitarna to kwitnący globalny biznes. Rynek GNSS obejmuje produkty (odbiorniki i urządzenia) oraz usługi wykorzystujące pozycjonowanie oparte na GNSS. W szczególności ze względu na rozwój usług lokalizacyjnych, ale także *smart city* lub inteligentne aplikacje rolnicze, urządzenia i technologie logistyczne, takie jak szybkie pociągi, drony lub autonomiczna jazda. Według Agencji Unii Europejskiej ds. Programu Kosmicznego zainstalowana baza GNSS wzrosła z 6,5 mld jednostek w 2021 r. do 10,6 mld jednostek w 2031 r., a przychody rynku GNSS, zarówno z urządzeń, jak i usług, wzrosną z 199 mld euro w 2021 r. 492 mld EUR w 2031 r. (przy czym region Azji i Pacyfiku będzie odpowiadał za 27,6% przychodów ze sprzedaży urządzeń i 45,7% przychodów z usług do 2031 r.).

Według Białej Księgi „Chiński system nawigacji satelitarnej BeiDou w nowej erze” do końca 2021 r. w Chinach wykazano ponad 1 miliard terminali korzystających z funkcji pozycjonowania BDS. System BDS został zainstalowany w ponad 7,8 milionach pojazdów transportu drogowego. Na krajowej sieci kolejowej działało około 8 000 terminali BDS, a ponad 100 000 maszyn rolniczych wyposażono w systemy samojezdne oparte na BDS. Usługi oparte na BDS w sektorach ochrony zdrowia, profilaktyki epidemicznej, zdalnego monitoringu i usług online były warte ok. 28 mld euro. Jeśli chodzi o internacjonalizację, BDS był wspierany przez produkty międzynarodowych producentów chipów, w tym dostawców urządzeń smartfonów, a w 2021 roku wysłano 324 miliony chińskich smartfonów obsługujących usługi BDS.

DS ma duże znaczenie dla inicjatywy Pasa i Szlaku

Celem Chin jest dalsze zwiększenie produkcji i eksportu produktów opartych na BDS i związanych z nimi usług oraz zwiększenie udziału BeiDou w światowym rynku GNSS. Dotyczy to głównie smartfonów czy terminali samochodowych. *Li Deren, profesor stanowego kluczowego laboratorium, Uniwersytet Wuhan powiedział, że: „Naszym priorytetem jest rozszerzenie BDS z Chin na linię frontu inicjatywy Pasa i Szlaku, a Optics Valley BeiDou jest pionierem. Wyprodukowane w Chinach smartfony, takie jak smartfony Huawei, będą dobrą platformą dla BDS poszerzenia rynków zbytu, ponieważ zawierają chińskie chipy”*. Od wielu lat Chiny są uznanym graczem w globalnym przemyśle wystrzeliwania satelitów i często przenoszą na orbitę satelity dla innych krajów, takich jak Algieria, Boliwia, Nigeria czy Wenezuela. Jednak promocja BDS i powiązanych usług w krajach położonych wzdłuż BRI to stosunkowo nowy rozdział w rozwoju chińskiej infrastruktury kosmicznej. Wdrożenie infrastruktury związanej z BDS w krajach położonych wzdłuż BRI można uznać za podstawę do zdobycia większych udziałów w rynku GNSS i usługach z nim związanych⁶⁶⁷. Ponad 30 krajów Pasa i Szlaku, w tym Pakistan, Arabia Saudyjska, Mjanma i Indonezja, podpisało umowy o wbudowaniu BDS. Natomiast w ponad 120 krajach używają chińskiego systemu BeiDou do celów takich jak monitorowanie ruchu w portach czy kierowanie akcjami ratowniczymi⁶⁶⁸. Wiele państw zezwala Chinom na budowę stacji naziemnych, które poprawiają dokładność i niezawodność BDS. 5 listopada 2021 r. odbyło się Pierwsze Forum Współpracy Chiny-Afryka BDS⁶⁶⁹.

Chiński system nawigacji satelitarnej BeiDou jest ważnym i uzupełniającym elementem GNSS, zwiększającym dokładność pozycji, nawigacji i śledzenia. Jednocześnie BDS jako część chińskiego Kosmicznego Jedwabnego Szlaku ma duże znaczenie strategiczne. Dla Chin wystrzelenie satelitów i świadczenie usług BDS to narzędzia do zdobycia wpływów w krajach trzecich i zdobycia udziałów

---

⁶⁶⁷ H. Mujtaba, U. W. Chohan, *The Space Silk Road (SSR): An Avenue for China-Pakistan Space Cooperation*, Centre for Aerospace & Security Studies 2021, ss. 1-26.

⁶⁶⁸ Y. N. Lee, *China races to rival the U.S. with its own GPS system — but one analyst says it won't overtake the U.S. yet*, CNBC, 2021, <https://www.cnbc.com/2021/06/01/tech-war-chinas-beidou-gains-market-share-challenges-us-gps.html>.

⁶⁶⁹ *Pakistan's reliance on US GPS ends as China's Beidou Navigation Satellite System has started to cover entire Pakistan*, "Times of Islamabad", 2018, <https://timesofislamabad.com/13-Feb-2018/pakistan-s-reliance-on-us-gps-ends-as-china-s-beidou-navigation-satellite-system-has-started-to-cover-entire-pakistan>.

w regionalnym przemyśle nawigacji satelitarnej i rynkach usług opartych na lokalizacji. BDS i chiński cel, jakim jest jego szerokie wdrożenie i zastosowanie w krajach BRI, wpływają na równowagę sił, w szczególności w regionie Azji i Pacyfiku. BDS to kolejny krok w kierunku uczynienia kosmosu ważniejszym elementem rywalizacji geopolitycznej i gospodarczej (również biorąc pod uwagę nowych graczy, takich jak Starlink).

Rozdział VII. Studium przypadków

Realizacja BRI w regionie Europy Środkowo-Wschodniej jest istotnym elementem strategii chińskiej, mającym na celu umocnienie wpływów Pekinu w tej części Europy. Region ten, ze względu na swoje położenie geograficzne, stanowi kluczowy węzeł komunikacyjny między Europą Zachodnią a Azją. W związku z tym, Chiny inwestują znaczące środki finansowe w rozwój infrastruktury transportowej, energetycznej i telekomunikacyjnej w krajach EŚW, dążąc do stworzenia efektywnego korytarza transportowego łączącego Wschód z Zachodem⁶⁷⁰.

W kontekście Europy Środkowo-Wschodniej, inicjatywa Pasa i Szlaku jest realizowana przede wszystkim poprzez projekty infrastrukturalne, takie jak modernizacja linii kolejowych, budowa autostrad czy rozwój portów morskich. Przykładem może być tutaj budowa linii kolejowej między Budapesztem a Belgradem, która ma na celu skrócenie czasu transportu towarów między Chinami a Europą⁶⁷¹. Warto również wspomnieć o rosnącej współpracy w sektorze energetycznym, w tym inwestycjach w energetykę odnawialną oraz modernizację istniejących sieci energetycznych⁶⁷². Chińskie inwestycje w regionie EŚW wywołują mieszane reakcje. Z jednej strony, są postrzegane jako szansa na rozwój infrastrukturalny i gospodarczy krajów tego regionu. Z drugiej strony, budzą obawy związane z rosnącym wpływem Chin na lokalne rynki oraz politykę. W tym kontekście, analiza realizacji inicjatywy Pasa i Szlaku w Europie Środkowo-Wschodniej stanowi ważny element badania wpływu chińskich inwestycji na ten region oraz ich konsekwencji dla europejskiej integracji i bezpieczeństwa.

Dalsza analiza chińskich działań w regionie Europy Środkowo-Wschodniej wskazuje na złożoność i wieloaspektowość realizacji inicjatywy Pasa i Szlaku. Kluczowym elementem jest tu rola kapitału chińskiego w finansowaniu strategicznych projektów infrastrukturalnych, które nie tylko wspierają lokalny rozwój, ale także wzmacniają pozycję Chin na globalnej scenie gospodarczej. Inwestycje te obejmują

---

⁶⁷⁰ J. Szczudlik, *China's Belt and Road Initiative: Implementation in Central Asia and the Balkans*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2019.

⁶⁷¹ R. Ghiasy, J. Zhou, *The Silk Road Economic Belt: Considering Security Implications and EU-China Cooperation Prospects*, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), 2017.

⁶⁷² G. Grieger, *One Belt, One Road (OBOR): China's regional integration initiative*, European Parliamentary Research Service, 2016.

zarówno bezpośrednio finansowanie projektów, jak i udzielanie preferencyjnych pożyczek oraz tworzenie funduszy inwestycyjnych dedykowanych regionowi EŚW⁶⁷³.

Jednym z ważniejszych aspektów chińskich działań w regionie jest również rozwijanie współpracy naukowej i technologicznej. Chiny intensywnie inwestują w projekty badawczo-rozwojowe, co prowadzi do transferu technologii oraz wzrostu innowacyjności w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Współpraca ta obejmuje zarówno inicjatywy na poziomie rządowym, jak i współpracę akademicką oraz partnerską z prywatnymi przedsiębiorstwami⁶⁷⁴.

Nie można jednak pominąć wyzwań i kontrowersji związanych z realizacją BRI. Krytycy wskazują na ryzyko zadłużenia państw przyjmujących chińskie inwestycje, co może prowadzić do zwiększenia zależności ekonomicznej i politycznej od Chin. Przykładem może być sytuacja w Czarnogórze, gdzie budowa autostrady finansowana przez chińskie pożyczki znacząco obciążała budżet państwa⁶⁷⁵. Ponadto, niektóre projekty spotykają się z oporem społecznym i politycznym ze względu na obawy związane z wpływem na środowisko oraz korupcję przy realizacji inwestycji⁶⁷⁶. Analiza wpływu inicjatywy Pasa i Szlaku na region Europy Środkowo-Wschodniej wymaga również uwzględnienia reakcji Unii Europejskiej i innych kluczowych graczy międzynarodowych. UE, obawiając się utraty wpływów w regionie, stara się równoważyć chińskie działania poprzez własne inicjatywy infrastrukturalne i programy współpracy. Przykładem jest Strategia UE na rzecz połączeń, która ma na celu zacieśnienie współpracy transportowej i energetycznej między państwami członkowskimi oraz ich partnerami w regionie EŚW⁶⁷⁷.

W kontekście roku 2024 zauważalny jest dalszy wzrost chińskich inwestycji w regionie, pomimo trudności wynikających z globalnej sytuacji ekonomicznej oraz napięć geopolitycznych. Raporty wskazują, że Chiny intensyfikują swoje wysiłki w zakresie zielonych inwestycji, szczególnie w obszarze energii odnawialnej, co jest zgodne z ich globalną strategią zrównoważonego rozwoju. W regionie EŚW widoczne

---

⁶⁷³ E. Szunom, W. Karaszewski, *Financial Mechanisms of China's Belt and Road Initiative in Central and Eastern Europe*, Journal of International Economic Affairs, 2020.

⁶⁷⁴ Y. Wang, *Innovation and Collaboration: China's New Silk Road and its Impact on Central and Eastern Europe*, Technological Forecasting and Social Change, 2018.

⁶⁷⁵ S. Djankov, S. Miner, *China's Belt and Road Initiative Motives, Scope, and Challenges*, Peterson Institute for International Economics, 2016.

⁶⁷⁶ M. Falkowski, *The Environmental Impact of China's Investment in Central and Eastern Europe*, European Environmental Agency Report, 2017.

⁶⁷⁷ *Connecting Europe and Asia – Building Blocks for an EU Strategy*, European External Action Service, 2018.

są również działania na rzecz cyfryzacji i modernizacji technologicznej, w tym rozwój sieci 5G oraz inicjatywy związane z sztuczną inteligencją⁶⁷⁸.

Podsumowując, realizacja inicjatywy Pasa i Szlaku w regionie Europy Środkowo-Wschodniej stanowi skomplikowany proces o dalekosiężnych konsekwencjach gospodarczych, politycznych i społecznych. Chińskie inwestycje, choć przynoszą znaczące korzyści infrastrukturalne i gospodarcze, rodzą również szereg wyzwań związanych z zadłużeniem, zależnością oraz ryzykiem geopolitycznym. Dlatego też dalsze badania i monitorowanie tej inicjatywy są niezbędne dla zrozumienia jej pełnego wpływu na region oraz dla opracowania skutecznych strategii politycznych i gospodarczych.

1. Kazus 1 - Polska

Relacje Polski z Chinami po zakończeniu zimnej wojny, skoncentrowały się na kwestiach gospodarczych. Na początku lat 90., wskutek globalnych zmian, wartość polsko-chińskich obrotów handlowych spadła, ale później nastąpiła ich stopniowa odbudowa, co wiązało się z dynamicznym rozwojem gospodarczym Chin. Ten wzrost handlowy odbijał się echem, gdzie po kryzysie finansowym w 2008 roku, Chiny zaczęły być postrzegane jako potencjalne źródło inwestycji.

Wzrost współpracy politycznej i gospodarczej został umocniony podpisaniem strategicznego partnerstwa między dwoma państwami w 2011 roku, które w 2016 roku zostało podniesione do rangi „Wszechstronnego Partnerstwa Strategicznego”⁶⁷⁹. Łączna wymiana handlowa między Polską a Chinami w 2021 roku osiągnęła poziom ponad 42,1 miliarda dolarów, co stanowi wzrost o 35,7% w porównaniu z poprzednim rokiem⁶⁸⁰. Także eksport z Polski do Chin wzrósł, osiągając wartość 5,5 miliarda dolarów, co oznacza wzrost o 28,3% w stosunku do roku poprzedniego⁶⁸¹. Mimo wzrostu, eksport ten stanowi znacznie mniejszą część całkowitej wymiany handlowej. Niestety bilans handlowy Polski z Chinami wykazuje znaczną nadwyżkę na korzyść

---

⁶⁷⁸ N P. Novak, L. Zhang, *Digital Silk Road: The Role of 5G and AI in Sino-European Cooperation*, Journal of Technological Advancement and International Relations, 2024.

⁶⁷⁹ A. Grzywacz, *Closer to a threat than an opportunity: Polish perception of China's rise and international engagement*, Asia Europe Journal, 2019, 18, ss. 177-194. doi: 10.1007/S10308-019-00541-7.

⁶⁸⁰ *Handel Chin z resztą świata. Jak wypada Polska?*, Forsal, 2021, <https://forsal.pl/swiat/chiny/artykuly/8341662.handel-chin-swiat-eksport-import-polska-dane-2021.html>.

⁶⁸¹ Ibidem.

Chin, sięgającą ponad 31 miliardów dolarów. Oznacza to, że wartość importu z Chin do Polski znacznie przewyższa wartość eksportu z Polski do Chin. Ewa Cieślik podkreśla, że relacje handlowe między Polską a Chinami są znacznie niezbilansowane. Jednak Polska jest bardziej zależna od wartości dodanej pochodzącej z UE niż od wartości dodanej z Chin. Rola Polski jako dostawcy wartości dodanej dla chińskiej produkcji jest niska i nie wzrosła od wprowadzenia inicjatywy Pasa i Szlaku w 2013 roku⁶⁸².

Inicjatywa 16+1, a później 17+1, została powołana w 2012 roku, mając na celu budowanie współpracy w regionie. Polska była nawet postrzegana jako nieformalny lider tej grupy. Jednakże, wobec silnej pozycji gospodarczej Niemiec w Europie, Chiny skupiły się na ściślejszych powiązaniach z nimi, podczas gdy relacje z Polską rozwijano głównie w ramach szerszych kontaktów z Unią Europejską⁶⁸³. Po 2016 roku polsko-chińskie kontakty międzyrządowe osłabły, a Chiny zwiększyły zainteresowanie innymi krajami regionu, angażując się w rozwój projektów infrastrukturalnych w krajach takich jak Węgry czy Serbia.

Polska przystąpiła do chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku w 2015 roku. Przystąpienie Polski do tego projektu było postrzegane jako szansa na rozwój gospodarczy, zwiększenie inwestycji oraz poprawa infrastruktury logistyczno-transportowej. Już na wstępie należy podkreślić, że polski dyskurs ewoluował i z czasem zaczął coraz częściej postrzegać BRI przez pryzmat potencjalnych zagrożeń. Obawiano się m.in. wzrostu zależności gospodarczej od Chin, pozbawienia się jakiegokolwiek części suwerenności oraz zakłócenia bezpieczeństwa geopolitycznego, a także nierówności w korzyściach płynących z tej współpracy⁶⁸⁴. Krytyczne spojrzenie na BRI skupiło się również na jego aspektach rozwojowych. Choć BRI jest często przedstawiane jako flagowy projekt chińskiej polityki zagranicznej, istnieje wiele aspektów politycznej rzeczywistości, które pomijane i przemilczane są w retoryce Chin⁶⁸⁵.

---

⁶⁸² E. Cieślik, *Are We Transforming Towards More Balanced Relationships? Production Connections Between China and Poland in the 21st Century*, DANUBE, 2022, 13, ss. 155-172, doi: 10.2478/danb-2022-0010.

⁶⁸³ P. Pendrakowska, *Poland's perspective on the Belt and Road Initiative*, Journal of Contemporary East Asia Studies, 2018, 7, ss. 190-206, doi: 10.1080/24761028.2018.1552491.

⁶⁸⁴ A. Grzywacz, *Closer to a threat than an opportunity...*, op. cit.

⁶⁸⁵ S. Chan, W. Song, *Telling the China Story Well: A Discursive Approach to the Analysis of Chinese Foreign Policy in the "Belt and Road" Initiative*, Chinese Political Science Review, 2020, 5, ss. 417-437. <https://doi.org/10.1007/s41111-020-00146-1>.

Obecne relacje odzwierciedlają zmiany w globalnym krajobrazie gospodarczym i politycznym, z Polską starającą się znaleźć równowagę między korzystaniem z możliwości gospodarczych a utrzymaniem suwerenności i bezpieczeństwa w relacjach z rosnącym globalnym graczem, jakim są Chiny⁶⁸⁶. Chiny realizują swoją strategię wobec Polski, biorąc pod uwagę jej znaczącą rolę w Unii Europejskiej oraz jej status jako największego kraju Europy Środkowej i Wschodniej⁶⁸⁷. Relacje polityczne między krajami są kształtowane przez wzajemne interesy, przy czym Chiny znajdują się w sporze z USA, podczas gdy Polska przywiązuje dużą wagę dla tego sojusznika w dziedzinie bezpieczeństwa. Pekin nie jest w stanie zaoferować Warszawie takiego poziomu bezpieczeństwa, jakie gwarantuje jej członkostwo w NATO. Polska, z perspektywy Pekinu, ma jednak strategiczne położenie geograficzne, które czyni ją kluczowym punktem przeładunkowym dla towarów dostarczanych lądem do Europy Zachodniej. Może to być podstawą do rozwijania polsko-chińskiej współpracy gospodarczej i przyciągania większych inwestycji z Chin⁶⁸⁸. Z uwagi na konkurencyjność cen przewozu kolejowego, ta forma transportu staje się coraz bardziej popularna, stanowiąc skuteczne uzupełnienie transportu morskiego.

Postrzeganie Chin w Polsce

Chiny w Polsce koncentrowały się na kultywowaniu więzi i wymianie z przyjaznymi Pekinowi elitami, a także na silnych naciskach dyplomacji publicznej. Oferowano liczne stypendia chińskiego rządu i projekty współpracy z młodzieżą, tworzono Instytuty Konfucjusza, zacieśniano współpracę akademicką oraz promowano treści medialnie współtworzone przez chińskich dyplomatów. Sama ambasada Chin aktywnie broniła oficjalnego stanowiska Pekinu w wielu kwestiach, publikując liczne komentarze chińskiego ambasadora w polskich mediach, przede

---

⁶⁸⁶ K. Duczek, *Governments Regarding China's Belt & Road Initiatives. Proceedings of the 50th International Academic Conference*, Paris 2019, doi: 10.20472/iac.2019.050.010.

⁶⁸⁷ Z. W. Puślecki, *Unia Europejska a Nowy Jedwabny Szlak*, *International Business and Global Economy*, 2019, 39(1), ss. 119-137.

⁶⁸⁸ B. J. Góralczyk, *Polska na trasie chińskiego Jedwabnego Szlaku: szansa rozwojowa czy tylko wyzwanie?*, *Nowa Polityka Strukturalna w warunkach otwartej gospodarki rynkowej*, 2018, <https://doi.org/10.7172/978-83-65402-93-6.2018.wwz.11.11>.

wszystkim w popularnym dzienniku „Rzeczpospolita” i portalu informacyjnym „Onet”⁶⁸⁹.

Liu Guangyuan, który pełnił wówczas funkcję Ambasadora Chin w Polsce w latach 2018-2021, koncentrował się bardziej na podkreślaniu rzekomych korzyści współpracy chińsko-polskiej przy jednoczesnym „korygowaniu fałszywego postrzegania Chin” w stosunkowo umiarkowany sposób⁶⁹⁰. Niekiedy jednak Chiny stosowały zawołane groźby i insynuacje wobec Polski. Napięcia te pojawiały się na przykład, gdy w styczniu 2019 r. w Warszawie aresztowano obywatela Chin i pracownika Huawei pod zarzutem szpiegostwa. Owszem Pekin nie zareagował „dyplomacją zakładników”, jak to zrobił z Kanadą⁶⁹¹. Jednak chińskie media opublikowały serię artykułów bardzo krytycznych wobec Polski, przedstawiających Warszawę jako „narzędzie w rękach USA”⁶⁹².

Pomimo znacznych wysiłków chińskich przedstawicieli w Polsce, można określić, że próby wizerunkowe zakończyły się mieszanym sukcesem. W ankiecie z 2021 r. 41,5% respondentów stwierdziło, że ma negatywną opinię o Chinach, a 31,7% wyraziło się o Chinach pozytywnie⁶⁹³. Chiny coraz częściej postrzegane są w Polsce jako źródło zagrożenia, choć ich potencjał gospodarczy wciąż wydaje się dla wielu atrakcyjny.

Jeśli mowa znów o polskich elitach politycznych, zarówno rządząca ówczesnie partia Prawo i Sprawiedliwość, jak i Platforma Obywatelska oraz mniejsze ugrupowania opozycyjne, historycznie przejawiały zainteresowanie bliską współpracą z Chinami⁶⁹⁴. Chińsko-polskie partnerstwo strategiczne zostało podpisane za rządów Platformy Obywatelskiej, a jego podniesienie do rangi kompleksowego partnerstwa strategicznego miało miejsce, gdy władzę przejęła partia Prawo i Sprawiedliwość.

---

⁶⁸⁹ J. Bielecki, P. Rożyński, *Ambasador Chin: Stany Zjednoczone są światowym królem kłamstw*, „Rzeczpospolita”, 2019, <https://www.rp.pl/gospodarka/art9190961-ambasador-chin-stany-zjednoczone-sa-swiatowym-krolem-klamstw>.

⁶⁹⁰ *Fact Check: Lies on Xinjiang-related issues versus the truth*, Embassy of the People’s Republic of China to Poland, 2021, http://www.chinaembassy.org/pol/ywsz/ggwj/202102/t20210205_2482012.htm.

⁶⁹¹ J. J. Palmer, *Another Win for China’s Hostage Diplomacy*, “Foreign Policy”, 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/09/28/meng-wanzhou-michael-kovrig-spavor-release-china-canada-huawei/>.

⁶⁹² Q. Chen, W. Shen, *Poland bound to be a loser if it follows the US in taking on Huawei analyst*, “Global Times”, 2019, <https://www.globaltimes.cn/content/1135469.shtml>.

⁶⁹³ A. Brona, R. Q. Turcsányi, M. Šimalčík, K. Kironská, R. Sedláková, *Polish public opinion on China in the age of COVID-19. Desirable partner versus a source of concern*, Central European Institute of Asian Studies, 2021, <https://ceias.eu/wp-content/uploads/2021/03/PL-poll-report.pdf>.

⁶⁹⁴ M. Šimalčík, A. Bajerová, I. Karásková, T. Matura, A. Ostrowska, B. Surdel, *Perception of China among V4 Political Elites. Bratislava*, Central European Institute of Asian Studies, 2019, https://ceias.eu/wp-content/uploads/2019/12/V4-views-of-China_paper_FINAL-1.pdf.

Wewnętrznie partie polityczne i ich członkowie nie mieli jednolitych poglądów na temat Chin. Niektórzy politycy centrolewicowego sojuszu politycznego Lewica wyrażali sprzeczne interpretacje na temat działań Pekinu. Podczas gdy senator Andrzej Szejna pojawił się w chińskich mediach, by chwalić postępowanie Xi Jinpinga z protestami w Hongkongu⁶⁹⁵, inni członkowie sojuszu publicznie bronili protestujących i wspierali ich polityczne żądania⁶⁹⁶.

Podkreślić należy, że tematy polityczne związane z Chinami są często instrumentalnie wykorzystywane przez polskie elity polityczne i rzadko rozpatrywane szerzej. Chociaż osobiste sympatie mogą być szczere, niekoniecznie przekładają się na dobrze przemyślane strategie zaangażowania. Większość Polaków wie stosunkowo niewiele o Chinach, a społeczność ekspertów jest niewielka jak na kraj liczący około 40 milionów mieszkańców. Studia obszarowe są również słabo rozwinięte w Polsce, gdzie sinologia koncentruje się głównie na języku i kulturze, co ogranicza możliwości kształcenia interdyscyplinarnego, zwłaszcza w obszarach o strategicznym znaczeniu, takich jak nowe technologie, bezpieczeństwo czy zmiany klimatu.

Trudno udzielić jednoznacznej odpowiedzi, jak Polska postrzega inicjatywę Pasa i Szlaku i co chce osiągnąć poprzez uczestnictwo w tym projekcie. Dyskusja na temat chińskich inicjatyw i planów jest dość zróżnicowana na polskiej scenie politycznej. Pewna jej część uważa BRI za zagrożenie, a druga za niewątpliwą szansę, która pozwoli wykorzystać atut geograficznego położenia państwa polskiego⁶⁹⁷. Z polskiej perspektywy kluczowym elementem jest współpraca gospodarcza z Chinami. Niestety, charakterystyczną jej cechą jest znaczący deficyt wymiany handlowej po stronie polskiej, który z każdym rokiem się zwiększa. Władze w Warszawie liczyły, że dzięki inicjatywie dynamicznie wzrośnie polski eksport, obniży się deficyt handlowy i dojdzie do inwestowania chińskiego kapitału w Polsce⁶⁹⁸. Niestety z perspektywy już niemal dziesięcioletniego uczestnictwa w tym projekcie – nie można tego wykazać.

---

⁶⁹⁵ L. Górecki, *Posel Lewicy: Podzielamy wspólne wartości z Komunistyczną Partią Chin*, MyPolitics, 2021, <https://mypolitics.pl/pl/articles/posel-lewicy-podzielamy-wartosci-z-komunistyczna-partia-chin>

⁶⁹⁶ *Praworzędność dla Hong Kongu! 願榮光歸香港!*, Partia Razem, 2019, <https://partiarazem.pl/2019/11/praworzadnosc-dla-hong-kongu-願榮光歸香港/>.

⁶⁹⁷ A. Bartosiewicz, P. Sztetlik, *Nowy Jedwabny Szlak a relacje polsko-chińskie*, *Ekonomia XXI wieku*, 2018, 4(20), ss. 7-21, <https://bibliotekanauki.pl/articles/569914.pdf>.

⁶⁹⁸ E. Cieślak, *Rola Inicjatywy Pasa i Szlaku w równoważeniu stosunków handlowych między Polską a Chinami: analiza przepływów międzygałęziowych*, *Azja-Pacyfik*, 2023, XXVIII, ss. 5-31.

Na stronie internetowej partii Prawo i Sprawiedliwość można było odnaleźć artykuł z 2016 roku zatytułowany „Nowy Jedwabny Szlak to ogromne możliwości i korzyści gospodarcze”⁶⁹⁹. Interesujące badawczo były także odpowiedzi na interpelacje umieszczane na stronie Sejmu RP. W uzasadnieniu na interpelację numer 22958 posła Pawła Pudłowskiego z dnia 26 czerwca 2018 roku, dotyczącą stanowiska polskiego rządu w sprawie Nowego Jedwabnego Szlaku, podkreślono, że Rząd RP dostrzega zalety tej chińskiej koncepcji ekonomiczno-politycznej. Dodatkowo zwrócono uwagę na rolę Centralnego Portu Komunikacyjnego jako „wschodniej bramy do UE”. Użyto wówczas powszechnego argumentu, że Polska dzięki swojemu położeniu geograficznemu oferuje najlepszą lokalizację logistycznego węzła lotniczo-kolejowo-drogowego, przeznaczonego dla obsługi towarów transportowanych między UE i Chinami⁷⁰⁰.

Tempo współpracy na szczeblu rządowym zaczęło jednak zwalniać, a nadzieje osłabły. Pojawiło się coraz więcej dylematów, a wręcz zaczęto analizować możliwe zagrożenia wynikające z partycypacji w inicjatywie. Już w styczniu 2017 roku postawa polskich władz zmieniła się na bardziej sceptyczną i podejrzliwą. Przykładem może być tu sytuacja, kiedy to Agencja Mienia Wojskowego, którą nadzorował ówczesny Minister Obrony Narodowej Antoni Macierewicz, zablokowała przetarg na działkę pod terminal kontenerowy w Łodzi⁷⁰¹. Polityk ten należał do krytyków koncepcji i nie negując ekonomicznych korzyści podkreślał, że projekt ten jest niebezpieczny dla polskiej suwerenności.

Wówczas według polskiej analityk Justyny Szczudlik Warszawa pielęgnowała pozytywne nastawienie do BRI. Inicjatywa była postrzegana jako nowa szansa na zwiększenie eksportu do Chin, przyciągnięcie większej liczby chińskich inwestycji oraz przyspieszenie reindustrializacji Polski poprzez synergię między BRI a własną strategią rozwoju Polski⁷⁰². Innym ważnym celem Warszawy było przekształcenie kraju w środkowoeuropejski hub wzdłuż BRI, dlatego polski rząd chętnie podpisuje

---

⁶⁹⁹ *Nowy Jedwabny Szlak to ogromne możliwości i korzyści gospodarcze*, Oficjalna Strona Internetowa PiS, <http://pis.org.pl/aktualnosci/nowy-jedwabny-szlak-to-ogromnemozliwosci-i-korzysci-gospodarcze>.

⁷⁰⁰ A. Adamczyk, *Odpowiedź na interpelację nr 22958 w sprawie nowego Jedwabnego Szlaku*, Sejm RP, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/interpelacjaTresc.xsp?documentId=6214DF0CB215F1C9C12582DA00490B8F&view=1o>.

⁷⁰¹ J. Majmurek, *Macierewicz rozpruł Jedwabny Szlak*, *Oko.press*, 2017, <https://oko.press/macierewicz-rozprul-jedwabny-szlak/>.

⁷⁰² J. Szczudlik, *Polityka Polski w Chińskiej Republice Ludowej*, *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej*, 2016, 1, ss. 152-166.

umowy i memoranda oraz uczestniczy w wielu wydarzeniach lub konferencjach na temat BRI, a inicjatywa została uwzględniona w deklaracji podniesienia bilateralnych relacji chińsko-polskich do poziomu Wszechstronnego Partnerstwa Strategicznego⁷⁰³.

Ogólnie rzecz biorąc, polscy przywódcy polityczni postrzegali BRI jako potencjalną szansę na rozszerzenie polskiego eksportu do Chin z wykorzystaniem zarówno lądowych, jak i morskich korytarzy transportowych. Poza handlem inicjatywa jawiła się także jako nowa szansa na przyciągnięcie do kraju kolejnych chińskich inwestycji, zgodnie z planami reindustrializacji i rozwoju infrastruktury. Nastawienie przedsiębiorców było również dość pozytywne, ale polskie firmy nie były zbyt aktywne, ponieważ nie posiadały wystarczającej wiedzy o projekcie, ani o chińskim środowisku biznesowym⁷⁰⁴.

Obecnie w Polsce przeważają głosy sceptycyzmu, które wyłaniają się np. z raportu Ośrodka Badań Azji opublikowanego w 2017 r. Na podstawie przeprowadzonych badań wykazano, że Polska nie odniesie większych korzyści w staniu się krajem tranzytowym między Chinami a Europą. Stwierdzono także, że dla Polski dumping chińskich towarów nie jest korzystny. Ostrzeżono, że polski nacisk powinien zostać położony na same inwestycje, a nie kontrakty budowlane dla chińskich firm⁷⁰⁵. Brak wyznaczonych procedur inicjatywy Pasa i Szlaku oraz niejednoznaczność projektu wywołały kolejną falę pesymistycznych scenariuszy. Choć oficjalnie położono nacisk na pragmatyczne interesy gospodarcze i infrastrukturalne, to zbliżenie polityczne z Chinami nie zaowocowało chociażby zmniejszeniem się deficytu handlowego po stronie polskiej⁷⁰⁶.

Kontakty międzyrządowe między Polską a Chinami podczas pandemii uległy ograniczeniu, co miało wpływ na różne aspekty tych relacji⁷⁰⁷. Polska stała się jednym z beneficjentów pomocy w postaci dostaw materiałów medycznych z Chin do Europy,

---

⁷⁰³ J. Szczudlik, *Poland on the Silk Road in Central Europe: To Become a Hub of Hubs?* [w:] *Europe and China's New Silk Roads*, F. P. van der Putten, J. Seaman, M. Huotari, A. Ekman, M. Otero-Iglesias, Den Haag: European Think-Tank Network on China, 2016, ss. 45-48.

⁷⁰⁴ J. Szczudlik, *Poland on the Silk Road...*, s. 40.

⁷⁰⁵ K. Iwanek, *Podsumowanie raportu* [w:] *Chiński projekt "Nowego Jedwabnego Szlaku". Retoryka a rzeczywistość*, Raport Ośrodka Badań Azji Centrum Badań nad Bezpieczeństwem Akademii Sztuki Wojennej, ss. 5-19, <http://www.polska-azja.pl/wp-content/uploads/2018/08/raport-chinski-projekt-njs.pdf>.

⁷⁰⁶ Por. P. Tomaszewska, A. Pohl, *Dilemmas related to the Poland's participation in the Chinese Belt and Road Initiative*, „Przegląd Strategiczny” 2019, t. 12, s. 173.

⁷⁰⁷ I. Oehler-Şincai, A. Dumitrescu, *The Outlook of the Economic Cooperation between China and Poland*, *Academic Journal of Economic Studies*, 2018, 4, ss. 209-217.

lecz jakość niektórych produktów nie spełniała oczekiwań i medycznych wymagań, co wpłynęło na ograniczenie pozytywnego efektu wizerunkowego dla Chin. Rozmowa telefoniczna ministrów spraw zagranicznych obu krajów w 2021 roku potwierdziła wolę pogłębiania wzajemnych relacji⁷⁰⁸. Chiny zadeklarowały zwiększenie zakupów towarów w Europie Środkowej i Wschodniej, co jednak nie zmieniło znów wysokiej nadwyżki handlowej Pekinu w stosunku do krajów tego regionu. Wizyta prezydenta Andrzeja Dudy w Pekinie przy okazji otwarcia igrzysk olimpijskich w 2022 r. stanowiła okazję do wzmocnienia kontaktów politycznych. Zbojkotowanie uroczystości otwarcia igrzysk przez wiele państw Zachodu stworzyło okazję do ocieplenia kontaktów z Pekinem i poprawy wizerunku Polski jako ich partnera polityczno-biznesowego⁷⁰⁹. Jednoznacznie można więc stwierdzić, że tego typu dywersyfikacja kontaktów i utrzymanie otwartych kanałów komunikacji z jednym z największych mocarstw naszych czasów umożliwiła poszerzenie pola manewru w polityce zagranicznej Polski⁷¹⁰.

Kluczowe projekty realizowane pod auspicjami „Belt and Road” w Polsce

Chiny i Polska podpisały w listopadzie 2015 roku memorandum o współpracy w ramach inicjatywy Belt and Road. Jednak konkretne projekty realizowane w ramach tej inicjatywy w Polsce nie zostały wystarczająco opisane w dostępnych źródłach. Analizując dostępne informacje, nie udało się znaleźć szczegółowych danych. Wiele z dostępnych źródeł koncentruje się na ogólnym wpływie inicjatywy na relacje polsko-chińskie i potencjalnych obszarach współpracy, ale brak jest szczegółowych informacji na temat konkretnych projektów.

Na szczególną uwagę zasługują chińskie inwestycje w infrastrukturę i przemysł, takie jak przyszły Centralny Port Komunikacyjny, autostrady i odcinki, w tym S14, oraz zakup firmy Konsalnet przez China Security and Fire⁷¹¹. Innym istotnym przykładem jest port w Gdańsku i Gdyni, który przyciągnął uwagę rządu Chin w 2022

---

⁷⁰⁸ L. Drab, *Defence diplomatic relations between Poland and China and how they can be improved*, Security and Defence Quarterly, 2021, 34(2), <https://doi.org/10.35467/sdq/132243>.

⁷⁰⁹ B. Drelich-Skulski, S. Bobowski, A. H. Jankowiak, P. Skulski, *China's Trade Policy Towards Central and Eastern Europe in the 21st Century, Example of Poland*, Folia Oeconomica Stetinensia, 2014, 14(1), ss. 149-174. <https://doi.org/10.2478/fofi-2014-0111>.

⁷¹⁰ L. Kostecka-Tomaszewska, K. Czerewacz-Filipowicz, *Poland – A Gate to the EU or a Bottleneck in the Belt and Road Initiative*, European Research Studies Journal, 2019, doi: 10.35808/ersj/1524.

⁷¹¹ S. Ogórek, *Konsalnet sprzedany. Jest zgoda na przejęcie firmy przez Chińczyków*, <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/konsalnet-uokik-zgoda-china-security--fire,59,0,2313019.html>.

roku, po nieudanych negocjacjach z rządem Estonii w sprawie inwestycji w port w Tallinie. Do portu w Gdyni dociera amerykańska broń oraz wojska zabezpieczające wschodnią flankę NATO⁷¹². Wzrost aktywności chińskich firm, takich jak Hutchinson Ports China, może prowadzić do niepotrzebnych napięć oraz ryzyka szpiegostwa militarnego i gospodarczego. Hutchison zarządza obecnie terminalem kontenerowym w Gdyni przez swoją spółkę zależną Gdynia Container Terminal (GCT), której dzierżawa wygasa w 2104 roku. Kolejnym przykładem potencjalnie niebezpiecznej inwestycji jest chińska firma Nuctech, zajmująca się produkcją sprzętu elektronicznego, w tym skanerów używanych na przejściach granicznych, w portach morskich i na lotniskach do skanowania transportowanych towarów.

Tabela 17. Podejścia Polski do BRI

Reakcja Polski na BRI	
Stosunek Polski do BRI:	Polska, podobnie jak inne kraje Unii Europejskiej, podchodziła do BRI z ostrożnością, biorąc pod uwagę własne interesy strategiczne oraz relacje z innymi potęgami, takimi jak Stany Zjednoczone. W Polsce, podobnie jak w innych krajach europejskich, obserwuje się wzrost retoryki ostrożnościowej wobec Chin. W szczególności, w maju 2023 roku, podczas wizyty chińskiego specjalnego wysłannika do Europy Li Huia, wicepremier Wojciech Gerwel wyraził zaniepokojenie deklaracjami Pekinu dotyczącymi dalszego wzmacniania dwustronnych stosunków z Rosją, co narusza polskie podstawowe interesy bezpieczeństwa ⁷¹³ .
Realizacja BRI w Polsce:	W 2023 roku Polska kontynuowała współpracę z Chinami w różnych dziedzinach, w tym w budowie sieci 5G, gdzie firma Huawei odegrała znaczącą rolę. Właśnie w tym roku polskie władze ponownie zablokowały wprowadzenie ustawodawstwa, które ograniczałoby chińskie operacje telekomunikacyjne w Polsce, umożliwiając dalsze zaangażowanie Huawei w rozwój polskiej sieci 5G ⁷¹⁴ .
Wpływ BRI na Polski Sektor Przemysłowy:	Polski sektor przemysłowy, w tym przede wszystkim przemysł motoryzacyjny, jest ściśle powiązany z niemieckimi producentami samochodów, którzy z kolei są ważnym elementem handlu Niemiec z Chinami. Rozwój chińskiego przemysłu samochodowego, zwłaszcza w sektorze pojazdów elektrycznych, może w przyszłości wpłynąć na popyt na polskie produkty przemysłowe. W 2022 roku państwowy projekt tworzenia

⁷¹² R. Dygas, *The Belt and Road Initiative's impact on Poland in the period 2015-2022. International business implications* [w:] *The Proceedings of the 17th International Joint Conference*, Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment, 2017, ss. 78-92.

⁷¹³ A. Bachulska, *Beyond business as usual: A China strategy for Poland*, The European Council on Foreign Relations, 2023, <https://ecfr.eu/article/beyond-business-as-usual-a-china-strategy-for-poland/>.

⁷¹⁴ Ibidem.

	<p>polskiego samochodu elektrycznego Izera, napotkał na liczne przeszkody i ostatecznie nawiązał współpracę z chińskim koncernem Geely w celu dostarczenia platformy dla pojazdu. Projekt ten jest obecnie postrzegany jako chiński samochód pod polską marką, co może stanowić problem dla Polski w kontekście unijnych dochodzeń dotyczących subsydiów Pekinu dla producentów samochodów elektrycznych.</p>
Zalecenia na przyszłość	<p>Polska musi przemyśleć swoją ramową współpracę z Chinami, nie oznacza to jednak zerwania więzów ani decouplingu, ani konieczności opuszczenia platform takich jak 16+1 lub BRI. Polska powinna analizować wpływ chińskich polityk przemysłowych, gospodarczych i bezpieczeństwa na swoje strategiczne interesy, takie jak wynik wojny na Ukrainie czy konkurencyjność polskiego rynku.</p>

Źródło: opracowanie własne

5G w Polsce i kontrowersje wokół firmy Huawei

Próby faktycznego wyeliminowania lub wyraźnego ograniczenia udziału Huawei w tworzeniu polskiej infrastruktury 5G wywołały jawne oburzenie chińskiego potentata. Huawei skierował przeciwko Polsce zarzuty do Komisji Europejskiej, który uważa, że Polska kieruje się nieobiektywnymi kryteriami wykluczenia dostawców w obszarze 5G. Według koncernu oba kraje "faworyzują priorytety bezpieczeństwa narodowego USA nad polityką UE". Oskarżenia te wynikają z faktu, że Warszawa podpisała z Waszyngtonem Memorandum of Understanding w sprawie bezpieczeństwa 5G (MoU), którego założeniem jest "wykluczenie dostawców na podstawie stronniczych i niejednoznacznych kryteriów (...) ze względu na ich pochodzenie geograficzne". Polska została przedstawiona przez Huawei jako kraj, który łamie podstawowe zasady UE, zwłaszcza w kontekście niedyskryminacji, która jest jednym z dwóch filarów budowania europejskiej suwerenności technologicznej. Huawei podkreśla, że Polska jako państwo członkowskie musi spełniać wymogi stawiane przez wspólnotę i przestrzegać obowiązującego prawa, które jest nadrzędne wobec prawa krajowego. Warto, aby rozwiązania wprowadzane nad Wisłą uwzględniały interesy państwa i UE oraz były akceptowalne dla USA. List Huawei uderzający w Polskę został skierowany do Margrethe Vestager nie bez powodu, ponieważ to Komisja Europejska koordynuje wdrażanie nowych zasad bezpieczeństwa 5G w całej Unii Europejskiej. Organ wspólnotowy nie ma uprawnień do powstrzymywania państw przed podejmowaniem zdecydowanych środków

bezpieczeństwa, ale może interweniować, gdy rządy nakładają przepisy telekomunikacyjne, które naruszają zasady UE⁷¹⁵.

W Polsce Huawei prawdopodobnie zostanie sklasyfikowany jako dostawca „umiarkowanego ryzyka”, co oznacza, że operatorzy nie będą mogli kupować od niego nowych dostaw, ale nie będą musieli wymieniać sprzętu. Ostateczne decyzje nie zostały jednak jeszcze ostatecznie podjęte. Ministerstwo Cyfryzacji zaproponowało stronie chińskiej przeprowadzenie pierwszych polsko-chińskich Konsultacji Cyfrowych, które miały stanowić podstawę do pogłębionego dialogu międzyresortowego, obejmującego szerokie spektrum aspektów współpracy w obszarze cyfryzacji⁷¹⁶. Od dawna wiadomo, że Chiny traktują każdy przypadek wykluczenia Huawei jako sprawę wagi państwowej.

Sprawozdanie Komisji Europejskiej z postępów we wdrażaniu narzędzi gwarantujących cyberbezpieczeństwo sieci 5G, które uwzględnia stanowisko dotyczące zasadności ograniczeń wobec dostawców takich jak Huawei i ZTE, podkreśla rosnącą uwagę na bezpieczeństwo w kontekście rozwijania infrastruktury 5G w Europie. Mimo to, Huawei kontynuuje swoją działalność w Polsce, podkreślając swój długoterminowy wkład w cyfrową transformację kraju i bezpieczeństwo swoich rozwiązań.

Huawei Polska, działająca na polskim rynku od blisko 20 lat, jest przykładem zaangażowania firmy w rozwój lokalnego ekosystemu technologicznego. Firma, zarejestrowana zgodnie z polskim prawem, aktywnie uczestniczy w procesie cyfrowej transformacji Polski, dostarczając rozwiązania, które wspierają rozwój nowoczesnych, cyfrowych usług. Huawei podkreśla swoją gotowość do uczestnictwa w rozwoju sieci 5G, co świadczy o dążeniu firmy do wspierania postępu technologicznego Polski.

Huawei wyraża gotowość do współpracy i dostosowania się do wymogów, jednocześnie podkreślając swoje zaangażowanie w rozwój technologii 5G w Polsce. Tym samym, Huawei potwierdza swoją obecność na polskim rynku jako kluczowego gracza w sektorze ICT i telekomunikacji, dążąc do wspierania Polski w jej cyfrowej

---

⁷¹⁵ Sz. Palczewski, *Amerykanie „odbijają” Europę Chinom. Polska między „młotem a kowadłem”*, Cyberdefence24.pl, 2020, <https://www.cyberdefence24.pl/amerykanie-odbijaja-europe-chinom-polska-miedzy-mlotem-a-kowadlem-wywiad>.

⁷¹⁶ S. Ruszkiewicz, *Rząd nie wyrzuci Huawei z Polski? Nagły zwrot ws. antychińskiego prawa*, Wirtualna Polska, 2020, <https://wiadomosci.wp.pl/rzad-nie-wyrzuci-huawei-z-polski-nagly-zwrot-ws-antychinskiego-prawa-6569196280990400a>.

transformacji i rozwoju infrastruktury 5G, przy jednoczesnym zapewnieniu, że jego rozwiązania są zgodne z najwyższymi standardami bezpieczeństwa⁷¹⁷.

Cechą charakterystyczną polskiej polityki zagranicznej jest priorytetowy charakter relacji ze Stanami Zjednoczonymi. Rewizjonistyczna polityka Federacji Rosyjskiej na obszarze postsowieckim, słabość Unii Europejskiej czy potencjalne skutki pandemii koronawirusa skłaniają władze w Warszawie do dalszego zacieśniania współpracy dwustronnej z Waszyngtonem oraz wielostronnej z NATO. Ten kierunek działań jest identyfikowany jako fundament strategii obronnej i jedyny realny gwarant zabezpieczenia żywotnych interesów Polski. Przykładem realizacji takiej polityki było podpisanie 15 sierpnia br. w Warszawie dokumentu „Enhanced Defense Cooperation Agreement”, zwiększającego rotacyjną obecność wojsk amerykańskich w Polsce (łącznie 7000)⁷¹⁸.

Przejawem zacieśniających się relacji polsko-amerykańskich było podpisanie 5 września 2019 r. Wspólnej Deklaracji USA-Polska w sprawie 5G, która wyraźnie pokazała gotowość polskich władz do zaakceptowania amerykańskich postulatów. Na stronie internetowej Białego Domu stwierdzono wówczas, że sieci łączności bezprzewodowej piątej generacji (5G) będą miały kluczowe znaczenie zarówno dla dobrobytu, jak i bezpieczeństwa narodowego w najbliższej przyszłości, a Polska i Stany Zjednoczone zadeklarowały chęć zacieśnienia współpracy w dziedzinie 5G. Podkreślono, że ocena dostawców 5G powinna obejmować kontrolę potencjalnych dostawców tej technologii. Ponownie, w lipcu 2020 r. premier Mateusz Morawiecki opublikował w brytyjskim dzienniku Daily Telegraph artykuł, w którym nakreślił wizję europejskiego podejścia do technologii 5G, w którym przestrzegał przed niepożądanym wpływem państw autorytarnych. Tym samym polski premier wyraził swoje poparcie dla decyzji Wielkiej Brytanii o całkowitym wykluczeniu chińskiego giganta telekomunikacyjnego ze swojego rynku. Działania podejmowane przez polskich przywódców wpisują się w politykę zacieśniania strategicznego sojuszu

---

⁷¹⁷ A. Gąbka, *Huawei zadowolony z aukcji 5G. „Orange i T-Mobile mogą chcieć zaistnieć najmocniej”*, Wirtualne Media, 2023, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/5g-przetarg-t-mobile-orange-plus-play-huawei-mapa-zasiegu>.

⁷¹⁸ *Prezydent ratyfikował polsko-amerykańską umowę o wzmocnionej współpracy obronnej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2020, <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/8914,Prezydent-ratyfikowal-polsko-amerykanska-umowe-o-wzmocnionej-wspolpracy-obronnej.html>.

ze Stanami Zjednoczonymi i budowania demokratycznego bloku gospodarek cyfrowych⁷¹⁹.

Tabela 18. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Polski

Wybrane do analizy państwo:	Polska
Wymiar polityczno-dyplomatyczny:	Udział Polski w inicjatywie Pasa i Szlaku potencjalnie może wzmocnić relacje polityczne i gospodarcze z Chinami. Jest to szansa na rozwój dyplomatyczny i może przynieść korzyści gospodarcze, ale także rodzi pytania o zależność od Chin. Polska musi równoważyć swoje zaangażowanie w inicjatywę Pasa i Szlaku z zobowiązaniami wobec Unii Europejskiej. Może to prowadzić do napięć, zwłaszcza jeśli interesy Chin, USA i UE będą rozbieżne.
Wymiar ekonomiczny:	Polska, angażując się w BRI, ma szansę na dywersyfikację swojej współpracy gospodarczej i zmniejszenie zależności od tradycyjnych partnerów, jak kraje Unii Europejskiej. Z drugiej strony istnieje obawa, że korzyści płynące z inwestycji chińskich będą głównie jednostronne. Polska może stać się rynkiem zbytu dla chińskich produktów i usług, nie uzyskując odpowiedniego dostępu do chińskiego rynku, co wpłynie negatywnie na lokalne przedsiębiorstwa i gospodarkę.
Wymiar militarno-strategiczny:	Zależność Polski od Chin może ograniczyć swobodę manewru Polski w kwestiach strategicznych i wojskowych, zwłaszcza jeśli interesy Chin będą sprzeczne z polskimi lub sojuszników Polski. Polska jest członkiem NATO i Unii Europejskiej, a jej zobowiązania wobec tych organizacji mogą być poddane próbie w przypadku zbyt bliskich powiązań z Chinami. Wzrost wpływów chińskich w Polsce może wywołać obawy wśród sojuszników w zakresie bezpieczeństwa i polityki zagranicznej. Zwiększona obecność chińskich firm, zwłaszcza w sektorach kluczowych dla infrastruktury krytycznej, może rodzić obawy związane z szpiegostwem i bezpieczeństwem informacji. Istnieje ryzyko, że systemy telekomunikacyjne i inne technologie mogą być wykorzystywane do celów wywiadowczych. Ponadto zaangażowanie w BRI może wpłynąć na pozycję geopolityczną Polski, zwłaszcza w stosunku do relacji z USA i Rosją. Polska musi zachować równowagę, aby nie stać się areną rywalizacji wielkich mocarstw. Polska jako kraj leżący w strategicznym regionie Europy Środkowo-Wschodniej, musi brać pod uwagę wpływ swoich decyzji na regionalną równowagę bezpieczeństwa.
Wymiar społeczny (humanitarny):	Chociaż inwestycje w ramach BRI mogą stworzyć nowe miejsca pracy, często są to projekty, w których w wykonawstwie dominują chińscy pracownicy i firmy. Przykładem może być budowa infrastruktury, gdzie chińskie firmy często przywożą własnych pracowników, co minimalizuje korzyści dla lokalnego rynku pracy i może prowadzić do napięć społecznych. Istnieje ryzyko, że projekty te będą realizowane bez należytej troski o prawa pracowników czy prawa społeczności lokalnych.

⁷¹⁹ P. Paszak, *Polska o krok bliżej od wyeliminowania Huawei z sieci 5G*, Fundacja Warsaw Institute, 2020, <https://warsawinstitute.org/pl/polska-o-krok-blizej-od-wyeliminowania-huawei-z-sieci-5g/>.

Wymiar środowiskowy (ekologiczny):	Inwestycje chińskie mogą nie spełniać europejskich standardów środowiskowych, pracowniczych i jakościowych. Wielkoskalowe projekty infrastrukturalne mogą powodować przesiedlenia lokalnych społeczności, a także wpływać na ich życie codzienne i środowisko. Przykładem mogą być kontrowersje wokół projektów budowlanych, które naruszają lokalne środowisko lub dziedzictwo kulturowe. Aktualnie nie ma informacji o konkretnych projektach w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku (BRI) w Polsce, które miałyby bezpośredni i udokumentowany wpływ na środowisko i ekologię. Dostępne informacje dotyczą ogólniejszych charakterystyk projektów BRI, a większość z nich jest jeszcze w fazie planowania lub realizacji, co utrudnia szczegółową analizę ich wpływu na środowisko.
Wymiar technologiczny:	Współpraca z Chinami może rodzić obawy dotyczące cyberbezpieczeństwa i transferu technologii. Polska może stać się bardziej podatna na cyfrowe zagrożenia, a także na utratę kontroli nad własnymi danymi i technologią. Zaangażowanie chińskich firm w rozwój infrastruktury 5G w Polsce może rodzić obawy związane z bezpieczeństwem cybernetycznym. Chińskie firmy, takie jak Huawei, znalazły się w centrum międzynarodowych kontrowersji dotyczących bezpieczeństwa danych i potencjalnego szpiegostwa. Istnieje obawa, że technologia i sprzęt dostarczane przez te firmy mogą być wykorzystywane do celów wywiadowczych lub cyberataków.

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Wzrastają obawy związane z zaangażowaniem się i wpływem Chin w Polsce. Dotyczy to przede wszystkim dostępu do infrastruktury krytycznej czy wzmoczonego zaangażowania chińskich inwestycji w energetykę. Pojawia się ryzyko nadszarpnięcia polskich gwarancji bezpieczeństwa. Strategicznie na pograniczu amerykańsko-chińsko-rosyjskim, Polska wydaje się koncentrować na pierwszej zasadzie: wzmocnieniu militarnej struktury bezpieczeństwa, budując silniejszą zdolność wojskową (poprzez wzmocnioną obecność amerykańską). Warszawa odwróciła się w znaczącym stopniu od „opcji chińskiej”, decydując się na lojalność względem Waszyngtonu. Dylematy związane z udziałem Polski w inicjatywie Pasa i Szlaku podkreślają podział opinii publicznej na zwolenników i przeciwników inicjatywy, co odzwierciedla nadal wewnętrzne podziały w polityce wobec Chin⁷²⁰.

Podczas gdy strona chińska pozostaje głównym inicjatorem inicjatywy, polskie stanowisko jest raczej reakcyjne. Można wyodrębnić kilka kolejnych etapów polskiej postawy wobec koncepcji inicjatywy Pasa i Szlaku.

- Ogłoszenie BRI i wzrost zainteresowania inicjatywą.

⁷²⁰ P. Tomaszewska, A. Pohl, *Dilemmas related...*, op. cit.

- Podpisanie strategicznego, kompleksowego partnerstwa w czerwcu 2016 r., które symbolicznie wyniosło relacje chińsko-polskie na wyższy poziom.
- Pogorszenie stosunków polsko-chińskich, spowodowane m.in. blokowaniem sprzedaży gruntów pod budowę terminalu logistycznego czy opowiadaniem się za długoterminowym sojuszem ze Stanami Zjednoczonymi.
- Luka w spełnianiu oczekiwań i deklaracji. Brak ustalonych procedur i niejasność projektu wywołały kolejną falę sceptycznych i pesymistycznych scenariuszy.

Podsumowując Polska postawa wobec inicjatywy Pasa i Szlaku (BRI) Chin ewoluowała od zainteresowania poprzez strategiczne partnerstwo, aż po obecne reakcyjne i ostrożne podejście. Początkowo, Polska widziała w BRI szansę na rozwój infrastrukturalny i wzrost wymiany handlowej, co zaowocowało podpisaniem umowy o strategicznym partnerstwie w 2016 roku. Jednak z czasem, z uwagi na różnice w oczekiwaniach i konkretnych realizacjach, a także ze względu na wzmocnienie sojuszu z USA, relacje polsko-chińskie uległy ochłodzeniu. Polska doświadczyła luki między deklaracjami a rzeczywistymi działaniami, co skłoniło ją do przyjęcia bardziej reakcyjnej postawy. W obliczu nadchodzących wyzwań, takich jak cięcia funduszy unijnych, Polska rozważa różnorodne źródła finansowania, jednocześnie dbając o zabezpieczenie swoich interesów narodowych i bezpieczeństwa w kontekście współpracy z Chinami. Polska strategia wobec BRI opiera się teraz na równoważeniu, przewidywaniu i uważnym monitorowaniu działań Chin, przy jednoczesnym zabezpieczaniu krajowych interesów gospodarczych i strategicznych.

2. Kazus 2 - Węgry

Stosunki pomiędzy Węgrami a Chinami mają bogatą i złożoną historię, sięgającą czasów zimnej wojny, kiedy to oba kraje były częścią różnych bloków politycznych i gospodarczych. Mimo tych różnic, Węgry i Chiny utrzymywały stosunki dyplomatyczne, które z czasem ewoluowały w kierunku głębszej współpracy gospodarczej i kulturowej. Od momentu przystąpienia Węgier do Unii Europejskiej w 2004 roku, dynamika tych relacji uległa istotnej zmianie. Węgry będąc częścią UE,

musiały zrównoważyć swoje relacje z Chinami z obowiązkami wynikającymi z członkostwa w europejskiej organizacji⁷²¹.

W ostatnich latach na Węgrzech zaobserwowano znaczący regres demokracji pod rządami prawicowego rządu Fideszu, kierowanego przez premiera Viktora Orbána⁷²². Jednym z pierwszych działań było przekształcenie konstytucji i wprowadzenie poprawek, które wzmocniły władzę wykonawczą. Rząd Fideszu podjął liczne kroki w celu ograniczenia niezależności sądownictwa. Reforma sądownictwa wprowadziła zmiany w składzie i strukturze sądów, które umożliwiły rządowi większy wpływ na nominacje sędziów oraz decyzje sądowe. Te działania spotkały się z szeroką krytyką zarówno wewnętrzną, jak i międzynarodową, ponieważ podważały one zasadę trójpodziału władzy. Dodatkowo, rząd Orbána skupił się na osłabieniu organizacji pozarządowych i wolności mediów⁷²³. Wprowadzono przepisy ograniczające działalność organizacji, które otrzymują fundusze z zagranicy, co miało na celu zmniejszenie ich wpływu i kontrolę nad działalnością społeczną. Media publiczne zostały przekształcone w narzędzie propagandowe rządu, a niezależne media były poddawane presji finansowej i prawnej, co skutkowało ograniczeniem wolności słowa⁷²⁴. W następstwie tego wszystkiego UE nałożyła sankcje na Węgry za naruszenia praworządności (osłabienie sądownictwa i organizacji pozarządowych oraz konsolidację władzy przez władzę wykonawczą) oraz działania nieliberalne w latach 2018–2019⁷²⁵.

W 2015 roku, Węgry stały się jednym z pierwszych krajów UE, które formalnie przystąpiły do chińskiej inicjatywy Belt and Road. To posunięcie było znaczącym krokiem w dążeniu Węgiei do pogłębienia stosunków z Chinami i otwarcia nowych możliwości gospodarczych. Decyzja ta była również odzwierciedleniem szerszej strategii Węgiei, mającej na celu dywersyfikację stosunków międzynarodowych i ekonomicznych⁷²⁶. Przystąpienie Węgiei do BRI było postrzegane jako strategiczny ruch mający na celu zwiększenie ich roli jako bramy dla chińskich inwestycji

---

⁷²¹ A. Smith, *Historical Relations between China and Hungary*, European History Quarterly, 2019.

⁷²² Ł. Kołtuniak, *Nieliberalna demokracja a państwo prawa: przypadek Węgiei Viktora Orbána*, Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ, 2017, 8(38).

⁷²³ Z. Szelényi, *Tainted democracy: Viktor Orbán and the subversion of Hungary*, Hurst Publishers, 2022, s. 231.

⁷²⁴ J. F. Downes, M. Loveless, A. Lam, *The Looming Refugee Crisis in the EU: Right-Wing Party Competition and Strategic Positioning*, JCMS: Journal of Common Market Studies, 2021, 59(5), ss. 1103-1123, <https://doi.org/10.1111/jcms.13167>.

⁷²⁵ Ibidem.

⁷²⁶ L. Wei, Z. Yi., *Hungary and the Belt and Road Initiative*, Asian Economic Papers, 2016.

w Europie. Jednocześnie, był to również sygnał dla innych krajów europejskich o możliwościach i korzyściach płynących z bliższej współpracy z Chinami. W kontekście europejskim, decyzja Węgier o przystąpieniu do BRI była nie tylko krokiem gospodarczym, ale również ważnym manewrem geopolitycznym, który miał wpływ na ich pozycję w Unii Europejskiej oraz na relacje UE z Chinami⁷²⁷. Chiny i Węgry są zagorzałymi partnerami we wspólnym budowaniu BRI. Premier Orbán brał udział we wszystkich Forach Współpracy Międzynarodowej Pasa i Szlaku. Można powiedzieć, że wspólna kooperacja przy inicjatywie *Pasa i Szlaku* nadała nowy impuls rozwojowi dwukierunkowego kompleksowego partnerstwa strategicznego i zapewniła większą przestrzeń dla przyszłego rozwoju.

Węgry są jednym z najważniejszych partnerów handlowych Chin w Europie Środkowo-Wschodniej. Wolumen handlu dwustronnego osiągnął w 2022 r. 15,52 mld dolarów, co oznacza wzrost o 84% w porównaniu z 2013 r.⁷²⁸. W 2020 roku Węgry eksportowały do Chin usługi o wartości 184 milionów dolarów, z czego największą część stanowiły usługi biznesowe, podróże oraz transport. Znow w 2023 roku, Chiny eksportowały do Węgier towary o wartości 834 milionów dolarów, natomiast import z Węgier wynosił 421 milionów dolarów⁷²⁹. Warto więc podkreślić, że w ciągu ostatnich lat eksport Chin do Węgier rośnie, podczas gdy import z Węgier maleje. Węgierski Bank Centralny należy do pierwszej grupy banków centralnych krajów europejskich, który podpisał dwustronne swapy walutowe z Chinami. Na Węgrzech swoje oddziały utworzyły także Bank of China, China Construction Bank i China Development Bank. Węgierski rząd pod kierownictwem premiera Viktora Orbána aktywnie zabiega o dalsze inwestycje chińskie⁷³⁰. Pomimo pandemii COVID-19, która wpłynęła negatywnie na globalny handel, relacje handlowe między Chinami a Węgrami pozostały silne.

Udział Węgier w *Inicjatywie Pasa i Szlaku* (BRI) jest zagadnieniem wielowymiarowym, przynoszącym nie tylko szanse, ale również wyzwania i kontrowersje. Wysokie koszty związane z realizacją projektów BRI mogą prowadzić

---

⁷²⁷ L. Marácz, *An assessment of the Hungarian partnership in the Chinese Belt and Road Initiative* [w:] *The China-led Belt and Road Initiative and its Reflections*, Routledge, 2022, ss. 132-157.

⁷²⁸ *Exclusive: China and Hungary forge strong partnership in BRI construction, with more win-win cooperation anticipated: envoy*, Global Times, 2023, <https://www.globaltimes.cn/page/202309/1297922.shtml>.

⁷²⁹ *China – Hungary Trade*, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/hun>.

⁷³⁰ W. Preussen, *Hungary's Orbán courts China and wins a surge of clean car investments*, Politico, 2023, <https://www.politico.eu/article/hungary-pm-viktor-oran-china-ties-ev-clean-car-investments-tensions-eu/>.

do zwiększenia zadłużenia Węgier, co w przyszłości może okazać się problematyczne, zwłaszcza w kontekście potencjalnego ryzyka tzw. „pułapki zadłużenia”⁷³¹. Krytycy podnoszą, że takie zadłużenie zwiększy zależność Węgier od Chin, co może mieć dalekosiężne konsekwencje gospodarcze i polityczne. Istnieje obawa, że Chiny mogą wykorzystywać BRI jako platformę do rozszerzania swoich wpływów w strategicznych obszarach Europy, co wpłynie na równowagę sił w regionie oraz na globalną dynamikę polityczną⁷³².

Ponadto, udział Węgier w BRI spotkał się z krytyką ze strony Unii Europejskiej. Współpraca Budapesztu z Pekinem wywołała obawy o potencjalne osłabienie jedności i wspólnej polityki zagranicznej UE⁷³³. W ostatnich latach Węgry często oskarżano o osłabianie jedności UE w zamian za korzyści biznesowe, handlowe i inwestycyjne z Chinami. Niektóre państwa członkowskie UE obawiały się, że przez BRI Chiny mogą zyskać większy wpływ w Europie, co mogłoby prowadzić do rozłamu w bloku europejskim i osłabienia wspólnego stanowiska wobec wyzwań zewnętrznych⁷³⁴. Zauważalne jest to, że Węgry doświadczają regresu w demokracji, pozornie nawiązując silniejsze powiązania z Chinami. Ogólnie rzecz biorąc, przypadek Węgier pokazuje, że inicjatywa BRI była dla węgierskiego rządu atrakcyjnym programem gospodarczym.

Projekty realizowane na Węgrzech pod auspicjami chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku

Do najsłynniejszego projektu infrastrukturalnego realizowanego we współpracy z Chinami należy projekt kolei Budapeszt-Belgrad, który ma zostać ukończony do 2025 r. Jego całkowity koszt wynosi 2,3 miliarda euro, z czego 85% pokrywane jest z chińskich pożyczek⁷³⁵. Realizacja tego projektu jest więc częścią 20-letniej pożyczki. Całkowita długość linii kolejowej Budapeszt–Belgrad wynosić ma 350 km: 184 km po stronie serbskiej i 166 km po stronie węgierskiej⁷³⁶. Jest to częściowy zarys

---

⁷³¹ P. Nguyen, *The Debt Trap Argument and the Belt and Road Initiative*, International Finance Review, 2021.

⁷³² R. Wallace, *Geopolitical Implications of the Belt and Road Initiative in Central Europe*, Geopolitics Journal, 2023.

⁷³³ W. Song, X. Li, “Eastern Opening” Policy as Political Marketing: Populism and Hungary’s Relations with China under the Orbán Government, *Problems of Post-Communism*, 2024, ss. 1-9.

⁷³⁴ H. Schmidt, *EU’s Response to the Belt and Road Initiative*, European Foreign Affairs Review, 2022.

⁷³⁵ J. Posaner, L. Bayer, *Hungary seals Chinese loan for Budapest-Belgrade railway*, Politico, 2020, <https://www.politico.eu/article/hungary-seals-chinese-loan-for-budapest-belgrade-railway/>.

⁷³⁶ Ibidem.

projektu linii kolei dużych prędkości z Pireusu do Budapesztu przez Skopje i Belgrad⁷³⁷. Zostanie to wdrożone i obsługiwane przez chińską państwową firmę CCCC (China Communication Construction Company, Pekin, Chiny) w konsorcjum z CRECG (China Railway Engineering Corporation) przy wsparciu China Export-Import Bank. Umowa ta jest jednak badana przez Komisję Europejską, ponieważ Węgry naruszyły unijne przepisy dotyczące zamówień publicznych, wybierając chińskiego dewelopera bez publicznego przetargu⁷³⁸. Z udostępnionych dokumentów logistycznych nie wynika jednak, czy celem jest po prostu przyspieszenie przewozów pasażerskich (linia obsługuje obecnie niewielu pasażerów), czy też radykalne zwiększenie przepustowości przewozów towarowych. Jest to pierwszy projekt kolejowy w Europie, w którego budowie brały udział Chiny. Też po raz pierwszy chińską technologię i sprzęt kolejowy połączono ze specyfikacjami UE dotyczącymi wzajemnych połączeń kolejowych. Budowa węgierskiego odcinka trasy rozpoczęła się w lipcu 2020 roku. Dzięki wspólnym wysiłkom obu stron postęp obecnie przebiega sprawnie. 30 maja 2023 r. inwestycja weszła w etap kompleksowego układania torów. Po zakończeniu projektu czas przejazdu z Belgradu do Budapesztu zostanie skrócony z ośmiu do trzech godzin, co wzmocni połączenie północ-południe w Europie Środkowo-Wschodniej i stanie się arterią komunikacyjną łączącą Węgry i Serbię. Ułatwi to znacznie wymianę towarów między obydwojoma krajami. Kolej węgiersko-serbska jeszcze bardziej wzmocni pozycję Węgier. Kraj ten stanie się więc ważnym węzłem tranzytowym i logistycznym dla handlu między Azją Wschodnią a Europą Zachodnią⁷³⁹.

Wymiar współpracy chińsko-węgierskiej jest także widoczny poprzez wszelkie działania związane z Europejskim Centrum Dostaw (ESC) Huawei w Paty na Węgrzech. Chiński dostawca sieci i rozwiązań Huawei połączył siły z Vodafone Hungary, aby stworzyć pierwszy w Europie lądowy intermodalny terminal logistyczny wykorzystujący technologię 5G. Terminal został otwarty w październiku 2022 roku. w pobliżu miejscowości Fenyéslitke we wschodnich Węgrzech, a jego budowa

---

⁷³⁷ E. P. Van der Putten, M. Meijnders, *China, Europe and the Maritime Silk Road*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2015.

⁷³⁸ D. Dimitrijevic, *Chinese Investments in Serbia-A Joint Pledge for the Future of the New Silk Road*, TalTech Journal of European Studies, 2017, 7(1), ss. 64–83.

⁷³⁹ Z. A. Farkas, N. Pap, P. Reményi, *Hungary's place on Eurasian rail land bridges and the eastern opening*, Hungarian Geographical Bulletin, 2017, 65(1), ss. 3-14, <https://doi.org/10.15201/hungeobull.65.1.1>.

kosztowała 95 mln dolarów. Będzie w stanie obsłużyć do miliona kontenerów (TEU) rocznie, co czyni go największym tego typu obiektem na kontynencie pod względem teoretycznej pojemności i powierzchni. To pierwszy terminal w Europie, który zdalnie steruje suwnicami z wykorzystaniem technologii 5G. Terminal posiada jeden 41-metrowy i dwa 28-metrowe gigantyczne dźwigi na szynach oraz 20-metrowy dźwig na kołach gumowych. Żurawie, dostarczone przez austriacką firmę Kunz, są wyposażone w 20 kamer o wysokiej rozdzielczości do zdjęć. Z pomocą 5G te obrazy w czasie rzeczywistym mogą umożliwić pracownikom sterowanie dźwigami⁷⁴⁰. Zainwestowano także w samojezdne pojazdy transportowe i przetwarzanie obrazu sterowane sztuczną inteligencją rozszerzonej rzeczywistości. Pomoże to w zadaniach związanych z logistyką, produkcją i kontrolą jakości⁷⁴¹. László György, sekretarz stanu Węgier ds. strategii gospodarczej i regulacji w Ministerstwie Innowacji i Technologii, powiedział: „Inwestycja w Paty jest doskonałym przykładem tego, że Węgry są w czołówce rozwoju technologii 5G”⁷⁴².

Można stwierdzić, że Węgry były od początku otwarte na współpracę z Huawei. Minister spraw zagranicznych Péter Szijjártó już w 2019 roku zapowiedział, że spółka będzie zaangażowana w budowę węgierskiej sieci 5G. Przemawiając w 2022 roku na targach China International Import Expo (CIIE) w Kantonie, premier Viktor Orbán powiedział, że Węgry witają Chiny jako partnera handlowego i inwestora, a także opowiadają się za rozwojem stosunków dwustronnych na wszelkie możliwe sposoby⁷⁴³. Określił Huawei jako jedną z głównych chińskich firm, które wybrały Węgry jako swojego ważnego partnera i centrum do realizacji operacji europejskich. W październiku 2022 roku firma zorganizowała w Budapeszcie konferencję Tech4Green: Digital Power Summit, na której Minister ds. technologii i innowacji László Palkovics powiedział, że współpraca między rządem a Huawei układa się doskonale i w przyszłości będzie jeszcze bardziej intensywna⁷⁴⁴.

---

⁷⁴⁰ *Huawei in 5G “Belt and Road” Freight Terminal in Hungary*, 2022, <https://www.cdotrends.com/story/17589/huawei-5g-%E2%80%9Cbelt-and-road%E2%80%9D-freight-terminal-hungary>.

⁷⁴¹ *Huawei takes leap into future with Hungarian supply center*, Xinhua, 2022, http://www.china-ceec.org/eng/jmhz/202203/t20220311_10650937.htm.

⁷⁴² *Hungary to build Europe's first 5G smart railway port together with Huawei*, Global Times, 2021, <https://www.globaltimes.cn/page/202110/1235745.shtml>.

⁷⁴³ B. Barabás, *Free to do Business in Hungary, Huawei Looks for More Speed, Less Energy*, “Budapest Business Journal”, 2022, <https://bbj.hu/business/tech/telco/free-to-do-business-in-hungary-huawei-looks-for-more-speed-less-energy>.

⁷⁴⁴ Ibidem.

Na tej konferencji zwrócono także uwagę na to, że chociaż sieci komórkowe 5G to znaczący skok w transferze danych, wymagają również znacznie więcej energii, o czym rzadko wspomina się w przekazach marketingowych. Według prognoz wzrost transferu danych oznacza, że jego udział w globalnej energii zużywanej przez sektor telekomunikacyjny wzrośnie do 20%⁷⁴⁵. Przyczyni się to do wzrostu światowej emisji CO₂. Według obliczeń Huawei przeciętny użytkownik będzie miał przepływ danych na poziomie 600 GB miesięcznie, w porównaniu do 9,3 GB w sieciach 4G i 27,4 GB w sieciach 5G w maju ubiegłego roku⁷⁴⁶. Nie mówiąc już o autonomicznych samochodach, które mogą pochłoniąć 4000 GB danych w ciągu godziny⁷⁴⁷. Mówiąc o samochodach elektrycznych, Palkovics powiedział, że Węgry planują stać się drugim co do wielkości producentem akumulatorów samochodowych po Niemczech. Rząd Węgier jest zdeterminowany, aby do 2050 roku osiągnąć neutralność węglową, co oznacza redukcję gazów cieplarnianych o 95%⁷⁴⁸. Péter Szijjártó poinformował, że z pomocą Huawei Węgry stale rozwijają swoją sieć 5G, poprawia się poziom technologii w gospodarce i poczyniono postępy, aby do 2050 roku ponad 90% gospodarstw domowych na Węgrzech miało dostęp do Internetu⁷⁴⁹.

Kolejnym kamieniem milowym w chińsko-węgierskiej współpracy gospodarczej była zapowiedź inwestycji na Węgrzech chińskiego giganta produkującego akumulatory CATL. Chiński gigant produkujący baterie, CATL, ogłosił w 2022 roku znaczącą inwestycję na Węgrzech. Firma zadeklarowała budowę fabryki baterii w Debreczynie za 7,3 miliarda euro (około 7,6 miliarda dolarów)⁷⁵⁰. Inwestycja ta stanowi znaczące przedsięwzięcie zagraniczne dla CATL. Planowana fabryka, o mocy produkcyjnej 100 GWh, będzie największą w Europie fabryką ogniw baterii,

---

⁷⁴⁵ B. Cox, C. Mutel, C. Bauer, A. Beltran, D. Vuuren, *Uncertain Environmental Footprint of Current and Future Battery Electric Vehicles*, *Environmental Science & Technology*, 2018, 52(8), ss. 4989-4995, <https://doi.org/10.1021/acs.est.8b00261>.

⁷⁴⁶ Q. Dai, J. Kelly, L. Gaines, M. Wang, *Life Cycle Analysis of Lithium-Ion Batteries for Automotive Applications*, *Batteries*, 2019, 5(2), <https://doi.org/10.3390/BATTERIES5020048>.

⁷⁴⁷ S. Xiong, J. Ji, X. Ma, *Environmental and economic evaluation of remanufacturing lithium-ion batteries from electric vehicles*, *Waste management*, 2019, 102, ss. 579-586, <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2019.11.013>.

⁷⁴⁸ E. Nemeth-Durko, *Determinants of carbon emissions in a European emerging country: evidence from ARDL cointegration and Granger causality analysis*, *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 2020, 28, ss. 417-428, <https://doi.org/10.1080/13504509.2020.1839808>.

⁷⁴⁹ *Government wants to rely on Chinas Huawei for digitalization says minister in Beijing*, *Daily News Hungary*, 2023, https://dailynewshungary-com.translate.google/government-wants-to-rely-on-chinas-huawei-for-digitalisation-says-minister-in-beijing/?x_tr_sl=en&x_tr_tl=pl&x_tr_hl=pl&x_tr_pto=sc.

⁷⁵⁰ *China's CATL to build \$7.6 bln Hungary battery plant to supply Mercedes, BMW*, *Reuters*, 2023, <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/chinas-catl-build-new-756-bln-battery-plant-hungary-2022-08-12/>.

dostarczając produkty dla takich producentów samochodów jak Mercedes-Benz, BMW, Stellantis i Volkswagen. Rozwój ten jest zgodny z przejściem europejskiego przemysłu motoryzacyjnego na pojazdy elektryczne oraz rosnącym zapotrzebowaniem na baterie. Inwestycja chińskiej firmy CATL w fabrykę baterii na Węgrzech jest uważana za kluczowy element rozwijającej się branży pojazdów elektrycznych i technologii baterii w Europie. Z zaplanowaną produkcją akumulatorów dla 2 milionów nowych pojazdów rocznie i planami zatrudnienia około 9 000 osób, ta inwestycja ma znaczący wpływ na lokalną gospodarkę i przemysł motoryzacyjny. Dodatkowo, współpraca z BMW, które planuje budowę zakładu montażowego w tym samym mieście, wzmacnia rolę Debreczyna jako centrum innowacji w dziedzinie elektryfikacji transportu. Projekt ten ma również przyczynić się do zielonej transformacji Węgier. Wskazuje to na rosnące znaczenie chińskich inwestycji w regionie, widoczne także w innych sektorach, takich jak transport lotniczy⁷⁵¹.

Także Alibaba, jeden z największych sklepów internetowych na świecie, wybrał Węgry na swoją centralę w Europie Środkowej. W wyniku szybkiego wzrostu, miliony towarów są obecnie obsługiwane i sortowane w Budapeszcie właśnie przez firmę Alibaba⁷⁵². Wzrost ten był napędzany m.in. przez zwiększone wykorzystanie przestrzeni ładunkowej w pasażerskich samolotach oraz lepsze wykorzystanie dedykowanych lotów cargo⁷⁵³. Rok 2023 był jednym z najbardziej udanych w historii lotniska pod względem ruchu cargo. Zanotowano wtedy 200 tys. ton towarów, co stanowiło wzrost o 3.8% w porównaniu z rokiem 2022 i o 48.5% w stosunku do 2019 roku⁷⁵⁴. Te liczby wskazują na to, że lotnisko w Budapeszcie umocniło swoją pozycję jako regionalnego hubu logistycznego. Chociaż dokładne dane porównawcze między 2015 a 2022 rokiem nie są dostępne, wzrost ilości obsługiwanego cargo na lotnisku w Budapeszcie w ciągu ostatnich kilku lat jest wyraźny i wskazuje na dynamiczny rozwój tej infrastruktury jako ważnego centrum logistycznego w regionie.

---

⁷⁵¹ Ibidem.

⁷⁵² L. Zemplényi, *Chinese Investments Contribute to Growth in Hungary*, Hungarian Conservative, 2023, <https://www.hungarianconservative.com/articles/opinion/chinese-investments-contribute-to-growth-in-hungary/>.

⁷⁵³ R. Jeffrey, *Budapest Airport's air cargo up 36%*, Aircargo News, 2022, <https://www.aircargonews.net/cargo-airport/budapest-airports-air-cargo-up-36/>.

⁷⁵⁴ B. Gaál, *Budapest Airport Closes 'One of Most Successful Years in History'*, "Budapest Business Journal", 2023, <https://bbj.hu/business/industry/transport/budapest-airport-closes-one-of-most-successful-years-in-history>.

Reakcja Węgrów na Chiny

Chęć Chin do wykorzystania inwestycji i powiązań gospodarczych do rozszerzenia swoich wpływów nie jest tajemnicą, a w kraju toczą się na ten temat głośne debaty. Istnienie dyskusji politycznej i reakcje społeczeństwa obywatelskiego (np. protesty przeciwko planom *Fudan University* dotyczącym otwarcia chińskiego kampusu w Budapeszcie) pokazują, że węgierski dyskurs polityczny również jest w trakcie negocjowania korzyści i kompromisów. Podczas gdy krytycy zarzucają węgierskiemu rządowi, że pozwala na zbyt duże wpływy chińskie w kraju, najważniejsze sojusze Węgier są określone jako te z NATO i UE. Chociaż chińskie inwestycje przyczyniają się do dywersyfikacji gospodarczej kraju, nie zmieniają politycznych i dyplomatycznych zobowiązań Budapesztu. Średniej wielkości kraj, taki jak Węgry, jest bardziej narażony na zewnętrzne skutki gospodarcze niż większe terytorialnie państwa. Obecnie Węgry są w dużym stopniu uzależnione od niemieckich inwestycji i firm. Taka zależność jest wygodna politycznie, ponieważ Niemcy należą do tego samego bloku politycznego, ale wiąże się też z ryzykiem zawirowań gospodarczych w przypadku poważnego spowolnienia gospodarczego w Niemczech. Dywersyfikacja gospodarki, np. poprzez dopuszczenie chińskich inwestycji, może oznaczać większą stabilność gospodarczą w sytuacji kryzysowej. Innymi słowy, nie ma charakteru politycznego (jak twierdzą krytycy), ale względy ekonomiczne, które doprowadziły do sformułowania polityki otwarcia Węgier na Wschód, otwierającej jednocześnie nowe możliwości zacieśniania więzi gospodarczych z Chinami.

Biorąc pod uwagę głębokie relacje polityczne między Węgrami a Chinami, można spodziewać się, że wpływy Chin odgrywają ważną rolę w prochińskiej postawie Budapesztu. Rzeczywiście, węgierski rząd wyraził swoje poparcie dla Pekinu w niektórych kontrowersyjnych kwestiach międzynarodowych. Na przykład sprzeciw Budapesztu uniemożliwił Unii Europejskiej wydanie wspólnego komunikatu, ostro potępiającego łamanie praw człowieka w Chinach. W tych i innych przypadkach Budapeszt zachowywał się jak „koń trojański” w zachodnim systemie sojuszniczym⁷⁵⁵. Lokalne firmy są jednak zbyt małe, aby potencjalnie dołączyć

---

⁷⁵⁵ T. Matura, *Hungary: Along the New Silk Road across Central Europe* [w:] *Europe and China's New Silk Roads*, F. P. van der Putten, J. Seaman, M. Huotari, A. Ekman, M. Otero-Iglesias (red.), Den Haag: European Think-Tank Network on China, 2016, ss. 35-38.

do projektów budowlanych w krajach trzecich, a ich wiedza na temat BRI jest bardzo ograniczona lub nie istnieje⁷⁵⁶.

Chiny nie zaangażowały się reaktywnie w kampanię dyplomacji publicznej na Węgrzech. Duan Jielong, poprzedni ambasador Chin, opublikował kilka artykułów w węgierskim dzienniku i udzielił wywiadów serwisom informacyjnym i stacjom radiowym. W swoich wystąpieniach publicznych dziękował Węgrom za pomoc i wzywał do solidarności w walce z pandemią, generalnie powtarzając oficjalne chińskie hasła. Następca Duana, Qi Dayu, kontynuował praktykę publikowania artykułów. Jego wpływ również był minimalny. Większość komentarzy pod tego typu artykułami to: „Covid virus: made in China”⁷⁵⁷, „Płatne treści przez KPCh”, „Jezu! Jakbym czytał „Prawdę” za czasów Chruszczowa”⁷⁵⁸. Podobnie jak w większości innych krajów europejskich, chińska ambasada na Węgrzech pojawiła się późno na Facebooku i Twitterze. Należy stwierdzić, że strony społecznościowe ambasady chińskiej mają niewielką, ale pozornie rosnącą liczbę obserwujących, chociaż przytłaczająca większość obserwujących to nie Węgrzy⁷⁵⁹.

Chociaż Węgry są domem dla największej chińskiej społeczności w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, diaspora chińska niewiele robi dla kształtowania wizerunku Chin, ponieważ prawie nie rozpowszechnia żadnych wiadomości o Chinach na Węgrzech. Ambasada Chin w Budapeszcie współpracuje z lokalną diasporą chińską przy organizacji wydarzeń kulturalnych, takich jak festiwale wiosenne, ale są one skierowane głównie do samej społeczności chińskiej oraz Węgrów zainteresowanych chińską kulturą.

Mimo silnych więzi między Budapesztem a Pekinem Węgrzy mają wiele zastrzeżeń do Chin i ich systemu politycznego. W ogólnounijnym badaniu Eurobarometru z 2017 r. połowa węgierskich respondentów wyraziła negatywne uczucia wobec Chin, w porównaniu z 40%, które wyraziły pozytywne opinie⁷⁶⁰.

---

⁷⁵⁶ Ibidem.

⁷⁵⁷ M. Hírlap, *A covidjárvány még mindig terjed világszerte, és egyre fertőzőképesebb mutációk bukkannak fel folyamatosan, ami még szükségesebbé teszi, hogy a világ országai szolidárisan és együtt nézzenek szembe az akadályokkal*, Facebook, 2021, <https://www.facebook.com/magyarhirlap/posts/4457987244246873>.

⁷⁵⁸ M. Hírlap, *Kína a világ legnépesebb fejlődő országaként hosszú és fáradságos erőfeszítések eredményeként aratott minden téren győzelmet a szegénység elleni harcban*, Facebook, 2021, <https://www.facebook.com/magyarhirlap/posts/4089551101090491>.

⁷⁵⁹ T. Matura, *The Chinese COVID-19 Information Campaign in Hungary: Keeping a Low Profile [w:] China's Propaganda and Disinformation Campaigns in Central Europe*, I. Karaskova (red.), MapInfluence, 2020.

⁷⁶⁰ *Special Eurobarometer 467 – Future of Europe*, European Commission, Brussels 2017.

W podobnym badaniu tylko 25% Węgrów zgodziło się, że utrzymywanie silnych relacji z Chinami służy interesom ich kraju, podczas gdy 32% było innego zdania⁷⁶¹. Znowu zgodnie z ustaleniami Instytutu China-CEE, z którego badań wynika, że zaledwie 35% Węgrów uważa relacje między Węgrami a Chinami za bliskie lub bardzo bliskie⁷⁶². Pandemia COVID-19 zaszkodziła wizerunkowi Chin na Węgrzech. W badaniu przeprowadzonym we wrześniu w 2020 r., 31% Węgrów stwierdziło, że ich poglądy na temat Chin pogorszyły się w ciągu trzech lat podczas gdy tylko 15% stwierdziło, że ich postrzeganie Pekinu poprawiło się⁷⁶³. Poglądy wobec Chin na Węgrzech pokrywają się z wewnętrznymi podziałami politycznymi, a wyborcy rządzącej prawicowej partii Fidesz są zdecydowanie najbardziej przychylni⁷⁶⁴. Jeśli chodzi o COVID-19, to pomimo silnego nacisku węgierskiego rządu na obwinianie UE za niepowodzenie w skutecznej walce z pandemią, prawie 65% respondentów ankietowanych jesienią 2020 r. zgodziło się, że UE znacznie pomogła w walce z wirusem. Dla porównania, tylko 55% stwierdziło, że Chiny bardzo pomogły⁷⁶⁵.

Badanie przeprowadzone przez MapInfluenCE pokazuje, że od 2017 r. niewiele zmieniło się w traktowaniu Chin przez węgierskie media. Media rządowe nadal publikują więcej pozytywnych historii na temat spraw związanych z Chinami niż media opozycyjne i niezależne. Najczęściej podkreśla się sukcesy węgierskiej polityki zagranicznej w zacieśnianiu relacji z Chinami oraz wagę powiązań gospodarczych i politycznych. Oczywiście, słuchacze tych źródeł medialnych mogą rozwinąć pozytywne uczucia wobec samych Chin, kiedy ciągle im się mówi, że posiadanie silnych relacji jest dobre dla Węgier⁷⁶⁶.

W kontekście społecznych uwarunkowań i reakcji, należy zauważyć, iż liczba studentów chińskich uniwersytetów na Węgrzech gwałtownie wzrosła, osiągając

---

⁷⁶¹ *Public opinion in Hungary, Poland, Czech Republic and Slovakia*, Project from the International Republican Institute, Center for Insights in Survey Research, 2017, <https://www.iri.org/wp-content/uploads/2017/05/four-country-full-presentation-may-24-2017.pdf>.

⁷⁶² Ch. Xin, *How the CEE citizens view China's development in 2019- Based on a household survey*, China-CEE Institute Nonprofit, Budapest 2019, <https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2020/10/2019-survey-pdf-book.pdf>.

⁷⁶³ R. Turcsányi et al., *Sinophone Borderlands 2020 Europe Survey*, Olomouc, Palacky University, 2020.

⁷⁶⁴ I. Karasková, A. Bajerova, T. Matura, *Images of China in the Czech and Hungarian Parliaments*, Association for International Affairs, Prague 2019, <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2019/03/AMO-Images-of-China-in-the-Czech-and-Hungarian-Parliaments.pdf>.

⁷⁶⁵ T. Matura, *Sino-Hungarian Relations and Global Uncertainty* [w:] *China's Engagement in Central and Eastern European Countries*, Austrian Institute for European Security Policy, Vienna 2021.

⁷⁶⁶ I. Karasková, A. Bachulska, T. Matura, M. Šimalčík, *Careful or careless? Debating Chinese Investment and 5G technology in Central Europe*, Association for International Affairs (AMO), Prague 2021.

2723 w 2020 r., podczas gdy ich liczba w 2010 r. wynosiła zaledwie 272⁷⁶⁷. Na Węgrzech powstało wiele instytucji kulturalnych i edukacyjnych, w tym pięć Instytutów Konfucjusza. To bardzo dużo jak na 10-milionowy kraj. Instytucje te zazwyczaj docierają jednak tylko do osób już zainteresowanych chińską kulturą. W 2017 r. powstał w Budapeszcie China-CEE Institute of the Chinese Academy of Social Sciences, który publikuje raporty na temat relacji między Chinami a krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Eksperti są tam opłacani przez chiński rząd. Znow po spotkaniu z Orbánem Uniwersytet Fudan ogłosił w 2020 roku, że do 2024 roku utworzy kampus w Budapeszcie⁷⁶⁸. Podczas gdy inny duży inwestor, Wanhua-BorsodChem, od 2016 roku oferuje skromne stypendia w wysokości od 50 do 150 dolarów miesięcznie dla węgierskich studentów inżynierii chemicznej⁷⁶⁹.

Ciekawym, kontrowersyjnym kazusem kreowania odbioru chińskich inicjatyw jest także Instytut China-CEE Institute z siedzibą w Budapeszcie znajdujący się pod nadzorem Chińskiej Akademii Nauk Społecznych (CASS) z siedzibą w Pekinie, a większość jego analiz pokrywa się z promowanymi przez państwo narracjami o porządku globalnym. W 2021 roku został oskarżony o szpiegostwo w regionie CEE przez praską organizację pozarządową i think tank Association for International Affairs (AMO)⁷⁷⁰. W dziale „Publikacje” strony internetowej China-CEE Institute znajduje się duża liczba „cotygodniowych briefingów” na temat spraw politycznych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Zawiera także anglojęzyczne tłumaczenia chińskojęzycznych dzieł promujących aktualne hasła wielkiej strategii Komunistycznej Partii Chin (KPCh), takie jak „Globalna Inicjatywa Cywilizacyjna” (quanqiu wenming changyi 全球文明倡议) i „Chińska ścieżka do modernizacji” (Zhongguoshi xiandaihua 中国式现代化). Instytut China-CEE ma również kanał na YouTube, ale mając zaledwie 103 subskrybentów (stan na 30 czerwca 2024 r.), wątpliwe jest, jak szeroką widownię ma na Węgrzech.

---

⁷⁶⁷ *Number of foreign students by country of origin*, Central Statistical Office of Hungary, <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/QueryServlet?ha=HC1008>.

⁷⁶⁸ *“A Huawei Ismét Meghirdeti Nemzetközi Ösztöndíjprogramját*, Huawei Hungary, 2015, <https://huawei.hu/2015/06/12/a-huawei-ismet-meghirdeti-nemzetkozi-osztondijprogramjat/>.

⁷⁶⁹ *ÖSZTÖNDÍJ Programok*, BorsodChem Zrt, <https://karrier.borsodchem.eu/osztondij-programok>.

⁷⁷⁰ A. Zachová, *Budapest-based research institute suspected of spying for China*, Euractiv, 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/budapest-based-research-institute-suspected-of-spying-for-china/.

Prochińska narracja na Węgrzech jest kształtowana zarówno przez sam rząd węgierski, jak i przez stronę chińską. Premier Węgier, Viktor Orbán, aktywnie dąży do wzmocnienia stosunków z Chinami, odrzucając wszelkie zewnętrzne naciski i podkreślając, że jego rząd zawsze będzie kierować się interesami narodowymi. Węgry stały się kluczowym partnerem w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku oraz w formacie 14+1, łączącym Chiny z krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Z drugiej strony, Chiny również aktywnie wspierają tę prochińską narrację na Węgrzech. W 2020 roku Chiny stały się największym inwestorem zagranicznym na Węgrzech, co stanowiło wyraźny znak wzmocnienia się relacji między obydwojema krajami. Inwestycje te często są prezentowane jako sukcesy węgierskiej polityki „Otwarcia na Wschód”.

Węgry zamierzają rozszerzyć współpracę z Chinami w dziedzinie nauki i technologii, kultury, turystyki itp., aby zwiększyć wzajemne połączenia, ułatwić mobilność i dialog międzyludzki. Dwadzieścia lat temu obydwa rządy pogłębiły współpracę dwustronną, podpisując umowę o współpracy naukowej i technologicznej, co świadczy o silnym wsparciu rządu węgierskiego dla dalszego rozwoju transferu technologii i wzajemnego uczenia się. Dwustronne stosunki naukowo-techniczne są żywe i przejawiają się w różnorodnych i intensywnych działaniach w zakresie współpracy międzyinstytucjonalnej między czołowymi organizacjami węgierskimi i chińskimi. Jedną z tych wspólnych współpracy jest węgiersko-chińskie Centrum Transferu Technologii zlokalizowane zarówno w Chongqing, jak i w Budapeszcie. Podczas gdy najbardziej zaawansowane kraje świata pozostają na szczycie listy pod względem innowacyjności i technologii, można zauważyć, że Chiny również systematycznie pną się w górę rankingu, a Węgry są nieco w tyle. W rankingu Global Finance 2022 Ranking najbardziej zaawansowanych technologicznie krajów świata Chiny zajmują 32. miejsce, a Węgry 36. miejsce⁷⁷¹.

W 2023 r. współpraca uległa jeszcze większemu pogłębieniu. Węgierski Minister spraw zagranicznych i handlu, Péter Szijjártó, ogłosił podczas wizyty w Tianjin w Chinach, że dwie chińskie firmy zainwestują łącznie 35 miliardów forintów (94,7 mln euro) na Węgrzech. Węgierski rząd dąży do tego, aby kraj ten był

---

⁷⁷¹ JE Pan László Havas, *China and Hungary: A Comprehensive Further Cooperation*, <https://cdifi.org.cn/en/events-conferences-en/china-and-hungary-a-comprehensive-further-cooperation/>

głównym celem inwestycji chińskich firm w regionie. Nowe inwestycje przyczynią się do podtrzymania węgierskiego wzrostu gospodarczego i stworzą około 500 nowych miejsc pracy. Pierwsza inwestycja to fabryka materiałów opakowaniowych o wartości 28 miliardów forintów na wschodzie Węgier, która dostarczy produkty dla czołowych europejskich producentów napojów. Szacuje się, że projekt ten stworzy około 300 miejsc pracy. Druga firma zainwestuje 7 miliardów forintów w produkcję części do pojazdów elektrycznych BMW w Debreczynie, co stworzy około 200 nowych miejsc pracy⁷⁷². Péter Szijjártó, na otwarciu wystawy handlowej Chiny-Europa Środkowa w Ningbo, ogłosił, że Węgry stały się obecnie miejscem numer jeden w Europie Środkowej i Wschodniej dla chińskich inwestycji korporacyjnych. Dodał, że Węgry mają najwięcej Instytutów Konfucjusza w regionie, najwięcej zezwoleń na eksport żywności do Chin, a także po pandemii koronawirusa były pierwszym krajem, do którego powrócili chińscy turyści⁷⁷³. Węgry korzystają ze wzrostu chińskiego popytu na zdrową żywność, w czym mają przewagę konkurencyjną w UE. Szijjártó zaznaczył, że na targach wystawiły się 23 węgierskie firmy z przemysłu spożywczego. Szijjártó podkreślił również, że rząd Węgier popiera globalne tendencje do łączności i przyjmuje z zadowoleniem podział pracy Wschód-Zachód w kluczowych sektorach gospodarki, sprzeciwiając się jednocześnie podziałom mającym na celu zmniejszenie ryzyka produkcji.

Tabela 19. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Węgier

Wybrane do analizy państwo: Węgry	
Wymiar polityczno-dyplomatyczny:	Węgry są jednym z najaktywniejszych zwolenników współpracy z Chinami w Europie, często uczestnicząc w działaniach związanych z inicjatywą Pasa i Szlaku. Mimo to, wpływ Chin na Węgry jest często przeceniany, a dane wskazują, że Chiny odgrywają ograniczoną rolę w węgierskich sprawach.
Wymiar ekonomiczny:	Inicjatywa Pasa i Szlaku ma potencjał do stymulowania wzrostu gospodarczego Węgier poprzez ulepszanie infrastruktury oraz zwiększanie handlu międzynarodowego. Jednakże, istnieją obawy dotyczące zależności Węgier od chińskich inwestycji oraz potencjalnych wpływów politycznych. Węgry, podobnie jak inne kraje uczestniczące w BRI, mogą być narażone na ryzyko zwiększonej zależności finansowej od Chin, co może prowadzić do ograniczenia ich suwerenności ekonomicznej.

⁷⁷² *Even More Chinese Companies Will Invest Billions of Forints in Hungary*, <https://xpatloop.com/channels/2023/06/even-more-chinese-companies-will-invest-in-hungary.html#>,

⁷⁷³ *Hungary Now Top in CEE for Chinese Corporate Investments*, <https://xpatloop.com/channels/2023/05/hungary-now-top-in-cee-for-chinese-corporate-investments.html#>

<p>Wymiar militarno-strategiczny:</p>	<p>Węgry są aktywnym uczestnikiem inicjatywy Pasa i Szlaku, współpracując z Chinami w różnych projektach, głównie w zakresie inwestycji infrastrukturalnych. Ta współpraca odzwierciedla ambicje i kalkulacje Węgier bardziej niż chińskie starania o budowanie wpływów. Węgry widzą w BRI szansę na rozwój gospodarczy i atrakcyjne inwestycje, co jest korzystne dla ich ekonomii. Węgry, ze względu na swoje strategiczne położenie w Europie Środkowo-Wschodniej, mogą być postrzegane jako ważny punkt tranzytowy i brama do Unii Europejskiej dla chińskich towarów i inwestycji. Dzięki temu mają potencjał do odgrywania pewnej roli w realizacji BRI, szczególnie w kontekście transportu i logistyki. Mimo aktywnego uczestnictwa Węgier w BRI, ich rola w strategii Chin w Europie jest ograniczona. Węgry, podobnie jak inne kraje regionu, muszą równoważyć swoje zobowiązania wobec Chin z zobowiązaniami wobec Unii Europejskiej i NATO. Względy polityczne i bezpieczeństwa narodowego mogą ograniczać głębokość i zakres współpracy z Chinami. W perspektywie długoterminowej, chociaż Węgry mogą nadal aktywnie uczestniczyć w BRI, ich strategiczne znaczenie dla Chin będzie prawdopodobnie pozostawało ograniczone ze względu na wyżej wymienione czynniki geopolityczne i strategiczne. Relacje te będą nadal ewoluować w zależności od zmieniających się warunków politycznych i ekonomicznych zarówno w Europie, jak i globalnie.</p>
<p>Wymiar społeczny (humanitarny):</p>	<p>Nie ma bezpośrednich badań wskazujących na to, że Węgrzy obawiają się zaniku swojej tożsamości narodowej z powodu współpracy z Chinami. Jednakże, jak w każdym kraju, istnieje możliwość, że pewne grupy społeczne mogą wyrażać obawy związane z globalizacją i obecnością zagranicznych inwestorów, co mogłoby wpływać na percepcję narodowej tożsamości. Węgry są otwarte na różnorodność kulturową, w tym obecność chińskiej kultury, bez bezpośredniego wpływu na tożsamość narodową czy religijną kraju. Węgry aktywnie współpracują z Chinami w ramach różnych inicjatyw, co może świadczyć o otwartości na wpływy chińskie, także w kontekście kulturowym. Jednak wpływ Chin na Węgry jest często przeceniany i dane pokazują, że Chiny odgrywają ograniczoną rolę w węgierskich sprawach, co może obejmować także kwestie kulturowe. Na Węgrzech jest obecna chińska społeczność, która może wprowadzać elementy swojej kultury. Badania dotyczące integracji chińskich imigrantów wskazują, że choć utrzymują oni aktywne i silne więzi z Chinami, wykazują także pozytywne nastawienie do integracji społecznej na Węgrzech. Podsumowując, brak jest bezpośrednich badań na temat wpływu rozwijającej się chińskiej kultury na społeczeństwo węgierskie. Jednakże, ogólna świeckość Węgier, aktywna współpraca z Chinami oraz obecność chińskiej społeczności mogą świadczyć o pewnym stopniu otwartości na wpływy kulturowe, w tym chińskie, bez znaczącego wpływu na narodową tożsamość lub bezpieczeństwo społeczne.</p>
<p>Wymiar środowiskowy (ekologiczny):</p>	<p>Chińskie inwestycje na Węgrzech, takie jak modernizacja kolei Belgrad-Budapeszt, są częścią większych inicjatyw, w tym inicjatywy Pasa i Szlaku. Takie projekty mogą mieć wpływ na środowisko, ale konkretne informacje na temat ich wpływu ekologicznego na</p>

	<p>Węgrzech nie są szeroko dokumentowane w dostępnych badaniach naukowych. Niedawno inwestycja o wartości 7,3 miliarda euro na rzecz dużej fabryki akumulatorów w pobliżu miasta Debreczyn wzbudziła powszechne obawy dotyczące potencjalnego negatywnego wpływu na środowisko, zwłaszcza biorąc pod uwagę brak krytycznego i przejrzystego śledztwa sprawdzającego czy chiński inwestor przestrzega odpowiednich przepisów środowiskowych. Dokumenty, które wyciekły w czerwcu 2023 r., wskazują również na zaawansowane i niezapowiedziane publicznie plany rządu węgierskiego dotyczące przekształcenia kraju w „europejskie centrum chińskiej chemii”, co budzi pytania o tajność i potencjalne zagrożenia związane z projektem.</p>
Wymiar technologiczny:	<p>Wybory technologiczne dotyczące 5G, w tym te związane z chińską technologią, mogą wpłynąć na relacje międzynarodowe Węgier, zwłaszcza z Unią Europejską i Stanami Zjednoczonymi. Decyzje te mogą być przedmiotem debat wewnętrznych i międzynarodowych. Rozwój technologii 5G, zwłaszcza gdy jest prowadzony przez chińskie firmy takie jak Huawei i ZTE, rodzi obawy o bezpieczeństwo narodowe i prywatność danych. Kwestie te są szczególnie istotne w kontekście możliwego ryzyka związanego z dostępem chińskich władz do danych przechodzących przez systemy 5G. Przegląd literatury nie dostarcza informacji o konkretnych aferach związanych z wdrożeniem technologii 5G na Węgrzech. Może to oznaczać, że takie incydenty nie były przedmiotem szerokiej analizy naukowej lub nie miały miejsca w znaczącym stopniu.</p>

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Rząd Węgier wykazuje tendencję do poszukiwania alternatywnych partnerstw międzynarodowych, często wyrażając sprzeciw wobec zachodnich norm i wartości. Ta postawa manifestuje się w sporach z Brukselą dotyczących praworządności oraz w utrzymywaniu bliskich stosunków z Moskwą, nawet w kontekście jej agresji na Ukrainę. Jednocześnie Węgry aktywnie współpracują z Chinami, co odzwierciedla ich ambicje w kształtowaniu „postzachodniego” porządku globalnego. Chociaż wpływ Chin na Węgry jest często przeceniany, to jednak ta współpraca jest widoczna w zaangażowaniu Węgier w inicjatywy takie jak Pasa i Szlaku. Węgierski rząd wydaje się postrzegać Chiny jako ważnego partnera, który wspiera jego wyobrażenia o alternatywnym porządku globalnym, co jest promowane w kontrolowanych przez państwo mediach i instytucjach badawczych. Ta strategia dywersyfikacji międzynarodowych sojuszy, odchodząca od tradycyjnych zachodnich norm, wydaje się być próbą znalezienia nowego miejsca Węgier w globalnym porządku politycznym.

W badaniach prof. Wonga i uczestników jego zespołu wykazano, że pomiędzy przystąpieniem Chin do Światowej Organizacji Handlu (1999) a rozpoczęciem BRI (2013) wielkość chińskich inwestycji na Węgrzech wzrosła około 6 razy. Natomiast w okresie bezpośrednio po uruchomieniu BRI liczba ta pozostała mniej więcej na tym samym poziomie (zmiana 0,998-krotna od 2013 r. do 2017 r.)⁷⁷⁴. Rodzi to więc pewien rodzaj rozczarowania także u tego oddanego zawsze Chinom państwa.

Huawei pozostaje nadal strategicznym partnerem węgierskiego rządu dla trwających projektów 5G w kraju i planuje rozszerzyć współpracę badawczą z węgierskimi partnerami⁷⁷⁵. Niedawno inwestycja o wartości 7,3 miliarda euro na rzecz dużej fabryki akumulatorów w pobliżu miasta Debreczyn wzbudziła powszechne obawy dotyczące potencjalnego negatywnego wpływu na środowisko⁷⁷⁶. Dokumenty, ujawnione w czerwcu 2023 r. przez dziennikarzy śledczych, wskazują również na zaawansowane i niezapowiedziane publicznie plany rządu węgierskiego dotyczące przekształcenia kraju w „europejskie centrum chińskiej chemii”, co budzi pytania o tajność i potencjalne zagrożenia związane z projektem⁷⁷⁷.

3. Kazus 3 - Słowacja

Chiny nie były szczególnie aktywne na Słowacji, co odzwierciedla generalnie powściągliwe stosunki obu krajów. Słowacja znajdowała się na marginesie chińskiej polityki zagranicznej, podobnie jak kolejne słowackie rządy nie traktowały jako priorytetu kultywowania więzi z Chinami. Od 2012 roku relacje są osadzone w formule współpracy 14+1, co minimalnie zwiększyło kontakty na różnych szczeblach. Jednak stosunki dwustronne pozostają raczej słabo rozwinięte, a Chiny mają niewielką obecność na Słowacji. Wiele obiecanych przez Chiny projektów nie

---

⁷⁷⁴ M. Y. Wong, J. F. Downes, *Reassessing the Impact of China's Belt and Road Initiative: A Mixed Methods Approach*, Journal of Chinese Political Science, 2024, ss. 1-26, <https://doi.org/10.1007/s11366-024-09888-0>.

⁷⁷⁵ Szijjarto: *Hungary leader in digitalisation with Huawei playing decisive role*, The Budapest Times, 2023, <https://www.budapesttimes.hu/economy/szijjarto-hungary-leader-in-digitalisation-with-huawei-playing-decisive-role/>.

⁷⁷⁶ *China's CATL to build \$7.6 bln Hungary battery plant to supply Mercedes, BMW*, Reuters, 2022, <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/chinas-catl-build-new-756-bln-battery-plant-hungary-2022-08-12/>.

⁷⁷⁷ P. Szabolcs, M. Kamilla, *Hungary could become a European hub for Chinese chemicals, leaked documents reveal*, 2023, <https://telex.hu/direkt36/2023/06/27/hungary-could-become-a-european-hub-for-chinese-chemicals-leaked-documents-reveal>.

zostało zrealizowanych. Może to jednak ulec zmianie, ponieważ chińskie Volvo chce rozpocząć produkcję samochodów elektrycznych we wschodniej części Słowacji⁷⁷⁸.

Można stwierdzić, że Słowacja jest krajem z grupy V4 (Grupa Wyszehradzka), który najmniej rozwijał relacje z Chinami. Słowacja nie podniosła stosunków z Chinami do poziomu strategicznego partnerstwa i nie wysyłała sygnałów dyplomatycznych otwartości do Chin. Słowacja przyjęła bardziej pragmatyczne podejście, sugerując, że jeśli pojawią się ekonomicznie interesujące projekty, zostaną zrealizowane niezależnie od procesów politycznych. Jednocześnie na Słowacji wcześniej niż gdzie indziej w regionie pojawiły się wątpliwości co do ekonomicznego uzasadnienia relacji z Chinami, być może jeszcze przed rozpoczęciem promocji chińskich inicjatyw⁷⁷⁹.

Zaangażowanie Słowacji w inicjatywę Pasa i Szlaku jest na etapie początkowym, pomimo wyrażonego zainteresowania współpracą dwustronną zarówno przez stronę słowacką, jak i chińską. Lokalizacja geograficzna Słowacji, która nie leży wzdłuż głównych korytarzy transportowych określonych w ramach BRI, stanowi istotny czynnik ograniczający jej bezpośrednie zaangażowanie w większe projekty tej inicjatywy. Alternatywne trasy transportowe, takie jak północna przez Polskę czy południowa przez Bałkany i Węgry, nie obejmują terytorium Słowacji. Dodatkowo, istniejąca linia kolejowa przebiegająca przez Rosję i Ukrainę jest niedostępna z powodu wojny na Ukrainie.

Słowackie dyskursy ekspertów wskazują, że kraj ten rozważał udział w BRI z perspektywy możliwości gospodarczych, takich jak rozwój infrastruktury, inwestycje i handel. Jednocześnie większość ekspertów jest świadoma ryzyka związanego z rosnącym wpływem Chin, w tym potencjalnych kompromisów w dziedzinie polityki i bezpieczeństwa. Słowacja dąży do osiągnięcia gospodarczego wzrostu, ale równocześnie zachowuje ostrożność w zakresie swoich strategicznych i politycznych interesów⁷⁸⁰.

---

⁷⁷⁸ F. Šebok, *No Belt No Road- Slovakia on the margins of China's BRI initiative*, Central European Institute of Asian Studies, 2019, <https://ceias.eu/no-belt-no-road-slovakia-on-the-margins-of-chinas-bri-initiative/>.

⁷⁷⁹ B. Kelemen, K. Kironská, F. Šebok, M. Šimalčík, R. Turcsányi, *Slovakia and China*, Central European Institute of Asian Studie, 2020, <https://ceias.eu/wp-content/uploads/2020/01/Slovakia-and-China-Challenges-to-the-Future-of-the-Relationship.pdf>.

⁷⁸⁰ A. Kalyuga, *Features of Perception of the Belt and Road Initiative in the Slovak Republic*, Russian and Chinese Studies, 2021, 5(4), ss. 215-222, [https://doi.org/10.17150/2587-7445.2021.5\(4\).215-222](https://doi.org/10.17150/2587-7445.2021.5(4).215-222).

W kontekście dyplomatycznym, Słowacja, podobnie jak inne kraje regionu Europy Środkowej i Wschodniej, uczestniczyła w inicjatywie 16+1, podpisując protokół ustaleń ze stroną chińską podczas szczytu w Suzhou w 2015 roku⁷⁸¹. Ówczesny premier Słowacji, Robert Fico, wykazywał wówczas entuzjazm w kierunku rozwoju współpracy biznesowej z Chinami, dążąc do umocnienia stosunków politycznych z Pekinem, mając na uwadze potencjalne korzyści ekonomiczne. Fico aktywnie promował włączenie strony chińskiej w różne projekty realizowane na terenie Słowacji, w tym w budowę elektrowni wodnej, założenie oddziału chińskiego banku oraz utworzenie bezpośredniego połączenia lotniczego między Bratysławą a Pekinem. Mimo tych starań, żaden z proponowanych projektów nie zostały zrealizowane, co w konsekwencji doprowadziło do zmniejszenia entuzjazmu obecnego rządu słowackiego wobec współpracy z Chinami.

Postrzeżenie chińskich działań na Słowacji

Chińska dyplomacja wobec Słowacji w większości była zgodna z ogólną logiką priorytetów chińskiej polityki zagranicznej, w tym ochrony podstawowych interesów Chin w kwestiach takich jak Tajwan i Tybet. Chinom zależało na kreowaniu ich pozytywnego wizerunku i stosunków chińsko-słowackich w słowackim dyskursie wewnętrznym. Nie mniej istotne było nawiązywanie kontaktów z lokalnymi przywódcami politycznymi i biznesowymi w celu nakłaniania do polityki przyjaznej Chinom⁷⁸². Chiny nie były zbyt aktywne w próbach wpływania na słowackich przywódców i opinię publiczną, choć od wybuchu pandemii stały się bardziej widoczne. Można nawet stwierdzić, że są raczej bierne, między innymi ze względu na brak chińskich mediów państwowych w języku słowackim. Podobnie jak w wielu innych krajach ambasadorowie chińscy regularnie publikują artykuły na temat chińskiej polityki zagranicznej i stosunków ze Słowacją. Warto zauważyć, że chińscy dyplomaci publikowali w serwisach, które można określić mianem marginalnych lub alternatywnych, takich jak *Nové Slovo*, *Dimenzie*, *Slovenské národné noviny*

---

⁷⁸¹ T. Matura, *The Belt and Road Initiative depicted in Hungary and Slovakia*, *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 2018, 7(2), ss. 174-189.

⁷⁸² I. Karásková, A. Bachulska, B. Kelemen, T. Matura, F. Šebok, M. Šimalčík, *China's Sticks and Carrots in Central Europe: The Logic and Power of Chinese Influence*, Association for International Affairs (AMO), 2020, https://mapinfluence.eu/wp-content/uploads/2020/09/Chinas-Sticks-and-Carrots-in-Central-Europe_policy-paper_A4_-interaktivni_03-1.pdf.

czy Hlavné Správy⁷⁸³. Ambasada kilka razy umieszczała elementy, w tym płatne treści. Na przykład na łamach wiodącego tygodnika biznesowego *Trend* opublikowano artykuł reklamowy podpisany przez chińskiego ambasadora, który powtarzał wątpliwe twierdzenia, jakoby zagraniczni aktorzy zorganizowali protesty w Hongkongu przeciwko ustawie zezwalającej na ekstradycję do Chin kontynentalnych⁷⁸⁴. Później gazeta podobno odrzuciła kolejny artykuł z ambasady, który zawierał wprowadzające w błąd i fałszywe twierdzenia⁷⁸⁵. Wobec tego większość mediów, które publikują treści z ambasady chińskiej, ma ograniczony zasięg, a publikowanie ma głównie charakter performatywny, a nie aspiruje do wywarcia wpływu na szerszą debatę publiczną.

W ostatnich latach ambasada chińska coraz chętniej angażuje się w wewnętrzny dyskurs, choć w większości w sposób reaktywny. Konta ambasady na Facebooku i Twitterze w większości publikują treści z chińskich mediów państwowych. Posty te zawierały teorie spiskowe dotyczące pochodzenia COVID-19, łączące go ze Stanami Zjednoczonymi. Ambasada przeprowadziła między innymi serię „obalających mity” infografik w swoich mediach społecznościowych, które miały pokazać, że Chiny zareagowały odpowiedzialnie na pandemię.

Istotny dla Chin był także „polityczny czynnik ludzki”. Najważniejszym kanałem dla chińskiego punktu widzenia było kilku przyjaznych Chinom słowackich polityków, zwłaszcza Ľuboš Blaha, poseł z partii SMER-SD⁷⁸⁶. Blaha znany jest z częstych, wyrachowanych i zjadliwych ataków na swoich przeciwników politycznych oraz antyzachodniej, prorosyjskiej i prochińskiej retoryki⁷⁸⁷. Nie było jednak doniesień, aby ambasada chińska wykorzystała te prochińskie wypowiedzi słowackich polityków w swoich publicznych działaniach.

---

⁷⁸³ F. Šebok, *Czechia: A Case Study of China's Changing Overseas Propaganda Efforts*, “The Diplomat”, 2021, <https://thediplomat.com/2021/04/czechia-a-case-study-of-chinas-changing-overseas-propaganda-efforts/>.

⁷⁸⁴ M. Šimalčík, *Ako slovenské médiá uvěřili čínsku propagandu*, Central European Institute of Asian Studies, 2020, <https://ceias.eu/sk/ako-slovenske-media-uverjili-cinsku-propagandu/>.

⁷⁸⁵ M. Šimalčík, *COVID-19 and China's changing propaganda tactics in Slovakia*, DigiCom, 2020, <https://digiComnet.medium.com/covid-19-and-chinas-changing-propaganda-tactics-in-slovakia-cf03fadafc34>.

⁷⁸⁶ *Skutočná sila Blahu na Facebooku: Analýza ukazuje, v čom prekonáva ostatných politikov*, TASR, 2021, <https://slovensko.hnonline.sk/6425902-skutocna-sila-blahu-na-facebooku-analyza-ukazuje-v-com-prekonava-ostatnych-politikov>.

⁷⁸⁷ F. Šebok, *The Curious Case of the China-Loving Slovak Parliamentarian Ľuboš Blaha*, “China Observers in Central and Eastern Europe”, 2019, <https://chinaobservers.eu/the-curious-case-of-the-china-loving-slovak-parliamentarian-lubos-blaha/>.

Dochodziło jednak do incydentalnych nacisków rządu chińskiego na Słowację, aby porzuciła kilka politycznych działań, które uważa za sprzeczne z interesami Chin. W 2021 roku Słowacja spotkała się z chińską krytyką za przyjęcie tajwańskiej delegacji i wizytę słowackiego wiceministra gospodarki na Tajwanie⁷⁸⁸. Choć Pekin zobowiązał się do odwetu za te działania, stosunki gospodarcze obu krajów wydają się nienaruszone. W lutym 2021 roku słowackie media podały, że chiński rząd wykorzystał obietnicę zezwolenia na eksport słowackiej baraniny do Chin, aby zachęcić słowackiego premiera do udziału w szczycie 17+1, na którym pierwotnie miał pojawić się urzędnik niższego szczebla⁷⁸⁹. Co więcej, francuski dziennikarz poinformował, że Chiny zagroziły wówczas wstrzymaniem chińskich szczepionek przeciwko COVID-19 na Słowację, chyba że Słowacja wyśle delegację najwyższego szczebla, chociaż nie zostało to potwierdzone przez inne źródła⁷⁹⁰. Ogólnie rzecz biorąc, Chiny odniosły mieszane sukcesy w próbach budowania pozytywnego wizerunku na Słowacji. Badania przeprowadzone w ramach projektu MapInfluenCE pokazują, że w słowackich mediach jest więcej negatywnych relacji na temat Chin niż pozytywnych, chociaż przeważają neutralne relacje⁷⁹¹.

Najważniejsze projekty realizowane przez inicjatywę BRI na Słowacji

Projekty realizowane w ramach chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku na Słowacji nie osiągnęły znaczącego postępu, a większość z nich pozostaje na etapie planów lub wstępnych dyskusji. Mimo że Słowacja była jednym z pierwszych krajów UE, które podpisały memorandum o współpracy z Chinami w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku w 2015 roku, jej zaangażowanie w inicjatywę było do tej pory minimalne. Słowacja znajduje się poza sześcioma głównymi korytarzami gospodarczymi zaplanowanymi przez Chiny jako fundament inicjatywy BRI⁷⁹². Jedną z głównych nadziei Słowacji dotyczących BRI było odegranie roli korytarza transportowego między Chinami

---

⁷⁸⁸ Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference, Chinese Ministry of Foreign Affairs, 2021, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/202107/t20210705_9170778.html.

⁷⁸⁹ Čína konečne povolí dovoz ovčieho a kozieho mäsa zo Slovenska, Pravda, 2021, <https://ekonomika.pravda.sk/krajina/clanok/577445-cina-konecne-povoli-dovoz-ovcieto-a-kozieho-masa-zo-slovenska/>.

⁷⁹⁰ S. Kauffmann, *After the interview, Bratislava came under intense pressure from Beijing to rescind its decision*, Twitter, 2021, <https://twitter.com/SylvieKauffmann/status/1359593305265299461>.

⁷⁹¹ I. Karásková, T. Matura, R. Turcsányi, M. Šimalčík, *Central Europe for Sale...*, op. cit.

⁷⁹² *No Belt No Road- Slovakia on the margins of China's BRI initiative*, Central European Institute of Asian Studies, 2019, <https://ceias.eu/no-belt-no-road-slovakia-on-the-margins-of-chinas-bri-initiative/>.

a Europą. Mimo to, niektórzy słowaccy eksperci i urzędnicy dostrzegają potencjał otwarcia nowego korytarza transportowego z Chin przez Rosję i Ukrainę, wchodzącego do wschodniej Słowacji i służącego jako alternatywna opcja do północnej trasy przebiegającej przez Polskę. Jednak wojna na Ukrainie znacząco kontestuje zrealizowanie tego planu.

Mimo, że chińska inicjatywa Pasa i Szlaku oferuje szereg możliwości, realizacja tych planów w Słowacji napotyka na liczne wyzwania, zarówno ze względów politycznych, jak i logistycznych. Ogólnie rzecz biorąc, Słowacja wydaje się podążać inną ścieżką niż jej sąsiedzi, kierując się bardziej pragmatycznym podejściem ze strony sektora biznesowego. Należy jednak przytoczyć kilka projektów, w których strona chińska próbowała partycypować. W czerwcu 2015 roku państwowa China National Nuclear Corporation (CNNC) niespodziewanie ogłosiła swoje zamiary złożenia oferty na zakup większościowego udziału w „Slovenske elektrarne”, dominującym producencie energii elektrycznej na Słowacji⁷⁹³. Wówczas „Slovenske elektrarne” było własnością firmy Enel, która posiadała 66% udziałów, a reszta należała do rządu słowackiego⁷⁹⁴. Enel pod naciskiem Unii Europejskiej wykluczył możliwość sprzedaży swoich aktywów. Pod koniec 2015 roku ogłoszono, że Enel zawarł umowę z czeskim konsorcjum EPH, co uczyniło ofertę CNNC nieudaną⁷⁹⁵. Przedstawiciele rządu spotkali się z przedstawicielami CNNC i wyjaśnili, że priorytetem dla Słowacji jest dokończenie budowy trzeciego i czwartego reaktora w elektrowni jądrowej Mochovce⁷⁹⁶.

Drugim przypadkiem chińskiej inwestycji w słowacki sektor energetyczny jest planowana budowa elektrowni wodnej na rzece Ipel. Jednak podobnie jak w przypadku nieudanej oferty CNNC, projekt ten został wstrzymany głównie z powodu braku chęci rządu słowackiego do oferowania państwowych gwarancji wymaganych przez chińskiego inwestora⁷⁹⁷. Ostatnio ogłoszono, że budowa elektrowni na zasadach komercyjnych będzie rozważana, chociaż niektórzy wątpią,

---

⁷⁹³ D. Krajanová, *Číňania prekvapili, na poslednú chvíľu súťažia o Slovenské elektrárne*, 2015, <https://e.dennikn.sk/150319/cinania-prekvapili-na-poslednu-chvilu-sutazia-o-slovenske-elektrarne/>.

⁷⁹⁴ Slovenské elektrárne. Oficjalna strona: <http://www.seas.sk/about-us>

⁷⁹⁵ *Čínsky drak v strednej Európe*. Pravda, 2015, <http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/367628-cinsky-drak-v-strednej-europe/>.

⁷⁹⁶ N. Dennik, *Číňania chcú ovládnuť naše atómy, do konca mesiaca podajú ponuku*. 2015, <https://dennikn.sk/218271/cinania-chcu-ovladnutnase-atomy-do-konca-mesiaca-podaju-ponuku/>.

⁷⁹⁷ R. Q. Turcsanyi, *Central European attitudes towards...*, op. cit., ss. 711-722.

czy to kiedykolwiek nastąpi. Projekt ten również przyciągnął uwagę mediów. Szczególnie zauważalne były zarzuty stawiane przez słowacką organizację prawną Via Iuris, która zbadała umowę wartą 1,2 miliarda EUR i sugerowała, że istnieją powiązania między słowacką partią rządzącą a chińską firmą, która miała być zaangażowana w projekt. Projekt ten, podobnie jak inne słowackie „partnerstwa publiczno-prywatne” (PPP) z planowanym zaangażowaniem Chin – projekty budowy autostrad – spotkał się z krytyką mediów jako tworzący środowisko podatne na korupcję⁷⁹⁸.

Tabela 20. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Słowacji

Wybrane do analizy państwo:	Słowacja
Wymiar polityczno-dyplomatyczny:	Udział Słowacji w BRI musi być kontrolowany w kontekście jej członkostwa w Unii Europejskiej. UE ma swoje własne stanowisko i politykę wobec Chin, a indywidualne działania państw członkowskich w ramach BRI mogą prowadzić do napięć wewnątrz UE, szczególnie jeśli są postrzegane jako podważające zbiorową pozycję negocjacyjną UE wobec Chin. Słowacja pozostaje wierna wspólnocie UE.
Wymiar ekonomiczny:	Słowacja jako część BRI, może skorzystać z chińskich inwestycji w infrastrukturę. Może to obejmować ulepszenia w sektorze transportu, logistyki i energetyki, potencjalnie pobudzając gospodarkę słowacką. Jak na razie nie widać jednak wymiernych efektów tej współpracy.
Wymiar militarno-strategiczny:	Znikomy wpływ. Udział w BRI może skutkować częściową kontrolą lub wpływem chińskich interesów na kluczową infrastrukturę słowacką. Rodzi to obawy dotyczące bezpieczeństwa, szczególnie w obszarach takich jak telekomunikacja (np. sieci 5G) i energetyka.
Wymiar społeczny (humanitarny):	Znikomy wpływ. Postrzeganie Chin raczej negatywne bądź obojętne.
Wymiar środowiskowy (ekologiczny):	Projekty BRI czasami spotykają się z krytyką za brak transparentności i problemy z zarządzaniem. Na Słowacji jak dotąd raczej nie odnotowano ingerencji w środowisko ze strony realizacji chińskiej inicjatywy.
Wymiar technologiczny:	Słowacja, angażując się w projekty w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku, może stać się bardziej zależna od technologii i sprzętu dostarczanego przez chińskie firmy. Taka zależność może ograniczać zdolność kraju do rozwijania własnych innowacji technologicznych i utrudnić przejście na alternatywne źródła technologii. Projekty infrastrukturalne, zwłaszcza te związane z technologią cyfrową i telekomunikacyjną (np. 5G), realizowane

⁷⁹⁸ *Zastavme korupciu*, 2015. <http://zastavmekorupciu.sk/actors/ubomir-vazny>.

przez chińskie firmy mogą rodzić obawy związane z bezpieczeństwem danych. Istnieje obawa, że dane mogą być podatne na dostęp lub kontrolę przez chiński rząd, co stanowi ryzyko dla prywatności obywateli oraz bezpieczeństwa państwowego.
--

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Słowacja nie jest kluczowym państwem dla realizacji projektów BRI. Jest to zapewne przejawem chińskiej złożoności i wielowymiarowości stosunków międzynarodowych Słowacji, szczególnie w kontekście jej roli w Unii Europejskiej i relacji z Chinami. Słowacja może dążyć do dywersyfikacji swoich partnerów gospodarczych i nie chce nadmiernie polegać na jednym kraju, zwłaszcza w kontekście geopolitycznych napięć między Chinami a Unią Europejską. Dostrzegalne jest, że słowacki rząd ma obawy dotyczące bezpieczeństwa narodowego i utraty niezależności ekonomicznej w przypadku głębokiej współpracy z Chinami. To może prowadzić do jeszcze bardziej ostrożnego podejścia. Z drugiej znów strony Chiny skupiają swoje strategiczne interesy i zasoby na innych krajach regionu, które oferują większy potencjał rynkowy lub strategiczny. Słowacja, mimo przynależności do BRI, po prostu nie jest priorytetem w chińskiej strategii ekspansji.

4. Kazus 4 - Białoruś

Wybór Xi Jinpinga na Sekretarza Generalnego Partii Komunistycznej okazał się ważnym punktem zwrotnym w stosunkach białorusko-chińskich. Pomimo długotrwałych formalnych stosunków dyplomatycznych między Białorusią a Chinami, ich widoczna współpraca gospodarcza nawiązała się dopiero w 2013 roku. Białoruś stała się wówczas istotnym uczestnikiem chińskiej inicjatywy *Belt and Road*. Następnie w 2015 roku wizyta chińskiego przywódcy w Mińsku zaowocowała umową o przyjaźni i współpracy oraz deklaracją o strategicznym partnerstwie w 2017 roku, a rok później znów umową o ruchu bezwizowym⁷⁹⁹. Obecnie nadal stosunki dyplomatyczne są aktywne. W dniach 1–2 marca 2023 r. Aleksander Łukaszenka przebywał z oficjalną wizytą w Chinach. W jej trakcie podpisano szereg dwustronnych deklaracji politycznych i gospodarczych, a jednym z ważniejszych wątków rozmów

---

⁷⁹⁹ *The Belarus Crisis threatens China's Belt and Road Initiative*, Warsaw Institute, 2020, <https://warsawinstitute.org/belarus-crisis-threatens-chinas-belt-road-initiative/>

były kwestie bezpieczeństwa⁸⁰⁰. Zaś 17 sierpnia 2023 r. chiński przedstawiciel i Minister Obrony generał Li Shangfu przybył na Białoruś z trzydniową wizytą. W wyniku wizyty w Pekinie Łukaszenka i prezydent Chin Xi Jinping podpisali wspólną deklarację, w której stwierdza się, że Białoruś i Chiny „zacieśnią współpracę w zakresie obronności, egzekwowania prawa i bezpieczeństwa”. Dokument wzywa także do współpracy w walce z terroryzmem, a także do „wspólnej walki z kolorowymi rewolucjami”.

Wizyta Łukaszenki w Chinach prawdopodobnie pomoże białoruskiemu przywódcy w umocnieniu pozycji na arenie międzynarodowej. W ciągu ostatnich dwóch lat, w następstwie stłumienia masowych protestów, w tym uwięzienia białoruskiego współlaureata Pokojowej Nagrody Nobla Alesia Bialackiego, Łukaszenka był w dużej mierze izolowany na arenie międzynarodowej. Z punktu widzenia analitycznego szczególnie istotne jest wydarzenie z sierpnia 2023 roku. Prezydent Białorusi Aleksander Łukaszenka wyraził wówczas pogląd, że wizje Chin i Białorusi na przyszły porządek światowy są zgodne. Podczas spotkania z chińskim ministrem obrony Li Shangfu, Łukaszenka podziękował za chińską współpracę wojskową. Zaznaczył także swoje poparcie dla polityki zagranicznej i wewnętrznej Chin. Z kolei Li Shangfu podkreślił wysoką spójność polityki zagranicznej obu krajów i wyraził nadzieję na dalszy rozwój stosunków między białoruskimi i chińskimi siłami zbrojnymi. Podkreślono także, że obydwaj kraje sprzeciwiają się jednostronnym sankcjom, a Białoruś, będąca sojusznikiem Rosji, jest obecnie przedmiotem sankcji zachodnich z powodu rosyjskiej interwencji na Ukrainie. Li dodał, że stosunki między białoruskimi i chińskimi siłami zbrojnymi *„dobrze się rozwijają i istnieje nadzieja, że obie strony będą współpracować i odgrywać konstruktywną rolę w utrzymaniu bezpieczeństwa obu krajów i stabilności regionalnej”*⁸⁰¹. Można więc stwierdzić, że stosunki Chiny-Białoruś zostały podniesione w obecnym czasie do rangi kompleksowego partnerstwa strategicznego. Chiny są skłonne współpracować

---

⁸⁰⁰ A. Сергеев, *Лукашенко рассказал о сотрудничестве Белоруссии и Китая*, 2023, <https://www.gazeta.ru/politics/news/2023/08/17/21090578.shtml>.

⁸⁰¹ B. Eruygur, *Belarusian, Chinese ideas on prospective world order 'absolutely coincide': Lukashenko*, AA, 2023, <https://www.aa.com.tr/en/europe/belarusian-chinese-ideas-on-prospective-world-order-absolutely-coincide-lukashenko/2969405>.

z Białorusią w celu promowania dogłębnej, pragmatycznej, wzajemnie korzystnej dla obu stron współpracy⁸⁰².

Obecna współpraca dwustronna opiera się na włączeniu Białorusi do chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku oraz zapewnieniu przez Chiny wsparcia finansowego i technologicznego. Ze względu na bliskość geograficzną do UE, dobrze rozwiniętą sieć kolejową oraz członkostwo w Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej jest ona uznawana za potencjalnego kluczowego partnera Chin. Przytoczyć należy, że Białoruś nie jest członkiem projektu 14+1. Największym jej atutem z perspektywy realizacji inicjatywy Pasa i Szlaku, wydaje się być jej położenie geograficzne. Przez Białoruś przebiega osiem kolejowych tras kontenerowych między Chinami a Europą Zachodnią, umożliwiając znacznie szybszy przewóz ładunków między Chinami i Niemcami przez Kazachstan, Rosję, Białoruś i Polskę, co zajmuje około 17 dni. Białoruś w tym celu kontynuuje modernizację miast takich jak Brześć i Grodno. Chiny liczą, że Białoruś stanie się głównym węzłem tranzytowym dostarczającym chińskie towary do Europy.

W stosunkach z Chinami Białorusi zależy na intensyfikacji relacji handlowych z naciskiem na rozwój eksportu towarów do Chin. Według dostępnych danych można zauważyć wyraźną tendencję wzrostową udziału Chin w strukturze handlu zagranicznego Białorusi (wzrósł z 3,2% w 2010 r. do 5,0% w 2021 r.)⁸⁰³. Strona chińska podkreśla nawet, że handel między Białorusią a Chinami osiągnął w 2022 roku. 5,8 mld USD, co oznacza wzrost o 33% rok do roku. Xie Xiaoyong powiedział w Białorusi: *„Liczby są naprawdę imponujące. Jednak tym, co jeszcze bardziej na nas robi wrażenie, to liczby na 2023 rok. Od stycznia do maja 2023 r. handel między naszymi krajami osiągnął 3,72 mld USD, Chiny stały się drugim co do wielkości partnerem handlowym Białorusi, a Białoruś z kolei jest ważnym partnerem handlowym Chin w regionie euroazjatyckim”*⁸⁰⁴.

---

⁸⁰²Li Jiayao, *Belarusian President meets Chinese Defense Minister*, ChinaMil, http://eng.chinamil.com.cn/CHINA_209163/Exchanges/News_209188/16245838.html.

⁸⁰³J. Budginaite-Froehly, R. Kirchner, *The unequal “iron brotherhood” between Belarus and China*, <https://www.german-economic-team.com/en/newsletter/the-unequal-iron-brotherhood-between-belarus-and-china/>.

⁸⁰⁴*Belarus-China trade at \$3.72bn in January-May 2023*, BELTA, 2023, <https://eng.belta.by/economics/view/belarus-china-trade-at-372bn-in-january-may-2023-159934-2023/>.

Niemniej opierając się na źródłach zachodnich, komentatorzy zauważają, że import z Chin dominuje nad białoruskim eksportem i powoduje utrzymujący się i rosnący deficyt handlowy. Tym samym, choć nastąpił wzrost wolumenu handlu dwustronnego, wynikał on głównie ze wzrostu importu z Chin (z 4,7% w 2010 r. do 8,3% w 2021 r.) przy stagnacji białoruskiego eksportu (Chiny stanowiły 1,52% w 2010 r. i 1,68% w 2021 r.)⁸⁰⁵. Białoruskie firmy eksportują głównie towary o niskiej wartości dodanej, przez co mają trudności z wejściem na wysoce konkurencyjny chiński rynek. Chiny znów potrzebują niezawodnych i stabilnych dostaw nawozów potasowych dla rolnictwa, a Białoruś jest jednym z największych eksporterów tego typu nawozów na świecie⁸⁰⁶. Dwustronny wzrost handlu odbywa się głównie za pośrednictwem pociągu towarowego Chiny–Europa.

Kluczowe projekty realizowane pod auspicjami Belt and Road w Białorusi

Chiny w relacjach z Białorusią koncentrują się głównie na mniej korzystnym długoterminowym finansowaniu rozwoju dla Białorusi. W ramach inicjatywy Belt and Road Initiative podpisano kilka umów pomiędzy Chińskim Bankiem Rozwoju i Chińskim Bankiem Eksportu-Importu z jednej strony a Bankiem Rozwoju Białorusi i rządem Białorusi z drugiej. Celem tych umów jest modernizacja białoruskiej infrastruktury kolejowej i rozwój innych projektów przemysłowych na trasie BRI⁸⁰⁷.

Kluczowym projektem w zakresie BRI jest otwarty w 2015 roku Wielki Kamienny Park Przemysłowy pod Mińskiem (ang. Great Stone Park). Ta wspólna chińsko-białoruska specjalna strefa ekonomiczna miała stać się nowoczesnym hubem produkującym oraz dostarczającym zaawansowane technologicznie i innowacyjnie produkty o dużym potencjale eksportowym. Niemniej jak wiadomo Białoruś jest obecnie częściowo objęta sankcjami przez UE, więc ta rola musiała się zmienić. Początkowo zakładano, że Park będzie w stanie wytworzyć około 3–5%. PKB

---

⁸⁰⁵ Ibidem.

⁸⁰⁶ Y. Yeping, *China-Belarus ties to strengthen in trade, transport amid intensive ministerial visits*, "Global Times", 2023, <https://www.globaltimes.cn/page/202306/1291979.shtml>.

⁸⁰⁷ W obszarze wspólnego rozwoju infrastruktury Chiny trzymają się formalnego wymogu swojego udziału z udziałem nie mniejszym niż 50%. W efekcie tego wymogu co najmniej połowa produktów, towarów i usług potrzebnych do realizacji takich wspólnych projektów musi pochodzić (i tym samym być importowana z Chin).

Białorusi. Do tej pory w jego rozwój zainwestowano ponad 400 mln euro⁸⁰⁸, jednak już komentuje się, że jak na razie przyniosło to ograniczony sukces⁸⁰⁹. Dla Białorusi wciąż ważne jest utrzymanie zabezpieczeń socjalnych i zapewnienie stabilności produkcji w firmach się tam znajdujących, natomiast Chińczycy kierują się rachunkiem ekonomicznym i dążą do ograniczania kosztów działalności⁸¹⁰. Prawdopodobnie Great Stone zostanie wykorzystany do produkcji niektórych części samochodowych oraz połączony z innymi chińskimi parkami produkcyjnymi w innych częściach Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP), z Armenią, Azerbejdżanem, Kazachstanem, Kirgistanem, Rosją, Tadżykistanem, Turkmenistanem i Uzbekistanem. Ten kazus ukazuje, że niestabilność polityczna po sfałszowanych wyborach prezydenckich w 2020 r. i trwającym konflikcie Rosji przeciwko Ukrainie stała się istotną przeszkodą w osiągnięciu dookreślonych przez Białoruś strategicznych działań gospodarczych. Można jednak odnaleźć przejawy „propagandowego” uznania dla realizacji i powstania samego Parku, o czym świadczy nagroda „New Silk Road Finance Award 2019” od chińskiego magazynu *Asiamoney*. Park zdobył nagrodę w kategorii Najlepszego Indywidualnego Projektu BRI⁸¹¹.

Budowa terminalu kolejowego na Białorusi przez Chiny w ramach chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku jest znaczącym projektem, który odzwierciedla strategiczne partnerstwo i współpracę gospodarczą między dwoma krajami. Projekt ten ma na celu wzmocnienie infrastruktury logistycznej i transportowej na Białorusi, a także promowanie międzynarodowego handlu i współpracy gospodarczej w regionie. Lokalizacja projektu przy Chińsko-Białoruskim Parku Przemysłowym w Mińsku, w pobliżu międzynarodowego lotniska w Mińsku oraz bliskości do istniejącej linii kolejowej, jest strategicznym wyborem, który zapewnia doskonałe połączenie transportowe i logistyczne. Obszar ten staje się kluczowym punktem na mapie Nowego Jedwabnego Szlaku, co podkreśla wagę projektu dla chińskiej inicjatywy

---

⁸⁰⁸ S. Shcherbakov, *Belarus set to benefit from the Silk Road of the 21st Century*, Euronews, 2019, <https://www.euronews.com/2019/06/21/belarus-set-to-benefit-from-the-silk-road-of-the-21st-century>.

⁸⁰⁹ A. Brona, *Pułapka chińskiego kredytu dla Białorusi*, Nowa Konfederacja, 2019, <https://nowakonfederacja.pl/pulapka-chinskiego-kredytu-dla-bialorusi/>.

⁸¹⁰ A. M. Dynier, *Znaczenie współpracy z Chinami dla Białorusi*, Biuletyn PISM, 2018, 106(1679), <https://pism.pl/file/76eb68fa-81ea-4491-9f28-487a4861b0f1>.

⁸¹¹ *China-Belarus industrial park named best Belt and Road initiative project in Central*, *BelTA*, 2019, <https://eng.belta.by/economics/view/china-belarus-industrial-park-named-best-belt-and-road-initiative-project-in-central-eastern-europe-124554-2019/>.

Pasa i Szlaku. Skala projektu jest imponująca, z planowaną wartością inwestycji w pierwszej fazie wynoszącą 31,5 mln euro i zakupioną działką o powierzchni 243 800 mkw. Terminal, zajmujący około 25 hektarów, będzie wspomagany przez dodatkowe obszary, takie jak parkingi, urząd celny, urzędy oraz obszary utrzymania, co czyni go kompleksowym centrum logistycznym. Dodatkowo, planowana jest przestrzeń dla firm logistycznych, co w przyszłości przyczyni się do rozwoju lokalnej gospodarki i stworzenia nowych miejsc pracy. Infrastruktura terminalu zostanie zaprojektowana z myślą o przyszłości, uwzględniając cztery szerokie linie kolejowe o długości 1050 m, które będą budowane etapami. To pokazuje zaangażowanie w długoterminowy rozwój i adaptację do rosnących wymagań rynku logistycznego. Planowane budynki biurowe, urzędy celne, warsztaty oraz inne obiekty infrastrukturalne, takie jak stacja paliw, są świadectwem kompleksowego podejścia do realizacji projektu⁸¹².

Lista działań finansowych przez chiński rząd w ramach nieodpłatnej pomocy dla Białorusi jest interesująca. Zrealizowano już tu ponoć ponad 15 działań społecznych na łączną około 1,6 miliarda chińskich juanów⁸¹³. Aktualne portfolio zawiera ważne projekty dla narodu białoruskiego, takie jak budowa dwóch obiektów sportowych – stadionu i basenu. W toku realizacji są także nowe projekty strategiczne takie jak dostawa sprzętu elektronicznego o wartości ponad 900 mln chińskich juanów.

Znanym przykładem innych chińskich inwestycji na Białorusi są również wspólne przedsięwzięcia Midea Group z białoruską firmą Horizont Holding Company, która od 2007 r. produkuje kuchenki mikrofalowe i podgrzewacze wody w Wolnej Strefie Ekonomicznej w Mińsku (FEZ Mińsk)⁸¹⁴. Ogłoszono także, że wkrótce Chińska Międzynarodowa Korporacja Współpracy Gospodarczej i Technicznej (CGICOP) rozpocznie budowę własnego kompleksu transportowo-logistycznego w obwodzie grodzieńskim. Co również bardzo interesujące, w styczniu 2020 r. wiceszef białoruskiego resortu finansów podpisał w Szanghaju porozumienie o przyznaniu swojemu państwu 3,5 mld juanów (ok. 500 mln USD) „pilnego kredytu”.

---

⁸¹² *Railway terminal in the China-Belarus Industrial Park*, <https://ea-cmcb.com/en/facilities-outline/railway-terminal-in-the-china-belarus-industrial-park/>.

⁸¹³ *Belarus, China agree on big projects in cooperation and development*, 2023, <https://www.belarus.by/en/government/events/belarus-china-agree-on-big-projects-in-cooperation-and-development-i-158285.html>

⁸¹⁴ L. Chan, *Belt and Road Initiative: The Role of Belarus*, HKTDC Research, 2018, <https://research.hktdc.com/en/article/MzgzMDEyODc4>.

Pożyczka nie jest związana z żadnym konkretnym projektem. Jest to przejawem uchronienia Białorusi przed wzrastającymi w tym państwie wpływami Federacji Rosyjskiej.

5G w Białorusi – „dostrzeżenie” dynamiki rozwoju z udziałem Chin w tle

Istotne znaczenie dla rozwoju 5G na Białorusi ma współpraca białoruskich operatorów sieci komórkowych A1 i MTS w celu rozszerzenia zasięgu sieci na obszarach wiejskich poprzez umowę o współdzieleniu RAN (Radio Access Network), zwłaszcza wykorzystując pasmo 900MHz w 369 lokalizacjach. Współdzielenie RAN pozwala operatorom wykorzystywać tę samą infrastrukturę sieciową, prowadząc do szerszego zasięgu, szczególnie na obszarach wiejskich⁸¹⁵. Choć wiadomość ta odnosiła się raczej do sieci 3G jest to kluczowy krok dla rozwoju 5G, ponieważ wymaga ono gęstszej sieci stacji bazowych w porównaniu z poprzednimi generacjami. Współdzielenie pasma 900MHz, znanego ze swojego szerokiego zasięgu i dobrej zdolności penetracji, może poprawić ogólną jakość sieci. Dzięki współdzieleniu infrastruktury, operatorzy będą mogli obniżyć koszty związane z budową i utrzymaniem swoich sieci.

W tym roku operator komórkowy Białoruska Sieć Telekomunikacyjna (BeST) przedstawił aktualizację dotyczącą postępu w rozwijaniu swojej sieci 4G LTE, która jest realizowana we współpracy z krajowym partnerem ds. jednolitej infrastruktury sieciowej, Białoruskimi Technologiami Chmurowymi (be-Cloud). Zauważono, że w lutym i marcu 2023 roku z powodzeniem wdrożono 28 nowych stacji bazowych nadajników-odbiorników (BTS) w regionach Mińska, Grodna, Brześcia i Homla. Szczególnie zauważono, że najwięcej korzyści z najnowszych prac przyniosło Grodno, gdzie zainstalowano 15 BTS, w tym siedem w rejonie Szczuczynskim. Chociaż 4G i 5G to różne technologie, rozbudowa sieci 4G LTE tworzy infrastrukturę, która może być później wykorzystana lub ulepszona dla potrzeb 5G.

W 2020 r. operator be-Cloud w Mińsku uruchomił największą sieć testową nowej generacji łączności 5G. Projekt realizowany jest wspólnie z Huawei. Teraz strefa pilotażowa działa w dwóch zakresach częstotliwości i obejmuje całe centrum

---

⁸¹⁵ *A1 Belarus Enhances 3G Network Capacity With a 900 MHz Second Carrier*, 2023, <https://telecomtalk.info/a1belarus-enhances-3gnetwork-capacity-with-900mhz-secondcarrier/726805/>.

stolicy. Prędkość 5G w sieci be-Cloud osiąga 1,9 Gigabita na sekundę i jest to najwyższa prędkość dla sieci piątej generacji na Białorusi. Be-Cloud jest dziś jedynym operatorem na Białorusi, którego sieć 5G w Mińsku jest gotowa do komercyjnego uruchomienia⁸¹⁶. W 2023 roku be-Cloud, narodowy operator infrastruktury na Białorusi, kontynuował rozwój swojej sieci 5G⁸¹⁷. Firma ogłosiła w połowie tego roku, że intensyfikuje prace nad swoimi strefami testowymi 5G w kraju, wchodząc w drugą fazę szeroko zakrojonych testów w ramach przygotowań do komercyjnego uruchomienia tej technologii⁸¹⁸. W 2023 r. portal informacyjny BelTA donosił także, że białoruski Minister komunikacji i informatyzacji Konstantin Szulgan stwierdził, że jego kraj jest „gotowy” do wdrożenia technologii 5G. Podkreślono, że krajowe PTO Beltelecom, MTS Białoruś i Huawei „zorganizowały poligon testowy” w obwodzie mińskim⁸¹⁹. Shulgan dodał: „Ta technologia pozwala już na rozpoczęcie praktycznych prac w tym kierunku, ponieważ efekt technologii 5G jest kilkadziesiąt razy większy niż technologii 4G”⁸²⁰.

Be-Cloud odegrał kluczową rolę w umożliwieniu rozszerzenia komercyjnych usług LTE dla około 80% populacji Białorusi i jest odpowiedzialny za rozwój infrastruktury sieciowej wspierającej usługi 5G, wykorzystując spektrum w tych trzech pasmach. Ta rola podkreśla centralne miejsce be-Cloud w krajobrazie telekomunikacyjnym Białorusi, szczególnie w przejściu na kolejną generację dostępu do mobilnego szerokopasmowego Internetu, w tym na obszarach wiejskich.

Białoruski rząd aktywnie promuje rozwój rozwiązań IoT, udzielając dotacji startupom i innym firmom, które pracują nad rozwojem nowych technologii. Pomogło to w stworzeniu dynamicznego i innowacyjnego ekosystemu dla branży. Białoruski rząd stworzył ogólnodostępną platformę o nazwie „Startup Belarus”, aby zapewnić zasoby i wsparcie przedsiębiorcom. Platforma oferuje dostęp do kapitału

---

⁸¹⁶5G test network launched in Belarus, 2020, https://www.tvr.by/eng/news/obshchestvo/v_belarusi_nachinaet_rabotu_testovaya_set_5g/.

⁸¹⁷N. Booth, *Belarus say it's ready to build 5G networks – but could surplus equipment be diverted to Russia?*, Mobile Europe, 2022, <https://www.mobileeurope.co.uk/belarus-say-its-ready-to-build-5g-networks-but-could-surplus-equipment-be-diverted-to-russia/>.

⁸¹⁸ *Belarus Telcoms Minister says: country ready to roll out 5G*, 2022, <https://www.commsupdate.com/articles/2022/04/13/belarus-telecoms-minister-says-country-ready-to-roll-out-5g/>.

⁸¹⁹ Z. Kha, *Belarus 'Ready' to Deploy 5G Technology*, Operator Watch Blog, 2022, <https://www.operatorwatch.com/2022/10/belarus-ready-to-deploy-5g-technology.html>.

⁸²⁰ <https://www.commsupdate.com/articles/2022/04/13/belarus-telecoms-minister-says-country-ready-to-roll-out-5g/>.

podwyższonego ryzyka, mentoringu i innych zasobów, które pomogą przedsiębiorcom rozpocząć działalność. Zapewnia również platformę do nawiązywania kontaktów i współpracy między przedsiębiorcami, inwestorami i innymi zainteresowanymi stronami w krajowym ekosystemie startupów. Pamiętać jednak trzeba, że informacje pochodzące z krajów o autorytarnym systemie rządzenia, takich jak Białoruś, często są przedstawiane w sposób ukazujący rząd w pozytywnym świetle. Z tego powodu należy zachować ostrożność przy interpretacji informacji dotyczących sukcesów rządowych programów lub inicjatyw.

Co do kwestii Chin według Łukaszenki - Białoruś jest bardzo zainteresowana Chinami jako potężnym krajem. „I to jest nie tylko nasz interes, to jest interes całej planety, bo tu [w Chinach] żyje wielu utalentowanych, ciężko pracujących ludzi” – zauważył Łukaszenka. Łukaszenka przebywał w Chinach z wizytą roboczą w dniach 3-4 grudnia br.⁸²¹. Jak twierdzi Australijski Instytut Polityki Strategicznej, dzięki współpracy przy budowie infrastruktury 5G, Chiny chcą także eksportować ten model cyfrowej kontroli do innych krajów niedemokratycznych, takich jak Białoruś⁸²².

Jednym z przykładów współpracy między Chinami a Białorusią w zakresie 5G jest projekt realizowany w już wspomnianym wcześniej chińsko-białoruskim parku przemysłowym *Great Stone*. Białoruska narodowa firma telekomunikacyjna RUP Beltelecom przeprowadziła tam testy sieci 5G, które wykazały pozytywne rezultaty. Park *Great Stone* był jednym z dwóch miejsc, gdzie testowano technologię 5G, działającą w zakresie częstotliwości 3.6GHz. Drugim miejscem testów była okolica Kopyl w obwodzie mińskim. W parku *Great Stone* technologia 5G jest już wykorzystywana do testowania rozwiązań z zakresu transportu bezzałogowego i inteligentnych skrzyżowań, a także w systemach kontroli dostępu i robotyki. Prędkości dostępu w parku *Great Stone* osiągnęły 1.235 Gbps⁸²³.

Białoruś i Chiny deklarują gotowość do rozwoju współpracy w obszarze cyfrowej gospodarki, co może być częściowo związane z działalnością

---

⁸²¹ *Lukashenko set to discuss with Xi speed in implementation of plans for cooperation*, Russian News Agency, 2023,

https://tass.com/world/1715421?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com.

⁸²² D. Cave et al., *Mapping China's Tech Giants...*, op. cit.

⁸²³ *Beltelecom done testing 5G network, ready to deploy*, Belta, 2021, <https://eng.belta.by/society/view/beltelecom-done-testing-5g-network-ready-to-deploy-136546-2021/>.

w parku Great Stone⁸²⁴. Podczas wizyty prezydenta Białorusi Łukaszenki w Chinach, obie strony podkreśliły znaczenie implementacji projektów takich jak Chińsko-Białoruski Park Przemysłowy Great Stone oraz promowanie dalszych osiągnięć w chińsko-białoruskiej współpracy przemysłowej. Omawiano również przyspieszenie współpracy, koncentrując się na ułatwieniach w transgranicznym transporcie oraz promowaniu inicjatyw gospodarczych i handlowych, jak również wymianach międzyludzkich⁸²⁵.

Istota działań - geoekonomia

Od czasu rosyjskiej inwazji na Ukrainę Łukaszenka stara się umocnić swoją obecność na arenie międzynarodowej, aby zmniejszyć zależność gospodarczą od Rosji. Do takich wysiłków należy zapowiedź dalszej chińsko-białoruskiej. Sytuacja ta jest korzystna także dla Chin. Rosyjska inwazja zmusiła Chiny do dostosowania swojej polityki zagranicznej. Stąd Białoruś jest postrzegana przez Chiny jako alternatywna droga do Europy. Gotowość Łukaszenki do handlu z państwami UE zwiększyła szanse Chin na wykorzystanie BRI jako narzędzia wejścia na rynki europejskie. Jednocześnie Białoruś wspiera Rosję, zachowując w ten sposób swój wizerunek stabilnego i wiarygodnego sojusznika Rosji, którego polityka nie jest zorientowana na Zachód. Część ekspertów tłumaczy takie manewry próbą konsolidacji władzy przez Łukaszenkę w sposób pozwalający mu złagodzić rosyjskie wpływy na Białorusi bez wywoływania ostrej reakcji Kremla.

Chiny nadal uważają Białoruś jako strategiczny korytarz dostaw towarów do Europy kolejną oraz jako partner gospodarczy dla wspólnego rozwoju inicjatywy BRI. Chińscy eksperci i handlowcy optymistycznie patrzą na głębszą współpracę Chin i Białorusi, gdyż ich zdaniem niedawne intensywne wizyty białoruskich ministrów w Chinach sygnalizują wzmocnienie powiązań gospodarczych i handlowych. Jak podają oficjalne strony internetowe, trzech ministrów Białorusi – Minister gospodarki Aleksandr Czerwiakow, Wiceminister rolnictwa i żywności Wadim Szagojko oraz wiceminister transportu i komunikacji Siergiej Dubina – odbyli na początku czerwca 2023 r. grupową wizytę do Chin. Spotkając się ze swoimi chińskimi odpowiednikami.

---

⁸²⁴ *Belarus, China establish comprehensive strategic partnership relations*, 2016, https://www.belarus.by/en/press-center/news/belarus-china-establish-comprehensive-strategic-partnership-relations_i_0000046431.html.

⁸²⁵ J. Cash, L. Lee, *Belarus President Lukashenko returns to China, seeks stronger ties*, Reuters, 2023, <https://www.reuters.com/world/china-willing-continue-strengthening-cooperation-with-belarus-state-media-2023-12-04/#:~:text=Xinhua%20reported%20Xi%20as%20saying>.

Podczas spotkań obie strony wymieniły poglądy na temat rozszerzenia dwustronnego handlu produktami rolno-spożywczymi i ułatwienia odpraw celnych. Purefine Wood Trade Agency, firma handlowa z siedzibą w Changzhou w prowincji Jiangsu we wschodnich Chinach, która prowadzi interesy z Białorusią od 2012 roku, że jej dotychczasowy handel z Białorusią w tym roku wzrósł o 20–30% w skali roku⁸²⁶.

Białoruś i Chiny podejmą działania mające na celu wzmocnienie powiązań transportowo-logistycznych oraz przyspieszenie obsługi przewożonych ładunków. Strony będą zachęcać białoruskich i chińskich przewoźników lotniczych do zwiększenia liczby bezpośrednich lotów z Białorusi do Chin. Co ciekawe, obaj deklarowali pogłębioną współpracę handlową i gospodarczą pomiędzy Białorusią a chińskimi miastami, w szczególności Chongqing, Tianjin i Qingdao. Przykładowo Chongqing to duże miasto przemysłowe w sercu chińskiej prowincji Syczuan, które samo w sobie jest znaczącym ośrodkiem rolniczym i produkcyjnym. Sugeruje to przyszłe białorusko-chińskie spółki JV zajmujące się produkcją pojazdów rolniczych i sprzętu przetwórczego, które można następnie sprzedać na rynkach, do których Chiny.

Bezsprzecznie kilka rund sankcji nałożonych przez UE na Białoruś odbija się na białoruskiej gospodarce i jej zdolności do skutecznego handlu z UE. W lipcu Białoruś złamała warunki swoich zobowiązań dłużnych wobec inwestorów zagranicznych i ogłosiła niewypłacalność. W rezultacie handel międzynarodowy z Białorusią jest przez większość krajów oceniany jako niekorzystny. Taki obrót wydarzeń może podważyć intencje Chin wobec Białorusi. Przy znaczącym kryzysie białoruskiej gospodarki Chiny będą zainteresowane ochroną swoich inwestycji na Białorusi. Ich ochrona w dużej mierze zależy od zdolności Rosji do utrzymania wpływów na Białorusi. Rola Białorusi na arenie międzynarodowej jako hubu pomiędzy rynkami azjatyckimi i europejskimi w ramach BRI byłaby korzystna zarówno dla Chin, jak i Rosji. Białoruś prawdopodobnie będzie kontynuowała manewrowanie między obydwojoma państwami, aby zapewnić ciągłe wsparcie finansowe i przepływ inwestycji pomimo ryzyka spowodowanego obecnym

---

⁸²⁶ Y. Yeping, *China-Belarus ties...*, op. cit.

skupieniem Rosji na inwazji na Ukrainę i kontrowersyjnymi praktykami pożyczkowymi Chin⁸²⁷.

Tabela 21. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Białorusi

Wybrane do analizy państwo:	Białoruś
Wymiar polityczno-dyplomatyczny:	W ramach BRI, Białoruś może być bardziej narażona na ryzyka geopolityczne wynikające z gier wielkich mocarstw oraz regionalnych konfliktów. Te ryzyka mogą obejmować zaostrzenie stosunków z sąsiednimi krajami lub zwiększenie napięć wewnątrz regionu. Zaangażowanie w BRI może prowadzić do zwiększonej zależności Białorusi od Chin, co może wpłynąć na autonomiczność decyzyjną w polityce zagranicznej i gospodarczej. Może to ograniczać zdolność Białorusi do podejmowania niezależnych decyzji, które są w najlepszym interesie kraju. Wzrost obecności zagranicznych inwestycji i wpływów może skomplikować wewnętrzny krajobraz polityczny Białorusi, potencjalnie prowadząc do niestabilności politycznej, jeśli inwestycje te będą sprzeczne z interesami niektórych grup wewnętrznych.
Wymiar ekonomiczny:	Inwestycje związane z BRI mogą prowadzić do zwiększenia zadłużenia Białorusi, co w dłuższej perspektywie może wpłynąć na jej stabilność ekonomiczną i polityczną. Obciążenie długiem może ograniczać przyszłą przestrzeń fiskalną i zwiększać zależność.
Wymiar militarno-strategiczny:	W ramach BRI, istnieje ryzyko zaostrzenia konfliktów regionalnych oraz gier wielkich mocarstw, co może prowadzić do eskalacji napięć militarnych. Kraje takie jak Białoruś mogą być narażone na negatywne skutki. Rozwój BRI i związane z nim zmiany w równowadze geopolitycznej, w tym napięcia między Rosją a Zachodem, mogą wpływać na bezpieczeństwo Białorusi, zwłaszcza w kontekście jej strategicznego położenia geograficznego.
Wymiar społeczny (humanitarny):	Inicjatywa może prowadzić do poprawy infrastruktury i tworzenia nowych miejsc pracy, co z kolei może zwiększyć dobrobyt społeczny. Jednocześnie, istnieją obawy związane z potencjalnymi negatywnymi skutkami społecznymi, które mogą obejmować zmiany w strukturze społeczno-gospodarczej, nacisk na lokalne społeczności oraz potencjalne problemy środowiskowe.
Wymiar środowiskowy (ekologiczny):	Inwestycje w ramach BRI mogą prowadzić do degradacji środowiska, co może mieć długoterminowe negatywne konsekwencje dla społeczności lokalnych i ogólnej jakości życia. Choć BRI ma na celu rozwój infrastruktury i poprawę połączeń handlowych, może on również przyczynić się do negatywnych skutków środowiskowych, w tym degradacji środowiska naturalnego. Obejmuje to zagrożenia dla bioróżnorodności, zmiany w użytkowaniu ziemi oraz potencjalne zanieczyszczenia. Wpływ na zasoby naturalne: Inwestycje w ramach BRI, w tym projekt Wielki

⁸²⁷ D. Stonis, *Caught between Russia and China: Belarus Scrambles for Support*, Institute for Security and Development Policy, 2022, <https://isd.dp.eu/caught-between-russia-and-china-belarus-scrambles-for-support/>.

	Kamień, mogą wpływać na zasoby naturalne, w tym na wykorzystanie wody i innych zasobów lokalnych.
Wymiar technologiczny:	Rozwój infrastruktury cyfrowej w ramach BRI, w tym sieci 5G i inne technologie, może rodzić pytania dotyczące bezpieczeństwa danych i prywatności. Wzrost współpracy z Chinami w zakresie technologii może wymagać od Białorusi zwiększonej ostrożności w zarządzaniu ryzykiem cyfrowym i ochroną danych.

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Warto pamiętać, że choć Chiny deklarują wsparcie dla Białorusi, jednocześnie utrzymują stosunki z innymi krajami, w tym z Rosją. Chiny są uważne, aby zrównoważyć swoje relacje z różnymi krajami, unikając jednocześnie konfliktu z głównymi partnerami handlowymi, takimi jak Unia Europejska i Stany Zjednoczone. Decyzje Chin dotyczące stopnia i formy wsparcia dla Białorusi będą prawdopodobnie zależały od szerszego kontekstu ich interesów geopolitycznych i strategicznych. Biorąc pod uwagę obecną sytuację geopolityczną, gdzie Białoruś jest sojusznikiem Rosji, a Zachód nałożył sankcje na oba te kraje, takie zacieśnienie relacji z Chinami przez Białoruś może być kluczowe dla jej strategii przetrwania i stabilności. Chiny oferują alternatywę dla wsparcia zachodniego, dostarczając zarówno pomoc finansową, jak i wojskową.

Chiny nie są zainteresowane całkowitą izolacją Białorusi i zamknięciem jej granic z państwami UE. Nie po to Chińczycy inwestowali m.in. w białoruską infrastrukturę kolejową, która w przypadku zamknięcia granicy z Polską i państwami bałtyckimi stałaby się bezużyteczna. Białoruś zawsze będzie częścią jednego z głównych korytarzy w ramach chińskiej inicjatywy. Nie przez przypadek w 2020 r., gdy cały świat odwrócił się od Łukaszenki i nie uznał wyniku sfałszowanych wyborów prezydenckich, Xi Jinping pogratulował mu zwycięstwa. Zrobił to pierwszy, szybciej od Putina.

Osiągając porozumienie z Chinami, przy znaczącym wsparciu Rosji, Łukaszenka skutecznie zapewnił Białorusi przetrwanie jako niepodległego państwa, jak i związał jej losy ze Wschodem. Choć sytuacja na Ukrainie w dalszym ciągu budzi poważne obawy, same granice Białorusi uzyskały znaczący impuls, podobnie jak najbliższa przyszłość produktywności tego kraju. Mając duże doświadczenie w rolnictwie i tanią siłę roboczą, Łukaszenko udało się podkreślić geopolityczne znaczenie Białorusi. Połączenie się z Rosją w celu uzyskania wsparcia energetycznego

i wojskowego oraz Chinami w celu uzyskania dostępu do rynku azjatyckiego prawdopodobnie sprawi, że Białoruś stanie się w najbliższej przyszłości gorącym punktem inwestycyjnym⁸²⁸.

Wspomnianą politykę Rosji wobec Białorusi ocenia się jako korzystną dla Chin, które są zainteresowane utrzymaniem rosyjskiego wsparcia dla chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku. Rosja z kolei oczekuje, że dotując białoruską gospodarkę, pośrednio inwestuje w realizację wspólnych chińsko-białoruskich projektów infrastrukturalnych i logistycznych, uczestnicząc w ten sposób i wpływając na rozwój BRI.

Można jednak spodziewać się kontynuacji otwartego i bezpośredniego wsparcia Pekinu, które mogłoby chociaż w pewnym stopniu pomóc Łukaszence w zmniejszeniu zależności Białorusi od Rosji, zwłaszcza jeśli Chiny będą nadal udzielać Mińskowi pożyczek i zwiększać swoją aktywność gospodarczą na Białorusi. Dla Łukaszenki najważniejszym aspektem jego podróży do Chin było uzyskanie od Xi obietnic dotyczących dalszych inwestycji w białoruską gospodarkę⁸²⁹. Ewentualne zaangażowanie Chin we współpracę wojskową z Białorusią, a co za tym idzie potencjalne wsparcie dla Rosji, mogłoby znacząco wpłynąć na sytuację bezpieczeństwa w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

5. Kazus 5 - Serbia

Serbia jest przez Chiny uważana za kluczowego gracza gospodarczego na terenie Bałkanów Zachodnich, a ich zainteresowanie tym krajem głównie wynika z chęci inwestycji⁸³⁰. W 2015 roku Serbia i Chiny podpisały *Memorandum of Understanding*, mające na celu wspólne promowanie inicjatywy *Belt and Road*. Ten krok pokazuje silne wsparcie Serbii dla inicjatywy zaproponowanej przez Chiny i stanowi przykład współpracy typu *win-win*⁸³¹. Następnie w 2016 roku doszło

---

⁸²⁸ Ch. Devonshire-Ellis, *The 2023 Belarus-China Comprehensive Strategic Partnership*, Russia Briefing, 2023, <https://www.russia-briefing.com/news/the-2023-belarus-china-comprehensive-strategic-partnership.html/>.

⁸²⁹ N. Mikovic, *Will China really funnel weapons to Russia through Belarus?*, The Lowy Institute, 2023, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/will-china-really-funnel-weapons-russia-through-belarus>.

⁸³⁰ P. Tomaszewska, M. Dahl, *Implementation of the Belt and Road Initiative selected Balkan States* [w:] *Understanding Asia: Political, Economic and Socio-Cultural Dimensions*, J. Marszałek-Kawa, M. Dahl (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, ss. 69-85.

⁸³¹ Ch. Nedopil, *Countries of the Belt and Road Initiative*; Shanghai, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, 2023, www.greenfdc.org

do podpisania umowy o strategicznym partnerstwie między tymi dwoma krajami⁸³². Dominująca narracja, wspierana przez serbskich polityków i media popierające rząd, wielokrotnie podkreśla więzi o „stalowej przyjaźni” między Chinami a Serbią. Jednak większość powiązań gospodarczych nie polega na bezpośrednich inwestycjach zagranicznych, ale na celowych pożyczkach przeznaczonych na rozwój infrastruktury, takiej jak sieci transportowe i energetyczne, co jest wynikiem inicjatywy Pasa i Szlaku⁸³³. Statystyki z 2020 roku pokazują, że wartość kontraktów na modernizację serbskiej infrastruktury zawartych z chińskimi bankami, przekracza już 7 miliardów dolarów⁸³⁴.

Istotną kwestią jest fakt, że Serbia nie należy do Unii Europejskiej. Jest krajem kandydującym od 2012 roku. Niemniej jednak, tempo procesu akcesyjnego w ostatnich latach znacznie spadło. Zdystansowanie się Unii Europejskiej do ideałów rozszerzania członkostwa, a także demokratyczne „oddalenie” ze strony Serbii, sprawiają, że argumenty za włączeniem jej do struktury UE stają się coraz słabsze. Pomimo tego, Serbia kontynuuje twierdzenie, że głównym celem jej polityki zagranicznej jest przystąpienie do Unii Europejskiej⁸³⁵.

Niejasność dotycząca przyszłego procesu akcesyjnego skłania Serbię do poszukiwania wpływów ze strony mocarstw spoza regionu, szczególnie Chin⁸³⁶. Nadmienić należy, że jako kraj kandydujący do UE Serbia była obciążona wymaganiami UE dotyczącymi rezygnacji z suwerenności nad południowymi prowincjami Kosowo i Metohija. Jednocześnie, gdy Bruksela wywierała silny nacisk na rząd Serbii, aby zaakceptował tę niepodległość i zahamował akcesję Serbii, pięć państw członkowskich UE nie uznało tej niepodległości. Takie podwójne standardy i naciski ze strony Niemiec, UE i USA na rząd Serbii w tej kwestii sprawiają, że wsparcie polityczne Chin dla walki Serbii o zachowanie jej suwerenności

---

⁸³² The 2016 signing of Serbia-China Joint Statement on Establishment of Comprehensive Strategic Partnership by Presidents Nikolić and Xi Jinping created basis for today's strong development of Sino-Serbian relations, National Council for Coordination of Cooperation with the Russian Federation and the People's Republic of China, 2018, <http://www.knsrk.gov.rs/eng/a0090.php>.

⁸³³ P. Jagodziński, J. Szalas, *Chińskie inwestycje w regionie Bałkanów Zachodnich. Szansa czy zagrożenie?*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 2021, 15(2), ss. 15-32.

⁸³⁴ *Chinese Investment in Central and Eastern Europe Data Set*, Central and Eastern European Center for Asian Studies, Budapest 2021, <https://www.china-cee-investment.org/the-dataset>.

⁸³⁵ I. Lađevac, *The Republic of Serbia and the Belt and Road Initiative*, Institute of International Politics and Economics, 2020..

⁸³⁶ *No alternative to Serbia's EU membership goal*, Srbija, 2020, <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/163873/no-alternative-to-serbias-eu-membership-goal.php%EF%BC%89>.

w Radzie Bezpieczeństwa ONZ nabrało ogromnego znaczenia. Wsparcie pochodzi także ze strony Federacji Rosyjskiej, potężnej, a nawet kluczowej siły napędowej współpracy chińsko-serbskiej. Dla Serbii istotne jest, aby ChRL wspierała Serbię w obronie jej suwerenności na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ (wraz z Federacją Rosyjską). Pomimo poważnych przeszkód dobre stosunki ze wszystkimi głównymi mocarstwami pozwalają Serbii na zachowanie neutralnej pozycji militarnej i w pewnym stopniu zachowanie niezależnej polityki zagranicznej⁸³⁷. Można stwierdzić zatem, że kwestie bezpieczeństwa (suwerenność i integralność terytorialna) są dodatkowymi potężnymi czynnikami napędzającymi działania lokalnego aktora, czyli rządu serbskiego⁸³⁸. Warto również dostrzec, że serbscy przywódcy postrzegają konflikt na Ukrainie jako początek „trzeciej wojny światowej” lub coś na kształt globalnego konfliktu, sugerując, że taki konflikt może doprowadzić do redystrybucji stref wpływów i rewizji granic⁸³⁹. Ta perspektywa wskazuje na głębokie zaniepokojenie istniejącym porządkiem międzynarodowym i hegemonią Zachodu, jak również na nadzieję na korzystniejsze przetarasowania geopolityczne dla Serbii. Serbska polityka zagraniczna oscyluje między dążeniem do ochrony swojej suwerenności, zwłaszcza w kwestii Kosowa, a koniecznością nawigacji w skomplikowanym środowisku międzynarodowym. W Serbii jest poczucie, że hegemonia Zachodu jest głównym źródłem problemów. Konflikt wokół Kosowa przedstawia się często jako przykład tej dominacji. Wyczuwa się konfrontację Serbii (i Rosji) z Zachodem. Niewątpliwie konflikt wokół Kosowa będzie kolejną częścią szerszej konfrontacji z Zachodem.

Sytuacja między Serbią a Kosowem pozostaje wysoce niestabilna i podatna na zmiany. Oba kraje stoją przed wyzwaniem znalezienia wspólnej ścieżki do trwałej normalizacji stosunków, która wymaga nie tylko dyplomatycznych wysiłków, ale również gotowości do przeprowadzenia głębokich reform wewnętrznych. W tym kontekście, możliwość eskalacji, także militarnej, choć niepożądana, pozostaje elementem, który musi być brany pod uwagę w planowaniu i realizacji

---

⁸³⁷ *Security Council Resolution 1244 (1999) on the situation relating to Kosovo*, <https://peacemaker.un.org/kosovo-resolution1244>.

⁸³⁸ *Vucic Thanks China for Supporting Serbia's Territorial integrity*, TANJUG, 2022, <https://www.tanjug.rs/english/politics/623/vucic-thanks-china-for-supporting-serbias-territorial-integrity/vest>.

⁸³⁹ Д. Бавырин, *Россия должна спасти Сербию от великого позора*, 2023, <https://vz.ru/politics/2023/1/24/1196175.html>.

długoterminowej strategii stabilizacji regionu. Wszelkie działania, zarówno ze strony Serbii, Kosowa, jak i międzynarodowej społeczności, powinny być ukierunkowane na zapewnienie trwałego pokoju i stabilności, co wymaga ciągłego dialogu, wzajemnego szacunku i kompromisu. W kontekście możliwej eskalacji konfliktu, kluczowe będzie monitorowanie sytuacji, szczególnie w regionach, gdzie napięcia etniczne są największe, oraz zapewnienie, że międzynarodowe siły pokojowe są gotowe do interwencji w celu ochrony ludności cywilnej i zapobiegania przemocy. Działania takie powinny jednak zawsze iść w parze z dyplomatycznymi wysiłkami mającymi na celu adresowanie źródeł napięć i konfliktu. Zbliża się moment krytyczny, ponieważ w 2024 roku w Parlamencie Europejskim i w USA odbędą się wybory, postęp w rozmowach normalizacyjnych straci priorytet. Powodzenie procesu normalizacji będzie również zależeć od tego, jak bezpośrednio i ściśle są one powiązane z drogą Kosowa i Serbii do UE.

Warto przytoczyć także kwestie związane z największą 850-stronicową umową handlową Serbii i Chin podpisaną w październiku 2023 r. Umowa handlowa między Chinami a Serbią z 2023 roku ma kilka kluczowych aspektów, które budzą znaczące ryzyka i obawy. Po pierwsze, umowa ta znacząco pogłębia gospodarcze i strategiczne związki Serbii z Chinami. W szczególności koncentruje się na współpracy obronnej, w tym na zakupie chińskiego sprzętu wojskowego, takiego jak rakiety, bomby, torpedy i czołgi, przy coraz niższych stawkach celnych. Obniżenie stawek celnych na chińską broń z 25% do 2,5% w ciągu 15 lat jest szczególnie niepokojące⁸⁴⁰. Drugim ważnym elementem jest wpływ tej umowy na stosunki Serbii z Unią Europejską. Serbia, będąc krajem kandydującym do UE, może znaleźć się w trudnej sytuacji dyplomatycznej, ponieważ pogłębienie związków z Chinami może być postrzegane jako oddalenie się od standardów i celów politycznych UE. To z kolei może wpłynąć na proces integracji Serbii z Unią Europejską.

Istnieje obawa, że chińskie inwestycje mogą mieć negatywny wpływ na środowisko lokalne, prawa człowieka oraz klimat polityczny w Serbii. Chińskie firmy, szczególnie te związane z przemysłem obronnym, są często postrzegane jako narzędzie polityki zagranicznej Chin, co zwiększa obawy o wpływ Chin

---

⁸⁴⁰ M. Bjeloš, N. Resare, W. Wang, *New China-Serbia Free Trade Agreement Raises Security Concerns for Europe*, "The Diplomat", 2023, <https://thediplomat.com/2023/12/new-china-serbia-free-trade-agreement-raises-security-concerns-for-europe/>.

na wewnętrzne sprawy Serbii. Wreszcie, obecność chińskich firm w Serbii, zwłaszcza w strategicznych sektorach gospodarki, może prowadzić do wypierania lokalnych przedsiębiorstw i zwiększenia zależności gospodarczej Serbii od Chin. Wzrost bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin, które osiągnęły 737 milionów dolarów w 2021 roku, stanowi istotne ryzyko dla długoterminowej stabilności gospodarczej i suwerenności Serbii. Podsumowując, umowa handlowa z 2023 roku między Chinami a Serbią przynosi Serbii potencjalne korzyści gospodarcze, ale równocześnie niesie ze sobą znaczące ryzyka w sferach bezpieczeństwa, środowiskowej, praw człowieka oraz relacji z Unią Europejską.

Największe projekty powstałe pod auspicjami inicjatywy Belt and Road

Chiny są kluczowym partnerem w ambitnych planach serbskiego rządu dotyczących budowy infrastruktury drogowej, cyfrowej i energetycznej. Działania podejmowane w tym kraju często finansowane są poprzez pożyczki Exim Bank, a budową infrastruktury zajmują się głównie chińskie korporacje takiej jak: China Railway International (CRI) i China Communication Construction Company (CCCC). W tym celu otworzono nawet oddział Bank of China w Belgradzie. Proces inicjacji transakcji wymiany walut między Serbią a Chinami stanowił początek głębszej współpracy gospodarczej między tymi krajami. Chińskie przedsiębiorstwa rozpoczęły inwestycje w kluczowe sektory serbskiej gospodarki, co znacząco wpłynęło na jej rozwój i modernizację. Wśród najbardziej widocznych inwestycji znajdują się te w przemyśle stalowym, reprezentowanym przez firmę HSTEEL oraz w produkcji opon, gdzie na uwagę zasługuje Linglong. Takie działania są częścią szerszej strategii chińskiej ekspansji gospodarczej, która obejmuje również branże takie jak produkcja części samochodowych, co wskazuje na wzajemne uzupełnianie się kompetencji w ramach globalnych łańcuchów dostaw.

Ponadto, współpraca rozszerzyła się na sektor energetyczny, w tym na projekty związane z energią ciepłą, wodną oraz odnawialnymi źródłami energii. To świadczy o dążeniu obu krajów do promowania zrównoważonego rozwoju i odpowiadania na globalne wyzwania klimatyczne. Inwestycje w wydobywanie miedzi i złota z kolei podkreślają strategiczne znaczenie surowców naturalnych i ich wpływ na wzrost gospodarczy oraz bezpieczeństwo energetyczne.

Poza sferą ekonomiczną, obserwuje się również nasilenie współpracy międzyludzkiej, która przekłada się na liczne inicjatywy akademickie, medialne i turystyczne. System wzajemnego zwolnienia z obowiązku wizowego dla obywateli obu państw ułatwia wymianę kulturową i edukacyjną, zwiększając przepływ osób i idei. W ramach tych działań, znaczącą rolę odgrywają Instytuty Konfucjusza, które nie tylko promują język i kulturę chińską, ale również służą jako platformy do dialogu międzykulturowego. Rozwój ośrodków kultury oraz rosnąca liczba serbskich studentów uczących się języka chińskiego są świadectwem głębokiego zainteresowania obu społeczeństw kulturą i tradycją partnera.

Serbia aktywnie uczestniczyła w inicjatywie *Pasa i Szlaku*, realizując kilka kluczowych projektów. Oto niektóre z nich:

Modernizacja Kolei Węgiersko-Serbskiej: Jednym z najważniejszych projektów był remont i modernizacja linii kolejowej łączącej Budapeszt (Węgry) i Belgrad (Serbia) z wykorzystaniem chińskiej technologii kolei dużych prędkości⁸⁴¹. Ta modernizacja ożywiła stuletnią linię kolejową, która wcześniej przez 40 lat nie była rozwijana. Po zakończeniu modernizacji podróż między stolicami Węgier i Serbii skróci się z 8 godzin do 3 godzin⁸⁴². Linia kolejowa Budapeszt-Belgrad stanowi część trasy pociągu prowadzącej z portu w Pireusie pod Atenami, punktu łączącego Europę, Azję i Afrykę, w kierunku państw Europy Środkowej. Trasa ta jest niezbędna do transferu pociągów towarowych z chińskimi i innymi, głównie azjatyckimi, eksportowymi towarami, które będą montowane i dystrybuowane na terenie UE. Choć początek modernizacji zapowiadano kilkakrotnie, prace konsorcjum China Railway International (CRI) i China Communication Construction Company (CCCC) rozpoczęły się dopiero w listopadzie 2021 roku⁸⁴³. Należy także tu zaznaczyć, że za budowę dwóch odcinków projektu odpowiadało 71 rosyjskich firm⁸⁴⁴.

---

⁸⁴¹ V. B. Stojanović, T. S. Jelisavac, M. Simić, *Development of the Belt and Road Initiative in Serbia*, *Ekonomika preduzeća*, 2023, 71(3-4), s. 230-242.

⁸⁴² S. Shiwei, *Railways Along the Belt and Road. Serbia, Hungary have Balkan's best train*, 2023, <https://news.cgtn.com/news/2023-10-19/Railways-Along-the-Belt-and-Road-Serbia-Hungary-have-Balkan-s-best-train-1nHENArDJJK/index.html>.

⁸⁴³ *Chinese Companies Start Building 108-Km-Long Section of Belgrade-Budapest Railway*, *Railway Pro*, 2021, <https://www.railwaypro.com/wp/modernisation-contract-signed-for-serbia-hungary-rail-connection/>.

⁸⁴⁴ Ralev, R. *Russia's RZD signs 58 mln euro railway infrastructure deal in Serbia*, *SeeNews*, 2020, <https://seenews.com/news/russias-rzd-signs-58-mln-euro-railway-infrastructure-deal-in-serbia-726100>.

Mapa 5. Modernizacja linii kolejowej Budapeszt (Węgry) - Pireus (Grecja)

Źródło: http://www.china-ceec.org/eng/zywj/ldrhcgwj/202112/t20211222_10474168.htm

Ożywienie Huty Stali w Smederevie: znaczącym projektem było odrodzenie stuletniej Huty Stali w Smederevie, która była na skraju bankructwa i groziła bezrobociem dla 5000 pracowników. Sytuacja zmieniła się po inwestycji chińskiej grupy HeSteel (HBIS), która zainwestowała 46 milionów euro i założyła HBIS Serbia w 2016 roku. Po pięciu latach od założenia HBIS Serbia, huta stała się drugim co do wielkości eksporterem stali w kraju, oferując dobre warunki życia i pracy dla wielu rodzin⁸⁴⁵.

Należy także wspomnieć o kontrowersyjnym projekcie budowy nowego bloku w **Elektrociepłowni Kostolac**⁸⁴⁶. W 2013 roku ogłoszono plany jego budowy z oczekiwanym zakończeniem prac w 2019 roku. Projekt finansowany był w znacznej części przez chiński Exim Bank, który udzielił pożyczki w wysokości 608,2 mln dolarów, przy wkładzie rządu Serbii wynoszącym 143 mln dolarów⁸⁴⁷. Studium oceny oddziaływania na środowisko (OOS) dla projektu Kostolac spotkało się z kontrowersjami prawnymi i środowiskowymi. W 2014 roku Centrum Ochrony

⁸⁴⁵ Ibidem.

⁸⁴⁶ D. Mitrović, *The dynamics of the Republic of Serbia's cooperation with China via the Belt and Road Initiative and the "Sixteen plus One" platform*, *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 2023, 12(1), ss. 1-31, <https://doi.org/10.1080/24761028.2023.2240999>.

⁸⁴⁷ Ibidem.

Środowiska i Zrównoważonego Rozwoju (CEKOR) zaskarżyło sposób zatwierdzenia studium przez serbskie Ministerstwo, podkreślając brak uwzględnienia transgranicznego wpływu na Rumunię. W 2016 roku serbski Sąd Administracyjny orzekł, że zatwierdzenie OOS przez Ministerstwo było bezprawne. W 2017 roku ogłoszono wznowienie budowy elektrowni B3, która miała rozpocząć działalność w 2020 roku. Jednakże, grupy ekologiczne ponownie zakwestionowały OOS projektu, a CEKOR oraz CEE Bankwatch złożyły skargę do Sekretariatu Traktatu o Wspólnocie Energetycznej dotyczącą braku oceny oddziaływania na środowisko dla rozbudowy kopalni Drmno. W 2021 roku serbski Minister energetyki skrytykował chińską firmę CMEC za opóźnienia w realizacji projektu i dostarczenie sprzętu niskiej jakości. Projekt opóźnił się o trzy lata. Pomimo powyższych wyzwań, wysocy rangą politycy serbscy nadal zabiegali o względy strony chińskiej, próbując ulepszyć porozumienie. Jednocześnie w projekcie zauważono brak serbskich firm wśród głównych podwykonawców i dostawców. W 2022 roku Sąd Najwyższy w Belgradzie orzekł o ograniczeniu emisji dwutlenku siarki w elektrowniach węglowych, w tym w Kostolac, po uwzględnieniu dowodów medycznych dotyczących wpływu SO₂ na zdrowie. Niewątpliwie zatem Projekt Kostolac odzwierciedla szersze dylematy Serbii dotyczące bezpieczeństwa. Przypadek ten stanowi przykład złożonej interakcji między rozwojem infrastruktury energetycznej, wpływami zewnętrznymi, kwestiami środowiskowymi i zdrowotnymi oraz polityką lokalną i międzynarodową.

Inwestycje Shandong Linglong Tire Co., Ltd., to renomowany chiński producent opon, rozszerzył swoje globalne działania poprzez założenie pierwszej fabryki w Europie, w Serbii. Ten krok jest częścią szerszej strategii Linglonga mającej na celu wejście na rynek europejski i wpisuje się w rosnącą obecność gospodarczą Chin w Europie Środkowej i Wschodniej. Fabryka, położona w strefie wolnego handlu w Zrenjaninie, stanowi największą zagraniczną inwestycję w Serbii do tej pory, podkreślając strategiczne partnerstwo między Chinami a Serbią. Projekt, znany jako Linglong International Europe D.O.O. Zrenjanin (LLIE), został uruchomiony z wielką ceremonią w marcu 2019 roku. Rozciąga się on na ponad 130 hektarach, z łączną powierzchnią budowlaną 393 660 metrów kwadratowych⁸⁴⁸. Po zakończeniu, zakład

---

⁸⁴⁸ *Linglong Tire's Factory in Serbia, the First European Factory of China Tire Industry*, 2019, https://en.linglong.cn/content/details34_38475.html

ma produkować 13,62 miliona jednostek wysokowydajnych opon radialnych rocznie, generując szacowany przychód w wysokości 600 milionów USD. Przedsięwzięcie to nie tylko stanowi znaczący krok w strategii globalnej ekspansji Linglonga „5+3”, ale ma również na celu obsługę wyrafinowanego europejskiego rynku motoryzacyjnego poprzez poprawę terminowości dostaw i jakości usług dla europejskich producentów samochodów. Serbska fabryka wykorzystuje zaawansowane technologie, takie jak sztuczna inteligencja, wielkie dane i roboty przemysłowe, aby osiągnąć wysokiej klasy inteligentne wytwarzanie i zielony łańcuch dostaw, ustanawiając benchmark w branży. Jednak ekspansja firmy na Serbię nie była wolna od kontrowersji. Pojawiły się raporty o wykorzystywaniu wietnamskich pracowników na placu budowy, zarzucające złe warunki życia i brak odpowiedniego wynagrodzenia. Te zarzuty przyciągnęły międzynarodową uwagę i krytykę. Linglong Tire i serbski rząd odpowiedzieli na te obawy, podkreślając wysiłki na rzecz poprawy warunków i strategiczne znaczenie inwestycji.

Budowa dróg i autostrad m.in. autostrady E-763 i obwodnicy Belgradu. Autostrada E-763, szczególnie odcinek Preljina-Požega, jest kluczowym elementem serbskiej sieci drogowej i wpisuje się w szerszy plan poprawy połączeń transportowych w Europie Wschodniej. Jako część korytarza Belgrad-Adriatyk, ta autostrada nie tylko ułatwi podróżowanie wewnątrz Serbii, ale także poprawi połączenia z krajami sąsiednimi, takimi jak Czarnogóra. Prace nad tym odcinkiem są wymagające z powodu trudnych warunków topograficznych i geologicznych⁸⁴⁹. Kolejnym ważnym projektem jest obwodnica Belgradu, obejmująca odcinek od mostu na rzece Sawie w pobliżu Ostrużnicy do węzła drogowego Bujanj Potok. Sektor 4 tej obwodnicy został ukończony i otwarty w kwietniu 2021 roku, a prace nad sektorami 5 i 6 miały zakończyć się pod koniec 2022 roku. Obwodnica ta znacząco odciąży ruch w centrum Belgradu i połączy kluczowe korytarze drogowe w regionie⁸⁵⁰. Także sektor 1 autostrady E-763, odcinek Nowy Belgrad-Surčin, jest ważnym połączeniem między miastem a autostradą E-763, tworząc najkrótszą trasę pomiędzy Belgradem a Morzem Adriatyckim. To połączenie jest istotne dla funkcjonalności miejskiej sieci

---

⁸⁴⁹ PRELJINA – POZEGA, Republic of Serbia, Ministry of Construction, Transport and Infrastructure of Republic of Serbia, 2019, <https://www.mgsi.gov.rs/en/projekti/preljina-pozega>.

⁸⁵⁰ Serbia: Large Infrastructure Projects Delivered, International Road Federation, 2022, <https://irfnet.ch/2022/01/26/serbia-large-infrastructure-projects-delivered/>.

drogowej i poprawia dostępność regionalną⁸⁵¹. Te projekty, będące częścią inicjatywy *Belt and Road*, mają na celu nie tylko rozwój infrastruktury transportowej w Serbii, ale także wzmocnienie integracji ekonomicznej i współpracy regionalnej, co jest zgodne z celami tej globalnej inicjatywy.

Więzi strategiczne, infrastrukturalne i ekonomiczne między Belgradem a Pekinem umocniły także współpracę w dziedzinie cyfrowej i telekomunikacyjnej. Belgrad stał się miejscem regionalnej siedziby Huawei, które przez wiele lat współpracowało z państwową firmą telekomunikacyjną Telekom Srbija. W szczycie „najlepszych relacji”, chiński kolos cyfrowy był uważany za głównego kandydata do implementacji technologii 5G w Serbii. Jednak pod wpływem presji ze strony USA, serbski rząd opóźnił proces promowania tej technologii. Relacje serbsko-chińskie doznały wówczas pewnego osłabienia, kiedy to w 2020 roku prezydent Serbii, Aleksandar Vučić, podpisał „Porozumienie Waszyngtońskie”, które zawierało zakaz angażowania „niezaufanych dostawców” - domyślnie odnoszące się do Chin w kwestii rozwijania sieci 5G⁸⁵².

Można przypuszczać, że decyzja ta była motywowana obawami serbskiego rządu o ewentualne reperkusje ze strony Zachodu, gdyby Serbia nie ograniczyła aktywności chińskich firm w obszarze cyfrowych technologii na swoim terytorium. Mimo tych działań mających na celu ograniczenie ekspansji chińskiego giganta, nadal odgrywa on istotną rolę w infrastrukturze cyfrowej Serbii. Dobrym przykładem jest realizacja projektu „Bezpieczne Miasto” w Belgradzie, który prowadzony w partnerstwie z Huawei obejmował instalację 1000 kamer z technologią AI do rozpoznawania twarzy⁸⁵³. Kiedy kamery z funkcją identyfikacji i śledzenia osób zaczęły pojawiać się na ulicach Belgradu, wywołało to niepokój społeczny. Jednak lokalne władze utrzymywały, że system zaprojektowany przez chińską firmę telekomunikacyjną Huawei pomaga zredukować przestępczość w tym dużym mieście. Wiele osób z kręgów serbskich ekspertów zauważało, że pomimo braku legalnej podstawy, policja na co dzień wykorzystuje funkcje biometryczne do inwigilacji

---

⁸⁵¹ Ibidem.

⁸⁵² M. Ruge, S. Vladislavljev, *Serbia's 5G deal with Washington: The art of muddling through*, European Council on Foreign Relations, 2020, <https://ecfr.eu/article/commentary-serbias-5g-deal-with-washington-the-art-of-muddling-through/>.

⁸⁵³ V. Vuksanovic, *Securing the Sino-Serbian Partnership*, China Observers, 2019, <https://chinaobservers.eu/securing-the-sino-serbian-partnership/>.

społeczeństwa. Wdrażane projekty budzą liczne obawy związane z ochroną prywatności w cyfrowym świecie. Głównym problemem dla opinii publicznej jest sposób wykorzystania technologii przez coraz bardziej autorytarny rząd serbski, a nie tożsamość dostawcy.

Serbia wykazała także zainteresowanie chińską inicjatywą „Inteligentne Miasto”, która mogłaby zapewnić lokalnym władzom narzędzia do poprawy świadczenia usług publicznych dla mieszkańców oraz zwiększenia poziomu bezpieczeństwa społeczności lokalnych. W planach jest również budowa przez Huawei regionalnego centrum danych w Kragujevacu dla regionu Europy Południowej i Południowo-Wschodniej. Chiński wkład w rozwój cyfrowy Serbii to nie tylko współpraca z Huawei. Wdrażane są także technologie firm Hikvision i Dahua, które dostarczają rozwiązania monitoringu wideo do zastosowań komercyjnych oraz związanych z bezpieczeństwem publicznym⁸⁵⁴. Władze Serbii wyraziły również zainteresowanie zakupem chińskich dronów i prowadzą negocjacje w sprawie przejęcia technologii, która pozwoliłaby na produkcję tego sprzętu przez serbski przemysł zbrojeniowy⁸⁵⁵.

Jak Serbowie postrzegają chińskie działania?

Opinia publiczna w Serbii na temat działań Chin w kraju jest złożona i wielowymiarowa. Większość Serbów postrzega Chiny pozytywnie, przede wszystkim ze względu na znaczące inwestycje gospodarcze i wspieranie rozwoju infrastruktury Serbii. Relacje między obydwojoma krajami znacząco się wzmocniły, szczególnie od czasu prezydentury Aleksandara Vučića, który zbliżył na poziomie gospodarczym Serbię do Chin. Inwestycje chińskie, na przykład w sektorze energetycznym i infrastrukturalnym, a także inicjatywy takie jak wizyta bezwizowa dla obywateli chińskich od 2017 roku, przyczyniły się do wzrostu znaczenia Chin jako partnera handlowego Serbii⁸⁵⁶. Jak wynika z badań opinii publicznej, większość obywateli Serbii uważa Chiny za przyjazny kraj, który hojnie wspiera serbski rozwój gospodarczy, oferując różnorodne projekty i inicjatywy, a jednocześnie broni

---

⁸⁵⁴ M. Đurđević, S. Božić Krainčanić, *Kineske kompanije sa crne liste SAD prisutne u Srbiji*, 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kineske-kompanije-crna-li-sta-sad/30254541.html>.

⁸⁵⁵ Por. P. Tomaszewska, *Implementation of the Chinese Concept of Digital Silk Road-Case Study of Serbia*, *Nowa Polityka Wschodnia*, 2022, 2(33), s. 156.

⁸⁵⁶ N. Triandafillidis, *Sino-Serbian relations under the “microscope”: China’s footprint In Serbia*, 2021, <https://moderniplomacy.eu/2021/04/14/sino-serbian-relations-under-the-microscope-chinas-footprint-in-serbia/>.

serbskich interesów narodowych w Radzie Bezpieczeństwa ONZ i innych organach międzynarodowych.

Jednakże, istnieją również obawy związane z rosnącym wpływem Chin w Serbii, szczególnie w kontekście przestrzegania standardów środowiskowych i prawnych. Niektóre inwestycje chińskie, takie jak budowa fabryki opon firmy Shandong Linglong, zostały uznane przez serbski rząd za projekty o znaczeniu narodowym, co umożliwia elastyczne stosowanie przepisów prawnych i unikanie standardów środowiskowych. Takie działania wywołały krytykę ze strony lokalnych aktywistów i organizacji pozarządowych, które obawiają się negatywnych skutków dla środowiska i zdrowia publicznego⁸⁵⁷.

Podobnie wspierani przez Zachód „obserwatorzy Chin” i media regularnie bardzo krytycznie odnoszą się do ogólnej obecności Chin w Serbii, posługując się tą samą argumentacją. Chociaż dziś większość Serbów bardzo pozytywnie ocenia Chiny i docenia ich niedawne zaangażowanie gospodarcze i polityczne w Serbii i na świecie. Większość z nich postrzega Chiny jako zaufanego przyjaciela i kolejny biegun w sprawach globalnych, ponieważ ucierpiały z powodu bezprawnej i brutalnej interwencji Zachodu⁸⁵⁸.

Ponadto, istnieje zaniepokojenie co do roli mediów w promowaniu pozytywnego wizerunku Chin w Serbii⁸⁵⁹. China Radio International prowadzi własną serbską stację radiową⁸⁶⁰. Chociaż bezpośrednio finansowanie chińskich mediów w Serbii nie jest jasno widoczne, to jednak istnieje znaczący wpływ na treści promocyjne i artykuły pojawiające się w niektórych głównych mediach, co może przyczyniać się do kreowania pozytywnego wizerunku Chin w serbskim społeczeństwie.

Ogólnie rzecz biorąc, relacje sino-serbskie są uważane za silne i korzystne dla Serbii, szczególnie w kontekście gospodarczym i politycznym. Współpraca ta, będąca częścią szerszej inicjatywy, ma na celu promowanie rozwoju gospodarczego

---

⁸⁵⁷ W. Wang, N. Resare, *China Is Changing Serbia From the Inside*, “The Diplomat”, 2021, <https://thediplomat.com/2021/04/china-is-changing-serbia-from-the-inside/>.

⁸⁵⁸ D. Marjanović, I. Beraha, I. Domazet, “Belt and Road” Initiative as a Development Chance for the Western Balkan Countries: The Case of Serbia [w:] *Opportunities and challenges for multinational enterprises and foreign direct investment in the belt and road initiative*, IGI Global, 2022, ss. 172-193.

⁸⁵⁹ S. Vladislavljev, *Big Brother: Serbia's Media Are Creating Nation of China Lovers*, Balkan Insight, 2021, <https://balkaninsight.com/2021/03/26/big-brother-serbias-media-are-creating-nation-of-china-lovers/>.

⁸⁶⁰ S. Vladislavljev, *Chinese Influence in Serbia*, Center for European Policy Analysis, 2022, <https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-serbia/>.

i infrastrukturalnego Serbii. Jednakże, rosnący wpływ Chin na lokalne środowisko i standardy prawne, a także obawy dotyczące przejrzystości i wpływu na media, rodzą pewne kontrowersje i dyskusje wewnątrz serbskiego społeczeństwa oraz na arenie międzynarodowej.

Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Serbii

W sposób bardzo złożony na stan gospodarki Serbii wpłynęła chińska inicjatywa. BRI przyczyniła się do rozwoju nowych sieci handlowych i inwestycyjnych, zwiększając globalizację i efektywność alokacji zasobów. Dla Serbii nastąpiło potencjalne zwiększenie handlu bilateralnego oraz napływ inwestycji zagranicznych, co może sprzyjać wzrostowi gospodarczemu i rozwojowi infrastruktury⁸⁶¹. Wraz z korzyściami, BRI wiąże się również z zagrożeniami, takimi jak zwiększone zadłużenie i zależność ekonomiczna od Chin. Ważne jest, aby Serbia zachowała równowagę między korzystaniem z możliwości oferowanych przez BRI, a utrzymaniem stabilności finansowej i niezależności gospodarczej⁸⁶². Inwestycje w ramach BRI w infrastrukturę transportową i energetyczną mogą przyczynić się do wzrostu gospodarczego Serbii poprzez ułatwienie handlu i inwestycji. Jednakże, istotne jest, aby te projekty były realizowane w sposób zrównoważony, z uwzględnieniem lokalnych potrzeb i standardów środowiskowych⁸⁶³.

Tabela 22. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Serbii

Wybrane do analizy państwo:	Serbia
Wymiar polityczno-dyplomatyczny:	Serbia, dążąc do członkostwa w Unii Europejskiej, równocześnie rozwija strategiczne partnerstwa z wielkimi mocarstwami, w tym z Chinami. Ta wielostronna polityka zagraniczna może prowadzić do konfliktu zobowiązań z UE, szczególnie w kontekście konkurencji i ochrony środowiska. Inicjatywa „Pasa i Szlaku” może służyć jako pomost między krajami kandydującymi do UE a wewnętrznym rynkiem UE, ale również rodzi wyzwania związane z przestrzeganiem unijnych standardów.
Wymiar ekonomiczny:	Inwestycje Chin w Serbii, które znacznie wzrosły od 2013 roku, przynoszą korzyści gospodarcze, ale jednocześnie stwarzają

⁸⁶¹ B. Ramzan, M. Ali, M. Mehar, M. Ashraf, S. Kiran, *Influence of Belt & Road on consensual Trade with Path to Structural Trade Model*, Journal of Social Sciences Review (JSSR), 2023, 3(1), <https://doi.org/10.54183/jssr.v2i4.91>.

⁸⁶² L. Hao, J. Feng, X. Zhang, Z. Hu, *Research on the Impact of Big Country Agent Strategy on the “the Belt and Road”*, SHS Web Conf. 2023, <https://doi.org/10.1051/shsconf/202315704004>.

⁸⁶³ F. Sjöholm, *The Belt and Road Initiative: Economic Causes and Effects*, Asian Economic Papers, 2023, doi: 10.1162/asep_a_00861.

	ryzyko zadłużenia. To może wpłynąć na długoterminowe bezpieczeństwo polityczno-ekonomiczne kraju.
Wymiar militarno-strategiczny:	Inwestycje w ramach Pasa i Szlaku mogą wiązać się z ryzykiem bezpieczeństwa, w tym ryzykiem konfliktów politycznych i społecznych. Zwiększenie obecności chińskiej może wymagać dodatkowych środków bezpieczeństwa, co może wpłynąć na militarne i obronne strategie Serbii. Inwestycje w infrastrukturę krytyczną, taką jak porty czy drogi, mogą również mieć implikacje militarne, zwłaszcza jeśli te projekty będą wykorzystywane do celów nie tylko cywilnych, ale i wojskowych. Jest to aspekt, który Serbia musi rozważyć w kontekście swojego bezpieczeństwa narodowego.
Wymiar społeczny (humanitarny):	Rosnąca obecność i wpływy Chin w Serbii mogą rodzić niechęć społeczną, zwłaszcza wśród tych, którzy obawiają się nadmiernej zależności ekonomicznej od Chin i wpływu na suwerenność kraju. Może to prowadzić do napięć społecznych i oporu przeciwko projektom chińskim. Inwestycje chińskie, choć przynoszą korzyści gospodarcze, mogą także stwarzać problemy dla lokalnego biznesu w Serbii. Może dojść do sytuacji, w której chińskie firmy dominują na rynku, ograniczając możliwości rozwoju lokalnych przedsiębiorstw.
Wymiar środowiskowy (ekologiczny):	Wielkie projekty infrastrukturalne związane z inicjatywą, takie jak budowa dróg, mostów czy elektrowni, często są realizowane bez należytego uwzględnienia ich wpływu na środowisko. Istnieją obawy, że niektóre z tych projektów nie przestrzegają lokalnych i międzynarodowych przepisów ochrony środowiska, co może prowadzić do degradacji środowiska naturalnego. Rozwój infrastruktury związany z inicjatywą może prowadzić do wzrostu emisji dwutlenku węgla i innych gazów cieplarnianych, co przyczynia się do zmian klimatycznych. Projekty te często polegają na intensywnym wykorzystaniu paliw kopalnych, co może zwiększać ślad węglowy Serbii. Często brakuje transparentności, co utrudnia monitorowanie ich wpływu na środowisko. Brak adekwatnego nadzoru i egzekwowania przepisów ochrony środowiska może prowadzić do poważnych uszczerbków na środowisku naturalnym.
Wymiar technologiczny:	Inwestycje i współpraca technologiczna z Chinami mogą wiązać się z ryzykiem naruszenia prywatności i bezpieczeństwa danych. Istnieje obawa, że technologie dostarczane przez chińskie firmy mogą być wykorzystywane do nieautoryzowanego zbierania i przetwarzania danych osobowych obywateli Serbii. Wprowadzanie zaawansowanych technologii monitoringu i nadzoru w ramach projektów „Pasa i Szlaku” może prowadzić do zwiększenia nadzoru społecznego i ograniczeń wolności obywatelskich. Jest to szczególnie istotne w kontekście rosnących globalnych obaw dotyczących praktyk nadzoru stosowanych przez chiński rząd i chińskie firmy. Zależność od

	technologii i sprzętu dostarczanego przez chińskie firmy może ograniczać suwerenność technologiczną Serbii i jej zdolność do samodzielnego rozwoju technologicznego.
--	--

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Decyzja Serbii o dołączeniu do BRI była podyktowana wieloletnimi dwustronnymi stosunkami z Chinami. Serbia dążąc do członkostwa w Unii Europejskiej, równocześnie współpracuje z Chinami w ramach BRI⁸⁶⁴. To połączenie celów może prowadzić do konfliktów, szczególnie w dziedzinach takich jak konkurencja i ochrona środowiska⁸⁶⁵.

Projekty BRI przyczyniają się do rozwoju gospodarczego Serbii, ale równocześnie kraj ten stoi przed dwoma głównymi wyzwaniami – spłatą pożyczek i nieprzestrzeganiem standardów ekologicznych⁸⁶⁶. Inwestycje te skoncentrowane głównie na infrastrukturze, przyczyniły się do wzrostu importu dóbr i usług, zmniejszenia bezrobocia oraz zwiększenia wskaźnika zatrudnienia, co wskazuje na pozytywny wpływ na kluczowe wskaźniki ekonomiczne Serbii. Serbia stoi jednak również przed wyzwaniami, takimi jak zwiększone zadłużenie oraz konieczność przestrzegania standardów ekologicznych, co wymaga zrównoważonego podejścia i uwagi zarówno ze strony serbskich władz, jak i chińskich partnerów inwestycyjnych. Wpływ inicjatywy BRI na gospodarkę Serbii jest zatem pozytywny, ale wymaga starannego zarządzania i świadomości potencjalnych ryzyka związanego z zależnością finansową i ekologicznymi standardami.

Podsumowując podkreślić należy, że obecność chińskich firm, takich jak Huawei, Hikvision i Dahua, w serbskim krajobrazie cyfrowym jest zdecydowanie widoczna. Serbia korzysta z chińskich technologii, zarówno w kontekście infrastruktury cyfrowej, jak i rozwiązań monitoringu, co budzi obawy o prywatność i bezpieczeństwo obywateli. Pomimo tych obaw, serbski rząd zdaje się wierzyć, że takie inicjatywy, jak „Bezpieczne Miasto” czy „Miasto Inteligentne”, mogą przyczynić się do poprawy jakości życia obywateli poprzez lepsze świadczenie usług

---

⁸⁶⁴ I. Lađevac, *The Republic of Serbia and the Belt and Road Initiative*, Institute of International Politics and Economics, 2020, ss. 273-283.

⁸⁶⁵ M. A. Vučić, *European Union integration and the belt and road initiative: a curious case of Serbia*, *Международни проблеми*, 2020, 72(2), ss. 337-355.

⁸⁶⁶ K. Zakic, *The Results and Risks of China's Belt and Road Investment Projects in Serbia*, *The Review of International Affairs*, 2020, 71, ss. 45-71. https://doi.org/10.18485/iipe_ria.2020.71.1180.3.

publicznych i zwiększenie bezpieczeństwa⁸⁶⁷. Jednocześnie plany na budowę centrum danych Huawei w Kragujevacu sygnalizują długoterminowe zamiary i zaangażowanie Chin w rozwój technologiczny Serbii. Oznacza to nie tylko inwestycje, ale także możliwość przeniesienia zaawansowanych technologii i know-how do regionu. Serbia, mimo swego zainteresowania członkostwem w Unii Europejskiej, na przestrzeni ostatnich lat zacieśniła swoje relacje z Pekinem, co może mieć istotne implikacje dla jej przyszłości geopolitycznej i technologicznej. Wszystko to wskazuje na rosnące znaczenie Chin jako gracza na arenie międzynarodowej, szczególnie w kwestiach związanych z cyfryzacją i technologią.

6. Kazus 6 - Chorwacja

Od 2005 roku współpraca Chorwacji i Chin została zdefiniowana jako kompleksowe partnerstwo kooperacyjne, składające się z czterech głównych obszarów: dwustronnych relacji, stosunków UE-Chiny, uczestnictwa Chorwacji w *Inicjatywie Pasa i Szlaku* oraz współpracy Chiny - Europa Środkowo-Wschodnia⁸⁶⁸. Symbolicznym elementem tej współpracy jest most Pelješac, strategicznie istotny projekt⁸⁶⁹. Jak podkreślił Li Keqiang podczas wizyty w Chorwacji w 2019 roku, relacje między Chinami, a Chorwacją wkroczyły w wyjątkową erę, potwierdzoną solidarnością w czasie pandemii⁸⁷⁰.

Strategiczne położenie Chorwacji czyni ją kluczowym elementem inicjatywy Pasa i Szlaku. Podkreślić należy, że jako część UE, Chorwacja stanowi bramę do rynku liczącego ponad 500 milionów konsumentów. Port Rijeka, największy port w Chorwacji, odpowiada za ponad połowę obrotu wszystkich chorwackich portów i jest ważnym punktem łączącym Daleki Wschód z Europą Środkową, charakteryzując się najkrótszym czasem tranzytu⁸⁷¹. Skraca bowiem czas żeglugi o nawet siedem dni w porównaniu z trasami północnymi. Chińskie firmy często wykorzystują chorwackie

---

⁸⁶⁷ X. Huang, *The Economic and Geopolitical Implications of China's Belt and Road Initiative in Eastern Europe: A Case Study on Serbia*, *Transactions on Economics, Business and Management Research*, 2024, 4, ss. 50-74.

⁸⁶⁸ Z. Stopić, *Croatia and the Chinese "17+1" Cooperation Framework*, *Croatian International Relations Review*, 2020.

⁸⁶⁹ N. Markovic Khaze, X. Wang, *Is China's rising influence in the Western Balkans a threat to European integration?*, *Journal of Contemporary European Studies*, 2020.

⁸⁷⁰ I. Bakota, *"Diamond Stage" in Sino-Croatian Relations*, *Croatian international relations review*, 2020, <https://doi.org/10.37173/cirr.26.86.6>.

⁸⁷¹ A. Agatić, D. Čišić, A. Perić Hadžić, T. Poletan Jugović, *The One Belt One Road (OBOR) initiative and seaport business in Europe—perspective of the Port of Rijeka*, *Pomorstvo*, 2019, 33(2), ss. 264-273.

porty jako główne punkty wejściowe lub huby dla Europy Środkowo-Wschodniej. Nowoczesna infrastruktura portowa oraz jej połączenia z innymi krajami europejskimi stwarzają liczne możliwości rozwoju projektów inwestycyjnych, szczególnie w sektorze logistycznym, włączając transport intermodalny i centra logistyczno-dystrybucyjne.

Warto podkreślić, że Chorwacja dysponuje zaawansowaną siecią komunikacyjną, która obejmuje nie tylko istotne międzynarodowe porty morskie takie jak Rijeka, Ploče, Szybenik, Zadar, Split i Dubrownik, ale również porty rzeczne (Vukovar, Osijek, Slavonski Brod i Sisak) oraz liczne lotniska międzynarodowe, w tym w Zagrzebiu, Splicie, Dubrowniku, Zadarze, Rijece, Puli i Osijeku. Dodatkowo, kraj ten posiada śródlądowe drogi wodne i terminale intermodalne. Nowoczesna sieć autostrad w Chorwacji plasuje ją wśród wiodących krajów europejskich pod względem infrastruktury drogowej. W planach jest również kompleksowa modernizacja sieci kolejowej kraju, mająca na celu dostosowanie jej do najwyższych europejskich standardów. Przewiduje się rozbudowę i ulepszenie aż 750 km linii kolejowych w latach 2020-2030, co otwiera drzwi dla renomowanych chińskich firm do udziału w przetargach publicznych⁸⁷².

Analiza danych handlowych między Chinami a Chorwacją za rok 2021 rzuca światło na znaczący deficyt handlowy po stronie chorwackiej. Chiny wyeksportowały do Chorwacji towary o wartości 1,66 miliarda dolarów, z głównymi produktami takimi jak inne maszyny elektryczne (130 milionów dolarów), sprzęt do nadawania (82,4 miliona dolarów) i konstrukcje żelazne (67,9 miliona dolarów). W ciągu ostatnich 26 lat, eksport z Chin do Chorwacji wzrósł w tempie rocznym 15,3%, z 41 milionów dolarów w 1995 roku do 1,66 miliarda dolarów w 2021 roku⁸⁷³. Warto również zauważyć, że w 2021 roku Chiny nie eksportowały do Chorwacji żadnych usług. Z drugiej strony, Chorwacja wyeksportowała do Chin towary o wartości 323 miliony dolarów, z głównymi produktami takimi jak statki specjalnego przeznaczenia (149 milionów dolarów), przetworzone drewno (41,3 miliona dolarów) i rezystory elektryczne (28,5 miliona dolarów). Eksport z Chorwacji do Chin wzrósł w ciągu ostatnich 26 lat w tempie rocznym 9,98%, z 27,2 miliona dolarów

---

⁸⁷² European Construction Sector Observatory. Country profile Croatia (2021) European Commission Report.

⁸⁷³ *China-Croatia In 2021*, OEC, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/hrv>.

w 1995 roku do 323 milionów dolarów w 2021 roku⁸⁷⁴. Porównanie rang w Indeksie Złożoności Ekonomicznej (Economic Complexity Index, ECI) oraz całkowitych eksportach obu krajów w 2021 roku pokazuje, że Chiny zajęły 25. miejsce w ECI (1,07) i 1. miejsce w całkowitym eksporcie (3,34 biliona dolarów), podczas gdy Chorwacja zajęła 34. miejsce w ECI (0,81) i 72. miejsce w całkowitym eksporcie (22,8 miliarda dolarów)⁸⁷⁵.

W świetle tych danych, krytyczna analiza deficytu handlowego Chorwacji z Chinami ujawnia kilka kluczowych problemów. Po pierwsze, ogromna dysproporcja w wartości eksportu i importu między tymi krajami wskazuje na nierównowagę, która może mieć długoterminowe konsekwencje dla gospodarki Chorwacji. Taka nierównowaga handlowa może prowadzić do osłabienia bilansu płatniczego Chorwacji, zwiększając jej zależność od importu z Chin, co z kolei może ograniczać rozwój lokalnych przedsiębiorstw i branż. Ponadto, deficyt handlowy podkreśla potrzebę dywersyfikacji chorwackiego eksportu oraz inwestycji w rozwój sektorów o wysokiej wartości dodanej, które mogłyby lepiej konkurować na globalnym rynku. Chorwacja, aby zmniejszyć ten deficyt, powinna zintensyfikować wysiłki na rzecz promocji innowacji, wsparcia przedsiębiorczości i poszukiwania nowych rynków zbytu dla swoich produktów. Aktywna promocja w Chinach chorwackich dóbr i usług, wyróżniających się unikalnymi cechami i wysoką wartością dodaną, może przyciągnąć uwagę chińskich konsumentów i firm, otwierając nowe ścieżki dla eksportu. Podsumowując, choć obecny deficyt handlowy Chorwacji z Chinami stanowi wyzwanie, oferuje również możliwość przeglądu i restrukturyzacji chorwackiej strategii handlowej i gospodarczej. Poprzez zastosowanie kompleksowego podejścia, skoncentrowanego na innowacji, edukacji, negocjacjach handlowych oraz promocji marki, Chorwacja może zmniejszyć nierównowagę handlową i zbudować mocniejszą, bardziej zrównoważoną i wzajemnie korzystną relację gospodarczą z Chinami.

Chorwacja aktywnie współpracuje z chińskimi przedsiębiorcami, aby przyciągnąć więcej inwestycji i zdywersyfikować ich zakres. Na dodatek chorwacka Izba Gospodarcza, posiadająca biuro w Szanghaju i współpracuje

---

⁸⁷⁴ Ibidem.

⁸⁷⁵ Ibidem.

z ambasadą w Pekinie, służy jako pierwszy punkt kontaktowy dla chińskich firm zainteresowanych działalnością handlową i inwestycyjną w Chorwacji⁸⁷⁶. Warto podkreślić, że Chorwacja zapewnia chińskim inwestorom szereg możliwości i równości praw na równi z inwestorami lokalnymi, włączając w to różnorodne bodźce zarówno w projektach publicznych, jak i prywatnych. Jako członek Unii Europejskiej i NATO oraz kandydat do OECD, Chorwacja zapewnia stabilne i bezpieczne warunki dla działalności gospodarczej. Dostosowane do prawodawstwa UE, chorwackie przepisy gwarantują prowadzenie biznesu na wysokim poziomie, umożliwiając korzystanie z funduszy unijnych. Ponadto, umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania z ponad 50 krajami oferują dodatkowe korzyści dla inwestorów.

Projekty realizowane w Chorwacji pod auspicjami inicjatywy Pasa i Szlaku

Przyznanie przez Chorwację kontraktu na budowę mostu Pelješac chińskiej firmie China Road and Bridge Corporation (CRBC) jest przejawem silnego zaufania, jak również sposobnością do demonstrowania chińskich umiejętności w zakresie inżynierii budowlanej na terenie Unii Europejskiej⁸⁷⁷. Realizacja tego projektu, będącego pierwszym tak dużym przedsięwzięciem CRBC w UE, zgodnie z normami unijnymi, dotyczącymi zamówień publicznych i wykorzystania środków unijnych, świadczy o zaangażowaniu Chorwacji we współpracę z Chinami, a zarazem przestrzeganie standardów UE. Uroczyste otwarcie mostu w lipcu 2022 roku symbolizuje nie tylko bliskie relacje pomiędzy Chorwacją a Chinami, ale także podkreśla współpracę między Chorwacją a Unią Europejską⁸⁷⁸. Wzmianka Premiera Li Keqiang'a o znaczeniu współpracy między UE a Chinami dodatkowo podkreśla ten fakt. Należy jednak przyjrzeć się tej sytuacji również z perspektywy krytycznej. Przyznanie kontraktu zagranicznej firmie, nawet tak renomowanej jak CRBC, może budzić pytania dotyczące wpływu takich decyzji na lokalny przemysł budowlany i gospodarkę. Istnieje ryzyko, że lokalne firmy, które mogłyby skorzystać z realizacji takiego projektu, zostają pominięte, co może wpłynąć na lokalny rynek pracy i rozwój

---

⁸⁷⁶ *Croatian Chamber Of Commerce Opens Office In Shanghai*, Total Croatia, <https://total-croatia-news.com/news/business/croatian-chamber-of-commerce-opens-office-in-shanghai/>.

⁸⁷⁷ T. Bickl, *Bridge over troubled waters: The Pelješac Project, China, and the implications for good-neighbourly relations and the EU*, *Politička Misao*, 2019, 56(3-4), ss. 50-78.

⁸⁷⁸ B. Tang, X. Wang, Y. Zuo, Q. Zhang, *Extradosed cable-stayed Pelješac Bridge in Croatia—Fabrication of steel box girders and on-site installation*, *Steel Construction*, 2022, 15(1), ss. 26-32.

kompetencji wewnątrz kraju. Ponadto, choć współpraca międzynarodowa jest kluczowa, zależność od zagranicznych firm w kluczowych projektach infrastrukturalnych może rodzić obawy dotyczące bezpieczeństwa narodowego i suwerenności. Warto również zastanowić się nad długoterminowymi konsekwencjami takich partnerstw, zwłaszcza w kontekście geopolitycznym, gdzie relacje między wielkimi mocarstwami, takimi jak Chiny i kraje UE, mogą ulec zmianie. W tym kontekście, choć budowa mostu Pelješac przez CRBC jest świadectwem skutecznej współpracy międzynarodowej i technicznej ekspertyzy, ważne jest, aby Chorwacja równoważyła te korzyści z potrzebą wspierania lokalnej gospodarki, zachowania suwerenności i zapewnienia długoterminowego bezpieczeństwa.

Mapa nr 1. Lokalizacja mostu Pelješac

SCMP/Mapcreator

Źródło: SCMP/Mapcreator

Kolejnym projektem była budowa farmy wiatrowej w Senj, zrealizowana przez chińską korporację Norinco International. Stanowi to znaczący przykład współpracy międzynarodowej między Chorwacją a Chinami w dziedzinie odnawialnych źródeł energii (OZE). Wartość tego przedsięwzięcia, wynosząca 230 milionów euro,

podkreśla znaczną inwestycję finansową, jaką podjęto w celu rozwoju zrównoważonej energetyki. Projekt ten, zakończony w 2021 roku, obejmuje instalację 39 turbin wiatrowych o łącznej mocy 156 MW, co pozwala na klasyczne umiejscowienie go w kategorii dużych farm wiatrowych⁸⁷⁹. Rozciągająca się na obszarze ponad 45 km² farma wiatrowa w Senj demonstruje zarówno technologiczne, jak i logistyczne wyzwania związane z realizacją projektów OZE na tak dużą skalę. Z perspektywy naukowej, warto zwrócić uwagę na kilka kluczowych aspektów tego projektu. Po pierwsze, roczna produkcja energii, szacowana na 530 milionów kWh, stanowi znaczący wkład w energetykę odnawialną w regionie, potencjalnie przyczyniając się do zmniejszenia zależności od paliw kopalnych oraz redukcji emisji gazów cieplarnianych. Drugi aspekt to przewidywany czas działania farmy, określony na 23 lata, co implikuje długoterminowe korzyści zarówno ekonomiczne, jak i ekologiczne płynące z tego projektu. Analiza tego przedsięwzięcia z punktu widzenia inwestycji ekologicznej wymaga jednak również krytycznego spojrzenia. Chociaż farmy wiatrowe są uznawane za źródło czystej energii, ich wpływ na środowisko naturalne i lokalne społeczności nie jest całkowicie neutralny⁸⁸⁰. Zagadnienia takie jak wpływ na krajobraz, hałas, a także potencjalne zakłócenia dla ptaków i innych gatunków zwierząt są przedmiotem trwających badań i dyskusji naukowej. Ponadto, realizacja takich projektów w ramach międzynarodowej współpracy stawia pytania o równowagę między korzyściami ekonomicznymi a suwerennością energetyczną. Inwestycje zagraniczne, choć niezbędne dla finansowania i technologii, mogą również prowadzić do zależności od zagranicznych podmiotów i wpływać na krajową politykę energetyczną. Podsumowując, projekt farmy wiatrowej w Senj jest przykładem, jak inwestycje w odnawialne źródła energii mogą przyczyniać się do transformacji energetycznej i zrównoważonego rozwoju. Jednocześnie podkreśla konieczność holistycznego podejścia do oceny takich projektów, uwzględniającego zarówno ich

---

⁸⁷⁹ *With a Chinese partner in the construction of the largest wind farm in Croatia*, HELB, 2023, <https://www.helb.hr/case-studies/with-a-chinese-partner-in-the-construction-of-the-largest-wind-farm-in-croatia/>.

⁸⁸⁰ *Senj wind farm opened for trial run, the project will contribute to Croatia's green transition*, Government of the Republic of Croatia, 2021, <https://vlada.gov.hr/news/senj-wind-farm-opened-for-trial-run-the-project-will-contribute-to-croatia-s-green-transition/33504>.

potencjalne korzyści, jak i wyzwania związane z ich wpływem na środowisko oraz społeczności lokalne⁸⁸¹.

Z drugiej strony warto podkreślić, że występuje także rozszerzanie obecności chorwackich firm na chińskim rynku, takich jak: Infobip i DOK-ING. Jest to znaczący krok w kierunku zacieśnienia współpracy gospodarczej pomiędzy Chorwacją a Chinami. Infobip, globalny dostawca usług komunikacji w chmurze dla biznesu oraz DOK-ING, producent zaawansowanych systemów robotycznych przeznaczonych głównie dla sektorów ratownictwa i górnictwa, są przykładami przedsiębiorstw, które osiągnęły międzynarodowy sukces, wykraczając poza granice lokalnego rynku⁸⁸². Wejście na rynek chiński przez te firmy może być interpretowane jako strategiczne posunięcie mające na celu nie tylko ekspansję biznesową, ale również zbudowanie mostów współpracy międzykulturowej i gospodarczej. Rynek chiński, będący jednym z największych i najszybciej rozwijających się rynków na świecie, oferuje ogromne możliwości dla zagranicznych inwestorów i przedsiębiorstw poszukujących nowych możliwości biznesowych. Jednakże dla firm zagranicznych, w tym chorwackich, wejście i odniesienie sukcesu na tym rynku wiąże się z szeregiem wyzwań, takich jak różnice kulturowe, skomplikowane regulacje prawne oraz silna konkurencja lokalna.

Tabela 23. Wpływ na chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Chorwacji

Wybrane do analizy państwo:	Chorwacja
Wymiar polityczno-dyplomatyczny:	<p>Realizacja inicjatyw międzynarodowych, takich jak budowa mostu Pelješac przez chińską firmę China Road and Bridge Corporation (CRBC) w ramach szerszej współpracy Chorwacji z Chinami, może mieć znaczący wpływ na bezpieczeństwo polityczne Chorwacji. Z jednej strony, zacieśnianie więzów z globalnym mocarstwem jakim są Chiny może wzmocnić pozycję międzynarodową Chorwacji, przyciągając inwestycje i otwierając nowe możliwości gospodarcze. Z drugiej strony, istnieją również potencjalne ryzyko i wyzwania związane z tą współpracą, które mogą wpływać na bezpieczeństwo polityczne kraju. Pamiętać należy, że przyznanie kontraktu zagranicznej firmie może rodzić obawy dotyczące utraty kontroli nad kluczowymi aktywami i infrastrukturą narodową, co ma implikacje dla bezpieczeństwa narodowego.</p> <p>Zacieśnianie stosunków z Chinami może wpłynąć na relacje Chorwacji z innymi partnerami międzynarodowymi, w tym z krajami</p>

⁸⁸¹ A. Kratz, J. Oertel, Ch. Vest, *Circuit breakers: Securing Europe's green energy supply chains*, European Council on Foreign Relations, 2022, <https://ecfr.eu/publication/circuit-breakers-securing-europes-green-energy-supply-chains/>

⁸⁸² D. Mihelin, *Croatia and China in the Diamond Era of Bilateral Relations. In The Future of China's Development and Globalization: Views from Ambassadors to China*, Springer, Singapore 2024, ss. 11-18.

	Unii Europejskiej i Stanami Zjednoczonymi, szczególnie w kontekście rosnącej rywalizacji geopolitycznej między Chinami a Zachodem.
Wymiar ekonomiczny:	Przykładem wpływu ekonomicznej współpracy na bezpieczeństwo może być bilans handlowy między Chorwacją a Chinami. Znaczący deficyt handlowy na korzyść Chin, który może wynikać z dużego importu towarów chińskich przy jednoczesnym ograniczonym eksporcie towarów chorwackich do Chin, podkreśla nierównowagę w relacjach handlowych. Taka sytuacja może prowadzić do zwiększenia zależności gospodarczej Chorwacji od Chin, co w dłuższym okresie może mieć negatywne konsekwencje dla ekonomicznego bezpieczeństwa kraju.
Wymiar militarno-strategiczny:	W kontekście współpracy Chorwacji z Chinami, w tym realizacji projektów infrastrukturalnych takich jak budowa mostu Pelješac przez China Road and Bridge Corporation (CRBC), potencjalne ryzyko militarnego zagrożenia wydaje się być raczej małe. Stosunki między Chorwacją a Chinami koncentrują się głównie na wymiarze gospodarczym i infrastrukturalnym, bez bezpośredniego wpływu na kwestie militarne. Chiny jako globalny gracz gospodarczy, dążą do rozszerzania swoich wpływów poprzez inwestycje infrastrukturalne i gospodarcze, nie zaś poprzez działania o charakterze militarnym w Europie. Chorwacja, będąc członkiem Unii Europejskiej i NATO, jest zintegrowana z zachodnimi strukturami bezpieczeństwa, co dodatkowo zmniejsza prawdopodobieństwo bezpośredniego zagrożenia militarnego wynikającego z relacji z Chinami. Współpraca z Chinami odbywa się w ramach określonych mechanizmów i z uwzględnieniem zobowiązań Chorwacji wobec sojuszników z UE i NATO, co stanowi swoistą równowagę i mechanizm kontroli. Niemniej jednak, w szerszym kontekście geopolitycznym, rosnące wpływy Chin w Europie i na świecie są przedmiotem analiz i dyskusji w kontekście globalnej równowagi sił.
Wymiar społeczny (humanitarny):	Inicjatywa Pasa i Szlaku (BRI) ma potencjał do wpłynięcia na bezpieczeństwo społeczne Chorwacji poprzez szereg kanałów ekonomicznych, kulturowych i środowiskowych. Chociaż dostępne dane nie wskazują bezpośrednio na specyficzne skutki BRI dla bezpieczeństwa społecznego Chorwacji, można wysnuć pewne ogólne wnioski na podstawie analizy wpływu BRI na inne kraje uczestniczące. Projekty infrastrukturalne i inwestycje związane z BRI mogą przyczynić się do wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy w Chorwacji, poprawiając tym samym dobrobyt społeczny i stabilność ekonomiczną. Zwiększona współpraca handlowa i inwestycyjna może otworzyć nowe możliwości dla firm chorwackich oraz przyczynić się do rozwoju kluczowych sektorów gospodarki. Poprzez inicjatywę BRI, możliwe jest zwiększenie wymiany kulturowej i ludzkiej między Chorwacją a Chinami oraz innymi krajami uczestniczącymi. Takie interakcje mogą promować lepsze zrozumienie międzykulturowe i wzmocnić więzi społeczne.
Wymiar środowiskowy (ekologiczny):	Inwestycje w odnawialne źródła energii, takie jak budowa farmy wiatrowej w Senj przez chińską korporację Norinco International, są istotnym przykładem współpracy międzynarodowej między Chorwacją a Chinami w dziedzinie OZE. Takie projekty są kluczowe dla promowania zrównoważonego rozwoju i mogą przyczynić się do

	zmniejszenia zależności od paliw kopalnych oraz zmniejszenia emisji CO ₂ . Jednak, aby maksymalnie wykorzystać potencjał ekologiczny i gospodarczy inwestycji w OZE w ramach BRI, konieczne jest skupienie się na innowacjach technologicznych i wspieranie infrastruktury energetycznej, która ułatwia wdrażanie i eksploatację projektów OZE. Działania te powinny być wspierane przez polityki promujące inwestycje w zieloną energię oraz przez współpracę międzynarodową ukierunkowaną na osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju bez kompromisów dla środowiska naturalnego.
Wymiar technologiczny:	Inwestycje w porty, sieci telekomunikacyjne czy technologie 5G przez firmy z państw uznawanych za rywali geopolitycznych mogą budzić obawy dotyczące bezpieczeństwa danych i możliwości wykorzystania tych zasobów do celów szpiegowskich lub wpływania na decyzje polityczne. Przejęcia innowacyjnych firm technologicznych przez zagraniczne podmioty mogą prowadzić do utraty przewagi technologicznej i wpływać na zdolności obronne i konkurencyjność gospodarki.

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Projekt budowy mostu Pelješac, szczyt 14+1 w Dubrowniku oraz podpisane umowy między Chinami a Chorwacją wyniosły stosunki chińsko-chorwackie na nowy poziom. Jednak pod pozornym entuzjazmem Chorwacji kryją się znaczne braki w infrastrukturze, potrzebnej do utrzymania takiego poziomu współpracy. Chiny przez lata, budując sieć informacyjną, gromadząc wiedzę, wspierając naukowców w doskonaleniu ich kompetencji dotyczących południowo-wschodniej Europy, przygotowywały się do współpracy z Chorwacją i resztą 17 krajów. Problem polega na braku długoterminowego planu Chorwacji wobec Chin. Brakuje zdefiniowanych polityk, propozycji politycznych, wyraźnych planów strategicznych, analiz, jakichkolwiek oznak planowania długoterminowego. Chorwackie media również mają problemy z relacjonowaniem wydarzeń z Chin. Wprawdzie było dużo informacji o szczycie 14+1 w Dubrowniku, ale niewiele kontynuacji. Chorwackie gazety nadal traktują wiadomości z Chin, czy ogólnie Dalekiego Wschodu jako drugorzędne. Brak jest dziennikarstwa śledczego, które podążałoby za jakimkolwiek tematem z tego regionu świata, brak felietonów czy opinii. Nawet ważne wiadomości, zazwyczaj kopiowane są z CNN lub BBC bez znaczącego rozwinięcia treści. Niestety, sygnały płynące z rządu chorwackiego czy chorwackiej prasy nie pozwalają na zrozumienie oficjalnej lub nieoficjalnej pozycji Chorwacji wobec Chin czy ramy współpracy w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku poza uproszczonym i ogólnym przymiotnikiem

„przyjazny”. Z przeprowadzonej analizy wynika, że obecnie obserwujemy niepokojącą różnicę w wykorzystaniu zasobów intelektualnych przez Chiny i Chorwację na potrzeby wspierania relacji chińsko-chorwackich. Podczas gdy Chiny konsekwentnie budują i rozwijają bazę ekspertów oraz ośrodki wiedzy na temat regionu 17+1 i Chorwacji, Chorwacja nie tylko nie próbuje nadążyć za tymi działaniami, ale nawet nie dostrzega tego zjawiska. Ta sytuacja podkreśla krytyczną potrzebę zwiększenia świadomości i wiedzy na temat Chin w Chorwacji, zarówno w sferze publicznej, jak i akademickiej. Chorwacja, aby mogła skutecznie nawigować w zmieniającym się globalnym krajobrazie i wykorzystywać możliwości oferowane przez relacje z Chinami musi stworzyć solidną bazę wiedzy o Chinach. Tylko wtedy możliwe będzie zbudowanie równoważnych i wzajemnie korzystnych relacji z Chinami, które będą oparte na głębokim zrozumieniu i szacunku dla różnic kulturowych i strategicznych priorytetów obu stron.

Zakończenie

W pracy doktorskiej dowiedziono, że inicjatywa Pasa i Szlaku wpływa na różne aspekty bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej, stanowiąc częstokroć więcej zagrożeń dla państw w niej uczestniczących niż szans na rozwój. Pogłębienie teoretycznej wiedzy na temat: bezpieczeństwa, realizmu, chińskiej gospodarki, regionu CEE, kreowanej chińskiej inicjatywy BRI pozwoliło na to, aby w ostatnim rozdziale posłużyć się metodą studium przypadku. Właśnie ten rozdział stanowił podstawę do zweryfikowania głównego założenia pracy. Dostrzeżono w nim, że nie wszystkie państwa identycznie postrzegają ryzyko związane z chińskimi działaniami, co wynika z różnic ich podejścia do architektury bezpieczeństwa. **Reakcje państw regionu na chińskie działania były zróżnicowane, zależnie od indywidualnych interesów gospodarczych i politycznych.** Każde z nich starało się balansować między korzyściami płynącymi z chińskich inwestycji a koniecznością ochrony własnych interesów narodowych.

Dowiedziono, że największe korzyści gospodarcze wynikające z chińskich inwestycji są zauważalne w takich krajach jak Białoruś, Chorwacja czy Serbia. Budowa mostu Pelješac w Chorwacji, finansowana przez Chiny, przynosi wymierne korzyści gospodarcze. **Znów w Słowacji niewielka realizacja obiecanych projektów** w ramach BRI wskazuje na marginalne znaczenie tego kraju w ramach inicjatywy oraz na trudności w przyciąganiu chińskich inwestycji. **Także w Polsce brak szeroko zakrojonych realizacji projektów infrastrukturalnych** podkreśla wyzwania związane z chińskimi inwestycjami i ich dostosowaniem do krajowych priorytetów.

Potwierdzono, że państwami o mniej pozytywnym postrzeganiu Chin w regionie są analizowana Polska, Słowacja czy Chorwacja natomiast najbardziej pozytywnie nastawione do dalszej współpracy są Serbia, Węgry oraz Białoruś. Wszystkie pozostałe kraje Europy Środkowo-Wschodniej znajdują się pomiędzy tymi dwiema grupami krajów, a większość z nich wydaje się zbliżać do negatywnego spektrum postrzegania relacji⁸⁸³. W szczególności zaobserwowano, że państwa, których system polityczny jest mniej liberalny (takie jak Węgry czy Serbia) będą podatne na chińskie działania. Autorka jednak zdaje sobie sprawę, żeby to stwierdzenie udowodnić

---

⁸⁸³ E. Kavalski, *Quo Vadis Cooperation...*, op. cit., ss. 33-56.

potrzebne byłoby przeprowadzanie jeszcze bardziej dogłębnych badań skupiających się na analizie systemów politycznych analizowanych państw.

Dla Europy Środkowo-Wschodniej, inicjatywa Pasa i Szlaku wiąże się z istotnym ryzykiem, które może wpływać na bezpieczeństwo narodowe oraz stabilność polityczną całego regionu. Jednym z głównych zagrożeń jest fakt, że chińskie inwestycje, mimo że często stanowią kluczowy impuls dla rozwoju lokalnej infrastruktury, mogą jednocześnie prowadzić do powstania długoterminowych zobowiązań finansowych. Tego rodzaju zobowiązania mogą osłabiać pozycję negocjacyjną krajów regionu, które w obliczu narastającego zadłużenia stają się bardziej podatne na presję ze strony Pekinu.

Dodatkowo, zwiększona obecność chińskich firm oraz wzrost wpływów politycznych Chin może powodować napięcia wewnętrzne w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Szczególne obawy budzi możliwość przejścia przez chińskie podmioty kontroli nad strategicznymi sektorami gospodarki, takimi jak energetyka, transport czy telekomunikacja. Tego rodzaju transakcje mogą budzić niepokój o suwerenność gospodarczą oraz prowadzić do kontrowersji w społeczeństwach, które obawiają się nadmiernego uzależnienia od obcego kapitału i technologii.

W zakresie bezpieczeństwa ekologicznego, intensywne inwestycje infrastrukturalne realizowane w ramach BRI mogą prowadzić do degradacji środowiska naturalnego, naruszenia norm ekologicznych oraz zagrożeń dla zdrowia mieszkańców, co w dłuższej perspektywie może przyczyniać się do nieodwracalnych zmian w ekosystemach lokalnych. Jeśli chodzi o wymiar technologiczny, BRI stawia wyzwania związane z cyberbezpieczeństwem, ochroną własności intelektualnej oraz prywatnością, co może skutkować zwiększonym ryzykiem cyberataków i technologicznego uzależnienia od Chin, zwłaszcza w kontekście nowych technologii i cyfryzacji.

Istnieje także ryzyko, że Chiny mogą wykorzystywać swoje inwestycje jako narzędzie do wywierania politycznego wpływu. Może to prowadzić do destabilizacji regionalnych sojuszy i zmian w układzie sił w Europie Środkowo-Wschodniej. Na przykład, kraje, które przyjmują znaczące chińskie inwestycje, mogą znaleźć się w sytuacji, w której są zmuszone do podejmowania decyzji politycznych

sprzyjających Pekinowi, co może nie być w zgodzie z interesami ich sojuszników, takich jak Unia Europejska czy Stany Zjednoczone.

W efekcie, państwa Europy Środkowo-Wschodniej mogą stanąć przed wyzwaniem balansowania między utrzymywaniem tradycyjnych sojuszy z Zachodem a rozwijaniem nowych relacji z Chinami. Taka sytuacja może prowadzić do komplikacji zarówno w polityce zagranicznej, jak i wewnętrznej. Kraje regionu mogą zostać zmuszone do manewrowania w trudnym środowisku dyplomatycznym, w którym będą musiały pogodzić interesy bezpieczeństwa narodowego, rozwoju gospodarczego i suwerenności politycznej.

Na podstawie powyższych rozważań można stwierdzić, że wpływ inicjatywy Pasa i Szlaku na różne aspekty bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej jest raczej negatywny. Choć inicjatywa ta stwarza pewne możliwości rozwoju infrastrukturalnego, gospodarczego i współpracy międzynarodowej, to jednak wiąże się z licznymi zagrożeniami, które mogą przeważać nad potencjalnymi korzyściami.

Ponizej w celu ukazania weryfikacji postawionej we wstępie pracy hipotezy, przygotowano zestawienie najważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa analizowanych państw CEE:

KAZUS I – POLSKA

Wykazano średni poziom wpływu na bezpieczeństwo tego państwa z uwagi na kreowaną inicjatywę. Polska za sprawą UE i USA przyjęła wiele środków uodparniających ją na chiński wpływ. W sposób umiarkowany Polska podchodzi do tej inicjatywy. W państwie tym więcej uwagi zwraca się na zagrożenia niżli korzyści wynikające ze współpracy z Chinami. Niepokój pojawia się w kontekście zależności od Chin. Pojawiła się obawa, że Polska może stać się rynkiem zbytu dla chińskich produktów i usług, nie uzyskując w zamian odpowiedniego dostępu do chińskiego rynku, co może wpływać negatywnie na lokalne polskie przedsiębiorstwa. Podkreślono, że zależność Polski od Chin może ograniczyć swobodę manewru Polski w kwestiach strategicznych i wojskowych. Zwiększona obecność chińskich firm, zwłaszcza w sektorach kluczowych dla infrastruktury krytycznej, może rodzić obawy związane ze szpiegostwem. Polska doświadczyła więc

luki między deklaracjami a rzeczywistymi działaniami, co skłoniło ją do przyjęcia bardziej reaktywnej postawy.

KAZUS II – WĘGRY

Węgry są jednym z najaktywniejszych zwolenników współpracy z Chinami wśród analizowanych państw. Odzwierciedla to ich ambicje w kształtowaniu „postzachodniego” porządku globalnego. Podobnie jak inne kraje uczestniczące w BRI, mogą być narażone na ryzyko zwiększonej zależności finansowej od Chin, co może prowadzić do ograniczenia ich suwerenności ekonomicznej. Na Węgrzech podchodzi się do działań chińskich z mniejszym krytycyzmem niż u innych analizowanych państw. Niemniej można też odnaleźć różnego rodzaju obawy związane z negatywnym wpływem na bezpieczeństwo, np. szeroko komentowano inwestycję w dużą fabrykę akumulatorów w pobliżu miasta Debreczyn i jej potencjalnie negatywnego wpływu na środowisko. Chociaż wpływ Chin na Węgry jest często przeceniany, to jednak ta współpraca jest widoczna w zaangażowaniu Węgrów. Węgierski rząd wydaje się postrzegać Chiny jako ważnego partnera. Węgry mogą być bardziej podatne na zagrożenia ze strony wpływu chińskiej inicjatywy na ich bezpieczeństwo, w szczególności ten technologiczny komponent.

KAZUS III – SŁOWACJA

Słowacja nie jest kluczowym państwem dla realizacji projektów BRI. Z obu stron (słowackiej i chińskiej) można więc wykazać pewnego rodzaju zdystansowanie, z racji tego także i wpływ inicjatywy na bezpieczeństwo tego państwa jest znikomy. Dostrzegalne jest, że słowacki rząd ma obawy dotyczące bezpieczeństwa narodowego i utraty niezależności ekonomicznej w przypadku głębokiej współpracy z Chinami. To może prowadzić do jeszcze bardziej ostrożnego podejścia. Zaobserwować można także niewielką liczbę materiałów badających i analizujących obopólne działania między tymi państwami w ramach chińskiej inicjatywy Belt and Road.

KAZUS IV – BIAŁORUŚ

Chiny są ważne dla Białorusi, jak i na odwrót. Chińczycy inwestowali m.in. w białoruską infrastrukturę kolejową. Białoruś zawsze będzie częścią jednego z głównych korytarzy w ramach chińskiej inicjatywy. Suwerenność i niezależność decyzyjna Białorusi są jednak zagrożone. Ta zależność może ograniczać zdolność Białorusi do podejmowania niezależnych decyzji. W przypadku Białorusi rozwój

infrastruktury cyfrowej w ramach BRI, w tym sieci 5G i inne technologie, może rodzić pytania dotyczące bezpieczeństwa danych i prywatności. Wzrost współpracy z Chinami w zakresie technologii może wymagać od Białorusi zwiększonej ostrożności w zarządzaniu ryzykiem cyfrowym.

KAZUS V – SERBIA

Z perspektywy analitycznej najbardziej niepokojący rodzaj wpływu chińskiego można wykazać w Serbii. Istnieje obawa, że chińskie inwestycje mogą mieć negatywny wpływ na środowisko lokalne oraz klimat polityczny w Serbii. Chińskie firmy, szczególnie te związane z przemysłem obronnym, są często postrzegane jako narzędzie polityki zagranicznej Chin, co zwiększa obawy o wpływ Chin na wewnętrzne sprawy Serbii. Wreszcie, obecność chińskich firm w Serbii, zwłaszcza w strategicznych sektorach gospodarki, może prowadzić do wypierania lokalnych przedsiębiorstw i zwiększenia zależności gospodarczej Serbii od Chin. Wzrost bezpośrednich inwestycji zagranicznych z Chin, które osiągnęły 737 milionów dolarów w 2021 roku, stanowi istotne ryzyko dla długoterminowej stabilności gospodarczej i suwerenności Serbii. Inwestycje w infrastrukturę krytyczną, taką jak porty czy drogi, mogą również mieć implikacje militarne, zwłaszcza jeśli te projekty będą wykorzystywane do celów nie tylko cywilnych, ale i wojskowych. Jest to aspekt, który Serbia musi rozważyć w kontekście swojego bezpieczeństwa narodowego. Podsumowując podkreślić należy, że obecność chińskich firm, takich jak Huawei, Hikvision i Dahua, w serbskim krajobrazie cyfrowym jest zdecydowanie widoczna. Serbia korzysta z chińskich technologii, zarówno w kontekście infrastruktury cyfrowej, jak i rozwiązań monitoringu, co budzi obawy o prywatność i bezpieczeństwo obywateli.

KAZUS VI – CHORWACJA

Realizacja inicjatyw międzynarodowych, takich jak budowa mostu Pelješac przez chińską firmę China Road and Bridge Corporation (CRBC) w ramach szerszej współpracy Chorwacji z Chinami, może mieć znaczący wpływ na bezpieczeństwo polityczne Chorwacji. Z jednej strony, zacieśnianie więzów z globalnym mocarstwem jakim są Chiny może wzmocnić pozycję międzynarodową Chorwacji, przyciągając inwestycje i otwierając nowe możliwości gospodarcze. Z drugiej strony, istnieją również potencjalne ryzyka i wyzwania związane z tą współpracą, które mogą

wpływać na bezpieczeństwo polityczne kraju. Pamiętać należy, że przyznanie kontraktu zagranicznej firmie może rodzić obawy dotyczące utraty kontroli nad kluczowymi aktywami i infrastrukturą narodową, co ma implikacje dla bezpieczeństwa narodowego. Przykładem wpływu ekonomicznej współpracy na bezpieczeństwo może być znaczący deficyt handlowy na korzyść Chin, który podkreśla nierównowagę w relacjach handlowych. Inwestycje w porty, sieci telekomunikacyjne czy technologie 5G przez firmy z państw uznawanych za rywali geopolitycznych mogą budzić obawy dotyczące bezpieczeństwa danych i możliwości wykorzystania tych zasobów do celów szpiegowskich lub wpływania na decyzje polityczne.

Pomimo dużej różnorodności krajów Europy Środkowo-Wschodniej wybranych do analizy, istnieją pewne podobieństwa w zachowaniu Chin wobec nich, a także w postrzeganim odbiorze chińskich działań w tych krajach. **Chińskie działania mają tendencję do bycia proaktywnymi i zróżnicowanymi, podczas gdy kraje Europy Środkowo-Wschodniej są coraz bardziej pełne wątpliwości, krytyki i sceptycyzmu wobec strony przeciwnej. We wdrażaniu projektów przez stronę chińską można także zaobserwować metodę „kija i marchewki”, strategię stosowaną w polityce międzynarodowej, która łączy nagrody (marchewka) i kary (kij). W kontekście BRI Chiny oferują „marchewkę” w postaci inwestycji, dostępu do technologii i chińskiego rynku. Z drugiej strony "kijem" są różne formy nacisku.** Pekin nie waha się stosować „kija”, gdy działania danego kraju są sprzeczne z jego interesami. Przykładowo, mogą to być groźby ograniczenia dostępu do chińskiego rynku, opóźnienia w realizacji umów, czy nawet otwarta krytyka polityczna.

Dostrzeżono, że Chiny stosując strategię „kija i marchewki” opierają swoje relacje przede wszystkim na bezpośrednich kontaktach z poszczególnymi krajami, zamiast przyjmować jednolite podejście do całego regionu. Taka metoda pozwala Pekinowi na precyzyjne dostosowanie swoich działań i środków dyplomatycznych do unikalnych potrzeb, uwarunkowań politycznych oraz celów gospodarczych każdego państwa, co zwiększa skuteczność współpracy i pozwala na osiągnięcie większych korzyści. Na przykład, w Serbii Chiny inwestują znaczne środki w infrastrukturę transportową i energetyczną, wspierając projekty takie jak budowa

autostrad, modernizacja linii kolejowych czy rozwój elektrowni. Z kolei w Polsce, która ma strategiczne położenie na szlaku handlowym między Chinami a Europą Zachodnią, Chiny skupiają się na rozwijaniu infrastruktury logistycznej i technologicznej, a także na pogłębianiu wymiany handlowej.

Strategia ta pozwala Chinom na zwiększenie swojej obecności w Europie Środkowo-Wschodniej poprzez indywidualne relacje z poszczególnymi państwami, co umożliwia im lepsze zrozumienie lokalnych realiów, a także wykorzystanie wewnętrznych różnic w regionie na swoją korzyść. Dzięki takiemu podejściu **Chiny unikają potrzeby negocjacji z większymi strukturami, takimi jak Unia Europejska, gdzie zjednoczone stanowisko mogłoby utrudnić realizację ich celów. Zamiast tego Pekin może działać elastycznie i reagować na bieżąco na zmieniające się warunki w poszczególnych krajach.**

Dzięki takiej strategii Chiny mogą także wywierać wpływ na wewnętrzną dynamikę polityczną Unii Europejskiej, często starając się rozgrywać różnice między państwami członkowskimi. W praktyce może to prowadzić do sytuacji, w których niektóre kraje Europy Środkowo-Wschodniej uzyskują korzyści ze współpracy z Chinami, podczas gdy inne pozostają sceptyczne wobec chińskich intencji. To zróżnicowane podejście utrudnia Unii Europejskiej wypracowanie jednolitego stanowiska wobec Chin i wzmacnia pozycję Pekinu jako istotnego partnera w regionie.

W dysertacji doktorskiej założono także, że współpraca z Chinami w ramach BRI osłabia relacje państw Europy Środkowo-Wschodniej z Unią Europejską i innymi globalnymi graczami, powodując napięcia polityczne wynikające z konkurencyjnych interesów. Chiński wpływ jest szeroko kontrolowany i kontestowany. Dla przykładu w Polsce, pomimo przystąpienia do inicjatywy Pasa i Szlaku, starano się balansować między korzyściami z chińskich inwestycji a współpracą z USA i Unią Europejską. W polskim dyskursie politycznym widoczny jest wzrost sceptycyzmu wobec Chin, co wpływa na kształtowanie polityki międzynarodowej kraju. Natomiast państwa takie jak: Węgry i Serbia, które są silnie zaangażowane w BRI oraz utrzymują ogólne bliskie relacje z Chinami, są postrzegane jako te, które destabilizują „europejską strukturę”. Aktywne poszukiwanie chińskich inwestycji przez Węgry prowadzi do licznych napięć na linii UE-Węgry, szczególnie w kontekście przestrzegania zasad zamówień publicznych i unijnych norm.

Węgierskie działania mogą być odbierane jako balansowanie między interesami unijnymi a korzyściami płynącymi z chińskiego kapitału, co prowadzi do kontrowersji i potencjalnych konfliktów.

Z perspektywy realizmu w stosunkach międzynarodowych, zaobserwowane wpływy Chin w Europie Środkowo-Wschodniej wpisują się w klasyczny obraz rywalizacji mocarstw, gdzie głównym celem państw jest maksymalizacja własnej potęgi i zapewnienie bezpieczeństwa w anarchicznym systemie międzynarodowym. Jako opisano w pierwszym rozdziale realizm zakłada, że państwa dążą do zwiększania swoich wpływów i przewagi nad innymi, wykorzystując wszelkie dostępne narzędzia, w tym polityczne, ekonomiczne i militarne. W tym kontekście chińską inicjatywę Pasa i Szlaku należałoby postrzegać jako strategiczne narzędzie Pekinu mające na celu wzmocnienie jego pozycji w systemie międzynarodowym kosztem rywali, takich jak Stany Zjednoczone.

W ujęciu realistycznym, działania Chin w takich państwach jak Serbia czy Węgry można rozumieć jako dążenie do zmiany układu sił na swoją korzyść. Serbia, będąca poza strukturami NATO i UE, jest dla Chin szczególnie wartościowym partnerem, ponieważ oferuje możliwość uzyskania wpływów na Bałkanach bez konieczności konfrontacji z formalnymi mechanizmami bezpieczeństwa Zachodu. Bogate zasoby surowców naturalnych, takie jak złoża litu, również sprawiają, że Serbia staje się jeszcze bardziej strategicznym partnerem. W świetle teorii realizmu, Chiny wykorzystują ten sojusz, aby zyskać dostęp do kluczowych zasobów, jednocześnie budując strefę wpływów w regionie, który jest tradycyjnie uznawany za strategicznie ważny.

Węgry, z kolei, stanowią dla Chin cenny punkt wejścia do Unii Europejskiej, szczególnie w kontekście rosnących napięć między Budapesztem a Brukselą w sprawach dotyczących praworządności i suwerenności. Węgierski rząd, wykorzystując chińskie inwestycje jako sposób na uniezależnienie się od nacisków Zachodu, umożliwia Chinom poszerzenie wpływów wewnątrz struktur UE. Z perspektywy realizmu, Pekin stara się wykorzystać te różnice interesów w Europie Środkowo-Wschodniej, aby destabilizować jedność regionu i zwiększać swoją przewagę nad rywalami.

Działania Chin stanowią więc wyzwanie dla Stanów Zjednoczonych, które, zgodnie z logiką realistyczną, postrzegają rosnące wpływy Pekinu w regionie jako zagrożenie dla własnego bezpieczeństwa i pozycji hegemonicznej. Obawy USA dotyczą przede wszystkim tego, że chińskie inwestycje i obecność mogą prowadzić do osłabienia więzi transatlantyckich i zmniejszenia zdolności do kolektywnego reagowania na zagrożenia ze strony państw autorytarnych. Szczególnie niepokojące dla USA są chińskie inwestycje w infrastrukturę krytyczną, takie jak sieci 5G, które mogą potencjalnie umożliwić Pekinowi dostęp do wrażliwych danych i technologii. Chiny dążą w ten sposób do budowania nowego porządku międzynarodowego, w którym ich rola i wpływy są znacznie większe.

Dla USA i UE, kluczowym zadaniem staje się przeciwdziałanie tym działaniom poprzez wzmocnienie współpracy i jedności w regionie oraz oferowanie alternatywnych form wsparcia i współpracy dla państw Europy Środkowo-Wschodniej, które mogłyby być skłonne do nawiązania bliższych relacji z Chinami. Europa Środkowo-Wschodnia może odegrać kluczową rolę w przyszłym krajobrazie geopolitycznym i gospodarczym. Jednym z najbardziej widocznych aspektów przyszłej roli EŚW jest jej geograficzne i strategiczne położenie. Region ten, będący pomostem między Europą Zachodnią a Azją, ma potencjał, aby stać się kluczowym korytarzem transportowym i handlowym.

EŚW ma szansę przyciągnąć znaczne inwestycje zagraniczne, szczególnie w sektorach technologicznych, produkcyjnych i energetycznych. Relatywnie niskie koszty pracy, dobrze wykształcona siła robocza i coraz lepsza infrastruktura przyciągają firmy z całego świata. Dalsze rozwijanie korzystnych warunków inwestycyjnych i poprawa stabilności politycznej mogą uczynić region atrakcyjnym miejscem dla kapitału zagranicznego.

Pomimo pewnych napięć i różnic politycznych, kraje EŚW będą nadal dążyły do głębszej integracji z Unią Europejską. Fundusze unijne odgrywają kluczową rolę w rozwoju infrastruktury, technologii i innych sektorów w regionie. Dalsza integracja gospodarcza i polityczna z UE może przynieść stabilność. Ze względu na swoje strategiczne położenie, EŚW ma potencjał, aby odegrać ważną rolę w polityce bezpieczeństwa NATO. Kraje regionu, takie jak Polska są kluczowymi partnerami w strategii obronnej Sojuszu Północnoatlantyckiego, szczególnie w kontekście

wzrostu napięć z Rosją. Wzmocnienie zdolności obronnych i współpracy wojskowej z innymi krajami NATO może zwiększyć bezpieczeństwo. Inicjatywy takie jak Grupa Wyszehradzka, Trójmorze czy Inicjatywa Środkowoeuropejska pokazują, że kraje EŚW są świadome swojej wspólnej tożsamości i dążą do wzmocniania współpracy regionalnej. Dalsze zacieśnianie więzi politycznych, gospodarczych i kulturalnych w ramach regionu może przynieść korzyści w postaci lepszej reprezentacji interesów EŚW na arenie międzynarodowej.

Można zaryzykować stwierdzeniem, że w perspektywie średniookresowej Chiny będą dążyć do umocnienia swojej pozycji w regionie Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) poprzez szereg działań gospodarczych, inwestycyjnych, politycznych i technologicznych. Chiny nadal będą kontynuować swoją strategię inwestycyjną w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku. Inwestycje te będą obejmować rozwój infrastruktury transportowej czy cyfrowej. Kraje takie jak Węgry, Białoruś i Serbia mogą spodziewać się kontynuacji i rozszerzenia chińskich projektów infrastrukturalnych, co ma na celu wzmocnienie ich gospodarek oraz zacieśnienie więzi ekonomicznych z Chinami. Niemniej jednak, te inwestycje mogą również prowadzić w dalszym ciągu do obaw o nadmierne zadłużenie i zależność od chińskiego kapitału. W średniookresowej perspektywie Chiny będą nadal dążyć do zacieśnienia współpracy technologicznej. Inwestycje w rozwój sieci 5G, z udziałem chińskich firm takich jak Huawei, będą jednym z głównych obszarów tej współpracy. Węgry już teraz są przykładem kraju, który aktywnie angażuje się w projekty związane z technologią 5G z chińskim udziałem. Polska, mimo pewnych obaw związanych z bezpieczeństwem cybernetycznym, również może być nadal obiektem chińskich starań o inwestycje technologiczne.

Chiny będą kontynuować swoją strategię „miękkiej siły” w regionie EŚW poprzez aktywną dyplomację, inwestycje w media oraz współpracę kulturową. Dążenie do kształtowania pozytywnego wizerunku Chin w regionie będzie miało na celu zdobycie sympatii lokalnych społeczności i elit politycznych. Chiny będą prawdopodobnie starać się usilnie wpływać na politykę poszczególnych państw EŚW.

EŚW będzie również mieć kluczowe znaczenie dla chińskiej strategii energetycznej, szczególnie w kontekście dywersyfikacji źródeł energii. Chiny będą kontynuować inwestycje w projekty energetyczne, takie jak elektrownie,

infrastruktura gazowa i odnawialne źródła energii. Serbia i Węgry już teraz są beneficjentami chińskiej inwestycji energetycznych, a dalsze projekty mogą obejmować rozwój technologii zielonej energii oraz modernizację istniejącej infrastruktury energetycznej. Mimo korzyści wynikających z chińskich inwestycji, kraje EŚW będą musiały stawić czoła wyzwaniom związanym z rosnącą obecnością Chin. Obawy o suwerenność gospodarczą, transparentność umów oraz przestrzeganie standardów europejskich mogą prowadzić do napięć zarówno wewnętrznych, jak i z Unią Europejską.

Rekomendacje na przyszłość dotyczące bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście inicjatywy Belt and Road (BRI)

Przyszłe działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej w kontekście realizacji chińskiej inicjatywy Belt and Road będą wymagały kompleksowego podejścia. Kluczowym aspektem będzie zwiększenie regulacji dotyczących bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zwłaszcza tych pochodzących z Chin. Państwa tego regionu będą musiały wdrożyć bardziej rygorystyczne kontrole bezpieczeństwa oraz oceny wpływu na strategiczne sektory gospodarki, takie jak infrastruktura, energetyka i technologie informacyjne. Dywersyfikacja źródeł inwestycji stanie się priorytetem, aby uniknąć nadmiernej zależności od chińskiego kapitału i zwiększyć konkurencyjność na rynku międzynarodowym. Wzmocnienie bezpieczeństwa narodowego i cyberbezpieczeństwa będzie kolejnym istotnym elementem. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej będą musiały zintensyfikować swoje wysiłki w zakresie ochrony infrastruktury krytycznej przed potencjalnymi zagrożeniami związanymi z technologiami dostarczonymi przez chińskie firmy, takie jak Huawei. Rozwój narodowych strategii cyberbezpieczeństwa, zgodnych z międzynarodowymi standardami, stanie się kluczowy dla ochrony przed cyberatakami.

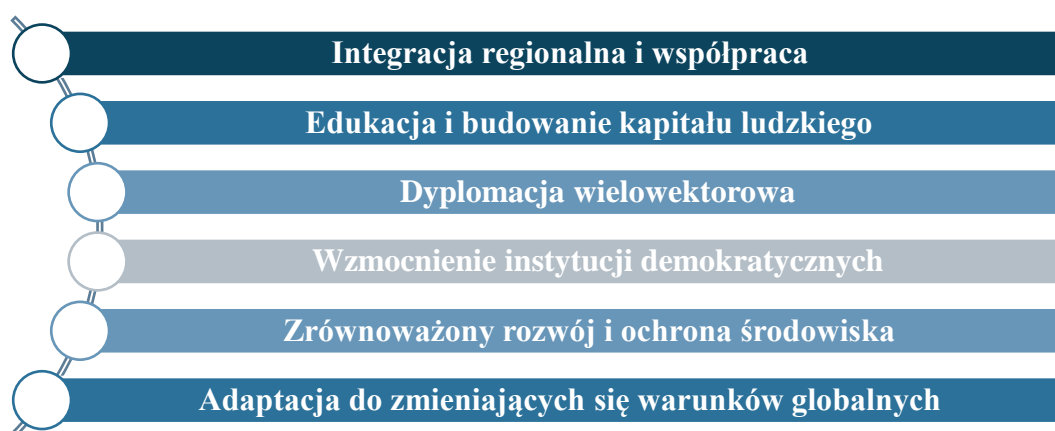
Współpraca międzynarodowa w ramach NATO, UE oraz innych organizacji będzie niezbędna do zwiększenia wspólnych zdolności obronnych i cyberbezpieczeństwa. Wymiana informacji, wspólne ćwiczenia wojskowe oraz projekty badawczo-rozwojowe w zakresie nowych technologii obronnych będą integralną częścią tej współpracy. Polityczne i gospodarcze balansowanie między relacjami z Chinami a innymi globalnymi graczami, takimi jak USA i UE, będzie

wymagało przemyślanej strategii. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej będą musiały zachować równowagę, aby korzystać z chińskich inwestycji, minimalizując jednocześnie ryzyko geopolityczne i zachowując suwerenność. Regularne monitorowanie i ocena postępów oraz wpływu projektów realizowanych w ramach BRI pozwolą na identyfikację potencjalnych problemów na wczesnym etapie i umożliwią dostosowanie polityki inwestycyjnej do zmieniających się warunków. Społeczna świadomość i edukacja również będą odgrywać kluczową rolę.

Rządy państw Europy Środkowo-Wschodniej powinny podejmować działania na rzecz zwiększania świadomości społecznej na temat korzyści i zagrożeń związanych z chińskimi inwestycjami. Transparentność procesów decyzyjnych i edukacja społeczna mogą pomóc w budowaniu zaufania i wsparcia dla strategii rządowych. Rozwój niezależnych ośrodków badawczych i think-tanków zajmujących się analizą relacji międzynarodowych, inwestycji zagranicznych i bezpieczeństwa narodowego dostarczy rządów wartościowych rekomendacji i analiz. Wzmocnienie sektora akademickiego przyczyni się do bardziej świadomego i opartego na dowodach podejścia do polityki zagranicznej i gospodarczej.

W perspektywie przyszłości państwa Europy Środkowo-Wschodniej będą musiały rozwijać bardziej złożone i wielowymiarowe strategie, aby zarządzać wyzwaniami i szansami wynikającymi z ich uczestnictwa w inicjatywie Belt and Road. Będzie to wymagało nie tylko zmian na poziomie polityki wewnętrznej, ale także wzmocnienia współpracy międzynarodowej i regionalnej.

Schemat 13. Zalecenia dla regionu CEE w kontekście polityki wobec ChRL

Źródło: opracowanie własne

Integracja regionalna i współpraca – wybrane kraje EŚW mogą zacieśniać współpracę regionalną w ramach Grupy Wyszehradzkiej (V4) lub innych regionalnych inicjatyw, aby wspólnie negocjować warunki chińskich inwestycji. Tworzenie wspólnych platform dialogu pozwoli na wypracowanie jednolitego stanowiska wobec Chin, co może zwiększyć siłę przetargową regionu. Ponadto, integracja regionalna może wspierać realizację wspólnych projektów infrastrukturalnych, które będą bardziej zintegrowane i skoordynowane na poziomie regionalnym.

Wzmocnienie instytucji demokratycznych - zwiększenie odporności państw EŚW na wpływy zewnętrzne wymaga wzmocnienia instytucji demokratycznych i praworządności. Transparentność procesów decyzyjnych oraz niezależność mediów i sądów są kluczowe dla ochrony przed korupcją i nieuczciwymi praktykami biznesowymi. Silne i niezależne instytucje mogą lepiej monitorować i regulować chińskie inwestycje, zapewniając, że są one zgodne z krajowymi i europejskimi standardami.

Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska - państwa EŚW powinny kłaść większy nacisk na zrównoważony rozwój i ochronę środowiska w kontekście realizacji projektów BRI. Inwestycje infrastrukturalne muszą być zgodne z europejskimi standardami ekologicznymi, aby minimalizować negatywne skutki środowiskowe. Wprowadzenie surowych wymogów środowiskowych dla chińskich inwestorów może również przyczynić się do promowania bardziej zrównoważonych praktyk biznesowych.

Dyplomacja wielowektorowa - kraje EŚW będą musiały rozwijać dyplomację wielowektorową, balansując swoje relacje z Chinami, Unią Europejską, Stanami Zjednoczonymi oraz innymi globalnymi graczami. Efektywne zarządzanie relacjami międzynarodowymi wymaga umiejętności negocjacyjnych oraz zdolności do budowania koalicji na różnych poziomach – bilateralnym, regionalnym i globalnym. Dyplomacja wielowektorowa pozwoli na maksymalizowanie korzyści z różnych partnerstw i minimalizowanie ryzyka geopolitycznego.

Edukacja i budowanie kapitału ludzkiego - długoterminowym elementem strategii bezpieczeństwa powinna być inwestycja w edukację i rozwój kapitału ludzkiego. Państwa EŚW muszą kształcić specjalistów w dziedzinach związanych

z międzynarodowymi relacjami, bezpieczeństwem, technologią i ekonomią, aby lepiej zarządzać wyzwaniami wynikającymi z globalnych inicjatyw takich jak BRI. Programy edukacyjne powinny również promować zrozumienie różnorodnych kultur i systemów politycznych, co może zwiększyć efektywność współpracy międzynarodowej.

Adaptacja do zmieniających się warunków globalnych - państwa EŚW muszą być elastyczne i zdolne do adaptacji w obliczu szybko zmieniających się warunków globalnych. To oznacza konieczność ciągłego monitorowania i analizowania globalnych trendów gospodarczych, technologicznych i politycznych, aby móc odpowiednio dostosowywać swoje strategie. Będzie to wymagało inwestycji w badania i analizy oraz współpracy z międzynarodowymi think-tankami i instytucjami badawczymi.

Podsumowując działania Chin stanowią test dla jedności Europy Środkowo-Wschodniej, rzucając wyzwanie zarówno solidarności w ramach Unii Europejskiej, jak i więzom transatlantyckim. Wnioski z tej pracy wskazują na potrzebę dalszej refleksji nad rolą Chin w Europie Środkowo-Wschodniej oraz na konieczność zacieśnienia współpracy między państwami regionu, aby lepiej zrozumieć i kontrolować potencjalne ryzyka oraz korzyści wynikające z tej współpracy.

Wykaz schematów

Schemat 1. Komponenty inicjatywy Belt and Road 1.0	5
Schemat 2. Komponenty inicjatywy Belt and Road 2.0	7
Schemat 3. Wpływ inicjatywy Pasa i Szlaku na wybrane wymiary bezpieczeństwa .	8
Schemat 4. Koncepcja pracy	15
Schemat 5. Oś czasu istotnych wydarzeń inicjatywy Pasa i Szlaku	17
Schemat 6. Przykładowy model analizy bezpieczeństwa	35
Schemat 7. Rozwój realizmu w stosunkach międzynarodowych	56
Schemat 8. Członkowie AIIB	114
Schemat 9. Projekty realizowane przez AIIB	116
Schemat 10. Wyniki ankiet na temat postrzegania Chin jako zagrożenia dla bezpieczeństwa wybranych krajów CEE	129
Schemat 11. Główne cele inicjatywy Pasa i Szlaku	185
Schemat 12. Stosunek do inicjatywy Pasa i Szlaku różnych regionów świata.....	194
Schemat 13. Zalecenia dla regionu CEE w kontekście polityki wobec ChRL	343

Wykaz wykresów

Wykres 1. Szacunkowa wartość projektów infrastrukturalnych, wskaźników BIZ i faktyczny napływ chińskiego kapitału do krajów CEE (2020)	104
Wykres 2. Tempo wzrostu produktu krajowego brutto (PKB) w Chinach w latach 2012-2027	137
Wykres 3. Kwartalna wartość napływających BIZ do Chin według danych bilansu płatniczego	138
Wykres 4. Stopa inflacji w Chinach 2011-2027	141

Wykaz tabel

Tabela 1. Typologia bezpieczeństwa	42
Tabela 2. Wymiary bezpieczeństwa	44
Tabela 3. Porównanie realizmu klasycznego, defensywnego oraz ofensywnego	54
Tabela 4. Podsumowanie analizy teorii realizmu	57
Tabela 5. Relacja między istotą mocarstwa a stanem porządku międzynarodowego	66
Tabela 6. Porównanie chińskich teorii stosunków międzynarodowych	71
Tabela 7. Realizm i liberalizm w chińskiej polityce zagranicznej.....	77
Tabela 8. Podsumowanie cech charakterystycznych regionu Europy Środkowo-Wschodniej	95
Tabela 9. Obszary współpracy między Unią Europejską a Chinami.....	100
Tabela 10. Ewolucja składu Formatu 14+1	108
Tabela 11. Etapy rozwoju chińskiej gospodarki	131
Tabela 12. Problemy na rynku nieruchomości w Chinach	147
Tabela 13. Bezrobocie wśród młodych ludzi w ChRL	153
Tabela 14. Kalendarium inicjatywy Pasa i Szlaku.....	179
Tabela 15. Przykłady infrastrukturalnych projektów w ramach inicjatywy BRI ...	190
Tabela 16. Ewolucja rozwoju komponentów chińskiej inicjatywy Belt and Road	200
Tabela 17. Podejścia Polski do BRI.....	265
Tabela 18. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Polski	269
Tabela 19. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Węgier.....	284
Tabela 20. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Słowacji	293
Tabela 21. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Białorusi.....	305
Tabela 22. Wpływ chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Serbii.....	319
Tabela 23. Wpływ na chińskiej inicjatywy na bezpieczeństwo Chorwacji	328

Wykaz map

Mapa 1. Fragment mapy przedstawiający wybrane do analizy państwa EŚW.....	10
Mapa 2. Poziom wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej	127
Mapa 3. Korytarze gospodarcze chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku.....	175
Mapa 4. Budowa Cyfrowego komponentu inicjatywy Pasa i Szlaku.....	221
Mapa 5. Modernizacja linii kolejowej Budapeszt (Węgry) - Pireus (Grecja)	313

Wykaz skrótów

- ADB** - Asian Development Bank (Azjatycki Bank Rozwoju)
- AMO** - Advanced Market Offer (Zaawansowana Oferta Rynkowa)
- BDS** - BeiDou Navigation Satellite System (System Nawigacji Satelitarnej BeiDou)
- BIZ** - Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne (Foreign Direct Investment)
- BMW** - Bayerische Motoren Werke (Bavarian Motor Works) (Bawarskie Zakłady Silnikowe)
- BOP** - Międzynarodowy Bilans Płatniczy (Balance of Payments)
- BRF** - Belt and Road Forum (Forum Pasa i Szlaku)
- BRI** - Belt and Road Initiative (Inicjatywa Pasa i Szlaku)
- CAC** - Cyberspace Administration of China (Administracja Cyberprzestrzeni Chin)
- CDB** - China Development Bank (Chiński Bank Rozwoju)
- CEE** - Central and Eastern Europe (Europa Środkowa i Wschodnia)
- CPI** - Consumer Price Index (Indeks Cen Konsumpcyjnych)
- CRI** - China Railway International (Chińska Kolej Międzynarodowa)
- DJI** - Dà-Jiāng Innovations (Chiński producent dronów)
- DSR** - Digital Silk Road (Cyfrowy Jedwabny Szlak)
- ECI** - Electoral Commission of India (Indyjska Komisja Wyborcza)
- EPH** - Eurotherm Process Heating (Eurotherm Ogrzewanie Procesowe)
- EUR** - Euro (waluta)
- EŚW** - Europa Środkowo-Wschodnia (Central and Eastern Europe)
- FDI** - Foreign Direct Investment (Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne)
- FEZ** - Free Economic Zone (Wolna Strefa Ekonomiczna)
- FSI** - Financial Stability Institute (Instytut Stabilności Finansowej)
- GCT** - Gdynia Container Terminal (Gdyński Terminal Kontenerowy)
- GIS** - Geographic Information System (System Informacji Geograficznej)
- GPS** - Global Positioning System (Globalny System Pozycjonowania)
- GSR** - Green Silk Road (Zielony Jedwabny Szlak)
- HKU** - The University of Hong Kong (Uniwersytet Hongkoński)
- HPE** - Hewlett Packard Enterprise (Przedsiębiorstwo Hewlett Packard)
- HSR** - Health Silk Road (Zdrowotny Jedwabny Szlak)

IBM - International Business Machines (Międzynarodowe Maszyny Biznesowe)
ICT - Information and Communication Technology (Technologia Informacyjna i Komunikacyjna)
ING - Internationale Nederlanden Groep (Międzynarodowa Grupa Niderlandzka)
LTE - Long-Term Evolution (standard telekomunikacyjny)
MDB - Multilateral Development Bank (Wielostronny Bank Rozwoju)
MEO - Medium Earth Orbit (Średnia Orbita Ziemska)
MFW - Międzynarodowy Fundusz Walutowy (International Monetary Fund)
MOU - Memorandum of Understanding (Memorandum Porozumienia)
MTS - Mobile TeleSystems (Mobilne Systemy Telekomunikacyjne)
NGO - Non-Governmental Organization (Organizacja Pozarządowa)
OOŚ - Ocena Oddziaływania na Środowisko (Environmental Impact Assessment)
ONZ - Organizacja Narodów Zjednoczonych (United Nations)
OSW - Ośrodek Studiów Wschodnich (Centre for Eastern Studies)
OZE - Odnawialne Źródła Energii (Renewable Energy Sources)
PKB - Produkt Krajowy Brutto (Gross Domestic Product)
PMI - Purchasing Managers' Index (Indeks Menedżerów Zakupów)
PPP - Public-Private Partnership (Partnerstwo Publiczno-Prywatne)
PRC - People's Republic of China (Chińska Republika Ludowa)
PTO - Patent and Trademark Office (Urząd Patentowy)
RAN - Radio Access Network (Sieć Dostępu Radiowego)
RPA - Republic of South Africa (Republika Południowej Afryki)
RUP - Ruble (waluta)
SSR - Space Silk Road (Kosmiczny Jedwabny Szlak)
TBC - To Be Confirmed (Do Potwierdzenia)
TCA - Trade and Cooperation Agreement (Umowa o Handlu i Współpracy)
TEU - Twenty-Foot Equivalent Unit (Jednostka Równoważna Dwudziestu Stopom)
TPP - Trans-Pacific Partnership (Partnerstwo Transpacyficzne)
USD - United States Dollar (Dolar Amerykański)
USA - United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki)
WHO - World Health Organization (Światowa Organizacja Zdrowia)
WNP - Wspólnota Niepodległych Państw (Commonwealth of Independent States)

WTO - World Trade Organization (Światowa Organizacja Handlu)

ZTE - Zhongxing Telecommunication Equipment Corporation (Chińska Korporacja Sprzętu Telekomunikacyjnego)

IoT - Internet of Things (Internet Rzeczy)

NATO - North Atlantic Treaty Organization (Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego)

AIIB - Asian Infrastructure Investment Bank (Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych)

PISM - Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (Polish Institute of International Affairs)

RAND - Research and Development (Research ANd Development Corporation) (Badania i Rozwój)

HSBC - Hongkong and Shanghai Banking Corporation (Bank Hongkongu i Szanghaju)

SAFE - State Administration of Foreign Exchange (Chińska Administracja ds. Wymiany Walut)

BRIC - Brazil, Russia, India, China (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny)

IMEC - Indie–Bliski Wschód–Europa (India-Middle East-Europe Economic Corridor)

CEEC - Central and Eastern European Countries (Kraje Europy Środkowej i Wschodniej)

CEBR - Centre for Economics and Business Research (Centrum Badań Ekonomicznych i Biznesowych)

PLOS - Public Library of Science (Publiczna Biblioteka Nauk)

NBER - National Bureau of Economic Research (Narodowe Biuro Badań Ekonomicznych)

TIME - The International Magazine of Events (Międzynarodowy Magazyn Wydarzeń)

OBOR - One Belt, One Road (Jedwabny Szlak)

TTIP - Transatlantic Trade and Investment Partnership (Transatlantyckie Partnerstwo w dziedzinie Handlu i Inwestycji)

SARS - Severe Acute Respiratory Syndrome (Ciężki Ostry Zespół Oddechowy)

MERS - Middle East Respiratory Syndrome (Bliskowschodni Zespół Oddechowy)

KGHM - Kombinat Górniczo-Hutniczy Miedzi (Polish Copper Mining and Metallurgical Company)

CHRL - Chińska Republika Ludowa (People's Republic of China)

CCTV - Closed-circuit television (Telewizja przemysłowa)

EXIM - Export-Import Bank (Bank Eksportowo-Importowy)

RODO - Rozporządzenie o Ochronie Danych Osobowych (GDPR - General Data Protection Regulation)

TOPR - Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (Tatra Volunteer Rescue Service)

CSDR - Central Securities Depositories Regulation (Rozporządzenie w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych)

OPPO - Oriental Pearl Pro (Chińska firma technologiczna)

UNDP - United Nations Development Programme (Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju)

ASAS - International Alliance of Satellite Application Services (Międzynarodowy Sojusz Usług Aplikacji Satelitarnych)

GNSS - Global Navigation Satellite System (Globalny System Nawigacji Satelitarnej)

IGSO - Inclined Geosynchronous Orbit (Orbit Inklinacyjno-Geosynchroniczny)

CCCC - China Communications Construction Company (Chińska Korporacja Komunikacyjno-Budowlana)

CIIE - China International Import Expo (Chińska Międzynarodowa Wystawa Importowa)

CATL - Contemporary Amperex Technology Co., Limited (Chińska firma technologiczna zajmująca się produkcją baterii)

CASS - Chinese Academy of Social Sciences (Chińska Akademia Nauk Społecznych)

SMER - Kierunek-Socjaldemokracja (Direction–Social Democracy, Slovak political party)

CNNC - China National Nuclear Corporation (Chińska Narodowa Korporacja Nuklearna)

HBIS - Hesteel Group Company Limited (Chińska Grupa Stalowa)

CMEC - China Machinery Engineering Corporation (Chińska Korporacja Inżynierii Maszynowej)

OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju)

CRBC - China Road and Bridge Corporation (Chińska Korporacja Drogowa i Mostowa)

COVID - Coronavirus Disease (Choroba Koronawirusowa)

BRICS - Brazil, Russia, India, China, South Africa (Brazylia, Rosja, Indie, Chiny, Republika Południowej Afryki)

CEIAS - Central European Institute of Asian Studies (Środkowoeuropejski Instytut Studiów Azjatyckich)

EUISS - European Union Institute for Security Studies (Instytut Studiów nad Bezpieczeństwem Unii Europejskiej)

AUKUS - Australia, United Kingdom, United States (Australia, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone - trójstronny pakt bezpieczeństwa)

COSCO - China Ocean Shipping Company (Chińska Narodowa Korporacja Żeglugi Oceanicznej)

UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development (Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju)

ASEAN - Association of Southeast Asian Nations (Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej)

METIS - Multinational Experimental Testbed for Information and System Sciences (Wielonarodowe Doświadczalne Środowisko Testowe dla Nauk o Informacji i Systemach)

BRIGC - Belt and Road International Green Development Coalition (Międzynarodowa Koalicja na rzecz Zielonego Rozwoju w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku)

CRECG - China Railway Engineering Corporation Group (Chińska Korporacja Inżynierii Kolejowej)

CEKOR - Center for Ecology and Sustainable Development (Centrum Ekologii i Zrównoważonego Rozwoju)

MERICS - Mercator Institute for China Studies (Instytut Badań nad Chinami im. Mercatora)

MOFCOM - Ministry of Commerce of the People's Republic of China (Ministerstwo Handlu Chińskiej Republiki Ludowej)

MARCIS - Multinational Academic Research Center for International Studies (Wielonarodowe Akademickie Centrum Badań nad Studiami Międzynarodowymi)

CGICOP - Chińska Międzynarodowa Korporacja Współpracy Gospodarczej i Technicznej (China International Economic and Technical Cooperation Corporation)

HSTEEL - Hebei Iron and Steel Group (Grupa Żelaza i Stali Hebei)

GLONASS - Globalnaya Navigazionnaya Sputnikovaya Sistema (Global Navigation Satellite System), czyli Globalny System Nawigacji Satelitarnej (rosyjski system nawigacji satelitarnej).

Bibliografia

Monografie

- Allison G., *Skazani na wojnę? Czy Ameryka i Chiny unikną pułapki Tukidydesa?*, Wydawnictwo Pascal, Bielsko Biała 2018.
- Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu, Gdynia 2002.
- Bäcker R., *Metodologia badań politologicznych*, Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Warszawa 2016.
- Barnett J., *The meaning of environmental security: Ecological politics and policy in the new security era*, Zed Books, 2001.
- Baylis J., Smith S., *Globalizacja polityki światowej. Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, Kraków 2008.
- Baylis J., *The globalization of world politics: An introduction to international relations*, Oxford University Press, 2020.
- Beckwith Ch. J., *Empires of the Silk Road. A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the present*, Princeton University Press 2009.
- Berend I. T., *History derailed: Central and Eastern Europe in the long nineteenth century*, University of California Press 2005.
- Boulnois L., *Szlakiem jedwabiu*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968.
- Brzezinski Z., *Out of control: Global turmoil on the eve of the 21st century*, New York 2010.
- Buzan B., Hansen L., *The evolution of international security studies*, Cambridge University Press 2009, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511817762>.
- Chodubski A., *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006.
- Cieślak E., *Efekt smoka: Skutki ekspansji gospodarczej Chin po 1978 roku*, CeDeWu.pl Wydawnictwa Fachowe, 2012.
- Cieślak E., *Powiązania produkcyjne w wymianie handlowej między Chinami a Europą Środkowo-Wschodnią w dobie Belt and Road Initiative*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2021.
- Curtis S., Klaus I., *The Belt and Road City: Geopolitics, Urbanization, and China's Search for a New International Order*, Yale University Press, 2024.
- Czaputowicz J., *Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny. Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Rambler Publishing House, Warszawa 2014.
- Czaputowicz J., *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Czaputowicz J., *Teoria stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Donald R., Oude E., Alex G., Scott K. N., Stephens T., *The Oxford Handbook of the Law of the Sea*, Oxford University Press: Oxford, New York 2015.
- Feng Y., *China and multilateralism: From estrangement to competition*, Routledge, London 2020.
- Frankopan P., *The new silk roads: The present and future of the world*, Bloomsbury Publishing PLC, 2019.

- Frankopan P., *The silk roads: A new history of the world*, Bloomsbury Publishing, 2015.
- Friedman G., *Flashpoints: The emerging crisis in Europe*, Doubleday, New York 2015.
- Gałganek A., *Zmiana w globalnym systemie międzynarodowym: supercykle i wojna hegemoniczna*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1992.
- Górlaczyk B., *Wielki renesans. Chińska transformacja i jej konsekwencje*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2018.
- Halecki O., *Historia Europy – jej granice i podziały*, tłum. J. M. Kłoczowski, Lublin 1994.
- Haliżak E., *Zmiana układu sił USA-Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2005.
- Hansen V., *The Silk Road: A New History*, Oxford University Press, New York 2012.
- Hopkirk P., *Obce diabły na Jedwabnym Szlaku: w poszukiwaniu zaginionych miast i skarbów w chińskiej części Azji Środkowej*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2008.
- Huang Y., *Capitalism with Chinese Characteristics: Entrepreneurship and the State*, Cambridge University Press, 2008.
- Huntington S. P., *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, tłum. H. Jankowska, Muza, Warszawa 2004.
- Jasiukiewicz M., Sobczak M., Soroka J. M., *Nauka o polityce*, Wydaw. Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław 1985.
- Kagan R., *Powrót historii i koniec marzeń*, Wydawnictwo Rebis, Warszawa 2009.
- Kaldor M., *New and old wars: Organised violence in a global era*, John Wiley & Sons, 2013.
- Kamiński T., *Sypiając ze smokiem. Polityka Unii Europejskiej wobec Chin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015.
- Kania E., *Securing Our 5G Future: The Competitive Challenge and Considerations for US Policy*, Center for a New America Security, 2019.
- Kissinger H., *Dyplomacja*, Wydawnictwo: Bellona, Warszawa 1996.
- Kissinger H., *O Chinach*, tłum. M. Komorowska, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014.
- Kissinger H., *Porządek światowy*, tłum. M. Antosiewicz, Wydawnictwo Czarne, Warszawa 2016.
- Kołodko G. W., *Wędrujący świat*, Wydawnictwo Prószyński i S-ka, 2008.
- Kostecki W., *Strach i potęga: bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Wydawnictwo Poltext 2012.
- Lardy N. R., *Markets Over Mao: The Rise of Private Business in China*, Peterson Institute for International Economics, 2014.
- Łasak P., Van der Linden R. W., *The Financial Implications of China's Belt and Road Initiative. A Route to More Sustainable Economic Growth*, Springer International Publishing, Switzerland 2019.
- Lee C. K., *The specter of global China. Politics, Labor, and Foreign Investment in Africa*, University of Chicago Press, 2018.
- Liang F., *On Maritime Strategic Access*, China Aerospace Studies Institute, 2024.
- Liang H., Zhang Y., *The Theoretical System of Belt and Road Initiative*, Springer, 2019.
- Lin J. Y., *Demystifying the Chinese Economy*, Cambridge University Press, 2012.

- Liu X., *The Silk Road in world history*, Oxford University Press, 2010.
- Łoś T., *Stosunki międzynarodowe: teorie, systemy, uczestnicy*, Wrocław 2000.
- Lubina M., *Niedźwiedź w cieniu smoka. Rosja-Chiny 1991-2014*, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2014.
- Magocsi P. R., *Historical Atlas of Central Europe*, University of Toronto Press 2002.
- Mahbubani K., *Has China Won?*, Public Affairs, New York 2022.
- Mahbubani K., *Has China won?: the Chinese challenge to American primacy*, Hachette UK, 2020.
- Mao Z., Ba S., Niu B., Zhu X., Gong J., Li J., He G., Zhang H., Chen H., *Chinese Economy: Analysis and Prospects – 2023*, Institute of China Economy, HKU Business School, 2023.
- Masłowski M., *Mity i symbole polityczne Europy Środkowo-Wschodniej*, Studium Europy Wschodniej-Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2020.
- Mearsheimer J. J., *The tragedy of great power politics*, WW Norton & Company, 2001.
- Mihelin D., *Croatia and China in the Diamond Era of Bilateral Relations. In The Future of China's Development and Globalization: Views from Ambassadors to China*, Springer, Singapore 2024.
- Miller M. C., *Why nations rise: Narratives and the path to great power*, Oxford University Press, New York 2021.
- Minghao Z., *US Perception of and Response to the Digital Silk Road*, China International Studies, 2020, 84.
- Mollat du Jourdin M., Desange J., *Tysiącletnie szlaki*, tłum. J. Prądzyńska, Oficyna Wydawnicza VOLUMEN, Warszawa 2000.
- Morgenthau H. J., *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, tłum. R. Włoch, Difin, Warszawa 2011.
- Nassim N., *Czarny łabędź. Jak nieprzewidywalne zdarzenia rządzą naszym życiem*, TALEB, 2020.
- Naughton B., *The Chinese Economy: Transitions and Growth*, MIT Press, 2007.
- Nowak A., *Polska i Europa Środkowo-Wschodnia: narodziny gwiazdy (XIV-XV wiek)*, 2017.
- Nye J. S., *Cyber power*, Harvard Kennedy School, Belfer Center for Science and International Affairs, Cambridge 2010.
- Nye J. S., *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, tłum. J. Zaborowski, Warszawa 2007.
- Nye Jr J. S., *The future of power*, Public Affairs 2011.
- Pietraś M. (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2021.
- Qin Y., *Globalizing IR Theory*, Routledge, Abingdon 2020.
- Rana P. B., Ji X., *China's Belt and Road Initiative*, Springer Singapore, 2020.
- Sen A., *Development as freedom*, Oxford University Press, New York 2000.
- Shambaugh D., *China Goes Global. The Partial Power*, Oxford University Press 2013.
- Simon L., *Geopolitical change, grand strategy and European security: The EU-NATO Conundrum*, Springer, 2013.
- Smith A., *Historical Relations between China and Hungary*, European History Quarterly, 2019.
- Splanding R., *Niewidzialna Wojna. Jak Chiny w biały dzień przejęły wolny Zachód*, Warszawa 2019.

- Staiano M. F., *Chinese Law and Its International Projection: Building a Community with a Shared Future for Mankind*, Springer, Singapore 2023.
- Stieglitz J., *Wizja sprawiedliwej globalizacji. Propozycje usprawnień*, PWN, Warszawa 2007.
- Strittmatter K., *Chiny 5.0. Jak powstaje cyfrowa dyktatura*, Warszawa 2020.
- Szelényi Z., *Tainted democracy: Viktor Orbán and the subversion of Hungary*, Hurst Publishers, 2022.
- Turcsányi R. et al., *Sinophone Borderlands 2020 Europe Survey*, Olomouc, Palacky University, 2020.
- Uhlig H., Danecki J., *Jedwabny szlak: kultury antyku między Chinami a Rzymem*, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1996.
- Volkart E. H. (red.), *Social behavior and personality: contributions of W.I. Thomas to theory and social research*, Social Science Research Council 1951.
- Walkowski M., *Chińska Strategia Rozwoju społeczno-ekonomicznego. Implikacje dla Unii Europejskiej*, Wydawnictwo: WNPID UAM, Poznań 2018.
- Wallerstein I., *The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press, New York 1974.
- Walt S. M., *The origins of alliance*, Cornell University Press, New York 1990.
- Waltz K. N., *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010.
- Waltz K., *Man, the state, and war: A theoretical analysis*, Columbia University Press, 2018.
- Welsh H. A., *Political transition processes in Central and Eastern Europe, Comparative Politics*, 1994.
- Wojciechowski S., Wejkszner A., *Współczesne Bezpieczeństwo Polski. Międzynarodowy wymiar instytucjonalny*, Warszawa 2019.
- Woźniak M. G., *Polityka gospodarcza wobec pułapek rozwojowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2013.
- Xu H., *'Sustainability' of What, for Whom? Unfolding China's Sustainability Transitions and Green Modernisation (Doctoral dissertation)*, The Australian National University (Australia), 2022.
- Xuetong Y., *Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power*, Princeton University Press, 2011.
- Xun L. L., *Disorder of Nature: Ecology, Power, and Morality in a Pastoral Community in Inner Mongolia*, Social Sciences Academic Press, Beijing 2012.
- Yao X., *Konfucjanizm. Wprowadzenie*, Kraków 2009.
- Yin K. R., Gilewicz J., *Studium przypadku w badaniach naukowych: projektowanie i metody*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015.
- Yiwei W., *Inicjatywa "Jeden Pas I Jedna Droga". Co rozwój Chin oznacza dla świata?*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016.
- Zakaria F., *From Wealth to Power: the Unusual Origins of America's World Power*, Princeton University Press, Princeton 1998.
- Zhu A. L., *Rosewood: Endangered Species Conservation and the Rise of Global China*, Harvard University Press, Cambridge 2022.

Artykuły naukowe oraz rozdziały w pracach zbiorowych

- Acharya A., *From heaven to Earth: 'Cultural idealism' and 'moral realism' as Chinese contributions to global international relations* [w:] *Globalizing IR Theory. Critical Engagement*, Y. Qin (red.), Routledge, London 2020, ss. 158-185.
- Agatić A., Čišić D., Perić Hadžić A., Poletan Jugović T., *The One Belt One Road (OBOR) initiative and seaport business in Europe—perspective of the Port of Rijeka*, *Pomorstvo*, 2019, 33(2), ss. 264-273.
- Agenor P. R., Canuto O., *Middle-Income Growth Traps*, *Research in Economics*, 2013, 67(4), <https://doi.org/10.1016/j.rie.2015.04.003>.
- Ainsworth M., *IT Security*, [w:] *Encyclopedia of Big Data Technologies*, S. Sakr, Y. Zomaya (red.), Springer 2019, <https://doi.org/10.1007/978-3-319-77525-8>.
- Allison G. T., *Destined for war?*, *The National Interest*, no. 149, 2017, ss. 9-21.
- Assef N. A., *China's Control of the Heavens: An Overview of the Rapidly Developing Space Silk Road*, SSRN, 2018, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3176348>.
- Bader J., *China, autocratic patron? An empirical investigation of China as a factor in autocratic survival*, *International Studies Quarterly*, 2015, 59(1), ss. 23-33.
- Bailes A., *China and Eastern Europe*, *Pacific Review*, 1990, 3(3), ss. 222-242, <https://doi.org/10.1080/09512749008718871>.
- Bakota I., *"Diamond Stage" in Sino-Croatian Relations*, *Croatian international relations review*, 2020, <https://doi.org/10.37173/cirr.26.86.6>.
- Baldwin D. A., *The concept of security* [w:] *National and International Security*, M. Sheehan (red.), Routledge, London 2018, ss. 41-62.
- Baldwin D. A., *The Concept of Security*, *Review of International Studies*, 1997, 23(1), ss. 5-26, <https://doi.org/10.1017/S0260210597000053>.
- Bartosiewicz A., Szterlik P., *Nowy Jedwabny Szlak a relacje polsko-chińskie*, *Ekonomia XXI wieku*, 2018, 4(20), ss. 7-21, <https://bibliotekanauki.pl/articles/569914.pdf>.
- Berend I. T., *What is Central and Eastern Europe?*, *European Journal of Social Theory*, 2005, 8(4).
- Bharti M. S., *The evolution of China's economic engagement in Central and Eastern Europe*, *Economic and Regional Studies/Studia Ekonomiczne i Regionalne*, 2022, 15(1), ss. 90-106.
- Bhattacharyay B. N., *Estimating Demand for Infrastructure in Energy, Transport, Telecommunications, Water and Sanitation in Asia and the Pacific: 2010-2020*, ADBI Working Paper Series, no. 248, 2010, <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156103/adbi-wp248.pdf>.
- Bickl T., *Bridge over troubled waters: The Pelješac Project, China, and the implications for good-neighbourly relations and the EU*, *Politička Misao*, 2019, 56(3-4), ss. 50-78.
- Bieleń S., *Deficyt realizmu w polskiej polityce zagranicznej*, *Stosunki Międzynarodowe International Relations*, 2008, 3-4, ss. 9-29.
- Bieliński T., Markiewicz M., Oziewicz E., *Do Central and Eastern Europe countries play a role in the Belt and Road Initiative? The case of Chinese OFDI into the CEE-16 Countries*, *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 2019, 22(2), ss. 7-22.
- Blanchard J. M. F., *Problematic prognostications about China's maritime silk road initiative (MSRI): Lessons from Africa and the Middle East* [w:] *China's Global Reach*, S. Zhao (red.), Routledge 2020, ss. 115-130.

- Booth K., Wheeler N. J., *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*, Palgrave Macmillan, New York 2008.
- Borah C. K., *Cyber war: the next threat to national security and what to do about it?* by Richard A. Clarke and Robert K. Knake [recenzja], *Strategic Analysis* 39(4), 2015, ss. 458-460.
- Brańka T., *Polarny Jedwabny Szlak – chińska wizja Arktyki* [w:] *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zdzisławowi W. Puśleckiemu*, A. Stelmach, T. R. Szymczyński, M. Walkowski (red.), Poznań 2018, s. 111.
- Buchalska A., *Polska* [w:] *Chiński projekt „Nowego Jedwabnego Szlaku”*. *Retoryka a rzeczywistość*, K. Iwanek, O. Pietrewicz (red.), Warszawa 2017, http://www.cbb.akademia.mil.pl/g2/oryginal/2017_08/raport-chinski-projekt-njs.pdf.
- Bulman D., *Escaping the Middle-Income Trap: Strategies from Emerging Economies*, *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 2016, 7(3).
- Cai F., *Demographic Transition, Demographic Dividend, and Lewis Turning Point in China*, *China Economic Review*, 2019, 53, ss. 101-111.
- Callahan W. A., *China's belt and road initiative and the new Eurasian order*, Norwegian Institute for International Affairs, Policy Brief, 2016, 22, https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2401876/NUPI_Policy_Brief_22-16_William_Callahan.pdf?sequence=3&isAllowed=y.
- Cao J., *Toward a health silk road: China's proposal for global health cooperation*, *China Quarterly of International Strategic Studies*, 2020, 6(01), ss. 19-35.
- Chan S., Song W., *Telling the China Story Well: A Discursive Approach to the Analysis of Chinese Foreign Policy in the “Belt and Road” Initiative*, *Chinese Political Science Review*, 2020, 5, ss. 417-437. <https://doi.org/10.1007/s41111-020-00146-1>.
- Cheney C., *China's Digital Silk Road: Strategic Technological Competition and Exporting Political Illiberalism*, *Pacific Forum*, 19, Working Paper no. 8, 2019.
- Chynczewska-Hennel T., *Ewolucja pojęcia „Europa Środkowo-Wschodnia”*, *Україна в Центрально-Східній Європі*, 2004, 4.
- Cieślak E., *A Ray of Hope for Central and Eastern Europe: Has the ICT Service Sector Become a Cure for Lagging Behind the Rest of EU Countries in Global Value Chains?* [w:] *European Perspectives on Innovation Management*, R. Dekkers, L. Morel (red.), Springer, Cham 2024, ss. 459-490.
- Cieślak E., *Are We Transforming Towards More Balanced Relationships? Production Connections Between China and Poland in the 21st Century*, *DANUBE*, 2022, 13, ss. 155-172, doi: 10.2478/danb-2022-0010.
- Cieślak E., *Rola Inicjatywy Pasa i Szlaku w równoważeniu stosunków handlowych między Polską a Chinami: analiza przepływów międzygałęziowych*, *Azja-Pacyfik*, 2023, XXVIII, ss. 5-31.
- Cieślak E., *Towards the industry 4.0: Have ICT services improved the position of Central and Eastern Europe in global production linkages*, *Manufacturing Letters*, 2021, 28, ss. 11-16.
- Cobel-Tokarska M., *Europa Środkowa, dawne i nowe znaczenia* [w:] *Krótkie wykłady z socjologii*, T. Kanasz, E. Tarkowska, A. Firkowska-Mankiewicz (red.), Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2013, ss. 172-192.

- Coenen J., Bager S., Meyfroidt P., Newig J., Challies E., *Environmental governance of China's belt and road initiative*, Environmental Policy and Governance, 2021, 31(1), ss. 3-17, <https://doi.org/10.1002/eet.1901>.
- Cox B., Mutel C., Bauer C., Beltran A., Vuuren D., *Uncertain Environmental Footprint of Current and Future Battery Electric Vehicles*, Environmental Science & Technology, 2018, 52(8), ss. 4989-4995, <https://doi.org/10.1021/acs.est.8b00261>.
- Czaputowicz J., *System międzynarodowy jako poziom analizy w nauce o stosunkach międzynarodowych* [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych. Tom 1*, E. Haliżak, M. Pietraś (red.), Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2012.
- Dadush U., Domínguez-Jiménez M., Tianlang G., *The State of China European Union Economic Relations*, Bruegel Working Paper, 2019, 9, <https://www.bruegel.org/sites/default/files/wp-content/uploads/2019/11/WP-2019-09-China-final.pdf>.
- Dai Q., Kelly J., Gaines L., Wang M., *Life Cycle Analysis of Lithium-Ion Batteries for Automotive Applications*, Batteries, 2019, 5(2), <https://doi.org/10.3390/BATTERIES5020048>.
- Dalby S., *Environmental security* [w:] *The Handbook of Global Climate and Environment Policy*, R. Falkner, University of Minnesota Press 2002, <https://doi.org/10.1002/9781118326213.ch10>.
- Deng Y., *The Chinese conception of national interests in international relations*, The China Quarterly, 1998, 154, ss. 308-329.
- Dimitrijevic D., *Chinese Investments in Serbia-A Joint Pledge for the Future of the New Silk Road*, TalTech Journal of European Studies, 2017, 7(1), ss. 64-83.
- Dmitrienko A., Lipovenko M., Gostilovich A., Kolosov A., Ming L., *Development strategies of high-tech companies in China: Huawei and Tencent*, Nexo Revista Científica, 2023, 36(02), ss. 176-187, <https://doi.org/10.5377/nexo.v36i02.16058>.
- Downes J. F., Loveless M., Lam A., *The Looming Refugee Crisis in the EU: Right-Wing Party Competition and Strategic Positioning*, JCMS: Journal of Common Market Studies, 2021, 59(5), ss. 1103-1123, <https://doi.org/10.1111/jcms.13167>.
- Drab L., *Defence diplomatic relations between Poland and China and how they can be improved*, Security and Defence Quarterly, 2021, 34(2), <https://doi.org/10.35467/sdq/132243>.
- Drelich-Skulska B., Bobowski S., Jankowiak A. H., Skulski P., *China's Trade Policy Towards Central and Eastern Europe in the 21st Century, Example of Poland*, Folia Oeconomica Stetinensia, 2014, 14(1), ss. 149-174, <https://doi.org/10.2478/fofi-2014-0111>.
- Du J., Zhang Y., *Does one belt one road initiative promote Chinese overseas direct investment?*, China Economic Review, 2018, 47, ss. 189-205, <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2017.05.010>.
- Duczek K., *Governments Regarding China's Belt & Road Initiatives. Proceedings of the 50th International Academic Conference*, Paris 2019, doi: 10.20472/iac.2019.050.010.
- Dygas R., *The Belt and Road Initiative's impact on Poland in the period 2015-2022. International business implications* [w:] *The Proceedings of the 17th International Joint Conference. Central and Eastern Europe in the Changing*

- Business Environment*, Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment, 2017, ss. 78-92.
- Eichengreen B., Park D., Shin K., *When fast-growing economies slow down: International evidence and implications for China*, Asian Economic Papers, 2012, 11(1), ss. 42-87, https://doi.org/10.1162/ASEP_a_00118.
- Fajgelbaum P., Goldberg P. K., Kennedy P. J., Khandelwal A., Taglioni D., *The US-China Trade War and Global Reallocations*, National Bureau of Economic Research, 2021, 29562, <http://www.nber.org/papers/w29562>.
- Farkas Z. A., Pap N., Reményi P., *Hungary's place on Eurasian rail land bridges and the eastern opening*, Hungarian Geographical Bulletin, 2017, 65(1), ss. 3-14, <https://doi.org/10.15201/hungeobull.65.1.1>.
- Fedorenko V., *The New Silk Roads Initiatives in Central Asia*, Rethink Paper, 2013, 10, <https://pmworldlibrary.net/wp-content/uploads/2014/09/160419-New-Silk-Road-3.pdf>.
- Feng Z., *Internal and external factors affecting China-EU relations*, China International Strategy Review 4(1), 2022, ss. 74-90.
- Ferdinand P., *Westward ho-the China dream and 'one belt, one road': Chinese foreign policy under Xi Jinping*, International Affairs, 2016, 92(4), ss. 941-957, <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12660>.
- Fogel G., Zapalska A., *A comparison of small and medium-size enterprise development in Central and Eastern Europe*, Comparative Economic Studies, 43(3), 2001, ss. 35-69.
- Fung K., Aminian N., Fu X., Tung Ch., *Digital silk road, Silicon Valley and connectivity*, Journal of Chinese Economic and Business Studies, 2018, 16(3), s. 331, <https://doi.org/10.1080/14765284.2018.1491679>.
- Gacek Ł., *Inwestycje Chin w zielone i niskoemisyjne technologie w ramach inicjatywy Pasa i Drogi*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 2018, 12(1), ss. 117.
- Gacek Ł., *Polityka Unii Europejskiej wobec Chin: priorytety, wartości i wyzwania*, Rocznik Strategiczny, 2022, 27, ss. 440-461.
- Gang F., Xiaojing Z., *Toward high-quality development in the People's Republic of China*, ADB East Asia Working Paper Series, 2019, 18.
- Gao T., Lu J., *The impacts of strait and canal blockages on the transportation costs of the Chinese fleet in the shipping network*, Maritime Policy & Management, 2019, 46(6), ss. 669-686.
- Gilder A., *International law and human security in a kaleidoscopic world*, Indian Journal of International Law, vol. 59, 2020, ss. 111-137, <https://doi.org/10.1007/s40901-020-00109-w>.
- Góralczyk B. J., *Polska na trasie chińskiego Jedwabnego Szlaku: szansa rozwojowa czy tylko wyzwanie?*, Nowa Polityka Strukturalna w warunkach otwartej gospodarki rynkowej, 2018, <https://doi.org/10.7172/978-83-65402-93-6.2018.wwz.11.11>.
- Górny M., *Użyteczność i granice. Europa Środkowo-Wschodnia jako narzędzie badawcze*, Kwartalnik Historyczny, 120(4), 2013.
- Grgić G., *The changing dynamics of regionalism in Central and Eastern Europe: The case of the Three Seas Initiative*, Geopolitics, 28(1), 2023, ss. 216-238.

- Grzywacz A., *Closer to a threat than an opportunity: Polish perception of China's rise and international engagement*, Asia Europe Journal, 2019, 18, ss. 177-194. doi: 10.1007/S10308-019-00541-7.
- Grzywacz A., *Closer to a threat than an opportunity: Polish perception of China's rise and international engagement*, Asia Europe Journal, 2019, 18, ss. 177-194. <https://doi.org/10.1007/S10308-019-00541-7>.
- Gungwu W., *Renewal: The Chinese state and the new global history*, The Chinese University of Hong Kong Press, 2013, s. 133.
- Guo Y., *Evolution and stages of China's economic inequality from 1978 to 2018*, PloS one, 2023, 18(7), <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0288873>.
- Guss A., *Restytucja dóbr kultury utraconych przez Chińską Republikę Ludową na przykładzie odzyskiwania brązowych głów zwierząt z Yuanming Yuan*, Gdańskie Studia Azji Wschodniej, 2021, 20, ss. 38-54.
- Haass R., *The Dangerous Decade*, "Foreign Affairs", September/October 2022, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/dangerous-decade-foreign-policy-world-crisis-richard-haass>.
- Halecki O., *Federalism as an Answer*, Annals of American Academy of Political and Social Science", 1948, 258, ss. 66-69, <http://ann.sagepub.com/content/258/1.toc>.
- Halecki O., *Historia Europy: jej granice i podziały*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2000, vol. 1, ss. 131-132.
- Halizak E., *Przedmiot, teoria i metodologia nauki o stosunkach międzynarodowych*, Stosunki Międzynarodowe, 2015, 51(1), ss. 11-34.
- Halizak E., *Realizm w chińskiej nauce o stosunkach międzynarodowych [w:] Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, E. Halizak, J. Czaputowicz (red.), Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2015.
- Halizak E., *Region Azji i Pacyfiku: nowy etap w regionalnej polityce równowagi sił*, Rocznik Strategiczny 23, 202-217.
- Hao L., Feng J., Zhang X., Hu Z., *Research on the Impact of Big Country Agent Strategy on the "the Belt and Road"*, SHS Web Conf. 2023, <https://doi.org/10.1051/shsconf/202315704004>.
- Haug S., *Mutual legitimation attempts: the United Nations and China's Belt and road Initiative*, International Affairs, 2024, 100(3), ss. 1207-1230.
- He J., Liu R., *Analysis of China's Regional Economic Competitiveness, Regionalization, and Spatial Aggregation Characteristics Based on Density Clustering Algorithm*, Mathematical Problems in Engineering, 2022, <https://doi.org/10.1155/2022/2610711>.
- Howe B., *Non-traditional security leadership and cooperation in the face of great power conflict: The rise of new actors*, Asian Journal of Peacebuilding, 10(1), 2022, ss. 243-270.
- Huang D., Loughney S., Wang J., *Identification of China's strategic transport passages in the context of the Belt and Road initiative*, Maritime Policy & Management, 2023, 50(5), ss. 582-607, <https://doi.org/10.1080/03088839.2021.2017037>.
- Huang X., *The Economic and Geopolitical Implications of China's Belt and Road Initiative in Eastern Europe: A Case Study on Serbia*, Transactions on Economics, Business and Management Research, 2024, 4, ss. 50-74.

- Huang Y., *Understanding China's Belt and Road Initiative: Motivation, Framework and Assessment*, China Economic Review, 2017, 40, ss. 314-321.
- Hübner W., *Współczesny Szlak Jedwabny a tradycja: Chiny i Azja Centralna*, Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula, Stosunki Międzynarodowe, 2014, 34, ss. 5-31.
- Hughes A. C., Lechner A. M., Chitov A., Horstmann A., Hinsley A., Tritto A., ... & Douglas W. Y., *Horizon scan of the belt and road initiative*, Trends in Ecology & Evolution, 2020, 35(7), <https://doi.org/10.1016/j.tree.2020.02.005>, ss. 583-593.
- Hui F., Yujie S., *Host country risk and China's outward foreign direct investment: A study of 43 countries along the belt and road initiative*, Journal of Shanghai University of Finance and Economics, 2019, 21(05), ss. 33-52, <https://doi.org/10.16538/j.cnki.jsufe.2019.05.003>.
- Hurley J., Morris S., Portelance G., *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*, Center for Global Development, Policy Paper, 2018, 121, <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-policy-perspective.pdf>.
- Hussain F., Hussain Z., Khan M. I., Imran A., *The digital rise and its economic implications for China through the Digital Silk Road under the Belt and Road Initiative*, Asian Journal of Comparative Politics, 2023, 9(2), ss. 238-253, <https://doi.org/10.1177/20578911231174731>.
- Ip A. W. H., Lam L. K. W., (red.), *Management and Sustainability in the Belt and Road*, CRC Press, s. 66, <https://doi.org/10.1201/9781003198147>.
- Irina G., Irina Z., *Silk Road Economic Belt and Green Growth in the East of Russia*, J. Resources Ecology, 2016, 7(5), ss. 342-351, <https://doi.org/10.5814/j.issn.1674-764x.2016.05.004>.
- Jagodziński P., Szałas J., *Chińskie inwestycje w regionie Bałkanów Zachodnich. Szansa czy zagrożenie?*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego, 2021, 15(2), ss. 15-32.
- James P., *Structural Realism and the Causes of War*, Mershon International Studies Review, 1995, 39(2), 1995, s. 183.
- Jones C. M., Zhang C., *Chinese world order, sovereignty, and international practice. A global perspective*, Oxford University Press, Oxford 2022, 253, ss. 171-188, <https://doi.org/10.5871/bacad/9780197267127.003.0009>.
- Jones L., Zeng J., *Understanding China's 'Belt and Road Initiative': beyond 'grand strategy' to a state transformation analysis* [w:] *Rising Powers and State Transformation*, S. Hameiri, L. Jones, J. Heathershaw, Routledge 2020, ss. 19-43.
- Jurczyk T., *Polityka Chińskiej Republiki Ludowej ery Deng Xiaopinga wobec Tajwanu* [w:] *Chiny i Japonia. Dylematy mocarstw w Azji Wschodniej*, M. Pietrasiak, D. Mierzejewski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009.
- Kaczmarek M., *Realizm neoklasyczny* [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, R. Zięba, S. Bieliń, J. Zając (red.), Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW, Warszawa 2015, s.17.
- Kalyuga A., *Features of Perception of the Belt and Road Initiative in the Slovak Republic*, Russian and Chinese Studies, 2021, 5(4), ss. 215-222, [https://doi.org/10.17150/2587-7445.2021.5\(4\).215-222](https://doi.org/10.17150/2587-7445.2021.5(4).215-222).

- Karim M. A., Islam F., *Bangladesh-China-India-Myanmar (BCIM) economic corridor – Challenges and prospects*, *The Korean Journal of Defense Analysis*, 2018, 30(2), ss. 283-302.
- Karimova G. S., LeMay S. A., *The Belt and Road Initiative, world order, and international standards: continuity, adaptation, or discontinuity?*, *Journal of global ethics*, 17(1), 2021, ss. 71-90.
- Katzenstein P. J., *Is There a Chinese School of IR Theory?*, *The Chinese Journal of International Politics*, 17(3), 2024, ss. 222-241.
- Kavalski E., *China and the Pursuit of Harmony in World Politics: Understanding Chinese International Relations Theory*, A. Grydehøj and P. Su London and New York: Routledge [recenzja], *The China Quarterly* 2022, vol. 251, s. 936-938.
- Kavalski E., *China in Central and Eastern Europe: The Unintended Effects of Identity Narratives*, *Asia Europe Journal*, 2019, 17(4), ss. 403-419, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00563-1>.
- Kavalski E., *Quo Vadis Cooperation Between China and Eastern Europe in the Era of COVID-19?*, *World Affairs*, 184(1), 2021, ss. 33-56, <https://doi.org/10.1177/0043820021991116>.
- Kim Y. C., *From 'International Relations' to 'Global Foreign Policy' - Examining the New Framework of Chinese Strategic Relations Through the BRI [w:] China and the Belt and Road Initiative: Trade Relationships, Business Opportunities and Political Impacts*, Y. C. Kim (red.), Springer International Publishing, 2022, ss. 55-72.
- Kochanek E., *Azja Centralna: rosnący w siłę dostawca surowców energetycznych*, *Zeszyty Naukowe Akademii Sztuki Wojennej* 2017, 4(109), ss. 99-127.
- Kołodziejczyk D., *O roli i użyteczności pojęcia „Europa Środkowo-Wschodnia”*, *Kwartalnik Historyczny*, 2013, 120(4).
- Kołtuniak Ł., *Nieliberalna demokracja a państwo prawa: przypadek Węgier Wiktora Orbana*, *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ*, 2017, 8(38).
- Kosorukov A. A., Barto E. V., *Great Silk Road in the competitive space of world politics*, *National security/nota bene*, 2016, 2, ss. 191-211, doi:10.25136/2409-7144.2021.6.35675.
- Kossowska-Janik D., *Gdy cesarzowa piła herbatę... Historia chińskiego jedwabiu od neolitu do czasów panowania dynastii Tang*, *Studia Azjatystyczne*, 2017, 3, ss. 93-104.
- Kostecka-Tomaszewska L., Czerewacz-Filipowicz K., *Poland – A Gate to the EU or a Bottleneck in the Belt and Road Initiative*, *European Research Studies Journal*, 2019, doi: 10.35808/ersj/1524.
- Koszek R., *Kraje Europy Środkowo-Wschodniej wobec ekspansji chińskiej gospodarki*, *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 30(1), 2016, ss. 176-191.
- Koveshnikov A., Dabija D. Ch., Inkpen A., Vătămănescu E. M., *Not running out of steam after 30 years: The enduring relevance of Central and Eastern Europe for international management scholarship*, *Journal of International Management*, 28(3), 2022, <https://doi.org/10.1016/j.intman.2022.100973>.
- Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, *Bezpieczeństwo narodowe*, 2011, 18(2), ss. 19-39.
- Kozłowski K., *Nowy Jedwabny Szlak i poradziecka Azja Centralna – geopolityczne wyzwania dla chińskiego wzrostu [w:] Bliżej Azji. Współczesne wyzwania dla*

- bezpieczeństwa*, Ł. Gacek, R. Kwieciński, E. Trojnar (red.), Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 82.
- Krastev I., *Is East-Central Europe backsliding? The strange death of the liberal consensus*, *Journal of democracy*, 18(4), 2007, ss. 56-64.
- Krukowska M., *Partnerstwo strategiczne UE–Chiny: Doświadczenia, Nowe Otwarcie*, *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace* (4), 2015, <https://doi.org/10.33119/KKESiP.2015.4.1>.
- Kushnir O., *Overcoming 'Otherness': Central and Eastern European Nations and the Idea of 'Europe'*, *The International Spectator* 57(4), 2022, ss. 104-120.
- Kuźniar R., *Cztery role Ameryki*, *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 2017, 14(3), ss. 101-117.
- Lađevac I., *The Republic of Serbia and the Belt and Road Initiative*, *Institute of International Politics and Economics*, 2020, ss. 273-283.
- Lakomy M., Clarke R. A., *Robert K. Knake: Cyber War The Next Threat to National Security and What to Do About It New York: Ecco, 2010 [recenzja]*, *Studia Politicae Universitatis Silesiensis* 2013, 11, ss. 316-320, <https://journals.us.edu.pl/index.php/SPUS/article/view/6339>.
- Lewis D. J., Yang X., Moise D., Roddy S. J., *Dynamic synergies between China's belt and road initiative and the UN's sustainable development goals*, *Journal of International Business Policy*, 2021, 4, ss. 58-79, <https://doi.org/10.1057%2Fs42214-020-00082-6>.
- Li K. X., Lin K. C., Jin M., Yuen K. F., Yang Z., Xiao Y., *Impact of the belt and road initiative on commercial maritime power*, *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 2020, 135, ss. 160-167.
- Li L., Paleev D. L., *Xiaomi's business development strategy*, *Economy: yesterday, today, tomorrow*, 2023, 13(2A), ss. 235-243.
- Li Z., et al., *Drought promoted the disappearance of civilizations along the ancient Silk Road*, *Environmental Earth Sciences*, 2016, 75, ss. 1-7.
- Lim K. S., *China's Arctic Policy and the Polar Silk Road Vision*, *Arctic Yearbook*, 2018, ss. 420-432.
- Liu W., Liu Z., Wang L., Liu H., Wang Y., *Regional social development gap and regional coordinated development based on mixed-methods research: evidence from China*, *Frontiers in Psychology*, 2022, 13, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.927011>.
- Liu Z., Ren H., *Investment-Led Growth in China: Global Spillovers*, *IMF Working Papers*, 2020, 20/78.
- Liu Z., *The Pragmatic Cooperation Between China and CEE: Characteristics, Problems and Policy Suggestions*, *Working Paper Series on European Studies*, *Institute of European Studies, Chinese Academy of Social Sciences* 7(6), 2013.
- Ly B., Tan A. W. K., *Challenge and perspective for Digital Silk Road*, *Cogent Business & Management*, 2020, 7(1), <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1804180>.
- Li M., *Evolution of Security Outlook [w:] Research on Industrial Security Theory*, M. Li (red.), Springer 2013, ss. 15-67.
- Mao X., Cheng J., Li Y., Zhang Y., *International Investment Strategies of Chinese High-Tech Company—In the Example of DJI' Four Flyings Strategy [w:] 4th International Symposium on Business Corporation and Development in South-*

- East and South Asia under B&R Initiative*, Advances in Economics, Business and Management Research, Atlantis Press, 2020, 146, ss. 193-198.
- Marácz L., *An assessment of the Hungarian partnership in the Chinese Belt and Road Initiative* [w:] *The China-led Belt and Road Initiative and its Reflections*, Routledge, 2022, ss. 132-157.
- Marjanović D., Beraha I., Domazet I., “*Belt and Road*” Initiative as a Development Chance for the Western Balkan Countries: The Case of Serbia [w:] *Opportunities and challenges for multinational enterprises and foreign direct investment in the belt and road initiative*, IGI Global, 2022, ss. 172-193.
- Markovic Khaze N., Wang X., *Is China’s rising influence in the Western Balkans a threat to European integration?*, Journal of Contemporary European Studies, 2020.
- Maslow A. H., *A theory of human motivation. Classics of organization theory*, Psychological Review, 1969, 50, ss. 370-396.
- Matura T., *Chinese Investment in Central and Eastern Europe A reality check*, Central and Eastern European Center for Asian Studies, Budapest 2021, <https://www.china-cee-investment.org/?lightbox=dataItem-kmwg9kzh>.
- Matura T., *Hungary: Along the New Silk Road across Central Europe* [w:] *Europe and China’s New Silk Roads*, F. P. van der Putten, J. Seaman, M. Huotari, A. Ekman, M. Otero-Iglesias (red.), Den Haag: European Think-Tank Network on China, 2016, ss. 35-38.
- Matura T., *Sino-Hungarian Relations and Global Uncertainty* [w:] *China’s Engagement in Central and Eastern European Countries*, Austrian Institute for European Security Policy, Vienna 2021.
- Matura T., *The Belt and Road Initiative depicted in Hungary and Slovakia*, Journal of Contemporary East Asia Studies, 2018, 7(2), ss. 174-189.
- Mazzocco I., *How Inequality Is Undermining China’s Prosperity*, Center for Strategic and International Studies, 2022, 26.
- Mearsheimer J., *Structural Realism* [w:] *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, T. Dunne, M. Kurki, S. Smith (red.), Oxford University Press, Oxford 2010, s. 78.
- Mitrović D., *The dynamics of the Republic of Serbia’s cooperation with China via the Belt and Road Initiative and the “Sixteen plus One” platform*, Journal of Contemporary East Asia Studies, 2023, 12(1), ss. 1-31, <https://doi.org/10.1080/24761028.2023.2240999>.
- Mujtaba H., Chohan U. W., *The Space Silk Road (SSR): An Avenue for China-Pakistan Space Cooperation*, Centre for Aerospace & Security Studies 2021, ss. 1-26.
- Naughton B., *Chinese Industrial Policy and the Digital Silk Road: The Case of Alibaba in Malaysia*, Asia Policy, 2020, 15(1), ss. 27-32.
- Nemeth-Durko E., *Determinants of carbon emissions in a European emerging country: evidence from ARDL cointegration and Granger causality analysis*, International Journal of Sustainable Development & World Ecology, 2020, 28, ss. 417-428, <https://doi.org/10.1080/13504509.2020.1839808>.
- Nguyen P., *The Debt Trap Argument and the Belt and Road Initiative*, International Finance Review, 2021.
- Nobis A., *Nowy Jedwabny Szlak, „win-win cooperation” i socjalizm z chińskim charakterem*, Kultura i Wartości, 2016, 19, s. 5, <http://dx.doi.org/10.17951/kw.2016.19.5>.

- Novak P., Zhang L., *Digital Silk Road: The Role of 5G and AI in Sino-European Cooperation*, Journal of Technological Advancement and International Relations, 2024.
- Nyiri P., *Chinese Migration in Eastern Europe*, International Migration, 41(3), 2003, s. 239-265, doi:10.1111/1468-2435.00248239–65.
- Oehler-Şincai I., Dumitrescu A., *The Outlook of the Economic Cooperation between China and Poland*, Academic Journal of Economic Studies, 2018, 4, ss. 209-217.
- Okey R., *Central Europe/Eastern Europe: Behind the Definitions*, Past & Present, no. 137, 1992, ss. 102-133.
- Paulo M., *China–Europe Investment Cooperation: A Digital Silk Road [w:] The Belt & Road Initiative in the Global Arena*, Y. Cheng, L. Song, L. Huang (red.), Palgrave Macmillan, Singapore 2018, https://doi.org/10.1007/978-981-10-5921-6_11.
- Pendrakowska P., *Poland's perspective on the Belt and Road Initiative*, Journal of Contemporary East Asia Studies, 2018, 7, ss. 190-206, doi: 10.1080/24761028.2018.1552491.
- Piketty T., Yang L., Zucman G., *Capital accumulation, private property, and rising inequality in China, 1978–2015*, American Economic Review, 109(7), 2019, ss. 2469-2496.
- Płoszaj M., *Innowacyjność jako czynnik wyjścia Chin z pułapki średniego dochodu*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2020, 5.
- Przychodniak M., *China and the Challenges of the Fourth Industrial Revolution: Value Chains, 5G, and Emerging Markets*, Policy Paper PISM, 2019, 1(171), <https://pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/25335.pdf>.
- Puślecki Z. W., *Unia Europejska a Nowy Jedwabny Szlak*, International Business and Global Economy, 2019, 39(1), ss. 119-137.
- Puślecki Z., *Nowe zjawiska w stosunkach handlowo-ekonomicznych Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową*, Przegląd Politologiczny, nr 1, 2012, ss. 27-40.
- Qi H., Shen D., *Chinese traditional world citizenship thought [w:] The Routledge Handbook of Chinese Citizenship*, Z. Guo (red.), Routledge, 2021, ss. 301-308.
- Qin Y., *A relational theory of world politics*, International Studies Review 2016, 18(1), ss. 33-47.
- Qin Y., *Development of International Relations theory in China: progress through debates*, International relations of the Asia-Pacific 2011, 11(2), ss. 231-257.
- Qin Y., *Introduction: The global turn in IR and non-Western IR theory [w:] Globalizing IR Theory. Critical Engagement*, Y. Qin (red.), Routledge, London 2020, ss. 1-26.
- Raburski T., *Niccolò Machiavelli: klasyczny realizm i republikanizm*, Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna 2012, 1(1), ss. 111-119.
- Rahman Z. U., *A comprehensive overview of China's belt and road initiative and its implication for the region and beyond*, Journal of Public Affairs, 2022, 22(1), <https://doi.org/10.1002/pa.2298>.
- Ramasamy B., Yeung M., *China's outward foreign direct investment (OFDI) to developing countries: the case of Central and Eastern Europe (CEE)*, Journal of the Asia Pacific Economy, 27(1), 2022, ss.124-146.

- Ramzan B., Ali M., Mehar M., Ashraf M., Kiran S., *Influence of Belt & Road on consensual Trade with Path to Structural Trade Model*, Journal of Social Sciences Review (JSSR), 2023, 3(1), <https://doi.org/10.54183/jssr.v2i4.91>.
- Rao Y., *Discourse as infrastructure: How "New Infrastructure" policies re- infrastructure China*, Global Media and China, 2023, 8(3), ss. 254-270.
- Reichwein A., *The tradition of neoclassical realism [w:] Neoclassical realism in European politics: Bringing power back*, A. Toje, B. Kunz, Manchester University Press, 2012, ss. 30-60.
- Ren X., *Grown from within: Building a Chinese school of international relations*, The Pacific Review 2020, 33(3-4), ss. 386-412.
- Rodenbiker J., *Making Ecology Developmental: China's Environmental Sciences and Green Modernization in Global Context*, Annals of the American Association of Geographers, 2021, 111(7), ss. 1931-1948, <https://doi.org/10.1080/24694452.2020.1863766>.
- Rolland N., *China's "Belt and Road Initiative": Underwhelming or game-changer?*, The Washington Quarterly, 2017, 40(1), ss. 127-142.
- Rose G., *Neoclassical realism and theories of foreign policy*, World politics, Cambridge University Press, 1998, 51(1), ss. 144-172.
- Samaryna H., *Przyczyny, skutki oraz instrumenty zwalczania deflacji*, Debiuty Ekonomiczne, nr 7, 2008, ss. 46-59.
- Santos-Paulino A. U., *Middle-Income Traps: A Conceptual and Empirical Survey*, Journal of International Development, 2018, 30(2), ss. 133-159.
- Schmidt H., *EU's Response to the Belt and Road Initiative*, European Foreign Affairs Review, 2022.
- Schmuck R., Benke M., *An overview of innovation strategies and the case of Alibaba*, Procedia Manufacturing, 2020, 51, ss. 1259-1266.
- Segal A., T. Lan, *Reducing and Managing US-China Conflict in Cyberspace [w:] US-China Relations in Strategic Domains*, T. Tanner, W. Dong (red.), NBR Special Report, no. 57, National Bureau of Asian Research, Seattle 2016, ss. 46-53.
- Sending O. J., Neumann I. B., *Governance to governmentality: Analyzing NGOs, states, and power*, International studies quarterly, 2006, 50(3), ss. 651-672.
- Sjöholm F., *The Belt and Road Initiative: Economic Causes and Effects*, Asian Economic Papers, 2023, doi: 10.1162/asep_a_00861.
- Skorupskiej A., Szczudlik J. (red.), *Regionalny wymiar stosunków Unii Europejskiej z Chinami*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2019, <https://pism.pl/upload/images/artykuly/e4d13af8-3898-48b8-8fdc-a092854bebf2//1570962783417.pdf>.
- Smolar E., *Europa Środkowo-Wschodnia wobec Chin. Win-win czy oportunistyczny klienci?*, Rocznik Strategiczny, no. 27, 2022, ss. 462-483.
- Song W., Li X., *Eastern Opening" Policy as Political Marketing: Populism and Hungary's Relations with China under the Orbán Government*, Problems of Post-Communism, 2024, ss. 1-9.
- Spector B. I., Wolf P., *Negotiating Security: New Goals, Changed Process*, International Negotiation, 2000, 5, ss. 411-426.
- Stiglitz J., Pike R. M., *Globalization and its Discontents*, Canadian Journal of Sociology, 2004, 29(2), ss. 321-324.
- Stojanović V. B., Jelisavac T. S., Simić M., *Development of the Belt and Road Initiative in Serbia*, Ekonomika preduzeća, 2023, 71(3-4), s. 230-242.

- Stopić Z., *Croatia and the Chinese “17+1” Cooperation Framework*, Croatian International Relations Review, 2020.
- Stryjek T., *Europa Środkowa (Środkowo-Wschodnia), czyli o pochwalę różnorodności i komparatystyki*, Kwartalnik Historyczny, 120(4), 2013.
- Sun D., Zhang Y., *Building an “outer space silk road”: China’s Beidou navigation satellite system in the Arab World*, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), 2016, 10(3), ss. 24-49, <https://doi.org/10.1080/19370679.2016.12023286>.
- Sun J., *The Impact of Globalization on Chinese Economy*, SHS Web of Conferences, vol. 193, 2024, <https://doi.org/10.1051/shsconf/202419301014>.
- Sun L., Fah C. T., *Xiaomi-transforming the competitive smartphone market to become a major player*, Eurasian journal of social sciences, 2020, 8(3), ss. 96-110.
- Symonides J., *Spory terytorialne na Morzu Południowochińskim. Czy powrót „dyplomacji kanonierek”?*, Stosunki Międzynarodowe 2012, 46(2), ss. 33-58.
- Szczudlik J., *China's Belt and Road Initiative: Implementation in Central Asia and the Balkans*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2019.
- Szczudlik J., *Poland on the Silk Road in Central Europe: To Become a Hub of Hubs?* [w:] *Europe and China’s New Silk Roads*, F. P. van der Putten, J. Seaman, M. Huotari, A. Ekman, M. Otero-Iglesias, Den Haag: European Think-Tank Network on China, 2016, ss. 45-48.
- Szczudlik J., *Polityka Polski w Chińskiej Republiki Ludowej*, Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, 2016, 1, ss. 152-166.
- Szumski K., *Nowa polityka zagraniczna prezydenta Chin Xi Jinpinga*, Azja-Pacyfik, Issue XVIII, ss. 209-228.
- Szunom E., Karaszewski W., *Financial Mechanisms of China’s Belt and Road Initiative in Central and Eastern Europe*, Journal of International Economic Affairs, 2020.
- Tang B., Wang X., Zuo Y., Zhang Q., *Extradosed cable-stayed Pelješac Bridge in Croatia—Fabrication of steel box girders and on-site installation*, Steel Construction, 2022, 15(1), ss. 26-32.
- Tomaszewska P., *Chińska inicjatywa pasa i szlaku a ryzyko zadłużenia jej beneficjentów*, „De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności”, Siedlce 2019, 5(2), ss. 149-165.
- Tomaszewska P., Dahl M., *Implementation of the Belt and Road Initiative selected Balkan States* [w:] *Understanding Asia: Political, Economic and Socio-Cultural Dimensions*, J. Marszałek-Kawa, M. Dahl (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, ss. 69-85.
- Tomaszewska P., *Implementation of the Chinese Concept of Digital Silk Road-Case Study of Serbia*, Nowa Polityka Wschodnia, 2022, 2(33), s. 156.
- Tomaszewska P., Pohl A., *Dilemmas Related to the Poland’s Participation in the Chinese Belt and Road Initiative*, Przegląd Strategiczny, 2019, 12, ss. 161-179.
- Tomaszewska P., *Realizacja chińskiej koncepcji Digital Silk Road - kazus Serbii*, Nowa Polityka Wschodnia, 2022, 33(2), ss. 156-170.
- Tracy E. F., Shvarts E., Simonov E., Babenko M., *China’s New Eurasian Ambitions: the Environmental Risks of the Silk Road Economic Belt*, Eurasian Geography and Economics, 2017, 58(1), ss. 56-88, <https://doi.org/10.1080/15387216.2017.1295876>.

- Turcsanyi R. Q., *Central European attitudes towards Chinese energy investments: The cases of Poland, Slovakia, and the Czech Republic*, *Energy Policy*, 2017, 101, ss. 711-722.
- Tylkowski M., *O renesansie konfucjanizmu w Chinach kontynentalnych w okresie reform [w:] 70 lat chińskiej republiki ludowej w ujęciu interdyscyplinarnym*, H. Kupś, M. Szatkowskiego, M. Dahala (red.), Warszawa 2021, s. 35-39.
- Vörös Z., *Central and Eastern Europe in China's Foreign Policy [w:] Politics and Security of Central and Eastern Europe: Contemporary Challenges*, R. Zięba, Springer, Cham 2023, ss. 335-353, https://doi.org/10.1007/978-3-031-16419-4_17.
- Vučić M. A., *European Union integration and the belt and road initiative: a curious case of Serbia*, *Међународни проблеми*, 2020, 72(2), ss. 337-355.
- Wallace R., *Geopolitical Implications of the Belt and Road Initiative in Central Europe*, *Geopolitics Journal*, 2023.
- Wang Q. E., *History, space, and ethnicity: The Chinese worldview*, *Journal of World History*, 1999, ss. 285-305.
- Wang Y., *Innovation and Collaboration: China's New Silk Road and its Impact on Central and Eastern Europe*, *Technological Forecasting and Social Change*, 2018.
- Wei L., Yi Z., *Hungary and the Belt and Road Initiative*, *Asian Economic Papers*, 2016.
- Wei S. J., Xie Z., *The Structure of Chinese Economic Growth: Retrospect and Prospect*, *China Economic Journal*, 2019, 12(3), ss. 210-230.
- Wei S. J., Zhuan X., Xie Z., *From 'Made in China' to 'Innovated in China': Necessity, Prospect, and Challenges*, *Journal of Economic Perspectives*, 31(1), 2017, ss. 49-70.
- Więclawski J., *Hans Morgenthau, realizm klasyczny i jego rekomendacje dla polskiej polityki zagranicznej*, *Myśl ekonomiczna i polityczna*, 2011, 3, ss. 117-142.
- Więclawski J., *Współczesny realizm i jego potencjał eksplanacyjny w postzimnowojennych stosunkach międzynarodowych*, *Studia Polityczne*, 28, 2011, ss. 195-219.
- Williams P., *Kluczowe pytania w badaniach nad bezpieczeństwem*, *Studia Bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 5.
- Wiśniewski R., *Perspektywy przywództwa międzynarodowego Chińskiej Republiki Ludowej w nowym ładzie międzynarodowym*, *Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa*, 2022, 16(1), ss. 35-56.
- Wojciuk A., Czaputowicz J., *Realizm w polskiej nauce o stosunkach międzynarodowych [w:] Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, E. Haliżak, J. Czaputowicz (red.), Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2014.
- Wong M. Y., *Chinese influence, US linkages, or neither? Comparing regime changes in Myanmar and Thailand*, *Democratization*, 2019, 26(3), ss. 359-381.
- Wong M. Y., Downes J. F., *Reassessing the Impact of China's Belt and Road Initiative: A Mixed Methods Approach*, *Journal of Chinese Political Science*, 2024, ss. 1-26, <https://doi.org/10.1007/s11366-024-09888-0>.
- Xiao L., Zhao R., *China's new era of ecological civilization*, *Science*, 2017, 358(6366), ss. 1008-1009, <https://doi.org/10.1126/science.aar3760>.

- Xiong S., Ji J., Ma X., *Environmental and economic evaluation of remanufacturing lithium-ion batteries from electric vehicles*, *Waste management*, 2019, 102, ss. 579-586, <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2019.11.013>.
- Xuetong Y., „*Guojia Liyi de panduan*” (*Judgement of National Interest*), *Zhanlve yu guanli*, vol. 3, 1996, s. 34–44.
- Xuetong Y., *The Rise of China and Chinese Eyes*, *Journal of Contemporary*, nr 10, 2001, s. 33.
- Xugang Y., Cristiano R., Mario T., Fabio Z., Li G., *China's belt and road: The initiative and its financial focus*, *World Scientific*, 2018, 2, s. 65.
- Yanfeng J., Yu-Ting T., Hualou L., Wu D., *Land consolidation: Comparative research between Europe and China*, *Land Use Policy*, vol. 112, <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105790>.
- Yaqing Q., *Development of international relations theory in China*, *International Studies* 2009, 46(1-2), ss. 185-201.
- Yaqing Q., *Relationality and processual construction: Bringing Chinese ideas into international relations theory*, *Social Sciences in China* 2009, 30(4), ss. 5-20.
- Yin W., *Integrating Sustainable Development Goals into the Belt and Road Initiative: would it be a new model for green and sustainable investment?*, *Sustainability*, 2019, 11(24), 6991, <https://doi.org/10.3390/su11246991>.
- Youjin L., Kotsemir M., Ahmad N., *One Belt One Road Initiative and environmental sustainability: a bibliometric analysis*, *Environmental Economics and Policy Studies*, 2024, 26(2), 2024, ss. 1-46, <https://doi.org/10.1007/s10018-024-00392-6>.
- Yu H., *Belt and Road Initiative 2.0 in the Making: How Far Can It Go? [w:] Understanding China's Belt and Road Initiative*, Springer, Singapore 2024, ss. 169-192, https://doi.org/10.1007/978-981-99-9633-9_10.
- Yu S., Álvarez-Otero S., Sial M. S., Comite U., Cismaş L. M., *The relationship between Belt and Road Initiative and Agenda 2030: a litmus test for global sustainability and regional cooperation*, *European Journal of International Management*, 2024, 23(2-3), <https://doi.org/10.1504/EJIM.2024.138659>.
- Zakaria F., *The New China Scare. Why America Shouldn't Panic About Its Latest Challenger*, “*Foreign Affairs*”, January/February 2020, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-12-06/new-china-scare>.
- Zakic K., *The Results and Risks of China's Belt and Road Investment Projects in Serbia*, *The Review of International Affairs*, 2020, 71, ss. 45-71. https://doi.org/10.18485/iipe_ria.2020.71.1180.3.
- Zawojcka A., *Demograficzne wyzwania chińskiej gospodarki*, *Ekonomista*, 2017, 4.
- Zhang F., *The tianxia system: world order in a Chinese utopia*, *Global Asia*, 4(4), 2010, ss. 108-112.
- Zhang L., Chen J. Y., *A regional and historical approach to platform capitalism: The cases of Alibaba and Tencent*, *Media, Culture & Society*, 2022, 44(8), ss. 1454-1472.
- Zhang Y., Zhang X., *China's Economic Growth and Convergence*, *World Development*, 2022, 138, ss. 1056-1066.
- Zhang Z. F., He W. J., An M., Degefu D. M., Yuan L., Wu X., *Water Security Assessment of China's One Belt and One Road Region*, *Water*, 2019, nr 11(3), s. 607, <https://doi.org/10.3390/w11030607>.

- Zhao S., *China's Belt-Road Initiative as the signature of President Xi Jinping diplomacy: Easier said than done* [w:] *China's Global Reach. The Belt and Road Initiative (BRI) and Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB), Volume II*, S. Zhao (red.), Routledge, 2020, ss. 1-17.
- Zhong Y., *Does ideology matter? A case study of Sino-ex-Soviet Republics' relations*, *Communist and Post-Communist Studies*, 1994, 27(4), ss. 463-477, <http://www.jstor.org/stable/45301910>.
- Zhou L., Gilbert S., Wang Y., Muñoz Cabré M., Gallagher K.P., *Moving the Green Belt and Road Initiative: From Words to Actions*, World Resources Institute, 2018, ss. 40-42.
- Zhu X., *Understanding China's Growth: Past, Present, and Future*, *Journal of Economic Perspectives*, 26(4), 2012, ss. 103-124.
- Zięba R., *Pozimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa międzynarodowego* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, R. Zięba, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, ss. 15-38.

Artykuły publicystyczne

- #SWMEThemes: *China's Space Silk Road and the Middle East – The Indian Perspective*, <https://spacewatchme.com/2017/08/swmethemes-chinas-space-silk-road-middle-east-indian-perspective/>.
- 5G test network launched in Belarus, 2020, https://www.tvr.by/eng/news/obshchestvo/v_belarusi_nachinaet_rabotu_testov_aya_set_5g/.
- AI Belarus Enhances 3G Network Capacity With a 900 MHz Second Carrier, 2023, <https://telecomtalk.info/a1belarus-enhances-3gnetwork-capacity-with-900mhz-secondcarrier/726805/>.
- Adamczyk A., *The US is home to more billionaires than China, Germany and Russia combined*, CNBC, 2019, <https://www.cnbc.com/2019/05/09/the-countries-with-the-largest-number-of-billionaires.html>.
- Allison G., *The new spheres of influence: Sharing the globe with other great powers*, "Foreign Affairs", March/April 2020.
- Anthony C., *10 Countries With The Most Natural Resources*, Investopedia, <https://www.investopedia.com/articles/markets-economy/090516/10-countries-most-natural-resources.asp>.
- Ao Y., Shidong Z., *China property crisis: Country Garden, Vanke sales spiral as developers await measures to ease liquidity stress, stimulate demand*, South China Morning Post, 2023, <https://www.scmp.com/business/china-business/article/3230015/china-property-crisis-country-garden-vanke-sales-spiral-developers-await-measures-ease-liquidity>.
- Ao Y., You E., *China Evergrande: Hong Kong court adjourns winding-up hearing to December 4, signals last reprieve for developer to sort out its debt*, South China Morning Post, 2023, https://www.scmp.com.translate.goog/business/article/3239627/china-evergrande-hong-kong-court-adjourns-winding-hearing-5-weeks-signals-last-reprieve-developer?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc&_x_tr_hist=true.

- Aytekin E., *Foreign direct investment in China down by 10% in 11 months*, 2023, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/foreign-direct-investment-in-china-down-by-10-in-11-months/3089378>.
- Bala A., *Apple przeniesie produkcję do Indii i Wietnamu*, <https://www.telepolis.pl/wiadomosci/prawo-finanse-statystyki/apple-przeniesie-produkcje-do-indii-i-wietnamu>.
- Barabás B., *Free to do Business in Hungary, Huawei Looks for More Speed, Less Energy*, “Budapest Business Journal”, 2022, <https://bbj.hu/business/tech/telco/free-to-do-business-in-hungary-huawei-looks-for-more-speed-less-energy>.
- Behrendt P., Pendrakowska P., *Bezrobocie, kryzys i widmo wojny. Czy to koniec „chińskiego cudu”?*, „Forbs”, 2023, <https://www.forbes.pl/life/wydarzenia/kryzys-w-chinach-bezrobocie-sankcje-i-widmo-wojny-koniec-chińskiego-cudu/t6w4vzg>.
- Belarus Telcoms Minister says: country ready to roll out 5G*, 2022, <https://www.commsupdate.com/articles/2022/04/13/belarus-telecoms-minister-says-country-ready-to-roll-out-5g/>.
- Belarus, China agree on big projects in cooperation and development*, 2023, https://www.belarus.by/en/government/events/belarus-china-agree-on-big-projects-in-cooperation-and-development_i_158285.html.
- Belarus, China establish comprehensive strategic partnership relations*, 2016, https://www.belarus.by/en/press-center/news/belarus-china-establish-comprehensive-strategic-partnership-relations_i_0000046431.html.
- Belarus-China trade at \$3.72bn in January-May 2023*, BELTA, 2023, <https://eng.belta.by/economics/view/belarus-china-trade-at-372bn-in-january-may-2023-159934-2023/>.
- Beltelecom done testing 5G network, ready to deploy*, Belta, 2021, <https://eng.belta.by/society/view/beltelecom-done-testing-5g-network-ready-to-deploy-136546-2021/>.
- Berwick A., *China's Dalian Wanda sells 17 percent stake in Spain's Atletico Madrid*, “Reuters”, 2018, <https://www.reuters.com/article/us-atletico-dalian-wanda/chinas-dalian-wanda-sells-17-percent-stake-in-spains-atletico-madrid-idUSKCN1FY0XJ>.
- Bielecki J., Rożyński P., *Ambasador Chin: Stany Zjednoczone są światowym królem kłamstw*, „Rzeczpospolita”, 2019, <https://www.rp.pl/gospodarka/art9190961-ambasador-chin-stany-zjednoczone-sa-swiatowym-krolem-klamstw>.
- Bjeloš M., Resare N., Wang W., *New China-Serbia Free Trade Agreement Raises Security Concerns for Europe*, “The Diplomat”, 2023, <https://thediplomat.com/2023/12/new-china-serbia-free-trade-agreement-raises-security-concerns-for-europe/>.
- Booth N., *Belarus say it's ready to build 5G networks – but could surplus equipment be diverted to Russia?*, Mobile Europe, 2022, <https://www.mobileeurope.co.uk/belarus-say-its-ready-to-build-5g-networks-but-could-surplus-equipment-be-diverted-to-russia/>.
- Brattberg E., Corre P., *COVID-19 Isn't Turning Europe Pro-China (Yet)*, “The Diplomat”, 2020, <https://thediplomat.com/2020/04/no-covid-19-isnt-turning-europe-pro-china-yet/>.

- Brinza A., *China Doesn't Understand Europe*, “The Diplomat”, 2020, <https://thediplomat.com/2020/09/china-doesnt-understand-europe-and-it-shows/>.
- Brinza A., *China Keeps Betting on the Wrong Politicians*, “Foreign Policy”, <https://foreignpolicy.com/2023/03/10/china-influence-diplomacy-central-eastern-europe-czech-republic/>
- Brown J., *AC Milan sold to Rossoneri Sport Investment Lux*, “Financial Times”, 2017, <https://www.ft.com/content/656dfd32-61f1-3d95-a26e-43ef231eb9d0>.
- Budginaite-Froehly J., Kirchner R., *The unequal “iron brotherhood” between Belarus and China*, <https://www.german-economic-team.com/en/newsletter/the-unequal-iron-brotherhood-between-belarus-and-china/>.
- Campbell Ch., *China Says It's Building the New Silk Road. Here Are Five Things to Know Ahead of a Key Summit*, “TIME”, 2017, <http://time.com/4776845/china-xi-jinping-belt-road-initiative-obor/>.
- Cash J., *China's factories fall deeper into contraction, more policy support expected*, “Reuters”, <https://www.reuters.com/world/china/chinas-factory-activity-contracts-second-month-november-2023-11-30/>.
- Cash J., Lee L., *Belarus President Lukashenko returns to China, seeks stronger ties*, Reuters, 2023, <https://www.reuters.com/world/china-willing-continue-strengthening-cooperation-with-belarus-state-media-2023-12-04/#:~:text=Xinhua%20reported%20Xi%20as%20saying>.
- Cerulus L., *EU commissioner: ‘We have to be worried’ about Huawei*, POLITICO, 2018, <https://www.politico.eu/article/ansip-we-have-to-be-worried-about-huawei/>.
- Chen Q., Shen W., *Poland bound to be a loser if it follows the US in taking on Huawei analyst*, “Global Times”, 2019, <https://www.globaltimes.cn/content/1135469.shtml>.
- Cheng-Chia T., Yang A. H., *How China is remaking the UN in its own image*, “The Diplomat”, 2020, <https://thediplomat.com/2020/04/how-china-is-remaking-the-un-in-its-own-image>.
- China COVID-19 vaccine tracker*, Bridge Consulting, <http://bridgebeijing.com/our-publications/our-publications-1/china-covid-19-vaccines-tracker>.
- China Evergrande Posts \$81 Billion in Losses Over Two Years*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bnnbloomberg.ca/china-evergrande-posts-81-billion-in-losses-over-two-years-1.1946832>.
- China Evergrande: Hong Kong court adjourns winding-up hearing to December 4, signals last reprieve for developer to sort out its debt*, South China Morning Post, <https://www.scmp.com.translate.google/business/article/3239627/china-evergrande-hong-kong-court-adjourns-winding-hearing-5-weeks-signals-last-reprieve-developer? x tr sl=en& x tr tl=pl& x tr hl=pl& x tr pto=sc& x tr hist=rue>
- China Going Global between ambition and capacity*, China Policy, Beijing 2017, <https://policycn.com/wp-content/uploads/2017/05/2017-Chinas-going-global-strategy.pdf>.
- China Politburo Raises Expectations for Ambitious 2024 GDP Goal*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-08/china-holds-politburo-meeting-on-economy-anti-corruption-moves?sref=ATN0rNv3>.

China stops reporting youth unemployment as economic pressures mount, “Financial Times”, <https://www.ft.com/content/a14ef388-5fea-4696-9791-0379b37e68bf>.

China to see over 10m new college graduates next year, Xinhua, 2021, https://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202111/20/content_WS61982b06c6d0df57f98e5347.html.

China's business confidence problem, “Financial Times”, <https://www.ft.com/content/fb73774a-a130-4769-80a5-6115555b22a1>.

China's Consumer Price Drop Worsens, Fueling Deflation Fears, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-09/china-s-deflation-struggle-persists-as-consumer-prices-drop-0-5?sref=ATN0rNv3>.

China's digital economy sees robust growth amid pandemic, “Xinhua”, 2021, http://www.xinhuanet.com/english/2021-04/29/c_139914782.htm.

China's Private Sector Has 'Promise Fatigue', EU Chamber Says, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-08-04/china-isn-t-doing-enough-to-help-private-sector-eu-chamber-says?sref=ATN0rNv3>.

China's property lifeline exposes banks to big losses, job cuts, South China Morning Post, 2023, <https://www.scmp.com/business/banking-finance/article/3243045/chinas-property-lifeline-exposes-banks-big-losses-job-cuts>.

China's Real Borrowing Costs Are Surging Near Highest Since 2016, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-11/china-s-surging-real-borrowing-costs-to-drag-on-growth-into-2024?sref=ATN0rNv3>.

China-Belarus industrial park named best Belt and Road initiative project in Central, BelTA, 2019, <https://eng.belta.by/economics/view/china-belarus-industrial-park-named-best-belt-and-road-initiative-project-in-central-eastern-europe-124554-2019/>.

China's CATL to build \$7.6 bln Hungary battery plant to supply Mercedes, BMW, Reuters, 2023, <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/chinas-catl-build-new-756-bln-battery-plant-hungary-2022-08-12/>.

Chinese Companies Start Building 108-Km-Long Section of Belgrade-Budapest Railway, Railway Pro, 2021, <https://www.railwaypro.com/wp/modernisation-contract-signed-for-serbia-hungary-rail-connection/>.

Chiny mają za sobą fatalny rok, ale 2024 może być jeszcze gorszy, 2023, <https://filarybiznesu.pl/gospodarka/chiny-maja-za-soba-fatalny-rok-ale-2024-moze-byc-jeszcze-gorszy/a23203>.

Chiny: ponad 100 miliardów dolarów na projekt „Pasa i Szlaku”, 2017, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Chiny-ponad-100-miliardow-dolarow-na-projekt-Pasa-i-Szlaku-3691615.html>.

Chutel L., *China is Exporting Facial Recognition Software to Africa, Expanding its Vast Database*, Quartz Africa, 2018, <https://qz.com/africa/1287675/china-is-exporting-facial-recognition-to-africa-ensuring-ai-dominance-through-diversity/>.

Čína konečne povolí dovoz ovčieho a kozieho mäsa zo Slovenska, Pravda, 2021, <https://ekonomika.pravda.sk/krajina/clanok/577445-cina-konecne-povoli-dovoz-ovcieho-a-kozieho-masa-zo-slovenska/>.

Čínsky drak v strednej Európe. Pravda, 2015, <http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/367628-cinsky-drak-v-strednej-europe/>.

- Cohen J., *The World Relies on China's Surveillance Technology*, PC Magazine, 2019, <https://au.pcmag.com/news/64899/the-world-relies-on-chinas-surveillance-technology>.
- Coronavirus: Countries reject Chinese-made equipment, 2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe-52092395>.
- Dennik N., *Čiňania chcú ovládnuť naše atómy, do konca mesiaca podajú ponuku*. 2015, <https://dennikn.sk/218271/cinania-chcu-ovladnutnase-atomky-do-konca-mesiaca-podaju-ponuku/>.
- Devonshire-Ellis Ch., *The 2023 Belarus-China Comprehensive Strategic Partnership*, Russia Briefing, 2023, <https://www.russia-briefing.com/news/the-2023-belarus-china-comprehensive-strategic-partnership.html/>.
- Douglas J., Soon W., *Foreign Firms Pull Billions in Earnings Out of China*, "The Wall Street Journal", 2023, <https://www.wsj.com/world/china/foreign-firms-pull-billions-in-earnings-out-of-china-0423b68a>.
- Dramatyczna sytuacja na rynku mieszkań w Chinach. Budowy wstrzymywane, ceny lecą w dół*, 2023, <https://businessinsider.com.pl/nieruchomosci/dramatyczna-sytuacja-na-ryнку-mieszkan-problemy-chin-sie-pietrza/3whddm1>.
- Druś M., *Chińczycy przejmują Pirelli*, „Puls Biznesu”, 2016, <https://www.pb.pl/chinczycy-przejmujaja-pirelli-787292>.
- Duda o transporcie z Chin artykułów ochronnych: Pierwszy samolot wylądował*, „Gazeta Prawna”, <https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1464098,koronawirus-w-polsce-duda-transport-z-chin-artykulow-ochronnych.html>.
- Dudik A., Tomek R., *Faulty Virus Tests Cloud China's European Outreach Over Covid-19*, Bloomberg News, 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-01/faulty-virus-tests-cloud-china-s-european-outreach-over-covid-19>.
- Đurđević M., Božić Krainčanić S., *Kineske kompanije sa crne liste SAD prisutne u Srbiji*, 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kineske-kompanije-crna-li-sta-sad/30254541.html>.
- Economy E.C., *History With Chinese Characteristics: How China's Imagined Past Shapes Its Present*, "Foreign Affairs", 96, 2017.
- Eruygur B., *Belarusian, Chinese ideas on prospective world order 'absolutely coincide': Lukashenko*, AA, 2023, <https://www.aa.com.tr/en/europe/belarusian-chinese-ideas-on-prospective-world-order-absolutely-coincide-lukashenko/2969405>.
- Eve K., *Amid Rising Joblessness, China Stops Publishing Its Youth Unemployment Rate*, "Time", 2023, <https://time.com/6304881/china-stops-publishing-youth-unemployment-statistics/>.
- Even More Chinese Companies Will Invest Billions of Forints in Hungary*, 2023 <https://xpatloop.com/channels/2023/06/even-more-chinese-companies-will-invest-in-hungary.html#>.
- Exclusive: China and Hungary forge strong partnership in BRI construction, with more win-win cooperation anticipated: envoy*, Global Times, 2023, <https://www.globaltimes.cn/page/202309/1297922.shtml>.
- Fildes N., *How Huawei Used the UK to Become a Global Giant*, "Financial Times", 2018, <https://www.ft.com/content/16381afa-f986-11e8-8b7c-6fa24bd5409c>.

- Fleming S., *AIB and World Bank to work on joint projects*, “Financial Times”, 2016, <https://www.ft.com/content/3995f790-01b0-11e6-ac98-3c15a1aa2e62>.
- Gaál B., *Budapest Airport Closes 'One of Most Successful Years in History'*, “Budapest Business Journal”, 2023, <https://bbj.hu/business/industry/transport/budapest-airport-closes-one-of-most-successful-years-in-history>.
- García-Herrero A., *Has the Belt and Road Initiative Become a Political Liability for China?*, 2019, <https://www.brinknews.com/has-the-belt-and-road-initiative-become-a-political-liability-for-china/>.
- Gąbka A., *Huawei zadowolony z aukcji 5G. „Orange i T-Mobile mogą chcieć zaistnieć najmocniej”*, Wirtualne Media, 2023, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/5g-przetarg-t-mobile-orange-plus-play-huawei-mapa-zasiegu>.
- Government wants to rely on Chinas Huawei for digitalization says minister in Beijing*, Daily News Hungary, 2023, https://dailynewshungary.com.translate.google/government-wants-to-rely-on-chinas-huawei-for-digitalisation-says-minister-in-beijing/?x_tr_sl=en&x_tr_tl=pl&x_tr_hl=pl&x_tr_pto=sc.
- Góralczyk B., *AIB: Początek nowego ładu finansowego na świecie*, „Obserwator Finansowy”, 2015, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/aiib-poczatek-nowego-ladu-finansowego-na-swiecie/>.
- Góralczyk B., *Geoekonomia wypiera geopolitykę*, „Obserwator Finansowy”, 2014, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/geoekonomia-wypiera-geopolityke/>.
- Górecki L., *Posel Lewicy: Podzielamy wspólne wartości z Komunistyczną Partią Chin*, MyPolitics, 2021, <https://mypolitics.pl/pl/articles/posel-lewicy-podzielamy-wartosci-z-komunistyczna-partia-chin>.
- Graupner H., *Chinese investments in Europe take a dive*, DW, 2019, <https://p.dw.com/p/3CIHe>.
- Green Cure for BRI After COVID-19*, Rivers without Boundaries, 2022, <https://www.transrivers.org/2020/3061/>.
- Guomei Z., *Jointly building a green Belt and Road with concerted efforts to create synergies for global biodiversity conservation*, “Global Times”, 2020, <https://www.globaltimes.cn/content/1207143.shtml>.
- Guoqiang Ch., *Jointly Building the Belt and Road: Connotation, Significance and Think Tanks Mission*, “China Daily”, 2015, http://www.chinadaily.com.cn/m/drc/2015-08/14/content_28557294.htm.
- Handel Chin z resztą świata. Jak wypada Polska?*, Forsal, 2021, <https://forsal.pl/swiat/chiny/artykuly/8341662,handel-chin-swiat-eksport-import-polska-dane-2021.html>.
- Harney A., *Huawei wins 3G contract from Telfort*, “Financial Times”, 2004, <https://www.ft.com/content/7b42f14e-4a0a-11d9-b065-00000e2511c8>.
- Hatton B., *China strengthens foothold in EU with Portugal agreements*, “AP News”, 2018, <https://apnews.com/ec0689b14c6341b0baf30409f0b4012a>.
- He L., *China's economy will be hobbled for years by the real estate crisis*, CNN Business, <https://edition.cnn.com/2023/10/06/economy/china-economy-real-estate-crisis-intl-hnk/index.html>.

- Helly C., *Huawei launches 5G test bed in Thailand*, Total Telecom, <https://www.totaltele.com/502119/Huawei-launches-5G-test-bed-in-Thailand>.
- Hill K., *Huawei CVs show close links with military, study says*, “Financial Times”, 2019, <https://www.ft.com/content/b37f0a9e-a07f-11e9-a282-2df48f366f7d>.
- Huawei in 5G “Belt and Road” Freight Terminal in Hungary*, 2022, <https://www.cdottrends.com/story/17589/huawei-5g-%E2%80%9Cbelt-and-road%E2%80%9D-freight-terminal-hungary>.
- Huawei Launches Cloud & AI Innovation Lab in Singapore*, HUAWEI, 2019, <https://www.huawei.com/en/news/2019/4/huawei-cloud--ai-innovation-lab-singapore>.
- Huawei Revenue sees biggest ever fall*, BBC, 2021, <https://www.bbc.com/news/technology-58104614>.
- Huawei takes leap into future with Hungarian supply center*, Xinhua, 2022, http://www.china-ceec.org/eng/jmhz/202203/t20220311_10650937.htm.
- Hui S., *UK: Concerns raised over Chinese surveillance camera film*, AP, 2022, <https://apnews.com/article/technology-business-europe-religion-china-5cd07e9518704d3c0225d11c76c384f2>.
- Hungary Now Top in CEE for Chinese Corporate Investments*, 2023, <https://xpatloop.com/channels/2023/05/hungary-now-top-in-cee-for-chinese-corporate-investments.html#>.
- Hungary to build Europe's first 5G smart railway port together with Huawei*, Global Times, 2021, <https://www.globaltimes.cn/page/202110/1235745.shtml>.
- Ip G., *A Financial Crisis in China Is No Longer Unthinkable*, “The Wall Street Journal”, 2023, <https://www.wsj.com/world/china/dont-rule-out-a-financial-crisis-in-china-ed048ef9>.
- Jackson J., *Manchester City owners announce £265m deal with Chinese investors*, “The Guardian”, 2015, <https://www.theguardian.com/football/2015/dec/01/manchester-city-265m-deal-chinese-investment-group>.
- Jeffrey R., *Budapest Airport's air cargo up 36%*, Aircargo News, 2022, <https://www.aircargonews.net/cargo-airport/budapest-airports-air-cargo-up-36/>.
- Jennings R., *China's Economy Could Overtake US Economy by 2030*, <https://www.voanews.com/a/chinas-economy-could-overtake-us-economy-by-2030/6380892.html>.
- Jim C., Gao L., *China property market shows little signs of revival despite stimulus*, “Reuters”, 2023, <https://www.reuters.com/world/china/china-property-market-shows-little-signs-revival-despite-stimulus-2023-10-20/>.
- Johnson K., *Why Is China Buying Up Europe's Ports?*, “Foreign Affairs”, 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/02/02/why-is-china-buying-up-europes-ports/>.
- Kalwasiński M., *„Pas i Szlak” – chińska pułapka kredytowa?*, 2018, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Pas-i-Szlak-chinska-pulapka-kredytowa-Analiza-7576219.html>.
- Kamel D., *China to overtake US as world's largest economy by 2035*, “The National News”, 2022, <https://www.thenationalnews.com/business/economy/2022/12/26/china-to-overtake-us-as-worlds-largest-economy-by-2035/>.
- Kania E., Sacks S., Triolo P., Webster G., *China's Strategic Thinking on Building Power in Cyberspace*, New America,

- <https://www.newamerica.org/cybersecurity-initiative/blog/chinas-strategic-thinking-building-power-cyberspace/>.
- Kha Z., *Belarus 'Ready' to Deploy 5G Technology*, Operator Watch Blog, 2022, <https://www.operatorwatch.com/2022/10/belarus-ready-to-deploy-5g-technology.html>.
- Kharpal A., *Power is 'Up for Grabs': Behind China's Plan to Shape the Future of Next-generation Tech*, 2020, <https://www.cnbc.com/2020/04/27/china-standards-2035-explained.html>.
- Kollewe J., *China's Country Garden risks default after 'missing bond payment'*, „The Guardian”, 2023, <https://www.theguardian.com/business/2023/oct/19/china-country-garden-default-bond-payment>.
- Kolodny L., *Former Google CEO Predicts the Internet Will Split in Two-And One Part Will Be Led by China*, CNBC, 2018, <https://www.cnbc.com/2018/09/20/eric-schmidt-ex-google-ceo-predicts-internet-split-china.html>.
- Krajanová D., *Číňania prekvapili, na poslednú chvíľu súťažia o Slovenské elektrárne*, 2015, <https://e.dennikn.sk/150319/cinania-prekvapili-na-poslednu-chvilu-sutazia-o-slovenske-elektrarne/>.
- Landry D. G., *The Belt and Road bubble is starting to burst*, “Foreign Policy”, 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/06/27/the-belt-and-road-bubble-is-starting-to-burst/>.
- Lanier J., Weyl G., *AI is an Ideology Not a Technology*, Wired, 2020, <https://www.wired.com/story/opinion-ai-is-an-ideology-not-a-technology/>.
- Lau S., *EU fires warning shot at China in coronavirus battle of the narratives*, South China Morning Post, 2020, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3076728/eu-fires-warning-shot-china-coronavirus-battle-narratives>.
- Lee Ch., *Analysts See New EU Rules Hurting China Exports, Further Straining Ties*, 2024, <https://www.voanews.com/a/analysts-see-new-eu-rules-hurting-china-exports-further-straining-ties-/7459300.html>.
- Lee Y. N., *China races to rival the U.S. with its own GPS system — but one analyst says it won't overtake the U.S. yet*, CNBC, 2021, <https://www.cnbc.com/2021/06/01/tech-war-chinas-beidou-gains-market-share-challenges-us-gps.html>.
- Li C., *China's Property Developers Cut Prices - and Homeowners Are Resisting*, “The Wall Street Journal”, 2023, <https://www.wsj.com/world/china/chinas-property-developers-cut-pricesand-homeowners-are-resisting-22e528c1>.
- Li C., Feng R., *Bond Selloff at Another China Property Giant Spurs Authorities to Action*, “The Wall Street Journal”, 2023, <https://www.wsj.com/finance/china-vanke-shareholder-shows-confidence-plans-over-1-0-billion-investment-a9f7c9ed>.
- Li J., *Belarusian President meets Chinese Defense Minister*, ChinaMil, http://eng.chinamil.com.cn/CHINA_209163/Exchanges/News_209188/16245838.html.
- Lipczyński T., *Rynek nieruchomości w Chinach wali się. Rząd uratuje go potężną kropłówką?*, Forsal, 2023, <https://forsal.pl/swiat/chiny/artykuly/9281093,rynek-nieruchomosci-w-chinach-wali-sie-rzad-uratuje-go-poteczna-kroplo.html>.

- Lithuania urges people to throw away Chinese phones*, BBC, 2021, <https://www.bbc.com/news/technology-58652249>.
- Liu J., *China's Property Market Crisis Is Trouble for the Whole World*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-09-14/china-economic-crisis-2023-what-real-estate-market-collapse-means-for-world#xj4y7vzkg>.
- Liu T., *China's Youth Employment Struggles and Societal Trends in 2023*, China News, 2023, <https://www.voanews.com/a/china-s-youth-employment-struggles-and-societal-trends-in-2023-/7403918.html>.
- Lukashenko set to discuss with Xi speed in implementation of plans for cooperation*, Russian News Agency, 2023, https://tass.com/world/1715421?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com.
- Macsim M., *Dealmaking in CEE held up strongly in 2023 – a testament to the region's maturity as an attractive M&A destination*, Business Review, 2024, <https://business-review.eu/money/finance/dealmaking-in-cee-held-up-strongly-in-2023-a-testament-to-the-regions-maturity-as-an-attractive-ma-destination-257424>.
- Majewski F., *Kryzys nieruchomości w Chinach nie słabnie. Sprzedaż domów i mieszkań wciąż spada*, https://300gospodarka.pl/news/kryzys-nieruchomosci-w-chinach-nie-slabnie-sprzedaz-domow-i-mieszkan-wciaz-spada#google_vignette.
- Major health exchange and cooperation on the Belt and Road Initiative*, “China Daily”, 2015, http://www.chinadaily.com.cn/m/chinahealth/2015-12/18/content_22774412.htm.
- Maseczki o wątpliwej jakości. Ministerstwo wyjaśnia sprawę wraz z rządem Chin*, 2020, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2020-05-22/maseczki-o-watpliwiej-jakosci-ministerstwo-wyjasnia-sprawe-wraz-z-rzadem-chin/>.
- McDonell S., *China Social Media: WeChat and the Surveillance State*, BBC News, 2019, <https://www.bbc.com/news/blogs-china-blog-48552907>.
- McGregor T., *China Breakthroughs: SAIL ahead on South Atlantic cable network*, China Central Television, 2017, <http://english.cctv.com/2017/07/05/ARTITi0QntQhXqvZoN4dwobj170705.shtml>.
- Moreno J. E., *What to Know About China's Real Estate Crisis*, “New York Times”, 2023, <https://www.nytimes.com/2023/08/21/business/china-economy-real-estate-crisis.html>.
- Mozur P., *Inside China's Dystopian Dreams: AI, Shame and Lots of Cameras*, “The New York Times”, 2018, <https://www.nytimes.com/2018/07/08/business/china-surveillance-technology.html>.
- Mozur P., *One Month, 500,000 Face Scans: How China is Using AI to Profile a Minority*, “The New York Times”, 2019, <https://www.nytimes.com/2019/04/14/technology/china-surveillance-artificial-intelligence-racial-profiling.html>.
- Myers S., Rubin A. J., *Its Coronavirus Cases Dwindling, China Turns Focus Outward*, “The New York Times”, 2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/18/world/asia/coronavirus-china-aid.html>.

- No alternative to Serbia's EU membership goal*, Srbija, 2020, <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/163873/no-alternative-to-serbias-eu-membership-goal.php%EF%BC%89>.
- Ogórek S., *Konsalnet sprzedany. Jest zgoda na przejęcie firmy przez Chińczyków*, Money, 2017, <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/konsalnet-uokik-zgoda-china-security--fire,59,0,2313019.html>.
- Pakistan's reliance on US GPS ends as China's Beidou Navigation Satellite System has started to cover entire Pakistan*, "Times of Islamabad", 2018, <https://timesofislamabad.com/13-Feb-2018/pakistan-s-reliance-on-us-gps-ends-as-china-s-beidou-navigation-satellite-system-has-started-to-cover-entire-pakistan>.
- Palczewski Sz., *Amerykanie „odbijają” Europę Chinom. Polska między „młotem a kowadłem”*, Cyberdefence24.pl, 2020, <https://www.cyberdefence24.pl/amerykanie-odbijaja-europe-chinom-polska-miedzy-mlotem-a-kowadlem-wywiad>.
- Palmer J., *Another Win for China's Hostage Diplomacy*, "Foreign Policy", 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/09/28/meng-wanzhou-michael-kovrig-spavor-release-china-canada-huawei/>.
- Parkinson J., Bariyo N., Chin J., *Huawei Technicians Helped African Governments Spy on Political Opponents*, "The Wall Street Journal", 2019, <https://www.wsj.com/articles/huawei-technicians-helped-african-governments-spy-on-political-opponents-11565793017>.
- Posen A. S., *The End of China's Economic Miracle How Beijing's Struggles Could Be an Opportunity for Washington*, "Foreign Affairs", 2023, <https://www.foreignaffairs.com/china/end-china-economic-miracle-beijing-washington>.
- Railway terminal in the China-Belarus Industrial Park*, <https://eacmcb.com/en/facilities-outline/railway-terminal-in-the-china-belarus-industrial-park/>.
- Ralev R., *Russia's RZD signs 58 mln euro railway infrastructure deal in Serbia*, SeeNews, 2020, <https://seenews.com/news/russias-rzd-signs-58-mln-euro-railway-infrastructure-deal-in-serbia-726100>.
- Rudolph J., *Sharper Eyes: Surveilling the Surveillers (Part 1)*, China Digital Times, 2019, <https://chinadigitaltimes.net/2019/09/sharper-eyes-surveilling-the-surveillers-part-1/>.
- Ruehl M., Sender H., *The battle for south-east Asia's online shoppers*, "Financial Times", <https://www.ft.com/content/eb264616-0eb1-4dc9-bfbc-5406f349a5fb>.
- Russell J., *Lazada, Alibaba's Southeast Asia e-commerce business, gets a new CEO*, Techcrunch, 2018, <https://techcrunch.com/2018/12/12/lazada-alibabas-southeast-asia-e-commerce-business-gets-a-new-ceo/>.
- Ruszkiewicz S., *Rząd nie wyrzuci Huawei z Polski? Nagły zwrot ws. antychińskiego prawa*, Wirtualna Polska, 2020, <https://wiadomosci.wp.pl/rzad-nie-wyrzuci-huawei-z-polski-nagly-zwrot-ws-antychinskiego-prawa-6569196280990400a>.
- Satake M., *Europe adopts Huawei gear into 5G networks over US objections*, Nikkei Asia, 2019, <https://asia.nikkei.com/Spotlight/5G-networks/Europe-adopts-Huawei-gear-into-5G-networks-over-US-objections>.

- Schwartz N. D., Abrams R., *Advisers Work to Calm Fearful Investors*, “The New York Times”, 2015, <https://www.nytimes.com/2015/08/25/business/dealbook/advisers-work-to-calm-fearful-investors.html>.
- Šebok F., *Czechia: A Case Study of China’s Changing Overseas Propaganda Efforts*, “The Diplomat”, 2021, <https://thediplomat.com/2021/04/czechia-a-case-study-of-chinas-changing-overseas-propaganda-efforts/>.
- Šebok F., *The Curious Case of the China-Loving Slovak Parliamentarian Luboš Blaha*, “China Observers in Central and Eastern Europe”, 2019, <https://chinaobservers.eu/the-curious-case-of-the-china-loving-slovak-parliamentarian-lubos-blaha/>.
- Shcherbakov S., *Belarus set to benefit from the Silk Road of the 21st Century*, Euronews, 2019, <https://www.euronews.com/2019/06/21/belarus-set-to-benefit-from-the-silk-road-of-the-21st-century>.
- Shiwei S., *Railways Along the Belt and Road. Serbia, Hungary have Balkan's best train*, 2023, <https://news.cgtn.com/news/2023-10-19/Railways-Along-the-Belt-and-Road-Serbia-Hungary-have-Balkan-s-best-train-1nHENArDJJK/index.html>.
- Si Ch., *Policies tackle surging youth unemployment*, “China Daily”, 2023, <https://global.chinadaily.com.cn/a/202307/12/WS64adf07aa31035260b815e0f.html>.
- Šimalčík M., *COVID-19 and China’s changing propaganda tactics in Slovakia*, DigiCom, 2020, <https://digicomnet.medium.com/covid-19-and-chinas-changing-propaganda-tactics-in-slovakia-cf03fadafc34>.
- Simonite T., *Behind the Rise of China’s Facial Recognition Giants*, Wired, 2019, <https://www.wired.com/story/behind-rise-chinas-facial-recognition-giants/>.
- Skutočná sila Blahu na Facebooku: Analýza ukazuje, v čom prekonáva ostatných politikov*, TASR, 2021, <https://slovensko.hnonline.sk/6425902-skutocna-sila-blahu-na-facebooku-analyza-ukazuje-v-com-prekonava-ostatnych-politikov>.
- Smith C., *A Digital Silk Road*, “The Economist”, 2018, <http://www.theworldin.com/article/14433/edition2018digital-silk-roadhttps://worldin2019.economist.com/Chinaseconomy>.
- Solomon Islands drops Chinese tech giant Huawei for billion-dollar undersea cable, signs Australia*, South China Morning Post, 2018, <https://www.scmp.com/news/asia/diplomacy/article/2150616/solomon-islands-drops-chinese-tech-giant-huawei-billion-dollar>.
- Sonnad N., *Xi Jinping first UN address*, 2015, <http://qz.com/512886/read-the-full-text-of-xi-jinpings-first-un-address/>.
- Spisak A., *EU uneasy over China’s efforts to woo central and eastern European states*, “Financial Times”, 2017, <https://www.ft.com/content/2e98f6f4-089d-11e7-ac5a-903b21361b43>.
- Sternberg J. C., *The Chinese Financial Crisis Nobody’s Talking About*, “The Wall Street Journal”, 2023, <https://www.wsj.com/articles/the-chinese-financial-crisis-nobody-is-talking-about-1740974e>.
- Strykaj J., *Europe Smartphone Market in Q3 2021: Samsung Holds on Despite Challenging Climate*, Counterpoint, 2021, <https://www.counterpointresearch.com/europe-smartphone-market-q3-2021>.

- Swanson A., Mozur P., *U.S. Blacklists 28 Chinese Entities Over Abuses in Xinjiang*, “New York Times”, 2019, <https://www.nytimes.com/2019/10/07/us/politics/us-to-blacklist-28-chinese-entities-over-abuses-in-xinjiang.html>.
- Szabolcs P., Kamilla M., *Hungary could become a European hub for Chinese chemicals, leaked documents reveal*, 2023, <https://telex.hu/direkt36/2023/06/27/hungary-could-become-a-european-hub-for-chinese-chemicals-leaked-documents-reveal>.
- Szijjarto: Hungary leader in digitalisation with Huawei playing decisive role*, The Budapest Times, 2023, <https://www.budapesttimes.hu/economy/szijjarto-hungary-leader-in-digitalisation-with-huawei-playing-decisive-role/>.
- Szumowski: nasze maski z transportu z Chin nie trafiły do szpitali jako chroniące przed wirusem*, „Gazeta Prawna”, 2020, <https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1477668,szumowski-nasze-maski-z-transportu-z-chin-nie-trafily-do-szpitali-jako-chroniace-przed-wirusem.html>.
- Szutiak M., *Komisja Europejska nie chce sprzętu Huawei i ZTE*, Telepolis, 2023, <https://www.telepolis.pl/wiadomosci/prawo-finanse-statystyki/komisja-europejska-cyberbezpieczenstwo-5g-huawei-zte>.
- Tan H., *Chiny wybudowały za dużo mieszkań. "Kryzys może potrwać 10 lat"*, 2023, <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/idzie-wielki-kryzys-na-chińskim-rynku-nieruchomosci-potrwa-nawet-10-lat/wjby3v2>.
- Tartar A., Rojanasakul M., Diamond J. S., *How China Is Buying Its Way Into Europe*, “Bloomberg”, 2018, <https://www.bloomberg.com/graphics/2018-china-business-in-europe/>.
- The EU Initiative METIS Paves The Way For The Mobile And Wireless Communications System For 2020 & Beyond*, PR Newswire, 2012, <https://www.prnewswire.com/news-releases/the-eu-initiative-metis-paves-the-way-for-the-mobile-and-wireless-communications-system-for-2020--beyond-180987511.html>.
- Tobin M., *Country Garden Creditors Seek CDS Ruling on Failure-to-Pay Event*, Bloomberg News, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-10-23/cds-panel-asked-to-rule-on-potential-country-garden-swaps-payout>.
- Triandafillidis N., *Sino-Serbian relations under the “microscope”: China’s footprint In Serbia*, 2021, <https://modern diplomacy.eu/2021/04/14/sino-serbian-relations-under-the-microscope-chinas-footprint-in-serbia/>.
- Understanding the Market for 4G RAN in Europe: Share of Chinese and Non-Chinese Vendors in 102 Mobile Networks*, <https://strandconsult.dk/understanding-the-market-for-4g-ran-in-europe-share-of-chinese-and-non-chinese-vendors-in-102-mobile-networks/>.
- Uretsky E., Bouey J., Katz R., *China’s Emerging Role in Global Health*, “Health Affairs”, 2018, <https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hblog20180109.759800/full/>.
- Vanguard Takes Final Step to Exit China, Dismantling Last Team*, Bloomberg News, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-11-02/vanguard-takes-final-step-to-exit-china-dismantling-last-team?leadSource=verify%20wall>.
- Virki T., *Four European countries have only Chinese gear in 4G networks, researcher says*, “Reuters”, 2020, <https://www.reuters.com/article/us-europe-telecoms-china-idUSKBN241187>.

- Vladislavljev S., *Big Brother: Serbia's Media Are Creating Nation of China Lovers*, Balkan Insight, 2021, <https://balkaninsight.com/2021/03/26/big-brother-serbias-media-are-creating-nation-of-china-lovers/>.
- Vucic Thanks China for Supporting Serbia's Territorial integrity, TANJUG, 2022, <https://www.tanjug.rs/english/politics/623/vucic-thanks-china-for-supporting-serbias-territorial-integrity/vevst>.
- Vuksanovic V., *China Has Its Eyes on Serbia*, "Foreign Policy", 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/04/08/china-serbia-aleksander-vucic-xi-jinping-coronavirus/>.
- Vuksanovic V., *Securing the Sino-Serbian Partnership*, China Observers, 2019, <https://chinaobservers.eu/securing-the-sino-serbian-partnership/>.
- Wang W., Resare N., *China Is Changing Serbia From the Inside*, "The Diplomat", 2021, <https://thediplomat.com/2021/04/china-is-changing-serbia-from-the-inside/>.
- Wei L., *China Reins In Its Belt and Road Program, \$1 Trillion Later*, "The Wall Street Journal", 2022, <https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638>.
- What to Know About China's Real Estate Crisis and Economy*, "New York Times", 2023, <https://www.nytimes.com/2023/08/21/business/china-economy-real-estate-crisis.html>.
- Wilkins J., *Despite Country Garden's last-gasp payment, China's property sector remains in crisis: two-thirds of its developers with most offshore debt are defaulters*, Business Insider, 2023, <https://www.businessinsider.in/stock-market/news/despite-country-gardens-last-gasp-payment-chinas-property-sector-remains-in-crisis-two-thirds-of-its-developers-with-most-offshore-debt-are-defaulters/articleshow/103395301.cms>.
- Will China's Belt and Road Initiative outdo the Marshall Plan?*, "The Economist", 08.03.2018, <https://www.economist.com/news/finance-and-economics/21738370-how-chinas-infrastructure-projects-around-world-stack-up-against-americas-plan>.
- Wong B., *China's Mask Diplomacy*, "The Diplomat", 2020, <https://thediplomat.com/2020/03/chinas-mask-diplomacy/>.
- Wu G., *Building the Silk Road with health*, 2017, <https://news.cgtn.com/news/7a556a4d35457a6333566d54/index.html>.
- Xi Disappoints Investors by Skipping Signal for Big Stimulus*, Bloomberg News, 2023, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-12/china-wraps-key-economic-meeting-to-determine-2024-growth-goal?sref=ATN0rNv3>.
- Yang Y., *China's status as world factory remains solid amid changes in global industrial chain*, Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202308/1296131.shtml>.
- Yeping Y., *China-Belarus ties to strengthen in trade, transport amid intensive ministerial visits*, Global Times, 2023, <https://www.globaltimes.cn/page/202306/1291979.shtml>.
- Yong H., *Construction of digital Silk Road lights up BRI cooperation*, People's Daily, <http://en.people.cn/n3/2019/0424/c90000-9571418.html>.
- Zachová A., *Budapest-based research institute suspected of spying for China*, Euractiv, 2021,

- https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/budapest-based-research-institute-suspected-of-spying-for-china/.
- Zawadzki-Liang A., *Chiny: Nowy rok 2024 gospodarczo (i nie tylko...) – przewidywania i prognozy*, 2024, <https://chiny24.com/wiadomosci/chiny-nowy-rok-2024-gospodarczo-i-nie-tylko-przewidywania-i-prognozy>.
- Zemplényi L., *Chinese Investments Contribute to Growth in Hungary*, Hungarian Conservative, 2023, <https://www.hungarianconservative.com/articles/opinion/chinese-investments-contribute-to-growth-in-hungary/>.
- Zeneli V., *Mapping China's Investments in Europe*, “The Diplomat”, 2018, <https://thediplomat.com/2019/03/mapping-chinas-investments-in-europe/>.
- Zeng K., *Gauging the Impact of the China-US Trade War*, “The Diplomat”, 2023, <https://thediplomat.com/2023/02/gauging-the-impact-of-the-china-us-trade-war/>.
- Zhang G., *Hungary, a promising logistics hub for the China-Europe connection*, 2021, <https://market-insights.upply.com/en/hungary-a-promising-logistics-hub-for-the-china-europe-connection>.
- Zhang J., *Alibaba Posts Surprise Loss as China Covid Curbs Take a Toll*, Bloomberg News, 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-17/alibaba-posts-surprise-loss-as-china-covid-curbs-take-a-toll#xj4y7vzkg>.
- Zhen W., Fuchun Z., Yibo W., *Developing the Digital Economy Lights up the Road to Innovation*, People’s Daily, 2017.
- Д. Бавырин, *Россия должна спасти Сербию от великого позора*, 2023, <https://vz.ru/politics/2023/1/24/1196175.html>.
- Сергеев А., *Лукашенко рассказал о сотрудничестве Белоруссии и Китая*, 2023, <https://www.gazeta.ru/politics/news/2023/08/17/21090578.shtml>.

Raporty i analizy

- 13th five-Year plan for national informatization*, State Council, 2016, http://www.gov.cn/zhengce/content/2016-12/27/content_5153411.htm.
- Ahmed S., *ASEAN: A Testing Ground for the Digital Silk Road*, China-United States Exchange Foundation, 2018, <https://www.chinausfocus.com/finance-economy/asean-a-testing-ground-for-the-digital-silk-road>.
- Andrijauskas K., et al., *Empty shell no more: China’s growing footprint in Central and Eastern Europe*, Association for International Affairs (AMO), 2020, ss. 10-13.
- Arcesati R., *The Digital Silk Road is a development issue*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2020, <https://merics.org/en/comment/digital-silk-road-development-issue>.
- Bachulska A., *Beyond business as usual: A China strategy for Poland*, The European Council on Foreign Relations, 2023, <https://ecfr.eu/article/beyond-business-as-usual-a-china-strategy-for-poland/>.
- Baláz P., Královičová M., *“One Belt, One Road” Initiative—Opportunities, Risks and Consequences for Cooperation of CEE Countries with China [w:] The Proceedings of the 17th International Joint Conference. Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment*, Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment, 2017, ss. 21-31.

- Balding C., Clarke D., *Who Owns Huawei?*, Social Science Research Network, 2019, <https://papers.ssrn.com/abstract=3372669>.
- Behrendt P., *Morski Jedwabny Szlak*, Analiza Centrum Studiów Polska-Azja, 2017, 13.
- Brattberg E., Corre P. L., *No, COVID-19 Isn't Turning Europe Pro-China (Yet)*, Carnegie Endowment for International Peace, 2020, <https://carnegieendowment.org/posts/2020/04/no-covid-19-isnt-turning-europe-pro-china-yet?lang=en>.
- Brattberg E., Le Corre P., Stronski P., de Waal T., *China's Influence in Southeastern Central, and Eastern Europe*, Carnegie Endowment for International Peace, 2021, <https://carnegie-endowment.org/2021/10/13/china-s-influence-in-southeastern-central-and-eastern-europe-vulnerabilities-and-resilience-in-four-countries-pub-85415>.
- Brona A., *Chiny proponują rozszerzenie inicjatywy Pasa i Szlaku*, Puls Azji, <http://pulsazji.pl/2017/06/30/rozszerzenie-inicjatywy-pasa-i-szlaku/>.
- Brona A., *Pułapka chińskiego kredytu dla Białorusi*, Nowa Konfederacja, 2019, <https://nowakonfederacja.pl/pulapka-chińskiego-kredytu-dla-białorusi/>.
- Brona A., Turcsányi R. Q., Šimalčík M., Kironská K., Sedláková R., *Polish public opinion on China in the age of COVID-19. Desirable partner versus a source of concern*, Central European Institute of Asian Studies, 2021, <https://ceias.eu/wp-content/uploads/2021/03/PL-poll-report.pdf>.
- Burns N., Price J., *Securing cyberspace: A new domain for national security*, The Aspen Institute, Washington 2012.
- Central And Eastern Europe Data Center Market - Industry Outlook & Forecast 2022-2027*, <https://www.arizton.com/market-reports/central-eastern-europe-data-center-market>.
- Chan L., *Belt and Road Initiative: The Role of Belarus*, HKTDC Research, 2018, <https://research.hktdc.com/en/article/MzgzMDEyODc4>.
- Charbonneau L., *39 Countries at UN Express 'Grave Concerns' About China's Abuses*, Human Rights Watch, 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/10/06/39-countries-un-express-grave-concerns-about-chinas-abuses>.
- Cheng D., Lohman W., Carafano J. J., Walters R., *Assessing Beijing's Power: A Blueprint for the US Response to China over the Next Decades*, Special Report, no. 221, The Heritage Foundation, 2020, s. 34.
- Chinese FDI in the EU declines in 2018 amid growing caution and new regulatory hurdles*, New Report by Rhodium Group and MERICS, <https://www.merics.org/en/china-flash/chinese-fdi-eu-declines-2018-amid-growing-caution-and-new-regulatory-hurdles>.
- Chinese Investment in Central and Eastern Europe Data Set*, Central and Eastern European Center for Asian Studies, Budapest 2021, <https://www.china-cee-investment.org/the-dataset>.
- Chińskie inwestycje: w Świecie, Europie i w Polsce. Uwarunkowania i możliwości*, „4 Filary”, Warsaw Enterprise Institute, Uczelnia Łazarskiego, 2017, <http://wei.org.pl/files/manager/file-a35ec1e0a8f90604712e7d43d1fce3b0.pdf>.
- Chipman J., *China's long and winding Digital Silk Road*, The International Institute for Strategic Studies, 2019, <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/01/china-digital-silk-road>.

- Chow-Bing N., *COVID-19, Belt and Road Initiative and the Health Silk Road: Implications for Southeast Asia*, Friedrich Ebert Stiftung, 2020, ss. 7-14, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/indonesien/16537.pdf>.
- Consumer Opinion Surveys: Confidence Indicators: Composite Indicators: National Indicator for China*, Organization for Economic Cooperation and Development, <https://fred.stlouisfed.org/series/CSCICP02CNM460S>.
- COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE)*, Johns Hopkins University, <https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>.
- Daniel H., Lietzov R., *Rosen and Rachel Lietzow, China Pathfinder Update: Lack of Policy Solutions in Second Half of 2023 Belies Official Data*, Rhodium Group, 2023, <https://rhg.com/research/china-pathfinder-update-lack-of-policy-solutions-in-second-half-of-2023-belies-official-data/>.
- Deorukhkar S., Xia L., *China: One Belt One Road – Progress and Prospects*, China Economic Watch, 2017.
- Djankov S., Miner S., *China's Belt and Road Initiative Motives, Scope, and Challenges*, Peterson Institute for International Economics, 2016.
- Dubow B., Greene S., Rzegocki S. J., *Tracking Chinese Online Influence in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis, 2022, <https://cepa.org/comprehensive-reports/tracking-chinese-online-influence-in-central-and-eastern-europe/>.
- Dyner A. M., *Znaczenie współpracy z Chinami dla Białorusi*, Biuletyn PISM, 2018, 106(1679), <https://pism.pl/file/76eb68fa-81ea-4491-9f28-487a4861b0f1>.
- Eder T., Arcesati R., Mardell J., *Networking the “Belt and Road” - The future is digital*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2019, <https://merics.org/en/analysis/networking-belt-and-road-future-digital>.
- Eder T., Arcesati R., Mardell J., *Networking the “Belt and Road” - The future is digital*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2019, <https://merics.org/en/analysis/networking-belt-and-road-future-digital>.
- EEAS special report: disinformation on the coronavirus – short assessment of the information environment*, EU vs DiSiNFO, 2020, <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-disinformation-on-the-coronavirus-short-assessment-of-the-information-environment/>.
- EU HRVP Josep Borrell: The Coronavirus pandemic and the new world it is creating*, European External Action Service, https://eeas.europa.eu/delegations/china/76401/eu-hrvp-josep-borrell-coronavirus-pandemic-and-new-world-it-creating_en.
- Falkowski M., *The Environmental Impact of China's Investment in Central and Eastern Europe*, European Environmental Agency Report, 2017.
- Feldstein S., *Testimony before the U.S.-China Economic and Security Review Commission Hearing on China's Strategic Aims in Africa*, [https://www.uscc.gov/sites/default/files/Feldstein Testimony.pdf](https://www.uscc.gov/sites/default/files/Feldstein%20Testimony.pdf).
- Fighting COVID-19: China in Action*, The State Council Information Office of the People's Republic of China, 2020, http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2020-06/07/content_76135269.htm.
- George A., Kaldany R., Losavio J., *The world is facing a \$15 trillion infrastructure gap by 2040. Here's how to bridge it*, World Economic Forum, 2019,

- <https://www.weforum.org/agenda/2019/04/infrastructure-gap-heres-how-to-solve-it/>,
- Ghiasi R., Zhou J., *The Silk Road Economic Belt: Considering Security Implications and EU-China Cooperation Prospects*, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), 2017.
- Global Trends 2030: Alternative Worlds*, National Intelligence Council, Washington DC, https://cgsr.llnl.gov/content/assets/docs/Global_Trends_2030-NIC-US-Dec12.pdf.
- Godement F., Vasselier A., *China at the Gates; a New Power audit of EU-China Relations*, The European Council on Foreign Relations (ECFR), London 2017, http://www.ecfr.eu/page/-/China_Power_Audit.pdf.
- Greitens S. Ch., *Dealing with Demand for China's Global Surveillance Exports*, Brookings Institution Global China Report, 2020, <https://www.brookings.edu/research/dealing-with-demand-for-chinas-global-surveillance-exports/>.
- Grieger G., *China's Arctic policy. How China aligns rights and interests*, European Parliamentary Research Service, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI\(2018\)620231_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI(2018)620231_EN.pdf).
- Grieger G., *One Belt, One Road (OBOR): China's regional integration initiative*, European Parliamentary Research Service, 2016.
- Guangyuan L., *Ambasador Chin w Polsce: jeszcze bardziej przekonałem się o bliskich stosunkach łączących naród chiński i polski [OPINIA]*, 2020, <https://wiadomosci.onet.pl/opinie/ambasador-chin-w-polsce-jeszcze-bardziej-przekonałem-sie-o-bliskich-stosunkach/qz8qbzd>.
- Hammer A. B., Yusuf S., *Is China in a High-tech, Low-productivity Trap?*, US International Trade Commission, Economic Working Paper Series, 2020, <http://reparti.free.fr/hammer720.pdf>.
- Hanemann T., Huotari M., Kratz A., *Chinese FDI in Europe: 2018 trends and impact of new screening policies*, MERICS, 2019, https://www.merics.org/sites/default/files/2019-03/190311_MERICS-Rhodium%20Group_COFDI-Update_2019.pdf.
- Hanemann T., Huotari M., *Record Flows and Growing Imbalances: Chinese Investment in Europe in 2016*, MERICS Papers on China, no. 3, 2017.
- Hao Ch. J., *China's Digital Silk Road: The Integration Of Myanmar – Analysis*, Eurasia Review, 2019, <https://www.eurasiareview.com/30042019-chinas-digital-silk-road-the-integration-of-myanmar-analysis/>.
- Harding B., *China's Digital Silk Road and Southeast Asia*”, Center for Strategic and International Studies, 2019, <https://www.csis.org/analysis/chinas-digital-silk-road-and-southeast-asia>.
- Huang T., Lardy N. R., *China's support for the private sector is only lip service so far*, The Peterson Institute for International Economics, 2023, <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/chinas-support-private-sector-only-lip-service-so-far>.
- Huang T., Lovely M. E., *Five big uncertainties facing the Chinese economy in 2024*, The Peterson Institute for International Economics, 2023, <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/five-big-uncertainties-facing-chinese-economy-2024>.

- Hui L., Rohr Ch., Hafner M., Knack A., *China Belt and Road Initiative: Measuring the impact of improving transportation connectivity on trade in the region*, Santa Monica, RAND Corporation, 2018, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2625.html.
- Hurley J., Morris S., Portelance G., *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*, Center for Global Development, <https://www.cgdev.org/publication/examining-debt-implications-belt-and-roadinitiative-policy-perspective>.
- Iwanek K., *Podsumowanie raportu [w:] Chiński projekt "Nowego Jedwabnego Szlaku". Retoryka a rzeczywistość*, Raport Ośrodka Badań Azji Centrum Badań nad Bezpieczeństwem Akademii Sztuki Wojennej, ss. 5-19, <http://www.polska-azja.pl/wp-content/uploads/2018/08/raport-chinski-projekt-njs.pdf>.
- Jakóbowski J., *Chińskie dostawy sprzętu medycznego do Europy*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 2020, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-03-20/chinskie-dostawy-sprzetu-medycznego-do-europy>.
- Jakóbowski J., Kaczmarek M., *Beijing's Mistaken Offer: The '16+1' and China's Policy Towards the European Union*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 2017, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2017-09-15/beijings-mistaken-offer-161-and-chinas-policy-towards-european>.
- Jakóbowski J., Seroka M., *Szczyt w Dubrowniku: europeizacja i rozszerzenie formatu 16+1*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-17/szczyt-w-dubrowniku-europeizacja-i-rozszerzenie-formatu-161>.
- Joint Civil Society Statement: States Use of Digital Surveillance Technologies to Fight Pandemic Must Respect Human Rights*, Human Rights Watch, 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/04/02/joint-civil-society-statement-states-use-digital-surveillance-technologies-fight>.
- Kaczmarek M., *Jedwabna globalizacja. Chińska wizja ładu międzynarodowego*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_60_pl_jedwabna_globalizacja_net.pdf.
- Kaczmarek M., *Nowy Jedwabny Szlak: uniwersalne narzędzie chińskiej polityki*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-02-10/nowy-jedwabny-szlak-uniwersalne-narzedzie-chinskiej-polityki>.
- Karásková I., Bachulska A., Kelemen B., Matura T., Šebok F., Šimalčík M., *China's Sticks and Carrots in Central Europe: The Logic and Power of Chinese Influence*, Association for International Affairs (AMO), 2020, https://mapinfluence.eu/wp-content/uploads/2020/09/Chinas-Sticks-and-Carrots-in-Central-Europe_policy-paper_A4_-interaktivni_03-1.pdf.
- Karásková I., Bachulska A., Matura T., Šimalčík M., *Careful or careless? Debating Chinese Investment and 5G technology in Central Europe*, Association for International Affairs (AMO), Prague 2021.
- Karásková I., Bajerova A., Matura T., *Images of China in the Czech and Hungarian Parliaments*, Association for International Affairs, Prague 2019, <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2019/03/AMO-Images-of-China-in-the-Czech-and-Hungarian-Parliaments.pdf>.

- Karášková I., *How China lost Central and Eastern Europe*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2022, <https://www.merics.org/en/short-analysis/how-china-lost-central-and-eastern-europe>.
- Karášková I., Matura T., Turcsányi R., Šimalčík M., *Central Europe for Sale: The Politics of China's Influence*, AMO Policy Paper, 2018 (3), https://mapinfluence.eu/wp-content/uploads/2021/03/AMO_central-europe-for-sale-the-politics-of-chinese-influence.pdf.
- Kelemen B., Kironská K., Šebok F., Šimalčík M., Turcsányi R., *Slovakia and China*, Central European Institute of Asian Studie, 2020, <https://ceias.eu/wp-content/uploads/2020/01/Slovakia-and-China-Challenges-to-the-Future-of-the-Relationship.pdf>.
- Kelkar K., *China is building a new Silk Road, and this one is digital*, Observer Research Foundation, 2018, <https://www.orfonline.org/expert-speak/43102-from-silk-threads-to-fiber-optics-the-rise-of-chinas-digital-silk-road/>.
- Koivu T., *China: Stabilisation, but at lower levels*, <https://corporate.nordea.com/article/85924/china-stabilisation-but-at-lower-levels>.
- Krasoň A., *PwC's 27th Annual Global CEO Survey - CEE Edition. Thriving in an age of continuous reinvention*, PwC, 2020, <https://www.pwc.com/c1/en/27th-annual-global-ceo-survey-cee-edition.html>.
- Krastev I., Leonard M., *Europe's pandemic politics: How the virus has changed the public's worldview*, The European Council on Foreign Relations, https://www.ecfr.eu/publications/summary/europes_pandemic_politics_how_the_virus_has_changed_the_publics_worldview.
- Kratz A., Huotari M., Hanemann T., Arcesati R., *Chinese edī in Europe: 2019 Update. Special Topic: Research Collaborations*, Mercator Institute for China Studies (MERICS), https://rhg.com/wp-content/uploads/2020/04/MERICS-Rhodium-Group_COFDI-Update-2020-2.pdf.
- Kratz A., Oertel J., Vest Ch., *Circuit breakers: Securing Europe's green energy supply chains*, European Council on Foreign Relations, 2022, <https://ecfr.eu/publication/circuit-breakers-securing-europes-green-energy-supply-chains/>.
- Kratz A., Zenglein M., Sebastian G., Witzke M., *Chinese FDI in Europe: 2021 Update. Investments remain on downward trajectory – Focus on venture capital*, Rhodium Group and Mercator Institute for China Studies (MERICS), 2022, https://rhg.com/wp-content/uploads/2024/02/MERICS-Rhodium-Group_COFDI-Update-2022-1.pdf.
- Kurlantzick J., *China's Failed Influence Efforts in Central and Eastern Europe*, Council on Foreign Relations, 2023, <https://www.cfr.org/blog/chinas-failed-influence-efforts-central-and-eastern-europe>.
- Lađevac I., *The Republic of Serbia and the Belt and Road Initiative*, Institute of International Politics and Economics, 2020.
- Lardy N. R., *Foreign direct investment is exiting China, new data show*, The Peterson Institute for International Economics, 2023, <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/foreign-direct-investment-exiting-china-new-data-show>.

- Lippert B., Perthes V., *Strategic Rivalry between US and China*, SWP Research Paper 4, Berlin 2020, https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2020RP04_China_USA.pdf.
- Liu J., *Series: China's Real Estate Problem 1. The "Three Red Lines"*, https://english.ckgsb.edu.cn/knowledge/professor_analysis/series-chinas-real-estate-problem-1-the-three-red-lines/.
- Lubin D., *Collapsing foreign direct investment might not be all bad for China's economy*, Chatham House, The Royal Institute of International Affairs, 2023, <https://www.chathamhouse.org/2023/12/collapsing-foreign-direct-investment-might-not-be-all-bad-chinas-economy>.
- Majmurek J., *Macierewicz rozpruł Jedwabny Szlak*, Oko.press, 2017, <https://oko.press/macierewicz-rozprul-jedwabny-szlak/>.
- Masood K., *The Changing Global Order and China's Rise*, ISAS Working Paper, 2024, 373, <https://www.isas.nus.edu.sg/papers/the-changing-global-order-and-chinas-rise/>.
- Matura T., *The Chinese COVID-19 Information Campaign in Hungary: Keeping a Low Profile [w:] China's Propaganda and Disinformation Campaigns in Central Europe*, I. Karaskova (red.), MapInfluence, 2020.
- McBride J., Chatzky A., *Is 'Made in 2025' a Threat to Global Trade?*, Council on Foreign Relations, 2019, <https://www.cfr.org/background/made-china-2025-threat-global-trade>.
- Medeiros E. S., *China's International Behavior Activism, Opportunism, and Diversification*, RAND Corporation 2009, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG850.pdf.
- Merchandise Trade Matrix - Detailed Products, Exports in Thousands of Dollars, Annual, 1995–2016*, UNCTAD Stat, <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=24738>
- Mierzejewski D., Kowalski B., Ciborek P., *Aktywność gospodarcza i polityczna Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej*, Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich, Łódź 2018.
- Mikovic N., *Will China really funnel weapons to Russia through Belarus?*, The Lowy Institute, 2023, <https://www.loyyinstitute.org/the-interpreter/will-china-really-funnel-weapons-russia-through-belarus>.
- Morris I., *Europe's dependence on Huawei laid bare in new study*, Light Reading, 2020, <https://www.lightreading.com/5g/europes-dependence-on-huawei-laid-bare-in-new-study/d/d-id/762040>.
- Moss S., *Huawei signs MoU with Pakistan for cloud data center*, Data Centre Dynamics Ltd (DCD) & DC Professional Development Limited (DCPRO), 2019, <https://www.datacenterdynamics.com/en/news/huawei-signs-mou-pakistan-cloud-data-center/>.
- Nakano J., Li W., *China Launches the Polar Silk Road*, Center for Strategic & International Studies, 2018, <https://www.csis.org/analysis/china-launches-polar-silk-road>.
- Nan S., Wang Z., Yang S., Jia Y., *Ting Lu: urbanization+real estate is key to debt resolution*, 2023, <https://www.eastisread.com/p/ting-lu-urbanizationreal-estate-is>.

- Nedopil Ch., *Countries of the Belt and Road Initiative*; Shanghai, Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, 2023, www.greenfdc.org.
- No Belt No Road- Slovakia on the margins of China's BRI initiative*, Central European Institute of Asian Studies, 2019, <https://ceias.eu/no-belt-no-road-slovakia-on-the-margins-of-chinas-bri-initiative/>.
- OECD Economic Surveys: China 2022*, OECD Publishing, Paryż, <https://doi.org/10.1787/b0e499cf-en>.

Oficjalne komunikaty

- Paszak P., *Polska o krok bliżej od wyeliminowania Huawei z sieci 5G*, Fundacja Warsaw Institute, 2020, <https://warsawinstitute.org/pl/polska-o-krok-blizej-od-wyeliminowania-huawei-z-sieci-5g/>.
- Pepe J. M., *China's Inroads into Central, Eastern, and South Eastern. Regional and Global Implications for Germany and the EU*, DGAP, no. 3, 2017, https://dgap.org/system/files/article_pdfs/2017-3-dgapanalyse.pdf.
- Poggetti L., *EU-China Mappings: Interactions between the EU and China on key issues*, Mercator Institute for China Studies, MERICS, 2021, <https://merics.org/en/short-analysis/eu-china-mappings-interactions-between-eu-and-china-key-issues>.
- Polyakova A., Meserole C., *Exporting Digital Authoritarianism: the Russian and Chinese Models*, Brookings Institution, 2019, <https://www.brookings.edu/research/exporting-digital-authoritarianism/>.
- Posaner J., Bayer L., *Hungary seals Chinese loan for Budapest-Belgrade railway*, Politico, 2020, <https://www.politico.eu/article/hungary-seals-chinese-loan-for-budapest-belgrade-railway/>.
- Preussen W., *Hungary's Orbán courts China and wins a surge of clean car investments*, Politico, 2023, <https://www.politico.eu/article/hungary-pm-viktor-oran-china-ties-ev-clean-car-investments-tensions-eu/>.
- Przychodniak M., *Cyfryzacja w ChRL: transformacja gospodarki i inżynieria społeczna*, PISM, https://www.pism.pl/publikacje/Cyfryzacja_w_ChRL_transformacja_gospodarki_i_inzynieria_spoeczna.
- Public opinion in Hungary, Poland, Czech Republic and Slovakia*, Project from the International Republican Institute, Center for Insights in Survey Research, 2017, https://www.iri.org/wp-content/uploads/2017/05/four_country_full_presentation_may_24_2017.pdf.
- Qian N., *China's Youth Unemployment Problem*, Kellogg School of Management, Northwestern University, 2023, <https://insight.kellogg.northwestern.edu/article/chinas-youth-unemployment-problem>.
- Report for Selected Countries and Subjects*, World Economic Outlook Database, International Monetary Fund, October 2018, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=53&pr.y=8&sy=2017&ey=2018&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=924&s=NGDPD%2CPPPGDP%2CNGDPDPC%2CPPPPC&grp=0&a=>.

- Report of the WHO-China Joint Mission on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)*, WHO, 2020, <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-china-joint-mission-on-covid-19-final-report.pdf>.
- Report to the 20th National Congress of the CPC by Xi Jinping*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202210/t20221025_10791908.html.
- Rollet Ch., *EU Parliament Removes Hikvision, Citing Human Rights Abuses*, IPVM, 2021, <https://ipvm.com/reports/hik-eu>.
- Ruge M., Vladislavljev S., *Serbia's 5G deal with Washington: The art of muddling through*, European Council on Foreign Relations, 2020, https://ecfr.eu/article/commentary_serbias_5g_deal_with_washington_the_art_of_muddling_through/.
- Rzecznik prasowy Ambasady ChRL w Polsce odpowiada na pytania dotyczące epidemii nowego typu koronawirusa*, Ambasada Chińskiej Republiki Ludowej w Polsce, 2020, http://pl.china-embassy.gov.cn/pol/zt/FNCV/202002/t20200203_2370519.htm.
- Seaman J., Huotari M., Otero-Iglesias M. (red.), *Chinese Investment in Europe: A Country-Level Approach*, European Think-tank Network on China, Paryż 2017.
- Šebok F., *No Belt No Road- Slovakia on the margins of China's BRI initiative*, Central European Institute of Asian Studies, 2019, <https://ceias.eu/no-belt-no-road-slovakia-on-the-margins-of-chinas-bri-initiative/>.
- Serbia: Large Infrastructure Projects Delivered*, International Road Federation, 2022, <https://irfnet.ch/2022/01/26/serbia-large-infrastructure-projects-delivered/>.
- Shahbaz A., *Freedom on the Net 2018: The Rise of Digital Authoritarianism*, Freedom House, 2018, <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/rise-digital-authoritarianism>.
- Šimalčík M., *Ako slovenské médiá uverejnili čínsku propagandu*, Central European Institute of Asian Studies, 2020, <https://ceias.eu/sk/ako-slovenske-media-uverejnili-cinsku-propagandu/>.
- Šimalčík M., Bajerová A., Karásková I., Matura T., Ostrowska A., Surdel B., *Perception of China among V4 Political Elites. Bratislava*, Central European Institute of Asian Studies, 2019, https://ceias.eu/wp-content/uploads/2019/12/V4-views-of-China_paper_FINAL-1.pdf.
- Smith J., *China's Belt and Road Initiative: Strategic Implications and International Opposition*, The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/asia/report/chinas-belt-and-road-initiative-strategic-implications-and-international-opposition>.
- Sneider K., *China's One Belt, One Road: Will it reshape global trade?*, 07.2016, "McKinsey Global Institute", <http://www.mckinsey.com/global-themes/china/chinas-one-belt-one-road-will-it-reshape-globaltrade>.
- Speech by President Xi Jinping at opening of 73rd World Health Assembly*, 2020, http://www.xinhuanet.com/english/2020-05/18/c_139067018.htm.
- Stanzel A., *China's Belt and Road—new name, same doubts*, European Council on Foreign Relations, 2017, https://ecfr.eu/article/commentary_chinas_belt_and_road_new_name_same_doubts/.

- Steil B., Harding E., *The Root of China's Growing Youth Unemployment Crisis*, Council on Foreign Relations, 2023, <https://www.cfr.org/blog/root-chinas-growing-youth-unemployment-crisis>.
- Stonis D., *Caught between Russia and China: Belarus Scrambles for Support*, Institute for Security and Development Policy, 2022, <https://isdip.eu/caught-between-russia-and-china-belarus-scrambles-for-support/>.
- Szczudlik-Tatar J., *Nowy Jedwabny Szlak: czym jest nowa priorytetowa chińska strategia?*, Biuletyn PISM, 2015, 65(1302), http://www.pism.pl/files/?id_plik=20063.
- Środki do walki z COVID-19 dotarły z Chin do Polski*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/srodki-do-walki-z-covid-19-dotarly-z-chin-do-polski>.
- The Belarus Crisis threatens China's Belt and Road Initiative*, Warsaw Institute, 2020, <https://warsawinstitute.org/belarus-crisis-threatens-chinas-belt-road-initiative/>.
- The Belt and Road Initiative Progress, Contributions and Prospects*, Belt and Road Portal, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/86739.htm>.
- Turai Z., *China in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis (CEPA), 2018, <https://cepa.org/comprehensive-reports/china-in-central-and-eastern-europe/>.
- Turton W., *Hidden Back Door Embedded in Chinese Tax Software, Firm Says*, Bloomberg, 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-25/hidden-back-door-embedded-in-chinese-tax-software-firm-says>.
- Van der Putten E. P., Meijnders M., *China, Europe and the Maritime Silk Road*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, 2015.
- Vladisavljev S., *Chinese Influence in Serbia*, Center for European Policy Analysis, 2022, <https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-serbia/>.
- Wang Z., Jia Y., *Twice-a-decade Central Financial Work Conference readout and notes*, 2023, <https://www.pekingnology.com/p/twice-a-decade-central-financial>.
- Webb J., *Adapting to a New Normal German foreign policy and public opinion in times of COVID-19*, Special Edition – German Foreign Policy in Times of COVID-19, https://www.koerber-stiftung.de/fileadmin/user_upload/koerber-stiftung/redaktion/the-berlin-pulse/pdf/2020/contributions/Koerber_TheBerlinPulse_Sonderausgabe_Editorial_20200515.pdf.
- Weber V., *The Worldwide Web of Chinese and Russian Information Controls*, Open Technology Fund, 2018, https://public.opentech.fund/documents/English_Weber_WWW_of_Information_Controls_Final.pdf.
- Wei S. J., *China Must Avoid a Debt-Deflation Spiral*, Project Syndicate, 2023, <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-debt-deflation-requires-aggressive-stimulus-by-shang-jin-wei-2023-09>.
- Whiting K., *China's growth forecasts upgraded, Eurozone recession fears and other economy news to read this week*, World Economic Forum, 2023, <https://www.weforum.org/agenda/2023/11/china-growth-forecast-economy-news/>.

- Willige A., *The world's top economy: the US vs. China in five charts*, World Economic Forum, 2016, <https://www.weforum.org/agenda/2016/12/the-world-s-top-economy-the-us-vs-china-in-five-charts/>.
- With a Chinese partner in the construction of the largest wind farm in Croatia*, HELB, 2023, <https://www.helb.hr/case-studies/with-a-chinese-partner-in-the-construction-of-the-largest-wind-farm-in-croatia/>.
- Wnukowski D., *Chiński Cyfrowy Jedwabny Szlak – znaczenie gospodarcze i polityczne*, Biuletyn PISM, 2020, 229(2161), https://www.pism.pl/publikacje/Chinski_Cyfrowy_Jedwabny_Szlak_znaczenie_gospodarcze_i_polityczne.
- Wübbeke J., Meissner M., Zenglein M., Ives J., Conrad B., *Made in China 2025. The making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries*, MERICS, https://www.merics.org/sites/default/files/2018-07/MPOC_No.2_MadeinChina2025_web.pdf.
- Xin Ch., *How the CEE citizens view China's development in 2019- Based on a household survey*, China-CEE Institute Nonprofit, Budapest 2019, https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2020/10/2019-survey_pdf_book.pdf.
- Zhang E., *How Will the Coronavirus Impact Xi's 'Made in China 2025' Plan?*, Medium, 2020, <https://medium.com/wonk-bridge/how-will-the-coronavirus-impact-xis-made-in-china-2025-plan-db55c31c6f4a>.
- Zukäufe chinesischer Unternehmen in Deutschland und Europa weiter stark rückläufig*, EY, 2019, <https://www.ey.com/de/de/newsroom/news-releases/ey-20190205-zukaefe-chinesischer-unternehmen-in-deutschland-und-europa-weiter-stark-ruecklaeufig>.

Akty prawne, dokumenty

- Adamczyk A., *Odpowiedź na interpelację nr 22958 w sprawie nowego Jedwabnego Szlaku*, Sejm RP, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/interpelacjaTresc.xsp?documentId=6214DF0CB215F1C9C12582DA00490B8F&view=1o>.
- European Parliament resolution of 16 September 2021 on a new EU-China strategy (2021/2037(INI))*, European Parliament, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0382_EN.html.
- Full text of the Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative*, http://english.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm.
- Healthy China Action Plan (2019-2030)*, National Health Commission of the PRC, <http://en.nhc.gov.cn/HealthyChinaActionPlan.html>.
- Jedwabne szlaki XXI wieku. Wizja i działania w sprawie wspólnego budowania Pasa Gospodarczego wzdłuż Jedwabnego Szlaku i Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku*, Narodowa Komisja Rozwoju i Reformy, Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Gospodarki Chińskiej Republiki Ludowej, Warszawa 2015, s. 11-24.
- Made in China 2025 Plan Issued*, State Council, The People's Republic of China, Press Release, 2015, http://english.www.gov.cn/policies/latest_releases/2015/05/19/content_281475110703534.htm

- National Health and Family Planning Commission's implementation plan for promoting "Belt and Road Initiative" health exchanges and cooperation*, China National Health and Family Planning Commission, <https://www.imsilkroad.com/news/p/97802.html>.
- Resolution of the 19th National Congress of the Communist Party of China on the Revised Constitution of the Communist Party of China*, "Xinhua", 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-10/24/c_136702726.htm.
- Security Council Resolution 1244 (1999) on the situation relating to Kosovo*, <https://peacemaker.un.org/kosovo-resolution1244>.
- The Belt and Road Ecological and Environmental Cooperation Plan*, Ministry of Ecology and Environment, 2017, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/13392.html>.
- The EU Cybersecurity Act*, European Commission, 2019, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cybersecurity-act>.
- Umowa o utworzeniu Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych sporządzona w Pekinie dnia 29 czerwca 2015 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 1515).
- US National Defence Strategy*, The White House, Washington 2022.
- Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o ratyfikacji Umowy o utworzeniu Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych, sporządzonej w Pekinie dnia 29 czerwca 2015 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 559).
- Uzasadnienie projektu ustawy o ratyfikacji umowy o utworzeniu AIIB*, 2015, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-98-2016/\\$file/8-020-98-2016.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-98-2016/$file/8-020-98-2016.pdf).
- Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*, March 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html.
- 国务院关于印发“十三五”国家信息化规划的通知 国发*, Rada Państwa, 2016, Strona Chińskiego Rządu, http://www.gov.cn/zhengce/content/2016-12/27/content_5153411.htm.

Komunikaty, przemówienia i oświadczenia polityczne

- Beijing Communiqué of The Belt and Road Health Cooperation & Health Silk Road*, National Health Commission of the People's Republic of China, 2017, http://en.nhc.gov.cn/2017-08/18/c_72257.htm.
- Chinese President Xi Jinping Addresses the American Public*, 2015, <https://www.ncuscr.org/content/full-text-president-xi-jinpings-speech>.
- Connecting Europe and Asia – Building Blocks for an EU Strategy*, European External Action Service, 2018.
- Fact Check: Lies on Xinjiang-related issues versus the truth*, Embassy of the People's Republic of China to Poland, 2021, http://www.chinaembassy.org/pol/ywsz/ggwj/202102/t20210205_2482012.htm.
- Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference*, Chinese Ministry of Foreign Affairs, 2021, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/2511_665403/202107/t20210705_9170778.html.
- Guidance on Promoting Green Belt and Road*, Ministry of Ecology and Environment, 2017,

- https://english.mee.gov.cn/Resources/Policies/policies/Frameworkp1/201706/t20170628_416864.shtml.
- Hoffman S., *China's Tech-Enhanced Authoritarianism*, 2019, <https://docs.house.gov/meetings/IG/IG00/20190516/109462/HHRG-116-IG00-Wstate-HoffmanS-20190516.pdf>.
- Huawei announces the launch of its European Research Institute (ERI) in Leuven*, Chinese Embassy in Belgium, 2015.
- Meeting between U.S. Under Secretary of State Krach and Commissioner Breton on Secure Telecommunications Infrastructure and Digital agenda*, European Commission, 2020, https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/breton/announcements/meeting-between-us-under-secretary-state-krach-and-commissioner-breton-secure-telecommunications_en.
- Nowy Jedwabny Szlak to ogromne możliwości i korzyści gospodarcze*, Oficjalna Strona Internetowa PiS, <http://pis.org.pl/aktualnosci/nowy-jedwabny-szlak-to-ogromnemozliwosci-i-korzysci-gospodarcze>.
- President Xi's speech to Davos in full*, World Economic Forum, 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/full-text-of-xi-jinping-keynote-at-the-world-economic-forum>.
- Prezydent ratyfikował polsko-amerykańską umowę o wzmocnionej współpracy obronnej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2020, <https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/8914,Prezydent-ratyfikowal-polsko-amerykanska-umowe-o-wzmocnionej-wspolpracy-obronnej.html>.
- Przemówienie programowe wygłoszone przez Xi Jinpinga, prezydenta Chińskiej Republiki Ludowej podczas ceremonii otwarcia 3. China International Import Expo*, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1829373.shtml.
- Secure 5G networks: Questions and Answers on the EU toolbox*, European Commission, 2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/qanda_20_127/QANDA_20_127_EN.pdf.
- Special Eurobarometer 467 – Future of Europe*, European Commission, Brussels 2017 *Full Text of President Xi's Speech at Opening of Belt and Road Forum*, Xinhua News Agency, 2017, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/13297.htm>.
- The 2016 signing of Serbia-China Joint Statement on Establishment of Comprehensive Strategic Partnership by Presidents Nikolić and Xi Jinping created basis for today's strong development of Sino-Serbian relations*, National Council for Coordination of Cooperation with the Russian Federation and the People's Republic of China, 2018, <http://www.knsrk.gov.rs/eng/a0090.php>.
- The EU and China signed a key partnership on 5G, our tomorrow's communication networks*, European Commission, 2015, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/IP_15_5715.
- Unijny zestaw narzędzi na potrzeby cyberbezpieczeństwa sieci 5G*, Publication Office of the European Union, 2021, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7def1c03-da16-11eb-895a-01aa75ed71a1/language-en>.

Pozostałe źródła internetowe:

A Huawei Ismét Meghirdeti Nemzetközi Ösztöndíjprogramját, Huawei Hungary, 2015, <https://huawei.hu/2015/06/12/a-huawei-ismet-meghirdeti-nemzetkozi-osztondijprogramjat/>.

About the Silk Road, Silk Roads: Dialogue, Diversity, Development, UNESCO, <https://en.unesco.org/silkroad/about-silk-road>.

Alibaba Cloud and ABC Data Enter into Strategic Partnership, https://www.alibabacloud.com/en/press-room/alibaba-cloud-and-abc-data-enter-into-strategic-partnership?_p_lc=1.

Belt and Road Partner Countries, <https://chinapower.csis.org/data/belt-and-road-partner-countries/>.

China-Croatia In 2021, OEC, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/hrv>.

China-EU - international trade in goods statistics, Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_international_trade_in_goods_statistics#EU_and_China_in_world_trade_in_goods.

China-Hungary Trade, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/hun>.

Clement J., *Google, Amazon, Meta, Apple, and Microsoft (GAMAM) - Statistics & Facts*, Statista, 2024, <https://www.statista.com/topics/4213/google-apple-facebook-amazon-and-microsoft-gafam/#topicOverview>.

Consumer Price Index Home, U.S. Bureau of Labor Statistics, <https://www.bls.gov/cpi/>.

Croatian Chamber Of Commerce Opens Office In Shanghai, Total Croatia, <https://total-croatia-news.com/news/business/croatian-chamber-of-commerce-opens-office-in-shanghai/>.

Crumley B., *DJI among eight Chinese companies on new US blacklist: FT*, 2021, <https://dronedj.com/2021/12/15/dji-among-eight-chinese-companies-on-new-us-blacklist-ft/>.

Drones In Mountain Rescue Operations, 2024, <https://enterprise-insights.dji.com/en/drones-in-mountain-rescue-operations>.

Economy China, The World Factbook Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ch.html>.

European Commission, *Special Eurobarometer 467*, 2018, <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/81733>.

European Construction Sector Observatory. Country profile Croatia, European Commission Report, 2021, https://single-market-economy.ec.europa.eu/system/files/2021-03/ecso_cfs_hr_2021_0.pdf.

Extra-EU trade by partner, Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ext_lt_maineu&lang=en.

Global gateway approach can help achieve 2030 agenda, deputy secretary-general says, declaring 'the time for bold and audacious action has arrived', United Nations, 2023, <https://press.un.org/en/2023/dsgsm1878.doc.htm>.

Green Silk Road Initiative Declaration, 2021. <http://greensilkroad.net/declaration/>.

- Growth rate of real gross domestic product (GDP) in China from 2012 to 2022 with forecasts until 2028*, Statista, <https://www.statista.com/statistics/263616/gross-domestic-product-gdp-growth-rate-in-china/>.
- Growth rate of real gross domestic product (GDP) in China from 2013 to 2023 with forecasts until 2029*, Statista, 2024, <https://www.statista.com/statistics/263616/gross-domestic-product-gdp-growth-rate-in-china/>.
- Hansen V., *The Legacy of the Silk Road*, Yale University, 2013, <https://yaleglobal.yale.edu/content/legacy-silk-road>.
- Havas L., *China and Hungary: A Comprehensive Further Cooperation*, China Innovation Finance Institute, 2023, <https://cdifi.org.cn/en/events-conferences-en/china-and-hungary-a-comprehensive-further-cooperation/>.
- Hírlap M., *A covidjárvány még mindig terjed világszerte, és egyre fertőzőképesebb mutációk bukkannak fel folyamatosan, ami még szükségesebbé teszi, hogy a világ országai szolidárisan és együtt nézzenek szembe az akadályokkal*, Facebook, 2021, <https://www.facebook.com/magyarhirlap/posts/4457987244246873>.
- Hírlap M., *Kína a világ legnépesebb fejlődő országaként hosszú és fáradtságos erőfeszítések eredményeként aratott minden téren győzelmet a szegénység elleni harcban*, Facebook, 2021, <https://www.facebook.com/magyarhirlap/posts/4089551101090491>.
- Investing with Impact AIIB's Sustainable Development Bonds*, <https://www.aiib.org/en/treasury/common/download/AIIB-Investor-Presentation.pdf>.
- Kauffmann S., *After the interview, Bratislava came under intense pressure from Beijing to rescind its decision*, Twitter, 2021, <https://twitter.com/SylvieKauffmann/status/1359593305265299461>.
- Kerola E., *Chinese GDP in Wonderland*, 2021, <https://www.bofbulletin.fi/en/blogs/2021/chinese-gdp-in-wonderland/>
- Linglong Tire's Factory in Serbia, the First European Factory of China Tire Industry*, 2019, https://en.linglong.cn/content/details34_38475.html
- Merchandise Trade Matrix - Detailed Products, Exports in Thousands of Dollars*, UNCTADStat, Annual, 1995–2016), <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=2473>.
- Number of foreign students by country of origin*, Central Statistical Office of Hungary, <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/QueryServlet?ha=HC1008>.
- Oficjalna strona internetowa China-Central And Eastern Europe Investment Cooperation Fund: http://china-ceefund.com/Template/background_9.html.
- ÖSZTÖNDÍJ Programok*, BorsodChem Zrt, <https://karrier.borsodchem.eu/osztondij-programok>.
- Praworzadność dla Hong Kongu! 願榮光歸香港!*, Partia Razem, 2019, <https://partiarazem.pl/2019/11/praworzadnosc-dla-hong-kongu-願榮光歸香港/>
- PRELJINA – POZEGA*, Republic of Serbia, Ministry of Construction, Transport and Infrastructure of Republic of Serbia, 2019, <https://www.mgsi.gov.rs/en/projekti/preljina-pozega>.
- Presentation about Asian Infrastructure Investment Bank*, https://www.aiib.org/en/treasury/common/download/IP-Red-August_2019.pdf.
- Project GDELТ*, <https://www.gdelтproject.org>.

Quarterly value of inward FDI flows to China according to balance of payment data from 1st quarter 1998 to 1st quarter 2024, 2024, Statista, <https://www.statista.com/statistics/1422705/china-quarterly-value-of-foreign-direct-investment-inflows-according-to-bop/>.

Senj wind farm opened for trial run, the project will contribute to Croatia's green transition, Government of the Republic of Croatia, 2021, <https://vlada.gov.hr/news/senj-wind-farm-opened-for-trial-run-the-project-will-contribute-to-croatia-s-green-transition/33504>.

Slovenské elektrárne. oficiálna stránka: <http://www.seas.sk/about-us>.

The Green Finance & Development Centre, <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023/>.

Xi Jinping Chairs and Addresses the Leaders' Roundtable of the Second Belt and Road Forum for International Cooperation (BRF), <http://www.beltandroadforum.org/english/n100/2019/0429/c22-1392.html>.

Zastavme korupciu, 2015, <http://zastavmekorupciu.sk/actors/ubomir-vazny>.

Zhao Y., *Bachelor's Thesis: Globalization and Its Impacts on Economic Development of Alibaba Company*, University of Finance and Administration, Prague 2020, https://is.vsfs.cz/th/ehww9/Yida_Zhao_final_thesis_1.pdf.